

Michael V. Hayden

PE MUCHIE DE CUȚIT

Serviciile secrete americane în epoca terorii

Redactare: *Ioana Bârzeanu* Tehnoredactare: *Mariana*

Radu Copertă: Luca Emil Cornel

Titlul original: *PLAYING TO THE EDGE. AMERICAN INTELLIGENCE IN THE AGE OF TERROR*

Copyright © 2016, Michael Hayden All rights reserved

© 2018 Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate editurii METEOR PUBLISHING

Contact:

Tel/Fax: 021.222.83.80 E-mail: editura
meteorpress.ro

Distribuție la:

Tel/Fax: 021.222.83.80 E-mail: cartemeteorpress.ro
www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HAYDEN MICHAEL V.

Pe muchie de cuțit: Serviciile secrete americane în epoca terorii /

Michael V. Hayden; trad. din lb. engleză de Mihai-Dan Pavelescu.

— București: Meteor Publishing, 2018 Index

ISBN 978 - 606 - 910 - 101 - 8

I. Pavelescu, Mihai Dan (trad.) 355.40

Michael V. Hayden

PE MUCHIE DE CUȚIT

Serviciile secrete americane în epoca terorii

Traducere din limba engleză de *Mihai-Dan Pavelescu*

**METEOR
PUBLISHING**

Despre autor

Michael V. Hayden a fost general cu patru stele în Forțele Aeriene americane și director al Agenției Naționale de Securitate (NSA), prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații (NI) și director al Agenției Centrale de Informații (CIA). În prezent este

director al companiei de consultanță de securitate Chertoff Group, înființată de Michael Chertoff, fost secretar al Departamentului pentru Securitate Internă. Hayden este de asemenea profesor invitat la George Mason University School of Policy, Government, and International Affairs.

Cuprins

Cuvânt-înainte - DE CE AM SCRIS ACEASTĂ CARTE

9

UNU

A CĂZUT SISTEMUL

FORT MEADE, MARYLAND, 1999 - 2000 13

DOI

O COMOARĂ NAȚIONALĂ... DAR PENTRU CÂT
TIMP?

FORT MEADE, MARYLAND, 2001 - 2005 20

TREI

PLECAREA LA RĂZBOI... CU UN MIC AJUTOR DIN
PARTEA

PRIETENILOR NOȘTRI

FORT MEADE, MARYLAND, 2001 - 2003 41

PATRU

PLECAREA LA RĂZBOI... DIN NOU ȘI DIN NOU

FORT MEADE, MARYLAND, 2002 - 2005 64

CINCI

STELLARWIND

FORT MEADE, MARYLAND, 2001 - 2003 82

ȘASE

AFIȘAREA ÎN PUBLIC... NU NEAPĂRAT DE
BUNĂVOIE

FORT MEADE, MARYLAND, ȘI WASHINGTON, DC,
2004 - 2008 112

ȘAPTE

DREPTUL CETĂȚENILOR DE A FI INFORMAȚI... ȘI
DE A FI ÎN SIGURANȚĂ

FORT MEADE, MARYLAND, ȘI LANGLEY, VIRGINIA,
1999 - 2009 134

OPT

VIAȚA ÎN DOMENIUL CIBERNETIC
 SAN ANTONIO, TEXAS - FORT MEADE, MARYLAND
 - LANGLEY.
 VIRGINIA, 1996 - 2010 150
 NOUĂ
 ESTE OARE REALMENTE NECESAR?
 ODNI, 2005 - 2006 ȘI ULTERIOR 178
 ZECE
 „VREAU SĂ PREIEI CIA”.
 WASHINGTON, DC, MAI-SEPTEMBRIE 2006 207
 UNSPREZECE
 TREI PIESE „UȘOARE”.
 BAGDAD, ISLAMABAD, KABUL, 2006 224
 DOISPREZECE
 UN PUNCT DE VEDERE UNIC
 LANGLEY, VIRGINIA, 2007 - 2008 247
 TREISPREZECE
 ÎNTOARCEREA ACASĂ
 PITTSBURGH, PENNSYLVANIA, 1945 - 2014 275
 PAISPREZECE
 „NU REACTOR, NU RĂZBOI”.
 AL-KIBAR, SIRIA, 2007 - 2008 288
 CINCISPREZECE
 SPIONAJ, BIROCRAȚIE ȘI VIAȚĂ DE FAMILIE
 LANGLEY, VIRGINIA, 2006 - 2009 305
 ȘAISPREZECE
 IRAN: BOMBARDAMENT SAU BOMBA CEA MARE?
 LANGLEY, VIRGINIA, 2007 - 2009 326
 ȘAPTESPREZECE
 O AFACERE GLOBALĂ
 LANGLEY, VIRGINIA, 2007 - 2009 347
 OPTSPREZECE
 „NU VOM PUTEA EXPLICA LIPSA NOASTRĂ DE
 ACȚIUNE”.
 WASHINGTON, DC, 2002 - 2009 ȘI ULTERIOR 369
 NOUĂSPREZECE
 TRANZIȚIE

CIA, NOIEMBRIE 2008-FEBRUARIE 2009 393

DOUĂZECI

„DOMNULE GENERAL, VOR PUBLICA NOTELE
INFORMATIVE”.

MCLEAN, VIRGINIA, 2009 - 2014 419

DOUĂZECI ȘI UNU SECTORUL PRIVAT

WASHINGTON, DC, 2009 - 2014 446

Mulțumiri 479

Glosar de abrevieri 481

Index 483

*Soției mele, Jeanine, care a trăit totul la fel de intens
ca mine, dar care s-a sacrificat mai mult.*

CUVÂNT-ÎNAINTE

DE CE AM SCRIS ACEASTĂ CARTE

Tocmai ieșisem sub razele strălucitoare ale soarelui fierbinte din deșertul australian, care părea încă și mai orbitor prin comparație cu luminozitatea redusă și ecranele digitale ale etajului operativ fără ferestre pe care îl părăsisem. Mă aflu în Pine Gap, aproape în mijlocul deșertului. După ce aterizezi la aeroportul local și parcurgi drumul scurt de acces până la autostradă, te întâmpină un indicator rutier. Orașul cel mai apropiat, Alice Springs, se află în dreapta, la vreo zece kilometri. Dacă o iei la stânga, următorul punct de referință important, sacru pe plan local și încărcat de misticism, este Ayers Rock (Uluru), până la care ai de mers 450 de kilometri.

Pe când ne feream ochii de soare, m-am întors spre omologul meu australian și l-am întrebat dacă își dorise vreodată să le explice compatrioților săi, și îndeosebi criticilor săi, calitatea muncii la care tocmai asistasem în interiorul clădirii. Mai exact, am spus ceva de genul:

— Nu ți-ar plăcea să fii în stare să le arăți oamenilor exact ceea ce facem?

Răspunsul lui a fost afirmativ și prompt.

Criticii, observatorii și simplii cetățeni nu știu despre activitatea serviciilor secrete atât de multe pe cât ar dori sau ar trebui să știe. Unul dintre obiectivele cărții de față

este de a-i ajuta în privința aceasta.

Okay. Nu putem merge hăt departe, dar putem merge în culise. Paginile acestea reprezintă efortul meu de a le arăta americanilor ce fac realmente serviciile secrete pentru ei. Aici nu veți găsi însă eroi din filme ca Jack Bauer sau Jason Bourne, ci doar americani dedicați și neobosiți, a căror muncă merită înțelegere, apreciere și chiar critici ocazionale. Acestea sunt memoriile mele, de aceea voi relata întâmplările așa cum le-am văzut eu, dar sper că aceia despre care am scris le vor vedea ca fiind și poveștile lor.

Există bineînțeles limite. Informații strict secrete și altele similare. Să fiu sincer, restricțiile sunt prea numeroase, iar asta afectează comunitatea pe care am servit-o și pe care continui s-o iubesc, ca și republica pe care o servește ea. Am încercat totuși să împing limitele pe cât de mult mi-au permis prudența și legea – și Comisia CIA de Examinare a Publicațiilor (PRB).

Cu excepția unor scurte perioade în care am activat ca instructor pentru Corpul de Instruire a Ofițerilor Rezerviști și în sfera politicii, cariera mea s-a desfășurat în esență în lumea serviciilor secrete: în calitate de locotenent în cartierul general al Comandamentului Strategic Aerian m-am ocupat cu interpretarea imaginilor furnizate de sateliți, apoi am participat din Guam la susținerea operațiunilor bombardierelor B-52 în Asia de Sud-Est, am condus unitatea de informații a unei escadrile tactice de avioane de vânătoare în Coreea, am cules informații din Bulgaria comunistă sub acoperirea de atașat al Forțelor Aeriene SUA, am fost șeful serviciului de informații al trupelor americane din Europa în timpul conflictelor din Balcani și am condus divizia de informații a Forțelor Aeriene cu sediul în Texas.

M-am bucurat de aproape fiecare minut petrecut în funcțiile acelea, însă cartea pe care o citiți acum se referă mai puțin la ele și mai mult la ultimii zece ani de serviciu în aparatul guvernamental, deceniu pe care l-am petrecut

la nivel național ca director al Agenției Naționale de Securitate, prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații americane și director al Agenției Centrale de Informații (DCIA) ¹.

În anii aceia (1999 - 2009) au existat o mulțime de probleme de politică internă și internațională, iar majoritatea au influențat sau au fost influențate de serviciile secrete. Multe sunt relatate în paginile acestea din perspectiva pe care am avut-o ocupând funcțiile amintite, iar relatările reflectă relația întotdeauna importantă, însă

Cuvânt-înainte De ce am scris această carte

11

uneori delicată, dintre serviciile secrete și factorii politici decizionali pe care acestea îi servesc. Există de asemenea o relație și mai delicată cu comisiile Congresului care controlează activitățile serviciilor secrete.

Veți citi de asemenea, și nu doar într-un singur capitol, despre birocrație. La urma urmelor, bugetele agențiilor pe care le-am condus sunt de ordinul miliardelor de dolari, personalul lor numără zeci de mii de angajați, iar prezența lor se face cunoscută la nivel global. Deciziile legate de organizare, bugete și personal contează, nu atât în sine, cât ca elemente de facilitare a performanțelor și a succesului misiunilor. Stabilirea unei structuri generale corespunzătoare a fost de mai bine de un deceniu una dintre direcțiile de acțiune ale serviciilor secrete americane.

Oricine conduce o organizație mare știe cât de limitate sunt de fapt instrumentele unui director executiv, ale unui comandant sau ale unui director. El poate să miște bani dintr-un loc în altul (ori să facă rost de mai mulți), să miște posturi pe organigrama unei instituții, să schimbe oameni, să sfătuiască și să inspire. Acestea sunt cam toate

¹ Ceea ce nu este totuna cu DCI. Anterior anului 2005, directorul CIA era și șeful comunității serviciilor secrete americane și era numit „Director al Central Intelligence”, adică DCI. Eu am condus doar o singură agenție (CIA), deci am fost DCIA (n.aut.).

instrumentele. Dintotdeauna am avut greutate să citesc până la sfârșit cărțile de management sau leadership, cu toate acestea, mi-am expus aici întreaga mea experiență.

Există apoi episoade de spionaj, de acțiuni sub acoperire și altele similare. Acestea sunt numeroase, deși numărul celor care nu pot fi relatate acum este încă și mai mare. Multe dintre ele sunt legate de terorism, însă NSA și CIA au responsabilități globale, așa că vor apărea și alte subiecte.

Relatarea este în general cronologică, începând cu evenimentele din NSA și continuând prin ODNI (Biroul directorului Serviciilor Naționale de Informații) și CIA. După ce abordez un subiect, îl examinez însă deplasându-mă atât înainte, cât și înapoi prin timp. De exemplu, capitolul despre terorismul cibernetic apare în mod firesc în perioada cât am fost la NSA, dar pentru a spune toată povestea așa cum se cuvine, a trebuit să încep din Texas în anii 1990, pentru ca după aceea să sar înainte în timp, până la perioada pe care am petrecut-o în CIA și ulterior. O parte din carte se referă de asemenea la detenții și interogatorii.

Deoarece este un volum de memorii, centrul de greutate se află în trecut, ceea ce va aduce în discuție, vrând-nevrând, și subiecte ca predări, detenții, interogări și neinspirat numitul program de „supraveghere internă” în timp ce am scris cartea, am fost însă surprins de măsura în care experiențele m-au împins spre viitor, spre lucruri ca domeniul cibernetic și provocările sale, un domeniu de conflicte și cooperare a cărui importanță pare să crească de la o oră la alta.

Și, poate încă mai important, am fost împins spre problema relației pe termen lung dintre spionajul american și poporul american într-o epocă a diminuării încrederii în guvern și a extinderii amenințărilor globale.

Aș putea fi acuzat că-mi laud propria carte, dar sunt de părere că, în ciuda imperfecțiunilor noastre, suntem de fapt destul de pricepuți la spionaj. Este necesar să ne

păstrăm această capacitate. Lumea nu va deveni mai sigură, iar spionajul rămâne prima noastră linie de apărare.

Dificultatea crescândă a acestei provocări a inspirat și titlul cărții: *Pe muchie de cuțit*. Serviciile secrete utilizează toate instrumentele și autoritățile disponibile, tot așa cum un jucător iscusit se folosește de tot terenul de joc, inclusiv de liniile de aut și de poartă.

În spionaj asta naște frecvent controverse și mă tem că nu vom mai putea proceda la fel pe viitor fără ca americanii să înțeleagă mai precis ce sunt și cu ce se ocupă serviciile secrete ale Statelor Unite, fără ca noi să facem (cel puțin metaforic) ceea ce i-am sugerat omologului meu australian în după-amiaza aceea însorită. De aceea am decis să relatez povestea aceasta, o poveste împărtășită de miile de oameni cu care am lucrat.

Trăgând linie finală, am fost norocos să fac parte dintr-o activitate atât de nobilă.

UNU

A CĂZUT SISTEMUL

FORT MEADE, MARYLAND, 1999 - 2000

Era o seară rece de luni și urmăream știrile la televizor acasă, după cină, când a sunat telefonul. La serviciu apăruse o problemă cu computerele. O defecțiune de software scosese din funcțiune rețeaua Agenției Naționale de Securitate.

— Fă-mă să înțeleg, i-am spus ofițerului de serviciu, vorbind pe linia securizată. Despre ce este vorba?

— Despre *întregul* sistem.

Cauza fusese supraîncărcarea. Ulterior, unul dintre tehnicieni a spus că am fost victimele unei „furtuni de date” Volumul brut al culegerii informațiilor copleșise capacitatea rețelelor noastre în forma în care fuseseră configurate. Putea fi asemănat cu un ciclon care ar inunda docurile robuste, digurile și falezele din apropiatul golf Chesapeake.

Nu fusese totuși *pe de-a întregul* vina noastră. De

mulți ani NSA se confrunta cu reducerea bugetului, micșorarea personalului, îmbătrânirea infrastructurii și nu mai beneficiase decât de foarte puține noi angajări. Străduindu-ne din răspuțeri doar pentru a ține pasul, rețeaua devenise atât de încâlcită, încât nimeni nu părea să știe cum funcționa realmente. Nu exista nicio schemă de conexiuni reale pe care s-o poți consulta. Închipuți-vă personajul jucat de Darren McGavin băgând în priză bradul din *Poveste de Crăciun*. Așa eram noi.

Era 24 ianuarie 2000. Eram general cu trei stele² în Forțele Aeriene și îmi terminam a zecea lună ca director al Agenției Naționale de Securitate, cea mai mare și mai puternică agenție de spionaj americană. Eram încă relativ nou, dar n-aveam nevoie de ofițerul de serviciu ca să-mi explice magnitudinea problemei.

Informațiile rezultate din semnalele de comunicații, numite SIGINT, reprezintă un proces continuu, un fel de linie de producție de spionaj, în care comunicațiile sunt culese, procesate, analizate și raportate non-stop. La momentul respectiv, atât sateliții, cât și punctele de culegere terestre din toată lumea continuau să intercepteze comunicații, iar uriașul lor input – apeluri telefonice, faxuri, semnale radio – continuau să se reverse în memoriile-tampon. Dar după ce erau culese, datele înghețau. Nu le puteam transfera. Nimeni nu le putea accesa. Nimeni nu le putea analiza. În scurt timp, beneficiarii informațiilor aveau să observe că ceva nu era în regulă. Ei puteau sesiza când datele pe care le primeau dimineața apăreau încet sau nu apăreau deloc. Din toate punctele de vedere, NSA era în moarte clinică.

I-am telefonat nervos lui George Tenet, directorul CIA, pe o linie securizată și i-am transmis vestea. Niciunul dintre noi nu putea face nimic, decât să-i lăsăm pe tehnicieni să încerce să-și dea seama ce se întâmplase. În calitate de păstrători ai secretelor națiunii, aveam acum un alt secret pe care să-l păstrăm – un secret pe care Saddam

2 Echivalent cu general-locotenent în Armata Română (n.trad.).

Hussein, Osama bin Laden sau orice alt inamic l-ar fi putut utiliza în avantajul său hotărâtor.

A doua zi dimineață, singura noastră consolare a fost zăpada: zona Washingtonului a fost supusă unui viscol cumplit, care a blocat toate activitățile guvernului federal, oferind un răgaz armatei de ingineri și tehnicieni de computere pe care o mobilizasem – scăpată acum de personal care s-o încurce – de a scoate agenția din comă. După ce au trecut însă două zile în care nu s-a înregistrat niciun progres, disperarea a sporit. Joi dimineață, când matematicienii, translatorii și analiștii au revenit la muncă, au găsit un mesaj scris de mână și lipit pe toate ușile și cititoarele de ecusoane. Cu o modestie uimitoare, noi anunțam: „Din cauza unor probleme intermitente apărute în rețea, consultați-vă superiorul înainte de a vă conecta”.

Căderea sistemului devenise acum o autentică criză de securitate. La amiază am convocat în grabă o ședință generală și am pășit pe scena din aula Friedman a agenției (care poartă numele soților William și Elizebeth, pionieri ai criptologiei americane), de unde am anunțat mii de angajați – atât direct, cât și prin intermediul televiziunii în circuit închis – ce se întâmplase.

— Noi suntem păstrătorii secretelor națiunii, am rostit la sfârșitul prezentării mele îndârjite. Dacă se va auzi în exterior despre ceea ce s-a întâmplat, riscul ca unii compatrioți să fie răniți va crește. Cei care doresc răul țării și cetățenilor ei vor fi încurajați. Ceea ce v-am spus acum nu este partea a doua a frazei pe care s-o roștiți seara acasă în timp ce spălați vasele și care începe cu: „Draga mea, n-o să-ți vină să crezi ce mi s-a întâmplat azi la serviciu”. Nu – este absolut secret și nu iese dintre pereții aceștia.

„Căderea sistemului” era metafora perfectă pentru o agenție care necesita cu disperare schimbarea. Computerele vechi reprezentau o problemă, însă realitatea era de fapt mult mai sumbră.

NSA trebuia neapărat să se reinventeze.

Moștenitoarea faptelor eroice ale spărgătorilor de coduri din al Doilea Război Mondial, NSA a fost creată în secret de Harry Truman în anul 1952. Mulți consideră informațiile rezultate din semnalele de comunicații ca fiind chiar mai valoroase decât informațiile culese de oameni sau de sateliți, deoarece cantitatea și calitatea produsului informativ sunt enorme.

În același timp însă simt și fragile. Adesea spionii sunt greu de depistat, totuși un adversar poate să neutralizeze chiar și un sistem SIGINT ingenios, pur și simplu prin dezactivarea telefonului. Interceptarea comunicațiilor și spargerea codurilor necesită un secret absolut, așa că NSA a împins secretomania la extreme. Majoritatea americanilor n-au știut de existența agenției nici chiar după ce trecuseră decenii de la înființarea ei.

După care mulți au aflat în cele mai nefavorabile circumstanțe, în 1975, o comisie senatorială condusă de senatorul Frank Church a dezvăluit că NSA depășise limitele misiunii de culegere de informații externe stabilite de Truman și spionase în interiorul țării persoane ca Jane Fonda, Joan Baez și Benjamin Spock.

Dezvăluirea aceea a atras după sine legi și reglementări ce au limitat strict acțiunile NSA, mai ales în privința „persoanelor americane”, așa cum le definea agenția, ceea ce însemna practic oricine din Statele Unite, dar și cetățenii americani din străinătate. Agenția a respectat regulile acelea cu atâta rigoare, încât în ultimii ani a fost criticată că era prea precaută.

Succesul NSA în timpul Războiului Rece se datorase bugetului masiv, tehnologiei superioare și luxului de a avea un singur adversar principal – URSS – care nu se bucura de niciunul dintre acele două prime avantaje ale noastre. Acum însă toți acești piloni se năruiau. Deși continua să fie unul dintre cei mai mari angajatori din statul Maryland, NSA pierduse 30% din buget și cam tot atâta personal în anii 1990. Și în loc să înfrunte un singur adversar înapoiat, oligarhic, inferior tehnologic și lent în mișcări, ea se

străduia acum să-și desfășoare forțele împotriva grupărilor teroriste greu de prins, cartelurilor de droguri și statelor instabile, care utilizau telefoane mobile, internetul și tehnologiile moderne de comunicații. Toate acestea se adăugau pe lista de ținte tradiționale ca Rusia, China și Coreea de Nord.

Tot mai multe comunicații erau codificate cu sisteme de criptare comerciale noi și puternice, care se dovedeau practic imposibil de descifrat. În plus, volumul comunicațiilor globale explodase pur și simplu, deoarece tot mai multe mesaje erau expediate prin cabluri de fibră optică, dificil de interceptat. Iar cablurile acestea de bandă largă se extindeau în toată lumea cu o viteză de sute de kilometri pe oră. Fluxul modern de date amenința să înece NSA într-un ocean tulbure de biți.

În lumea aceasta nouă, industria privată și investițiile comerciale erau cele care alimentau progresele tehnologice, dar cultul secretomaniei sale izolase NSA de dinamismul pieței. În 1999, Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților SUA a declarat că NSA se confrunta cu „probleme serioase”, având nevoie disperată de capital și leadership. În prima mea întâlnire în calitate de director al NSA cu Porter Goss, președintele comisiei respective, acesta mi-a spus:

— Domnule general, va trebui să marchezi din primele șuturi la poartă.

În același timp, libertarienii drepturilor civile, activiștii vieții private și întreprinzătorii sistemelor de criptare – ca să nu mai amintesc de Parlamentul European și de mii, poate milioane de cetățeni europeni – puneau sub semnul întrebării necesitatea existenței unei astfel de agenții, descriind NSA ca pe o „amenințare extremă la adresa vieții private a oamenilor din toată lumea”, așa cum afirma site-ul ACLU (American Civil Liberties Union), Uniunea Libertăților Civile Americane.

În 1997, cu doi ani înainte să devin director, Parlamentul European solicitase un raport despre un

program numit Echelon. Raportul respectiv ajunsese la concluzia că NSA și partenerii săi anglo-americani erau capabili să intercepteze toate faxurile, convorbirile telefonice și e-mailurile din Europa, că furau secretele companiilor europene și le transmiteau concurenței.

Dincolo de spionajul industrial, pe europeni îi îngrijora de asemenea încălcarea vieții private individuale, întrucât legile și reglementările Statelor Unite ce împiedicau NSA să-i spioneze pe americani nu ofereau protecție similară pentru străini. În 1999, controversa aceasta atrăsese atenția libertarianilor drepturilor civile din SUA, care se temeau că NSA reîncepuse să-i spioneze pe americani.

Ironia era evidentă: NSA era o agenție acuzată simultan de omnipotență și de incompetență. Ea devenise oarbă, *totuși* citea e-mailurile tuturor.

Pana informatică din ianuarie nu a făcut decât să confirme temerile cele mai rele legate de tehnologia perimată a agenției și de birocrăția sa greoaie. După ședința generală, i-am convocat pe inginerii și tehnicienii de vârf ai NSA și le-am spus cât de serioasă devenise criza. Informarea zilnică a președintelui se subțiasse considerabil.

Practic, doar o treime din producția SIGINT mai continua, mai exact fracțiunea produsă de aliații noștri sau de stațiile de culegere americane care-și puteau procesa singure datele. Însă două treimi continuau să zacă neprelucrate în memoriile noastre tampon.

Tenet continua să ne acorde timp pentru găsirea unei soluții, dar presiunea creștea „la centru”. Cei din NSA au înțeles. Ca veterani ce iubeau agenția, ei au înțeles poate mai bine decât mine.

Situația a început să se deterioreze joi seară. Printr-o coincidență, era a treizeci și două aniversare a căsătoriei mele. În seara aceea, în timp ce sistemul dădea unele semne de viață, am invitat-o pe soția mea Jeanine la cină în hanul Stone Manor, aflat la vest de Frederick. În drum spre casă, m-a sunat directorul adjunct pentru tehnologie, Bob

Stevens, care mi-a spus că trebuia să discutăm „în siguranță” Imediat cum am ajuns acasă i-am telefonat pe o linie securizată.

Sistemul fusese disfuncțional de peste 72 de ore. Stevens mi-a spus că acum revenise la 25% capacitate, însă el avea impresia că tehnicienii nu erau pe calea cea bună.

Erau implicate o mulțime de noduri, care deserveau, fiecare dintre ele, alți clienți. Noi încercam să refacem rețeaua nod cu nod, acordând prioritate nodurilor celor mai importante. Părți din rețea își reveneau, dar acest lucru se reușea prin mijloace extraordinare pe care nu le puteam susține. Nu ne îndreptam spre o soluție funcțională sau stabilă. Totul continua să fie fragil. Era ca și cum am fi accelerat pe o stradă înfundată.

Bob dorea să-i acord permisiunea de a opri întregul sistem și de a relua totul de la zero. A susținut că trebuia să rezolve fiecare nod în parte și să le facă reciproc compatibile, nu să lucreze cu ele ca fiind niște cazuri singulare.

I-am acordat permisiunea, iar după ce sistemul a fost complet închis, el a început o modernizare masivă de hardware și software. Până vineri dimineață, sistemul a revenit la viață.

George Tenet a venit în vizită vineri seara, însoțit de adjunctul lui, generalul John Gordon, pentru a le mulțumi personal inginerilor, care erau rupți de oboseală. George era as la așa ceva. Le-a adresat mulțumirile lui personale, pline de sinceritate. Mulțumirea a fost reciprocă și generală. America revenise la activitatea SIGINT.

Și eu i-am datorat multe lui George. Întotdeauna mi-am caracterizat superiorii imediați ca fiind transmițători, amplificatori sau tampoane în situațiile în care erau supuși presiunilor birocratice. George era un tampon. La începutul săptămânii, el dispusese de asemenea ca avioanele sale să zboare în ciuda viscolului, pentru a aduce unele componente absolut necesare. Noi am întâmpinat

greutăți când am vrut să ajungem cu mașina la aeroport, dar piloții lui zburaseră prin furtună. I-am cunoscut ulterior – urmași de cinste ai Air America, forța aeriană neînfricată a CIA din epoca războiului din Vietnam.

În ziua următoare, sâmbătă, SIGINT-ul global al Americii a examinat jurnalul de evenimente. Nu se pierduse nicio informație; în momentul culegerii, toate fuseseră stocate în memoriile-tampon. (Imaginați-vă ce spațiu de stocare pe computere ar fi fost necesar în punctele de culegere, dacă am fi vidat realmente totul de acolo, așa cum au afirmat unii. Contradicția aceea inerentă a trecut neobservată.)

Solul continua să fie acoperit cu o jumătate de metru de zăpadă, așa că am decis să mă destind, practicând schi fond cu Jeanine pe parcursul de golf de 36 de găuri din Fort Meade. Spre amurg, pe când lunecam pe lângă unul dintre drumurile garnizoanei, o mașină de patrulare NSA ne-a luat-o pe urme, ne-a depășit și a oprit în fața noastră. Un bărbat a coborât de la volan, mi-a cercetat chipul și mi-a spus:

— Domnule director, am primit ordin să vă duc la centrul operativ.

Nu mai fusesem urmărit de o mașină de patrulare de la vârsta de 13 ani. Mi-am aruncat schiurile în portbagaj și am lăsat-o pe Jeanine să schieze singură spre casă.

John McWethy de la postul ABC News aflase despre pana informatică. Secretele au viață scurtă. El avea să difuzeze știrea în seara aceea și dorise să stea de vorbă cu noi în prealabil.

Cu aprobarea reticentă a lui Tenet, am confirmat că avusesem o avarie de aproape 72 de ore, dar că acum funcționam la parametrii normali.

McWethy a fost sceptic.

— Este o veste grozavă, dar de unde știu că-i adevărată?

— Crezi că aş fi acceptat convorbirea aceasta, dacă n-am fi revenit la normal?

— Corect!

Seara am urmărit știrea difuzată la televizor.

Episodul penei informatice m-a ajutat să înțeleg mai bine ce mă aștepta. Fusesem prudent. NSA era o comoară națională și prima mea grijă fusese să nu creez vreun prejudiciu. Acum îmi era clar că nicio acțiune pe care aș fi întreprins-o nu ar fi fost pentru agenție la fel de periculoasă ca pasivitatea.

Dacă aș fi știut ce mă aștepta pe mine – și pe Statele Unite – peste numai un an și jumătate, poate că aș fi fost mai curajos.

Totuși lecția aceea mi-a fost de folos. Precauția nu reprezintă întotdeauna o virtute. În niciun caz dacă vrei să-ți îndeplinești cu seriozitate sarcinile care ți-au fost trasate.

DOI

O COMOARĂ NAȚIONALĂ...

y

DAR PENTRU CÂT TIMP?

FORT MEADE, MARYLAND, 2001 – 2005

Cândva am descris NSA ca fiind „o corabie mare cu o cârmă mică”. Aș fi putut adăuga: „Cu un căpitan temporar și un navigator temporar”.

Nu mă așteptasem niciodată să ajung directorul Agenției Naționale de Securitate. În 1998 mă aflu în Coreea, ca adjunct al șefului de stat-major al forțelor SUA și ONU de acolo, care urmau ordinele Agenției de Informații a Forțelor Aeriene din Texas. Postul din Coreea nu era în domeniul spionajului. Ca adjunct al șefului de stat-major, asiguram buna desfășurare a lucrurilor pentru comandantul american din Seul, eram în contact permanent cu aliații noștri coreeni și (în rolul din ONU) negociam cu nord-coreenii în satul Panmunjom.

Cursul vieții mele din Seul a fost curmat într-o dimineață însoțită de toamnă, când Jeanine mi-a întrerupt dușul pentru a mă anunța că eram căutat la telefon de Mike Ryan, șeful de stat-major al Forțelor Aeriene.

— Mikey, a început el, folosind o formă de adresare pe care mi-o stabilise cu câțiva ani în urmă, pe când eu conduceam serviciul de informații al trupelor americane din Europa, iar el comanda războiul aerian din Balcani, te vom propune ca director al NSA. Nu vei obține postul, dar te vom aduce în țară, poți să-ți faci campanie electorală și după aceea vei fi bine poziționat pentru vara viitoare când va deveni vacant postul de director al Agenției de Informații a Departamentului Apărării (DIA). De fapt, asta este ceea ce ținim noi din capul locului.

Nu era un vot de încredere tocmai răsunător, dar cel puțin șeful era interesat de cariera mea, iar eu eram încântat de călătoria în țară. De fapt, a fost o călătorie în jurul lumii. Am plecat mai întâi în Hawaii pentru un consiliu de promovare, am mers apoi la Washington, unde am susținut interviul pentru post, iar de acolo am plecat la Geneva în calitate de reprezentant pe lângă Comandamentul coreean la convorbirile cvadripartite dintre China, Statele Unite și cele două state coreene, după care m-am întors în Seul.

Am susținut doar un singur interviu pentru postul de director al NSA. L-am dat în prezența lui George Tenet, la Wye River Plantation pe Eastern Shore din Maryland, în timp ce el făcea naveta între Yasser Arafat și Bibi Netanyahu, străduindu-se să intermedieze pacea în Orientul Mijlociu.

Am fost preluat din baza Bolling a Forțelor Aeriene, unde stăteam, și împins pe bancheta din spate a unui SUV Suburban spațios și negru, ca acelea ce par să populeze majoritatea filmelor cu spioni. Am trecut podul Chesapeake Bay, după care am fost instalat în una dintre căsuțele din Wye Plantation, unde l-am așteptat pe DCI, încercând să-mi revin după schimbarea fusului orar.

George a apărut după vreo oră, plin de energie, și aparent fericit să discute și despre altceva decât Israel și Palestina. Nu-l cunoscusem până atunci, dar conversația a fost relaxată. Am discutat despre activitățile serviciilor

secrete în general și câte ceva despre NSA în particular; deoarece nu lucrasem niciodată acolo, m-am bazat mult pe cele aflate în Agenția de Informații a Forțelor Aeriene (AIA), componenta NSA dedicată aviației, pe care o condusesem în Texas în perioada 1996 – 1997.

Cam peste o lună, după ce revenisem deja în Coreea, am aflat că urma să fiu viitorul director al NSA. Mă îndoiesc că-l copleșisem pe George prin cunoștințele mele, însă noul lui adjunct era generalul de aviație John Gordon, alături de care lucrasem în stafful celui de-al 41-lea Consiliu Național de Securitate al lui Bush. Așa merg lucrurile în Washington.

Înainte ca numirea mea să fie făcută publică, am mers împreună cu Jeanine într-o vineri seară la cinematograful garnizoanei din Yongsan. Sala era ticsită cu soldați care veniseră să vadă popularul thriller *Inamicul statului*, în care Will Smith se luptă cu o Agenție Națională de Securitate oniscientă și malefică. Pe lângă alte multe întorsături de intrigă ale filmului, un oficial din NSA care aspira să devină director adjunct al agenției ucide în acest scop un senator. M-am afundat mult în scaun, pe când Jeanine mi-a șoptit la ureche:

— Tu ce ai făcut ca să obții postul ăsta?

La sfârșitul lunii martie 1999, am depus jurământul pentru postul din NSA. A doua zi după ceremonie, noua mea agenție m-a instalat într-un fotoliu rabatabil, mi-a lipit pe corp o mulțime de senzori și m-a asaltat cu întrebări menite să-mi evalueze gradul de loialitate. Toți cei din NSA simt supuși examenului la poligraf, acesta este prețul angajării. Iar dacă trebuie s-o facă membrii de rând, atunci trebuie s-o facă și noul director. Se pare că am absolvit.

Am preluat postul în timpul campaniei de bombardamente întreprinse de NATO în Kosovo. Agenția asigură susținere directă pentru operațiunile de luptă, așa cum făcuse cu opt ani în urmă în Războiul din Golf. Nimic surprinzător. NSA era o comoară națională. De la înființarea sa, în 1952, de către președintele Truman,

fusesse însărcinată, vorbind în linii foarte mari, cu interceptarea comunicațiilor ce conțin informații care ar garanta libertatea și securitatea americanilor, și în același timp ar promova interesele vitale ale securității naționale a Statelor Unite. În principal, asta înseamnă comunicațiile adversarilor, dar pot fi de asemenea și comunicațiile altora, care nu sunt protejate de Amendamentul IV al Constituției (care, la urma urmelor, nu este un tratat internațional) și care pot discuta despre lucruri pe care ar trebui să le cunoaștem. Imaginați-vă un agent de turism străin care transmite în mod inocent orarul de călătorie al unui terorist sau traficant de arme.

Omologul cel mai apropiat al NSA este bunul său prieten britanic GCHQ (Government Communications Headquarters), Centrul Guvernamental de Comunicații, care este însă de vreo cinci ori mai mic.

În 1999, NSA avea însă o problemă, așa cum am văzut. Agenția intrase într-o epocă în care fusese deschizătoare de drumuri pentru numeroase progrese semnificative în domeniul computerelor și telecomunicațiilor, însă lumea exterioară o depășise în multe privințe. John Milhs, care conducea Comisia Camerei Reprezentanților ce monitoriza NSA, a comentat că „tehnologia fusese prietena agenției, dar în ultimii patru-cinci ani se transformase în inamica ei” Obiceiurile culturale acumulate într-o lume în care neajunsul informațiilor de tip SIGINT fusese acela că erau prea puține și prea greu de obținut deveniseră contraproductive acum, într-o lume în care neajunsurile însemnau „prea mult” și „prea greu de înțeles” în mod firesc, NSA era obsedată de secretomanie, dar porțile și zidurile înalte care îi oferiseră securitate în secolul al XX-lea o izolau de inovare pe măsură ce se apropia de noul secol.

La aceasta se adăuga problema directorului, pe care un senior³ (care îmi era prieten) l-a descris ca „ajutorul

3 Comunitatea serviciilor secrete americane are un labirint aproape impenetrabil de abrevieri pentru a-i descrie pe civilii cu rang comparabil

lui Moș Crăciun". Nu era neobișnuit ca superiorii din NSA să se refere, chiar și în public, la ocupantul cabinetului de la etajul șapte ca fiind „directorul *curent*". Pentru un militar de carieră era o provocare să conducă o mulțime de funcționari civili care știau că ei aveau dreptate și că toți ceilalți greșeau și care erau perfect capabili și exersați să aștepte să treacă schimbarea căreia se opuneau. Descrierea aceasta nu era valabilă pentru toți, dar pentru destul de mulți.

Fostul director Bobby Ray Inman este un personaj venerat în NSA. (Cândva, i-am comparat statutul câștigat la pensie cu omagiul adus faimosului actor de westernuri Randolph Scott în filmul *Șei în flăcări* regizat de Mel Brooks.) Înainte de a mă prezenta la post, am făcut *un* pelerinaj la Austin, pentru a-i căuta sfatul, iar Inman m-a prevenit asupra izolării directorului NSA.

— Vor vrea să te pună într-un palanchin, să te poarte pe brațe ca pe faraoni și să te țină cât mai departe posibil de luarea deciziilor.

NSA este de asemenea un loc opac. În loc să numească un departament, să zicem, „Divizia de culegere Balcani”, el va căpăta *un* indicator alfanumeric impenetrabil. În mod uzual, angajații NSA răspund la telefon cu ultimele patru cifre ale numărului departamentului din care fac parte.

— Suntem 3685, cu ce vă putem ajuta?

Este o măsură de securitate operativă bună, dar locul devine greu de înțeles, chiar și din interior. Mai târziu, un funcționar mi-a spus că am încercat să penetrez forța de muncă tot așa arm agenția încerca să penetreze o țintă. Am petrecut una dintre primele zile de sâmbătă umblând pe coridoarele pustii și străduindu-mă să descifrez simbolurile și pozițiile departamentelor.

De asemenea, agenția avea o cultură destul de statornică. Un veteran a comparat opiniile prevalente cu

cu cel de general în forțele armate: SIS, SES, DISES, DISL. în mod colectiv, toți aceștia sunt numiți „seniori” (n.aut.).

cele ale lui Tevye din *Scripcarul de pe acoperiș*: „Tradiție!” În fața schimbărilor și provocărilor fără precedent, tradiția era confortabilă și stabilă.

Observatorii din exterior apreciau însă că NSA se afla în pragul unei crize iminente. Grupul de consiliere tehnică al Comisiei Speciale pentru Serviciile de Informații a Senatului (SSCITAG) era compus din experți în înaltă tehnologie, care au avertizat că doar zece ani de avans tehnologic global despărteau agenția de surzenia operativă, iar timpul trecea.

Pentru o agenție de informații rezultate din semnalele de comunicații, aveam sisteme IT surprinzător de vechi, atât pentru noi înșine, cât și pentru vizarea adversarilor. La scurt timp după ce mi-am ocupat postul, am întrebat:

— Cum pot să trimit un e-mail tuturor angajaților?

— A, asta nu se poate, a sosit răspunsul.

— Păi nu cumva computerul a fost înființat tocmai aici?

Din punctul de vedere al misiunilor, potrivit unei estimări, 70% până la 80% din rapoarte continuau să provină din tradiționalele interceptări vocale. Însă și aici eram în urmă. Al-Qaeda și alte ținte migrau spre o formă nouă de comunicații prin satelit. Urmărirea semnalelor necesita o investiție în infrastructură pe care NSA refuza s-o facă, astfel că CIA a realizat-o pe cont propriu. Când agenția respectivă m-a informat asupra programului său, am întrebat:

— Care sunt păcatele noastre care v-au împins să vă construiți propriul sistem SIGINT?

Iar asta se petrecea într-o lume în care comunicațiile digitale - mesaje e-mail și altele similare - explodau. În general, NSA căuta datele non-vocale doar când erau criptate (ceea ce sugera importanța lor) și chiar și atunci mai degrabă în faxuri și telexuri decât în e-mailuri.

Anterior, e-mailurile fuseseră în general comunicări limitate, dedicate, directe, ce soseau la un program

instalat pe computer. Fără software-ul corespunzător, nu puteai nici să citești, nici să expediezi un mesaj. Ne găseam acum în vârful sistemelor de e-mail bazate pe Web, care promiteau mai multe înlesniri și, prin urmare, un volum mult mai mare. Deoarece NSA continuase cu vechile e-mailuri directe, rămăsese mult în urma țintelor.

Încercând să scap de tirania experților (a se citi structura organizațională existentă), am căutat opinii din partea unor specialiști din exterior, ca și din partea unui grup de „tineri furioși” din agenție. Ei mi-au oferit o sumedenie de recomandări și observații, dintre care cea mai grăitoare era că NSA însemna mai puțin decât suma părților sale (dintre care multe, au subliniat ei, erau realmente foarte bune).

Grupul din exterior s-a străduit din răspuțeri să fie generos, comentând asupra competențelor de talie mondiale ale NSA, despre rolul esențial al agenției, despre răspunsul său în situații de criză și despre devotamentul profund față de instituție și oameni. După aceea însă a enumerat sisteme necorespunzătoare de comunicare, luarea deciziilor, management financiar și de personal, dezvoltarea cerințelor și procesele de business. A prognozat uzura morală rapidă a tehnologiei, produsul unei culturi orientate spre interior și al unei echipe de conducere pe care mulți (inclusiv unii dintre membrii ei) o credeau incapabilă să se ridice la înălțimea problemelor.

Grupul interior, „New Enterprise Te-am”, a fost la fel de virulent. Membrii lui și-au început raportul cu un citat din Darwin despre relația dintre adaptabilitate și supraviețuire. După aceea au atacat instituția și conducerea ei, afirmând că clienții NSA începuseră deja să separe produsele și serviciile NSA (pe care continuau să le prețuiască) de instituția NSA, pe care o vedeau acum ca pe o amenințare la adresa continuei disponibilități a respectivelor produse și servicii. Au mai spus că, timp de un deceniu, personalul purtase în spinare agenția.

Și ei considerau că ne lipsea leadership, un plan

strategic, un proces de luare a deciziilor și capacitatea de gestionare a resurselor. Pe de altă parte, au atras ei atenția, aveam o mulțime de comisii. Una dintre „loviturile rapide” la care se gândeau era eliminarea tuturor grupurilor de lucru și comisiilor acolo unde deciziile puteau fi luate de un singur individ. Eu le-am eliminat pe absolut toate printr-un ordin, după care le-am cerut foștilor lor președinți să solicite reînființarea, dacă apreciau totuși că grupul respectiv era esențial. După ce am terminat, tăiasem peste o treime din uluitorul total de 450 de comisii *interne*.

A urmat apoi inevitabila reorganizare; la urma urmelor, asta fac agențiile guvernamentale. Iar motivul ei era perfect întemeiat. Ținând seama de restricțiile împovărătoare impuse bugetelor și personalului, nu prea mai existau foarte multe instrumente disponibile.

Am încercat să simplific organigrama, identificând două direcții operative mari: una pentru ofensivă (SID, Directoratul SIGINT) și una pentru defensivă (IAD, Directoratul de Asigurare a Informațiilor). Am scos atribuțiile generice – precum cercetarea, IT, formarea profesională, logistica, resursele umane – din direcțiile operative și le-am trecut în subordinea mea. Această nivelare a organizației a însemnat pentru mine o provocare din cauza mărimii domeniului de control, dar mi-a îngăduit în același timp să utilizez în mod direct activitățile acelea de susținere ca instrumente ale schimbării la nivelul agenției.

Un departament critic pe care trebuia să-l administrez era Directoratul Afacerilor Externe. Aveam mulți parteneri, însă, cu puține excepții, relațiile cu ei se gestionau la un nivel operativ inferior, iar deciziile în privința lor se luau în funcție de cât de mult considera departamentul NSA afectat că avea sau nu nevoie de ajutor sezonier. Eu doream ca legăturile acestea să fie bazate pe considerații strategice, nu doar pe cine putea sau nu să acopere ținte distincte, limbi sau frecvențe radio.

Reorganizarea a fost utilă, însă adevăratul câștig a fost șansa de a aduce conducători noi în posturi nou-înființate. Am căutat atent în cadrul organizației, mizând pe faptul că cei mai mulți dintre acei începători vor învăța repede să joace și în ligile superioare. Majoritatea au făcut-o, într-adevăr.

Am instituționalizat abordarea respectivă, înființând un birou de personal cu un singur membru, un senior, imediat lângă cabinetul meu. Birocrațiile federale sunt dedicate *procesării* promovărilor și repartizărilor, și există o succesiune de comisii care decid cine avansează, când și în ce post. Ideea de la baza existenței acestor comisii este reducerea favoritismelor (și plângerilor) și întărirea stabilității. Nu doream stabilitate, ci doream perturbare și eram extrem de hotărât să-i favorizez pe unii în defavoarea altora.

Am îndepărtat o generație de șefi și am sărit peste un număr mare din succesorii lor evidenți. Erau oameni buni, care nu meritau asta și în momentul respectiv m-am gândit la cruzimea legendară a generalului de aviație Curtis LeMay când venea vorba de carențe. „Nu pot preciza care este diferența dintre un ghinionist și un nepriceput”, a spus el odată, „pentru că rezultatele sunt aceleași”.

Știam că oamenii aceia erau destul de iscusiți, dar ghinioniști. Nu pot decât să elogiez NSA și pe ei înșiși pentru că au abordat situația cu eleganță, deși unica lor greșală fusese aceea că se găsiseră în locul nepotrivit la momentul nepotrivit.

Alegerea mea cea mai dificilă a fost cea a noului director adjunct. Când sosisem, poziția respectivă era ocupată de Barbara McNamara, care a păstrat-o până în iunie 2000. Cariera Barbarei fusese NSA, pe care o iubea cu toată ființa ei. Începuse să lucreze aici ca translatoare și avansase treptat în ierarhie. Era dură și nu se lăsa intimidată de omologii ei bărbați. Inițială tatălui era „A” și, deoarece semnase cu inițialele nenumărate acte de-a lungul anilor, toți i se adresau simplu „BAM”.

În noiembrie 1999, Barbara a fost atacată într-un articol apărut în revista *New Yorker* sub semnătura lui Seymour Hersh, faimos pentru demascarea masacrului de la My Lai și pentru pasiunea cu care vâna scandaluri, reale și imaginare. Articolul lung era o critică destul de aspră a situației din NSA (prezentată îndeajuns de corect), după care se concentra asupra lui McNamara. „Hayden o încasează”, a citat Hersh din afirmațiile unui asistent al Comisiei pentru

Serviciile de Informații, „dar el a fost parașutat acolo și are de luptat cu un director adjunct a cărui treabă este să-i pună bețe în roate directorului”.

Nu era adevărat, totuși Barbara n-avea să fie niciodată un agent nemilos al schimbării; mai avea puțin și împlinea trei ani petrecuți în postul acela și, fiind anglofilă trup și suflet, visa să-și încheie cariera ca reprezentantă a agenției noastre pe lângă partenerul nostru britanic din Londra.

Printre seniorii din leadership existau destule talente, dar nicio alegere evidentă pentru un nou adjunct; practic nimeni nu era atât de radical pe cât mi-aș fi dorit. De aceea m-am orientat către foștii membri NSA, căutându-i pe aceia care plecaseră recent și care plecaseră furioși. Numele lui Bill Black a apărut destul de repede. Bill fusese asistentul special pentru război informatic (a se vedea capitolul 8) al predecesorului meu și demisionase din agenție cu trei ani în urmă. De la angajarea sa în NSA, în 1959, se aflase în centrul misiunii tradiționale a agenției care viza Tratatul de la Varșovia, dar se simțise frustrat de ritmul lent al transformărilor către epoca nouă. De asemenea, el luptase cu ghearele și cu dinții împotriva birocrăției; știam că dacă îmi va fi adjunct, îmi va apăra spatele.

L-am invitat pe Bill la prânz într-un restaurant coreean banal, de lângă poarta din spate a lui Fort Meade. În timp ce mâneam *bulgogi* și *kimchi*, am trecut în revistă starea agenției și opiniile lui despre ce s-ar fi putut face în

această privință. A fost ferm, însă nu neapărat răzbunător. Întâlnirea a decurs bine. Secretara mea, care mă însoțise, mi-a spus ulterior că nu mă văzuse niciodată atât de relaxat.

Alesesem restaurantul coreean din exteriorul bazei pentru a păstra discreția, dar NSA ca grup social este infiltrat peste tot în statul Maryland. În ziua următoare, Bill a primit un e-mail de la un pensionar din California, care îl întreba dacă îi plăcuse prânzul lui cu directorul.

Bill era alegerea, dar mai aveam o ultimă întrebare. L-am invitat în locuința mea de serviciu din bază, pentru un prânz în doi, duminică. Jeanine era plecată într-o excursie, așa că am optat pentru un meniu simplu de legume la grătar și cușcuș.

I-am spus lui Bill că-l doream ca adjunct, însă mai rămânea un subiect de lămurit. Știam că el putea să pună lucrurile în mișcare; era faimos pentru experiența în mișcările din culise.

— Bill, i-am spus, va trebui să instituționalizăm însă acțiunile. Totul trebuie să funcționeze chiar dacă tu și cu mine nu venim la muncă.

A fost de acord și am bătut palma.

Bill a fost o alegere excelentă. A rămas în funcție șase ani, iar după plecarea mea a fost director interimar. Îi datorez foarte multe. După 11 septembrie însă, într-un moment de intimitate, i-am mărturisit că până atunci eu ar fi trebuit să-i mulțumesc pentru prezența lui acolo.

— Dar acum, i-am zis, tu trebuie să-mi mulțumești.

Nu m-a contrazis. Cred că ar fi fost teribil de frustrat dacă ar fi rămas ca simplu spectator după atentate.

Pentru a consolida reorganizarea majoră, am angajat personal din exterior în vederea creării unei tendințe conflictuale în cadrul propriei noastre culturi. Am introdus în mod deliberat perturbări. La momentul respectiv eram de părere că în sectorul privat nu exista suficientă experiență pentru a delega responsabilitatea unor misiuni străinilor din exterior, așa că n-am făcut-o. Singura decizie

în acest sens a fost din anul 2000, de a externaliza departamentul nostru IT unui consorțiu privat în programul Groundbreaker, care se întindea pe zece ani cu un cost de 2 miliarde de dolari.

Privind retrospectiv, poate că am ratat o oportunitate, întrucât industria americană deschidea deja tărâmurii noi în domeniul cibernetic, iar paralelele deveneau tot mai puternice pe măsură ce aflam mai multe.

Totuși, precauția mea *nu s-a aplicat* în mod cert multor sarcini administrative. Noul director financiar a sosit de la compania de investiții Legg Mason din Baltimore. Noul nostru inspector general a fost angajat în urma unui anunț publicat în *Wall Street Journal*. Am creat postul de director pentru achiziții, în care am angajat un fost subsecretar al Forțelor Navale, cu 35 de ani de experiență în achiziții. Șeful informațiilor activase în Comisia Federală pentru

Comerț (și NASA). Șeful afacerilor legislative fusese timp de cinci ani director adjunct executiv în Capitoliu⁴.

Pentru unele susțineri directe de misiuni, am ieșit chiar complet din sfera noastră. Acționând prin intermediul unui membru al consiliului consultativ, care era deținătorul unui premiu Oscar de la Hollywood, l-am recrutat pe noul nostru șef al cercetării din departamentul cercetare-dezvoltare de la Walt Disney Imagineering.

Alt membru al consiliului consultativ cu multă experiență în telecomunicații ne-a pus în legătură cu un outsider expert în tehnologie și business, care a devenit șeful IT-ului nostru. L-am intervievat personal, fără tam-tam, după care l-am prezentat pur și simplu pe el și mandatul lui la o ședință a seniorilor care încă se străduiau să descifreze dezastrul IT din ianuarie 2000.

Nimic n-a fost ușor. A trebuit să ne transformăm, dar n-am dorit să pornesc război împotriva agenției și cu certitudine nici nu m-am considerat Alesul trimis pentru a-i

⁴ Sediul Congresului SUA, ramura legislativă a guvernului american (n.trad.).

aduce salvarea.

Cred că am fost receptiv la sfaturi, totuși trebuia să decid pe cont propriu. Cei din jur erau sinceri și plini de idei, dar într-o organizație atât de compartimentată ca NSA, majoritatea vedeau problemele doar din punctul lor de vedere și nu din perspectiva mai vastă pe care o aveam din biroul meu. Trebuia să îndepărtăm X-ul inacțiunii⁵ și ar fi fost fatal să așteptăm un consens sau satisfacerea tuturor cerințelor.

Trebuia să fiu realmente atent în privința limbajului folosit. Eram în NSA de mai puțin de un an, pe când mulți lucraseră aici (și nicăieri altundeva) de decenii. Eu foloseam întotdeauna persoana întâi la plural: „Vom face asta”, „Vom încerca asta” Niciodată persoana întâi la singular. Și niciodată – repet, absolut niciodată – persoana a doua. Utilizarea de „tu” și „voi” ar fi adâncit hăul care amenința întruna să se caște între mine și un angajat talentat.

Începând cu noiembrie 1999, am comunicat cu regularitate printr-o serie de e-mailuri de la director pe care le-am numit DIRGRAM, pentru a anunța și explica schimbările și pentru a păstra în același timp o linie deschisă pentru comentarii și critici. Până la plecarea mea, în primăvara anului 2005, am expediat peste 400 de DIRGRAM. În felul acela m-am asigurat că mesajele ajungeau nefiltrate la toți și probabil că am accelerat ritmul, dar, ca militar de carieră, știam că nu respectam lanțul de comandă, deoarece comunicam direct cu toate eşaloanele, erodând autoritatea reală sau percepută a nivelurilor de conducere intermediare.

Nu toate problemele noastre erau interne sau autoprovocate. Ne confruntam de asemenea cu o problemă de relații cu publicul care ne amenința viitorul. Deși unii kongresmeni și experți din afară ne acuzau de

⁵ În cazul acesta, X reprezintă punctul de maximă vulnerabilitate. În comunitatea serviciilor secrete, o expresie frecvent auzită este „Trebuie să îndepărtăm X-ul de aici” (n.aut.).

incompetență și de surzenie, existau libertarieni ai drepturilor civile și parlamentari europeni care ne caracterizau drept omniscienți, hoți de secrete industriale și invadatori ai intimității personale. Sloganul pentru toate acestea era Echelon, care însemna pentru europeni o cabală anglo-saxonă care voia să fure avantajul economic, iar pentru grupări ca Uniunea Libertăților Civile Americane era „guvernul... care spionează din nou comunicațiile private ale americanilor”.

Nedefinit niciodată oficial sau concret, conceputul Echelon era o sperietoare convenabilă și atotcuprinzătoare pentru orice critici care își doreau un public. Cei care-și frângeau mâinile neliniștiți pe ambele țărmuri ale Atlanticului păreau să se susțină reciproc, chiar dacă nemulțumirile lor nu erau tocmai aceleași.

Desigur, americanii îngrijorați erau mai importanți pentru noi. Trebuia să-i abordăm direct. Ne trebuiau mai mulți bani și nu aveam să-i căpătăm decât dacă cetățenii americani și reprezentanții lor aleși aveau încredere în noi. Încrederea era foarte importantă, deoarece le spuneam supervizorilor noștri că semnalele pe care intenționam să le urmărim nu se mai limitau la rețele-ținte izolate, ci se găseau pe rețele internaționale împletite cu alte comunicații, nevinovate, inclusiv ale americanilor.

Pe de altă parte, europenii erau prezumțioși și enervanți și am refuzat să mă întâlnesc cu ei. Petreceau mai mult timp cercetându-ne pe noi decât propriile lor servicii secrete, dintre care unele se ocupau realmente cu spionajul economic. Iar motivul pentru care ne cercetau era că spionajul american este mult mai transparent decât cel european. Seamănă cu gluma aceea despre bețivul care-și caută cheile casei pe trotuarul opus celui pe care le pierduse, pentru că acolo există un felinar. Cred că îi tratam cu un oarecare dispreț, dar privind retrospectiv, mi se pare o reacție corectă.

L-am convins pe Porter Goss, președintele Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților

SUA, să țină o audiere deschisă în privința aceasta. În aprilie 2000, George Tenet și cu mine am depus mărturie, împreună cu kongresmanul Bob Barr, republican de Georgia, care se dedicase cu pasiune libertăților civile.

În fața unei galerii ticsite până la refuz, eu și George am recunoscut de bunăvoie timp de două ore că am cules informații despre activități comerciale externe în domenii ca vânzările de armament, comerțul cu chimicale, spălarea banilor și traficul de droguri. Am negat însă cu fermitate că NSA ar fi spionat companiile europene pentru a fura secrete industriale și a le transmite companiilor americane.

Am vorbit despre problemele cu care se confrunta NSA din cauza volumului și varietății de comunicații moderne, precum și a vitezei cu care se schimbaseră. Anticipând problemele din domeniul cibernetic care începeau să se facă simțite, am spus:

— Poate că ne-a crescut capacitatea de culegere a informațiilor, dar ritmul ei de creștere a fost mult mai lent și mai mic decât explozia informatică pe plan mondial.

Referitor la intimitatea americanilor, am subliniat caracterul nostru legal și am atras atenția că dacă Osama bin Laden ar fi traversat podul din Niagara Falls, statul Ontario, în Niagara Falls, statul New York, ar fi intervenit imediat prevederile legislației americane, i-ar fi oferit protecție și ar fi afectat modul în care l-am fi putut urmări. La momentul acela, am utilizat exemplul respectiv ca pură speculație. Peste 17 luni, devenise o chestiune de viață și de moarte.

Chiar dacă am fi izbutit să mai câștigăm puțină încredere din partea publicului și să mai stoarcem câțiva dolari din partea Congresului, continuam să ne confruntăm cu provocarea tehnică a semnalelor ce deveneau tot mai complexe, mai numeroase și mai codificate. Cum să o abordăm?

Răspunsul nostru a fost Trailblazer. Acest program mult-hulit (și parțial pe bună dreptate) a fost mai degrabă

un fond cu capital de risc decât un program unic, iar noi am investit într-o varietate de inițiative pe un spectru larg de nevoi. Doream o arhitectură care să fie comună pentru elementele misiunii noastre, interoperabilă și extensibilă. Era vorba despre preluarea semnalelor, identificarea și sortarea lor, stocarea informațiilor importante, iar apoi recuperarea rapidă a datelor ca răspuns la diverse suspiciuni.

Iar toate acestea la viteze și cu volume pe care nimeni nu le mai văzuse până atunci. Un director foarte important din industria IT m-a vizitat într-o seară la birou și, când i-am explicat problema volumului de date cu care ne confruntam, a șuiert încetisor printre dinți, după care a recunoscut că așa ceva depășea orice întâlnise el vreodată.

În ciuda precauției lui, continuam să considerăm că era important să angajăm industria în privința aceasta, deși o puneam în dificultate cu problemele de natură tehnologică și ne stresa capacitatea de a gestiona un contract cu obiective concrete ce depășeau simpla taxare pentru timpul cheltuit și materialele consumate.

Biroul nostru de programe concepute o progresie logică: să începem cu o etapă de definire a conceptului, după care să trecem la o platformă de demonstrare a tehnologiei pentru a evidenția o capacitate inițială și pentru a identifica și reduce riscul tehnologic. Ar fi urmat apoi producția limitată și implementarea.

Pe hârtie sima bine și nu există nicio îndoială că de pe urma programului obțineam mai mult decât simple produse secundare ca benzile velero și băuturile cu aromă de fructe Tang din programul spațial NASA. Progresele înregistrate de Trailblazer au fost integrate în sisteme de misiune și sunt utilizate și în prezent.

Dar, fără îndoială, rezultatele generale au fost dezamăgitoare și au durat mai mult decât anticipasem. Am descoperit că atunci când ne adresăm celor din industrie pentru lucruri pe care le știau deja, obțineam rezultate

impresionante. Când îi abordam pentru lucruri pe care nu le făcuse nimeni până atunci, descopeream că nu erau mult mai buni sau mai rapizi decât noi. Iar asta era valabil chiar și cu o echipă care includea giganți ai Apărării ca SAIC, Boeing, CSC, AT & T și Booz Allen Hamilton.

Încercam de asemenea să facem prea multe, prea repede. Trailblazer a conținut o mulțime de proiecte ambițioase și am cunoscut sfârșitul multor programe IT federale mari – Virtual Case File de la FBI și Navy Marine Corps Intranet al Departamentului Apărării. Ar fi fost mai bine dacă ne-am fi ales țintele și am fi acționat treptat, având încredere că dezvoltarea în spirală ne va duce în final acolo unde doream să fim.

A trebuit de asemenea să ne confruntăm cu războiul de gherilă, în agenție exista un grup de tehnologi talentați, care a dezvoltat Thin Thread, un instrument pentru culegerea și sortarea metadatelor (informații despre o comunicare, cum ar fi numărul care apelează, numărul apelat, ora apelului, durata convorbirii și așa mai departe), pentru ca după aceea să-i îndrepte pe analiști spre filioanele bogate ale minereului SIGINT din interiorul unui munte de informații.

Când am sosit la NSA, Thin Thread nu era înregistrat în bugetul anual al Departamentului Apărării. Cât timp am lucrat acolo, nu l-am înregistrat în Programul de apărare pe viitorii ani și nici succesorul meu n-a făcut-o. Desigur, este posibil ca toți să ne fi înșelat, dar aveam motivele noastre.

Tehnologia Thin Thread includea e-mailurile, ceea ce era foarte bine, deoarece volumul de e-mailuri globale urma să crească exponențial. Avea un bun procesor de pachete, ceea ce însemna că putea asambla pachetele individuale ce alcătuiau e-mailul. Avea de asemenea o foarte bună „reconstruire a sesiunii”, care-i permitea să refacă comunicările din pachete individuale.

Un al treilea aspect al programului Thin Thread era software-ul care-i permitea să detecteze un trafic relevant

prin intermediul metadatelor unui flux masiv de comunicații (e-mail sau voce). Prin studierea tiparului, frecvenței și duratei convorbirilor, sistemul intenționa să indice acele comunicații al căror *conținut* trebuia explorat. Evident, toate fluxurile de date sunt diferite între ele, așa că sistemul trebuia antrenat într-un flux specific de date pentru a detecta informațiile valoroase din toate celelalte.

Am făcut o încercare și am instalat un prototip la Yakima, o unitate de culegere a datelor de la sateliți străini (FORNSAT) aflată în centrul statului Washington. Antrenarea sistemului pe o singură țintă (printre mii de ținte potențiale) a durat câteva luni și nu a dat rezultate mult mai bune decât dacă ar fi lucrat un om. S-au înregistrat prea multe false pozitive, indicații eronate de informații presupus valoroase. Era nevoie din plin de intervenția umană.

Ca unitate FORNSAT, Yakima lucra de asemenea cu un flux de date care nu se apropia nici pe departe de volumul traficului modern prin cablu. Viteza FORNSAT este de 150 megabiți/secundă, iar interceptarea microundelor duce la peste 600 de megabiți/secundă. Ne așteptam ca acele cabluri, prin care se desfășura acum majoritatea traficului, să aibă multiple fascicule de fibre și fiecare dintre ele să funcționeze cu minimum 10 gigabiți/secundă, adică de 70 de ori mai mult decât FORNSAT. Chiar dacă Thin Thread ar fi avut performanțe mai bune, cerințele de spațiu și putere pentru sistem ar fi făcut prohibite costurile aplicării tehnologiei Thin Thread la fluxurile de date în masă prin cablu.

Cea mai bună sinteză pe care am căpătat-o de la tehnicienii din jurul meu a fost că unele aspecte din Thin Thread erau sofisticate, dar că pur și simplu programul n-avea să facă față la scara respectivă. NSA avea multe hibe, dar nu și respingerea soluțiilor tehnice inteligente. Într-un final, părți din Thin Thread au fost reunite cu părți din Trailblazer pentru a crea sisteme noi, care au avut într-adevăr succes și au fost utilizate mulți ani.

Însă dezvoltatorii programului Thin Thread, Bill Binney, Kirk Wiebe și Ed Loomis, erau entuziaști în abordarea lor și au avut un aliat în persoana Diane Roark, membră a Comisiei Permanente pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, care monitoriza NSA. Ulterior li s-a adăugat Tom Drake, un senior din exterior care a intrat în agenție aproape simultan cu distrugerea turnurilor gemene.

Alianța cu Roark a creat o dinamică neobișnuită. Practic, câțiva dintre tehnicienii NSA ieșeau din lanțul de comandă și făceau lobby agresiv pe lângă membrul unei comisii a Congresului în vederea abrogării acelor decizii de programe și bugete care li se opuseseră pe plan intern. Ca să mă exprim eufemistic, situația îmi contrazicea complet experiența militară.

În aprilie 2000, am expediat un mesaj general către tot personalul, în care mi-am expus ideile. Am fost furios și în același timp precaut. „Într-o ședință de lucru cu supervizorii noștri din Congres”, am început mesajul, „unii au adoptat o poziție complet opusă față de cea pe care am decis *in corpore* s-o urmăm. Asta induce în eroare Congresul cu privire la direcția și determinarea agenției noastre. Decizia colectivă a fost adoptată după foarte multe culegeri de date, analize, dezbateri și reflecție. Acțiunile contrare deciziilor noastre vor avea un efect negativ asupra eforturilor noastre de a transforma NSA, iar eu nu le pot tolera”.

După ce am susținut participarea completă la procesul nostru intern de luare a deciziilor, am continuat spunând că „odată ce s-a ajuns la o decizie colectivă, mă aștept ca toți s-o execute cu maximum de profesionalism. Nu mă aștept la supunerea silită, dar mă aștept ca problemele ce necesită corectări ale cursului de acțiune să fie rezolvate între acești pereți”.

După aceea le-am reamintit tuturor că „deschiderea și sinceritatea sunt esențiale pentru succesele noastre viitoare și doresc ca absolut toată lumea să colaboreze cu

cea mai mare onestitate cu supervizorii noștri din Congres. În plus, oricine suspectează că activitățile noastre în NSA constituie o violare a legilor, regulilor sau eticii trebuie să notifice autoritățile corespunzătoare. În același timp însă, când se ajunge în mod adecvat la decizii privind politici, resurse sau operațiuni care simt promulgate de autoritățile agenției, mă aștept din partea noastră să ne îndeplinim partea din program care ne revine”.

Mesajul n-a fost secret, așa că s-a aflat de el cu certitudine la Capitoliu. În mod surprinzător, telefonul n-a sunat. Congresmenii aveau responsabilitățile lor, eu pe ale mele.

Cei mai mulți n-au considerat niciodată disputa Thin Thread ca fiind altceva decât o controversă de natură tehnică; n-am întâlnit niciun senior care să pară că gândea sau acționa altfel. Totuși, grupul mic de susținători înfocați ai programului Thin Thread a dus disputa la nivelul unei comedii de moravuri din epoca digitală.

În primul rând, ei au revendicat un soi de echivalență operațională și apoi au comparat prețul relativ modest al programului lor cu costurile substanțiale pentru Trailblazer. Chiar dacă devenea corespunzător, Thin Thread se adresa doar unei fracțiuni din problemele pentru care fusese creat Trailblazer. Comparația era înșelătoare.

De atunci, ei au lansat de asemenea acuzații de fraudă, risipă și abuzuri, reclamând nu numai istoria agitată de achiziții a programului Trailblazer, ci și faptul că SAIC, unde lucrase Bill Black după ce plecase din agenție, era principalul contractor pentru platforma de demonstrații tehnologice Trailblazer. Bill a lucrat într-adevăr la SAIC - și tot de acolo a plecat, când am intervenit pe lângă el să revină - dar asta n-a avut nicio legătură cu procesul de contractare.

În cele din urmă, Binney, Roark, Wiebe, Drake și Loomis au revendicat o superioritate etică și legală. Binney a acuzat în mod deschis NSA de minciună. În 2012, el a

declarat: „George Bush, Dick Cheney, Tenet și Hayden s-au unit pentru a submina Constituția, procesul constituțional și mai multe legi”.

Comentariile de genul acesta au câștigat amploare și un public tot mai larg după ce Edward Snowden a dezvăluit că NSA păstra metadatele americanilor. Ei au susținut că Thin Thread ar fi făcut inutil procesul respectiv.

Nu văd cum ar fi fost posibil asta, chiar dacă am ignora aspectele operaționale. Ei aii afirmat că Thin Thread ar fi cules datele, însă le-ar fi codificat imediat și le-ar fi făcut accesibile doar prin intermediul unor protocoale stricte. Însă problema legată de păstrarea de către NSA a unor volume vaste de metadate americane *nu era* faptul că agenția le utilizase în scopuri improprii, ci mai degrabă că *le deținea* pur și simplu, o situație ce nu ar fi fost ameliorată prin codificarea lor.

Înainte de 11 septembrie, susținătorii programului Thin Thread i-au abordat pe juriștii NSA, care le-au spus că niciun sistem nu putea *în mod legal* să facă cu datele americanilor ceea ce fusese conceput Thin Thread să facă. Thin Thread se baza pe culegerea vastă de metadate, care ar fi inclus în mod inevitabil comunicații străini-străini, străini-americani și americani-străini. Cu alte cuvinte, culegerile de rutină NSA ar fi preluat multe date personale ale americanilor.

Însă protocoalele NSA cereau ca informațiile personale ale americanilor să fie eliminate în fiecare etapă a procesului de culegere a informațiilor. Dacă era posibil, culegerea lor trebuia evitată; dacă fuseseră deja culese, păstrarea lor trebuia evitată și așa mai departe. Pentru succesul său, Thin Thread necesita culegerea, păstrarea și apoi *utilizarea* informațiilor despre americani.

Binney și ceilalți au insistat că codificarea și controlul accesului la datele despre americani rezolvau această problemă; ei ne-au asigurat că Roark, supervisorul NSA, era de acord. Juriștii NSA n-au fost de aceeași părere și, când au informat Comisia pentru Serviciile de

Informații a Camerei Reprezentanților, juriștii Camerei Reprezentanților și Senatului deopotrivă le-au dat dreptate.

Nu se poate spune însă că nu ne dădeam toată silința. Odată cu sfârșitul anului 1999 și începutul anului 2000, toți eram profund îngrijorați de posibilitatea unui atac terorist în SUA. Temerile ne-au fost justificate: ulterior, un vameș alert a reținut un terorist care încerca să intre în țară pe un feribot în Puget Sound.

La NSA ne foloseam toate resursele. Cei din serviciul operațional propuneau un nou curs de acțiune. Ca noi toți, erau neliniștiți de teroriștii care ar fi putut intra sau care se aflau deja în Statele Unite. Șeful operațiunilor dorea să încerce abordarea Thin Thread: să păstreze metadatele americane obținute din activitățile de strângere a informațiilor externe, să le codifice, să limiteze accesul la ele printr-un protocol cu „cheie dublă”, după care (când era cazul) să le expedieze altor contacte.

Planul era fiabil din punct de vedere operativ, totuși juriștii mei rămâneau foarte circumspecți în legătură cu legalitatea lui și au solicitat să ne întâlnim. După o ședință reunită a echipelor operațională și juridică, am decis să forțez lucrurile.

— Presați Justiția, le-am spus. Anunțați că vrem să facem asta.

Vreau să repet contextul pentru a mă face înțeles. Eu ceream o utilizare limitată a metodei Thin Thread anterior atentatelor din 11 septembrie.

Răspunsul Departamentului de Justiție a fost însă la fel de clar: „Știți că nu puteți face asta”. Când am anunțat Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, Roark a acuzat NSA că nu fusese destul de energică cu Departamentul de Justiție, o acuzație care l-a făcut să pufnească în râs pe un membru democrat al Comisiei.

Așa s-a făcut că Thin Thread n-a pus în discuție problema datelor personale ale americanilor, așa cum au

afirmat unii ulterior când au condamnat programul Stellarwind al președintelui Bush (capitolul 5). Subiectul acela a fost abordat abia după ce președintele a autorizat explicit NSA în programul *acela* să culeagă metadate americane după atentatele din 11 septembrie. Acea decizie avea să fie într-adevăr una controversată (deși NSA a continuat să culeagă metadate arpericane până în vara anului 2015), însă Thin Thread ar fi necesitat o autorizație similară. În mod inexplicabil (cel puțin pentru mine), echipa Thin Thread a continuat să-și prezinte abordarea ca alternativă legală la programul „nelegal” Stellarwind al președintelui.

Ca s-o spun direct, anterior autorizării programului Stellarwind de către președintele Bush, procesele și complexitățile programului Thin Thread nu satisfăceau cerințele legislației SUA. După lansarea lui Stellarwind, problemele de scalabilitate ale lui Thin Thread ne-au făcut să alegem pur și simplu alt sistem.

În 2002, susținătorii programului Thin Thread au înaintat inspectorului general o plângere împotriva programului Trailblazer. La sfârșitul anului 2005, după ce părăsisem NSA, Siobhan Gorman a publicat în ziarul *Baltimore Sun* o serie de articole foarte critice la adresa programului Trailblazer. Ulterior s-a descoperit că sursa lor fusese Tom Drake, care în 2005 părea teribil de îngrijorat că noul director al NSA, Keith Alexander, va schimba destinul programului Thin Thread. Anchetarea de către FBI a „scurgerii” de informații a dus la percheziții în locuințele tuturor membrilor Thin Thread.

Drake avea să fie acuzat în conformitate cu Legea spionajului, un instrument legislativ dur și neiertător, și, deloc surprinzător, cazul s-a prăbușit în cele din urmă sub propria sa greutate.

Vreau să subliniez că n-am avut nimic de a face cu el. Nici măcar n-am prezentat raportul criminalistic care a declanșat ancheta. Drake a întrecut măsura, iar restul au provocat mari neplăceri, însă acesta nu este nici pe

departe un motiv pentru a distruge vieți. A fost o chestiune care putea fi rezolvată administrativ, de exemplu prin revocarea autorizației de securitate.

Cei din Thin Thread nu s-au oprit totuși. În anul 2013, când o echipă de americani a plecat la Moscova pentru a-i înmâna lui Edward Snowden premiul Sam Adams pentru „integritate în culegerea de informații”, Tom Drake a făcut parte din grup.

Apoi, în vara anului 2014, Drake și Binney au compărut în fața comisiei Bundestagului german, care ancheta activitățile NSA din Germania. Binney a afirmat că „NSA dorește să aibă informații despre tot, ceea ce înseamnă realmente o abordare totalitaristă. Obiectivul este controlul oamenilor” După ce a afirmat că NSA dorea să pedepsească Germania fiindcă îi adăpostea pe atentatorii din 11 septembrie, Drake a adăugat că „regimul de monitorizare al NSA a crescut la nivelul unui sistem care strangulează lumea”.

Așa cum am spus, ei au fost mesianici. Mă întreb cum s-ar fi comportat dacă le-am fi cumpărat jucăria?

TREI

PLECAREA LA RĂZBOI...

CU UN MIC AJUTOR DIN PARTEA PRIETENILOR
NOȘTRI

FORT MEADE, MARYLAND, 2001 - 2003

Toți ne reamintim dimineața aceea de marți, senină precum cristalul, fără un norișor pe cerul de deasupra Coastei de Est. Era 11 septembrie 2001, sfârșitul lumii așa cum am știut-o. În noaptea anterioară mă culcasem târziu, deoarece mă uitasem la *Monday Night Football*. Meciul fusese în Denver, unde se inaugurasă noul stadion al echipei Broncos, și am venit la birou după numai șase ore de somn. Am început la ora 7: 00, ca întotdeauna, și am mers la frizeria NSA să mă tund. Când am revenit, m-am oprit în centrul operațional pentru o actualizare. Lucrurile erau destul de normale. Nimic special la orizont.

Am mers în birou și începusem câteva ședințe de

rutină, când secretara mea executivă, Cindy Farkus, a intrat și mi-a spus:

— Un avion a lovit World Trade Center.

La fel ca toți ceilalți, m-am gândit că fusese probabil un accident, un avion mic, și mi-am continuat ședința. Apoi Cindy a intrat din nou și a spus:

— Un avion a lovit și celălalt turn.

— Cheamă-l imediat aici pe șeful securității, am răspuns și am suspendat ședința.

Exact când Kemp Ensor, șeful securității, a intrat în birou, Cindy a reapărut și a anunțat:

— S-au raportat explozii pe Mall⁶.

Era o versiune incompletă și neclară a celui de al treilea avion care a lovit Pentagonul. Ensor nu apucase să scoată vreun cuvânt.

— Anunță evacuarea generală, cu excepția personalului esențial, i-am ordonat eu imediat.

După aceea am cerut ca persoanele rămase (probabil mai mult de 5.000) să părăsească cele două blocuri înalte ale sediului general și să se mute în clădirea inițială a operațiunilor, o structură lungă cu numai trei niveluri, care ar fi prezentat o țintă mai dificilă pentru avioane. Acolo se afla centrul meu operativ, așa că m-am mutat și eu.

Am fost însoțit de secretara executivă. Restul personalului biroului a părăsit complexul, dar înainte de plecare, Cindy Finifter, care-mi completa cu religiozitate intrările în agendă, a scris o însemnare în jurnalul ei:

NOTĂ. ATAC ASUPRA AMERICII - S-A PLECAT MAI DEVREME - ȘEDINȚELE DE DUPĂ-AMIAZĂ AU FOST CONTRAMANDATE

Atac asupra Americii. DCI George Tenet mi-a telefonat înainte ca dimineța să ia sfârșit și m-a întrebat ce informații aveam. La fel ca toți ceilalți din comunitatea serviciilor secrete⁷, știam că fusese al-Qaeda, dar eu

⁶ Este vorba despre National Mall, triumphiul format de Capitoliu, Casa Albă și Monumentul Washington (n.trad.).

⁷ Comunitatea serviciilor secrete se referă la cele 16 agenții care se

dispuneam de avantajul de a avea dovezi reale și am putut raporta că pe toate rețelele de comunicații al-Qaeda se înregistra echivalentul salvelor de arme victorioase. George a răspuns printr-un „Mda” resemnat.

N-am putut muta din blocurile înalte ale complexului echipa noastră antitero. Fort Meade nu este doar sediul general NSA, ci găzduiește și cea mai mare stație de teren a agenției, iar o porțiune însemnată din SIGINT-ul american este produsă zilnic aici, inclusiv interceptările și rapoartele antitero, iar aceasta era o echipă a cărei activitate *nu* o puteam perturba ca s-o mutăm într-un loc mai sigur.

Se lăsa amurgul când am intrat în birourile lor. Majoritatea membrilor acestei echipe erau americani de origine arabă, așa că trauma națională și profesională a atentatelor avea pentru ei o natură mult mai personală.

Lucrau concentrați și nu i-am întrerupt. Am trecut pur și simplu de la un post de lucru la altul, fără să mă opresc nici cât să-și scoată ei căștile, strângându-l pe câte unul de umăr, încuviințând din cap și rostind ocazional „ține-te tare” sau alte cuvinte similare.

În timp ce mă aflam acolo, personalul de întreținere acoperea ferestrele cu draperii negre. Părea ireal. Draperii negre în estul statului Maryland în secolul XXI.

Când am ajuns în seara aceea acasă, Jeanine mă aștepta și m-a strâns cu putere în brațe. Am izbucnit amândoi în lacrimi, alăturându-ne doliului național. Nu mai vorbisem cu ea de dimineață, când îi telefonasem ca s-o rog să afle unde erau copiii noștri, deja adulți. Fusese sunată de mama ei și de fratele meu și-i liniștise că nu mă găseam la Pentagon în momentul atentatului.

Acolo, în vestibulul casei, Jeanine și cu mine am recunoscut că ziua următoare va fi foarte diferită.

găsesc în prezent mai mult sau mai puțin sub conducerea directorului Serviciilor Naționale de Informații (DNI). Comunitatea cuprinde membri bine cunoscuți, ca NSA și CIA, dar și alții obscuri, așa cum sunt micile unități pentru informații din Departamentul de Combatere a Drogurilor sau din Departamentul pentru Energie (n.aut.).

Așa a fost, într-adevăr, ca de altfel toate zilele ce au urmat și cât am rămas eu în NSA. În primul rând, deoarece aveam mai mulți oameni, mai mulți bani și o polarizare neobosită de energie, ne-am putut concentra resursele asupra punctelor decisive. Pe 11 septembrie trebuia să acoperim în jur de 250 de zone de misiuni. După numai câteva săptămâni de la atentate, și fără nicio obiecție, am suspendat peste 10% din ele și am redus prioritatea la alte 25%. Sporirea resurselor și a mobilizării ne-a îngăduit de asemenea să accelerăm transformarea care începuse deja. În săptămâna atacului i-am întrebat pe seniorii noștri reuniți în ședință ce efect ar trebui să aibă atentatele de la 11 septembrie asupra programului nostru de transformare. Ideea generală a fost: „Nu schimbăm nimic. Accelerăm totul”.

În răspunsul nostru exista atât furie, cât și hotărâre. Înainte de terminarea acelei săptămâni de septembrie, am putut vedea peste tot în CIA abțibilduri pe automobile cu ultimele cuvinte ale lui Todd Beamer, unul dintre eroii Zborului 93 peste Pennsylvania: „Let’s roii” într-o seară, privind reluarea unui concert național care omagia victimele atentatelor, Jeanine a sugerat o temă similară pentru NSA. A fost „I Won’t Back Down” („Nu voi ceda”), cântecul lui Tom Petty. Cu acordul generos al domnului Petty, în anii următori am răspândit ideea și cântecul acela în unități NSA din toată lumea.

Din punct de vedere operațional, șefii antitero din NSA și-au restrâns activitatea la trei sarcini clare: urmărirea banilor (finanțarea teroriștilor), urmărirea materialelor (arme, substanțe chimice etc.) și, mai presus de toate, urmărirea oamenilor.

SIGINT era de neprețuit în această privință. În mod repetat, interceptările comunicațiilor ne-au spus ce trebuia să știm. Un exemplu: Eliza Manningham-Buller, șeful serviciului MI5 britanic, mi-a telefonat în martie 2004, după ce, în colaborare cu poliția britanică, efectuaseră raiduri la 24 de adrese, arestaseră opt persoane și

confiscaseră o jumătate de tonă de nitrat de amoniu. Ea mi-a mulțumit pentru SIGINT, care fusese „un element absolut esențial pentru întreaga operație”.

Am trimis mulțumirile întregului personal NSA și am primit un e-mail recunoscător. Aparent, un post de radio local din Maryland vorbise elogios despre acțiunea britanicilor, pe care o comparase cu bâlbâielile serviciilor secrete americane. Autorul mesajului e-mail fusese pe bună dreptate ofensat și se simțise răzbunat când afluase despre rolul jucat de NSA. A fost un moment care a reamintit că, în această meserie, adesea nu-ți poți iscăli reușitele.

În urmărirea teroriștilor am ajuns de asemenea să stăpânim geolocalizarea și metadatele, cumva diferit față de rapoartele uzuale despre *conținutul* comunicațiilor vizate, fie ele teroriste, diplomatice sau chiar militare. Dacă dispuneai de suficiente metadate – șablonul utilizării unui dispozitiv de comunicații (cine apela, cine era apelat, când, cât timp) – puteai determina destul de bine intențiile proprietarului unui dispozitiv. Unele dintre ele aveau să devină ulterior subiecte de dezbateri când s-a ajuns la culegerea de metadate despre americani, dar în cazul acesta permitea agenției să se intercepteze un telefon cu cartelă preplătită și să-i determine utilizatorul și contactele, chiar cu date limitate ale conținutului.

După aceea, utilizând toate instrumentele disponibile, puteam determina cu precizie *unde* se găsea telefonul.

Am dat lovitura, aproape întâmplător, chiar de la bun început în Afghanistan, ucigând un lider al-Qaeda și câțiva dintre adjuncții săi, pe când fugeau din Kabul. Acțiunea împotriva lor a fost posibilă prin combinarea în timp real a imagisticii cu interceptările. După ce am fost informat asupra operațiunii, am întrebat „De ce nu putem face asta tot timpul?” și am pus la treabă câteva dintre cele mai strălucitoare minți pentru a instituționaliza acest gen de intervenție.

Am înființat o unitate de lucru numită Geocell, formată din tineri inteligenți, am cuplat-o cu analiști de imagini de la Agenția Națională de Informații Geospațiale, după care i-am conectat direct la unități tactice de pe teren.

Vechii membri SIGINT vă vor spune că aceasta nu era decât o versiune a ceea ce ei obișnuiau să numească „analiza traficului”. Dacă așa stăteau într-adevăr lucrurile, atunci se baza pe o doză masivă de steroizi.

Am instalat Geocell în subsol, printre conductele termice, motostivuitoare, consumabile și alte elemente ale bazei noastre industriale. Când musafirii intrau însă pe ușa încuiată cu cifru și pătrundeau în zona de lucru securizată, puteau să vadă ecrane uriașe cu imagini curente și să-i privească pe analiștii din Fort Meade în camere de chat din zona de război, consiliind trupele în timp real și justificându-și rolul autodescris prin cuvintele: „Noi îi urmărim, voi îi lichidați”.

La începutul lunii noiembrie, bazându-se pe informații de la Geocell, statul american a atacat cu o dronă Predator un complex taliban din nordul orașului Kabul. Începeam să avem rezultate.

Genul acesta de activitate a fost limitat inițial la zona de război din Afghanistan, pentru ca apoi, începând cu sfârșitul anului 2002, SIGINT NSA să fie cuplată la imagistica în timp real și alte moduri de culegere a informațiilor pentru a susține acțiuni împotriva al-Qaeda din alte locuri.

Revista *Time* și-a manifestat scepticismul. Relatând despre aceste atacuri, a opinat că „ideea lovirii din cer a țintelor teroriste aflate departe de câmpurile deschise de luptă din Afghanistan este, desigur, un plan diferit și este improbabil că va deveni norma”.

Greșit!

În aceeași perioadă, George Tenet și alte somități ale serviciilor secrete se aflau la Fort Meade pentru a celebra a cincizecea aniversare a înființării NSA prin decretul

executiv (secret) al președintelui Truman în 1952. S-au spus multe despre originile și importanța agenției, care au adăugat un semn de exclamare frumos la succesele noastre curente.

Succesul operațional al cooperării dintre SIGINT și imagistică a impus crearea mai multor legături strânse. Jim Clapper îmi era un vechi prieten și mentor, iar acum conducea Agenția Națională de Informații Geospațiale – o denumire care mi se părea improprie. Aceasta a fuzionat informațiile rezultate din imagistică (IMINT) cu reprezentarea cartografică tradițională și a încercat să se ridice la înălțimea mottoului său: „Cunoaște terenul. Arată calea”. Aceste două discipline, SIGINT și IMINT, aveau vieți similare în privința tehnologiei și vitezelor de care dispuneau. Ambele culegeau și produceau electroni.

Cu timpul, ne-am conectat bazele de date și sistemele IT și am folosit în comun tehnici de exploatare. În toamna anului 2004, Jim și cu mine ne-am găsit pe același podium timp de o oră în New Orleans, anunțând mii de contractanți din baza noastră de date despre colaborarea pe care am început-o. Oricine se îndoiește în privința importanței scenei respective nu cunoaște pur și simplu destule despre cultura tradițională a comunității serviciilor secrete americane.

Jim și cu mine eram conștienți că acesta era un război care se desfășura pe baza informațiilor obținute. Sigur că da, afirmația aceasta este valabilă pentru toate războaiele, dar mai ales pentru acela. Noi ne petrecuserăm cea mai mare parte a vieții profesionale în Războiul Rece. Pe atunci, culegerea de informații era dificilă, dar și adversarul nostru îi era greu să ascundă armatele de tancuri ale Grupului Forțelor Armate Sovietice din Germania sau vastele câmpuri sovietice de rachete balistice intercontinentale din Siberia. Inamicul era destul de ușor de găsit. Mai greu era de ucis.

Acum situația se inversase. Inamicul era relativ ușor de ucis. Atât doar că era foarte, foarte greu de găsit.

Pare simplu, dar o mare parte din gândirea convențională a fost răsturnată. De aceea mai târziu, când unele programe de culegere a informațiilor au devenit controversate, am susținut că limitarea activităților noastre în contextul actual echivala cu o dezarmare unilaterală în contextul Războiului Rece. Practic, predam în mod voluntar elementele-cheie de succes.

Fuseseră de asemenea răsturnate unele concepte operaționale. Profesioniștii din intelligence sunt obișnuiți ca agenții operativi să ceară date pentru a putea efectua acțiuni importante. La începutul războiului am fost invitat la cină acasă la Charlie Holland, șeful Comandamentului pentru Operațiuni Speciale (SOCOM), cu care eram bun prieten. Amândoi tăcuserăm parte din CAPSTONE, școala pentru generali de brigadă a Departamentului Apărării, și, cu ocazia excursiei finale de absolvire, am cutreierat împreună prin capitalele unor state latino-americane. Acum, când am ajuns la desert, Charlie s-a întors către mine, a bătut cu palma în masă și a spus:

— Mike, am nevoie de informații pe baza cărora să pot acționa.

L-am asigurat că lucram în direcția aceea, însă am adăugat:

— Charlie, dă-mi voie să-ți ofer altă direcție de gândire. Tu oferă-mi mai multe acțiuni și eu o să-ți ofer mai multe informații.

Cu alte cuvinte, aveam nevoie de mișcări operative care să „zgândărească” inamicul, să-l silească să acționeze și să comunice, pentru a putea afla mai multe despre el. Operațiunile puteau fi astfel concepute, încât să genereze informații. Cu timpul, ne-am stabilit tot mai mult în șablonul acela.

După 11 septembrie, mulți au dorit să ne ajute, mai ales prietenii noștri cei mai apropiați pe care NSA îi numea „părți secundare”: democrațiile vorbitoare de engleză, membrii comunității Five Eyes (Australia, Canada, Noua Zeelandă, Marea Britanie și Statele Unite), ale cărei

rădăcini SIGINT datează din perioada Bletchley Park⁸ și a decryptării codului Enigma german în Europa sau a unor acțiuni similare și locuri din Pacific.

Loialitățile acestea sunt profunde. Între membrii SIGINT britanici și americani există consensul general că relația *politică* specială dintre țările lor a început în salonul conacului Bletchley, când criptologii americani au sosit și omologii lor britanici le-au spus ceea ce știau (și *nu* știau) despre codul Enigma.

Pe 11 septembrie, un nou-venit în secția de legătură cu Noua Zeelandă se afla în biroul lui din Fort Meade. A fost sfătuit să părăsească incinta. A refuzat să plece și a continuat să-și informeze capitala. Ulterior mi-a spus:

— În asemenea momente, nu-ți abandonezi prietenii.

La numai câteva ore după atentat, șefii serviciilor secrete britanice au sosit în SUA. Au avut nevoie de permisiune specială și chiar de escortă specială pentru a pătrunde în spațiul aerian al Statelor Unite. După aterizare au mers la Langley, unde s-au întâlnit cu George Tenet și alții din echipa sa. Instrucțiunile primite de ei de la premierul britanic fuseseră clare: ajutați-i pe americani cum puteți mai bine.

Această cooperare este facilitată de anumite structuri permanente. În fiecare an, serviciile secrete din Five Eyes se reunesc; la aceste întruniri, Statele Unite sunt reprezentate de directorii CIA, NSA și FBI. Nu toți partenerii au o structură analoagă cu a noastră; în mod uzual, se reunesc 13 agenții din cele cinci țări. Prima întâlnire de după 11 septembrie a fost în martie 2002, pe Insula de Sud a Noii Zeelande. Locul fusese stabilit de mult, dar reunirea a fost întârziată, după care agenda ei socială a fost semnificativ redusă. Și noi am redus personalul participant. Cerințele de securitate aveau să fie ridicate și nu era nevoie să le transformăm într-un coșmar.

Ne cunoșteam între noi. În ciuda diferenței dintre

⁸ Moșie din Anglia, care a găzduit în al Doilea Război Mondial principală organizație de criptanaliză a britanicilor și apoi a Aliaților (n.trad.).

bugetele, dimensiunile și puterile organizațiilor noastre, relațiile personale reflectau un egalitarism profesional. Nicio supraputere nu se împăuna ostentativ – doar la aeroport. Directorii CIA și FBI au sosit fiecare în avionul său privat, declanșând speculații extravagante în presa locală despre identitatea persoanelor respective și evenimentele în care erau implicate.

Ne-am afundat repede în muncă. Care era calea cea mai bună pentru a ne proteja cetățenii? Au fost discuții operaționale, desigur, însă nu doar atât. Toți eram atât apărătorii, *cât și produsele* democrației. Eliza Manningham-Buuer, pe atunci director adjunct al serviciului MI5 britanic, care deținea o experiență vastă în acțiuni împotriva teroriștilor IRA, a atins o coardă sensibilă prin descrierea dură a problemelor operative și constituționale cu care ne confruntam. Cum urma să-i tratăm pe cei care nu fuseseră încă declarați vinovați? La urma urmelor, noi ne ocupam de prevenirea terorii, nu doar de pedepsirea ei.

Implicită în întrebarea ei era o potențială recalibrare a echilibrului tradițional între libertate și securitate. În septembrie 2005, după atentatele de la metroul londonez, Manningham-Buller (acum director general al MI5) a susținut că „ar trebui să existe o dezbatere privind necesitatea unei erodări a libertăților civile pe care toți le prețuim pentru ca propriii noștri cetățeni să nu fie aruncați în aer când își văd de existențele cotidiene”.

Ulterior mi-am dat seama că elitele politice (cel puțin, cele americane) nu erau de fapt tocmai dispuse să răspundă la întrebarea ei. Este mult mai ușor să critice serviciile secrete că nu fac destule atunci când se simt în pericol, dar în același timp să-și rezerve dreptul de a le critica pentru că fac prea multe atunci când se simt iarăși în siguranță.

Acesta este un lucru regretabil. Evitarea alegerilor dificile creează un efect de tip „du-te-vino”, bazat pe percepțiile momentului, și ne costă finalmente atât

libertatea, cât și securitatea.

Oricât de apropiate ar fi națiunile din Five Eyes, există totuși deosebiri. Pe drumul de înapoiere din Queenstown, m-am oprit în Wellington și am avut o întrevvedere cu prim-ministrul Helen Clark. A fost extrem de binevoitoare și înțelegătoare – ceea ce era ușor surprinzător, fiindcă fusese în general responsabilă pentru politica de dezarmare nucleară promovată de Noua Zeelandă în anii 1980 care adusese alianța ANZUS⁹ în pragul disfuncționalității. Acum își declara susținerea, dar manifesta o îngrijorare precaută față de profilul acțiunilor antitero americane. Se temea că mișcări agresive din partea noastră vor eroda normele și procesele internaționale de care depindeau națiuni mici ca a ei. Nu existau probleme specifice, ci doar un disconfort. Privind retrospectiv, eu/noi am fi putut fi ceva mai sensibili față de asemenea îngrijorări.

Ulterior, am purtat o discuție mult mai încinsă, în mod neașteptat tocmai cu britanicii. Cei din GCHQ omologul britanic al NSA, nu erau convinși (ca și o parte din personalul NSA) de înțelepciunea declanșării războiului în Irak. La începutul anului 2003, Katharine Gun, angajată a GCHQ a transmis ziarului londonez *Observer* un schimb de e-mailuri între NSA și GCHQ care solicita acoperirea SIGINT a delegațiilor ONU în perioada premergătoare votului crucial de autorizare a războiului în Consiliul de Securitate. Gun s-a autodescriș ca un „copil din a treia cultură”, expresie ce-i descrie pe copiii care au crescut o parte însemnată din viața lor într-o cultură diferită de cea a părinților. Ea se considera mai degrabă un cetățean al lumii, decât al Marii Britanii, deoarece își petrecuse copilăria în Taiwan. Tocmai acele abilități în limba chineză o făcuseră interesantă pentru GCHQ.

Katharine Gun ar fi trebuit să fie un semnal al schimbării valorilor în societățile noastre. Noi nu l-am

⁹ „Australia, New Zealand, United States Security Treaty” (Tratatul pentru Securitate în Pacific) (n.trad.).

observat. Peste un deceniu avea să fie mult mai clar prin Edward Snowden.

Incidentul Gun a fost mai degrabă iritant decât o criză în sine, cel puțin pentru noi. Chiar dacă afirmațiile ei ar fi fost adevărate, interceptarea comunicațiilor diplomatice pentru atingerea unui obiectiv politic nu era o noutate. În 1917, Marea Britanie utilizase telegrama ministrului de externe german Zimmermann pentru a impulsiona Statele Unite să intre în război. Și noi nu puteam câtuși de puțin să condamnăm un partener extern pentru „scurgeri” ocazionale de informații, pentru că în privința respectivă aveam propriile noastre probleme. (Pe de o parte, asta a fost bine, deoarece, peste aproape un deceniu, americanul Edward Snowden a aruncat în spațiul public o tonă de secrete ale GCHQ.)

Dar în anul 2004, omologul meu din GCHQ David Pepper, mi-a mărturisit că retrăsese oameni din Irak din cauza disconfortului lor personal față de misiunea respectivă. El a propus o discuție despre „valori” la următoarea reuniune bilaterală.

Cred că un britanic m-ar descrie ca „șocat” de ideea că personalul dintr-o agenție SIGENT ar putea opta să se retragă dintr-o misiune în timp de război. Recunosc că am avut traducători care au ezitat să identifice ținte după amprenta vocală în vederea eliminării lor (capitolul 4), iar GCHQ - era complet civil și aflat sub conducerea Ministerului Afacerilor Externe britanic, pe când NSA era o agenție de susținere a luptelor, 50% militarizată, care făcea parte din Departamentul Apărării. Am fost imediat de acord cu propunerea lui David, atât din curiozitate, cât și din prietenie.

Conducerile NSA și GCHQ se întâlnesc anual, fie pe un țărm al Atlanticului, fie pe celălalt. În general, GCHQne găzduiește într-o reședință elegantă de pe un domeniu din apropierea Londrei. Când vin ei aici, sunt norocoși dacă primesc cazare la un Motel 6 în Glen Bumie, deși într-un an am stat într-un hotel Sheraton de lângă câmpul de luptă

de la Gettysburg, beneficiind de un fundal frumos pentru discuții. Îmi amintesc și acum reacția partenerilor noștri când un conferențiar de la US Army War Collège, care ne-a condus pe traseul Șarjei lui Pickett¹⁰, a reflectat:

— În 90 de minute, aici au murit mai mulți americani decât în Normandia după 81 de ani.

Întâlnirea noastră din 2004 s-a ținut la Chevening, o frumoasă reședință rurală engleză. Benjamin Franklin se bucurase realmente de farmecul ei, judecând după scrisoarea de mulțumire pe care i-o trimisese gazdei și care este expusă la loc de cinste. Ziua a fost ocupată cu obișnuitele discuții operaționale, iar după cină ne-am retras în bibliotecă, cu pahare de brandy în mâini, pentru discuția solicitată de David.

Eram cu adevărat între prieteni, dar pe ansamblu, noi, americanii, am petrecut destul timp explicându-ne acțiunile. De exemplu, le-am clarificat opiniile noastre despre utilizarea forței în relațiile internaționale. Deosebirile de gândire erau mult mai evidente față de mulți europeni continentali, desigur, dar noi reprezentăm un guvern și (cred) un popor cu o opinie mai robustă, ca să zic așa, despre utilitatea forței, chiar decât rudele noastre britanice.

Un aspect surprinzător al discuției l-au reprezentat filmele, mai precis un film anume, *La amiază*, care figurează în mod uzual pe listele americane ale celor mai bune pelicule turnate vreodată. Personajul principal, șeriful Will Kane (interpretat de Gary Cooper), este considerat de American Film Institute printre primii cinci eroi cinematografici din toate timpurile. Deși era puțin cunoscut de partenerii noștri, westernul acesta clasic face parte din mitologia americană. Kane - care trebuie să facă față unei bande de ucigași, soției lui quaker cu care abia s-a însurat și chiar locuitorilor orașului - respinge compromisul sau posibilitatea de a fugi, acționează

10 Atac de infanterie al trupelor confederate în ultima zi a Bătăliei de la Gettysburg din Războiul de Secesiune american (n.trad.).

împotriva opiniei generale și, în cele din urmă, se bazuie pe violența justificată pentru a supraviețui. Nu era tocmai concepția europenilor contemporani.

Spre sfârșitul serii, pe când ne goleam paharele cu brandy, am rezumat unele deosebiri culturale, recurgând la o hiperbolă:

— Majoritatea americanilor au o armă și majoritatea americanilor merg duminica la biserică.¹¹

A fost o seară bună. Am lămurit lucrurile care trebuiau lămurite. GCHQ - avea propriile sale probleme cu „europenizarea” tot mai mare a Marii Britanii. Suprapunerea Convenției Europene a Drepturilor Omului peste legislația, politica și practica britanică constituia o problemă majoră pentru guvern. Pentru GCHQ - însemna poveri și proceduri administrative suplimentare care să poată demonstra respectarea obligațiilor.

Australienii nu suferă astfel de influențe europene. Odată i-am mărturisit prim-ministrului Rudd că relația de colaborare cu țara lui era fără doar și poate cea mai confortabilă pe care o avusesem în domeniul informațiilor. Nu știu dacă acest lucru se datora trecutului cumva similar de imigranți, experiențelor asemănătoare de existență dusă la frontieră sau culturilor pragmatice. Indiferent de motiv, a funcționat. Australienii au fost buni și cu toate că serviciile lor erau mici, aveau suficientă masă critică pentru a merita implicarea noastră.

Printr-o diviziune atentă a muncii, NSA se baza pe rapoarte primite de la Directoratul pentru Semnale al

11 Deoarece familia mea n-a avut niciodată o armă în casă, mie personal nu mi se aplica decât partea cu „mersul la biserică”. În privința aceea eram însă atât de devotați, încât în prima mea detașare în Coreea ne-am adus preotul din parohie într-o vacanță de familie. După pensionare am combinat cele două teme într-un discurs de absolvire, ținut la Universitatea Franciscană din Steubenville, când am vorbit despre lunetiștii din Sarajevo. Le-am spus absolvenților că dacă erau ispitiți să doarmă și să rateze slujba de duminică dimineață, ar fi trebuit să se întrebe: „Există oare lunetiști pe drumul spre biserică?” „Dacă răspunsul este negativ”, le-am spus, „atunci dați-vă jos din pat” (n.aut.).

Ministerului Apărării australian pentru anumite regiuni din lume. Noi chiar am dirijat rețelele de colectare ale NSA din asemenea regiuni străine către Canberra, pentru a fi prelucrate acolo, și, cu toate că exista posibilitatea de interceptare a comunicațiilor cetățenilor americani, aveam completă încredere că analiștii Directoratului vor respecta protecțiile de intimitate ale cetățenilor americani despre care îi instruiserăm. Este greu să ai mai multă încredere într-un partener decât în fraza: „Dacă el o dă-n bară, eu ajung la închisoare” (în octombrie 2014, ambasadorul australian a găzduit o recepție pentru celebrarea a 60 de ani de relații între Canberra și CIA. Nu toate țările aniversează așa ceva.)

Aveam și alte relații de încredere reciprocă. Unul dintre partenerii noștri nord-europeni a interceptat odată, accidental, un fax al guvernului american care dezvăluia detalii secrete despre o călătorie a președintelui. Partenerul a avut destulă încredere în relația noastră (că nu vom presupune că ne vizase deliberat), încât ne-a arătat realmente faxul, avertizându-ne că dacă ei fuseseră capabili să-l intercepteze, atunci și alții puteau face la fel. Le-am mulțumit și am alertat Secret Service¹². Asta înseamnă să fii un prieten bun.

Și noi am fost, la rândul nostru, un prieten bun. Am ajutat un aliat european când cetățenii săi au fost luați ostatici în Africa de Nord. Am muncit din greu atunci și, în final, aliatul a recunoscut că am acționat ca și cum ostaticii ar fi fost americani.

M-am gândit că am putea face mai multe. Unul dintre predecesorii mei organizase state-cheie din NATO într-o relație SIGINT de cooperare care îi avea ca țintă pe sovietici. Deși URSS dispăruse de mult, constructul acela – numit SIGINT Seniors – a continuat. S-au ținut întruniri anuale, găzduite pe rând de statele membre, care încercau

¹² Pentru evitarea confuziei cu alte servicii secrete, s-a păstrat denumirea originală „Secret Service” pentru a defini serviciul care asigură paza și protecția personalităților politice americane, în special a președintelui (n.trad.).

de fiecare dată să depășească în ospitalitate întrunirile anterioare, astfel încât au fost mereu încântătoare. În același timp însă progresul înregistrat în chestiunile operaționale a fost extrem de lent sau, așa cum a observat cu acuitate un mucalit, era măsurabil în „unități de timp NATO”.

Directorul NSA era președintele permanent al grupului respectiv și, deși nu era rândul nostru să fim gazde, am convocat o întrunire extraordinară la începutul lunii decembrie 2001. Noi urma să fim gazdele, dar nu în SUA, din cauza dificultăților legate de securitate și călătorie, ci într-un complex din Europa pe care NSA îl utiliza pentru logistică și suport tehnic. Avea să se desfășoare așadar pe pământ european, iar europenii au fost perfect înțelegători. Serviciile britanice nu fuseseră singurele care sosiseră discret în Statele Unite după 11 septembrie pentru a oferi ajutor.

La întrunirea aceea n-au existat nici ceremonii, și nici mese bogate sau vinuri alese. Am fost sinceri, tactici și operativi într-un grad fără precedent. În finii mari, ne-am expus acțiunile. Le-am relatat prietenilor noștri detaliile comunicațiilor asociate teroriștilor pe care le descoperisem că ieșeau sau intrau în țările lor. În lumina freneziei create de cele mai recente revelații ale lui Edward Snowden, dați-mi voie să repet: noi le-am spus prietenilor europeni ce numere de telefon din țările lor erau în contact cu numere de telefon pe care le credeam asociate cu terorismul. Răspunsul lor, în 2001, a fost să-și ia notițe cu atenție.

Ne-am prezentat poziția în privința culegerii de date – punctele în care apreciam că eram puternici și punctele în care credeam că avem nevoie de ajutor. Nu a trebuit să-i convingem să pună umărul.

Desigur, toți trebuiau să acționeze în concordanță cu legile lor și cu propriile lor direcții politice, însă ne-am ales cu rezultatul pe care l-am dorit: toți au fost gata să ne ofere ajutor.

De-a lungul timpului, am creat în Afghanistan așa-numitul Center Ice, o inițiativă americană de conectare a partenerilor SIGINT într-o singură rețea tactică. Investiția noastră n-a însemnat decât laptopuri și comunicații securizate, dar ne-a îngăduit să coordonăm și să înlăturăm conflictele dintre diversele unități naționale legate de culegerea informațiilor.

De asemenea, n-am ezitat să fim creativi în privința partenerilor aleși. Chiar înainte de 11 septembrie, am abordat unele state din Asia Centrală în vederea stabilirii de relații de cooperare. Vechea unitate sovietică de la Termez, din Uzbekistan, era poziționată exact spre Mazar-i-Sharif, din nordul Afghanistanului. Localizarea geografică conta, chiar dacă părți din unitate continuau să fie conectate la sistemul SIGINT rusesc.

Pe lângă SIGINT, NATO a întreprins un pas spectaculos, chiar dacă în mare parte simbolic, în toamna anului 2001. Alianța a invocat Articolul 5, care declară că un atac împotriva unui stat membru reprezintă un atac împotriva tuturor statelor membre și a detașat platforma de comandă și control aeropurtată AWACS în America de Nord, pentru apărarea acestui continent. Eu petrecusem 30 de ani gândindu-mă cum să deplasez forțe militare în direcția opusă, dar primul exemplu de apărare comună din lumea reală a fost ajutorul pe care ni l-a oferit Europa. Trebuie să recunosc că m-a încercat o senzație ciudată.

La NSA trebuia, bineînțeles, să ne ocupăm și de propria noastră defensivă. Agenția trimisese mereu oameni în calea pericolului, în trecut, avioane SIGINT fuseseră doborâte de Uniunea Sovietică și de Coreea de Nord, iar Forțele Aeriene israeliene trăsese în 1967 într-o navă maritimă SIGINT. Noi însă consideraserăm întotdeauna că a fi în garnizoană, la Fort Meade sau în altă stație de teren, echivala cu a fi într-un sanctuar. Atentatele din 11 septembrie au arătat că acest lucru nu mai era adevărat.

Ambuteiajul cauzat de ordinul meu de evacuare a personalului neesențial din 11 septembrie a arătat foarte

clar că nu eram pregătiți pentru apărare locală. De asemenea, multe dintre clădirile noastre erau amplasate prea aproape de domenii publice și de autostrăzi.

Mulți dintre oamenii noștri au simțit asta. Știu că familiile lor au simțit-o. Am încercat să le liniștesc o parte din îngrijorări printr-o scrisoare pe care am expediat-o prin poșta terestră la adresele tuturor angajaților. „Vă rugăm să fiți siguri”, am scris, „că se întreprind toate eforturile pentru asigurarea securității personalului nostru. Ne vom proteja pe noi, dar, mai important, vom proteja țara”.

Din fericire, aveam deja în desfășurare programul PSAT („Securitate antiteroristă pe perimetru”) pe care l-am accelerat. Intenționam să tratăm NSA ca pe un campus securizat (similar cu CIA), nu ca pe clădiri izolate la care se putea ajunge pe drumuri publice. Pe tot perimetrul nostru au fost plasați stabilopozi, pentru ca vehicule purtătoare de explozibili să nu se poată apropia de clădiri. Am recrutat unități locale de rezerviști pentru a intimida potențiali atacatori prin prezența vizibilă și amenințătoare a TAB-urilor blindate și înarmate la intrările pentru vehicule. Mezinul meu făcea pe atunci curte viitoarei sale soții, iar de la primele ei vizite în familia noastră a trebuit să treacă prin astfel de puncte de control pentru a intra în complex.

Statul Maryland s-a străduit din răsputeri să ne protejeze, mai ales clădirile noastre de lângă Route 50, pe care într-un final a deviat-o. Am extins de asemenea sistemul CONFIRM, care înregistra prezentările ecusoanelor celor care intrau și ieșeau din unitățile noastre. Datele respective aveau să fie stocate acum în alt loc, astfel că, în eventualitatea unei distrugerii catastrofale, puteam determina cel puțin cine se afla în clădiri.

Totuși nu trebuia să ne ocupăm exclusiv de protecția structurilor noastre fizice și de cea a personalului. Trebuia să ne protejăm și infrastructura digitală și proprietatea intelectuală. Ce s-ar fi întâmplat cu națiunea noastră dacă

ne-am fi pierdut complexul de computere sau codul-sursă în fața unui atacator hotărât?

N-am dorit să fim nevoiți să răspundem vreodată la această întrebare, așa că am început să construim un complex alternativ, în care urmau să fie stocate o mare parte din cele amintite. Am căpătat un ajutor important din partea congresmanului David Obey de Wisconsin, care a alocat un buget pentru păstrarea capacității noastre informatice. N-a fost o coincidență faptul că Obey provenea din Wisconsin unde se produceau computerele noastre Cray. A fost însă o idee foarte bună, dar știam că păstrarea capacității informatice nu era suficientă. Trebuia să ne păstrăm absolut toate activele. Problema era să reproducem NSA... și încă rapid.

Ne-am grăbit să găsim un loc adecvat, un complex separat fizic care să ne permită să copiem aproximativ 80% din capabilitățile NSA cu aproximativ 20% din capacitatea sa. Sigur că da, nu era soluția perfectă, însă cel puțin ne proteja în cazul unei catastrofe. La sfârșitul lunii septembrie 2003, am decriptat primul mesaj în noul complex. Pentru noi a fost cumva echivalent cu baterea bulonului de aur în 1869 la Promontory Summit¹³. Ne-a îngăduit să respirăm ceva mai relaxați.

Pentru continuitatea operațiunilor mai aveam de rezolvat o ultimă problemă. Deoarece ne apropiam de sezonul sărbătorilor și se înregistra o rată uriașă a convorbirilor teroriste, i-am telefonat lui David Pepper de la GCHQ și i-am spus că, în eventualitatea unor pierderi catastrofale la Fort Meade, aveam să-i încredințăm lui și reprezentantului nostru superior din Londra managementul sistemului SIGENT american. Tăcerea lungă care a urmat la celălalt capăt al legăturii telefonice securizate a trădat atât gravitatea amenințării, cât și povara uriașă pe care o așezam pe umerii unui prieten.

13 Liniile primei căi ferate transcontinentale americane au fost unite la 10 mai 1869, prin ceremonia baterii „ultimului bulon” la Promontory Summit, statul Utah (n.trad.).

În timp ce lucram cu datele prezentului și ne pregăteam pentru viitor, Congresul a dorit să ne audieze pentru a ne întreba despre trecut și despre felul cum fuseseră posibile atentatele din 11 septembrie. Comisiile pentru Serviciile de Informații ale Camerei Reprezentanților și Senatului s-au organizat în așa-numita Comisie Mixtă de Anchetă (JIC) și au început să țină audieri, atât deschise, cât și cu ușile închise. Acesta a fost începutul unui val de anchete (Comisia 9/11, Comisia WMD și ulterior examinări similare ale acțiunilor CIA) care au răpit serios din timpul unora dintre cei mai buni membri ai comunității serviciilor secrete americane.

Marea audiere deschisă a Comisiei Mixte de Anchetă s-a ținut în octombrie 2002, când George Tenet, Bob Mueller – directorul FBI – și cu mine am fost prezenți simultan la masa martorilor. Ședința a ținut o zi întreagă și ulterior revista *Time* a publicat pe copertă o fotografie în care toți trei eram cu mâna dreaptă ridicată în timpul jurământului.

N-a fost atât de rău pe cât ar fi putut să fie. Președinții comisiilor parlamentare, kongresmanul Porter Goss și senatorul Bob Graham, au ținut lucrurile destul de bine în frâu. În decursul audierii, am recunoscut că, din păcate, NSA nu a avut niciun fel de informații anterioare despre atentatele din 11 septembrie și că ne confruntam cu problema unei revoluții mondiale a telecomunicațiilor. Anterior concuraserăm cu succes cu sovieticii.

— Acum însă trebuie să ținem pasul cu o revoluție globală a telecomunicațiilor, probabil cea mai spectaculoasă din comunicațiile interumane după inventarea tiparului de către Gutenberg.

Și nu ne descurcam prea grozav...

M-am plâns că resursele și personalul nostru fuseseră reduse cu o treime în deceniul anterior, același deceniu în care „numărul telefoanelor mobile a crescut de la 16 milioane la 741 de milioane, adică de aproape 50 de ori... Utilizatorii internetului au crescut de la 4 milioane la

361 de milioane, adică de peste 90 de ori. Numărul liniilor terestre instalate în ultimii șase ani din deceniul 1990 este egal cu jumătate din numărul liniilor terestre instalate în toată istoria anterioară a omenirii. În același deceniu, traficul telefonic internațional a crescut de la 38 de miliarde de minute la peste 100 de miliarde. Anul acesta [2002], populația globului va vorbi la telefon peste 180 de miliarde de minute numai în convorbirile internaționale”.

Am recunoscut că alocasem misiunii antiteroriste insuficiente resurse de traducători și analiști, dar am subliniat că „dacă aceste audieri ar fi fost despre un război care a izbucnit în Coreea sau despre o criză în strâmtoarea Taiwan, dacă am fi fost luați prin surprindere de conflicte în Asia de Sud, dacă am fi pierdut un avion deasupra Irakului sau dacă trupele americane ar fi suferit pierderi în Bosnia sau Kosovo – în oricare dintre cazurile acelea, aș fi fost aici și v-aș fi spus că nu am alocat problemei respective destui analiști sau traducători”.

Am încheiat, felicitând comisia fiindcă declanșase un foarte necesar dialog național despre echilibrul dintre securitate și libertate. Era o referire indirectă în ședință deschisă la problemele create de programul Stellarwind, o acțiune secretă de culegere a informațiilor (capitolul 5) care se desfășura pe atunci, dar care era cunoscută de nici zece persoane din sala ticsită în care se desfășura audierea.

— Nu mă ajută cu nimic dacă mi se reamintește că am nevoie de mai mulți traducători din arabă, sau dacă cineva ne critică pentru o interceptare obscură care a rămas în fișierele noastre și care poate fi mai revelatorie în prezent decât acum doi ani. Din partea dumneavoastră am nevoie de fapt să stați de vorbă cu electoratul și să aflați unde doresc cetățenii americani să fie trasă linia între securitate și libertate.

Atunci, în octombrie 2002, am sintetizat destul de bine întrebarea de peste un deceniu:

— În contextul misiunii NSA, unde tragem linia între

nevoia statului de informații antiteroriste despre persoane din Statele Unite și dorința de intimitate a persoanelor aflate în Statele Unite?

După revelațiile făcute de Edward Snowden în 2013 (capitolul 21), NSA a fost acuzată de indiferență față de viața privată a americanilor, ba chiar de violarea ei aleatorie. Niciuna dintre acuzațiile acelea n-a fost reală. Și, apropo, întrebarea pe care am adresat-o Congresului în 2002 a rămas neconsemnată (și în general fără răspuns).

Adoptasem o poziție destul de defensivă; la urma urmelor, subtextul audierii era destul de clar: cum ați permis să se întâmple astea? De fapt, nu era nevoie să fiu defensiv, fiindcă ei îl vâneau de fapt pe George Tenet.

L-au atacat dur pe George, deoarece CIA pierduse urma unei perechi de teroriști care participase la o întâlnire din Kuala Lumpur, iar apoi s-a aflat la San Diego. Cei doi teroriști locuiseră în California sub numele lor reale și sfârșiseră prin a fi în cursa American Airlines care lovise Pentagonul. Înregistrările nu erau clare despre cine și ce știa sau când și ce transmisese (sau nu) CIA FBI-ului. Câțiva membri ai comisiei au insistat să afle numele analistului care fusese implicat în povestea asta, însă George a refuzat să-l destăinuie. La un moment dat, el s-a prefăcut că se apleacă pentru a lua ceva din servietă, care se afla pe podea între noi, și când a trecut prin dreptul meu, a șoptit:

— N-o s-o trădez. N-o s-arunc vina asupra ei.

Audierea a durat toată ziua. Fără pauze. Cel puțin, pentru noi. Membrii comisiei ieșeau și intrau. Unii luau sandvișuri de la bufet, le aduceau înăuntru și mâncau acolo, la masa lor de pe podium. La ora 14: 00, George s-a întors spre juristul lui și s-a plâns:

— Nouă nu ne aduce nimeni de mâncare?

Se părea că nu, de aceea juristul a trimis după patru sandvișuri cu salată de ouă de la bufetul Senatului. Când ni le-a înmănat, noi eram tot la masa martorilor și ne continuam depozitiile. În acel moment, aveai senzația că

toți cameramanii din Washington au apărut brusc în fosa dintre masa noastră și podium, pregătiți să facă fotografii legendare ale celor trei martori care înfulecau. Sandvișurile au rămas neatinse și noi am rămas nemâncați.

După ce s-a terminat ziua aceea lungă, am fost interpelat la ieșirea din sală de o rudă a unei victime din 11 septembrie. Continua să fie vizibil îndurerată, iar evenimentele zilei nu-i aduseseră deloc buștea sperată. Am stat puțin de vorbă cu ea, spunându-i că toți depuneam toate eforturile posibile. Nu-i puteam oferi nimic altceva.

Ședința cu ușile închise în Comisia Mixtă de Anchetă a fost mai bizară. S-a desfășurat în sala de audieri securizată a Camerei Reprezentanților, iar mulți senatori n-au avut loc pe podium, așa că au stat la mese mici în fosă. Păreau părinți care participau la ceremonia de absolvire școlară a copiilor lor.

În ședința aceea, senatorul Richard Shelby de Alabama a condus acuzațiile împotriva NSA pentru două interceptări care fuseseră făcute pe 10 septembrie, dar care nu fuseseră procesate, traduse și raportate decât pe 12 septembrie. Una dintre ele conținea fraza „Meciul este gata să înceapă”, iar în cealaltă se spunea „Mâine este ora zero”.

Ambii vorbitori erau afiliați la al-Qaeda, dar nu la nivel superior. Înțelesul frazelor nu era precis, iar ele făceau parte din conversații lungi despre multe alte subiecte.

În niciun caz nu precizau că va avea loc un atac și nu conțineau niciun fel de detabi despre ora, locul sau natura unui posibil eveniment. Nu se spunea New York sau Washington. Nu erau amintite avioane sau arme. Cu cât le studiam mai mult, cu atât păreau mai mult niște comentarii despre urmările asasinării lui Ahmad Shah Massoud, conducătorul Alianței Nordului din Afghanistan, care fusese omorât pe 9 septembrie.

În tot cazul, în vara anului 2001 fuseseră înregistrate peste 20 de asemenea avertismente privind o acțiune

iminentă. Noi le raportaserăm conștiincios, totuși niciunul dintre ele nu avusese legătură cu atentatele.

Uneori, absența unui atentat se datorase rapoartelor noastre, în luna hibe am interceptat o comunicație între Afghanistan și Arabia Saudită. Era o discuție despre un meci de fotbal, iar când fusese întrebată despre locul de disputare a meciului, partea afghană răspunsese: „Undeva în regiunea voastră” Bineînțeles, am alertat imediat americanii din regiune, iar unitățile Departamentului Apărării au întreprins măsurile corespunzătoare. Ulterior am interceptat aceiași interlocutori; unul dintre ei a întrebat dacă meciul avusese loc, iar celălalt a răspuns că se amânase fiindcă mi veniseră spectatorii.

Am încercat să le explic comisiilor cum funcționează SIGINT, că „de mii de ori pe zi, angajații noștri de pe linia frontului trebuie să răspundă la întrebări dure de felul: cine sunt interlocutorii? Par bine informați? Apar în conversație cuvinte sau fraze-cheie? Care este reacția față de ele? Ce evenimente mondiale și culturale pot modela cuvintele acelea?”

Am explicat că NSA ascultă rareori o conversație în timp real. Interceptările sunt culese, stocate și sortate, după care un translator le parcurge pe rând. Așa se întâmplase cu interceptările din 10 septembrie. Iar planul de lucru pentru abordarea restanțelor existente fusese bineînțeles afectat de schimbarea priorităților după atentatele din 11 septembrie.

V-ați înșelat dacă credeți că comisiile de control ale serviciilor de informații ar fi la curent cu toate aspectele acestea. Acum nici măcar nu voiau să accepte explicații.

Ajuns aproape în pragul exasperării, am scos până la urmă transcrierile (nu rapoartele, ci transcrierile) conversațiilor care fuseseră interceptate. Le-am citit în totalitate, inclusiv flecărelile, salutarile și o discuție lungă despre necesarul de baterii.

— Este vorba despre baterii reale, am precizat, nu sunt cuvinte codificate pentru altceva.

După ce am terminat, am lăsat hârtiile din mână și am privit spre podium.

— Spuneți-mi dumneavoastră, acum. A fost un avertisment strategic sau doi băiețași care făceau plinul la un 7-Eleven?

La audierea cu ușile închise, am avut parte de o pauză scurtă pentru prânz și am mâncat în grabă niște sandvișuri, în timp ce membrii comisiei se împrăștiau. Când ne-am reunit după-amiază, am reluat tema „mâine este ora zero”. De acum George și cu mine primeam notițe de la stafful nostru, care ne anunțau că detalii de la ședința de dimineață (cu ușile închise) erau redată pe CNN, inclusiv rău-prevestitoarele fraze din 10 septembrie.

Spre norocul nostru, Jane Harman, membră a Camerei Reprezentanților, deplângea „scurgerea” de informații secrete în general, când George și cu mine ne-am întrerupt depoziția pentru a-l anunța pe Porter Goss, care prezida ședința, despre ce se întâmpla. A fost cu adevărat furios și a spus-o ca atare.

În decursul audierii, am fost bineînțeleles inaccesibili pentru presă, dar după ce am revenit la sediul general, telefoanele n-au conținut să zbârnâie din partea jurnaliștilor care doreau comentarii – pe care, bineînțeleles, nu le puteam oferi, deoarece totul continua să fie strict secret. Nu s-a determinat niciodată în mod oficial de unde au provenit „scurgerile”, dar un corespondent care sunase la NSA pusese o întrebare interesantă:

— Ce are Shelby [senatorul care ne întrebase despre interceptări în cursul dimineții] cu voi, oameni buni?

În ciuda distragerii provocate de Comisia Mixtă de Anchetă, noi ne ascuțeam armele împotriva organizației al-Qaeda și, cu toată sinceritatea, deveneam destul de buni. În martie 2002, CIA și ÎȘI (Direcția pentru Informații Inter-Servicii din Pakistan) l-au reținut pe Abu Zubaida, primul dintre mai mulți lideri din al-Qaeda pe care aveam să-i capturăm, iar ulterior George Tenet a fost atât de amabil încât să mă sune acasă, atât pentru a mă anunța, cât și

pentru a-mi mulțumi când Khalid Sheikh Mohammed a cunoscut o soartă similară.

La momentul acela însă Irakul era și el prioritar. Trebuie să recunosc că au existat, ocazional, momente întunecate când m-am întrebat de ce făceam asta. Saddam era periculos, dar nu pleca nicăieri. Eu nu eram totuși un factor decizional. M-am concentrat să terminăm repede orice război de acolo.

PATRU

PLECAREA LA RĂZBOI... DIN NOU ȘI DIN NOU

FORT MEADE, MARYLAND, 2002 - 2005

Astfel că, în timp ce analizam cu Congresul urmările atentatelor din 11 septembrie, ne îndreptam spre războiul din Irak.

La bine sau la rău, NSA a jucat și acolo un rol însemnat. În mod clar unii membri ai administrației americane considerau că 11 septembrie justifica un atac împotriva regimului lui Saddam. Pentru a-și consolida cazul, ei sugerau frecvent o legătură între guvernul irakian și al-Qaeda, iar uneori solicitau analize mai detaliate ale unor elemente specifice de informații rezultate din semnale care, în opinia lor, le susțineau teoria.

Asta se întâmpla îndeajuns de frecvent încât să mă tem că unele dintre materialele noastre puteau fi desprinse din context, astfel că le-am spus oamenilor noștri care se ocupau de Irak ca, atunci când li se cerea o astfel de analiză, să includă în rapoartele lor un avertisment general de genul: „Privite în ansamblu, informațiile rezultate din semnalele de comunicații nici nu confirmă, nici nu infirmă o relație operativă între guvernul irakian și al-Qaeda”.

Serviciile secrete, mai cu seamă cele precum ale lui Saddam Hussein, au contacte cu foarte multe persoane. Contactele acelea nu sunt cazuri evidente de colaborare, cooperare sau subordonare. Nu spun că era incorect sau cumva neetic să recomand ipoteza aceea sau să caut dovezi care s-o confirme. În cele din urmă, nu se putea vorbi despre o bază pentru așa ceva.

În schimb, noi toți credeam că se putea vorbi despre o bază pentru arme de distrugere în masă. M-am aflat în sala de conferințe a lui George Tenet când s-a votat Raportul național de informații (NIE), atât de hulit în prezent. Eu am votat „da” la toate capetele de acuzare, iar la momentul respectiv am fost convins de corectitudinea votului meu. Anterior îi spuseseam consilierii pe probleme de securitate națională Condi Rice, într-o conversație privată, că aveam maldăre de dovezi potrivit cărora Saddam deținea arme de distrugere în masă.

— Maldăre de dovezi, i-am mărturisit, dar toate circumstanțiale.

Aceasta era adesea natura SIGINT-ului, de altfel natura unei părți însemnate din culegerea de informații. Câțiva ani mai târziu, Michael Morell, pe atunci director adjunct al CIA, l-a informat pe președintele Obama despre posibilitatea ca Osama bin Laden să se afle în complexul din Abbottabad. Unele persoane din CIA estimau că șansele erau de 50%, pe când altele le considerau de 90%. Când a fost întrebat de președinte de ce exista o plajă așa mare de probabilități, Michael a răspuns că persoanele implicate în acel raport despre Irak erau mai conservatoare, pe când cele a căror activitate se concentra pe antiterorism și al-Qaeda erau mai optimiste. Michael a precizat că în ambele cazuri dovezile erau circumstanțiale – și că era probabil să fi existat mai multe dovezi despre armele de distrugere în masă din Irak decât despre Abbottabad.

Lucrătorul în informații riscă de fapt cel mai mult atunci când îi spune factorului decizional lucruri pe care acesta dorește să le audă. Și nu există nicio îndoială că legătura lui Saddam cu armele de distrugere în masă i-a oferit administrației Bush argumentul public cel mai clar în justificarea războiului. Paul Wolfowitz, pe atunci adjunctul secretarului apărării, sublimase acest lucru. A fost cea mai ușoară justificare. A fost pur și simplu greșită.

Discutând cazul acesta după niște ani, un istoric NSA

m-a surprins printr-o asociere făcută cu bătălia de la Antietam din Războiul de Secesiune, care continuă să fie ziua cea mai sângeroasă din istoria Statelor Unite. Trupele unioniste erau conduse de generalul George McClellan, un individ incredibil de precaut, care a crezut întotdeauna că era întrecut numeric de Lee. În realitate, în bătălia aceea soldații lui au fost de două ori mai numeroși decât ai lui Lee, iar el împinsese Armata Virginiei de Nord cu spatele la Potomac, unde nu dispunea decât de un singur vad utilizabil.

Însă McClellan era prudent, iar șeful serviciului său secret, Allan Pinkerton (devenit ulterior celebru prin agenția de detectivi pe care a înființat-o), i-a alimentat precauția prin rapoarte despre detașamente imaginare pe care Lee le-ar fi adus cu el peste râu. Niciunul dintre cei doi bărbați nu a fost nesincer, dar tendințele lor s-au consolidat atât de mult reciproc, încât nici azi nu este limpede cine a indus de fapt în eroare pe cine. În tot cazul, McClellan a luptat cu teamă, a aruncat în bătălie doar o parte din armată, și atunci doar treptat, și i-a îngăduit astfel lui Lee să supraviețuiască pentru a duce alte lupte.

Lecția clară a istoricului NSA este: atunci când informațiile îl mulțumesc prea mult pe factorul decizional, acesta ar trebui să le pună sub semnul întrebării, iar dacă n-o face, brieferul¹⁴ ar trebui să lanseze o echipă roșie¹⁵ împotriva propriilor sale concluzii, pentru a vedea dacă pot rămâne în picioare.

Iar agentul secret care aduce mesajul nefericit trebuie să insiste, și să insiste realmente, așa cum a făcut Carl Ford din Departamentul de Stat (însă fără succes) la

14 Persoana care prezintă informații detaliate cuiva, mai ales ca pregătire pentru efectuarea unei sarcini; s-a preferat păstrarea termenului englez din original în detrimentul celui de informator, care are conotații mai mult negative în România (n.trad.).

15 Echipă roșie (în original „red team”), concept utilizat de structurile guvernamentale și de marile organizații private pentru evaluarea riscurilor de orice natură care le-ar putea afecta funcționarea și performanțele (n.trad.).

sfârșitul anului 2002, când am discutat despre tuburile din aluminiu și programul nuclear al lui Saddam. Cari a fost aproape insuportabil de încăpățânat. Iar pentru tot ce a făcut s-a ales doar cu nota de subsol potrivit căreia serviciul de informații al Departamentului de Stat nu era de acord cu unele dintre concluziile NIE.

Noi ne-am amplificat eroarea, prezentându-ne concluziile în NIE într-un limbaj mult prea categoric. Niciun cititor al produsului final nu putea să concluzioneze decât că eram fermi în judecata noastră, în ciuda unor informații firave rezultate din semnale și de la oameni, care (așa cum am amintit), în cel mai fericit caz, erau circumstanțiale.

Potrivit legendei larg răspândite, am fi fost supuși la presiuni din partea Casei Albe, și mai ales a vicepreședintelui Cheney, pentru a întocmi o justificare a războiului. Eu n-am simțit niciodată o astfel de presiune, iar când am ajuns la CIA și am discutat cu cei care fuseseră implicați mai direct, ei au recunoscut același lucru. Am interpretat situația pur și simplu greșit.

În timp ce mă pregăteam să ies din aparatul guvernamental, i-am menționat lui Leon Panetta, care sosea ca director la CIA, că citisem unele din comentariile lui despre Irak pe când era civil.

— Leon, i-am spus, acolo n-a fost vorba despre Casa Albă, ci despre noi. Am interpretat situația pur și simplu greșit. A fost o lovitură complet ratată.

Comunitatea serviciilor secrete subevaluase armele de distrugere în masă ale Irakului înainte de Primul Război din Golf, iar acum exagerase printr-o corecție în direcția opusă.

NSA a jucat de asemenea un rol în nefericita convocare a secretarului Powell în fața ONU în februarie 2003. În timpul discursului său au fost redade trei interceptări ale NSA legate de armele de distrugere în masă irakiene. A trebuit să autorizez redarea lor (o formalitate) și să mă asigur că fuseseră corect și exact

traduse (așa a fost).

A existat și a patra interceptare care făcea parte din opțiunile posibile pentru discurs și care era, din unele puncte de vedere, mai explicită și mai detaliată decât celelalte. Redarea ei în New York ar fi fost incredibil de eficientă, dar în același timp ar fi indus la fel de incredibil în eroare. Deși sugera fără prea mult echivoc utilizarea armelor de distrugere în masă și provenea într-adevăr din Irak, nu era dintr-o zonă a țării aflată sub controlul guvernului, iar noi nu depistaserăm nicio legătură cu Bagdadul.

L-am trimis pe cel mai bun translator al nostru la Langley ca să sublinieze acest aspect. A făcut-o. N-a existat nicio opoziție. Interceptarea a fost retrasă.

Mai târziu, când am trecut în anul 2004, a fost foarte clar că înțeleseserăm greșit existența armelor de distrugere în masă. Ele nu existau. Toți am avut muștrări de conștiință. Cum procedezi când ai greșit ceva? Evident, îți examinezi modul și metodele de lucru. Asta am făcut și noi.

Exista însă o dimensiune și mai profundă. În 2003, cu puțin înainte de Crăciun, un istoric al NSA a întocmit un studiu de caz despre o altă decizie națională care se bazase pe informații imperfecte: Rezoluția asupra golfului Tonkin, care a declanșat o escaladare majoră a atacurilor Statelor Unite în Asia de Sud-Est. Cazul părea să se potrivească circumstanței noastre curente. Poate chiar într-o măsură prea mare.

Istoricul mi-a expediat prin e-mail o problemă care-l preocupa: deși acesta era un episod „cu o textură extraordinară de bogată și puternică”, a început el, „din cauza posibilităților acuzații privind o «mușamalizare» a erorilor de informare și a ceea ce unii ar putea considera ca similitudini aproximative cu controversa curentă despre rapoartele de informații privind armele de distrugere în masă ale Irakului, dorim să știm dacă apreciezi ca utilă folosirea acestui studiu de caz”.

I-am răspuns în ziua următoare. „Nu văd nicio problemă - mi se pare un mod excelent de a folosi acest material istoric bogat pentru a aborda temeri ce există și azi”. Așa că am procedat ca atare.

Pe 2 august 1964, nave nord-vietnameze atacaseră cu torpile în ape internaționale distrugătorul american *Maddox*, deoarece susținea raiduri asupra coastei nord-vietnameze. SIGINT avertizase asupra posibilității unui atac și nord-vietnamezii fuseseră respinși. Unu la zero pentru SIGINT.

Apoi, peste alte două nopți, în ciuda avertismentelor administrației Johnson către nord-vietnamezi de a înceta atacuri similare, SIGINT a interpretat în mod eronat raportul făcut de nord-vietnamezi pentru continuarea operațiunilor de recuperare după atacul eșuat ca fiind de fapt pregătirea unui alt atac și a emis o avertizare globală. Manevrele următoare ale Forțelor Navale americane, de evitare și deschidere a focului spre indicații radar false, au fost evident observate de comunicațiile nord-vietnameze terestre, care au fost la rândul lor interceptate de NSA și catalogate în mod eronat ca alte dovezi ale pregătirii unui atac. Președintele Johnson a ordonat raiduri aeriene asupra bazelor maritime, iar Congresul a promulgat Rezoluția asupra golfului Tonkin, care-l autoriza pe președinte să întreprindă „orice pași ar fi fost necesari” pentru a stopa agresiunea comunismului în Asia de Sud-Est.

Ulterior rezoluției, NSA a insistat asupra versiunii sale, potrivit căreia avusese loc un al doilea atac. Nu este clar dacă ancheta deschisă de agenție după aceea a fost superficială, greșit orientată sau pur și simplu a ignorat premeditat dovezile. Este însă clar că raportul din 4 august a fost o eroare.

Tonkin și armele irakiene de distrugere în masă au constituit lecții revelatorii.

În mod surprinzător, ca director al NSA, nu am primit niciun fel de îndrumări oficiale privind pregătirea pentru

un război cu Irakul. Nu trebuia să fii însă un geniu ca să știi că mergeam la război, așa că am mobilizat în jur de 400 de milioane de dolari, potrivit estimărilor ulterioare, pentru a ne pregăti de conflict. Șeful adjunct al Directoratului SIGINT, un veteran al Războiului din Golf, a cerut echipei de pregătire a războiului să citească istoria agenției despre Primul Război din Golf. După aceea, a condus „o repetiție a conceptului”, cum o numesc militarii, pentru a sincroniza viitoarele acțiuni ale unităților SIGINT tactice și naționale în vederea susținerii reciproce.

Translatorii reprezentau o problemă permanentă, chiar înainte de solicitările războiului. Cu un an în urmă, în 2000, în timp ce al-Qaeda se întărea, dar informațiile despre planurile sale erau sporadice, CIA dotase un model timpuriu de dronă Predator cu videocamere electrooptice și infraroșii, care să-i vâneze pe membrii al-Qaeda în Afghanistan. Agenția îl căuta pe bin Laden, pe asociații lui apropiați, tabere de instruire și orice dovezi de arme de distrugere în masă. Acțiunea aceea a fost greu de gestionat; trebuise creată o întreagă infrastructură de oameni și echipamente care să proceseze fluxurile video primite de la drone.

Misiunile acelea inițiale n-au purtat pachete SIGINT, dar asta n-a însemnat că NSA n-avea să fie deloc implicată. Oricât de firavă ar fi fost apărarea antiaeriană afghană, nu doream o complicație politică creată de pierderea unei drone, așa că nu puteam pur și simplu ignora acoperirea radar limitată a talibanilor și cele câteva MIG-21 ale lor. Orice detectare afghană a dronei Predator era considerată un motiv suficient pentru anularea misiunii. De aceea nu puteam zbura fără monitorizarea rețelei antiaeriene, iar asta necesita translatori. De fapt, numărul vorbitorilor de pashtu era atât de limitat, încât aveam nevoie de *acel* translator care să se dedice acestei sarcini ori de câte ori Predator se afla în spațiul aerian afghan.

Într-un final, afghanii au reușit într-adevăr o interceptare, însă drona Predator era atât de mică și atât

de lentă, încât ghinionistul pilot de MIG-21 a anunțat că n-o putea găsi – o conversație raportată prompt de NSA. De fapt și interceptarea reală fusese destul de indirectă, ceva în genul „păsările au văzut un porumbel, dar l-au pierdut” O lecție bună pentru oricine crede că nu simt probleme dacă „vorbește pe ocolite” despre date secrete prin telefon.

Ne-am descurcat bine, însă trebuia să devenim și mai buni pentru a putea susține un conflict de amploare sau, așa cum s-a dovedit până la urmă, mai multe conflicte: Afghanistan, al-Qaeda, în viitorul apropiat Irak. Am început să retragem traducători arabi din misiuni pentru a-i perfecționa în dialectul irakian. Au avut de suferit toate direcțiile de activitate, mai puțin antiterorismul.

Nu exista nicio baghetă fermecată pe care s-o putem folosi. Analiztii lingviști buni sunt o specie rară și aparte, deoarece trebuie să exceleze în multe aspecte.

În primul și în primul rând, trebuie să cunoască limba și cultura. Trebuie să fie foarte atenți la ținte: cine este asociat cu cine? Care este contextul general? Ce cuvinte codificate folosesc? Cine pe cine minte la telefon? apoi trebuie să cunoască sistemul SIGINT. Interceptările nu-ți sosesc pe tavă. Trebuie să fii mai degrabă vânător decât culegător.

Prin mijloace în general neștiute – înțelegerea unei discuții care nu se poartă în limba ta nativă, între doi indivizi care nu fac parte din cultura ta și care poate că nu simt tocmai capabili să deosebească lumea așa cum este de lumea așa cum ar dori ei să fie (tipic în grupări mesianice ca al-Qaeda) – preluarea tuturor acelor elemente și transformarea lor în date pe baza cărora se poate acționa este simultan artă și știință.

Într-un caz concret, analiztii au fost nedumeriți de referirile permanente la un anumit articol casnic în comunicațiile unei grupări teroriste cunoscute. Un traducător a decis să-și petreacă weekendul la muncă, pentru a asculta foarte atent toate interceptările

disponibile. De obicei, analiștii scanează interceptările pentru a ajunge la cele importante; altfel nu le-ar putea parcurge niciodată pe toate. Dar renunțând la un weekend, analistul acela a ascultat tot și a cules referiri la articolul casnic și la o mulțime de accesorii colorate. Până duminică seara a înțeles referirile. Articolul casnic simboliza pașapoartele. Accesoriiile erau vize. Culoarele lor însemnau țări specifice. Progres!

NSA îl interceptase ultima dată pe bin Laden în 1997, dar nu fusese și ultima dată când îl auzise. În 2000, un membru al-Qaeda, apropiat al lui bin Laden, i-a telefonat unui alt personaj, dând ordine pe un ton răstit, aproape zbierând, într-un mod care translatorului analist i s-a părut necuvenit. Interceptarea era ciudată. De ce folosea tonul acela bizar? Când a amplificat sonorul la maximum, analistul a putut identifica pe fundal glasul lui bin Laden care-i transmitea primului vorbitor ce să spună.

La câteva zile după 11 septembrie 2001, Rusia ne-a avertizat că al-Qaeda vorbea despre „ceva de proporții”, bazându-se pe interceptarea unei comunicații între doi teroriști. Ne-am gândit la o bombă nucleară și am răscolit tot sistemul nostru în căutarea unei copii a interceptării. Am reușit și, spre norocul nostru, era de calitate foarte bună. Deoarece George Tenet aștepta rapid răspunsul, l-am pus la treabă pe cel mai bun translator. În 30 de minute, el a raportat că țintele făceau parte din rețeaua teroristă, dar nu era clar dacă teroriștii vorbeau despre un atac nuclear împotriva noastră ori despre o acțiune decisivă a noastră împotriva lor. Fusese, într-adevăr, o speculație despre răspunsul nostru față de ei. De data aceea a fost alarmă falsă.

PE MUCHIE DE CUȚIT

Așa că abilitățile lingvistice contau realmente. Am ridicat standardul pentru translatorii noștri militari. În epoca anterioară, în care interceptam mesaje militare masiv formate, fluența de bază ar fi fost suficientă. Un

controlor de sol, care dirija un avion să vireze la stânga sau la dreapta, ori să se ridice la o anumită altitudine, era destul de ușor de urmărit, însă cei din al-Qaeda nu foloseau un asemenea limbaj. Erau eliptici, metaforici, indirecti, nuanțați... și inteligenți. Aveam nevoie de abilități superioare.

Pe partea civilă, în cei patru ani de după 11 septembrie am izbutit să angajăm în jur de 500 de translatari. Le-am mărit de asemenea și salariile. Mult. De câteva ori.

Pentru unii dintre noii angajați, limbile-țintă erau limbi materne și, fiind tineri, aveau suficiente abilități tehnice. Alții erau mai vârstnici, doreau din tot sufletul să-și servească țara, însă era clar că n-aveau să stăpânească niciodată complexitățile tehnice ale SIGINT-ului. Erau însă excelenți controlori de calitate ai traducerilor noastre.

În domeniul acesta de activitate, tensiunile emoționale au un caracter special. Analistii lingviști se concentrează mult timp asupra unei ținte și uneori o cunosc mai bine decât își cunosc propriile familii. Ei devin parte din viața virtuală a țintei. Pot avea parte de un adevărat *montagne russe* emoțional. Când o țintă a fost desemnată pentru acțiune directă și trebuie confirmată lichidarea, ei urmăresc adesea același telefon, dar aud acum rude îndurerate care plâng în hohote.

Unii analiști au avut probleme reale cu confirmarea identității unui comunicant înaintea acțiunii directe. Unii n-o pot face, pur și simplu. Este o obiecție conștientă față de ucidere sau cel puțin față de complicitate la ucidere, nu o opinie politică despre cauza ori desfășurarea unui război. Un senior mi-a povestit că una dintre translatoarele lui începuse brusc să plângă când se afla cu el în mașină. O întrebase ce s-a întâmplat și ea îi răspunsese:

— E vorba de serviciu.

După ce ajunseseră la birou, femeia îi explicase stresul emoțional al eliminării unor ținte vizate.

Erau niște oameni speciali. Și rari. Într-o zi mă

întorceam de la o ședință la Langley și bodyguardul meu părea ușor agitat deoarece trebuia să așteptăm un șir lung de pietoni care ieșeau din clădirea sediului general NSA. Pe când înainta centimetru cu centimetru cu SUV-ul, l-am avertizat pe jumătate în glumă.

— Ai grijă. S-ar putea să fie translatori.

Înainte de începerea războiului din Irak, am dorit să mă adresez întregului personal. Autorizarea invaziei de către Congres părea iminentă și aveam toate motivele să cred că personalul se va diviza în pro și contra. Obişnuiam să țin informările importante în aula Friedman a agenției, după care erau transmise electronic la posturile de lucru din Fort Meade și din alte locuri.

Dar nu și acum. Momentul era prea important și doream să-i dau o notă personală. De aceea am ținut informarea în fața mai multor asistente (desigur, nu a tuturor celor 35.000 de angajați militari și civili, dar ați înțeles ideea) din Fort Meade și de lângă aeroportul Baltimore-Washington, unde aveam o anexă foarte mare. Deoarece unii lucrau cu Comandamentul Central al Statelor Unite (CENTEOM) în Tampa și pe teatrul de luptă, cunoșteam conceptul operațional al lui Tommy Franks, șeful Comandamentului - „șoc și groază” - ca și schița generală a planului său de război.

Am prezentat responsabilitățile noastre și pe ce vom pune accent în timp ce forțele de asalt treceau prin fazele lor:

Faza 1. Desfășurare.

Faza 2. Definirea spațiului de luptă.

Faza 3. Acțiuni majore ale trupelor.

Faza 4. Operațiuni de stabilitate post-conflict.

Cunoscând divizarea politică a țării și apropiata dezbatere din Senat, știam că printre noi se aflau cu certitudine persoane care se opuneau apropiatului conflict. De aceea le-am reamintit îndatoririle noastre ca profesioniști și faptul că dacă republica autoriza războiul, noi aveam să luptăm cu abnegație, limitați doar de legile

conflictelor armate. După aceea am adăugat:

— Cred că toți suntem de acord că ar fi într-adevăr rău dacă țările din toată lumea ar rămâne cu ideea că nu este periculos să fii inamicul Statelor Unite.

La câteva informări am fost întrebat cât va dura războiul. Lui Don Rumsfeld i se pusese aceeași întrebare când vizitase baza aeriană a SUA din Aviano, Italia. Răspunsul lui a fost:

— Nu se poate ști cât va dura conflictul. Pot fi șase zile sau șase săptămâni. Mă îndoiesc că vor fi șase luni.

Eu aveam un răspuns ușor diferit. Am spus că partea pe care cetățenii americani ar numi-o „război”, faza a treia, va fi măsurată în săptămâni, nu în luni. Am adăugat apoi că nici faza a patra, operațiunile de stabilitate post-conflict, nu se va măsura în luni. Greșisem în privința armelor de distrugere în masă, dar cu siguranță acum am nimerit-o.

Chiar înainte ca Frank să fi ordonat trupelor sale să pornească, NSA era deja angrenată în luptă, așa că unii din agenție au fost surprinși de reacția mea față de semnalele tradiționale pe care NSA le folosea în asemenea momente: „Noi doar îi susținem pe soldații aflați în luptă”.

— Nu mai spuneți asta, i-am contrazis. Noi nu suntem doar forțe de susținere. Suntem responsabili pentru rezultatul final, nu numai pentru inputurile noastre.

Concluzionasem că trebuia să mergem înainte cu unitățile de luptă. Când ești pe front, ești în luptă. Când nu ești pe front, ești în căsuța de e-mail și nimeni nu-și citește e-mailurile când se află în luptă.

Ne aștepta o mișcare majoră: tranziția de la o fabrică de produse SIGINT la o consultanță de informații. Nu puteam să expediem pur și simplu niște e-mailuri și să continuăm vechea relație tranzacțională a livrării de produse SIGINT. Aveam nevoie de o apropiere operativă reală, vie, cu cei pe care obișnuiam să-i numim „clienți”. Trebuia să intensificăm desfășurarea cunoștințelor, abilităților și capacităților noastre. Potrivit unui senior,

trebuia să trimitem în luptă unitățile noastre de carbon, nu pe cele de siliciu.

Apreciam că ne descurcam destul de bine, până când, după începerea războiului, șeful cercetării, cel sosit de la Walt Disney

Imaginingering, a întreprins un turneu prin teatrul de luptă. El a raportat că noua abordare funcționa... până la un punct.

— Suntem iubiți în Coaliția Multinațională din Irak și la cartierul general al trupelor. Ne descurcăm binișor la nivelul diviziilor, dar mai jos abia dacă se știe cine suntem.

În calitate de director al Agenției *Naționale* de Securitate, eram însărcinat din punct de vedere doctrinar cu susținerea conducerii naționale și a eșaloanelor Departamentului Apărării, până la nivelul soldaților. Însă doctrina nu funcționa. Unitățile din eșaloanele inferioare nu simțeau atașamentul (și nici faptul că primeau SIGINT valoros și acționau pe baza sa).

Prin urmare, ne-am ocupat de eșaloanele inferioare și am înglobat echipe NSA din câte cinci persoane la nivelul diviziei, apoi am conectat regimentele (din trupele de pușcași marini) și brigăzile (din armata terestră) la ultrasecreta NSANet. După ce i-am instruit și au primit autorizație de a avea acces la informații secrete, soldații din eșaloanele inferioare puteau apela baze de date naționale valoroase și în același timp să fie consiliați de specialiști NSA.

Într-un episod revelatoriu, un analist NSA din Fort Meade a raportat că primise „un apel securizat de la un plutonier de artilerie de pe linia frontului, care dorea să știe ce echipamente de comutare se utilizau în centrala din An Nasiriya. Se planifica o operațiune împotriva ei și erau interesați să o exploateze în continuare dacă o puteau ocupa. Din fericire, NSA deținea informația respectivă – centrala era Alcatel E-10. Mi l-am putut imagina pe plutonier stând într-un vehicul blindat și conectându-se prin laptop la NSANet”. Când luptele au început cu

adevărat, soldații și pușcașii marini SIGINT din linia întâi a frontului utilizau sateliți de pe orbită pentru a ochi ținte de pe frontul din imediata apropiere, în timp ce oamenii aflați sub comanda mea directă în Fort Meade și Fort Gordon, statul Georgia, reglau antene spre vehicule tactice din primele rânduri ale înaintării.

Pentru ca totul să fie sincronizat, țineam la fiecare două zile videoconferințe pentru toate unitățile SIGINT relevante din interiorul și din exteriorul teatrului de luptă. Ecranul sălii mele de conferințe afișa zece - douăsprezece locuri cu care împărtășeam informații, alocam sarcini și modificam operațiuni pentru evitarea accidentelor. Regulile după care lucram erau „planificare centralizată coerentă cu executare descentralizată, activitate de tip networking pentru schimbul de informații, și un nivel de colaborare fără precedent”.

Vreau să fiu clar într-o privință: nu încercam să ne jucăm de-a Tom Sawyer pentru a-i determina pe alții să văruiască gardul în locul nostru, ba chiar dimpotrivă. Primeam cu brațele deschise ofertele de ajutor, însă trebuia să fim atenți cui încredințam bidineaua.

Deși producerea informațiilor de tip SIGINT înseamnă muncă susținută, mulți cred că o pot face. Când clienții au impresia că NSA nu le acordă destulă atenție - sau când le acordă destulă atenție, dar rapoartele nu sunt cele pe care doresc ei să le audă - agenția primește câteodată cereri pentru „datele brute”. De obicei, solicitarea respectivă trădează neînțelegerea reală a modului de funcționare a procesului.

— Cât de „brute” le vrei? Dinainte de procesare, când sunt piuituri și țuituri neinteligibile?

— Nu, nu. După procesare.

— Sigur că da, poftim.

— Dar asta-i în urdu [sau în pashtu sau în alt dialect]!

— Da, știu.

— Păi mie îmi trebuie în engleză.

— Noi nu traducem și stocăm totul în engleză. Doar

chestiile importante.

— Aha. Dă-mi atunci chestiile alea.

— Exact asta ai și primit. Noi le numim „rapoarte”.

În rarele ocazii când îi conectam la o „conductă” de SIGINT de date brute, după numai câteva ore primeam de obicei solicitarea de deconectare. Volumul de date era prea mare.

Eram corecți din punct de vedere dogmatic (și consecvenți cartei noastre) să păstrăm sub control așa-numitul „flux de producție SIGINT”. Realitatea era că aveam de-a face cu tone de materiale și nu puteam fi niciodată absolut siguri că înțelegeam complet (sau în mod curent) cerințele colegilor noștri. Și, să fiu sincer, oameni de peste tot participau acum la procese care le fuseseră întotdeauna de ajutor, dar la care înainte le fusese interzis accesul personal – de la bancomate, la rezervarea de bilete pentru avion și la publicarea de cărți.

Noi trebuia să facem imposibilul și să rezolvăm problema aceasta, și am conceput fluxul de producție SIGINT: rapoartele noastre obișnuite se aflau la gura căii navigabile, iar traficul de materii brute neprocesate era la izvoare. Le permiteam persoanelor și organizațiilor cunoscute anterior drept clienți să înoate în amonte, atâta timp cât puteau proteja datele pe care le întâlneau și atâta timp cât le puteau adăuga valoare. Aceste două condiții eliminau solicitările neoficiale și cererile nerezonabile.

Cu cât cineva dorea să înainteze mai mult în amonte, cu atât mai complexe erau cerințele. „Protejarea datelor” însemna spații securizate, comunicații securizate și persoane securizate (care trecuseră pe la poligraf), iar asta cerea investiții majore. „Valoarea adăugată” însemna că eforturile lor nu trebuiau să crească pur și simplu zgomotul de fond din sistem. Ceea ce făceau trebuia să fie valoros, iar asta necesita instruire (de exemplu, protejarea intimității cetățenilor americani) și abilități (de exemplu, stăpânirea limbilor străine).

Nu intenționez să oferim un spectacol SIGINT de

tras cu ochiul și urechea, totuși le-am subliniat celor din NSA că valoarea adăugată de acești clienți-producători nu trebuia să corespundă cu valoarea pe care credeam că o puteam adăuga. Dacă ei apreciau că merita să facă eforturile respective, noi nu intenționam să le stăm în cale. Aveam oricum destulă treabă de făcut.

Pe ansamblu, nu ne-am descurcat rău. La câteva zile după începerea conflictului din Irak, am putut raporta că irakienii aveau probleme cu comunicațiile și evacuasera câteva unități de producție; penele de curent afectau unele baze și fuseseră avariate instalații de lansare a rachetelor sol-aer.

Cu toate acestea, nu obțineam fluxul de semnale pe care-l anticipaserăm. După Primul Război din Golf, companii chineze instalaseră rețele de cabluri de fibră optică și era clar că irakienii le utilizau acum. Am sporit presiunea asupra Comandamentului Central să treacă centralele de racordare a cablurilor pe lista sa de ținte, deși unele se aflau în zone populate sau în apropierea lor. Intenționam să-i obligăm pe irakieni să recurgă la semnalele transmise prin eter, unde le puteam intercepta.

Am avut succes; atacurile militare au permis culegerea de informații. La o săptămână după începerea conflictului, volumul semnalelor a crescut în asemenea măsură, încât a trebuit să chemăm translatorii în afara orelor de program pentru a le procesa. Acest lucru a facilitat enorm localizarea unităților irakiene în vederea distrugerii lor. După două săptămâni, am raportat că țintele SIGINT pe care le urmăriserăm în sudul Irakului și în Bagdad „au încetat în general să mai existe”.

Campania de bombardamente fusese inițial dejucată de emițătoarele de bruiaj GPS utilizate de irakieni pentru a deruta ghidarea bombelor inteligente americane. SIGINT a izbutit să localizeze dispozitivele acelea, care au fost adăugate de asemenea pe lista de ținte. Am interceptat și comunicații dintre tehnicienii care deserveau sistemul și am desecretizat rapoartele noastre pentru a susține

demersurile Departamentului de Stat pe lângă țările furnizoare.

Am avut mai puțin succes cu transmisiunile lui „Bagdad Bob”, iritantul purtător de cuvânt în engleză al lui Saddam, pe care nu le-am putut opri. El utiliza același tip de kit pentru sateliți, miniaturizat și fiabil, folosit de reporterii americani pentru transmiterea reportajelor de război. Emisiunile lui scurte și imprevizibile erau aproape imposibil de geolocalizat la timp pentru a acționa în privința lor. Am încercat, dar era greu să scoatem din funcțiune televiziunea din Bagdad pentru foarte multă vreme. N-a trecut totuși mult timp până ca minciunile lui absurde să fie demascate de blindatele americane care au întreprins raiduri prin Bagdad.

Geocell (capitolul 3), lansat la scurt timp după 11 septembrie, și-a demonstrat adevărata măsură în Irak. Unitatea și-a dezvoltat activitatea prin dialogurile purtate cu cei care aveau s-o utilizeze. Au fost definitive proceduri care să corespundă regulilor de angajare a fiecărui client pe care-l deserveau, întrucât forțe diferite au nevoi diferite în privința metodei și oportunității raportării de informații.

Într-un caz, un produs realizat la solicitarea clientului a trebuit smuls dintr-o imprimantă și adus la un elicopter, după care misiunea a decolat imediat.

În alt caz, Geocell a fost în chat în direct cu un avion de atac la sol AC-130, permițându-le celor de la bord să adauge SIGINT la ceea ce vedeau direct și la fluxul video primit de la drona lor Predator.

Până la începutul anului 2006, 4.000 de militari fuseseră instruiți de Geocell și căpătaseră acces la produsele și bazele sale de date. De exemplu, marinarii Flotei a V-a din Golful Persic puteau accesa baza de date pentru a determina care dintre sutele de mici ambarcațiuni arabe ce tranzitau Golful putea avea la bord dispozitive de comunicații în legătură cu teroriștii.

În decursul principalelor operațiuni de luptă din Irak,

am sporit de asemenea producția așa-numitelor „evaluări SIGINT”. De obicei, produsele SIGINT se limitează la sinteza unei comunicații sau a unui grup de comunicații strâns asociate. În mod tradițional, operațiunile ulterioare erau efectuate de analiștii din CIA sau DIA care dispuneau de toate sursele. Eu însă am considerat că abandonam, neutilizate, foarte multe perspective derivate din SIGINT, așa că le-am cerut analiștilor noștri să întocmească evaluări mai largi despre ce vedeau și auzeau. Două titluri din perioada aceea ies în relief: „Starea de spirit în Bagdad” și „Soldații irakieni neînregimentați - o posibilă problemă pe termen lung” S-a dovedit a fi o problemă pe termen foarte lung.

Știam de asemenea că vor fi pierderi. Cred că i-am luat prin surprindere pe civilii din stafful meu, când, la o ședință programată înainte de începerea invaziei, am întrebat simplu:

— Care simt procedurile noastre pentru notificarea pierderilor?

Tăcerea care a urmat a fost mai mult decât un silențios „nu știm” birocratic. Mesajul era sumbru.

De când pusesem întrebarea aceea, NSA pierduse 23 de criptologi. Nu era ceva nou. Primul soldat american ucis în Vietnam făcuse parte din SIGINT, James T. Davis, specialist 4 în „găsirea direcției” din obscura Unitate 3 Cercetare Radio a armatei terestre.

Deoarece face parte din Departamentul Apărării, NSA era destul de bine pregătită să susțină și să sprijine soldații pe care-i trimiteam în luptă. Suntem mai puțin pregătiți să susținem familiile lor, iar aceasta era o experiență nouă pentru majoritatea civililor NSA. În vara anului 2001, Jeanine se ocupa deja de problemele legate de familie, iar acum a preluat un program pe care l-am intitulat „Family Battle Rhythms”. Discutam cu rudele oamenilor noștri despre servicii care le erau disponibile, tehnici de abordare a stresului și oportunități de a lua legătura cu persoane aflate în circumstanțe similare.

Iar asta nu se aplică exclusiv familiilor celor care erau mobilizați fizic pe front. În NSA lucrau foarte multe persoane „mobilizate virtual” – care poate că dormeau nopțile în Maryland sau Georgia, dar lucrau 12 ore pe zi în Irak și Afghanistan, pentru că acolo îi duceau căștile lor. Era un tip nou de stres: circumstanțe de viață și moarte la muncă și responsabilitatea de a-ți duce copiii cu mașina în aceeași seară la antrenamentele sportive. Noi am făcut tot ce am putut.

Oamenii trebuiau să aibă grijă de ei înșiși, inclusiv eu. După ce chipul mi-a apărut într-un pachet de cărți de joc irakiene care identificau ținte americane, eram însoțit de o echipă de pază de fiecare dată când părăseam baza. Nu aveam dreptul la automobil și șofer, totuși am obținut un vehicul de teren. După aceea s-a terminat cu drumurile spontane, însă bodyguarzii era prietenoși și profesioniști.

Și au existat câteva ocazii în care am fost fericit de prezența lor. În septembrie 2004, am participat împreună cu familia mea la un meci al echipei de fotbal american Steelers, în Baltimore, care este altfel un oraș prietenos... mai puțin când porți culorile negru și auriu ale echipei Steelers în ziua meciului. Suporterii echipei locale, Ravens, erau de asemenea surescitați, întrucât favoriții lor câștigaseră în ziua aceea. În timp ce încercam să părăsim parcarele stadionului, câțiva suporterii mai turbulenți s-au strâns în jurul mașinii noastre, lipindu-și fețele de geamuri. Asta până când megafonul SUV-ului din spatele nostru a mugit:

— Îndepărtați-vă încet de vehicul!

După aceea n-au mai existat niciun fel de probleme.

M-am străduit să-mi păstrez gestionabile propriile ritmuri de bătaie. Am adus tone de lucru pentru acasă, dar am evitat biroul în weekenduri. Dacă m-aș fi dus acolo, aș fi fost însoțit de un întreg ecosistem.

Mi-am continuat alergările și am participat chiar la Maratonul de la Pittsburgh în mai 2003. Cred totuși că mai mult credit ar trebui să-i acord lui Pete, bodyguardul meu,

care s-a antrenat alături de mine și apoi a alergat la maraton, înarmat cu pistolul pe care-l ținea într-un săculeț de umăr.

Războiul din Irak a fost dur - mai dur și mai îndelungat decât anticipasem. La nivel tactic însă SIGINT a dovedit rezultate impresionante. În aprilie 2005, când a părăsit comanda trupelor din provincia Anbar, generalul-locotenent John Sattler, șeful Forței Expediționare 1 a Infanteriei Marine, a trimis un mesaj cartierului general NSA, în care ne-a mulțumit pentru activitatea noastră. A amintit de trei capturi recente puse la cale exclusiv de SIGINT, apoi a lăudat NSA pentru „acceptul de a coopera cu unitatea noastră SIGINT organică și, mai important, acceptul de a pune rapoarte bazate pe SIGINT în mâinile comandanților operaționali la nivelul secret”.

Deloc rău. Le-am demonstrat inamicilor noștri că, dacă emiți pe un câmp de luptă american, este foarte probabil să mori.

Mai puțin sigură totuși era capacitatea noastră de a informa despre decizii politice mult mai vaste, așa cum fusese în primul rând cea de invadare a Irakului.

La care se adăuga problema spinoasă a descoperirii teroriștilor aflați deja în interiorul Statelor Unite.

CINCI

STELLARWIND

FORT MEADE, MARYLAND, 2001 - 2003

La două zile după 11 septembrie, am intrat în sala mare de conferințe a directorului NSA. Scaunele din jurul mesei semicirculare și locurile din spatele lor dispuse în amfiteatru erau goale, în toată sala se aflau numai ofițerul meu de presă, Judy Emmel, și câțiva tehnicieni.

Urma să mă adresez de la distanță întregului personal, prima mea ocazie de a face acest lucru după ordinul de evacuare pe care-l dădusem cu două zile în urmă.

Mare parte din discursul meu era previzibil. Am

anunțat că pentru o vreme urma să ne concentrăm asupra defensivei. Trebuia să definim „ce se întâmplase” și să „identificăm semne a ce se mai poate întâmpla”.

Am îndemnat la răbdare.

— Vom fi permanent alerți la avertismente, dar ne vom concentra atenția și pe alte aspecte în decursul timpului. Cred că toți înțelegeți că țara nu intenționează să rămână veșnic în defensivă.

Destul de previzibil, mi-am spus, deși încă nu primisem informații despre planurile viitoare.

Am recunoscut că poate multe dintre persoanele dragi celor care mă ascultau acum să fi insistat ca ei să nu vină la muncă în dimineața aceea, temându-se pentru siguranța lor personală. I-am îndemnat să privească latura pozitivă.

— Chiar în acest moment, peste trei sute de milioane de americani își doresc să aibă munca voastră.

Am încheiat cu un gând care mă obsedase din clipa atentatelor: păstrarea libertății americane. Cei din NSA (inclusiv eu) provin din aceeași cultură politică ce-i motivează pe toți americanii (o realitate ignorată frecvent de puriștii ideologici în dezbaterile periodice pe care le avem despre securitate și libertate), iar educația mea în științe umaniste consolidase ideea că libertatea era într-adevăr fragilă.

— Miza nu este doar siguranța noastră, ci și caracterul nostru de oameni liberi, le-am reamintit eu. Toate națiunile trebuie să echilibreze nevoia de securitate cu nevoia de libertate. Mulțumită lui James Madison¹⁶ și grupului său de prieteni, noi ne-am înfipt drapelul adânc în zona libertății. Însă dacă o țară se simte amenințată, dacă simte că copiii ei sunt expuși riscurilor, atunci va tinde să-și mute drapelul mai aproape de cerințele securității decât de ale libertății. Acesta este lucrul de care ne-am temut toți când le-am spus familiilor noastre că ne vom trezi

¹⁶ James Madison Jr. (1751-1836) al patrulea președinte american (1809-1817), considerat „Părintele Constituției” (n.trad.).

miercuri dimineată în altă Americă. Și voi, și eu avem un rol aici. Și voi, și eu putem păstra libertatea americanilor și o vom face, astfel încât America să se simtă din nou în siguranță.

Mă gândesc adesea la discursul acela când îi aud pe criticii noștri cei mai înverșunați vociferând ca și cum noi, cei din comunitatea serviciilor secrete, am ignora cumva, comparativ cu ei, libertățile americanilor.

Imediat după 11 septembrie, am făcut multe lucruri care depindeau de autoritatea mea. De exemplu, aproape imediat am schimbat standardul pentru minimalizarea identităților americane în comunicațiile provenite din Afghanistan.

În acoperirea țăintelor externe de informații nu este neobișnuită interceptarea de comunicații spre un american, de la un american sau despre un american. În aceste cazuri, NSA are permisiunea de a continua să culeagă și chiar să raporteze informațiile, dar identitatea americanului - cu excepția cazului când este esențială pentru înțelegerea semnificației informațiilor - este ținută secretă, ceea ce noi numim „minimalizare” De exemplu, numele unui individ devine „persoana americană nr. 1”.

Dacă clienții serviciilor secrete cred că identitatea trebuie dezvăluită pentru a înțelege informațiile, ei pot cere o reconsiderare, iar la NSA există un proces birocratic riguros în această privință.

Țara noastră tocmai fusese victima unui asalt strategic declanșat din interiorul Statelor Unite, dar plănuit în Afghanistan, și aveam toate motivele să credem că vor urma mai multe atentate. De aceea le-am cerut analiștilor să coboare ștacheta când se decidea ce însemna „esențială pentru înțelegerea semnificației informațiilor” Dacă telefonau în SUA potențiali complotiști din al-Qaeda, doream ca FBI să știe cât mai cmând posibil cu cine vorbeau teroriștii și nu să cerem Biroului să solicite oficial informația respectivă¹⁷.

17 Deoarece ordinul meu era destul de neobișnuit, mi-am anunțat

În mod frecvent, nu obțineam conținutul comunicațiilor, ci doar faptul că între Statele Unite și Afghanistan se stabiliseră legături (metadatele). Și, desigur, au existat numeroși afghani inocenți, care își contactau pur și simplu familiile din SUA, pentru a se interesa de soarta lor. Dar pentru că nu aveam decât metadatele, nu știam decât că se stabilise un contact, atât și nimic mai mult, și am transmis multe metadate la FBI.

„Surse anonime” din FBI au criticat ulterior NSA pentru că-i trimisese pe urmele unor „comenzi pentru pizza”, așa cum le-au numit derizoriu, și bănuiesc că aveau dreptate. Noi însă n-am intenționat ca indiciile acelea să fie definitive, ci doar date ce puteau fi combinate cu alte informații în slujba analizei. Acea a fost greșeala noastră. Am crezut că FBI făcea și analize și că nu se limita dar să spargă uși.

L-am informat pe George Tenet ce făceam, iar el i-a anunțat pe vicepreședinte și pe președinte, care au spus:

— Perfect. Mai poate face și altceva?

Tenet m-a telefonat și mi-a repetat întrebarea, la care i-am răspuns:

— Cu autoritatea pe care o dețin în prezent, nu pot face nimic altceva.

— Nu asta te-am întrebat! a replicat el.

Pe moment n-am putut decât să spun:

— O să revin cu un telefon.

Ulterior, Comisia Mixtă de Anchetă (capitolul 3) a criticat NSA pentru eșecuri anterioare datei de 11 septembrie. Criticile cele mai elocvente erau legate de teroriști din interiorul Statelor Unite, mai precis:

„Abordarea prudentă a NSA față de orice culegeri de informații legate de activități din Statele Unite.

Au existat de asemenea lacune în acoperirea de către NSA a comunicațiilor externe și în acoperirea de către FBI

decizia președinților și vicepreședinților comisiilor de control al serviciilor de informații și m-am oferit să mă prezint în fața comisiilor în plen, pentru a le informa. Camera Reprezentanților mi-a acceptat oferta și am informat-o pe 1 octombrie (n.aut.).

a comunicațiilor interne.

NSA n-a dorit să fie percepută ca vizând indivizi din Statele Unite.

În discuțiile despre conversații care aveau un capăt în SUA nu a existat suficientă atenție asupra a ceea ce mulți ar fi considerat că sunt cele mai importante tipuri de comunicații asociate terorismului, cel puțin în privința protejării țării noastre”.

Concluziile Comisiei Mixte de Anchetă au fost publicate mult mai târziu, bineînțeles, dar, sincer vorbind, nu aveam nevoie de niciun ajutor extern pentru a înțelege care erau lacunele noastre. Am menționat concluziile acelea doar pentru a sublinia că programul Stellarwind al NSA care a urmat a fost un răspuns logic la o problemă convenită și nu produsul unor minți demente de criptologi, așa cum aveau să sugereze alții ulterior. Potrivit definiției *Congresului*, ceea ce am făcut noi nu a fost suficient. Ce și-ar fi dorit ei să facem dacă nu o abordare de tip Stellarwind, care să astupe lacunele pe care le identificaseră în mod corect?

În tot cazul, după discuția telefonică cu George, mi-am întrunit echipele juridică și operațională și le-am comunicat:

— Avem mână liberă. Ce mai putem face împotriva acestei amenințări?

Am definit câteva cursuri de acțiune, dintre care unul era comasarea metadatelor interne (apelurile în sine spre SUA, din SUA și în interiorul SUA), iar altul ne permitea să interceptăm rapid conținutul apelurilor internaționale ce puteau avea un capăt în Statele Unite, dacă aveam motive să credem că erau asociate cu al-Qaeda.

Niciunul dintre ele nu ar fi respectat procedurile Legii privind supravegherea activităților străine de spionaj (FISA), care fusese promulgată în 1978 după ultimul mare „scandal” NSA și investigațiile Comisiei Church, așa cum fusese înțeleasă legea atunci și așa cum fusese bineînțeles implementată tot atunci. FISA ar fi cerut mandate detaliate

și individualizate, care să fie aprobate de tribunal. Pentru acțiunile propuse de noi, legea trebuia modificată, fiindcă altfel ar fi trebuit să ne bazăm pe altă autoritate.

George m-a invitat să mă întâlnesc cu președintele și vicepreședintele la informarea lui de dimineață din Biroul Oval și acolo am expus avantajele operaționale pe care ni le-ar fi oferit pașii aceia, în esență, dacă am fi fost capabili să cercetăm metadatele pentru posibile legături cu numere de telefon știute ca aparținând unor teroriști, după care am fi acționat rapid în privința numerelor suspecte, am fi sporit șansele de a pune mâna pe ceea ce ne scăpase înainte de 11 septembrie: conversațiile legate de terorism care aveau un capăt în Statele Unite. Am simțit că după întâlnirea aceea lucrurile se vor mișca mult mai repede.

George mi-a telefonat și mi-a spus cam același lucru, apoi m-a invitat din nou în Biroul Oval. Pe lângă faptul că mi-era șef, George îmi era și prieten bun. Odată am mărturisit pe postul C-SPAN că-l iubeam ca pe un frate. De aceea i-am reamintit că, după ostilitatea Comisiei Church, NSA acționase ca și cum și-ar fi jucat permanent ultima șansă.

— Noi nu avem voie să facem pași greșiți, i-am reamintit. Trebuie să fim precauți în privința asta.

În mod clar George i-a transmis cuvintele mele președintelui, așa că, în ziua următoare, intrând în Biroul Oval, acesta mi-a oferit asigurări despre progresul agenției chiar înainte să mă fi așezat. Mi-a spus că-mi înțelegea îngrijorarea, dar trebuia să facem ceea ce era bine.

După întâlnire, pe când eram transportat cu mașina pe Baltimore-Washington Parkway spre Fort Meade, mi-am sunat secretara și l-am convocat pe juristul-șef Bob Deitz imediat după ce ajungeam.

— Președintele va face asta pe cont propriu, i-am spus lui Bob când ne-am văzut în biroul meu. Articolul 2 al Constituției, chestii legate de comandantul suprem. Fără să promulge nicio lege nouă. Probabil că ar dura prea mult și în același timp ar avertiza al-Qaeda. Justiția va aproba,

dar am nevoie de opinia ta. O poate face? Are într-adevăr autoritatea respectivă? Ne poate afecta pe noi, aici? Și, apropo, controlul accesului în această privință este asigurat direct de președintele Statelor Unite. Sunt autorizat să te informez pe tine, dar pe nimeni altcineva din ștaiful tău.

Era o problemă dehcată și Bob mi-a spus că va reveni în ziua următoare. A petrecut o noapte albă gândindu-se la Constituție și la Amendamentul IV. în dimineața următoare, mi-a spus că era tui caz dificil, dar că pusese la punct o teorie mai mult decât plauzibilă despre caracterul ei legal:

Amendamentul IV nu ridică nicio problemă, deoarece, așa cum interpreta el acțiunile autorizate de președinte, noi aveam nevoie de un motiv întemeiat pentru a crede că un capăt era extern și că una dintre părți era un terorist înainte de a intercepta o comunicație;

În privința metadatelor, Curtea Supremă decisese deja cu 5 - 3 într-un proces din 1979 [*Smith v. Maryland*]

că informațiile respective nu erau protejate constituțional; cu privire la Legea privind supravegherea activităților străine de spionaj [FISA, care *proteja* metadatele], statutul nu ne permitea promptitudinea sau abilitatea de a răspunde imediat la această amenințare;

și, finalmente, trebuia să existe o exceptare implicită de la FISA într-un caz de urgență pentru că altfel, din acest punct de vedere, statutul era neconstituțional.

Am discutat apoi despre legalitate. Când l-am întrebat ce va face Curtea Supremă, Bob a refuzat să prognozeze un rezultat, dar a subliniat că teoria lui era solidă și argumentele convingătoare. Bob știa câte ceva despre tribunale, deoarece fusese grefier pentru judecătorii Stewart, Douglas și White. Ulterior mi-a mărturisit că aprecia că am fi câștigat un proces cu 6 - 3.

Bob avea însă și el câteva întrebări pentru mine. Pentru a se asigura că eram pe aceeași lungime de undă, m-a întrebat ce voi face când (și întotdeauna problema era doar „când”) se va afla despre program și voi fi chemat la

Capitoliu. Temerea lui era legată de faptul că nu trebuia să mințim niciodată Congresul. L-am asigurat că nu intenționez asta. M-a sfătuit să obțin autoritatea de a informa Capitolul sau cel puțin pe liderii seniori și Curtea FISA, și i-am dat dreptate.

Bob avea încredere în opinia lui, însă NSA dispunea de multe alte instrumente legale pe care nu le putea accesa din cauza restricțiilor impuse de președinte. În mod indirect, a ridicat întrebarea mea în prezența principalului jurist operativ al agenției, un tip foarte dur în privința respectării limitelor impuse NSA. Bineînțeles, Bob a vorbit abstract și ipotetic, dar s-a simțit mai sigur pe el când juristul i-a aprobat teoria legală. În următoarea săptămână am putut introduce alți juriști în program. Era imposibil să putem acționa atât de aproape de limită fără prea multă supervizare legală. Și ceilalți juriști au fost destul de mulțumiți de poziția noastră.

Cu toate că era satisfăcut de propriile sale raționamente, Bob dorea să afle și motivele pentru care Biroul de Asistență Juridică al Departamentului de Justiție considera că programul era legal și să le compare cu ale lui. După două săptămâni, l-a sunat pe David Addington, avocatul vicepreședintelui, pe legătura telefonică securizată, cerându-i să vadă opinia legală. Addington a refuzat, totuși i-a citit la telefon câteva dintre paragrafele în vigoare. Bob considera că abordarea lui John Yoo era inutil de extinsă, un fel de „Articolul 2 *über* allespreședintele poate să facă orice apreciază că este necesar pentru protejarea țării. A mai spus că el urmașe Dreptul Comun la Harvard, care se bazează preponderent pe fapte pentru a obține o dezvoltare caz-cu-caz a legilor. Și a argumentat că teoria extinsă a lui Yoo era tipică pentru Yale. Nu se referea însă la vreo rivalitate între cele două faimoase universități.

Când opinia Departamentului de Justiție despre acest program a devenit publică, a fost clar că îi extinsese justificarea dincolo de puterile de comandant suprem

conferite președintelui prin Articolul 2, astfel încât includea și Autorizarea pentru Folosirea Forței Militare (AUMF) dată de Congres împotriva celor responsabili pentru atentatele de la 11 septembrie. Argumentul respectiv era contestabil, deoarece legea nu preciza în mod special interceptarea comunicațiilor, iar administrația nu solicitase în mod special acea autoritate. Pe de altă parte, în complexa decizie Hamdi din 2004, Curtea Supremă păruse să susțină legalitatea detenției – chiar și detenția unui cetățean american – ca incident legitim de război, deși nici aceasta n-a fost menționată vreodată în AUMF. Dacă puteai închide fără proces un inamic, interceptarea comunicațiilor lui părea o încălcare de-a dreptul minoră a legii.

Juriștii mei păreau să aleagă calea de mijloc între puterea executivă fără restricții și încrederea limitată în intenția implicată a unui singur statut. În opinia lor – și acesta a fost sfatul lor – președintele, în calitate de comandant suprem, avea autoritatea de a face *asta*, iar orice limitări contrare venite din partea Congresului reprezentau încercări neconstituționale de limitare a puterii executive. Totul continuă să fie controversat și subiectul multor dezbateri, totuși Curtea de Apel FISA a susținut în două rânduri că „considerăm de la sine înțeles că președintele deține autoritatea constituțională inerentă de a solicita supraveghere electronică fără mandat, *în scopul culegerii de informații* externe Cred că juriștii mei au înțeles corect.

Mai aveam un punct de bifat pe lista mea de control. În acea după-amiază, când am revenit de la Casa Albă unde aflatam că vom continua (în aceeași zi în care am discutat cu John Deitz), am plecat mai devreme de la birou și am invitat-o pe Jeanine la o plimbare printr-o porțiune din campusul împădurit de la Fort Meade. În timpul plimbării i-am povestit că plănuiam să facem ceva controversat, că eu eram liniștit în privința asta deoarece era o acțiune corectă, dar că la un moment dat s-ar putea

să existe un risc însemnat, atât din punct de vedere politic, cât și al reputației, și nu puteam exclude nici riscul legal.

Ea m-a ascultat atent și apoi m-a întrebat simplu dacă eu credeam într-adevăr că era o acțiune corectă. I-am repetat că așa consideram și Jeanine a spus că în cazul acela trebuia bineînțeles să trec la acțiune.

A fost un gest de curaj din partea ei, pentru că implicit îi ceream de fapt să accepte ca ea, copiii noștri, de acum adulți ei înșiși, și nepoții noștri să accepte în mod voluntar un drum care putea fi foarte dificil în viitor. Acceptarea aceea a spus multe despre Jeanine – și în general despre soțiile militarilor – mai ales fiindcă nu avea nici cea mai mică idee despre ce vom face noi realmente.

După întâlnirea cu mine din Biroul Oval, vicepreședintele îi ceruse lui David Addington să redacteze ciorna unui ordin care să fie aprobat de procurorul general, autorizat de președinte și semnat de secretarul apărării, și care avea să ne ceară să îndeplinim ceea ce descriesem deja ca fiind posibil din punct de vedere tehnologic și oportun din punct de vedere operațional. John Yoo de la Justiție insistase ca totul să treacă pe la secretarul apărării și lanțul de comandă, la fel ca în cazul unui război. Amprenta Departamentului Apărării s-a dovedit utilă când Stellarwind a devenit public și unii din Apărare au vrut să-l minimalizeze ca fiind „programul Casei Albe”.

Procesul complex de aprobare a fost de asemenea conceput pentru a fi absolut clar că totul se făcea cu știința, sprijinul și sub conducerea președintelui. Același lucru era valabil și pentru programul de predare, detenție și interogare – RDI (rendition, detention, and interrogation) – al CIA (a se vedea capitolele 12 și 20), dar, așa cum am aflat ulterior, dovezile scrise erau frustram de puține acolo.

Pe 3 octombrie, vicepreședintele, Addington și Al Gonzales, consilierul Casei Albe, au dus prima ciornă a ordinului la președinte, care se afla în reședința din Casa

Albă.

— Totu-i gata? a întrebat președintele, când au intrat în cameră.

Știa perfect ce urma să semneze, totuși nu s-a putut abține să nu întrebe:

— Ce zici, David?

Addington, care nu era tocmai spontan, a subliniat ceea ce era evident:

— Fără îndoială că într-o bună zi vom fi trași la răspundere în public.

O alegere excelentă de cuvinte. Oricum, trebuia ținut seama și de ce avea să facă (sau nu) președintele cu ordinul în seara aceea.

Addington trebuia după aceea să ducă documentul semnat la CIA, care să-i anexeze estimarea sa de pericol și recomandările directorului care legitimau o acțiune atât de importantă. El mergea apoi la Justiție, unde procurorul general îi dovedea caracterul legal, la Departamentul Apărării să îndrume implementarea lui și în cele din urmă la mine, la Fort Meade, ca să-l aplic. David a făcut toate drumurile acelea personal – fără curieri, fără serviete diplomatice, fără semnături electronice. Secretul absolut era esențial. Nu-i de mirare că a făcut lobby (și a câștigat) pentru cicluri de câte 45 de zile între reînnoirile mandatului, în locul obișnuitelor 30 de zile.

David își câștigase reputația de câine rău de pază, dar în pregătirea acestui proces meticulos, el a ținut seama atât de interesele mele, cât și de cele ale NSA, ale președintelui și ale țării. De asemenea, el nu era (cel puțin nu întotdeauna) ideologul nemilos pe care l-au zugrăvit unii. Când am stat de vorbă după prima autorizare, el mi-a reamintit că – sub forma în care fusese scris – ordinul permitea interceptarea de comunicații intempestiv, dacă eram de părere că aveau legătură cu al-Qaeda. I-am reamintit că eram o agenție care se ocupa de culegerea de informații *externe*, că n-aș fi făcut așa ceva fără un mandat și că nu aveam nici măcar infrastructura necesară.

Presupusul arhitect al teoriei „executivului unitar” a încuviințat simplu din cap, s-a rotit cu scaunul și a modificat ordinul care se afla pe ecranul său, astfel încât să reflecte exact și numai ceea ce intenționam noi să facem.

Joi 4 octombrie, ziua în care prima autorizare a devenit oficială, am ținut în biroul meu o ședință restrânsă cu oameni-cheie și i-am întrebat:

— Cine ar trebui să fie prezent când voi anunța asta? Trebuie să păstrăm cercul inițiaților cât mai restrâns.

Când am intrat sâmbătă dimineață în sala pentru conferințe a directorului, mă așteptau 66 de oameni aleși cu grijă.

Am început prin a le solicita atenție maximă. Am schițat după aceea evenimentele din ultimele săptămâni, felul cum s-a ajuns aici și ce dorea președintele din partea noastră. Eram însoțit de Bob Deitz, deoarece, contrar unor păreri neinformate, profesioniștii din NSA sunt *foarte* conservatori când vine vorba de intimitatea cetățenilor americani și sunt atât de sensibili la aspectele legale, încât au înțeles imediat că următoarele noastre acțiuni ocoleau FISA. Fără suportul vizibil și necondiționat al meu, al adjunctului meu și al juriștilor (cei care-i bătuseră la cap ani de zile „să nu faceți asta...”), ei n-ar fi clintit un deget. Deitz avea să reia ulterior ședința aceasta în cadrul altor două ședințe generale, pentru a-i asigura pe analiști de legalitatea programului și pentru a le explica temeiurile legalității.

I-am lăsat pe operatori în sala de conferințe cu șefii lor, pentru informări detaliate, dar înainte de a pleca am adăugat că ceea ce urma să facem era fără precedent, însă perfect legal. Am încheiat, spunând:

— Vom face ceea ce ne-a autorizat președintele, dar niciun foton sau un electron în plus.

După ce au terminat, au coborât la parter ca să pregătească o sală și rețeaua de conectare necesară. Până duminică, schimburile de lucru începuseră. Lansaserăm o

acțiune pe muchie de cuțit, fără precedent în istoria agenției. Până la urmă am numit-o Stellarwind, nu pentru că ar fi însemnat ceva, ci tocmai pentru că nu însemna nimic.

Când m-am interesat ce reacții au existat după plecarea mea din sală, mi s-a spus că toți fuseseră dedicați și profesioniști. Oamenii erau surescitați fiindcă aveau să poată face ceea ce știau că trebuia făcut. Există de asemenea o atmosferă de tipul: „Acesta este un eveniment foarte important. Nu trebuie să existe erori”.

În primul rând trebuia să obținem mai multă putere de procesare, întrucât urma să ne confruntăm cu volume realmente uriașe de date. Am contactat directorul general al unei companii producătoare de computere pe care o vizitasem anterior. El a găsit o comandă de 100 de servere ce corespundeau cerințelor noastre și porniseră deja spre client, dar nu fuseseră încă livrate. Livrarea a fost redirecționată spre noi și ne-am întâlnit cu trailerul respectiv într-o parcare de pe Interstate 95, lângă Fort Meade. L-am condus pe șofer la rampa noastră de descărcare și am asamblat noi înșine componentele în noile birouri pentru Stellarwind.

La mai puțin de o lună de la lansare, Stellarwind avea câteva sute de oameni, care fie lucrau cu normă întreagă, fie primiseră autorizația de securitate pentru a susține programul.

Bineînțeles, numărul lor a crescut. Până când *New York Times* i-a dezvăluit existența, în decembrie 2005, peste 1.000 de oameni fuseseră introduși oficial în programul Stellarwind prin intermediul guvernului; majoritatea lucrau desigur în NSA, dar existau grupuri importante și în FBI și CIA. Nu toți erau activi, însă după ce fuseseră acceptați erau oricând disponibili.

Judecând după standardele guvernului, a rămas totuși o acțiune destul de bine compartimentată pentru un program de patru ani. După ce existența lui a fost dezvăluită, am primit un compliment realmente profesional

din partea lui David Pepper, directorul GCHQ - britanic. Intrând în biroul meu pentru o vizită de curtoazie, David a zâmbit simplu și a rostit:

— Complimentele mele, Michael. N-am avut nici cea mai mică idee.

După ce ne-am instalat complet, am dispus teoretic de capacitatea de a accesa un procentaj important al apelurilor ce intrau sau ieșeau din Statele Unite, mulțumită pur și simplu modului în care funcționează rețeaua de telecomunicații. Desigur, urma să accesăm și să colectăm un apel doar când agenția avea deja motive să suspecteze că era legat de al-Qaeda.

Când decide să ia în vizor un apel, NSA utilizează așa-numiții „selectori”; pentru apelurile telefonice, un selector poate fi chiar numărul asociat cu al-Qaeda care apelează sau este apelat. În cadrul programului Stellarwind, majoritatea covârșitoare a selectorilor erau de fapt numere de telefon din străinătate, iar proporția aceea a crescut odată cu maturizarea programului.

Între anii '2001 și 2005, au existat sute de rapoarte SIGINT din sursă unică, genul care deriva din conținutul comunicației, bazate pe semnalări Stellarwind. Rapoartele acelea au acoperit planuri ale teroriștilor, finanțări, instruiți, deplasări și contacte cu persoane din interiorul Statelor Unite.

Din cauza naturii comunicațiilor moderne, majoritatea conținuturilor rapoartelor proveneau de fapt din apeluri extem-extern, care doar tranzitau SUA. Numai în anul 2006 au existat aproape 100 de rapoarte de tranzitări (adică cu ambele capete în străinătate) în care Stellarwind a fost singura sursă, plus mai bine de 1.000 în care accesările Stellarwind au contribuit la produsul SIGINT final¹⁸.

Odată transmise, rapoartele Stellarwind nu mai puteau fi deosebite de fluxul de producție SIGINT normal.

18 Multe rapoarte SIGINT sunt compuse din interceptări multiple (n.aut.).

Întrucât unul sau ambele capete se aflau mereu în străinătate, nu exista nimic care să le scoată în evidență conținutul. Unicitatea lor consta în modul și locul de unde le obțineam.

Am adunat de asemenea volume masive de metadate. În primele șase luni ale programului, am realizat o bancă de date care conținea miliarde de apeluri interne, alături deși mai multe apeluri externe. Am utilizat lanțurile de contacte de la „numere murdare” cunoscute sau suspecte, pentru a vedea dacă existau conexiuni ce sugerau legături teroriste cu Statele Unite. Acestea au generat noi suspecții pe care îi predam la CIA și FBI pentru a fi analizați în continuare sau pentru a se acționa asupra lor.

O agenție dorea rapoarte de metadate extinse la trei salturi. Un număr de telefon cunoscut ca „murdar”, adică asociat teroriștilor, sau „număr-sursă”, telefonează la A (saltul 1), care telefonează la B (saltul 2), care telefonează la C (saltul 3). Ce e drept, acel ultim salt spre C este mult diluat de la numărul-sursă original. În majoritatea cazurilor, dovedește doar că toți merg la stomatolog sau comandă pizza. Lucrurile devin totuși interesante când ultimul salt dintr-un lanț apare în alte lanțuri ale altor numere-sursă. Ne-am etichetat suspecții ca fiind de încredere mare, medie sau mică, în funcție de frecvența, caracterul recent și sinceritatea contactelor cu numerele „murdare” originale. Până în luna decembrie obțineam cam zece piste potențiale pe zi, iar una din zece era de încredere mare.

Politica FBI era de a investiga toate numerele trimise, o abordare care le crescuse enorm volumul de muncă.

Totul se derula însă destul de asemănător cu ceea ce anticipaserăm. Am urmărit apeluri amenințătoare, am indicat contacte suspecte, am descoperit rețele de finanțare ilicite, am detectat călătorii ale suspectilor, am descoperit legături cu școli de aviație, am făcut legături între angajați în transporturi și asociați ai teroriștilor, am

stabilit conexiuni cu achiziții ilegale de arme, am asociat cetățeni americani cu Khalid Sheikh Mohammed și am descoperit pe bsta cu interdicții de zbor un suspect de terorism care se afla deja în Statele Unite.

Nimeni nu se aștepta ca Stellarwind să rămână veșnic secret. Nimic nu rămâne veșnic secret. Și toți știam că atunci când Stellarwind va deveni public, dimensiunea scandalului va fi proporțională cu succesul lui și al altor programe antiteroriste. Mai exact, dacă Stellarwind și alte programe care se consobdau reciproc funcționau și țara rămânea în siguranță, noi aveam să fim acuzați în mod inevitabil de exagerare, de sacrificarea hbertății în numele securității și aveam să fim tratați cu o grămadă de citate greșite din Benjamin Frankfin, care a spus de fapt: „Cei care sunt dispuși să renunțe la hbertatea *esențială* pentru a obține *puțină* siguranță *temporară*, nu merită nici hbertate, nici siguranță” (sublinierile îmi aparțin, dar adjectivele extrem de importante sunt ale *lui Franklin*).

Majoritatea profesioniștilor americani care activează în domeniul informațiilor simt familiarizați cu obiceiul încetățenit în relația dintre spionii americani și elita politică americană; cea din urmă îi critică pe cei dintâi pentru că nu fac destule atunci când se simte în pericol, dar își rezervă dreptul de a-i critica pentru că fac prea multe de îndată ce respectivii le-au readus siguranța.

Când știrea a fost făcută publică în decembrie 2005, urmările au fost în linii mari conforme cu acest scenariu. Știind că nu va exista alt final, ne-am străduit de la bun început să amortizăm inevitabila undă de șoc.

Unul dintre elemente a fost să ne asigurăm că făceam bine ceea ce făceam. Deoarece era atât de strâns, controlul inițial al programului a fost limitat la operativii noștri și la consilierul general. Până în august 2002 însă ne-am extins controlul la nivelul biroului inspectorului general; nucleul acela era format din auditori profesioniști și din inspectorul general însuși, Joel Brenner, care era un outsider sceptic.

Ei au supus Stellarwind unui regim de examinare regulate. Una dintre contribuțiile lor cele mai importante a fost să ia un program care fusese implementat rapid și să-i sporească responsabilitatea prin proceduri amănunțit documentate.

Au descoperit genul de erori umane care simt inerente în orice astfel de întreprinderi: de exemplu, numere inversate. Dar mai important, ei au raportat că, bazându-se pe un eșantion semnificativ din punct de vedere statistic, determinaseră că Stellarwind respecta termenii autorizării, iar sarcinile erau executate adecvat, înregistrate corespunzător și legate corect de țintele autorizate.

Joel a declarat că orice președinte care n-ar fi utilizat informațiile autorizate de acest program și-ar fi neglijat datoria, în același timp el a susținut cu îndârjire trecerea unei părți cât mai mari din program sub auspiciul Curții FISA și al unei structuri legale mai vaste (adică, legiferate). Am făcut-o într-adevăr, dar abia după câțiva ani.

Încă de la început am insistat pe lângă Casa Albă să ne permită cel puțin să informăm Capitolul. Forțele Aeriene au o vorbă: „Dacă vrei să fie oameni la locul accidentului, pune-i pe lista pasagerilor”.

Am întâmpinat o oarecare opoziție; nu o interdicție permanentă, ci mai degrabă în direcția „nu acum” și „o să vă spunem noi când” Legea americană este destul de limpede cu privire la „informarea completă și la zi” a Congresului despre activitățile importante ale serviciilor secrete, iar Stellarwind se potrivea cu certitudine acestei descrieri. Executivul avea totuși cuvântul final în limitarea numărului de membri care să fie informați.

La câteva săptămâni după ce am demarat programul, am căpătat acceptul de a informa Congresul.

În dimineața de 25 octombrie ne-am întâlnit cu președinții și vicepreședinții celor două comisii pentru informații în biroul strâmt al vicepreședintelui din Aripa de

Vest a Casei Albe. După ce vicepreședintele a vorbit pe un ton solemn despre necesitatea programului, eu am susținut informarea propriu-zisă.

George Tenet era de asemenea prezent pentru a sublinia seriozitatea amenințării. Ordinul în conformitate cu care operam era reînnoit de președinte la fiecare 45 de zile și era întotdeauna însoțit de o notă informativă a DCI-ului care evidenția pericolele pe care le aveam de înfruntat din partea al-Qaeda, inclusiv o amenințare supremă la guvernul Statelor Unite. După evenimentele din Washington, New York și Shanksville, nu consideram deloc că ar fi fost niște exagerări, dar cu timpul, nota informativă a DCI-ului a fost poreclită ireverențios „nota groazei” de către aceia dintre noi care aveau acces la program. La această ședință, George a prezentat o excelentă (chiar dacă orală) „notă a groazei”.

Aveam vreo 20 de diapozitive care ne descriau activitatea; dispuneam de asemenea de cifre, care să arate dimensiunile muncii pe care o întreprindeam. Când am pregătit aceste informări la NSA, am spus ștaifului că trebuia să fim perfect deschiși, că kongresmenii trebuiau să înțeleagă că nu era „o nebuloasă” (cum obișnuiesc să spun frecvent) și că nimeni n-avea să poată spune, după ce totul avea să se termine și avea să fie lansată o dezbatere națională, „Păi, da, am participat la o informare, dar.

În informările acelea din cabinetul vicepreședintelui, totul era politic și profesional, însă am fost direcți și expliciti cu privire la agresivitatea noastră și la particularitățile aparte ale acestui caz.

Am precizat câte numere de telefon din SUA fuseseră vizate, câte conversații interceptaserăm și câte produse (inclusiv rapoarte despre cetățeni americani) creaserăm din ele. Am enumerat incidente specifice în care programul jucase un rol decisiv. Noi catalogam volumul brut de culegere, atât metadatele, cât și conținutul. Una peste alta, până ce *New York Times* a „declasificat” în mod

unilateral¹⁹ elemente din Stellarwind, am ținut peste o duzină de ședințe cu membri ai Congresului și, cu totul, am informat 15 kongresmeni.

La acea primă ședință, consiliera pe probleme de securitate națională Condi Rice a stat lângă Nancy Pelosi, lider democrat în Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților; condi credea că Pelosi ar putea avea nevoie de unele argumente suplimentare, întrucât ajunsese să o cunoască pe viitoarea președintă a Camerei Reprezentanților, al cărei district se învecina cu Stanford, unde Condi fusese numită recent prodecan. Nici Pelosi și nici altcineva dintre participanți (Porter Goss, Bob Graham, Richard Shelby) n-au obiectat în cursul ședinței lungi de o oră, deși Pelosi a dorit confirmări suplimentare imediat după aceea. Așteptând să ne sosească mașinile sub o copertină de pe West Executive Avenue, ea s-a întors spre mine și m-a întrebat:

— Tu ești de acord cu toate astea?

Sperasem ca informarea să-i fi conferit ceva mai multă încredere, totuși am profitat de oportunitate pentru a o asigura de completul meu acord.

De fapt nu știam să fi existat vreo obiecție declarată de vreunul dintre kongresmenii pe care-i informasem. Ulterior am aflat că, la un moment dat, senatorul Jay Rockefeller (care a devenit vicepreședinte al Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului și a fost „informat” în ianuarie 2003) a adresat o scrisoare vicepreședintelui, în care și-a exprimat îngrijorarea în urma altei informări din iulie. El s-a plâns că nu era jurist, că nu putea destăinui nimic ștaifului și că nu avea cui să-și adreseze îngrijorările sau obiecțiile. Ca să fiu sincer, cred că ar fi putut cere să-l vadă pe procurorul general (care deținea autorizația de securitate necesară și despre care ni se spusese că aproba programul), dar n-a făcut-o. Se pare că senatorul a păstrat pentru sine o copie a scrisorii, însă

19 Bineînțeles, Times n-a avut autoritatea să declassifice. Ziarul a dezvăluit pur și simplu informația (n.aut.).

după ce programul a fost făcut public, n-a putut-o găsi și a trebuit să solicite o copie de la Casa Albă.

Congresmenii se găseau într-o poziție cu adevărat dificilă. Nu li se cerea să *aprobe* programul, ci erau *informați* despre el. Nu puteau să discute despre el cu stafful lor și nici măcar cu alți congresmeni. Acestea fiind spuse, am considerat mereu scrisoarea lui Rockefeller ca pe un fel de poliță de asigurare politică. Dacă programul sărea în aer, politic vorbind, el putea să arate o dovadă a opoziției sale. Pe de altă parte, dacă ceva sărea cu adevărat în aer în alt atac terorist, Rockefeller putea afirma oricând că susținea toate măsurile necesare pentru a-și păstra țara în siguranță.

Pe una dintre obiecțiile lui ulterioare am luat-o însă în nume personal. După ce elemente din program au fost dezvăluite, Rockefeller a afirmat că informările pe care le primise despre Stellarwind (toate din partea mea) fuseseră cumva superficiale sau incomplete; derularea rapidă a unor diapozitive, cum a spus el. Nu știu ce altceva ar fi dorit să știe sau cât ar fi înțeles, dar cam acestea au fost efectele strategiei noastre de expunere completă în fața supervizorilor.

Ulterior, o altă membră democrată a Congresului care fusese informată despre Stellarwind, Jane Harman, a avut probleme politice similare cu cele ale senatorului Rockefeller. Modalitatea ei de a evita să dea un răspuns concret a fost să susțină că nu i se spusese niciodată că acțiunile noastre depășeau limitele statutului FISA. Cum adică - țineam ședințe secrete periodice, în grup restrâns în cabinetul vicepreședintelui, doar pentru a informa un grup foarte select de congresmeni că nu se schimbaseră nimic și că noi continuăm să ne desfășurăm activitatea exact ca înainte de 11 septembrie?

Nu este de mirare atunci că Pat Roberts, ulterior președintele comisiei de control din Senat, a agitat un flacon de medicamente într-un talk-show de duminică și a declarat că va prescrie „pastile pentru memorie” colegilor

săi.

Adevărul este că am tratat greșit notificarea congresională - nu constituțional, ci politic. Am păstrat cercul restrâns din motive nobile: pentru păstrarea secretului. Din punct de vedere politic însă a fost o mișcare greșită, iar strategic a dus la pierderea susținerii politice și, mai important, a celei populare pentru acțiunile noastre.

Mentținând cercul atât de restrâns, am creat o dilemă pentru democrații pe care-i informasem; când programul a fost dezvăluit, ei au trebuit să dea dovadă de un eroism care nu le era caracteristic pentru a se opune propriei lor baze politice. Jane Harman a făcut asta o vreme atunci când *New York Times* și-a publicat articolul în decembrie 2005. Majoritatea însă n-au procedat la fel.

Iar noi practic i-am motivat pe cei care nu fuseseră informați să ni se opună pur și simplu pe temeiul procesului (sau, din punctul lor de vedere, al lipsei procesului).

O cale mai bună ar fi fost să informăm ambele Comisii pentru Serviciile de Informații, atât a Camerei Reprezentanților, cât și a Senatului, despre întregul program, plus un număr limitat din personal, provocându-i efectiv să acționeze pentru a-l *opri*. Astfel, precauția lor politică naturală ar fi lucrat în avantajul nostru, și nu în sens opus.

M-am exprimat vulgar că ar fi trebuit să-i fi lăsat pe mai mulți cu burta la gură, pentru ca, atunci când situația avea să devină publică, nimeni să nu se poată îndoi cine era deja însărcinat.

La începutul anului 2002, am informat a treia putere în stat, cea judecătorească, nu pentru că cineva ar fi crezut că președintele care acționa astfel în conformitate cu autoritatea conferită de Articolul 2 al Constituției ar fi avut nevoie de permisiunea Curții Supreme, ci mai degrabă fiindcă Justiția era, pe bună dreptate, îngrijorată că datele derivate din Stellarwind puteau duce la solicitări de

mandate FISA. Temându-se să nu inducă în eroare Curtea Supremă, dacă era opac cu privire la sursele din solicitările lui, Departamentul de Justiție dorea cel puțin ca judecătorul-șef să cunoască originile acelor informații (și să restricționeze în acest fel solicitări împovărătoare ale judecătorului care prezida).

În una dintre zilele reci și înnorate de ianuarie, ce par atât de normale în Washington, bodyguardul meu m-a escortat de la Chevroletul Suburban la cabinetul procurorului general John Ashcroft, pentru a mă întâlni cu judecătorul Royce Lamberth, care prezida Curtea FISA. În anticamera procurorului general, m-am întâlnit cu John Yoo, care redactase opinia Departamentului de Justiție pe care Casa Albă își bazase justificarea legală pentru programul Stellarwind.

A fost prima mea întâlnire cu Yoo. Și a fost și prima dată când Yoo avea să audă o descriere detaliată a modului de operare tehnică al programului, deși citise atât ordinul lui Addington, cât și nota informativă a lui Tenet.

Yoo îl cunoștea pe Lamberth destul de bine din perioada când lucrase pentru Curțile de Apel din DC și pentru Curtea Supremă, apoi în calitate de consilier general al Comisiei Juridice a Senatului. Lamberth a venit fără staff și s-a manifestat în stilul lui gregar obișnuit. Yoo, Lamberth și cu mine ne-am așezat în fotolii de piele dispuse în semicerc, iar procurorul general s-a așezat la biroul său. Ashcroft a început discuția printr-o examinare generală a posibilelor amenințări și o trecere în revistă destul de vagă a acțiunilor noastre, după care mi-a dat cuvântul pentru a-l informa pe judecător.

De data aceasta n-am mai recurs la prezentări de diapozitive, ci i-am expus judecătorului practic informarea congresională, atât doar că, fiind judecător al Curții FISA din 1995, Lamberth cunoștea profund legea și se pricepea destul de bine și la tehnologie.

Satisfăcut că înțelegea ce făceam, s-a întors după aceea către Yoo, iar eu m-am așezat și am privit seminarul

lor juridic, în care au discutat pe toate părțile dimensiunile și limitele puterii executive. Yoo a recunoscut că, atunci când președintele își exercita autoritatea în conformitate cu intenția Congresului așa cum era descrisă în statut (ca Legea privind supravegherea activităților străine de spionaj), el acționa dintr-o poziție foarte sigură și puternică din punct de vedere constituțional și politic. A mai adăugat însă că președintele nu avea nevoie de o asemenea protecție când își exercita autoritățile constituționale legitime de comandant suprem, așa cum făcea în cazul acesta. Yoo a menționat că Curtea Supremă privea cu rezerve problema. Cu alte cuvinte, în opinii anterioare exprimate asupra supravegherii, Curtea Supremă limitase în mod clar solicitările de mandate în conformitate cu Amendamentul IV, astfel încât să nu se extindă la culegerea de informații externe.

Conversația a fost încinsă, dar nu conflictuală. Yoo a fost ușor surprins, deoarece, în vara trecută, judecătorul tunase și fulgerase la adresa Departamentului de Justiție care comisese erori administrative în solicitările FISA. Lamberth n-a sugerat răspunsurile, totuși întrebările pe care le-a pus lăsau să se înțeleagă că era de acord cu argumentele ce întăreau autoritatea de comandant suprem a președintelui.

Și alții păreau să aibă aceeași opinie. După câteva luni, Curtea de Apel FISA, în prima ei hotărâre de până atunci, a invocat în unanimitate legea precedentului juridic, potrivit căreia „considerăm de la sine înțeles că președintele are într-adevăr autoritatea inerentă de a ordona căutări fără mandat în vederea obținerii de informații externe”.

Când ne-am apropiat de final, Yoo s-a oferit să-i dea lui Lamberth o copie a opiniilor sale, însă judecătorul a refuzat, spunând că înțelegea argumentația comandantului suprem. Cei doi au speculat de asemenea care putea fi soarta disputei dacă s-ar fi ajuns în fața Curții Supreme. Estimările au fost de 6 - 3, respectiv 7 - 2.

Ulterior, când Stellarwind a fost făcut public, mulți comentatori s-au grăbit să-l eticheteze fățiș ca fiind neconstituțional. Indiscutabil, Curtea Supremă aplicase autorității executive o serie de lovituri dure în cazurile Hamdan și Hamdi (despre deținuții din Guantânamo), însă argumentele ce susțineau acest program se bazeau pe istorie și precedente. (În plus, în anii următori, Curtea FISA a aprobat extinderea supravegherii guvernamentale.)

Pentru noi însă programul Stellarwind a continuat în ritm alert în următorii doi ani. Încrederea în valoarea lui ne-a crescut și îi țineam periodic la curent pe președinte și pe liderii Congresului asupra succeselor înregistrate.

Într-o dimineață, pe când prezentam diapozitive în Biroul Oval, președintele m-a întrerupt și a zis:

— Mike, cu alte cuvinte, tu îmi spui că programul ăsta funcționează.

— Păstrați-vă ideea, domnule președinte, am replicat. Să mai vedem trei diapozitive.

Eram capabili acum să oferim date despre legături reale între teroriști aflați în străinătate și persoane din SUA. Interceptam conținutul comunicațiilor, când apeluri asociate unor indivizi suspecti de terorism ieșeau sau intrau în Statele Unite. Toate indicau conspirații în locuri din nord-estul și vestul mijlociu al țării.

Era oare decisivă vreuna dintre ele? Așa cred, dar este greu de dovedit clar, deoarece informațiile *bune* simt de obicei produsul mai multor fluxuri de informații și în general este inutil să încerci să descifrezi fluxurile pentru a atribui merite relative. Este totuși clar că Stellarwind acoperea un sector în care noi nu aveam alte instrumente.

Ce putea fi greșit în asta?

Primele semne negative au apărut exclusiv în ramura executivului. În decembrie 2003, Jim Comey devenise adjunctul procurorului general și l-am vizitat în biroul său chiar la începutul mandatului pentru a-i prezenta Stellarwind. Era imposibil ca programul să *nu-l implice*, așa că eram nerăbdători să-i oferim detalii.

Consider că informarea a fost ireproșabilă și destul de favorabilă, dar privind retrospectiv, Comey avea, se pare, altă părere. Au existat câteva relatări publice ale întâlnirii respective – probabil din punctul lui de vedere, întrucât eu n-am stat de vorbă cu niciunul dintre autori.

Potrivit unei relatări, aş fi început informarea cu o glumă, referindu-mă la faptul că aş fi fost încântat să mai aduc pe cineva în cercul de inițiați, deoarece, mai devreme sau mai târziu, toți am fi fost nevoiți să depunem mărturie în fața tribunalului când afacerea va deveni publică. Eu nu intenționez să apar în fața justiției, dar eram convins că, din punct de vedere politic, totul avea să se termine în mod inevitabil acolo²⁰.

În mod clar, Comey dorea să-și formuleze propria opinie juridică, deoarece în scurt timp l-a trimis pe Patrick Philbin, un avocat foarte conștiincios pe care-l cunoșteam și care ne plăcea din Biroul de Asistență Juridică, să examineze cu atenție Stellarwind. Patrick a obținut acces complet la personalul nostru juridic și operațional. Noi n-am considerat-o o inspecție, ci mai degrabă una dintre verificările periodice care sunt întotdeauna de dorit la un asemenea program. În scurt timp însă cei din NSA au simțit că consensul legal pe care ne bazam nu era poate atât de stabil pe cât crezuserăm.

La începutul anului 2004, m-am întâlnit întâmplător cu Patrick pe coridorul pe care se afla biroul meu. Ne cunoșteam unul pe celălalt destul de bine ca să pot fi deschis cu el.

— Patrick, l-am întrebat, ar trebui să mă opresc să mai fac ceva?

— Nu, a zis el, dar înțelesul răspunsului a fost de fapt „Nu încă”.

O furtună începuse să se stârneasă în jurul unor aspecte din

Stellarwind, dar în mod clar nu asupra întregului

20 Ținând seama de toate mărturiile pe care le-am depus în 2006, am avut dreptate (n.aut.).

program (și nici măcar a majorității sale). Un aspect care era analizat acum (și ale cărui detalii rămân clasificate) implica acele culegeri de informații ce includeau datele unor cetățeni americani. Așa ceva este permis – dar numai între anumite limite – iar acum unele persoane din Justiție considerau că arta și știința noastră nu erau suficient de discriminatorii. Prea multe date personale ale unor cetățeni americani erau colectate accidental. În mod firesc, n-am fost de aceeași părere.

Ascunsă vederii noastre, în Justiție se dezlanțuise o adevărată *Sturm und Drang* juridică, însă tunetele și ploaia au fost vizibile când autorizarea Stellarwind a trebuit reînnoită la începutul lunii martie 2004. Procurorul general Ashcroft era internat în spital cu pancreatită acută, iar Comey, în calitate de procuror general interimar, nu dorea să recunoască legalitatea unei noi autorizări semnate de președinte. El era susținut de Jack Goldsmith, noul și talentatul director al Biroului de Asistență Juridică (șeful lui Philbin), și de Bob Mueller, directorul FBI.

Furtuna ne-a izbit pe 7 martie, într-o duminică. Am convocat la prânz o ședință extraordinară, în care specialiștii mei în

Stellarwind și antiterorism să mă pregătească pentru o întâlnire ulterioară în cursul zilei cu vicepreședintele, DCI-ul Tenet, David Addington, Al Gonzales și Andy Cârd. Acolo am decis ca Tenet să-l contacteze direct pe Bob Mueller; ulterior, George mi-a spus că Mueller avea un mare respect pentru Comey: „Este un tip serios, iar avocații lui i-au spus că n-o poate face” George și cu mine am păstrat legătura și am discutat mult la telefon. A fost însă o perioadă febrilă. telefoanele zbârnâiau întruna. La un moment dat am întrerupt convorbirea cu Tenet ca să-i răspund vicepreședintelui.

Mi s-a cerut să-i pregătesc pe tehnicienii NSA și analiștii CIA pentru o altă informare a lui Comey, care a avut loc în Casa Albă pe 9 martie. Au participat cei care fuseseră și duminică, cu John McLaughlin în locul lui

Tenet, plus Comey, Mueller și alții din Justiție. Comey era greu de convins. El considera că aceasta era cea mai agresivă afirmare a puterii prezidențiale din istorie (chiar așa?) și nici n-a vrut să asculte opinia juridică a lui John Yoo. Mi-a înfuriat analiștii, părând să le respingă afirmațiile, și a acordat credit metodelor FBI tradiționale pentru succesele apreciate de noi ca fiind marca Stellarwind. Nu am înregistrat niciun progres. A fost o ședință încordată și de aceea Comey m-a luat prin surprindere când a părut că-și calcă pe inimă pentru a-mi strânge mâna la sfârșit.

Am explorat posibilitatea unei susțineri legislative. Pe 10 martie, după-amiaza, în Camera de Criză din Casa Albă se aflau opt lideri de marcă ai Congresului²¹. Fuseseră convocați din ambele camere ale Congresului și din ambele partide, în urma unui apel telefonic urgent de la Casa Albă. Câțiva fuseseră informați anterior despre Stellarwind, însă nu toți.

Vicepreședintele a început ședința prezentând în finii generale Stellarwind și apărându-i utilitatea, dar a descris în același timp cu sinceritate criza legală cu care ne confruntam în privința unor aspecte ale programului. M-a rugat după aceea să detaliez acțiunile noastre de până atunci și mai cu seamă motivele disputei curente.

Prezentarea mea avea o natură operațională, nu legală. Adusesem doi experți din Fort Meade, care la un moment dat au întins pe masa din încăpere un grafic de tip radar ce arăta cum putea fi utilizat Stellarwind pentru identificarea și urmărirea unei ținte. Doi analiști CIA au explicat că datele acelea puteau fi integrate într-o imagine analitică mai vastă și au folosit ca exemplu un caz aflat chiar atunci pe rol. Acțiunea respectivă dusesse chiar la o serie de arestări.

Senatorul Rockefeller, care cunoștea metoda din ședințele anterioare, s-a interesat despre auditul intern,

21 Senatorii Frist, Daschle, Roberts și Rockefeller, plus kongresmenii Hastert, Pelosi, Goss și Harman (n.aut.).

respectarea autorităților și controalele pozitive. Vicepreședintele ne-a cerut să oferim lista de control Stellarwind detaliată pe care o utilizam. Aș fi putut adăuga de asemenea, ca dovadă circumstanțială, că nu-i puteam viza pe *toți* teroriștii cu ajutorul acestui program (ci doar pe cei care aveau legături cu atentatele din 11 septembrie) și că orice lărgire a țintelor necesita respectiva precizare explicită a președintelui adresată NSA. S-a insistat cu grijă asupra acestui aspect.

Pe măsură ce explicațiile au devenit mai detaliate, au început mici discuții particulare. În una dintre ele, Porter Goss, care, ca președinte al Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, era foarte familiarizat cu toate aceste proceduri, a părut să-i explice unele aspecte senatorului Tom Daschle.

Informarea a fost dificilă, nu din cauza vreunei opoziții, ci pentru că avea un caracter tehnic și vast, și în plus trebuia să fie concisă. Camera de Criză este mică, iar în ziua aceea era ticsită și foarte călduroasă. Câțiva participanți se căzneau să rămână treji.

Am dat cuvântul vicepreședintelui și m-am așezat pe un scaun de lângă perete. A urmat o discuție remarcabilă.

Când vicepreședintele a repetat că acum existau opoziții însemnate din partea juriștilor Departamentului de Justiție, un republican a comentat cu spirit acid:

— Atunci schimbați-i pe juriști!

Altcineva a ridicat problema unei susțineri legislative, care a fost până la urmă respinsă. Chiar dacă ar fi fost posibilă, procesul respectiv ar fi durat prea mult și oricum s-a apreciat că o acțiune congressională ar fi dezvăluit prea multe din program. (Aceasta era direcția de acțiune susținută de inspectorul general Joel Brenner.

Când legea a fost schimbată într-un final în anul 2008, dezbaterea respectivă a fost într-adevăr foarte lungă, totuși *nu a fost* dezvăluită funcționarea internă a programului.²²⁾

22 Ceea ce, bineînțeles, a devenit propria sa sursă de discordie după

Cât timp am stat acolo, neavând de făcut altceva decât să observ, am devenit treptat tot mai impresionat de seriozitatea inerentă și de patriotismul kongresmenilor. Nimeni nu era încântat de dilema legală sau iminent politică a administrației și nu exista nicio dovadă că vreunul dintre cei aflați în Camera de Criză dorea închiderea programului. Dimpotrivă, doreau ca el să funcționeze (în Urnitele legii). Un democrat a felicitat administrația pentru că organizase ședința aceea. În încheiere, vicepreședintele a afirmat că el înțelesese că ar trebui să ne continuăm activitatea. Nu l-a contrazis nimeni.

Impulsionați de consensul politic din Camera de Criză că trebuia să ne continuăm activitatea până se găsea o soluționare permanentă (care tot nu se întrevedea deocamdată), Andy Cărd, șeful de cabinet al Casei Albe, și consilierul Al Gonzales au mai încercat o dată să obțină semnătura lui Ashcroft pe reînnoirea autorizării. Vizita lor în toiul nopții la spitalul George Washington a fost documentată (și controversată) altundeva. Nimeni din NSA n-a știut din timp despre ea și ulterior ne-a fost descrisă foarte succint (David Addington mi-a amintit-o în trecere în timpul unei conversații telefonice în dimineața următoare).

Acum însă trebuia să luăm o decizie, iar vineri dimineață am fost întrebat fără ocolișuri de Casa Albă (prin Addington) dacă aș fi fost de acord să continui programul Stellarwind în cazul în care caracterul lui legal ar fi fost susținut de consilierul Casei Albe, nu de procurorul general interimar.

După o scurtă reflecție, am spus:

— Da, aș fi de acord.

În felul acela ne-am mai dat un răgaz de 45 de zile pentru a lămuri lucrurile, a ieși din criză și a conveni, mai calm (și într-un cadru colectiv), asupra căii pe care s-o urmăm.

N-am regretat decizia atunci și n-o regret nici acum.

dezvăluirile lui Edward Snowden din 2013 (a se vedea capitolul 21). Uneori nu poți pur și simplu să învingi (n.aut.).

Juriștii NSA, experți în acest domeniu, continuau să fie convinși de corectitudinea activității noastre. Mă încurajase de asemenea susținerea politică bipartizană pe care o simțisem în după-amiaza anterioară în Camera de Criză. La acestea se adăuga faptul – adesea omis în relatările publicate despre controversă – că legalitatea programului fusese reînnoită de vreo douăsprezece ori și că nici măcar în acest moment dificil Departamentul de Justiție *nu opina* că n-ar fi legală, ci pur și simplu refuza pe moment să-i sancționeze legalitatea. Dați-mi voie să repet. Nimeni, nici măcar acum, nu afirmă că am fi făcut ceva ilegal, iar când a fost întrebat dacă se pregătea să susțină acest lucru, Departamentul de Justiție a negat. Ba chiar ni s-a permis ulterior să păstrăm toate datele culese în cadrul programului, un pas foarte problematic dacă culegerea lor ar fi fost atât de clar nelegală.

Iar eu mai aveam un motiv. La câteva ore după ce Andy Cărd și Al González părăsiseră spitalul George Washington în care se afla internat John Ashcroft, mai multe rucsacuri cu bombe au explodat în trenurile ticsite de navetiști la ora de vârf a dimineții în Madrid. Au murit 191 de spanioli și au fost răniți aproape de zece ori mai mulți. Având proaspete în minte imaginile transmise de televiziunile europene, nu intenționez să reduc *deloc* culegerea de informații externe.

Evenimentele din lumea reală ne impuneau conduita. Din punct de vedere operațional, lucram ca nebunii ore-n șir încercând să ținem pasul cu evenimente precum cel de la Madrid și în același timp să le oferim asistență consilierului nostru general și Departamentului de Justiție. Unul dintre cei mai buni analiști în antiterorism ai NSA mi-a spus că în prima lui zi liberă după multe săptămâni a primit acasă o mulțime de telefoane de la secții din Departamentul de Justiție, care doreau clarificări în rapoartele trimise de el.

Andy Cărd i-a informat pe liderii Congresului că vom continua, bazându-ne pe opinia președintelui și a

consilierului Casei Albe că era o activitate legală. În prezentarea sa, el a pus accent pe atentatele din Madrid.

Însă decizia respectivă a fost anulată. Vineri dimineață, Comey și Mueller i-au spus președintelui că vor demisiona dacă programul va continua neschimbat. Al Gonzales mi-a telefonat și m-a întrebat ce efect operațional ar fi avut întreruperea aspectelor contestate ale programului Stellarwind. Avea nevoie de o aproximare. Fără să mă bazez pe multe calcule, i-am spus că vom pierde aproximativ 20% din eficiența globală a programului, dar că vom păstra totuși 80%. A trebuit de asemenea să precizez Casei Albe că întreruperea completă a aspectelor amintite ar fi durat în jur de o săptămână și că aveam nevoie de ordine privind destinația datelor deja colectate.

Președintele a cerut echipei sale să găsească o soluție care să-l mulțumească pe Bob Mueller; el putea ignora unele voci care obiectau, însă nu și pe cea a lui Mueller, pe care-l privea cu foarte multă considerație.

A doua zi, sâmbătă, am fost sunat acasă de Mueller. A vrut doar să-mi spună că avea în continuare toată considerația pentru mine și pentru NSA, și nu contestase niciodată respectul meu sau al agenției pentru lege. Nu fusese decât o chestiune de legalitate. El știa că încercam să facem ceea ce era corect. A fost un gest elegant, totuși nu neapărat necesar. Nu m-am gândit nicio clipă că episodul ne-ar amenința relația personală și am apreciat că respectul *nostru* pentru lege nu avea nevoie de apărare.

Pe 17 martie, în miercurea următoare, la a cincizeci și noua mea aniversare, Al Gonzales mi-a telefonat ca să mă anunțe că președintele decisese modificarea programului Stellarwind. Până la sfârșitul lunii martie trebuia să implementăm schimbările cerute și ne-am conformat ca atare.

Anterior, toate aspectele programului Stellarwind fuseseră autorizate de președinte, după opinia noastră potrivit autorității conferite de Articolul 2, iar după opinia

Departamentului de Justiție, potrivit Autorizării Congresului pentru Folosirea Forței Militare împotriva organizației al-Qaeda. Am știut de la bun început că programul ar fi fost mai stabil și mai puțin controversat dacă l-am fi introdus mai mult sub aripa Curții FISA. Acum am accelerat procesul.

Casa Albă ne-a acordat ca termen 6 mai, data de expirare a autorizării curente, pentru a obține acordul Curții privind aspecte ale programului.

În următoarele două săptămâni a urmat o avalanșă de ședințe și convorbiri telefonice între noi, Casa Albă, Justiție și DCI despre modul de abordare a Curții. Președintele ne acorda suficient spațiu de acțiune. Al Gonzales mi-a telefonat acasă pentru a mă anunța că președintele încuraja o întâlnire a noastră sinceră și deschisă cu judecătorul-șef.

Jack Goldsmith și Patrick Philbin (care ridicase îndoielile inițiale în Justiție) au lucrat acum alături de noi pentru a muta unele aspecte din Stellarwind într-un cadru legal larg, mai potrivit pentru un program care avea de acum o existență îndelungată și nu mai reprezenta o simplă măsură de urgență.

În timp ce colegii din Justiție redactau partea legală, sarcina noastră era de a prezenta detalii operaționale și tehnice ale programului Stellarwind în fața actualului judecător al Curții FISA, Colleen Kollar-Kotelly. Informarea includea aspectele disputate ale programului, deoarece juriștii noștri continuau să creadă că se încadraseră în limitele rezonabile ale Constituției și doream să continuăm activitatea.

În două weekenduri consecutive de la mijlocul lunii mai 2004, specialiști și juriști NSA, alături de oficiali de rang înalt din Departamentul de Justiție și consilierul Casei Albe, s-au înghesuit în sala strict secretă a Curții FISA. Am explicat ce am făcut, de ce și cu ce efect. Am arătat de asemenea cum ne-am putea spori eforturile în aspectele disputate – renunțând potențial la o parte din culegerile de

informații - ca să putem reduce proporția de date despre cetățeni americani pe care le colectam.

În iulie, Kollar-Kotelly a autorizat NSA să culeagă, angro, unele metadate de e-mailuri. În mod limpede, aspectul acela se afla acum sub autorizarea Curții, nu a președintelui²³. În privința chestiunilor centrale, inclusiv culegerea accidentală de informații despre americani, Curtea urmează în general opinia Casei Albe (și a Justiției anterior lunii martie).

Așa încât, în ciuda relatărilor publicate ulterior, pline de dramă și sprinturi cu sufletul la gură pe scările din spitalul George Washington, administrația a reușit, după ce i s-a acordat un timp de analiză, să găsească un echilibru acceptabil pentru programul Stellarwind. Obiecțiile din Justiție au fost reduse la tăcere. Ba chiar, semnătura adjunctului procurorului general Comey a figurat pe câteva dintre autorizațiile de câte 45 de zile ce au fost emise ulterior.

Pe măsură ce se apropia sfârșitul verii 2004, Stellarwind continua să fie operațional, condus cu grijă și aparent revenit pe teren politic și legal ferm.

Ne simțeam destul de mulțumiți. Pentru un timp.

Act (2007), FISA Amendments Act (2008) și prin includerea unor activități în Secțiunea 215 din Patriot Act. Între timp însă eu ajunsesem la CIA și nu mai făceam parte din tablou (n.aut.).

ȘASE

AFIȘAREA ÎN PUBLIC...

NU NEAPĂRAT DE BUNĂVOIE

FORT MEADE, MARYLAND, ȘI WASHINGTON, DC,
2004 - 2008

La începutul lunii octombrie 2004, *New York Times* a publicat un articol, sau cel puțin o parte dintr-un articol, despre supravegherea fără mandat a americanilor. Unul

²³ Cu timpul, Curtea FISA a autorizat aspectele rămase ale programului Stellarwind și au fost create susțineri legislative în Protect America

dintre reporterii implicați era James Risen, un veteran agresiv al investigării serviciilor secrete, care fusese coautor împreună cu agentul de caz CIA Milt Bearden al unei cărți despre spionajul din timpul Războiului Rece. De data aceasta, partenerul lui Risen era Eric Lichtblau, corespondentul *Times* la Departamentul de Justiție.

Se poate spune că există o ritmicitate a felului în care sunt scrise reportajele și articolele despre comunitatea serviciilor secrete. De obicei, reporterii se învârt în cercuri în jurul subiectului, citând persoane care, în opinia lor, știu ceva, chiar dacă oficial este posibil să nu știe mare lucru. În felul acesta, când ajung la persoane mai informate, ei pot începe cu „Am auzit că...”, sperând astfel să provoace un comentariu. Cercurile lui Risen și Lichtblau se micșorau, bazându-se pe ceea ce auzeau.

Asta a declanșat discuții multiple între Casa Albă, CIA, Justiție și NSA. Consiliera pe probleme de securitate națională Condi Rice îl informa permanent pe președinte despre situație, deși acesta se afla în mare parte pe drumuri. La urma urmelor, ne aflăm la numai câteva săptămâni de alegeri.

După alegeri, când președintele mi-a cerut să speculez despre posibila sursă a „scurgerilor” pe care se bazase acel articol, am sugerat că - întrucât povestea din *Times* era incompletă - „scurgerile” proveneau probabil de la persoane care de fapt nu aveau acces la program.

— Sună ca o bârfă și în Departamentul de Justiție par să fie multe bârfe, am răspuns eu.

Am avut dreptate, cel puțin parțial. În decembrie 2008, Thomas Tamm, jurist de carieră din Departamentul de Justiție, s-a autodemască în articolul de fond din *Newsweek* ca fiind una dintre sursele-cheie ale lui Risen și Lichtblau. Tamm *nu obținuse* acces la program și deoarece Justiția n-a deschis o anchetă asupra „scurgerilor”, celelalte surse posibile ale lui Risen și Lichtblau s-ar putea să rămână necunoscute pentru totdeauna.

Cercurile tot mai strânse ale lui Risen se apropiu de

mine, la NSA. El trimisese deja e-mailuri la Casa Albă și stătuse de vorbă cu Mark Mansfield de la departamentul pentru relații cu publicul al CIA. L-am amânat vreo săptămână, după care, la mijlocul lunii octombrie, i-am acceptat apelul.

A început prin a mă întreba dacă puteam discuta în persoană despre *asta*.

— Depinde ce este *asta*, am replicat.

El și-a schițat povestea în linii mari: președintele autorizase acces la centralele de telecomunicații americane, fără acordul Curții sau al unei legi noi. Unii puneau sub semnul întrebării legalitatea acțiunii sale. L-aș fi putut ajuta să înțeleagă mai bine *asta*?

Am declinat, spunând că nu puteam discuta chestiuni operaționale, însă tot ce făceam noi era legal, eficient și corect. Am subliniat partea cu *eficiența* pentru a sugera că dezvăluirile puteau constitui un risc pentru țară.

Risen și-a reluat povestea, îmbogățind-o cu detalii: mutații radicale în politică, secrete păzite cu strictețe, acces la volume mari de comunicații americane, răspunsuri la amenințările teroriste, aranjamente în culise cu companiile de telecomunicații americane, opinii legale subrede.

M-am gândit că descoperise într-adevăr o parte din cele petrecute. Altele erau însă denaturări ale faptelor, iar eu nu dețineam nici dispoziția, nici poziția de a-l corecta. El înțelegea oarecum ce culegeam prin Stellarwind, dar exagera mult. De asemenea, n-a demonstrat că ar fi știut ceva despre metadata.

Am declinat din nou să comentez altceva decât mantra mea „legal, eficient și corect”, pe care am repetat-o.

Risen a sugerat atunci să discutăm despre *asta* neoficial.

— De ce aș proceda astfel? l-am întrebat.

El a spus că dorea să înțeleagă exact situația, că dorea să fie „obiectiv și echilibrat”, citând fără să vrea

faimoasa afirmație a postului Fox News, ceea ce a declanșat din partea amândurora un chicotit. A insistat din nou pentru o întâlnire privată.

I-am răspuns că mi-ar fi greu să mai comentez ceva. După aceea am adăugat că, fără a-i îngădui să mă citeze, potrivit legislației Statelor Unite era de datoria mea să fiu cât mai agresiv.

— În caz contrar, contribuabilii și-ar irosi taxele pe sumedenia de antene de aici.

Risen a încercat apoi să mă ia cu zăhărelul, dar și să mă atenționeze. A spus că eu adusesem servicii publice remarcabile prin aducerea NSA-ului într-o poziție vizibilă și încercarea de a lămuri toate percepțiile eronate. De aceea s-ar fi convenit să stăm de vorbă, deoarece el urmărise de mult timp activitățile serviciilor secrete, iar acesta era subiectul cel mai serios pe care-l avusese vreodată.

Nu era tocmai „Vă duceți la vale”, dar cred că mi se transmitea un mesaj în direcția respectivă.

Am insistat să aflu data publicării articolului (mi-a răspuns: „Doar când materialul va fi gata”) și i-am mulțumit pentru apel și informații.

Nu-mi amintesc să mai fi vorbit cu Risen după aceea. Am vorbit însă *mult* cu Phil Taubman, șeful biroului *Times* din Washington. Taubman era un veteran, cu multă experiență în chestiuni de apărare și informații, și condusese biroul din Moscova al ziarului. Își petrecuse viața echilibrând nevoile de transparență și securitate, așa că, din punctul nostru de vedere, cu greu am fi putut avea un interlocutor mai bun. (În 2008, Phil s-a întors la Stanford, universitatea pe care o absolvise, ca să predea despre tensiunile dintre presa liberă și securitatea națională. Atât Condi, cât și eu am fost invitați la cursul lui, care a folosit ca studiu de caz saga Stellarwind din *Times*.)

Condi a aranjat o întâlnire între John McLaughlin, DCI-ul interimar, Taubman și Risen. Înaintea întâlnirii, am

avut o videoconferință securizată cu John și am stabilit tema:

— Dacă vei accepta povestea asta, vei declanșa un lanț de evenimente care ne va lipsi în scurt timp de instrumentul cel mai eficient din arsenalul nostru cu care să apărăm americanii de terorism atât aici, cât și în străinătate.

Într-o zi înnorată de octombrie, John McLaughlin, șeful său de cabinet John Moseman, Taubman și Risen s-au întâlnit în cabinetul confortabil al DCI-ului din vechea clădire de birouri executive (Clădirea Eisenhower), aflată vizavi de Aripa de Vest a Casei Albe. John își reamintește că a aranjat scaunele într-un semicerc în fața biroului său mare, pentru ca să lase mai degrabă impresia unei discuții neprotocolare decât a unei prelegeri.

Trebuia să fie foarte atent. Nu putea să confirme nimic.

— Dacă ar exista o asemenea operațiune, ea ar trebui gestionată potrivit unor protocoale stricte, cum ar fi...

A subliniat în mod permanent caracterul legal și corect al operațiunii, chiar dacă n-a descris-o sau confirmat-o niciodată. Cu întrebări și comentarii, întrevederea a durat aproape o oră. În tot acel timp, Taubman a părut gânditor și meditativ. Risen a fost descris ca antipatic, certăreț și combativ, intervenind doar pentru a respinge totul cu tema constantă a „dreptului la informare” al publicului.

Însemnări făcute la acea întâlnire arată că Taubman înțelegea seriozitatea problemei, pe când „să fiu sincer, pe Risen îl doare în cot”.

Eu am fost mereu de părere că în discuția cu un jurnalist *responsabil* este de preferat să spui mai mult decât mai puțin, chiar dacă (sau mai ales dacă) scopul tău este de a împiedica publicarea a ceva ce crezi că ar putea afecta securitatea națională. Taubman părea să aibă o gândire echilibrată și am presupus că, cu cât va afla mai multe, cu atât va fi mai înclinat să protejeze informațiile pe

care le consideram clasificate. Președintele a părut să fie de acord. „Spuneți-i orice trebuie să-i spuneți” a fost indicația pe care ne-a transmis-o.

Așa că am devenit destul de deschiși - cu Taubman. Articolul din *Times* era ancorat pe culegerea de către noi a conținutului convorbirilor telefonice. Am rămas axați și pe acel aspect. Nu existau cerințe morale, etice sau legale care să aducă în discuție alte activități despre care nu știam, deocamdată.

Am subliniat acest lucru atunci când am ascultat o convorbire telefonică despre care aveam deja motive să bănuim că avea unul sau ambele capete asociate cu al-Qaeda. Am argumentat că FISA, așa cum fusese concepută și ulterior implementată (mandate individualizate de durată pentru orice număr de telefon pe care doream să-l culegem), ne împiedica să deținem abilitatea necesară pentru a ține pasul cu ținta.

Întâlnirea cea mare a avut loc în biroul lui Condi din Aripa de Vest a Casei Albe într-o seară de la sfârșitul lunii octombrie. Ne-am așezat pe sofale și scaune în jurul măsuței pentru cafea. Cred (notițele și amintirile s-au dovedit neclare) că a fost prezent și Bill Keller, editorul executiv al ziarului *Times* și autoritatea supremă în privința deciziei de a publica sau nu articolul. Taubman a fost cu certitudine prezent. Din partea Casei Albe, am fost Condi, Al González și cu mine. Am abordat discuțiile cu aceeași regulă de bază pe care o folosisem deja: protejarea informațiilor prin împărtășirea lor.

N-a fost o ședință dură sau agresivă. Nici măcar nepoliticoasă. Am așezat pe măsuța pentru cafea dintre noi un grafic de tip „notesul analistului”, care arăta o mulțime de noduri diferite ale rețelei al-Qaeda. Deși era exact și actualizat, de fapt *nu dovedea* nimic în discuția curentă (care se referea la conținutul interceptărilor comunicațiilor). Arăta totuși felul cum erau interconectate lucrurile, care era importanța unor piese individuale și, cel puțin, *implica* temeinic existența unui risc real dacă din

cauza cuiva (de pildă, a domnului Keller) pierdeam accesul la unele piese.

Nici măcar nu ne-am gândit să sugerăm ceva atât de brutal ca „mâinile vă vor fi pătate de sânge”, dar privind retrospectiv, probabil că este corect să spunem că strecuram aluzii că – la numai trei ani după 11 septembrie – niciunul dintre noi n-ar fi trebuit să înceapă să se simtă norocos.

Era de asemenea important faptul că majoritatea copleșitoare a comunicațiilor telefonice pe care le interceptam *realmente* în conformitate cu autorizarea președintelui făceau parte din categoria extern-extern (o realitate pe care relatări ulterioare de presă, ba chiar și evaluări guvernamentale SUA, au părut să aibă dificultăți să o clasifice).

Particularitățile FISA ne cereau de fapt să obținem un mandat individual, care să acopere absolut toate numerele de telefon vizate, o consecință neintenționată a unei legi concepute pentru un mediu de comunicații mult diferit față de cel cu care aveam de-a face. Dacă apelurile acelea internaționale ar mai fi intrat și ieșit din Statele Unite prin eter – așa cum făceau în anii 1970, când sateliții au fost mult timp sistemul preferat – NSA ar fi fost liberă să le intercepteze luând în vizor numărul de telefon străin. Asta pentru că legea FISA din 1979 a stabilit o disociere în privința culegerii de pe solul american a comunicațiilor internaționale prin sateliți. Însă revoluția în telecomunicații care a urmat a dus la transmiterea comunicațiilor prin cabluri. Pentru a le intercepta dintr-un cablu aflat pe sol american, aveam în general nevoie de un mandat referitor la numărul de telefon terorist vizat – ceea ce ar fi necesitat literalmente mii de mandate individualizate pentru numere *străine*, care se schimbau zilnic cu sutele, adică o sarcină administrativă aproape imposibilă. Sigur că da, în sistemul Stellarwind existau numere de telefon din SUA asociate teroriștilor, dar în mod clar majoritatea numerelor americane nu aveau nicio

legătură cu teroriștii.

Alegerile prezidențiale din 2004 au venit și au trecut fără ca *Times* să publice articolul, dar ce avea să facă ziarul până la urmă n-a fost clarificat după alegeri. Știam că preocuparea principală a lui Taubman era intimitatea americanilor, de aceea trebuia să transmit mesajul că și noi priveam problema cu aceeași seriozitate, că respectam ca întotdeauna viața privată a cetățenilor americani și că activitățile noastre erau realizate de indivizi responsabili și serioși. La jumătatea lunii noiembrie, l-am invitat pe Phil în biroul meu de la etajul șapte din Fort Meade, l-am rugat să ia loc pe canapea și i-am prezentat pe Bob Deitz, consilierul general, și doi analiști de vârf, dintre care unul fusese alături de mine în dramatica informare din Camera de Criză a Casei Albe care avusese loc în luna martie (capitolul 5).

I-am prezentat din nou lui Taubman importanța programului, după care am subliniat că respectarea intimității americanilor continua să fie o prioritate. Din plafonul camerei în care ne aflam atârna o inscripție negru-aurie mare, care punea întrebarea: „Ce definește un cetățean american?” Dedesubt erau înșiruite cele patru categorii care confereau unui individ sau unui grup statutul acela protejat. În ciuda culegerii agresive de informații, identitățile cetățenilor americani aveau să fie „minimalizate” (camuflate) cu excepția cazului în care erau absolut esențiale pentru înțelegerea informațiilor pe care le raportam.

După aceea m-am ridicat și, spre surprinderea analiștilor mei și a lui Taubman, am anunțat:

— Phil, probabil că ai întrebări specifice pe care dorești să le pui oamenilor mei. Vă voi lăsa singuri câteva minute.

Am pornit spre ușă, apoi m-am întors spre analiști și le-am spus:

— Vă rog să-i răspundeți la întrebări.

Deși fusese o acțiune spontană, nu-mi asumam de

fapt mari riscuri. Erau niște oameni inteligenți și credeau cu adevărat în ce făceau.

Ulterior, unul dintre analiști mi-a povestit că, după ședința aceea, se dusesse imediat la consilierul general, la fel cum un catolic care a păcătuit se grăbește la spovedanie, pentru a-l întreba cum ar putea face față următorului test la poligraf, deoarece tocmai îi destăinuise unui jurnalist unele dintre cele mai ascunse secrete americane.

— A fost o acțiune autorizată, i-a răspuns Deitz. Nu-ți mai face griji în privința asta.

Se pare că nu și-a făcut, deoarece a trecut testul la poligraf.

După un interval pe care l-am apreciat ca fiind decent, am revenit în birou pentru a-mi lua rămas-bun de la Taubman. Înainte de a pleca, i-am spus:

— Îți dai seama că ai ajuns într-un loc unde n-a mai ajuns nimeni din profesiunea ta?

— Da, a replicat el prompt, și mă aștept să mi se întâmple ceva în parcare.

Continuam să mai dispunem de un atu. L-am pus pe Taubman în legătură cu Jane Harman, care acceptase în linii mari să-și exprime sprijinul pentru acțiunile noastre.

Pe 8 decembrie, Condi mi-a telefonat ca să mă anunțe că *Times* decisesse să nu publice articolul. Taubman m-a sunat după aceea să-mi dea aceeași veste, cu obișnuitul avertisment de a-l anunța dacă altcineva ne contacta pentru același subiect. Am fost de acord și am adăugat că existaseră „câteva mici vociferări” de la *Washington Post*, dar care se stinseseră.

Ulterior, editorul Bill Keller a trebuit să apere decizia cotidianului *Times* de a nu publica articolul la sfârșitul anului 2004. Mi-ar plăcea să cred că l-a convins argumentația noastră despre securitatea națională și, cu toate că nu am discutat niciodată despre asta, cred că Taubman a fost un glas autentic al precauției în redacția publicației *Times*.

Este posibil ca și alegerile prezidențiale să fi jucat un rol. Ar fi fost greu să publici un articol ce ar fi putut avea un impact puternic, poate decisiv (chiar dacă imprevizibil) asupra alegerilor. Aceasta este o responsabilitate destul de împovăraătoare pentru un ziar, chiar și pentru unul care susține că este publicația de referință a țării sale. Iar publicarea unui asemenea articol imediat după terminarea alegerilor ar fi însemnat un atac la adresa unui președinte care tocmai primise un mandat național bazat, parțial, pe politica lui antiteroristă.

Nu existau însă alegeri prezidențiale în următoarea lună noiembrie (2005), când Phil Taubman m-a sunat personal pentru a-mi spune că *Times* își reconsidera poziția. A adăugat:

— Alte persoane și-au manifestat îngrijorarea.

„Alte surse ale lui Lichtblau din Justiție”, mi-am spus în gând. Phil n-a menționat atunci, dar în scurt timp a devenit clar că Risen își ținea ostatic propriul ziar. El trimisese deja unei edituri varianta finală a cărții lui în curs de apariție, *State of War*, iar Stellarwind urma să fie unul dintre capitolele ei proeminente. În esență, *Times* se confrunta cu o dilemă de genul „dacă nu publicăm știrea, o pierdem”. Și doreau realmente s-o publice.

Deși Taubman îmi telefonase, eu plecasem de la NSA și eram acum director adjunct principal al Serviciilor Naționale de Informații sub John Negroponte (capitolul 9). Trebuia să mă pun la curent, așa că în următoarea săptămână am început o serie de teleconferințe securizate cu NSA. Continuam totuși să fac parte din structura de memorie organizațională a serviciilor secrete, Al Gonzales era acum procuror general, iar Harriet Miers îi preluase poziția de consilier al Casei Albe. Steve Hadley, adjunctul lui Condi, promovase în poziția de consilier pe probleme de securitate națională. I-am alertat pe noii jucători despre criza care se apropia și am promis că voi discuta cu Phil.

Taubman a fost deschis ca întotdeauna, dar a insistat pe tema „alții și-au manifestat îngrijorarea”, ceea ce, în

opinia lui, demonstra că în interiorul administrației existau tensiuni vizavi de program. L-am asigurat că nu existau dispute despre activitatea noastră, ceea ce era de altfel adevărat. Nu aveam libertatea să discut criza din martie 2004, care, la urma urmelor, fusese rezolvată (satisfăcător din punctul nostru de vedere) și în tot cazul implica un aspect al programului ce nu făcea parte din articolul publicat de *Times*.

Phil a insistat și a solicitat acces la membri ai Congresului, pentru a evalua personal dacă erau sau nu de partea noastră. Asta avea să fie mai dificil. Una era ca eu (ca administrația) să mă expun, dar era cu totul altceva să determin niște congresmeni prudenți din punct de vedere politic să procedeze la fel.

— O să mă gândesc, i-am promis lui Phil.

La sfârșitul lunii noiembrie 2005, am reactualizat întrunirea din 2004 în biroul consilierului pe probleme de securitate națională. Gazdă a fost Hadley, alături de Condi (acum secretar de stat), Harriet Miers, John Negroponte și eu. Keller și Taubman participau din partea ziarului *Times* și, de data aceasta, li se alăturase Eric Lichtblau, unul dintre reporteri. Întâlnirea aceasta a avut un ton mai tăios decât cea precedentă – a părut mai puțin o discuție despre a publica sau nu articolul, cât mai degrabă o ultimă șansă pentru ca administrația să împiedice publicarea lui.

Times a revenit întruna la tema neînțelegerilor interne, iar înclinarea firească de a publica articolul a fost consolidată de iminenta carte a lui Risen. La urma urmelor, într-un fel sau altul, episodul avea să fie făcut public. Unica lor întrebare era dacă li se vor recunoaște meritele.

Bănuiesc de asemenea că *Times* împărtășea, reflecta și încerca să conducă o schimbare de mentalitate în SUA. După mai bine de patru ani în care atât opinia publicului, cât și a elitei ni se adresase zgomotos să facem „orice ar fi necesar”, povara dovezii ne apăsă acum clar, cerându-ne să arătăm că ceea ce făceam noi era atât legal, cât și indiscutabil esențial. Nu aveam cum să evităm o situație

defavorabilă.

Noi aveam un program care era o utilizare agresivă a puterii executive, dar care fusese făcut cunoscut celorlalte două componente ale puterii (oricum, într-o măsură mult mai mare decât numeroase acțiuni sub acoperire). Era condus cu atenție, nu existau dovezi de abuzuri și contribuia, în opinia noastră, la siguranța și protejarea țării.

Acum, *Times* (și alte organe de presă, după ce subiectul avea să fie cunoscut) era pregătit să atace cu vehemență dacă nu puteam demonstra că toate afirmațiile noastre erau fără cusur. Notificarea congressională părea imperfectă: prea puțini membri înștiințați, prea puține detalii, niciun staff. Cum puteam susține că exista un consens în interiorul puterii executive, când reporterii de la *Times* primeau telefoane cu destăinuiri? Afirmaserăm de asemenea că nu existaseră abuzuri, dar cum puteau ei confirma asta?

Cel mai dificil de dovedit era eficiența. Informațiile de calitate sunt ca o tapiserie, cu o mulțime de fire întrețesute într-un tot minunat. Iar acum ni se cerea să arătăm „când” și „unde” acționase *acest* fir anume de informații (oarecum similar cu o dezbatere ulterioară despre eficiența interogatoriilor CIA). În plus, aproape toate cazurile concrete pe care le aveam continuau să facă parte din operațiunile curente, din investigațiile active sau din procesele publice. Și deschiderea are Urnitele ei.

Ceea ce căutau ei, dar noi nu le puteam oferi, era un caz în care o interceptare Stellarwind dusesse la prinderea de către noi a unui lunetist pe un acoperiș, tocmai când băga un glonț pe țevă. Altfel, nu eram convingători.

Continuam să pierdem, așa că am dus cazul în Biroul Oval.

Distribuția guvernamentală de acolo a fost alcătuită din președinte, Andy Cărd, șeful de cabinet al Casei Albe, Harriet Miers și eu. Contingentul de la *Times* era format din Taubman, Keller și Arthur Sulzberger Jr., directorul

ziarului. Președintele a stat în scaunul său obișnuit în fața șemineului. Scaunul vicepreședintelui din dreapta sa era gol. După un foarte scurt salut de bun-sosit, președintele le-a făcut semn musafirilor să ia loc pe sofa din stânga sa, unde stăteau de obicei consilierul pe probleme de securitate națională și șeful de cabinet pentru informarea zilnică.

Sulzberger a încercat să destindă atmosfera, spunând că atât el, cât și președintele lucrau acum în birourile taților lor. Atmosfera nu s-a destins.

Sulzberger a încercat apoi să expună poziția ziarului *Times* despre chestiunea curentă. N-a avut succes nici acolo. Președintele l-a întrerupt și a anunțat că în această conversație el avea să spună ziarului de ce ar fi comis o greșală prin publicarea articolului.

A continuat, spunând că dacă un alt atentat va reuși, el se aștepta ca toată conducerea publicației *Times* să fie prezentă la Capitoliu, alături de conducerea serviciilor secrete, pentru a da explicații Congresului despre felul cum îngăduiseră să se întâmple așa ceva.

După aceea, președintele mi-a dat cuvântul ca să prezint programul. Lucrurile ar fi putut merge și mai bine. Eu mă aflu prea departe, fizic vorbind, de publicul-țintă, din care două persoane mai auziseră deja prezentarea, iar a treia părea să creadă că era o etapă mai degrabă formală.

Când întrunirea s-a încheiat în mod neconcludent, contingentul de la *Times* și-a reînnoit solicitarea de a se întâlni cu membri ai Congresului, pentru a afla dacă ei credeau că programul trebuia să rămână secret. De asemenea, a promis că *nu* va publica articolul fără a oferi Casei Albe posibilitatea unui comentariu.

Noi am rămas în Biroul Oval. I-am sugerat președintelui, care dăduse ochii peste cap când auzise solicitarea de a-i lăsa pe jurnaliști să se adreseze Congresului, că ar trebui să întreprindem pasul acela. Aveam să aranjez ceva în exclusivitate pentru Taubman, în

care, am spus eu, „puteam avea încredere”.

Împreună cu Pat Roberts, președintele Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului, am aranjat întrevederea. Într-o seară de la mijlocul lunii decembrie, Taubman s-a întâlnit cu Roberts și Jay Rockefeller, omologul său democrat, alături de Pete Hoekstra și Jane Harman din partea Camerei Reprezentanților. Eu n-am participat în mod deliberat. Poate că unii au considerat absența mea un risc, dar eu am apreciat că prezența *oricărui* membru al administrației la întâlnire ar fi minimalizat valoarea opiniilor partizane ale congresmenilor.

După aceea am stat de vorbă cu participanții la întâlnire și toți au subliniat ideea că articolul *nu* trebuia publicat.

— N-am fost de acord în unele privințe, a spus un congresman, dar nu și în privința acestui program.

Altul s-a referit la Stellarwind ca fiind „bijuteriile coroanei”, pentru a explica de ce fusese informat doar un grup restrâns. Lui Taubman i s-a spus că „oamenii au dreptul la intimitate, dar au de asemenea și dreptul la viață”. Un congresman mi-a spus, într-un mod pitoresc, că „cei Patru Călăreți ai Apocalipsei au fost fermi”.

Nimic din toate acestea n-a contat. În seara zilei de 15 decembrie, site-ul *New York Times* a postat un titlu tipător: „Bush permite spionarea fără mandat a cetățenilor americani” Momentul a fost asociat și cu reînnoirea legii Patriot Act²⁴, care fusese avansată în calendarul legislativ și care se găsea acum în plină dezbatere. Bomba aruncată de *Times* a amânat promulgarea legii până în lima martie a anului următor. Au existat de asemenea știri că *Times* se temea de posibile restricționări – că administrația avea să

24 Patriot Act (acronim de la Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism Act) a fost adoptată în octombrie 2001 de Congresul SUA, ca urmare a atentatelor din 11 septembrie și conferea autorităților federale americane puteri extraordinare pentru prevenirea și combaterea actelor de terorism (n.red.).

se adreseze tribunalului pentru a împiedica publicarea articolului.

În seara dezvăluirii, eu și feanine îi invitaserăm la cină pe Pete Hoekstra și Jane Harman, în locuința noastră din baza Bolling a Forțelor Aeriene de lângă Potomac. Președintele și vicepreședinta Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților nu se înțelegeau prea bine între ei, așa că nu pot afirma că apelurile telefoanelor mobile ar fi distrus o seară care fusese destinsă și plăcută până atunci.

Însă telefoanele au început să sune. După patru ani de Stellarwind, americanilor li se oferea o relatare incompletă și adesea eronată despre acțiunile întreprinse de guvern pentru a-i proteja. *Times* avea într-adevăr un subiect, dar, cel puțin din punctul nostru de vedere, nu *marele* subiect. Pentru noi, întrebarea era ce să facem pentru a ne apăra și cât anume din program să dezvăluim publicului.

Președintele Bush a trasat linia de luptă a doua zi dimineață, vineri, când a cerut ștergerea obișnuitului său discurs radiofonic de sâmbătă, pe care-l înregistrase deja. Sâmbătă dimineață el avea să vorbească în direct, să condamne „scurgerea de informații” și să promită că va continua să facă ceea ce făcea.

— Pentru a purta război împotriva teroriei, a început președintele, eu folosesc autoritatea cu care am fost investit de Congres... și folosesc de asemenea autoritatea constituțională investită în mine în calitate de comandant suprem.

După ce a subliniat că asta implica apelurile telefonice internaționale, că minimum un capăt al acestora se afla întotdeauna în exteriorul Statelor Unite și că toate interceptările se bazau întotdeauna pe convingerea că erau afiliate cu al-Qaeda, președintele a condamnat dezvăluirea neautorizată a acestei informații, după care a susținut că el autorizase acest „program de peste treizeci de ori și intenționez s-o fac atâta timp cât națiunea noastră

se confruntă cu o amenințare continuă din partea organizației al-Qaeda și a altor grupări asociate”.

În comunitatea serviciilor secrete, când cineva publică un articol care are toate șansele să câștige Premiul Pulitzer (Risen și Lichtblau l-au câștigat într-adevăr, deși Comisia Pulitzer a trebuit să fie creativă în inventarea de categorii în anul acela, pentru a-i onora atât pe ei, cât și pe Dana Priest, care demascase închisorile secrete ale CIA), toți își țin răsuflarea pentru a vedea dacă liderii politici care ți-au spus de fapt să mergi înainte vor fi curajoși și te vor susține. Președintele Bush a fost curajos în dimineața aceea de sâmbătă. (Iar după sărbătorile de Crăciun, el a venit la Fort Meade pentru a susține personalul NSA și a mulțumi echipei Stellarwind pentru activitatea depusă.) Am putut răsufla ușurați.

În aceeași sâmbătă, când încercam împreună cu Jeanine să facem niște cumpărături pentru Crăciun în Annapolis Mall, a sunat telefonul mobil. Era Jane Harman, liderul democrat din Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, care știa de program și care ne susținuse până atunci. Ea dorea să-i informez pe toți membrii Comisiei despre Stellarwind. A explicat că așa era corect să se procedeze și, cu toate că n-a spus-o, am știut că i-ar fi oferit o acoperire politică de sus, de care avea mare nevoie și pe care o merita²⁵.

Andy Cărd a fost de acord, așa încât m-am pregătit să pun capăt shoppingului și să plec la Capitoliu. N-ar fi trebuit să mă obosesc. Proiectul a fost respins chiar înainte să fi apucat să ies din mall. Nu mi s-a spus niciodată de către cine.

Dacă Harman încerca să ne ajute, alții căutau să se protejeze. Pe măsură ce relatările din presă s-au înmulțit, am primit un telefon de la Nancy Pelosi, liderul minorității

25 în jargonul Forțelor Aeriene, „acoperirea de sus” se referă la avioanele de vânătoare care zboară la mare altitudine pentru a proteja forțele vulnerabile de pe sol. Noi îi datoram lui Harman „acoperirea” aceea, deoarece dorea să ne susțină, dar ar fi implicat costuri importante în partidul ei (n.aut.).

democrate din Camera Reprezentanților, care până atunci fusese informată de cinci ori despre Stellarwind.

Deoarece era vicepreședinta Comisiei pentru Serviciile de Informații, o informasem la scurt timp după 11 septembrie despre un subiect separat: instrucțiunile pe care le primisem cu privire la comunicații dintre SUA și Afghanistan, potrivit cărora analiștii ar trebui să interpreteze cu mai multă generozitate „valoarea informativă”, când decideau dacă în rapoarte trebuiau incluse informațiile despre cetățeni americani (capitolul 5). La urma urmelor, 3.000 de compatrioți de-ai noștri muriseră în urma unui atentat organizat și condus din Afghanistan. Nu doream să ratăm ceva ori să întârziem prea mult. După informarea *aceea* (pe care o susținusem înainte ca Stellarwind să fi existat), Pelosi trimisese o scrisoare la NSA, în care își exprimase unele îngrijorări generale despre intimitatea americanilor, la care îi răspunsesem prompt.

Acum ea dorea să urgentez declasificarea scrisorii din octombrie 2001. Am spus că o voi face, dar am adăugat că scrisoarea ei – deși modul general în care formulase cererea permitea să fie interpretată ca referindu-se la subiectul din *Times* – nu era în *niciun caz* despre programul respectiv.

— Doamnă Pelosi, am argumentat, comparăm merele cu perele.

— Tot fructe simt, a replicat ea.

În duminica de după apariția știrii în *Times*, Al Gonzales și eu ne-am prezentat la Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului, al cărei președinte, Pat Roberts, îi invitase pe președintele și vicepreședintele Comisiei Juridice a Senatului. Întâlnirea fusese programată târziu pentru că senatorii se întorceau în Washington din alte state. Senatorul Leahy, vicepreședintele, nu s-a prezentat. S-a dovedit că el avea deja o părere fermă despre situație, dar n-a auzit niciodată de la noi descrierea activităților pe care le întreprindeam.

În felul acela am fost numai noi trei și senatorul Arlen Specter, pe atunci republican (ulterior democrat) de Pennsylvania și fost procuror districtual în Philadelphia. Judecătorul González a oferit o prezentare generală, după care mi-a cerut să intru în detalii.

A mers încet. Ca fost procuror, Specter privea supravegherea prin ochii aplicării legii, așa că regulile din culegerea informațiilor (chiar și cele dinainte de Stellarwind) erau pentru el lucruri necunoscute. La un moment dat, a întrebat pur și simplu:

— Dar cum protejați intimitatea?

Am început să descriu toate măsurile de protecție a vieții private a cetățenilor SUA, minimalizarea identității americanilor și altele similare, dar m-a întrerupt din nou ca să precizeze:

— Nu, mă refer la intimitatea generală. La intimitatea cetățenilor străini.

Nu mă așteptasem la așa ceva. Instinctiv am vrut să spun că Amendamentul IV nu era un tratat internațional, dar mi-am stăpânit în mod înțelept replica și am mormăit ceva despre limitarea noastră la informații relevante operațional.

Asta ar fi trebuit să fie o lecție. Avea să fie mai greu de explicat decât crezusem, pentru că mulți nu aveau o percepție esențială a activităților NSA. Sigur că da, Stellarwind reprezenta o abatere de la normă și se năștea întrebarea legitimă: „Cât de mult se abătea?” Fără o înțelegere a elementelor de bază, oricine era liber să-și imagineze tot ce putea fi mai rău.

A doua zi (luni) de dimineață am mers pe jos distanța scurtă până la Casa Albă de la noua clădire de birouri executive, unde se aflau birourile temporare ale ODNI. Nu trecuse nicio săptămână de la Crăciun, decorațiunile fuseseră demontate și aerul era rece și limpede. O dimineață minunată pentru o plimbare prin parcul Lafayette.

În timpul weekendului existaseră aluzii la o posibilă

prezență a presei în dimineața aceea. A fost bine că m-am dus să mă interesez. La câteva minute după sosire, am fost condus într-o sală pentru presă ticsită din Casa Albă, unde, împreună cu Al González, trebuia să prezint un istoric a ceea ce Casa Albă numea acum Programul de supraveghere a teroriștilor (adică acea parte din Stellarwind care fusese dezvăluită de *New York Times*).

Judecătorul González a început prin a explica programul, referindu-se exclusiv la interceptarea comunicațiilor internaționale asociate cu al-Qaeda. A spus că era justificat de autoritatea constituțională a președintelui și de faptul că era „legat de „război, cum fusese declarat prin Autorizarea pentru Folosirea Forței Militare, cu toate că supravegherea (și detenția) nu fuseseră explicit menționate.

Eu am subliniat că „probabil că nu există alte comunicații mai importante pentru ceea ce încercăm să facem în apărarea țării; în acest scop, nicio comunicație nu este mai importantă decât cele care implică al-Qaeda și care au un capăt în țara noastră, în Statele Unite ale Americii”.

Când am fost întrebat de ce nu puteam face asta în cadrul FISA, am răspuns:

FISA este foarte importantă și o exploatăm din plin. Dar dacă analizați care sunt activitățile FISA, veți vedea că ea împarte nevoile țării în două categorii: aplicarea legii și culegerea permanentă de informații externe. Nu cred că cineva ar putea susține că FISA a fost gândită ca un instrument care să vizeze combatanți inamici înarmați, care se pregătesc pentru atacuri pe teritoriul Statelor Unite.

Cheia pentru așa ceva este viteza de reacție, dar FISA a fost construită pentru persistență. FISA a fost construită pentru

PE MUCHIE DE CUȚIT

I

a-i viza pe termen lung pe agenții cunoscuți ai unei

puteri inamice. Iar scopul implicat în toate cazurile respective a fost fie pentru aplicarea legii pe termen lung, fie pentru culegerea de informații pe termen lung.

Programul acesta are alte scopuri, respectiv detectarea și prevenirea. Iar în cazul lui cheia nu este atât persistența, cât viteza de reacție. Este un trăgaci mai rapid și în același timp, în mod subtil, un trăgaci mai sensibil. Iar intruziunea în viața privată este redusă semnificativ. Este vorba exclusiv despre comunicații internaționale. În majoritatea cazurilor, perioada de timp în care facem asta este mult mai mică decât cea care ar fi câștigată prin obținerea unui mandat din partea tribunalului. Iar scopul nostru, unicul nostru scop, este detectarea și prevenirea.

Nu este conceput pentru a culege maldăre de informații, iar dacă această linie specifică de logică, acest raționament care ne-a adus aici se dovedește incorect, îl schimbăm prompt.

Nu putem irosi resurse pentru niște ținte care pur și simplu nu oferă informații valoroase... iar în acest program, standardele, în termenii reevaluării meritului acoperirii, sunt măsurate în zile și săptămâni.

Aceasta este probabil cea mai clară prezentare a programului pe care am oferit-o vreodată. N-a avut însă niciun efect. Sala era un cuib de năpârci. Helen Thomas a mormăit întruna spre mine din rândul întâi, de parcă mă interoga.

Și alții au intervenit.

— Sunteți de părere că guvernul are dreptul să încalce legea? Sau:

— Ați deformat această rezoluție pentru război ca să vă acorde mână liberă să faceți orice ați dori.

Ni s-a spus de asemenea:

— Nu ar trebui să-i spionați niciodată pe americani.

Plus acuzația că începuserăm să-i „interceptăm pe toți”.

Am fost întrebat în ce fel articolul din *Times* compromitea programul.

— Domnule general, nu credeți ca tabăra adversă presupune că-i interceptăm convorbirile? Să fim serioși!

Am răspuns că succesul programului era la prima vedere o dovadă împotriva ipotezei respective, dar că „cu cât îl discutăm mai mult, cu cât îl deconspirăm mai mult în fața celor care ne-ar face rău, aceștia vor reacționa, își vor proteja comunicațiile și ne vor îngreuna sarcina apărării țării”.

Când am spus că deciziile despre comunicațiile ce trebuie vizate au fost luate de profesioniști în domeniul comunicațiilor, mi s-a replicat:

— Prin urmare, un supervisor de tură ia acum decizii pe care le-ar fi luat în mod normal un judecător FISA? Vreau să mă asigur că am înțeles bine. Asta ați spus?

Am răspuns afirmativ. Și o spusese „pentru a înlătura orice bănuie că există vreo influență politică”.

Spre sfârșit mi s-a pus și o întrebare obiectivă și importantă:

— Ne puteți asigura că toate interceptările acestea au avut o componentă internațională și că n-au existat niciun moment interceptări pur interne?

Da, puteam oferi asigurarea aceea.

— Vă pot asigura, prin însăși fizica interceptărilor, prin felul cum ne desfășurăm activitățile, că un capăt al acelor comunicații s-a găsit întotdeauna în exteriorul Statelor Unite ale Americii.

Au fost 32 de minute interminabile. N-am înregistrat însă niciun progres în ce privește cunoașterea umană sau înțelegerea națională a ceea ce încercam să facem.

Cu toate acestea, am continuat. Am petrecut Crăciunul din 2005 răspunzând la telefoane și sunând ziariști cu care vorbisem în trecut. Au fost greu de convinși. Până și un reporter excelent ca John Diamond de la *USA Today* a fost furios pe noi pentru că „îi trădasem încrederea” pe care el o dovedise în articole anterioare. Noi nu vedeam lucrurile așa, dar conta prea puțin.

Am petrecut de asemenea săptămâna Crăciunului

străduindu-ne să obținem cartea *State of war* a lui Risen. În cele din urmă, un agent junior ODNI a pus mâna pe un exemplar înainte de a ajunge pe rafturile unei librării locale, a dus-o la sediu, iar acolo am început s-o multiplicăm în exemplare pentru noi. Știam destul de bine care va fi conținutul pentru Stellarwind, dar eram dispuși să riscăm o violare minoră a copyrightului pentru a vedea ce alte secrete de stat fuseseră dezvăluite. Trebuie să recunosc de asemenea că m-am simțit bine că n-a trebuit să o plătesc.

După sărbători am fost anunțați că vom informa întreaga Curte FISA despre programul Stellarwind. Deoarece eu îl înființasem, urma să fiu brieferul principal. Am petrecut două zile la Fort Meade pregătindu-mă.

Pe 9 ianuarie, i-am informat pe judecătorul-șef FISA, Colleen Kollar-Kotelly, și opt dintre asociații ei judecătorești. A fost o ședință lungă: patru ore fără pauză. Procurorul general González a fost prezent la început ca să mulțumească Curții pentru oportunitatea de a fi informată și ca să mă prezinte pe mine... drept colonelul Hayden, o gafă care a generat câteva râsete și a părut chiar să destindă puțin atmosfera. Am expus totul. Au fost multe întrebări și mult scepticism. Judecătorul FISA James Robertson demisionase deja în semn de protest, la câteva zile după publicarea articolului în *Times*, deși se pare că acționase bazându-se mai mult pe emisiunile de știri decât pe descrieri mai complete. La această ședință însă, după vreo două ore, centrul de greutate al discuțiilor a părut să se deplaseze spre felul cum regimul FISA putea deveni mai relevant pentru amenințările și tehnologia specifice secolului al XXI-lea.

După ședință, bodyguardul m-a anunțat că-mi telefonase sora mea Debby din Steubenville. Sosirea mea la Curtea FISA fusese raportată în mass-media, iar în vechiul nostru cartier din Pittsburgh apariția în fața unui judecător nu anunța niciodată lucruri bune. Am asigurat-o că nu compărusem în fața *acelui* gen de Curte. Oricum, nu

încă.

La sfârșitul lunii ianuarie, am ținut o altă prezentare publică la Clubul Național de Presă. Le-am reamintit celor prezenți că era vorba despre o activitate cu ținte precise, „urmărirea intensă a comunicațiilor ce intră sau ies din America, implicând persoane suspectate de legături cu al-Qaeda. Nu este un năvod care plutește peste Dearbom, Lackawanna sau Fremon, și care înhață conversații pe care după aceea le sortăm în conformitate cu acele presupuse căutări după cuvinte-cheie, instrumente de extragere a datelor sau alte dispozitive despre care vorbesc așa-ziii specialiști.

Aici nu este vorba despre interceptarea conversațiilor purtate între persoane din Statele Unite. Când vorbiți cu fiica voastră care se află la un colegiu de stat, programul acesta *nu vă poate* intercepta conversațiile. Iar când ea pleacă pentru un semestru în străinătate ca să-și încheie studiile în arabă, programul acesta *nu vă va* intercepta comunicațiile”.

Deoarece ne aflam la un club al presei, am decis că ar fi fost convenită o prelegere adresată presei.

— Știu cât este de greu să scrieți un titlu care să fie corect, concis și în același timp atrăgător, am recunoscut eu. Dar ar trebui cu adevărat să atingem toate trei atributele: *corectitudine*, concizie și atractivitate. Nu cred că spionajul intern le satisface. Un capăt al oricăruia dintre apelurile vizate în cadrul programului se află întotdeauna în exteriorul Statelor Unite. Eu am zburat de sute de ori pe curse interne, dar niciodată nu m-am imbarcat într-o cursă *internă* din Statele Unite pentru ca să debarc după aceea în Waziristan. În mod similar, dacă NSA l-ar fi interceptat pe Khalid Sheikh Mohammed, șeful operativ al-Qaeda, în Karachi vorbind cu Mohamed Atta din Laurel, statul Maryland, să zicem, în iulie 2001, dacă NSA ar fi procedat așa și rezultatele ar fi fost făcute publice, simt convins că burtierele pe toate posturile de știri non-stop n-ar fi fost „NSA spionează pe plan intern”.

Acela a fost singurul exemplu pe care l-am utilizat în ziua respectivă, dar mai erau și altele disponibile. Acuzațiile sunt întotdeauna simple, pe când adevărul este adesea complicat. Și, așa cum sugerează citatul gravat pe peretele holului intrării în CIA, adevărul - nu simplitatea - vă va face liberi.

Tot la clubul de presă am spus ceva pe care îl credeam adevărat atunci și continui să cred că este adevărat și acum.

— Dacă programul acesta ar fi fost implementat înainte de 11 septembrie, opinia mea de profesionist este că am fi detectat pe unii dintre agenții al-Qaeda care au operat din Statele Unite și i-am fi identificat ca atare.

A fost un discurs lung, dar în același timp cea mai clară și mai comprehensivă expunere publică a activităților NSA și a motivelor de la baza lor. Bineînțeles, m-am limitat la acea parte a programului Stellarwind care fusese confirmată de președinte: interceptarea conținutului convorbirilor telefonice internaționale cu un capăt în SUA. N-am anunțat că existau și alte activități despre care nu puteam vorbi, însă am avertizat că „nu-i ușor de realizat și în același timp să protejăm sursele de informații și metodele țării noastre. Și vă spun cu toată sinceritatea, celor care lucrează în domeniul meu de activitate nu le place să vorbească despre ceea ce fac până nu devine un subiect pe History Channel”.

Apoi am adăugat:

— Prefer să fiu astăzi cu voi, aici, și să vă povestesc despre lucrurile pe care le-am făcut când nu exista niciun atentat asupra țării noastre. Prezentarea aceasta este mai ușor de susținut decât cele de acum patru ani, când am relatat unui auditoriu similar lucrurile pe care nu le-am făcut în zilele și lunile anterioare evenimentelor tragice din 11 septembrie.

După aceea am anunțat că voi răspunde la întrebări; o măsură de curaj modest, fiindcă definiția de „presă” a clubului este destul de vastă, iar postul C-SPAN transmitea

totul live pe internet. N-a fost chiar ca scena barului de pe Tatooine din primul film *Star Wars*, însă au existat și momente dure. Unele întrebări s-au bazat pe eforturi autentice de a înțelege un subiect complex (de exemplu, detaliile unui mandat FISA de urgență). Altele au fost evident agresive („Vă atribuiți inerent puteri așa-zis constituționale pentru a viola legea când considerați președintele că se cuvine?"). Iar altele au fost reclame vag disimulate pentru grupări specifice (de pildă, una intitulată *The World Can't Wait!: The Ways to Drive Out the Bush Regime*).

Din câte mi-am dat seama, prezentarea mea n-a creat nicio schimbare în tonul (sau, din punctul nostru de vedere, în acuratețea) acoperirii de către presă.

După două săptămâni, Jeanine și cu mine ne aflam în Detroit ca să vedem meciul dintre Steelers și Seahawks în Super Bowl XL, ca invitați ai lui Dan Rooney, proprietarul clubului Steelers, care-mi fusese antrenor de fotbal pe când eram junior la liceul catolic. Cred că Dan mă compătimea puțin din cauza acelei publicități negative, însă a fost grozav să vizionez o victorie din loja patronului, chiar dacă în dimineața aceea de duminică fusesem nevoit să particip la două talk-show-uri. Spre sfârșitul meciului, când Steelers conduceau cu 21 - 10, Dan și-a cerut scuze întrucât trebuia să părăsească loja mai devreme pentru a coborî pe teren, ca să primească trofeul Lombardi.

— Nicio problemă, l-am asigurat, este ceva grozav pentru tine.

La meci participaseră atât de mulți suporterii Steelers, încât a doua zi dimineață la ghișeele de taxare dintre Ohio și Pennsylvania a fost o coadă lungă. Nimeni nu părea însă nervos.

Luni dimineață m-am întors cu avionul la Washington și practic am revenit la jobul de prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații. Ne argumentasem cazul cât am putut mai bine. Nu avea niciun rost să continuăm să hrănim o presă flămândă.

Ne-am menținut pur și simplu poziția, așa cum ne ceruse președintele. Ne-am continuat acțiunile ca și până atunci, pe temeiul că erau legale, eficiente și cu țintă precisă, că nu existaseră abuzuri și respectau Constituția Statelor Unite.

Când dezbaterile publice și-au redus vehemența (puțin), Casa Albă și Departamentul de Justiție au continuat să insiste pentru o legislație care să susțină ceea ce autorizase președintele pentru a crea o protecție politică și legală pentru puterea executivă. A durat, dar în cele din urmă și-au impus punctul de vedere. Într-o serie de măsuri luate între anii '2006 și 2008 - când au fost reînnoite Patriot Act, Protect America Act, FISA Amendment Act - aproape tot ceea ce președintele Bush autorizase prin intermediul programului Stellarwind a fost codificat în lege. Și - în ciuda scandalizării jurnalistice inițiale - multe altele. Ca să vezi!

ȘAPTE

DREPTUL CETĂȚENILOR DE A FI INFORMAȚI...

ȘI DE A FI ÎN SIGURANȚĂ

FORT MEADE, MARYLAND.

ȘI LANGLEY, VIRGINIA, 1999 - 2009

Episodul Stellarwind a fost simptomatic. N-a reprezentat decât un exemplu al creșterii tensiunilor dintre administrație și presă sau, mai precis, a fost o expresie a tensiunii continue dintre transparență și secretomanie într-o societate liberă.

Eram obișnuit ca ofițerul meu însărcinat cu afacerile publice să-mi intre în birou, atât la CIA, cât și la NSA, și să-mi sugereze, să mă roage ori să-mi ceară să-i telefoniez unui anume redactor sau editor să oprească un articol inoportun. Când eram de acord să procedez ca atare, începeam invariabil conversația prin:

— Vă mulțumesc că mi-ați răspuns apelului. Știu că amândoi avem sarcina de a proteja securitatea americană și libertatea americană, dar mă tem că felul în care vă pregătiți să vă îndepliniți sarcina îmi va îngreuna

posibilitatea de a o îndeplini pe a mea.

Ca să fiu sincer, a meritat să dau telefoanele acelea pentru a încetini, opri sau amenda un articol pe punctul de a fi publicat. Mulți dintre cei aflați la celălalt capăt al firului erau receptivi la argumente raționale. Într-un caz, un autor a schimbat cu intenție o referire care afirma „bazată pe interceptări” în „bazată pe rapoarte informative”, cumva surprins că schimbarea aceea va conta atât de mult. (A contat.)

Un alt reporter, destul de experimentat, a mărturisit nepăsător, dar perfect responsabil, biroului meu de presă:

— Știu că asta-i SIGINT, dar este un amănunt de care n-am nevoie în articolul meu.

Dana Priest de la *Washington Post*, nu tocmai îndrăgită la Langley, n-a publicat locurile presupuselor închisori CIA în seria ei de articole de la sfârșitul anului 2005, care au fost recompensate cu Premiul Pulitzer. CIA a susținut că o astfel de dezvăluire ar fi supus cetățenii din țările respective la un risc suplimentar din partea teroriștilor, iar jurnalista a fost de acord.

Totuși, sensibilitatea față de bunăstarea națională nu era o condiție universală, iar eu nu eram singur în aprecierea aceea. În ianuarie 2008, 12 șefi din conducerea comunității serviciilor secrete (inclusiv eu) au semnat o scrisoare de protest adresată conducerii Senatului american față de o lege pentru protecția jurnaliștilor aflată în suspensie, care ar fi introdus și mai mulți pași procedurali în procesul pe care trebuia să-l urmărim pentru a-i urmări și pune sub acuzare pe autorii „scurgerilor”. Noi am spus că va „submina capacitatea noastră de a proteja sursele de informații și metodele”.

Niciunul dintre noi nu era insensibil față de principiile Amendamentului I, față de rolul presei în democrația noastră sau față de echilibrul delicat și tensiunea inerentă dintre securitate și transparență. Consideram doar că unele lucruri erau secrete legitime. Am prezentat cazul la o reuniune neoficială a jurnaliștilor

în octombrie 2006. Recunosc că eram ușor iritat după ce câteva programe secrete ale NSA și CIA ajunseseră pe mâinile presei.

Am început de la premisa că în lume există secrete legitime și că asta este valabil pentru familie, școală, Lions Club și presă. Societatea înțelege și recunoaște această necesitate și a stabilit reguli: când sunt recunoscute secretele și li se acordă privilegiu, și când nu sunt. Noi recunoaștem privilegiile secretelor maritale sau ale celor de tip avocat-client și duhovnic-penitent, și au fost create reguli pentru situațiile în care ele pot fi încălcate pentru binele comunității.

Ca și alte entități comune, și guvernele au nevoie de secrete, iar în cadrul guvernului federal, toate cele trei puteri în stat revendică acest drept. Deliberările tribunalelor sunt secrete. Sesiunile în care Congresul dezbate legile se desfășoară cu ușile închise. Rezerva Federală își ține secrete discuțiile despre ajustarea peste noapte a ratei de actualizare pentru a nu afecta piețele.

Nivelurile de susținere a recoltelor sunt păstrate secrete până la o dată stabilită de Departamentul Agriculturii.

De fapt, poziția aceasta este incontestabilă. În noiembrie 2008, David Rohde, corespondent al *New York Times*, a fost răpit de talibani în Afghanistan și dus de rețeaua Haqqani în Pakistan. *Toți* au știut, dar în presă n-a apărut nimic până când Rohde n-a scăpat. Nici măcar o informație; nici că a fost răpit, nici ce făcea *Times*, nici ce făceam eu, care direcționam resurse controlate de CIA pentru căutarea lui (un aspect despre care am informat discret *Times*). *Times* a considerat că soarta lui Rohde era un secret legitim. Prin urmare, secretele există! Chiar și presa pare să accepte că există secrete necesare (incluzând, desigur, și mai cu seamă, propriile ei surse).

Dar nu asta a fost întotdeauna retorica și de aceea, în 2006, am contestat un subiect public al ziariștilor din jurul meu, când am spus:

— Îngăduiți-mi să mă situez pe o poziție opusă celei pe care presa o numește „dreptul cetățenilor de a fi informați”.

„Dreptul de a fi informați” este departe de fi absolut. De fapt, din unele puncte de vedere, cetățenii au decis deja ce vor și ce nu vor să știe. Președintele și alți membri ai puterii executive au fost autorizați de legislativ să clasifice informații a căror desecretizare, în conformitate cu aprecierea lor colectivă, ar afecta securitatea națională. Curtea Supremă a recunoscut în mod repetat autoritatea respectivă.

Presa recunoaște cumva acest drept. David Broder de la *Washington Post* a admis că „este responsabilitatea guvernului să-și păstreze secretele”, dar a continuat: „Și este responsabilitatea noastră să găsim informații, astfel ca poporul să fie conștient de acțiunile întreprinse în numele său” Cu alte cuvinte, guvernul, în conformitate cu autoritatea reprezentanților poporului aleși în mod legal, are dreptul de a păstra secrete, dar acestea trebuie să rămână secrete doar dacă, și până când, cineva le oferă presei. Nu este nevoie să împingeți premisa până la extrem pentru ca incoerența să fie evidentă.

Desigur, contrapunctul este că presa nu va divulga niciodată secrete legitime și (un corolar important!) presa trebuie să fie arbitru final a ce anume este și ce nu este un secret legitim. Chiar presupunând bunăvoință și lăsând deoparte chestiunea autorității legale, mai rămâne problema competenței. David Ignatius, care n-a făcut vreodată apologia secretomaniei comunității serviciilor secrete, sintetizează elegant: „Noi, jurnaliștii, încercăm de obicei să argumentăm că am cântărit cu mare atenție aspectele pro și contra și suntem de părere că beneficiul public al dezvăluirii este mai important decât orice rău potențial. Problema este că nu suntem pe deplin calificați pentru a emite judecățile respective”.

La întâlnirea mea neoficială cu jurnaliștii din anul 2006, le-am arătat un catalog de prejudicii specifice

cauzate de secrete „scurse” Insistasem pe lângă colegii mei operaționali pentru a-mi declassifica subiectele pe care doream să le discut.

Le-am relatat jurnaliștilor că o avalanșă recentă de articole ne costase cinci surse antiteroriste și antiproliferare promițătoare, care se temeau că nu le puteam garanta securitatea, iar majoritatea lor nici măcar nu activau în subiectele descrise în articole. În august 2002, o sursă clandestină a spus chiar că-și văzuse raportul dezvăluit la televiziune în timpul unei întâlniri cu agentul ei de caz. Când o prezență CIA sub acoperire dintr-o zonă interzisă a fost dezvăluită în mass-media, două surse locale au fost arestate și executate. Agenții noștri de la fața locului au scris atunci: „Regretăm că nu putem arăta aceste pierderi de vieți celui care a decis să divulge ziarelor misiunea noastră”.

O altă „scurgere”, despre arme de distrugere în masă, a dus la arestarea uneia dintre sursele noastre de către un guvern străin în urma bănuiei de spionaj; detaliile din articolul ce a urmat au convins guvernul că puseseră mâna pe persoana corectă, care a fost acuzată și condamnată; un al treilea articol a dus la confiscarea proprietăților familiei sale, pe care a trebuit s-o scoatem din țară ca s-o protejăm.

Am încheiat spunând că, cu câțiva ani înainte de atentatele din 11 septembrie, un șef de stație a raportat că o scurgere de informații în presă despre legăturile noastre informative cu serviciile secrete locale „ne-a blocat pe plan local supravegherea lui bin Laden” Serviciul a încetat cooperarea antiteroristă timp de doi ani.

Dar nu terminasem. Dincolo de posibile (eram blând în exprimare) erori de judecată, exista problema denaturării jurnalistice. Toți păreau nerăbdători să persiste în adevărul lor referitor la subiect. Brian Ross (pe care am ajuns să-l cunosc ulterior și să-l respect) a condus știrile serii la ABC în timpul tărăboiului legat de supravegherea Stellarwind, agitând spre obiectivul

camerei o notă informativă și susținând că „avertizorul de integritate” Russ Tice fusese prevenit să nu stea de vorbă cu Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților despre unele activități, deoarece comisia nu avea autorizarea de securitate pentru materialul respectiv. Având atâtea probleme în stăpânirea propriei sale indignări, Ross n-a fost, se pare, capabil să descopere că Tice – care avea autorizarea pentru a discuta despre Departamentul Apărării, dar nu și despre programele de acces special ale NSA – trebuia să stea de vorbă cu Comisiile pentru Serviciile Armate, nu cu Comisiile pentru Serviciile de Informații, în legătură cu acuzațiile sale.

După aceea le-am pus jurnaliștilor o serie de întrebări retorice. Este vreunul dintre voi care să fi scris că Tice a apărut până la urmă în fața comisiilor Congresului? Cum s-au desfășurat audierile acelea? Ați raportat rezultatele lor? Au existat nemulțumiri congresionale despre care să ne povestiți? (Eu nu știam despre niciuna.) Poate că ar fi fost bine să fi întrebat de cât timp era Tice la NSA (nu de mult timp – DLA ni-l aruncase cumva în brațe), după care să vă fi interesat de cât timp era la NSA și primise autorizare (de încă și mai puțin timp; și-a petrecut majoritatea timpului pe rampa de încărcare). Acestea erau de fapt lucrurile importante, dar telespectatorii din toată țara au rămas doar cu imaginea lui Ross și Tice ieșind din umbră (literalmente) în știrile de la ora de maximă audiență.

În iunie 2006, *New York Times* a reluat genul acesta de reportaj în care primează drama într-un format doar ușor diferit, când Eric Lichtblau și James Risen (coautori ai articolelor despre NSA) au anunțat că guvernul american avea acces la baza de date a tranzacțiilor financiare întreprinse de Societatea pentru Telecomunicații Financiare Interbancare Mondiale (SWIFT). Guvernul și comunitatea serviciilor secrete luptau împotriva dezvăluirilor, deoarece știam că ne vor afecta negativ activitățile antiteroriste. Urmărirea banilor era un

instrument incredibil de util.

Ulterior, *Times* a susținut că articolele sale erau protejate de Amendamentul I (incontestabil) și ofereau „informații de care cetățenii au nevoie pentru ca lucrurile să fie din nou corecte” (o idee foarte contestabilă). *Times* a reluat vechiul clișeu potrivit căruia teroriștii știau în mod evident ce se întâmpla, apoi a garantat propriul său patriotism afirmând că acesta nu avea „nicio asemănare cu breșe de securitate, cum ar fi dezvăluirea unor locații, care ar fi compromis în mod evident securitatea imediată a anumitor persoane”.

Apărarea personală a lui Lichtblau a fost că era „mai presus de orice o povestioară interesantă despre eforturile extraordinare depuse de administrație după 11 septembrie pentru a împiedica alte atentate”. Povestioară interesantă?

În octombrie 2006 – la câteva luni după articolul original – *public editorul*²⁶ lui *Times* și-a inversat poziția anterioară. El a spus că rămânea în continuare o situație delicată, dar acum a declarat că, în opinia lui, articolul n-ar fi trebuit publicat. Uau! Chiar am simțit o ușurare.

După câțiva ani, în decembrie 2009, consiliul editorial de la *Times* s-a lamentat că la nouă ani după 11 septembrie „continuă să curgă spre grupările teroriste un flux de lichidități aparent nelimitat” Editorialul a fost intitulat: „Urmăriți banii”. Mulțumesc pentru sugestie. Asta fiindcă tot vorbeam de ipocrizie.

În timpul unei vizite făcute la sediul *Times* din New York pe când eram la CIA, le-am amintit lui Bill Keller și Jill Abramson articolul despre SWIFT. Am recunoscut că până și eu înțelegeam că în episodul Stellarwind exista o problemă legată de libertățile civile.

— Totuși, i-am întrebat, de ce ați publicat articolul despre SWIFT? Toate justificările pe care le-ați oferit pentru publicarea cazului Stellarwind – că nu se acționase

26 în SUA, public editorul supraveghează implementarea eticii jurnaliste la un ziar, identifică și examinează erori sau omisiuni esențiale și acționează ca legătură cu publicul (n.trad.).

în conformitate cu un mandat judecătoresc, că nu existase un control extern, că nu fusese inclus personal din Congres, că fuseseră informați prea puțini kongresmenii – toate condițiile acelea fuseseră respectate de programul SWIFT.

Keller a șovăit doar o secundă, după care a răspuns:

— Președintele era deja mult mai slab.

Nu am replicat în cadrul întâlnirii, dar când am ajuns înapoi pe aeroportul LaGuardia și la avionul guvernamental care ne adusese la New York, m-am întors spre membrii echipei mele și i-am întrebat:

— Oare Keller chiar a spus ce mi s-a părut că a spus?

— Da.²⁷

În mod corect, jurnaliștii afirmă că un public informat este sângele vital al democrației. Iar eu recunosc imediat că persoane ca mine pot fi tentate să ascundă prea multe. Nu sunt puțini cei care susțin că guvernul american exagerează cu secretizarea datelor. Au dreptate. Ani de zile m-am întrebat dacă puteam sau nu să rostesc în public cuvintele „atac asupra unei rețele de computere” Chiar și în prezent, purtătorii de cuvânt ai guvernului (până și cei retrași din activitate, ca mine) trebuie să se contorsioneze lingvistic în diateze pasive și generalizări indirecte, de teama de a nu spune care putere în stat poate sau nu să conducă drone pentru asasinate împotriva unor ținte vizate.

Chiar și atunci când există motive întemeiate pentru a clasifica sau compartimenta, trebuie plătit un preț. Efectuând autopsia unuia dintre cele mai întunecate episoade din istoria CIA, invazia din

Golful Porcilor, Harold Wilensky a comentat că „cu cât există mai multă secretomanie, cu atât este mai mică asistența inteligentă, cu atât este mai puțin sistematică

27 Deloc surprinzător, cei de la Times își amintesc altceva despre întâlnire - că ar fi spus că credibilitatea administrației era deja slăbită, ceea ce-i determina să ignore avertismentele privind compromiterea surselor de informații și a metodelor. Bănuiesc că ambele tabere își vor susține neabătut versiunile (n.aut.).

distribuirea și indexarea cercetării, cu atât este mai mare anonimatul autorului și cu atât mai intolerantă este atitudinea față de opiniile deviante”.

Cei din serviciile secrete trebuie să vorbească mai mult, să se angajeze mai mult, să dialogheze cu presa și publicul chiar și când comunitatea lor nu este acuzată de ceva. Eu mi-am ținut partea de discursuri în public. Când am fost la CIA în 2007, am decis să comemorăm 11 septembrie printr-un discurs solemn în fața Consiliului pentru Relații Externe, în New York.

Nu m-am scuzat, dar înainte să detaliez motivele predărilor, detențiilor și interogatoriilor, am explicat de ce mă aflam acolo.

— Există lucruri ce trebuie spuse. Agenția noastră, CIA, operează doar în cadrul spațiului care ne-a fost acordat de cetățenii americani.

Prin urmare, aveam să schițez o aproximare a aceluia spațiu, alături de credința noastră că „poporul american se așteaptă ca CIA să folosească fiecare centimetru pe care-l primește pentru a-și proteja compatrioții”.

În primăvara anului 2008, am devenit primul director al Agenției care a apărut într-un talk-show de duminică, alături de Tim Russert în *Meet the Press*. Întrebările lui Russert au acoperit în linii mari cam totul: stabilitatea în Irak, Nouri al-Maliki, armele de distrugere în masă iraniene, armele de distrugere în masă irakiene, soarta organizației al-Qaeda, analiștii CIA, interogatoriile CIA, viitorul Pakistanului și politica asigurărilor de răspundere civilă ale CIA.

La un moment dat, el a redat o înregistrare a vicepreședintelui la cinci zile după 11 septembrie, în care prezicea că vom „rămâne o perioadă în umbră”.

Am răspuns:

— Acesta este un rol unic și special pe care-l joacă oamenii buni din CIA, bărbați și femei care respectă legea, prietenii și vecinii voștri, dar care operează cumva în spațiul pe care l-a descris domnul vicepreședinte.

- Un spațiu aflat în partea întunecată, în umbră.
- În umbră.

Russert a acordat un spațiu mai lung interviului și noi am fost încântați, ca și el, de altfel. Cu doar câteva zile înainte de moartea lui tragică și prematură, îmi expediase o notă personală în care îmi mulțumea și amintea că ratingurile atinseseră un vârf de audiență în timpul interviului. Și nici măcar nu ne-am propus dezvăluirea vreunor secrete.

Îl informasem pe Steve Hadley despre invitația de a participa la *Meet the Press* și el mă susținuse. De fapt, nu-i cerusem aprobarea, dar dorisem să știu dacă exista vreun inconvenient coercitiv. Nu exista. În cartea sa *Worthy Fights*, publicată în 2014, Leon Panetta sugerează că a fost iritat de restricțiile impuse de administrația Obama de a face lucruri similare. Eu am apreciat și am utilizat spațiul de manevră pe care mi l-a acordat administrația Bush.

Cam la un an după sosirea mea în CIA, am ținut o cuvântare la o conferință a Societății pentru Istoricii din Domeniul Relațiilor Externe Americane. Ne-am folosit de ocazia respectivă pentru a lansa public seria de rapoarte *Family Jewels*. Compilată în 1973, ca răspuns la edictul directorului Jim Schlesinger de a cataloga păcatele agenției, *Family Jewels* cuprindea aproape 700 de pagini de comentarii deloc măgulitoare despre trecutul CIA.

Schlesinger n-a rămas suficient de mult timp în funcție pentru a se confrunta cu dezvăluirile sumbre ale Agenției. Sarcina respectivă a căzut în seama lui William Colby. Sinceritatea și calmul lui aproape supranatural în fața Congresului au înfuriat Casa Albă pe care o slujea și l-au făcut finalmente să-și piardă postul.

Acum, în 2007, noi declaram că ținuserăm în secret aceste episoade urâte nu pentru că ar fi fost urâte, ci pentru că erau secrete în mod legitim. Odată cu trecerea timpului, caracterul lor secret dispăruse și le făceam publice (de fapt nu pe toate; unul continua să fie prea delicat), deși erau profund stânjenitoare.

Le-am spus istoricilor din sală că CIA încheiase un contract social cu poporul american, iar ca parte din contractul acela trebuia să echilibrăm „două obligații esențiale: nevoia de a proteja informațiile care ne ajută să-i protejăm pe americani și nevoia de a informa poporul – pe cât putem mai bine – despre munca pe care o depunem în numele său” într-o democrație, secretomania nu însemna „acordarea unei puteri, ci acordarea unei încrederi”.

Am spus în continuare că aceasta era mai mult decât o obligație. Era în propriul nostru interes, deoarece ajuta publicul, Congresul și puterea executivă să aprecieze curajul și integritatea agenților CIA. Îi ajuta de asemenea pe americani să ne înțeleagă limitele capacităților.

Discursul s-a bucurat de o mediatizare destul de largă, ba chiar poate puțin prea largă. În ziua următoare mă aflam în fața Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților în ședință cu ușile închise despre un subiect complet diferit, când s-a adus vorba despre discurs.

— Domnule general, ce ai vrut să spui prin „contract social cu poporul american”?

Întrebarea a fost rostită pe un ton pe care nu l-aș numi prietenos. Se pare că unii congresmeni nu doresc ca noi să vorbim direct cu poporul american, ci doar cu ei.

Nu mă gândisem niciodată că asemenea pași ar putea fi interpretați ca o subminare a controlului Congresului. În mod cert, nu asta era intenția Agenției. Am încercat să explic, dar uneori este greu de explicat meritul a ceva ce consideri că ar trebui să fie evident în mod intuitiv.

Ne-am menținut poziția atât în cadrul comisiei, cât și în afara ei. La începutul mandatului meu la CIA, am declarat PRB-ului (comisia care aprobă orice texte destinate publicării ale actualilor și foștilor agenți CIA) că trebuia să tragem linii ferme pentru a proteja ceea ce era realmente secret, dar am avertizat că, dacă vom exagera, ne vom face nouă înșine un deserviciu. Dacă nu doream

sau nu eram în stare să ne spunem povestea (între anumite limite), cum mai puteam condamna incorectitudinile din relatările altora despre noi?

O parte din problema noastră era de natură structurală. PRB plimba manuscrise între diversele birouri implicate, care aveau, fiecare în parte, autoritatea de a aproba sau respinge pasaje sau documente întregi. În felul acesta se ajungea la luarea unor decizii incoerente și opace și la dispute neproductive și de durată. E-mailurile erau rareori îndeajuns de importante pentru a ajunge în vârful căsuțelor poștale și nimeni n-avea să fie tras la răspundere dacă s-ar fi împotrivit unei publicări. În privința asta nu exista niciun risc. Aprobarea era însă cu totul altceva.

Am decis să centralizez examinarea pentru declasificare la nivel colectiv. Diversele birouri puteau fi utilizate ca specialiste în subiectele discutate, însă arbitrul final avea să fie PRB. Unele canale ale agenției au poreclit măsurile mele „Doctrina Hayden”, lucru pe care l-am aflat când unul dintre succesorii mei a fost chemat la Capitoliu pentru a da explicații despre cărți ca *Hard Measures* de José Rodriquez și *The Art of Intelligence* de Hank Crumpton, al căror conținut supraviețuise îndeajuns examinărilor PRB-ului pentru a prezenta povești bogate în detalii despre „ce” și „de ce” făcea de fapt Agenția. Încercând să abată criticile venite din partea Congresului, se pare că succesorul meu a arătat cu degetul spre mine.

Acea a fost totuși unica directivă pe care am oferit-o vreodată PRB-ului. În mod cert, nu doream ca eu sau oricine din conducere să fie implicat în procesul aprobării sau dezaprobării unor texte. Răspunsul meu față de eforturile anteriorului director, Tenet, de a obține aprobarea PRB-ului pentru o parte din memoriile sale, *At the Center of the Storm*, a fost un „Excelent”, spus din toată inima.

Același lucru a fost valabil și în cazul cărții *Fair Game* de Valérie Palme. Palme fusese agentul CIA

demascată de presă atunci când soțul ei, fostul ambasador Joe Wilson, a fost trimis în Nigeria de Agenție pentru a examina acuzațiile că Irakul încerca să cumpere de acolo uraniu îmbogățit. În scurt timp, situația a căpătat o întorsătură neplăcută. Wilson a acuzat administrația că mințea, Agenția a completat un raport de infraționalitate în care a protestat față de dezvăluirea statutului lui Palme, Scooter Libby, șefa de cabinet a vicepreședintelui, a fost acuzată de sperjur, iar Palme a demisionat din CIA.

După care a scris o carte pe care PRB-ul trebuia s-o avizeze.

Problema centrală era ce putea sau nu putea să povestească despre viața pe care o dusesese în Agenție. Nu exista niciun precedent care să declassifice genul acela de informație pe care Palme îl dorea declassificat, iar PRB-ul s-a încăpățânat să n-o facă.

Eu am stat departe de incident, chiar și după ce senatorii și cabinetele lor au început să telefoneze pentru a protesta față de așa-zisele obstrucții motivate politic ale CIA față de eforturile doamnei Palme. Stafful senatorului Kennedy mi-a acceptat explicația politicoasă și fără comentarii. Senatorul Feinstein personal a acuzat că era numai mâna vicepreședintelui, deși eu spuseseam că fusese decizia noastră și că eram aproape ferm convins că vicepreședintele nici măcar nu știa de existența manuscrisului

Ar trebui să adaug că n-am fost indiferenți față de ce ar fi putut spune alții despre noi ori despre oamenii noștri. În iunie 2008, Scott Shane de la *New York Times* termina un articol despre un anabst CIA devenit anchetator, care avusese succes cu Khalid Sheikh Mohammed. Subiectul era interesant, dar *Times* insistă să publice numele adevărat al agentului. Acesta nu lucra sub acoperire, însă apreciam că folosirea numelui său i-ar fi afectat viața privată și i-ar fi putut periclita siguranța. În plus, el refuzase să fie intervievat pentru articol, așa că părea un episod de tipul „putem vorbi cu tine sau putem vorbi

despre tine”.

Cu două zile înainte de publicarea articolului, Bob Gates, secretarul apărării, m-a trecut în rezervă din Forțele Aeriene după 39 de ani de serviciu și găzduiam o reuniune a clanului Hayden – care sosise din Pittsburgh, Chicago și alte locuri – sub un cort mare din curtea mea din baza Bolling a Forțelor Aeriene. Am părăsit petrecerea pentru scurt timp, ca să-l sun pe Bill Keller. Bob Bennett, superavocatul din DC, care fusese angajat de agentul devenit anchetator, dădea telefoane similare.

— Shane este destul de priceput ca să poată crea personajul acesta fără să dea nume, i-am spus lui Keller. Nu trebuie să faceți asta.

Bănuiesc că n-am dovedit destulă energie. Ulterior Keller mi-a descris efortul ca „făcut mai mult din respect pentru problemele agentului și ale familiei lui decât pentru problema pe care o avea CIA”.

Probabil că avea dreptate, dar nici pe departe nu însemna o descalificare. Ulterior, *public editorul* lui *Times* a declarat că deconspirarea numelui agentului nu-l punea într-un pericol mai mare decât cel în care se aflau alți zeci de agenți implicați în activități antiteroriste, care fuseseră identificați. Îngăduiți-mi să reformulez cuvintele acelea sub o formă neplăcută: noi facem asta tot timpul, așa că ce mai contează încă unul?

Uneori am reacționat după apariția vreunui material. În tot cazul, nu ne sfiam să condamnăm inadvertențele din cărți scrise despre noi. În 2007, Tim Weiner a publicat *CIA, o istorie secretă*, pe care a autodescris-o ca fiind istoria definitorie a CIA. Nouă ni s-a părut atât de slabă, încât am îngăduit unui istoric CIA s-o recenzeze pe site-ul Agenției, un pas fără precedent.

Față de pretenția de a fi o istorie definitorie, recenzentul nostru a scris: „Problema erudiților este că trebuie să-și utilizeze sursele cu onestitate, iar în privința aceasta autorul nu primește notă de trecere, chiar dacă este vorba despre un jurnalist onorat cu Premiul Pulitzer

pentru articolele din *New York Times*. Începând cu titlul care se bazează pe o deformare grosolană a evenimentelor²⁸, cartea este un editorial de 600 de pagini deghizat în istorie serioasă; este susținerea unui punct de vedere extrem de sumbru sub camuflarea erudiției. Weiner a îngăduit proiectului său să-i dirijeze cercetările și stilul, ceea ce, desigur, este exact invers de cum ar fi trebuit să fie. Weiner nu este onest în privința contextului, desconsideră motivațiile, așteptările lui față de activitatea de culegere a informațiilor par desprinse din comicsuri, iar datele din carte sunt prea frecvent nesigure”. Iar acestea sunt doar primele 136 de cuvinte dintr-o recenzie de aproape 3.000 de cuvinte.

Chiar dacă intenționez să lăsăm să ne scape niște materiale pe piață, tot aveau să existe probleme legate de cei care le prindeau. Unii autori erau iremediabil impulsionați de propria agendă (în minte îmi vin Weiner, răposatul Glenn Greenwald și Lama Poitras).

Alții nu erau atât de impulsionați de propria agendă, cât pur și simplu urmau tendința generală de prezentare a spionajului american, adică aduceau povestea în ungherul cel mai tenebros, în sfârșit, alții, ca Jane Mayer, păreau mai grijulii în cercetarea lor, totuși implacabil de negativi în prezentări. Și întotdeauna părea să existe un oficial dintr-un ONG, Uniunea Libertăților Civile Americane sau chiar un fost și nemulțumit membru al Agenției dispus să facă lumină.

La aceasta se adaugă alegerea cuvintelor. Etichetarea în mod uzual a activităților sau documentelor ca acțiuni „torționare” sau note informative „torționare” îngroapă însuși miezul discordiei într-un adjectiv decisiv și utilizat nonșalant. Același lucru se poate spune despre „supraveghere internă” sau „asasinări”. Sunt lozinci care atrag, dar nu sunt întotdeauna corecte și adesea simplifică exagerat probleme complexe. Sunt de asemenea concluzii camuflete ca relatări.

28 Titlul original este *Legacy of Ashes* („Moștenirea cenușii”) (n.trad.).

Aș afirma că o parte din ceea ce se pretinde a fi jurnalism nu informează publicul, ci mai degrabă îl incită - dacă vrei, îi putem spune pomo-spionaj.

Când oficialii din serviciile secrete găsesc în presă informații incontestabil clasificate - când cineva a dezvăluit în mod evident și neautorizat materiale clasificate - ni se cere să completăm un așa-numit raport de infracționalitate. În zece ani cât am lucrat la nivelurile de vârf din comunitatea serviciilor secrete, probabil că am îndrumat, am condus sau cel puțin am știut de zeci de asemenea rapoarte. În tot acel timp am văzut un singur caz adus în fața tribunalului - dezvăluirea identității lui Valérie Palme ca agent CIA - iar acuzația respectivă a fost de sperjur, nu de dezvăluire neautorizată.

De când am părăsit aparatul guvernamental, punerile sub acuzație au devenit mai dure. Ba chiar atât de dure, încât până și eu m-am simțit inconfortabil în privința câtorva. Nu înseamnă că n-ar fi fost dezvăluite secrete reale, nici pe departe așa ceva. Au fost compromise surse, iar mai cu seamă jurnaliștii ar trebui să înțeleagă necesitatea protejării surselor și relațiilor.

Însă investigațiile au fost foarte agresive, iar achiziția înregistrărilor comunicațiilor de către jurnaliști a fost vastă, invazivă, secretă și - suspectez eu - inutilă.

Un sondaj rapid întreprins printre foști colegi din administrația Bush mi-a confirmat că o propunere de verificare a înregistrărilor telefoanelor Associated Press sau a e-mailurilor unui reporter de la Fox - așa cum procedează administrația curentă - ar fi avut o durată de viață de 30 de secunde.

Ei ar fi considerat că ținta („scurgerile” de informații și autorii lor) ar fi fost legitimă, dar că daunele colaterale (presiunile asupra Amendamentului I și descurajarea activității presei legale) ar fi fost prohibitorii.

Guvernul poate dori de asemenea să-și modifice abordarea față de aplicarea legii. Actualul tsunami de urmăriri penale ale „scurgerilor” de informații se bazează

în finii mari pe Legea Spionajului, un statut obtuz conceput în Primul Război Mondial pentru pedepsirea faptelor de ajutorare a inamicului. Uneori sunt greu de încadrat. Cazul de „scurgere” de informații deschis împotriva fostului angajat NSA Thomas Drake (capitolul 2) s-a prăbușit în 2011 din cauza propriilor sale excese. În cele din urmă, Drake s-a recunoscut vinovat de un singur cap de acuzare – depășirea utilizării autorizate a unui computer guvernamental – și a fost condamnat la muncă în folosul comunității.

Ulterior, fostul ofițer CIA de caz Jeffrey Sterling a fost acuzat de „scurgeri” de detalii ale acțiunilor CIA sub acoperire împotriva programului nuclear iranian. Eu nu mai lucram de mult pentru guvern când juriul a dat verdictul „vinovat”, dar anterior, pe când eram director al CIA, Departamentul de Justiție mă întrebase: „Câte informații clasificate ești dispus să dezvălui la proces pentru a obține condamnarea lui Sterling?”

La momentul acela, „scurgerile” de informații neautorizate deveniseră atât de uzuale, încât am decis s-o rup cu tradiția (adică cu precauția) și am răspuns simplu Departamentului de Justiție: „Oricâte ar fi necesar. Anunțați-ne ce vă trebuie”. Efectul cumulativ al deciziilor anterioare, prudente și corecte din punct de vedere individual, de protecție împotriva unor dezvăluiri ulterioare la proces dusesse la dezvoltarea unui climat de impunitate. Aici nu era vorba nici de revendicarea unui statut de avertizor de integritate. Acțiunile sub acoperire eșuate, stângace sau chiar stupide nu constituie delict. Până la urmă, Sterling a fost găsit vinovat de încălcarea Legii Spionajului și condamnat la trei ani și jumătate de închisoare.

În 2015, pe când cazul se afla încă în litigiu, am fost intervievat de *60 Minutes*, deoarece Jim Risen, autorul articolului din *New York Times*, era amenințat cu închisoarea dacă nu-l recunoștea pe Sterling ca sursă. Cazul continua să mă apese. Când fusese consilieră pe

probleme de securitate națională, Condi Rice convinsese *Times* să abandoneze subiectul, dar Risen îl consemnase oricum în cartea sa *State of war*, publicată în 2006.

De aceea nu aveam nicio urmă de simpatie față de faptele sau articolele lui Risen. Era iresponsabil și adusese prejudicii reale siguranței țării, și am declarat toate astea. Am mai spus însă și că corectarea acestui prejudiciu particular prin obligarea lui Risen de a-și dezvălui sursa ar fi putut aduce prejudicii și mai mari libertăților americanilor dacă descuraja o presă liberă. Dacă ar fi fost să aleg, eram dispus să sacrific secrete, dar nu Amendamentul I.

El rămâne sacrosanct, chiar și când este abuzat.

De aceea sunt sfâșiat de conflicte interioare și resemnat că această situație - presă liberă legitimă în condițiile unor secrete guvernamentale legitime - nu va putea fi soluționată, ci va trebui doar gestionată.

OPT

VIAȚA ÎN DOMENIUL CIBERNETIC

SAN ANTONIO, TEXAS - FORT MEADE.

MARYLAND - LANGLEY, VIRGINIA, 1996 - 2010

Nu se poate afirma despre mine *în niciun caz* că aș fi fost *un* pionier al ciberneticii. Nu sunt nici măcar pasionat de tehnologie. Și în ziua de azi dau telecomanda televizorului nepoților mei când sunt în preajmă.

— Daniel, programează televizorul să memoreze emisiunea asta.

Cu decenii în urmă - când „computer” însemna cartele perforate, podiumuri și încăperi reci, fără ferestre - picasem în mod deliberat un examen pentru școala tehnică a Forțelor Aeriene pentru a evita să lucrez în acel domeniu.

Dar în 1996, când am preluat comanda Agenției de Informații a Forțelor Aeriene (AIA) din San Antonio, statul Texas, am fost nevoit să înțeleg și să lucrez în domeniul cibernetic.

Anterior fusesem șeful serviciului de informații (J-2)

al tuturor forțelor americane din Europa (EUCOM), implicate în susținerea forțelor ONU de menținere a păcii în al treilea război balcanic al secolului al XX-lea. Mai devreme fusesem atașat militar într-o țară balcanică și vorbeam o limbă balcanică (bulgara), așa încât înțelegeam profunzimea istorică a acelui conflict.

Winston Churchill a observat cândva cu înțelepciune că „Balcanii produc mai multă istorie decât pot consuma” Remarca aceasta se potrivea cu certitudine cu experiența mea.

Când am părăsit EUCOM și m-am dus în Texas, am lăsat în urmă cunoștințele și responsabilitatea unui conflict cu origini medievale, bizantin (aproape în sensul literal al cuvântului) în complexitățile sale, pentru a prelua comanda unei unități aflate în avangarda unui tip complet nou de război.

Slavă cerului că am avut parte de un staff excepțional în Texas! Ei au început să-l educe pe noul venit cu fervoarea unor misionari.

Iar primul articol de credință în Agenția de Informații a Forțelor Aeriene era simplu: cibernetica însemna un „domeniu”.

— Înțelegeți, domnule general? Solul, marea, aerul, spațiul simt domenii - la fel și *cibernetica*.

De fapt, când convingi un militar că ceva este un „domeniu”, o mulțime de lucruri își găsesc brusc rostul. El nu-și obosește mintea cu concepte neesențiale ca rețele, lățime de bandă și așa mai departe. Este un domeniu, deci un mediu operațional, și - ca toate celelalte domenii - are propriile lui caracteristici. Acesta se caracterizează prin viteză mare și manevrabilitate mare, așa că favorizează ofensiva. Este în mod inerent global. Este în mod inerent strategic.

Și, a adăugat stafful meu, trebuie să-l tratăm așa cum tratăm celelalte domenii. Statele Unite se așteaptă din partea noastră să operăm în acest domeniu. La fel ca în celelalte domenii - cel aerian, de exemplu - îl vom utiliza

în scopurile noastre și le vom refuza altora utilizarea sa atunci când o dorim.

Cel puțin asta urma să fie misiunea noastră. Limbajul dominației în spațiul aerian și al superiorității în spațiul aerian, care ne venea cu ușurință pe vârful limbii, fiindcă eram aviatori, a devenit rapid în noul nostru lexicon dominație în informație și superioritate în informație.

Agenția de Informații a Forțelor Aeriene s-a străduit ca toate acestea să nu fie simple vorbe. Primii pe care a trebuit să-i convingem au fost chiar Forțele Aeriene. În septembrie 1997, am beneficiat de șansa de a demonstra ceea ce doream să facem la o reuniune de generali și generali-locotenenți de aviație. Șeful de stat-major, generalul Ron Fogleman, m-a invitat la baza Scott a Forțelor Aeriene din statul Illinois, pentru a susține o prezentare despre noi tehnologii, arme și tehnici de război. Într-un gest fără precedent, Fogleman ne-a oferit două ore pe agenda reuniunii.

Eu urma să fiu la pupitru pentru a prezenta cadrul general al abordării noastre și câte ceva despre doctrina de la baza ei, dar aveam să fiu conectat de asemenea prin video cu cartierul meu general și centrul operațional din San Antonio. Urma să demonstrăm în direct unele dintre instrumentele aflate pe atunci în dezvoltare.

Era cât pe ce să am parte de un dezastru, deoarece o vijelie din sudul Texasului mi-a izbit cartierul general de pe Security Hill, exact înainte de începerea prezentării. Prin eforturi eroice am restabilit legătura on-line la timp și toată tehnologia a funcționat conform prezentării mele. Într-un caz dat ca exemplu, am scos din funcțiune de la distanță câteva stații de lucru, iar în altul am demonstrat cum puteam păcăli un ecran radar să arate ceva pe când avionul pe care-l urmărea făcea în realitate o manevră complet diferită.

N-a fost deloc rău. Generalii au fost impresionați. Niciunul nu s-a oferit să contribuie cu bani din programele pentru avioane de vânătoare sau bombardiere, dar au fost

impresionați. Cel puțin plantasem niște semințe.

În San Antonio am convertit centrul operațional tradițional într-un Centru de Operațiuni de Informații (IO). Acolo eram informat în mod curent despre indicatorii generali de acțiune în domeniul cibernetic, despre statutul rețelelor Forțelor Aeriene și despre caracterul atacurilor împotriva noastră. De asemenea, detașam cu regularitate echipe de susținere cu informații de luptă la unități tactice de aviație pentru a le pregăti mai bine (și pentru a transmite mesaje).

Ideile și acțiunile acelea din San Antonio au avut în cele din urmă o influență importantă. Peste numai un deceniu, Bob Butler – talentatul și tânărul locotenent-colonel care conducea centrul IO – a devenit asistent adjunct pentru politică cibernetică al secretarului apărării, iar conceptele care se formaseră în San Antonio deveniseră în mare parte doctrină militară americană. Butler a lucrat și pentru Bill Lynn, secretarul adjunct al apărării, autorul unui articol fundamental în *Foreign Affairs* în toamna anului 2010, care a adus în atenția publicului conceptele de domeniu cibernetic și dominanță cibernetică.

„În materie de doctrină, Pentagonul a recunoscut oficial spațiul cibernetic ca un nou spațiu de război”, a declarat el. „Deși este un domeniu creat de om, spațiul cibernetic a devenit la fel de esențial pentru operațiunile militare ca și solul, marea, spațiul aerian și cosmosul. Și de aceea militarii trebuie să-l poată apăra și să poată opera în interiorul lui”. Era ca și cum ar fi copiat notițele noastre din Texas din 1996.

Ideile noastre au prins, dar privind retrospectiv, am trăit într-adevăr în interiorul unei culturi unice și n-am ținut seama de faptul că o generație creștea în exteriorul gardurilor noastre din sârmă ghimpată, considerând că domeniul acela era un bun global, un teren de joacă virgin, nu o zonă de potențial conflict în care state puternice vor dori să-și impună voința.

Doctrina americană nu militarizează acest domeniu mai mult decât au făcut-o alte state din lume, dar este cert că am dedicat numeroase resurse eforturilor noastre, iar transparența noastră și utilizarea neprotocolară a limbajului ne expun la acuzații în această privință.

Să revin însă la articolul lui Lynn. Rândul cel mai grăitor din tot textul apare în partea de jos a primei pagini: *William J. Lynn III este adjunctul secretarului apărării SUA*. Expunerea aceea fundamentală de gândire americană despre cibernetică nu fusese scrisă de adjunctul procurorului general, de adjunctul secretarului de stat, de adjunctul secretarului de comerț sau de consilierul științific al președintelui, ci de adjunctul secretarului apărării. Cei din exteriorul Statelor Unite observă asemenea detalii.

Dar și cei din interior. În procesul interagenției din Washington a lipsit o bună coordonare relativ la articolul lui Lynn din 2010. S-au purtat câteva discuții cu „țarul” securității cibernetice Howard Schmidt de la Casa Albă, dar numai atât. Departamentul pentru Securitate Internă, aflat ceva mai departe, pe Nebraska Avenue, și Departamentul de Stat, de pe C Street, au fost la fel de surprinse de articol ca și unii cititori din străinătate.

Ambele ministere au ripostat. La nici șase luni după publicarea articolului, Jane Holl Lute, adjuncta secretarului securității interne, a fost coautoarea unui articol din revista *Wired*, care proclama: „Spațiul cibernetic nu este o zonă de război”. Dimpotrivă, a scris ea, „spațiul cibernetic este în mod fundamental un spațiu civil - un cartier, o bibliotecă, o piață, o curte de școală, un atelier - și o epocă nouă și incitantă în experiența, explorarea și dezvoltarea umană”.

Michele Markoff, coordonator adjunct pentru probleme cibernetice la Departamentul de Stat, spunea oricui era dispus să asculte că accentul pus de noi pe un domeniu nou, care era (aparent) separabil de realitățile fizice care-l conțineau (de exemplu, serverele trebuiau să

existe undeva în spațiul fizic), îi îngreuna mult munca.

Markoff încerca neobosită să creeze norme internaționale pentru comportamentul în spațiul cibernetic. Conceptul Departamentului Apărării de domeniu separat tindea să înăbușe principiile tradiționale și responsabilitățile suveranității și nu era de ajutor. Din punctul de vedere al lui Markoff, Departamentul Apărării se concentra de fapt asupra unui obiect fizic, să zicem un server din Malaysia, nu asupra unui nod abstract dintr-un univers nou, aproape mitic.

Publicul ar fi trebuit să observe în articolul lui Lynn secțiunea intitulată „Folosirea dominanței”, ca și descrierea, minunat aliterativă și cumva rău prevestitoare, a ceea ce el numea defensivă activă: „parțial senzori, parțial santinele, parțial superlunetiști” Vă puteți imagina cum a fost interpretat acel ultim cuvânt în multe capitale din străinătate.

Dezbaterea continuă și azi. Cu puțin timp în urmă am stat în Colorado în fața unui monitor pe care rula Skype și am discutat pe video cu autorul Jim Bamford, care își câștiga existența scriind cărți neautorizate despre NSA. Unul dintre îndepărtații mei predecesori de la NSA, Line Faurer, ar fi dorit arestarea sa pentru primul lui volum, *The Puzzle Palace*, pe care-l publicase în 1982.

Am încercat să dezvolt relații productive cu Bamford după două decenii, când eram director, invitându-l chiar la cină și acceptându-i o ședință de autografe pe cartea sa în Muzeul Național de Criptologie al NSA. N-am avut succes. Când Programul de Supraveghere a Teroriștilor a fost făcut public la sfârșitul anului 2005 (capitolul 5), el s-a alăturat Uniunii Libertăților Civile Americane care a acționat NASA în judecată²⁹.

Dezbaterea pe Skype era pentru o audiență TV specială din Beverly Hills și fusese organizată de postul

29 Ulterior procesul a fost respins, deoarece nici Bamford, nici ceilalți reclamanți nu aveau fundament legal. Ei nu puteau dovedi că fuseseră ținta vreunei acțiuni (n.aut.).

PBS care făcea publicitate unui episod dedicat NSA din serialul TV de știință popularizată *NOVA*. Bamford era coproducător și susținea că America militarizase în mod tragic domeniul cibernetic prin acțiuni ca Stuxnet, pe care l-a descris ca un atac cibernetic american împotriva uzinei nucleare iraniene de la Natanz. Comportamentul exagerat al Statelor Unite, afirma el, legitimase răspunsuri iraniene împotriva uriașei companii petroliere Saudi Aramco și împotriva băncilor americane. Internetul devenise acum o zonă de război și era numai vina noastră.

Am răspuns recurgând la conceptul meu „solul, marea, spațiul aerian, cosmosul, cibernetica”.

— Domeniul cibernetic nu era singurul patrimoniu comun global de pe listă, am afirmat. Domeniul maritim există de mii și mii de ani și nimeni n-a obiectat față de existența flotelor. Ba chiar s-ar putea susține în mod întemeiat că flotele au fost esențiale pentru ca acel patrimoniu comun să rămână comun.

Aș fi putut adăuga că domeniul cibernetic nu a fost niciodată un Eden digital, ci a fost întotdeauna Mogadishu. Președintele Estoniei, Toomas Hendrik Ilves, știa ceva despre asta. În 2007, internetul țării sale s-a prăbușit sub atacul „hackerilor inși patrioți” (a se citi grupări infracționale care-și plăteau datoria față de statul rus pentru libertatea de acțiune de care se bucurau acolo), după ce Tallinn încercase să mute un monument dedicat Armatei Roșii din centrul orașului la periferie.

Președintele Ilves are un mod minunat de a prezenta situația. El spune că, întrucât în domeniul cibernetic nu există un contract social de tip Locke, noi avem un univers aproape pur Hobbes, în care se aplică realmente descrierea făcută de Hobbes unei vieți neguvernată ca fiind „sărmană, murdară, brutală și scurtă” Pur și simplu, acolo nu există supremația legii.

Am comparat frecvent evoluția curentă a spațiului cibernetic cu ultima mare epocă a globalizării: secolele de descoperiri europene, în ciuda realizărilor ei, această

epocă a alăturat bunul și rău, slabul și puternicul, așa cum nu mai fuseseră niciodată resimțite. Europeanii s-au ales cu pământuri, bogății, tutun și sifilis. Mare parte din restul lumii s-a ales cu exploatarea populațiilor, piraterie globală și comerț mondial de sclavi. În prezent ne aflăm într-o situație oarecum analoagă, atâta doar că actualmente conectivitatea nu se mai face la viteza de zece noduri cu vânt favorabil, ci cu 300.000 km pe secundă. N-a fost nevoie de Stuxnet ca domeniul cibernetic să devină foarte periculos.

În martie 1999, când am sosit la NSA, dezbaterele acestea se aflau încă în viitor. Petrecusem doar 18 luni în San Antonio, însă cei de acolo făceau parte din avangardă, iar educația primită de la ei s-a dovedit de neprețuit când am ajuns la Fort Meade.

Și a fost de neprețuit încă de la bun început. Nu uitați care este obiectivul Agenției Naționale de Securitate. NSA se ocupă exclusiv de comunicații. Din punct de vedere istoric, asta însemna date electronice în mișcare: comunicații globale pe înaltă frecvență, semnale pe microunde cu rază mai scurtă, fotoni și electroni care se deplasau prin cabluri.

Alte agenții precum CIA se ocupau de surse umane, documente sustrase, coduri furate – în principiu, date de natură mai mult sau mai puțin fizică, ce staționau.

Diviziunea muncii era clară. Date electronice în mișcare – NSA. Date fizice staționare – CIA. Însă noul domeniu digital crease un format diferit: date electronice staționare.

Este ușor de uitat cât de noi erau cu adevărat toate acestea. După Marconi, noi am transformat datele fizice în format electronic doar pentru a le deplasa. Îmi amintesc și acum perioada când am servit într-o escadrilă de avioane de vânătoare în Coreea; în anii 1980, pentru a expedia un mesaj, îl scriam mai întâi la o mașină cu recunoaștere optică a caracterelor, apoi luam hârtia și traversam strada până la centrul de comunicații, unde era scanată,

transformată în electroni și transmisă la Washington. După ce ajungea acolo, electronii erau convertiți într-o pagină tipărită, care era aruncată într-un sertar, de unde un funcționar urma să vină și s-o ia.

Toate astea sună acum arhaic și simt inexplicabile pentru copiii noștri. Până la sfârșitul anilor 1990, toți transmiteam în mod uzual date (de exemplu, e-mailuri) care n-ar fi existat niciodată altfel decât sub forma electronilor și toți stocam datele în formate electronice, dintre care multe – documente, foi de calcul, fișiere, notițe – n-aveau să fie niciodată transmise electronic.

Înainte era în mod clar o comunicație (date electronice în mișcare), dar acum... ei bine, era ceva nou. Pentru NSA era un format electronic și deci o țintă. Pentru CIA era un format staționar și așadar tot o țintă.

Problema aceasta birocratică nu s-a sfârșit printr-o încheștare pe viață și pe moarte peste Potomac între cele două agenții. Președintele Bush a clarificat-o după 11 septembrie într-un memorandum, care a declarat că stocarea electronică reprezenta o țintă pentru ambele agenții; NSA avea s-o trateze în concordanță cu regulile SIGINT, iar CIA avea s-o trateze ca și cum ar fi fost HUMINT³⁰.

Însă simplul fapt că a fost o problemă spune câte ceva despre birocrăția din serviciile secrete americane și mult mai multe despre cât de perturbatoare era epoca digitală pentru comunitatea acestor servicii secrete.

La NSA a trebuit să concepem un limbaj complet nou. Am trecut la SIGINT *activ*, axându-ne pe țintă și extrăgând informații de la ea, în loc să sperăm la o transmisiune pe care o puteam intercepta în tradiționalul SIGINT *pasiv*. Acum ne interesa *punctul final*, rețeaua vizată, nu mai

30 „HUMINT [prescurtarea de la human intelligence] reprezintă culegerea de informații din surse umane și documentele asociate, precum și din sursele deschise.” (Human Intelligence Collector Operations, Field Manual, pag. 14). Prin analogie s-a creat ulterior sintagma SIGINT (signab intelligence/„informații rezultate din semnalele de comunicații”) (n.trad.).

încercam să interceptăm *punctul intermediar* al unei comunicații prin intermediul unei antene bine plasate sau al accesului la un cablu.

Știam de asemenea că, dacă ne făceam treaba bine măcar pe jumătate, ar fi fost epoca de aur a informațiilor rezultate din semnalele de comunicații, deoarece, cu fiecare zi, omenirea stoca și transmitea tot mai multe date în formă digitală.

Asta era vestea bună, iar la sfârșitul secolului toți încercam să ne reechipăm infrastructura pentru noua epocă. Însă acest lucru avea să fie dificil, deoarece bugetul era limitat.

Am încercat să reduc investițiile de capital cu aproximativ 200 de milioane de dolari anual din culegerea de informații actuală, pe care să-i investesc în cele necesare pentru a acționa asupra punctului final, și am auzit după aceea în tot Washingtonul despre tentativa mea. Nimeni nu dorea să cedeze din bugetul curent pentru un randament viitor. Unii au protestat vehement, spunând că va avea de suferit acoperirea crimei organizate nigeriene – pentru numele lui Dumnezeu!

Am făcut ce am putut. În ultimele zile ale anului 2000, când am refăcut toată organigrama agenției (capitolul 2), am înființat în nou-formatul Directorat SIGINT o unitate nouă numită Operațiuni de acces personalizat (TAO). Până atunci mai încercaserăm niște mici puncte finale, dar acum era ceva diferit, de forță industrială. Practic, am împărțit Directoratul SIGINT în două unități: punctul final, respectiv punctul intermediar, pentru a măsura și cuantifica mai bine creșterea celui dintâi, chiar dacă acest lucru se va face în detrimentul celui de-al doilea.

Însă după cum s-a dovedit, nu s-a întâmplat așa. Atentatul terorist ce a avut loc peste nici nouă luni a asigurat un flux constant de resurse umane și materiale suplimentare. Și, chiar într-o perioadă de creștere generalizată, TAO a devenit unitatea cu creșterea cea mai

rapidă din NSA după 11 septembrie.

Creșterea unității TAO a beneficiat de asemenea de explozia tehnologiei informației și de valul masiv de patriotism de după atentatele teroriste din 11 septembrie. Am primit în SIGINT un număr incredibil de membri noi, tineri, talentați din punct de vedere tehnic, inovatori și aventuroși. În cei patru ani de după 11 septembrie, am angajat câteva mii de oameni, a căror vârstă medie era de 31 de ani, cu mult sub vârstă medie din agenție la momentul acela. Toți noii recruți au înțeles că le ofeream oportunitatea de a face în mod legal lucruri care ar fi însemnat delictе în orice alt domeniu. În câțiva ani am reușit să aducem o schimbare de generații în personalul nostru.

Noii angajați manifestau o atitudine extraordinară. Un veteran mi-a mărturisit că mentalitatea lor era „nu există ținte imposibil de penetrat” și, de la bun început, au ignorat ținte mai accesibile pentru a le vâna pe cele mai dificile.

Penetrarea unora dintre ele a durat ani de zile. Cucerirea orașului Vicksburg de către Grant continuă să fie citată în colegiile militare ca un exemplu clasic al abordării indirecte; întrucât n-a putut cucerii orașul de pe Mississippi, Grant a început o campanie de luni de zile de pe uscat, până când Gibraltarul Confederației a căzut. Când colegiile militare vor primi aprobarea să predea felul în care TAO a obținut unele accese, eforturile acelei unități vor fi similare cu lecțiile strategice ale lui Grant: răbdare, atac indirect și insistență.

Serviciile secrete ale altor țări au încercat să acționeze asupra punctului final, dar niciunul dintre ele nu era înglobat într-un sistem SIGINT la fel de global ca al lui NSA. SIGINT-ul în mod tradițional pasiv deține frecvent cheia pentru succesul SIGINT-ului activ: cartografierea rețelelor și a căilor de comunicații și, în general, asigurarea informațiilor detaliate care sunt cheia succesului.

Am avut de asemenea un susținător important în DCI-ul George Tenet, care a repetat ca pe o mantra:

— SIGINT facilitează HUMINT, HUMINT facilitează SIGINT.

Unele ținte credeau că erau permanent izolate de Web-ul global, dar grație HUMINT, lucrurile nu au stat așa.

Evident că am acționat pentru a obține acces și *de la distanță*, utilizând diverse tehnici, de exemplu atrăgând țintele să dea clic pe un link dintr-un e-mail aparent inocent. Acasă toți ne plângeam de apariția spamului pe rețelele noastre, dar la serviciu ne ascundeam de bunăvoie în fluxul global aflat în creștere când ținteam rețele specifice.

A fost bine că ne-am pregătit, pentru că s-a dovedit că subestimaserăm măsura în care al-Qaeda utiliza Webul. Înainte de TAO, n-am observat prea multă activitate al-Qaeda pe Web și de aceea am presupus că nici nu exista. Ne înșelaserăm. Pe măsură ce soldații americani au adus hard diskuri din Afghanistan și am inspectat mărunțișurile din buzunarele (un termen generic pentru tot ce putea fi găsit asupra unei persoane arestate sau în preajma ei) captivilor al-Qaeda de pe tot globul, am început să recoltăm adrese și identități de pe internet, care ne-au permis până la urmă să transformăm utilizarea Webului de al-Qaeda într-unul dintre cele mai bune instrumente antitero ale noastre.

TAO devenea un portal spre informații foarte importante. Dar și spre alte lucruri.

Predecesorul meu la NSA a fost Ken Minihan, care se numărase și printre predecesorii mei din Texas și multe dintre lucrurile pe care le-am învățat acolo au fost practic începute și dezvoltate de el. Eu fusesem convertit și transformat în prozelit de către discipolii lui.

Deși Ken și cu mine eram ofițeri de informații de carieră și insistam pe culegerea de puncte finale, niciunul dintre noi nu-și limita gândirea la spionajul simplu. Noi vedeam domeniul cibernetic ca pe unul al conflictelor reale

și consideram că NSA putea întări puterea americană în această zonă, pe lângă simpla spionare, dar agenția era limitată ca acțiuni. Ea putea să manipuleze în mod legal o țintă doar pentru a-și acoperi urmele sau pentru a-i sparge codificarea. Orice altceva nu făcea parte din misiune sau din statut, un neajuns pe care am încercat să-l corijăm.

Legile americane sunt destul de clare în privința deosebirilor dintre acțiunile de spionaj și cele de război. Spionajul se încadrează în Titlul 50 al Codului Penal SUA și este controlat de Comisiile pentru Serviciile de Informații ale Congresului. Acțiunile de război se încadrează în Titlul 10 și sunt controlate de Comisiile Forțelor Armate. Deosebirea funcționează destul de bine în domeniile fizice, însă chiar și acolo există neclarități din cauza acțiunilor sub acoperire ale CIA și activităților paramilitare.

Deosebirile se accentuează în domeniul cibernetic. Să luăm de exemplu activitățile de recunoaștere. În spațiul fizic, acestea au loc întotdeauna (sau ar trebui să aibă loc) înainte de încercarea unei operațiuni militare de forță. Robert E. Lee a căutat sfatul lui Jeb Stuart. În armatele prezentului, o patrulă va lansa o dronă pentru a afla ce se află pe versantul opus al unei coame înainte s-o traverseze.

În spațiul fizic, recunoașterea este aproape întotdeauna mai simplă decât operațiunea militară propriu-zisă. Poate că a fost greu și periculos de aflat unde se afla Armata Potomacului, dar n-a fost nici atât de greu și nici atât de periculos ca învingerea acesteia. Același lucru este valabil și pentru învingerea unui pluton inamic aflat în tranșee pe versantul opus al coamei pe care drona tocmai a filmat-o.

Recunoașterea ar trebui să fie cea dintâi și în domeniul cibernetic. Cum altfel ai ști ce să lovești, cum și când – fără daune colaterale?

Există totuși o deosebire. În domeniul cibernetic recunoașterea este de obicei o sarcină mai dificilă decât operațiunea care-i urmează. Este mai greu să pătrunzi într-o rețea și să activezi pe ea nedetectat în timp ce extragi

volume masive de date decât ar fi, digital vorbind, să spargi cu piciorul o uşă de apartament şi să arzi nişte circuite.

Să mergem însă mai departe. Un atac asupra unei reţele în vederea deteriorării sau distrugerii informaţiilor de pe ea este în general mai simplu decât tehnologia şi arta operativă necesare pentru a spiona pe aceeaşi reţea.

Cu un an înainte de a ajunge la NSA, Minihan a inventat o modalitate ingenioasă de a rezolva această problemă imposibilă prin înfiinţarea așa-numitului Centru de Tehnologie a Operaţiunilor de Informaţii (IOTC). Acesta se afla în clădirea sediului general al NSA şi a pornit iniţial la drum cu banii şi talentele din NSA, însă oficial nu făcea parte din agenţie. Era o întreprindere mixtă între Departamentul Apărării şi comunitatea serviciilor secrete.

Eticheta „operaţiuni de informaţii” era vastă şi oferea centrului autorizaţia de a întreprinde orice operaţiuni pe care ar fi dorit să le întreprindă vreodată împotriva inamicului: să-l spioneze, să-i compromită reţeaua sau informaţiile ori să-i controleze computerele de la distanţă pentru a cauza distrugeri fizice. Din punct de vedere legal, NSA putea să întreprindă numai prima dintre operaţiunile amintite, dar pentru că era o tehnologie, nu un centru operaţional, dispunea de libertatea de a dezvolta instrumente ce puteau fi utilizate de alţii, care aveau autorităţi diferite. Era o soluţie elegantă, ce a dus la umplerea rapidă a trusei de scule pentru diverse operaţiuni în spaţiul cibernetic.

Minihan se bucurase de un impuls real cu un an în urmă, după exerciţiul Eligibile Receiver al Departamentului Apărării. Exerciţiul fusese sponsorizat de generalul Jack Sheehan, un puşcaş marin dur de origine irlandeză din Boston, care conducea acum Comandamentul Flotei din Atlantic cu sediul în Norfolk. Sheehan înrolase

NSA ca echipă roşie pentru un atac cibernetic împotriva reţelelor Departamentului Apărării. Rezultatele au fost stânjenitor de spectaculoase. Fără să fi beneficiat

de nicio informație specială sau de vreun instrument special, echipa roșie penetrase absolut toate țintele indicate.

Minihan ar fi dorit să conducă operațiunile de remediere, însă serviciile militare se împotriveau cu îndârjire acordării unui rol mai puternic unei agenții defensive. Potrivit experienței lor, dezvoltarea agenției defensive se făcea de obicei pe seama reducerii bugetului lor. John Hamre, adjunctul secretarului apărării, a atras în cele din urmă susținerea DCI-ului George Tenet, după care a respins pur și simplu obiecțiile serviciilor militare.

În 1999, când am sosit eu, șeful IOTC era Bill Marshall, un veteran NSA, cu aer profesoral și excepțional de competent.

După câte se părea, partenerul lui cel mai dificil n-a fost niciunul dintre serviciile militare, ci tocmai conducerea Agenției Naționale de Securitate aflată mai jos de etajul șapte (unde se găsea biroul directorului). Mulți doreau să facă misiunea SIGINT tradițională; „operațiuni de informații” părea ceva exotic care reprezenta o abatere costisitoare de la o sarcină deja dificilă și exista temerea că instrumente IOTC ajunse în mâinile altora vor compromite fragilele operațiuni NSA îndreptate spre punctele finale.

Bill Black, care avea să devină ulterior adjunctul meu (capitolul 2), susținea cu hotărâre ca IO să fie găzduite la NSA ca o extensie firească a misiunii SIGINT. Bill s-a oferit voluntar să fie directorul adjunct al lui Minihan pentru operațiunile de informații. Deoarece agenția nu putea de fapt să execute majoritatea acțiunilor ce puteau fi numite operațiuni de informații, era vorba mai degrabă despre un post de lobby, iar Black a fost neobosit în promovarea pe care a făcut-o. Opoziția internă din NSA față de concept a fost însă atât de intensă, încât până la urmă el s-a retras dezgustat.

Deziluzionat și frustrat, Black l-a avertizat pe Marshall că va eșua inevitabil, într-un mod sau altul. Dacă

reuşea operaţional, seniorii NSA aveau să-l urască, iar dacă eşua, avea să fie văzut ca un incompetent.

Când l-a angajat pe Marshall, Minihan i-a spus că toţi considerau că IOTC nu avea pic de substanţă şi că se rezuma la prezentări Power Point. I-a cerut să producă rezultate reale, să clădească alianţii între Departamentul Apărării şi comunitatea serviciilor secrete şi să capete resursele necesare pentru a-şi face treaba. În schimb i-a promis protecţie de la nivelul cel mai înalt împotriva celor care aveau să i se opună şi să încerce să priveze proiectul de fonduri.

Pe dinăuntru Marshall era foarte dârz şi concentrat, dar compensa la exterior prin colaborare şi comunicare. Cu timpul, a erodat împotrivirile. A început cu câteva zeci de oameni şi în trei ani a crescut IOTC la câteva sute. Echipa lui aflată în dezvoltare lucra cu încăpăţânare pentru a concepe, strânge, evalua, modifica, cataloga şi stoca instrumente ce se puteau dovedi utile pentru apărarea reţelelor, pentru spionarea adversarilor sau pentru interzicerea accesului, deteriorarea, subminarea sau distrugerea reţelei ori a informaţiilor lor.

Pe măsură ce numărul instrumentelor sale a crescut, Marshall a insistat cu întrebări legate de legitimitate, doctrină şi organizare. Nu poţi să stochezi instrumente şi arme fără să-i determini pe juriştii Departamentului Apărării şi pe factorii decizionali la nivel naţional să-ţi ofere nişte directive. Iar acest lucru a generat dezbateri, controverse şi o gândire progresistă. Privind retrospectiv, Marshall a considerat că aceea a fost realizarea cea mai durabilă a centrului.

IOTC a devenit locul de strângere al ciberneticienilor, unde conceptele cibernetice puteau fi definite, discutate, contestate, dezbătute şi testate. Mai important chiar decât trusa de instrumente aflată în creştere, Marshall şi centrul său au păstrat viu focul doctrinal (şi controversat) al operaţiunilor în spaţiul cibernetic.

Fort Meade se află la aproximativ 40 de minute de

centrul Washingtonului, într-o zi cu circulație redusă (așa cum sunt duminicile). Izolarea relativă este plăcută. Te plasează în exteriorul rutinei cotidiene a capitalei, încărcată de politică.

În același timp distanța înseamnă că nu te trezești de obicei cu vizitatori neoficiali. Cei care vin pe autostrada Baltimore-Washington Parkway o fac cu un scop precis, altfel nu vin deloc.

Ne-am străduit din răspuțeri să aducem cât mai mulți lideri de opinie la Fort Meade. Doream să le prezentăm gândurile, acțiunile și ambițiile noastre în acest domeniu nou.

Pentru clarificarea discuțiilor, am început vorbind despre operațiunile din rețele de computere (CNO), explicând că pot fi clasificate astfel: apărarea rețelilor de computere (CND), adică protecția propriilor computere legate în rețele; exploatarea rețelilor de computere (CNE), interceptarea datelor altor persoane; și atacarea rețelilor de computere, distrugerea datelor, rețelilor sau obiectelor fizice (CNA) ³¹.

După aceea începeam de obicei să prezentăm apărarea rețelilor de computere, deoarece nu era atât de amenințătoare, nu atât de recentă și ca atare nu atât de controversată.

Încă de la înființarea ei, NSA avusese statutul de a securiza comunicațiile guvernului american. Vechiul telefon securizat STU-3 era un produs NSA. Există o fotografie a președintelui Bush vorbind la un asemenea telefon în sala de clasă din Florida în dimineața de 11 septembrie.

Prin urmare, apărarea rețelilor de computere, sau CND, era un rol pe care-l puteam interpreta cu destulă ușurință, cel puțin din punct de vedere birocratic. Cam o

³¹ La NSA, predecesorul meu și cu mine am fost ofițeri de aviație, care fuseserăm de asemenea și comandanți ai Agenției de Informații a Forțelor Aeriene. Clasificarea noastră seamănă în mod straniu cu felul cum sunt organizate și explicate avioanele militare americane: recunoaștere (CNE), bombardiere (CNA) și vânători (CND) (n.aut.).

cincime din bugetul și personalul NSA erau deja dedicate apărării. Aici problema era mai degrabă de natură tehnică și operațională: cum te aperi într-un domeniu pe care noi îl găseam destul de ușor de exploatat când treceam la ofensivă?

A fost greu. Cu câteva săptămâni înainte de a părăsi NSA în 2005, la insistența lui Bill Black (acum adjunctul meu) am lansat Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor (NTOC). Dacă urma să aruncăm cu bolovani cibernetici, atunci ar fi fost indicat să ne protejăm casa de sticlă. L-am sunat din nou pe Bill Marshall ca să preia conducerea centrului. A început cu zece oameni, fără spații de lucru destinate și fără buget, pentru ca după trei ani să fie un concern înfloritor cu aproape 1.000 de angajați.

Dacă n-ar fi fost la NSA, centrul acesta ar fi fost o altă echipă menită să răspundă la incidente computerizate, care ar fi combinat tehnologia asigurării informațiilor, senzorii rețelelor și datele de comunicații interne, pentru a trece pe hartă ce se întâmpla într-o rețea.

Însă Centrul de Operațiuni împotriva Amenințărilor se găsea în NSA, așa că era conectat direct la un vast sistem SIGINT global, care putea să trimită cercetași digitali în exteriorul perimetrului pentru a identifica activități și amenințări cu mult înainte ca ele să fi ajuns la firewallul local. Centrul funcționa non-stop și monitoriza bătăile inimii întregului domeniu cibernetic, avertizând din timp rețelele de securitate națională americane.

Era similar cu Centrul de Operațiuni de Informații pe care-l avusesem în San Antonio, dar dopat cu steroizi. După cum era de așteptat, combinația sa unică de SIGINT și autorități în materie de securitatea informațiilor, expertiză și resurse a trezit suspiciuni birocratice în Washington, așa că Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor trebuia să-și dovedească valoarea în decursul scepticelor treceri în revistă ale oficialităților din Departamentul Apărării, Congres și Biroul de Management și Buget. Le-a absolvit pe toate.

Mai trebuie făcute încă multe alte lucruri, deoarece există și alte probleme nerezolvate pentru apărarea cibernetică. Statutul NSA prevede apărarea secretelor guvernului american. El nu se extinde la alte rețele guvernamentale neclasificate, ori la sectorul privat, unde se află enorm de multe proprietăți intelectuale americane, informații comerciale și infrastructură critică. Nici chiar azi rețelele acelea nu simt apărare în mod adecvat. Dovezi în această privință sunt furturile de date de pe cardurile de credit din Target și Home Depot sau ale planurilor pentru F-35 de la contractori ai guvernului american.

A doua activitate care se încadrează în rubrica largă a operațiunilor cu rețele de computere a fost ceea ce noi numeam exploatarea rețelelor de computere, sau CNE. Era activitatea de punct final, cu SIGINT activ, axată pe TAO pe care am descris-o deja, și aveam practic tot ce ne trebuia pentru a prospera, cel puțin în materie de lege și politică.

De fapt, la momentul respectiv a fost prea puțin observată (sau apreciată) ușurința cu care ne-am transferat sistemul de administrare de la vechea lume la cea nouă. Cu foarte puține dezbateri pro și contra, am trecut de la lumea în care undele radio erau lăsate să ne lovească întâmplător antenele, la o formă digitală de efracție. Penetram rețele din străinătate și spuneam că era același lucru cu culegerea semnalelor din eter și că se aplicau aceleași reguli. Pentru noi era perfect adevărat, dar privind retrospectiv, era o tranziție remarcabilă, care a părut unora mai puțin inocentă și mai puțin inevitabilă atunci când a devenit subiectul unor dezbateri publice intense în 2013 (capitolul 21).

Categoria finală de acțiune din cadrul operațiunilor în rețele de computere era atacurile rețelelor, sau CNA. Acestea erau acțiuni concepute pentru a submina rețeaua unui adversar sau, în forma lor extremă, pentru a prelua controlul rețelei în scopul utilizării ei la crearea unui nivel de distrugere fizică. NSA continuă să nu dețină niciun fel de autoritate în această privință; ea a fost limitată la

apărarea informațiilor americane și la interceptarea informațiilor altor persoane. Noi însă știam că apărarea, exploatarea și atacul nu puteau fi deosebite tehnologic și operațional, chiar dacă erau separate ca autoritate legală, fluxuri de finanțare și control congresional – toate fiind rezultatele turnării unui vin nou (digital) în sticle vechi (realmente din secolul al XVIII-lea). Pentru noi, era la fel de logic ca și existența a trei forțe aeriene americane – una pentru recunoaștere, a doua pentru bombardament și a treia pentru vânătoare – când de fapt *totul* se rezuma la controlul spațiului aerian.

Unul dintre vizitatorii noștri regulați la Fort Meade era generalul liber cugetător Jim Cartwright, un aviator al Forțelor Navale, care preluase conducerea Comandamentului Strategic din Omaha în 2004. Comandamentul Strategic primise o mulțime de misiuni suplimentare, dar importanța celei de descurajare nucleară, trecută în statutul său, se redusese treptat. Cartwright fusese nevoit să organizeze comandamentul pentru a se ocupa de recunoaștere globală, apărare antirachetă, antiproliferare și spațiu cosmic, pe lângă rolul tradițional al loviturilor globale.

El a avut de asemenea responsabilitatea pentru operațiunile cibernetice ofensive, atacurile asupra unor rețele de computere pe care Fort Meade le putea executa, dar pentru care nu avea autoritatea legală.

Era imposibil ca un singur cartier general să poată controla toate misiunile Comandamentului Strategic, așa încât Cartwright a recurs la planul atragerii marilor agenții defensive de partea sa. Majoritatea fuseseră deja desemnate „agenții de sprijinire a luptei” și erau conduse de ofițeri de armată, așa că avea să fie destul de simplu să le subordoneze pentru funcții specifice.

Cartwright și cu mine am discutat și ne-am întâlnit des. Am căzut de acord că el putea să-și delege autoritatea și responsabilitatea pentru atacuri cibernetice către Fort Meade și să-mi acorde mie sarcina suplimentară de braț de

acțiune sub titlul de comandant al unei organizații cu titlu greoi: Comandamentul Interarme pentru Componenta Funcțională - Război pe Rețele Informatice (JFCC-NW).

În esență urma să extindem IOTC, să-i dăm o nouă identitate și să-i conferim autoritate operativă prin intermediul poziției lui Cartwright de comandant combatant. Echipa combinată de la Fort Meade avea să intercepteze și să conducă recunoașterea unei ținte bazându-se pe autoritatea mea de director al NSA, pentru ca după aceea, în funcție de ordinul primit, să manipuleze ori să distrugă ținta, bazându-se pe autoritatea în luptă a lui Cartwright, exercitată prin intermediul meu.

Noi mergeam la vale când am inițiat acest demers. Războiul cibernetic era un subiect fierbinte și exista consensul că trebuia să ne organizăm mai bine pentru a lupta în domeniu.

Cartwright nu depunea cine știe ce eforturi pentru a aduce la bord Statul-Major Interarme, dar în esență oferea resurse NSA pentru a spori puterea de luptă în spațiul cibernetic a Departamentului Apărării cu costuri mici pentru servicii. Spre deosebire de opoziția pe care o manifestase față de IOTC în 1997 - 1998, de data aceasta Apărarea era deschisă față de idee.

Șeful Statului-Major Interarme, generalul de aviație Dick Myers, ne susținea, totuși dorea unele asigurări personale. Îl cunoșteam de mulți ani. Drumurile noastre se intersectaseră adesea, mai ales când el condusesese toate unitățile USAF din Pacific, apoi US Space Command, așa că a fost ușor să aranjez o întâlnire personală pentru a-i explica intențiile noastre.

A fost o informare militară tipică - câteva grafice și diapozitive, doar noi doi în cabinetul lui din inelul-E al Pentagonului. După ce am terminat, el a întrebat simplu:

— Mike, chestia asta va rezolva situația?

— Nicio șansă, am răspuns. L-am asigurat că era acțiunea corectă pe care trebuia s-o întreprindem acum, dar am adăugat: ne vom întoarce peste doi ani. Iar până

atunci o vom da în bară la un nivel mult mai elevat.

Termenul acela neprotocolar avea scopul de a atenționa că JFCC-NW nu era decât o simplă escală în drumul spre un comandament complet cibernetic.

Planul nostru nu necesita aprobarea Congresului, deoarece implementarea lui se încadra deja în autoritatea secretarului apărării. Secretarul Rumsfeld a fost convins și Cartwright a primit acordul președintelui după o întâlnire avută cu acesta la ranch-ul din Texas în timpul Crăciunului din 2004.

Chiar și fără să fi avut nevoie de legislație, Cartwright și cu mine tot am informat Congresul. Nu eram naivi, iar aceasta nu era prima noastră ciocnire. Ar fi fost prostesc să stârnim vreo opoziție pur și simplu din ranchiună.

Metoda noastră a fost de a-i informa confidențial pe congresmeni cu „rugămintea” de a acorda acestei relații neobișnuite dintre autoritățile Titlului 10 (purtarea războiului) și Titlului 50 (spionajul) mai mult spațiu și timp pentru a se maturiza înainte de a fi nevoiți să explicăm toate specificațiile scrise cu litere mici (dintre care multe încă nici nu existau).

Acțiunea noastră nu se încadra în structura de control a Congresului. Ea combina activități, dintre care unele erau controlate în mod tradițional de Comisiile pentru Serviciile de Informații, iar altele erau controlate de Comisiile Serviciilor Armate – și nimic nu este păzit la Capitoliu cu mai multă înfrigurare decât jurisdicția.

De fapt, ceea ce o făcea atractivă pentru Statul-Major Interarme – care depindea de multe resurse NSA pentru a stopa activități care erau incontestabil de luptă, nu de culegere a informațiilor – ar fi putut distruge cu totul ideea înaintea comisiilor pentru informații ale Senatului și Camerei Reprezentanților. Comisiile Congresului sunt la fel de atente la protejarea fluxurilor de finanțare ca și la jurisdicția lor.

De aceea ne-am străduit intens să ne explicăm. Am

compărut împreună într-o ședință neoficială în fața supvizorilor din Senat. Cartwright se ocupa singur de Camera Reprezentanților, dar folosea aceeași argumentație.

Ne-am descurcat destul de bine. Congresul n-a impus obstacole, iar în ianuarie 2005 a apărut JFCC-NW, prima forță de atac pe rețelele de calculatoare a țării.

Am fost primul ei comandant, dar n-am rămas foarte mult în funcția respectivă. După o lună, președintele a anunțat numirea mea ca prim director adjunct al Serviciilor Naționale de Informații americane, iar la sfârșitul lunii aprilie am fost confirmat de Senat.

Acum aveam însă o structură care să ne însoțească viziunea: un centru defensiv în Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor (NTOC), o ramură ofensivă în Comandamentul Interarme pentru Componenta Funcțională - Război pe Rețele Informatice (JFCC-NW) și o activitate de spionaj în Operațiunile de Acces Personalizat (TAO).

Toate erau direcții mari și prospere construite de-a lungul unui deceniu - viteza luminii potrivit standardelor de la Washington.

Ne bucuram de asemenea de un vot de încredere din partea Statului-Major Interarme și o mulțime de promisiuni potrivit cărora Congresul va accepta o relație de comandă mai puțin obișnuită.

Ne mai trebuiau doar niște arme reale.

În ciuda predispoziției domeniului cibernetic spre ofensivă, munca este grea (mai grea decât îi facem uneori publicitate în entuziasmul nostru). Pentru a ataca o țintă, trebuie mai întâi s-o penetrezi. Accesul care a fost obținut prin luni, chiar ani de efort poate fi pierdut printr-o modernizare banală a sistemului vizat, nici măcar una concepută pentru îmbunătățirea defensivei, ci o simplă modernizare administrativă de la 2. O la 3.O.

După ce ai intrat, ai nevoie de un instrument adaptat, care să creeze efectele dorite. Foarte adesea

acesta trebuie să fie creat special pentru ținta respectivă. Nu este același lucru cu producerea de bombe de 300 kg care pot fi puse pe același raft cu trusele de dirijare a tirului prin laser.

Multe arme din trusa de scule a IOTC au fost culese din lumea reală a internetului. Instrumentele cu o istorie pe Web simt cu atât mai greu de imputat dacă au fost utilizate vreodată. Totuși unele dintre ele puteau fi destul de neplăcute, așa că a trebuit să fie modificate pentru a respecta cerințele noastre operaționale și legale.

Noi doream niște arme care să satisfacă standardele legilor conflictului armat – arme care să reflecte principiile trainice ale necesității, distincției și proporționalității. Pentru un prim ordin, ele trebuiau să producă im efect predictibil și să răspundă la o nevoie (necesitate) militară autentică. De exemplu, scoaterea din funcțiune a unui sistem antiaerian (ceea ce afirmă israelienii că ar fi făcut în 2008 în timp ce au distrus un reactor nuclear sirian), dar nu și asaltarea site-urilor de bănci importante prin atacuri distribuite de interzicere a accesului la servicii (DDOS), astfel ca să nu poată fi accesate de cetățeni obișnuiți (ceea ce au făcut iranienii băncilor americane în 2012).

Și chiar dacă efectele au fost previzibile și legitime, factorii politici decizionali au vrut să știe dacă ele pot fi limitate la ținta intenționată (distincție) și, în măsura în care asta nu se poate, dacă efectul dorit justifică daunele colaterale (proporționalitate).

Acestea sunt principii universale și străvechi pentru orice războinic care nu este lipsit de conștiință, dar în spațiul real te poți baza adesea pe un secol sau mai multe de experiență. De exemplu, „un focos exploziv de această dimensiune care lovește sub acest unghi acest tip de țintă va crea o zonă de mortalitate de această mărime și această formă”. Am conceput până și o poreclă ireverențioasă pentru petele neregulate roșii (mort), galbene (poate) și verzi (sigur) pe display-ul vizual al unor asemenea formule:

„gândaci striviți”.

Întrebarea este cum arată un gândac strivit pentru o armă cibernetică ce n-a fost niciodată utilizată din considerente de simplă furie și împotriva unei rețele unice, care este bine înțeleasă, totuși nu perfect?

În termeni concreți, dialogul din Camera de Criză începe cu o întrebare a consilierului pe probleme de securitate națională care ar suna așa:

— Afirmați așadar că puteți submina sursa de energie a acestei baze militare foarte importante?

— Da, și s-o menținem ca atare prin atacuri persistente.

— Bun. Ce altceva mai există pe rețeaua aceea?

— Credem că putem restricționa efectele la o zonă reală destul de mică.

— Cât de mică?

— Probabil optzeci-o sută de kilometri pătrați.

— În scenariul cel mai defavorabil, câte spitale sunt în zona respectivă?

— În scenariul cel mai defavorabil, patru. Poate cinci.

— Toate au surse de alimentare neîntreruptibile?

— Asta încercăm să aflăm acum.

Consilierul pe probleme de securitate națională face o pauză, pare să reflecteze, după care trece mai departe, spunând:

— Bine. Anunțați-mă. Vom discuta asta data viitoare.

Și data viitoare, și data viitoare, și data viitoare.

Iar ședința aceasta are loc invariabil în Camera de Criză, nu la Pentagon sau la Langley, ori la cartierul general al unor combatanți, încă de când au fost concepute, armele ciberetice au fost văzute ca „arme speciale”, destul de asemănătoare focoarele nucleare dintr-o perioadă anterioară.

Totuși, ele nu sunt bine înțelese de genul de oameni care participă la ședințe în Aripa de Vest a Casei Albe³² și

32 Cunoscută drept „Clădirea birourilor puterii executive”, Aripa de Vest este sediul activităților președintelui SUA (n.trad.).

deocamdată nici n-a apărut vreun Herman Kahn (autorul faimoasei cărți *On Thermonuclear War*) care să le explice.

În primul rând este provocarea limbajului tehnic. Adesea, după câteva fraze, brieferul cibernetician sună vag, ca Rain Man, pentru mulți seniori din încăpere. După alte câteva fraze, majoritatea sunt convinși că el este chiar Rain Man.

Pe când eram în guvern, o operațiune cibernetică a mers prost – cel puțin din punctul meu de vedere. În analiza ulterioară, a fost clar că dintre seniorii participanți la ședința de aprobare finală din Camera de Criză n-au existat doi care să fi crezut că aprobaseră aceeași operațiune.

Dincolo de complexitate, conceperea planurilor pentru operațiuni cibernetice este incomodată de excesul de secretomanie (iar asta o afirmă un veteran al *serviciilor secretei*). Nu cunosc nicio altă familie de arme a căror dezvoltare să fie atât de ancorată în serviciile de spionaj (cu excepția, poate, a dronelor). Iar obișnuita secretomanie a serviciilor secrete s-a infiltrat în operațiunile cibernetice întârziind dezvoltarea puterii de luptă digitală – sau cel puțin politica ei de integrare. Este greu de obținut consens în privința unor lucruri în general necunoscute, compartimentate sau doar rareori discutate de câțiva puțini aleși.

După ce am ieșit din aparatul guvernamental, am făcut parte dintr-un grup de discuții la Universitatea Georgetown, alături de câțiva specialiști în cibernetică foarte cunoscuți. Fără niciun fel de coordonare anterioară, toți am fost de părere că secretomania cibernetică întârziase dezvoltarea politicii și doctrinei în domeniul cibernetic. Unul dintre membrii grupului, Siobhan Gorman, care scrisese despre NSA pentru *Baltimore Sun* înainte de a se muta la *Wall Street Journal*, a afirmat că datele antiteroriste erau mai ușor de smuls de la guvern decât orice formă de informație din spațiul cibernetic.

Problemele tehnice și ambiguitățile politice au

contribuit totuși prea puțin la diminuarea spiritului entuziaștilor în acest nou domeniu. Eram la fel ca entuziaștii aviației dinaintea celui de al Doilea Război Mondial: „Bombardierul va răzbate întotdeauna!” Ca și ei însă, am fost mult timp teoreticieni iscusiți, dar lipsiți de succes practic.

În 2004 și 2005 aveam să recunosc sincer că până atunci ne ocupaserăm practic cu mâzgălire de graffiti virtual pe metrouri digitale. Puteam să câștig, însă nu eram decisivi. Efortul depus chiar înaintea invadării Irakului de a transmite e-mailuri oficialităților irakiene pentru a le avertiza de soarta lor și a sugera cursuri alternative de acțiune se pare că n-a făcut decât să le irite. În cadrul altei operațiuni, am făcut ca telefonul lui Slobodan Milošević să sune încontinuu, dar nu există nicio dovadă că asta ar fi scurtat conflictul din Balcani.

Evenimentul spectaculos din analele forțelor aeriene a fost scufundarea navei de luptă germane *Ostfriesland*, lângă Hampton Roads în 1921. Nava nu era apărută și nici în mișcare, iar prin multiple valuri de atacuri de-a lungul a două zile a fost scufundată de bombardiere decolate de pe sol. N-a fost nici măcar pe departe un test operațional, dar aviatorii l-au salutat ca pe zorii unei noi epoci.

Le-am reamintit războinicilor noștri cibernetici că până și în condițiile unei regii similare celei de care se bucuraseră biplanele lui Billy Mitchell la evenimentul *Ostfriesland*, noi eram mai puțin convingători. Nu ne apropiaserăm nici măcar pe departe de scufundarea navei germane.

Războinicii cibernetici ai Americii au continuat totuși să încerce, iar uneori poate că au făcut-o prea intens.

Întrucât purta războaie în Irak și Afghanistan, plus războiul global împotriva rețelelor de teroriști, Statul-Major Interarme a emis un ordin executiv permanent care autoriza acțiuni de contracarare a utilizării internetului de către adversari, cunoscut sub acronimul greoi de CAUI. Privit superficial, ordinul părea a conferi o autoritate

vastă, dar de fapt era destul de limitată, deoarece necesita o permisiune specifică la nivel superior pentru a întreprinde orice operațiune care nu era doar tactică în desfășurare, ci și locală prin efecte.

În perioada premergătoare uneia dintre comemorările datei de 11 septembrie, s-a propus recurgerea la acțiuni mai vaste de contracarare a utilizării internetului de către adversari, pentru a bloca un videoclip pregătit de Osama bin Laden cu ocazia acestui eveniment. Scopul lui era de a ne irita și a demonstra că nu-i puteam slăbi propaganda. Scopul nostru era de a-i sabota în mod vizibil intenția ca mesajul să fie postat on-line la timp. Fără să fie un efect strategic, a fost totuși îndeajuns de atrăgător pentru a fi aprobat la o ședință în Deputies Committee a Consiliului pentru Securitate Națională.

Planul prevedea interzicerea accesului al-Qaeda la site-urile pe care intenționa să le folosească pentru distribuție. Unele puteau fi controlate prin cooperare, pe când altele trebuiau lichidate.

Printre acestea din urmă se număra un site controlat de un partener în antiterorism din Orientul Mijlociu. Era un site destul de viclean, conceput special pentru a-i atrage pe jihadiștii autentici, iar dezbaterea legată de distrugerea lui reflecta o întrebare eternă pentru noi. Doream să-i nimicim pe jihadiști în domeniul cibernetic sau era mai bine să-i monitorizăm pur și simplu acolo, pentru a-i ataca apoi în spațiul fizic? În mod tradițional, răspunsul înclina spre a doua variantă; în cazul acesta, noi o preferam pe prima.

Atacul a fost încununat de succes. Site-ul s-a prăbușit necruțător. Comemorarea atentatelor din 11 septembrie a trecut fără difuzarea niciunui mesaj postat de bin Laden, dar înainte de a începe să sărbătorească, specialiștii mei regionali m-au asaltat plângându-se despre impactul asupra partenerului nostru în antiterorism. Partenerul știa că era atacat și erau sigur că știa cine o făcea. Și de fiecare dată când își reconstruia site-ul, acesta se prăbușea

din nou.

Nimeni nu s-a gândit că am putea opri veșnic postarea videoclipului pe Web. Existau pur și simplu prea multe site-uri care puteau fi utilizate. Era timpul să-i punem capăt definitiv.

Atacul a continuat totuși în ciuda obiecțiilor noastre, așa că i-am telefonat lui Jim Cartwright, care era acum adjunctul șefului Statului-Major Interarme. El a înțeles dilema noastră: obținuserăm un succes tactic, dar acum amenințam o relație strategică importantă.

Jim a fost de acord să-i telefoniez omologului meu și să-i promit că atacurile vor înceta în următoarele 24 de ore. Am procedat ca atare într-o sâmbătă dimineață, convins că totul se va termina până duminică.

Nu s-a întâmplat așa și tot nu-mi pot explica motivul. În cazul *Ostfriesland*, Billy Mitchell încălcase niște reguli de bază prestabilite pentru a-și demonstra punctul de vedere, ceea ce înfuriase realmente Forțele Navale. Acum se părea că făceam același lucru, atât doar că de data aceasta dezamăgeam, înfuriam și aproape trădam un partener care pune mare preț pe relațiile personale și pe încredere. Am trecut peste scara ierarhică și i-am mărturisit partenerului că nu susțineam continuarea acțiunii, dar nu aveam nicio putere s-o opresc.

Ulterior, la rugămintea mea, Jim Cartwright și-a cerut și el scuza aliatului nostru în biroul meu.

Eu am solicitat o întâlnire privată cu Steve Hadley, consilierul pe probleme de securitate națională.

— Steve, am început, nu este nevoie ca CIA să participe la viitoare ședințe pentru propunerea de operațiuni cibernetice. Până nu vom avea o structură de administrare mai sofisticată și mai sensibilă decât această ultimă acțiune „trage și uită”, ne vom mulțumi cu e-mailuri. Ne poți trece în categoria „ne opunem”.

Steve a fost surprins. A replicat că nu era obișnuit să mă vadă furios. Și probabil își amintea că fusesem primul comandant al JFCC-NW. Asta arată cât de iritați eram.

Vreau să fiu foarte clar: noi cei din CIA nu ne opuneam ideologic operațiunilor cibernetice, ba chiar dimpotrivă. Aveam până și propria noastră forță cibernetică numită Centrul de Operațiuni de Informații (IOC), al cărei statut specifica desfășurarea de operațiuni cibernetice cu spectru complet, perfecționarea tehnicilor cibernetice, protejarea sistemelor Agenției și îmbunătățirea analizelor cibernetice ale CIA. George Tenet lansase acest centru, care crescuse constant sub conducerea sa, a lui Porter Goss și a mea.

CIA n-a încercat să copieze ori să concureze cu NSA sau cu JFCC-NW. Când am fost întrebat despre asta, am explicat că IOC aducea mult cu aviația Marine Corps, pe când NSA aducea al naibii de mult cu Forțele Aeriene SUA.

Aviația Marine Corps face parte integrantă din echipa sol-aer a pușcașilor marini. Ea nu încearcă să egaleze Forțele Aeriene SUA, ci oferă pur și simplu susținere aeriană pentru misiunile pușcașilor marini. Centrul de Operațiuni de Informații oferă putere cibernetică pentru ca Agenția să-și poată efectua și misiunile tradiționale.

În aviație este important ca atât pușcașii marini, cât și Forțele Aeriene să facă parte din același ordin de misiune al aviației. În caz contrar, poate exista fratricid.

Același lucru este valabil pentru Centrul de Operațiuni de Informații și NSA în domeniul cibernetic. Fiecare dintre ele trebuie să cunoască acțiunile celeilalte, iar acțiunile respective trebuie să fie neconflictuale. Asta funcționează de altfel destul de bine. Există muncă destulă pentru toți.

Am părăsit aparatul guvernamental în februarie 2009. După câteva luni, secretarul apărării a cerut Comandamentului Strategic al Armatei să pregătească planuri pentru un nou comandament cibernetic. În mai 2010, JFCC-NW a luat-o pe urmele lui IOTC, iar la Fort Meade a apărut Comandamentul Cibernetic al Statelor Unite, exact așa cum Minihan, eu și alți zeci de oameni ne

imaginaserăm cu mai bine de un deceniu în urmă. Keith Alexander, directorul NSA, a mai primit o stea pe epoleți și a devenit noul comandant.

Keith a rămas în cele din urmă opt ani la NSA. Adăugați celor șase ani de conducere ai mei, a însemnat aproape un deceniu și jumătate de viziune destul de consecventă, un fenomen puțin obișnuit în cadrul guvernului federal.

Alexander a continuat tradiția de propovăduire agresivă a misiunii cibernetice. Din exterior părea uneori că exagera și sărea în fața farurilor mult mai precaute ale administrației. Potrivit unor rapoarte, a participat la întâlniri cu Howard Schmidt, „țarul” securității cibernetice, ba chiar a fost pedepsit de John Brennan, consilierul pe probleme de securitate internă al președintelui.

Însă la jumătatea anilor '2010, la peste un an după ce părăsisem guvernul, nu mai existau îndoieli că armele cibernetice ajunseseră la maturitate. Cineva, aproape cu siguranță un stat național (deoarece așa ceva era prea greu de făcut artizanal), a utilizat o armă cibernetică ce a fost etichetată în mod popular Stuxnet pentru a scoate din funcțiune aproximativ 1.000 de centrifuge din unitatea nucleară iraniană de la Natanz.

Pentru cineva cu formația mea profesională, era o realizare indiscutabilă. Potrivit estimărilor, a însemnat un recul de șase până la douăsprezece luni pentru programul iranian.

Permiteri-mi totuși să descriu realizarea aceea într-un mod ușor diferit. Cineva tocmai utilizase o armă formată din biți, pe timp de pace, pentru a distruge ceea ce altă națiune putea descrie doar ca fiind o infrastructură esențială.

Când realitatea atacului a devenit publică, am comentat că – deși nu se compara în niciun fel ca putere de distrugere – percepușem evenimentul ca fiind similar celui din luna august 1945. Cineva trecuse Rubiconul. Acum pe

celălalt mal al râului exista un cap de pod permanent.

Ne aflam într-o nouă epocă militară. Ceea ce cu numai două decenii în urmă fusese concept și anticipare în Texas, devenise acum realitate.

Eu fusesem o parte din ea. Probabil chiar propulsasem o parte din ea. În tot cazul, avusesem ocazia să fiu prezent la unele decizii și puncte de cotitură importante.

Iar acum știam că toți va trebui să trăim cu consecințele.

NOUĂ

ESTE OARE REALMENTE NECESAR?

ODNI, 2005 - 2006 ȘI ULTERIOR

Comunitatea modernă a serviciilor secrete americane își are rădăcinile în Pearl Harbor. Tot ce a urmat după atacul acela a fost conceput pentru a împiedica surprize strategice. Am fost luați prin surprindere pe 11 septembrie și oamenii au vrut să știe motivele.

Toți aveau o opinie, inclusiv o comisie condusă de Lee Hamilton, fost congressman de Indiana, și Tom Kean, fostul guvernator de New Jersey. Ei și-au început activitatea prin mandat congressional în noiembrie 2002 și au fost îndeajuns de inteligenți ca să nu-și înainteze raportul sau recomandările până în iulie 2004, când campania prezidențială intrase în plină desfășurare.

Recomandările s-au referit la o restructurare majoră a serviciilor secrete americane, deși, în vara aceea, comunitatea serviciilor secrete purta un război global neîncetat și în general încununit de succes împotriva organizației al-Qaeda; concluzia comunității serviciilor secrete că Irakul post-invăzie va fi în mod inherent instabil se dovedea pertinentă; iar agentul CIA Steve Kappes întreținea discuții pe canale secrete care aveau să-i convingă într-un final pe libieni să-și abandoneze programele de înarmare nucleară și chimică.

La momentul acela, în comunitatea serviciilor secrete existau persoane care considerau că restructurarea era o

idee bună. Nu mă număram printre ele. Ritmul operațional era foarte alert și toți știam că restructurarea ar fi însemnat cheltuială de timp și energie, în același timp însă știam că nu preveniserăm ororile din 11 septembrie. Cetățenii americani ne iertaseră pentru înțelegerea greșită a unor lucruri, dar ei și reprezentanții lor din Congres doreau să vadă schimbări *vizibile*.

Candidatul la președinție John Kerry a sancționat concluziile Comisiei 11 septembrie la câteva ore după publicarea lor, cu certitudine înainte să le fi citit. Președintele Bush a așteptat un interval decent și i-a urmat exemplul după câteva zile.

După alegeri, Congresul a revenit la problema reformării serviciilor secrete cu o energie nemaivăzută la Washington.

Pentru mulți dintre noi care activam în acest domeniu a părut ca și cum Capitoliul produsese practic peste noapte 535 de experți în informații. John McLaughlin, DCI-ul interimar pe durata dezbaterii legii, obișnuia să compare discuțiile din cele două capete ale Pennsylvania Avenue (care leagă Casa Albă de Capitoliu - *n.trad.*) cu un pacient întins pe o targă, care este examinat de o mulțime de indivizi îmbrăcați în halate albe, fără ca în apropiere să se zărească vreun medic.

Este greu pentru Congres să legisfeze analize mai bune, culegeri mai agresive de informații sau operațiuni sub acoperire mai infailibile. Opțiunile sunt limitate. Congresul poate deplasa bani (ne dăduse deja foarte mulți), poate aduce forță de muncă (angajam cu o viteză pe care n-o mai înregistraserăm până atunci) și poate restructura organigrame și consolida autorități.

Prin adoptarea multora dintre recomandările Kean-Hamilton în Legea privind reforma serviciilor secrete și prevenirea terorismului din 2004, Congresul a decis să restructureze comunitatea serviciilor secrete și să consolideze autorități. Odată ce s-a trecut de criticile găunoase și încărcate emoțional adresate „mentalităților

de Război Rece”, „hornurilor”³³ și „terenului birocratic”, a fost clar că kongresmenii încercau să recalibreze echilibrul critic pe care trebuie să-l gestioneze orice organizație complexă: între libertatea de acțiune pentru părți și unitatea de efort pentru întreg. Prea puțină autonomie pentru părți duce la inacțiune, inflexibilitate, ezitare și oportunități ratate. Prea puțină unitate de efort înseamnă că realizările individuale ale agenției nu sunt sincronizate, armonizate, exploatate sau utilizate pentru avantaje maxime.

PE MUCHIE DE CUȚIT

Congresul urma să întărească nucleul comunității și să creeze mai multe forțe centripete pe seama celor centrifuge. De asemenea, intenționa să mute și să redenumască centrul. Directorul Central Intelligence (DCI) avea să devină directorul National Intelligence (DNI) și indiferent ce altceva putea fi el, *nu avea* să fie șeful CIA. Ba chiar nu avea nici să i se permită să aibă biroul în Langley.

Diagnosticul potrivit căruia aveam nevoie de mai mult „adeziv” era doar parțial corect. Când se ajungea la integrare și sincronizare, ne alegeam cu o mulțime de critici, în general nu mai sofisticate decât: „Sunteți toți duși cu pluta” însă n-am auzit *niciodată* să se continue: „De aceea, trebuie să fiți mai mult ca...” Asta fiindcă nu exista nicio țară care să poată înlocui cu adevărat punctele acelea de suspensie. Chiar dacă era necesar să avem mai multă integrare, ceea ce era adevărat, pe 10 septembrie serviciile secrete americane aveau deja comunitatea cea mai integrată de pe planetă.

DCI-ul George Tenet era în realitate un personaj puternic. Când am fost director al NSA, el m-a solicitat și m-a îndrumat spre acțiune mai mult decât oricare alte

33 O acuzație potrivit căreia informația, la fel ca fumul, se mișcă vertical în cadrul unei organizații, dar nu orizontal, între organizații (n.aut.).

persoane din Departamentul Apărării sau, de fapt, de oriunde din guvern. George era ascultat de președinte, cu care se întâlnea zilnic. Avea o personalitate copleșitoare și o etică a muncii pe măsură. De asemenea, conducea CIA, iar acel „C” venea de la „Central

Când îmi telefona, George începea de obicei cu cuvintele „Mike, tocmai am discutat cu oamenii mei”, pentru a o sfârși cu „și uite ce vreau să faci tu”. Iar „oamenii” la care se referea el în aceste conversații nu erau membrii echipei sale relativ mici de management al comunității, cât mai degrabă chiar agenții lui operaționali, analiști și tehnici din CIA. Cu alte cuvinte, din punctul de vedere al creării unității de efort și a coeziunii operaționale, „adezivul” cel mai puternic pe care l-am avut a fost faptul că șeful comunității (DCI) conducea și agenția ei cea mai relevantă operațional (CIA).

Iar Tenet nu era singur. Charlie Allen activa de aproape o jumătate de secol în CIA, timp în care fusese implicat în toate operațiunile delicate ale Agenției. După știința mea, el nu dormea niciodată. Era șeful de culegere a informațiilor pentru toată comunitatea serviciilor secrete și conducea orchestra aceea ca un dirijor virtuos.

Ordinele mele permanente pentru centrul operațional din NSA erau să facă pur și simplu orice le spunea Charlie.

— Dacă el telefonează și spune că trebuie să redirectionăm sateliții din Golful Persic de la apărarea antiaeriană irakiană spre poligoanele de testare iraniene, pentru că se pregătesc să lanseze o rachetă, o faceți fără alte comentarii. Și mă puteți anunța a doua zi dimineată. Nu trebuie să mă sunați, cu excepția cazului când telefonează altcineva ca să se plângă.

Așadar, diagnosticul că DCI nu avea foarte multă putere era departe de adevăr. Dar corolarul era că o sursă cu puterea lui – era totuși directorul CIA – avea limitări inerente, iar asta era mai aproape de adevăr.

Când am devenit directorul CIA (primul ocupant al funcției respective care nu era și DCI), explicam cu

regularitate personalului CIA că unul dintre avantajele noii structuri ODNI era faptul că mă puteam concentra exclusiv asupra conducerii Agenției. Într-adevăr, aproape că nu trecea zi în care să nu mă întreb cu glas tare cum reușiseră să se descurce predecesorii mei în ambele funcții.

John Negroponte sau Mike McConnell, primii doi DNI, erau nevoiți să se scoale la ora 5 dimineața și își începeau ziua urcându-se în SUV-ul lor blindat, unde li se prezenta informarea zilnică de securitate în drum spre biroul din vechea clădire de birouri executive. Acolo se pregăteau pentru ședința de dimineață cu președintele, citind telegrame și rapoarte de teren, revăzând articole specifice din informarea de securitate, adăugând sau tăind după caz, ori solicitând mai multe informații despre un subiect sau altul. DNI-ul și brieferul președintelui traversau West Executive Avenue și se reuneau în fața Biroului Oval cu câteva minute înainte de ora 8: 00. Ședința cu președintele dura între 30 și 45 de minute și era urmată în mod frecvent de o discuție, oficială sau nu, cu consilierul pe probleme de securitate națională. După aceea DNI-ul se urca din nou în SUV și se ducea la serviciu, unde ajungea (într-o zi norocoasă) cu puțin înainte de ora 9: 30. La momentul acela eu eram deja în biroul meu, concentrându-mă de vreo trei ore exclusiv asupra CIA. Cum ar fi fost posibil ca o persoană cu asemenea cerințe să conducă atât Agenția, cât și comunitatea de servicii secrete?

O a doua limitare impusă directorului CIA în calitate de șef al comunității serviciilor secrete era ceva mai subtilă. Se susține că orice director CIA va vedea inevitabil lumea printr-o lentilă CIA. Ne putem baza pe șeful HUMINT-ului național să facă compromisuri înțelepte de resurse între serviciul HUMINT, pe care îl controlează direct, și, să zicem serviciul SIGINT, pe care nu-l controlează? Din experiența mea cu George Tenet, pot spune că așa ceva este posibil, totuși întrebarea nu-i

nelalocul ei.

M-am întrebat adesea ce a gândit președintele Bush de fapt despre trecerea la DNI. Din punct de vedere politic, el nu avea decât opțiunea susținerii; a se opune Comisiei 11 septembrie în timpul campaniei ar fi fost considerată o sancționare a eșecului. Iar președintele a acordat multă atenție personală implementării noii structuri odată ce legea a fost promulgată și campania electorală a rămas în urmă.

Însă tatăl lui fusese DCI și, bazându-mă pe legătura mea cu Bush 41³⁴, el își iubise meseria. Agenția îi împărtășise sentimentul, în 2007, la aniversarea a 60 de ani, am organizat un barbecue texan pe peluza din fața clădirii originale a sediului central. Când am ieșit din hol împreună cu Bush 41, aplauzele au fost instantanee, calde și susținute.

Toți știam că Bush 41 îl sfătuisese pe Bush 43 să-l păstreze pe George Tenet ca DCI după alegerile din anul 2000. În timpul președinției Ford, Bush 41 ocupase funcția mai puțin de un an și dorise să și-o păstreze. El nu considera că funcția aceea trebuia să fie politică. Noul președinte Carter l-a dezamăgit și l-a numit în funcție pe Stansfield Turner.

Președintele Bush 43 a fost în biroul meu din Langley cu familia mea imediat înainte ca să depun jurământul oficial în iunie 2006 și a comentat nepăsător:

— Așadar, acesta a fost biroul tatii?

Jeanine a întrebat atunci:

— V-ați vizitat tatăl cât timp a fost aici?

— Nu, a replicat inexpressiv președintele, pe atunci eram considerat un risc prea mare de securitate.

După aceea a privit rafturile goale de pe pereți (încă nu-mi adusesem lucrurile) și a adăugat:

— Se zice că poți spune multe lucruri despre un om

³⁴ George H. W. Bush (n. 1924), a fost poreclit „Bush 41”, deoarece a fost al patruzeci și unulea președinte american; fiul său cel mai mare, George W. Bush (n. 1946), a fost poreclit „Bush 43”, deoarece a fost al patruzeci și treilea președinte american (n.trad.).

doar privindu-i cărțile din bibliotecă.

Indiferent ce ar fi putut simți sau discuta președintele sau tatăl lui în conversațiile lor personale, în 2004 toți știam că noua lege urma să ia controlul direct al CIA din mâinile noului director al comunității. Asta însemna că legislația trebuia să-i acorde noii funcții o mână *forte* și trebuia s-o facă în mod oficial și specific. Le-am spus asta senatorilor Collins și Lieberman, arhitectii-cheie ai legii respective când ne-am întâlnit în vara aceea. De aceea Jim Clapper și cu mine am avertizat Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților spre sfârșitul verii că un DNI inutil ar fi înrăutățit de fapt lucrurile.

Jim și cu mine am reluat tema aceea în fața unui grup de seniori din comunitatea serviciilor secrete la Wye River Plantation, pe malul răsăritean al Maryland. Acolo am fost și mai puțin inhibați, deoarece ne aflam în familie, într-o sală de clasă și totul era complet neoficial. *Greșiți* înainte de a termina masa și a pleca spre podul Bay și a continua călătoria spre casă, cineva din sală îi telefonase subsecretarului pentru informații al apărării, Steve Cambone, și-i transmisese un raport stil Stasi³⁵ despre opiniile noastre.

Așa am ajuns să fim rapid invitați la un prânz cu secretarul apărării Rumsfeld, la care au mai participat adjunctul lui, Paul Wolfowitz, generalul Pete Pace (adjunctul șefului Statului-Major Interarme) și Cambone. Clapper și cu mine stăteam la o masă vizavi de conducerea Departamentului Apărării și am fost invitați să ne expunem cazul. Dispunerea aceea mi-a reamintit de masa de la Panmunjom, unde obișnuiam să negociez cu nord-coreenii, atâta doar că acum aveam între noi mâncare mexicană, nu drapele naționale miniaturale.

În timpul mesei, Rumsfeld a fost mai degrabă rece

35 Serviciul secret est-german, notoriu pentru dosarele voluminoase pe care le avea despre toți cetățenii săi, dosare create chiar de cetățenii care se denunțau reciproc (n.aut.).

decât furios. Avea o justificare. Șefii a doua dintre agențiile sale (eu eram directorul NSA, iar Jim directorul Agenției Naționale de Informații Geospațiale) făcuseră lobby pentru legislația căreia se opuneau el și departamentul său. Ar fi trebuit să-l fi anunțat în prealabil. Ar fi trebuit să mergem mai întâi la el.

Pe de altă parte, știam în mod cert care era poziția secretarului. Brent Scowcroft, fostul consilier pe probleme de securitate națională, susținuse o structură de tip ODNI în 2002, când fusese șeful Consiliului Consultativ pentru Informații al președintelui. Rumsfeld o etichetase drept cea mai stupidă idee din toate timpurile.

Rumsfeld dezvoltase de asemenea o relație bună cu George Tenet; chiar înainte de a se întoarce în guvern, își exprimase clar opinia că CIA era un partener esențial al Departamentului Apărării. El și Tenet își rezolvau în mod uzual problemele inevitabile în timpul prânzurilor de vineri. Ultimul lucru pe care-l dorea Rumsfeld era un alt jucător sau o altă birocrație cu care să aibă de-a face. În plus, se gândea el, ce ar fi putut face un DNI și n-ar fi putut face un DCI *dacă* președintele dorea cu adevărat să se întâmple ceva?

Era corect, desigur, dar în realitate nu conta. Noi aveam să ne alegem cu un DNI și exista pericolul real ca Congresul să înființeze un conducător al comunității serviciilor secrete care să aibă mai puțină putere decât avuseseră în realitate toți DCI. I-am spus lui Rumsfeld că așa ceva ar fi fost dezastruos și am pledat pentru un limbaj legislativ care să codifice un rol consolidat pentru DNI chiar asupra marilor agenții naționale de culegere a informațiilor – Agenția Națională de Securitate, Agenția Națională de Informații

Geospațiale (NGA) și Biroul Național de Recunoaștere (NRO) – din Departamentul Apărării. Jim a sugerat chiar un viitor în care agențiile respective aveau să se găsească în exteriorul Departamentului Apărării și direct sub DNI.

După ce prânzul s-a terminat și secretarul cu echipa lui se pregăteau să plece, în mod clar nemulțumiți de explicațiile noastre, am comentat că era posibil să ne îndreptăm spre dezastru dacă Departamentul Apărării nu-și călca pe inimă și nu dădea dovadă de „generozitate”.

Secretarul Rumsfeld înțelegea importanța informațiilor secrete și mi-a dat clar de înțeles acest lucru de la bun început, mult înainte de 11 septembrie. După ce a fost confirmat în funcție, în primăvara anului 2001, m-a invitat în biroul lui pentru „a ne cunoaște mai bine”. Eram numai noi doi; el stătea la o masă, în vesta lui tricotată caracteristică. Pregătisem niște planșe care descriau NSA și activitățile sale, dar n-am ajuns foarte departe.

— Pentru cine lucrezi? m-a întrerupt el repede.

— Pentru dumneata, domnule secretar, și pentru George Tenet.

— Care linie este groasă și care este punctată?

— Ambele sunt groase, am răspuns, și bănuiesc că asta ar putea fi o problemă pentru mine dacă cineva de pe aici ne-ar băga în seamă.

Am continuat, spunându-i că „Bună dimineța, domnule secretar” din ziua aceea fuseseră primele cuvinte pe care le schimbasem cu un secretar al apărării, în ciuda faptului că lucrasem la NSA de peste doi ani.

Rumsfeld a reținut cuvintele acelea. A fost atent.

În 2004, țara era în război de trei ani și întărirea caracterului defensiv al Agenției Naționale de Securitate, Agenției Naționale de Informații Geospațiale și Biroului Național de Supraveghere odată cu trecerea anilor n-ar fi trebuit să fie o surpriză, deși o porțiune importantă din misiunea lor a rămas națională.

Rumsfeld nu dorea să riște asta, așa că a insistat pentru o legislație menită să întărească „nucleul” și să-i acorde DNI-ului o putere mai mare asupra operațiunilor curente și asupra direcției viitoare a comunității serviciilor secrete americane.

Comisiile Serviciilor Armate din Congres au fost de

acord și acționaseră deja cu îndrăzneală în numele lui Rumsfeld în 2003, când creaseră postul de subsecretar al apărării pentru serviciile de informații. Noua funcție – practic un oficial de rang înalt din Departamentul Apărării *între* șeful Serviciilor Naționale de Informații (pe atunci DCI, actualmente DNI) și câteva dintre marile lui agenții de culegere a informațiilor – a fost acceptată cu rezerve de George Tenet, dar a fost introdusă în mod revelator în Legea autorizării apărării naționale de către Comisiile Serviciilor Armate fără participarea Comisiilor pentru Serviciile de Informații ale celor două Camere. George mi-a mărturisit la momentul acela că totul era legat de „control”.

De aceea n-a fost o surpriză pentru nimeni că legea de reformare a serviciilor secrete din 2004 a fost mutilată când a trecut prin Congres. Duncan Hunter, președintele Comisiei Serviciilor Armate a Camerei Reprezentanților, a introdus prevederi în Secțiunea 1018 a legii care să împiedice abrogarea pe viitor a prerogativelor și autorității secretarilor de cabinet. Cu alte cuvinte, secretarul apărării avea ultimul cuvânt în privința a patru dintre cele mai mari organizații din comunitatea serviciilor secrete americane: Agenția Națională de Securitate, Agenția Națională de Informații Geospațiale, Biroul Național de Recunoaștere și Agenția de Informații a Departamentului Apărării.

După cum mergeau lucrurile, urma să ne reorganizăm, însă persoana de la centru avea să fie probabil mai slabă decât fusese George Tenet la sfârșitul mandatului său.

Țin minte că m-am gândit că persoana aceea trebuia să fie o alegere excepțională. Când președintele avea să-l anunțe pe noul DNI, nu era acceptabil ca majoritatea americanilor să întrebe: „Cine naiba este tipul de lângă George Bush?”

Mulți americani ar fi trebuit să-l recunoască pe John Negroponte când președintele Bush l-a prezentat la jumătatea lunii februarie 2005. Negroponte era un

diplomat de carieră respectat, cu activități recente în Irak și la ONU. Nu știa prea multe despre comunitatea serviciilor secrete, decât în calitate de consumator, dar era experimentat în politică și uns cu toate alifiile în lumea birocratiei. Stilul discret și personalitatea modestă erau exact cele necesare. În plus, el a conferit funcției o gravitate personală. Reacțiile din partea profesioniștilor în domeniul informațiilor și de pe Capitoliu au fost universal pozitive.

Legea îi acordă DNI-ului un prim-adjunct confirmat de Senat și recomandă ca fie DNI-ul, fie adjunctul lui să aibă experiență militară. Eu mă potriveam fișei postului și am fost anunțat ca atare în aceeași conferință de presă în care a fost prezentat Negroponte. În fraza în care m-a amintit în articolul său dedicat evenimentului, *New York Times* a scris că alegerea mea – după ce lucrasem în NSA din 1999 – sublinia „seriozitatea” cu care președintele Bush îl privea pe noul director al Serviciilor Naționale de Informații (ODNI).

Am fost onorat de alegere. Lucrasem la Fort Meade timp de șase ani, ceea ce, la momentul respectiv, însemna perioada cea mai lungă din istoria agenției. Eram pregătit pentru o schimbare. Porter Goss lansase ideea să-i fiu adjunct la CIA, însă nu mă ispitea să schimb postul de director al celei mai mari agenții naționale de culegere a informațiilor pentru un post de adjunct în altă parte, chiar și la CIA. Postul de director adjunct al DNI era altceva. Însemna patru stele pe epoleți, dar și o provocare serioasă, întrucât aveam o sarcină grea în încercarea de a face să funcționeze eficient o structură care, în opinia mea, se lupta cu deficiențe serioase.

Îl cunoscusem pe Negroponte numai din zvonuri, dar ne-am înțeles de la bun început. El a fost foarte generos cu mine. Am devenit prieteni.

Asta a fost bine. Chiar și fără responsabilitatea conducerii CIA, legea îi conferă DNI-ului două sarcini importante: să acționeze în calitate de consilier șef pe

probleme de informații pe lângă președinte și să asigure buna funcționare a întregii comunități a serviciilor secrete. Fiecare dintre sarcinile acestea este monumentală. Laolaltă, ele reprezintă mai mult decât poate gestiona eficient o singură persoană. Informarea de dimineață și alte ședințe politice la Casa Albă pun o mare presiune pe DNI, așa că prim-adjunctului său îi revine rolul de a verifica în mod uzual funcționarea internă.

Eu mă bucuram de acest statut. Mergeam prin noul sediu ODNI, intram într-un birou și întrebam:

— Cu ce vă ocupați voi aici?

Am primit și unele răspunsuri interesante. Primeam de asemenea confesiuni și consilii de birouri și direcții când apăreau tensiuni cauzate de relații noi și netestate.

Negroponte și cu mine am avut norocul unui excelent staff superior. Oameni capabili erau interesați de noua întreprindere. Șeful de cabinet era David Shedd, agent secret de carieră care modelase poziția administrației despre legislația de reformare a informațiilor pe când fusese în Consiliul Național de Securitate. David fusese în Mexic cu Negroponte; ulterior avea să devină director adjunct, apoi director interimar al Agenției de Informații a Departamentului Apărării (DIA). Adjunctul lui era Mike Leiter, un veteran al comisiei care examinase dezastrul provocat de Raportul național de informații despre Irak și ajunsese ulterior șef al Centrului Național pentru Combaterea Terorismului. Șeful administrativ era Pat Kennedy, funcționar de carieră în Departamentul de Stat, care ocupase o poziție similară la Bagdad pentru Negroponte; mai târziu, Kennedy avea să devină subsecretar de stat pentru administrație, un post pe care l-a ocupat sub doi președinți diferiți. Adjunctul pentru analiză era Tom Fingar, fost șef al Biroului pentru Informații și Cercetări (IAR) al Departamentului de Stat. Generalul-maior Ron Burgess, ulterior șeful DIA, conducea direcția care trata cu clienții. Șeful culegerii informațiilor

era Mary Margaret Graham, ofițer de caz de carieră în CIA.

Era un grup puternic și toți ne-am folosit relațiile pentru a aduce alte persoane puternice în poziții-cheie la resurse umane, cercetare și altele similare.

Negroponte a adus de asemenea mulți tineri care lucraseră pentru el în Bagdad. Într-o zi, privindu-i echipa, i-am spus lui Larry Pfeiffer, talentatul meu șef de cabinet:

— Dacă tot ai grijă de mine, te poți asigura ca puștii ăștia să nu spargă nimic pe aici?

S-a dovedit că toți erau talentați, loiali și incredibil de muncitori.

Am comis însă o greșeală în completarea restului de personal. Ne grăbeam prea tare și am transferat la ODNI întregul Birou de Management al Comunității al DCI-ului, o echipă mică pe care George Tenet o folosisese în guvernarea comunității serviciilor secrete. Conținea persoane neîndoios talentate, care se obișnuiseră însă în vechea structură să acționeze în calitate de coordonatori și chiar ca petiționari pe lângă cele trei mari agenții de informații. Acolo nu aveam să găsim multe forțe perturbatoare. Importaserăm așadar o cultură conservatoare într-un moment când am fi beneficiat de pe urma recrutării agresive de sânge proaspăt. O eroare neforțată.

O altă eroare neforțată de personal a apărut după plecarea mea la CIA. Fusesem numai 13 luni prim-adjunct al directorului și postul a rămas vacant zece luni, până ce Stephanie O'Sullivan, funcționar CIA de carieră, a fost numită în funcție la începutul anului 2011; ca fapt divers, postul fusese vacant pentru jumătate din cei șase ani anteriori.

O greșeală gravă. Chiar dacă ar fi dispus de timpul necesar, John Negroponte nu deținea pregătirea și experiența necesară pentru a se ocupa de multe dintre sarcinile „bucătăriei interne” care reveneau în sarcina directorului adjunct.

Și erau într-adevăr foarte multe de făcut. În esență

noi gestionam o afacere de tip startup. Nu aveam nici măcar o organigramă de funcționare, cel puțin nu până n-am început să lipim hârtii pe pereții unui birou temporar din vechea clădire de birouri executive și să marcăm opțiunile pe ele. A pierdut timp pentru a decide nuanța potrivită de albastru de pe scutul stemei DNI și câte stele trebuiau să fie pe câmpul ei exterior. Încă și mai importantă a fost dezbaterea despre locul unde doream să fie sediul ODNI permanent și dacă puteam tolera un râu între noi și Casa Albă.

Întocmisem din timp o listă cu unele lucruri importante pe care să încercăm să le realizăm în primul nostru an. Doream ca lumea să vadă că în oraș sosise un șerif nou. Poate că mă gândeam la justificarea lui Voltaire pentru omorârea din când în când a câte unui amiral: *„Pour encourager les autres * Lista mea includea: 1) să „omor” un program, undeva, oriunde; 2) să mut niște bani dintr-un cont în altul - nu trebuiau să fie foarte mulți; 3) să contest (dar nu neapărat să resping) o alegere de personal a Pentagonului. Desigur, acelea erau obiective ambițioase din punctul de vedere al limbajului legii, dar încercam să exploatez momentul de inerție al susținerii pe care o avusesem la lansare. Ca întotdeauna, Negroponte era diplomat și mi-a spus:

— Mike, te-am auzit, dar eu nu mă aflu aici ca să declanșez conflicte.

În acel prim an am reușit să „omorâm” un element dintr-un program-satelit intitulat „Arhitectura viitoare a imagisticii” Acțiunea respectivă n-a atras însă mare atenție, întrucât era oricum un program cu mari probleme. Practic am împușcat răniții și rătăciții.

Au existat și alte câștiguri. Unul dintre ele a fost crearea Direcției de Securitate Națională în cadrul FBI și convingerea Biroului de a înființa o disciplină pentru culegerea informațiilor și o direcție pentru culegerea informațiilor. Evenimentele din 11 septembrie au arătat că era nevoie de o astfel de direcție și Congresul mandatase

culegerea de informații interne prin legislația din 2004, totuși culegerea acestui gen de informații ridicase mereu probleme în Statele Unite. Este adevărat că și alte democrații vorbitoare de engleză au servicii dedicate culegerii de informații interne – MI5 în Marea Britanie, CSIS în Canada, ASIS în Australia, NZIS în Noua Zeelandă – însă cultura noastră este diferită și niciunul dintre prietenii noștri nu-și înglobase serviciul de informații în forța polițienească federală.

Așa ceva era dificil în 2005 și continuă să fie dificil și în prezent. Noi doream ca agenții FBI să strângă informații în intervalul dintre cazuri și să producă date fără o bază criminală, însă procurorul general a fost convins abia în ultimele luni ale administrației Bush să emită direcțiuni despre procedurile exacte.

Transferul la DNI a informării zilnice a președintelui s-a derulat fără sincope. Negroponte era foarte priceput și am implicat în procesul de informare și comunitatea din exteriorul CIA. Desigur, CIA s-a ocupat în continuare de majoritatea informărilor, dar și alții au primit câte ceva.

A fost un progres, totuși CIA era o problemă recurentă și absorbea tot mai mult din timpul nostru. Calibrarea noii relații ODNI-CIA avea să fie dificilă chiar și cu maximum de bunăvoință. Potrivit legii, ODNI se afla în centrul comunității serviciilor secrete americane. Pe de altă parte, istoria, tradiția și multe operațiuni curente continuau să atribuie CIA această poziție, iar cultura colectivă a CIA era *foarte* reticentă să admită altceva.

Porter Goss fusese DCI, șeful comunității, timp de șapte luni înainte de a fi „retrogradat” Când a apărut la o videoconferință pe care o aveam cu câțiva directori de agenții, l-am sunat după aceea și l-am rugat discret să-și trimită adjunctul la ședințele viitoare. M-am simțit extrem de inconfortabil și nu era necesar să insist excesiv.

Au existat și alte probleme. Unele persoane din Agenție recurgeau la acțiuni răutăcioase de hărțuire, refuzând bunurile, serviciile și transportul ODNI și în

același timp încercau să contramandeze directivele DNI-ului. Multe dintre acestea erau pur și simplu toane irascibile, ca niște crize de isterie ale unor tângi de patru ani. Ne-au făcut să ne întrebăm dacă cineva din Langley citise cu adevărat legea. Negroponte și Goss fuseseră colegi de clasă la Yale și au gestionat situația pe cât au putut de bine.

Trebuia să discut cu ștaiful CIA și într-un final am solicitat pur și simplu să vin la Langley și să stau de vorbă cu seniorii din conducere. Ședința a durat mai bine de o oră. Îi cunoșteam pe majoritatea participanților. Erau morocănoși, obosiți și ușor ezitanți.

Le-am ascultat neliniștile, apoi am oferit cea mai bună explicație pe care o știam despre felul în care puteam să gestionăm împreună situația. Utilizând terminologia militară, am sugerat că CIA și ODNI se aflau pe aceeași, sau aproape aceeași, „grilă de referință” Unicul mod în care puteam preveni fratricidul era să ne separăm prin „altitudine” ODNI avea să acționeze mai sus: să stabilească politicile, să transmită direcțiile generale și să medieze conflictele. CIA avea să acționeze mai jos: să coordoneze, să conducă și să opereze. Ideea a fost, se pare, benefică, totuși au rămas îmbufnați.

CIA avea propriile sale probleme interne. În septembrie 2005, în timp ce încercam să facem față acestei acomodări majore, al doilea om ca importanță din Directoratul de Operațiuni al CIA (Directorate of Operations) a demisionat brusc și în mod foarte public. Rob Richer era un fost pușcaș marin dur și sincer, care lucra de 35 de ani în Agenție, era un ofițer de caz respectat și nu s-a sfiit să le spună colegilor (care vorbeau pe atunci cu presa) că pleca deoarece își pierduse încrederea în conducerea CIA. Iar asta se întâmpla la niciun an după ce primii doi oameni din Directoratul de Operațiuni plecaseră în circumstanțe similare.

Multe rotițe dispăreau și asta se petrecea în toiul unui război antiterorist global, a doua insurgență și al

înființării ODNI.

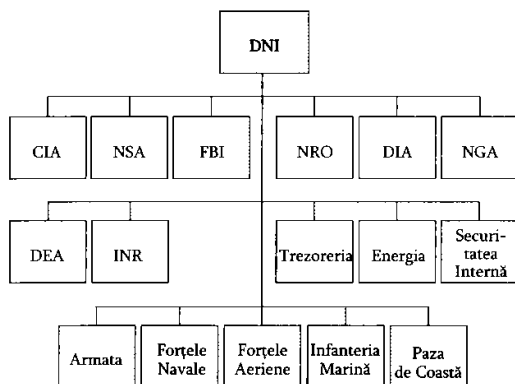
Când am auzit de demisia lui Richer, l-am sunat imediat pe telefonul securizat pe José Rodriguez, directorul Directoratului de Operațiuni (intitulat acum National Clandestine Service) și șeful lui Richer. José avansase în poziția aceea din funcția de șef al Centrului pentru Combaterea Terorismului (CTC) din CIA, unde se remarcase printr-o poziție dură. Fusese ofițer de carieră în America Latină, iar în CTC își folosise din plin experiența dobândită în contactele cu regimuri corupte din medii legale îndoielnice. Multe dintre vedetele noastre în lupta antiteroristă proveneau din diviziile din America Latină sau Africa.

— José, am început eu, nu te gândești să iei nicio decizie azi de a-ți schimba viața, așa-i?

El m-a asigurat că nu. Asta era bine, fiindcă sufeream deja de hemoragie de talente.

CIA constituia o problemă care se agrava, dar adevărul era că și eu înțelegeam greșit unele lucruri. Când i-am explicat prima dată lui Negroponte situația comunității serviciilor secrete americane, am clasificat cele 16 agenții pe trei niveluri. Cele cinci de pe nivelul cel mai de jos, care aparțineau serviciilor militare și Pazei de Coastă, necesitau puțină atenție, fiindcă erau în general departamentale. În mod ireverențios, am încheiat prezentarea lor astfel:

— Le poți invita la petrecerea de Crăciun. Vor fi încântate.

Iată și legenda pentru acronimele mai obscure: DIA (Defense Intelligence Agency), NRO (National Reconnaissance Office), NGA (National Geospatial-Intelligence Agency), DEA (Drug Enforcement Administration) IAR (State Departments Bureau of Intelligence and Research).

Nivelul următor era diferit. Agențiile de acolo erau mici, dar făceau lucruri imposibile pentru alții, ca de exemplu analizele profunde ale Biroului pentru Informații și Cercetări al Departamentului de Stat, sau expertiza nucleară inegalabilă a Departamentului Energiei. Abilitățile în materie de HUMINT ale Departamentului de Combatere a Drogurilor (DEA) erau inegalabile și exista o legătură tot mai mare între droguri și alte ținte pe care le urmăream. Departamentul Securității Interne continua să încerce definirea, ca să nu mai amintesc de controlul, informațiilor de securitate pe plan intern, dar stătea călare pe un tezaur de informații provenite de la imigrare, vămi, grăniceri și alte elemente, ce puteau avea o valoare informativă importantă. Agenția de informații a Trezoreriei era poarta spre arma de mare precizie a secolului al XXI-lea: sancțiunile specifice.

— Ele nu-ți vor solicita prea mult timp, însă trebuie să le urmărești cu atenție, i-am zis lui Negroponte.

I-am spus după aceea că nivelul cel mai de sus al comunității serviciilor secrete era format din șase organizații masive, care se axau pe culegerea de

informații: CIA (informații culese de oameni), NSA (informații rezultate din semnalele de comunicații), NRO (culegerea bazată în spațiul cosmic), FBI (informații interne), NGA (imagistică) și DLA (informații militare).

— Dacă le înțelegi bine pe astea, i-am zis, totul se va aranja de la sine. Dacă le înțelegi greșit, nu va mai conta absolut nimic.

Judecând după noua legislație, am presupus că CIA, lipsită acum de îndatoririle comunității, se găsea pe același nivel cu celelalte cinci. M-am înșelat. După șase luni în funcția de prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații, mi-a fost clar că CIA era unică – rămăsese specială și cu un rol central.

Doar CIA desfășura acțiuni sub acoperire și dirija cele mai delicate operațiuni de HUMINT. Avea singurul colectiv de analiști neatașați intereselor unui secretar guvernamental. Avea de asemenea, de departe, cel mai mare colectiv de analiști dintre toate organizațiile guvernamentale. Șefii de stații CIA erau chipul pe care îl arătam spre celelalte servicii secrete din lume.

Succesele sau eșecurile Agenției afectau întregul mai mult decât performanțele oricărei alte organizații. Dacă reușești cu CIA, am început să-mi spun, totul va fi bine. Dacă dai greș, restul nu va mai conta. Am conchis că era prea important ca să dau greș.

Iar asta se întâmpla cu luni bune înainte să am vreo idee că următoarea mea escală va fi Langley.

Legea părea de fapt să valideze că relația cea mai importantă din cadrul comunității serviciilor secrete era cea dintre DNI și directorul CIA. Ba chiar era atât de importantă, încât legea spunea că DNI va propune președintelui candidatura directorului CIA, *unicul* șef de agenție identificat ca atare.

Totuși în istoria DNI-ului, o singură dată un DNI interimar nominalizase un director CIA. Mai exact, John Negroponte, pe atunci ambasador, a sugerat numele meu președintelui Bush, dar eu am servit ca director al CIA

doar șase luni înainte ca el să ocupe postul pe care-l visase toată viața: subsecretar de stat. În anul 2008, Blair, care fusese desemnat DNI, n-a jucat niciun rol în selectarea lui Leon Panetta ca director CIA al noii administrații. Numirea lui Dave Petraeus a fost un produs al manevrelor Casei Albe. Iar datorită relației sale personale cu președintele, John Brennan i-a fost propus lui Jim Clapper ca înlocuitor al lui Petraeus dacă Brennan dorea postul (așa cum s-a și întâmplat).

Implementarea structurii ODNI avea să fie mereu dificilă, însă asemenea pași o făceau în mod clar mai dificilă decât ar fi trebuit.

Nu ne-au ajutat nici evenimentele externe. În primele 14 luni de existență ale noii structuri s-au consemnat trei dintre cele mai controversate scurgeri de informații din istoria serviciilor secrete americane. În noiembrie 2005, Dana Priest a început parada Pulitzer cu o demascare a programului de detenție și interogare al CIA, pe care l-a etichetat în mod notoriu „închisorile secrete”. Peste nicio lună, *New York Times* a publicat o altă serie de articole recompensate cu un Premiu Pulitzer, semnate de Eric Lichtblau și James Risen, despre programul Stellarwind al NSA. În luna iunie a anului următor, trei cotidiane de circulație națională au anunțat că serviciile secrete americane exploataseră baza de date de tranzacții financiare internaționale numită SWIFT pentru a identifica transferuri teroriste de bani.

Toate au fost subiecte importante și au apăsât greu asupra noii conduceri DNI, chiar în timpul construirii întreprinderii în sine. Aceasta a fost vestea proastă.

Vestea bună a fost că președintele l-a însărcinat pe noul DNI cu rezolvarea acestor crize. Fără doar și poate, Negroponte era omul perfect pentru răspunsul administrației, având acces neîngrădit la președinte, cu care a stabilit calea pe care să înainteze. George Bush citise legislația.

Rămâneau totuși întrebări fără răspuns despre

autoritățile DNI-ului și acestea au fost viu reliefate în ianuarie 2008, când stafful Consiliului Național de Securitate a recomandat ca Ordinul executiv 12333 să fie actualizat și modificat pentru a întări atribuțiile DNI-ului. Acesta era un document din era Reagan care contura rolurile, responsabilitățile, autoritățile și limitările serviciilor secrete americane. Bineînțeles, el nu reflecta în niciun fel noua legislație și nici măcar existența DNI.

Casa Albă miza pe faptul că prietenii existente între jucători-cheie – secretarul apărării Gates, DNI McConnell, Jim Clapper (care conducea actualmente serviciul de informații al Departamentului Apărării) și eu – aveau să depășească interesele birocratice înrădăcinate.

Noi am încercat, dar uneori bunăvoința nu ajunge. În reformularea Ordinului executiv au apărut o mulțime de probleme, însă cea esențială a fost vetoul virtual pentru secretarul apărării (și de aceea pentru toți membrii cabinetului care aveau elemente din comunitatea serviciilor secrete în cadrul propriilor lor departamente), creat de Secțiunea 2018 din Legea de reorganizare a serviciilor secrete din 2004. Secțiunea în sine părea să acorde o ocazie de a limita impactul prevederii, deoarece îi cerea în mod explicit președintelui să emită direcțiuni pentru implementare. Așa ceva nu se mai făcuse niciodată și rescrierea Ordinului executiv 12333 a fost o oportunitate perfectă pentru remedierea situației. Versiunea originală a noului Ordin executiv pe care l-a propus DNI McConnell declara cu îndrăzneală ca îndeplinirea atribuțiilor DNI-ului în conformitate cu Ordinul executiv sau cu prevederile legii *să nu fie* considerată o abrogare a autorității diverșilor șefi de departamente. Așa ceva ar fi aruncat probleme grele pe umerii DNI. Oficialii Cabinetului urmau să fie cei care să se adreseze Casei Albe dacă DNI-ul decidea să acționeze îndrăzneț (și fără consens).

Am susținut energic propunerea, deoarece era consecventă cu intenția originală a statutului: consolidarea șefului comunității. Pe de altă parte, ca director al CIA, nu

eram complet altruist, deoarece Agenția noastră era singura „neprotejată” de prerogativele unui membru al Cabinetului și, în absența acelui gen de presupunere, DNI și mai ales stafful său aveau să se concentreze tot mai mult pe CIA în mod nejustificat – deoarece o puteau face. Nu uitați, asta se făcea în conformitate cu o lege concepută să slăbească controlul direct al Agenției de către DNI, simultan cu întărirea ei în alte părți.

Am argumentat cu îndârjire, dar (cu excepția lui McConnell) am fost în general singur. La urma urmelor, încăperea era plină cu membri ai Cabinetului.

Versiunea finală a Ordinului executiv a precizat unele aspecte ale mandatului DNI-ului, dar nu și în privința acestui aspect-cheie. Ea sublinia că, în îndeplinirea responsabilităților sale potrivit Ordinului executiv sau legii, DNI *va respecta și nu va abroga* autoritatea diverșilor șefi de departamente. Impactul Secțiunii 1018 nu fusese diminuat, ci consolidat.

Problemele nu s-au sfârșit aici, chiar dacă nu se comparau cu un Ordin executiv. Una dintre ele era însă de-a dreptul stupidă, dar uneori, în Washington, fronturile de bătălie se formează tocmai în privința unor asemenea chestiuni.

Încă de la începuturile mele ca adjunct al lui Negroponte, am cerut personalului să redacteze un mesaj care anunța că șefii de stații CIA din toată lumea vor funcționa și ca reprezentanți personali ai DNI-ului pe lângă serviciul local de informații. Părea o simplă aliniere a reprezentării noastre peste hotare cu noua structură (șefii stațiilor fuseseră până atunci reprezentanții DCI-ului).

Prima problemă a fost că CIA ne pune sub semnul întrebării pur și simplu capacitatea de a face acest lucru. Apoi au început să curgă plângerile din partea altor agenții mari. „Dar noi? De ce nu se poate ca reprezentantul nostru din capitala altei țări, cu care avem o relație foarte puternică, să fie reprezentantul DNI-ului?”

Sincer vorbind, nu existau multe locuri care să

corespundă acestei pretenții și, oricum, șeful stației CIA avea să rămână mereu principalul consilier pe probleme de informații al ambasadorului. De ce să ne derutăm pe noi și pe aliații noștri?

În plus, exact aceeași lege care crea DNI definea în mod specific relațiile de informații cu străinătatea ca fiind domeniul CIA. În timpul dezbaterii legii, DCI-ul interimar McLaughlin a izbutit să convingă Capitolul să admită că directorul CIA (nu DNI) va „coordona relațiile între elemente ale comunității de informații și serviciile secrete sau de securitate ale guvernelor străine”.

Lui Henry Kissinger i se atribuie în mod curent observația: „Politicile interne din organizații sunt atât de mizerabile tocmai pentru că mizele sunt atât de mici”. Același lucru a devenit valabil și pentru comunitatea serviciilor secrete, când problema reprezentantului DNI-ului a devenit o chestiune de afirmare a virilității pentru mulți, și mai ales pentru CIA.

Acesta este genul de afirmație care n-ar trebui consemnată niciodată în scris. Teoretic vorbind, cine ar fi putut contesta dreptul DNI-ului de a-și numi propriii reprezentanți, chiar dacă unii nu erau din CIA? Negroponte și cu mine n-am procedat așa, dar nu pentru că ne-ar fi lipsit puterea de a o face.

Din motivele enumerate mai sus, m-am gândit că ar fi întotdeauna o idee proastă *în practică*, însă numărul de circumstanțe în care opinia contrară putea fi contestată era *atât* de mic, încât dacă ele ar fi devenit vreodată o problemă, putea fi abordată punctual în discuții telefonice discrete cu ambasadorii și șefii agențiilor afectate.

Formularea oficială a acelui drept ar fi trezit o mulțime de fantome, mai ales în CIA, care simțea că poziția tradițională îi era amenințată cam de toate aspectele legii de reformare a activității de culegere de informații. Până și Steve Kappes, adjunctul meu care era foarte atașat de CIA, dar de asemenea foarte meticulos în analize, a descris situația într-o ședință ODNI ca fiind o

„linie roșie nucleară”.

Când am ajuns la CIA, directorii de departamente mi-au solicitat să prezint problema cuiva din Aripa de Vest a Casei Albe. Fără s-o spună direct, ei doreau să discut cu Steve Hadley sau cu șeful de cabinet al Casei Albe, Josh Bolten. Am replicat prompt că dacă chestiunea ajungea la nivelul acela, am fi pierdut. Era imposibil ca administrația prezidențială să *nu-l susțină* pe DNI într-o astfel de privință. Indiferent care ne-ar fi fost argumentele, am prezis că ele ar fi fost complet neînsemnate comparativ cu prioritatea autorității DNI-ului.

În particular îi spusese nouului DNI, Mike McConnell, că trebuia să mă lupt cu el cu ghearele și cu dinții în această privință. Dar am adăugat că știam că decizia finală îi aparținea. Am mai spus că dacă se va ajunge la așa ceva, mă voi bate până la moarte pentru cauza mea, ca un bărbat adevărat. El a zâmbit. Știa în ce poziție mă aflam și înțelegea ce îi spuneam.

Problema aproape că a fost rezolvată la o ședință a comitetului executiv al DNI-ului, format din șefii tuturor serviciilor secrete. Schimbam cu regularitate locurile de întâlnire și acum ne aflam la Fort Meade, în jurul masivei mese de conferințe a directorului NSA, care părea desprinsă din filmul *Dr. Strangelove*.

Aproape că decisesem să cedez, înțelegând că aici vorbeam despre puterile *abstracte* ale DNI-ului. Stăteam aproape de centrul mesei în formă de U, cu McConnell în extremitatea dreaptă. Keith Alexander, directorul NSA, a deschis discuțiile, susținând cu convingere că de fapt dorea să aducă în unele dintre posturile acelea oameni din NSA și dorea s-o facă foarte repede. Bob Murrett, amiral al Forțelor Navale care conducea Agenția Națională de Informații Geospațiale, a făcut o propunere similară.

În clipa aceea mi-a fost clar că nu discutam chestiuni teoretice. Dacă aș fi fost de acord cu propunerea, am fi început să discutăm despre ce posturi urmau să revină cărei agenții. Așa cum am spus, mi se părea o idee proastă

și în niciun caz nu doream să-mi petrec următoarele luni certându-mă pentru distribuirea unor posturi. Până când McConnell a ajuns la mine, mă convinsesem să mă opun propunerii și am spus că - bazându-mă pe lege - relațiile în materie de informații străine se aflau în competența mea de DCIA. Punct!

McConnell a replicat că legea menționa că eu urma să execut aceste sarcini sub îndrumarea lui, dar apoi n-a mai insistat.

Mai mult de atât nu am putut face pentru a ajunge la o înțelegere. Amândoi ar fi trebuit să ne fi străduit mai intens. Mike McConnell și cu mine ne știam de mulți ani, eram prieteni și acumulaserăm împreună aproape trei sferturi de secol de experiență în domeniul informațiilor. Ar fi trebuit să fi înmormântat totul, dar n-am făcut-o.

Deși problema a rămas nerezolvată, McConnell n-a insistat. Am fost ca doi copii care au aruncat de la unul la altul o minge de baseball pe tot restul mandatelor noastre. Atâta timp cât nu lăsam ca mingea să atingă pământul, nu produceam niciun prejudiciu. Am ținut mingea în aer până în ianuarie 2009, după care am pasat-o succesorilor noștri.

Știu că toate acestea par banalități și am spus deja că așa a fost, dar ele au dus într-un final la prima demisie forțată din istorie a unui DNI.

Luând exemplul tatălui său, președintele Bush i-a recomandat noului președinte ca atât McConnell, cât și eu să mai rămânem în funcții o vreme. Nouă nu ni s-a cerut însă acest lucru.

Denny Blair, alegerea pentru DNI a președintelui Obama, s-a remarcat pentru energia sa, dedicare și câteva idei foarte clare despre ceea ce dorea să facă. În mod altruist, și-a ales un adjunct, Dave Gompert, cu multă experiență în domeniul politicii, care să participe la multe dintre ședințele de mare interes de la Casa Albă, astfel ca el să-și poată dedica mai mult timp sarcinii mai anonime, plictisitoare și adesea lipsite de recunoștință de a conduce comunitatea serviciilor secrete.

Totuși, până și măsurile bine motivate ale lui Blair abia dacă l-au ajutat să iasă din dificultățile politice. Numirea de către el a lui Chas Freeman – un diplomat de carieră iconoclast, cu opinii controversate despre aproape toate subiectele, dar mai ales Israel, China și Arabia Saudită – în fruntea Consiliului Național de Informații fusese gândită pentru a stârni comunitatea analitică, dar n-a reușit decât să stârnească grupuri de lobby și, finalmente, Casa Albă.

O altă furtună publică a fost declanșată de nota informativă destul de corectă pe care Blair a adresat-o comunității serviciilor secrete potrivit căreia, indiferent de nemulțumirea lui personală față de tehnicile amplificate de interogare, utilizarea lor asupra unor lideri al-Qaeda dusesse la obținerea unor informații valoroase. Iar mărturia lui depusă în fața Capitolului că „Grupul pentru interogarea deținuților de mare valoare” ar fi trebuit să-l fi anchetat pe teroristul „cu bomba în chiloți” din Detroit, din decembrie 2009, a silit echipa de presă a președintelui să se grăbească să explice că administrația încă nu apucase să stabilească componența grupului respectiv.

Depărtarea dintre Blair și președinte sau de echipa acestuia a fost produsul declarațiilor lui publice, nu doar ocazional diferite de cele prezidențiale (ceea ce, apropo, nu este deloc un viciu pentru un oficial din comunitatea informațiilor). Președintele și Blair nu se cunoșteau și nu s-au întâlnit frecvent în timpul tranziției. Când am menționat unui apropiat al administrației că părea să existe o prăpastie reală între „tipii din campanie” și cei (ca Blair) care sosiseră ulterior, persoana respectivă m-a corectat:

— Ei nu sunt „tipii din campanie”, ci tipii prelowa.

Blair n-avea să aparțină niciodată grupului aceluia.

Deoarece apărea în presă mai mult decât își dorea sau era necesar să fie, fiindcă nu avea o relație strânsă cu președintele sau stafful lui apropiat, Blair trebuia să stabilească o relație funcțională cu cel mai important dintre șefii agențiilor pe care le conducea – directorul CIA.

Iar Leon Panetta era abil politic - fusese congressman - și un apropiat personal al lui Rahm Emanuel, șeful de cabinet al Casei Albe, alături de care fusese la Casa Albă pe timpul lui Clinton.

În audierile pentru confirmarea sa ținute în fața Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului, Panetta a fost întrebat cum își vedea relația cu DNI. O întrebare destul de grea, deoarece legea pentru reformarea serviciilor de informații consemnează faptul că directorul CIA „raportează” DNI-ului, dar evită cu grijă cuvinte ca „autoritate”, „directivă” și „control”. Încheindu-și răspunsurile la mai multe întrebări, Panetta a rezumat, spre satisfacția Comisiei:

— DNI este șeful meu.

Poate că Blair n-a mai avut aceeași părere după un an, când Panetta și-a anunțat șefii de stații să ignore o directivă pe care o primiseră cu numai câteva zile în urmă de la DNI cu privire la subiectul încă sensibil al reprezentanților acestuia. La fel ca McConnell, Blair dorea să aibă dreptul de a alege în unele dintre posturile respective și alte persoane decât șefii de stații CIA. Atâta doar că el se mulțumise să anunțe directiva potrivit dreptului său suprem și fără niciun avertisment prealabil.

Conflictul public care a urmat între ocupanții primelor două funcții ale comunității serviciilor secrete americane (și care nu erau ofițeri de carieră în informații) a trebuit soluționat de Casa Albă. Eu am afirmat că nu ar fi trebuit să se ajungă la așa ceva, întrucât CIA va pierde. Administrația i-a luat însă partea directorului CIA, iar DNI a pierdut, și încă în mod public.

Dacă susținerea acordată de Casa Albă lui Blair a părut firavă în acest caz, ea a dispărut complet după tentativa de atentat asupra unui avion al liniei Northwest în ziua de Crăciun a anului 2009. Ca de obicei, s-a arătat cu degetul acuzator și au fost descoperite unele deficiențe reale.

Detaliul izbitor mi-a fost existența acestora, ci mai

degrabă persoana care le descoperise - nu DNI, presupusul șef al comunității serviciilor secrete, ci John Brennan, fost agent CIA și actualul consilier prezidențial pe probleme de securitate internă. DNI și șefii agențiilor afectate au fost informați despre descoperirile lui doar cu puțin timp înainte ca președintele să le facă publice, iar anunțul a fost întârziat când ei au protestat furios (realmente) față de unele concluzii. În zilele și săptămânile următoare, Brennan a devenit imaginea publică a administrației în materie de servicii de informații.

Cu toate că și el ordonase analizarea amănunțită a informațiilor ce duseseră la incidentul de la Detroit, DNI aproape că n-a fost zărit.

Părea doar o chestiune de timp până ce lui Blair avea să i se ceară demisia. De altfel, nu mai era pentru nimeni un secret faptul că Consiliul Consultativ pentru Informații al președintelui se interesase deja despre statutul DNI-ului. Chuck Hagel, președintele consiliului, m-a rugat să particip la o discuție amicală cu ei. Când m-au întrebat cum ar trebui să procedeze, am recomandat ca fotograful oficial al Casei Albe să facă o poză pe care s-o distribuie după aceea peste tot: Denny Blair și președintele, singurii doi vizibili în cadru, foarte aproape unul de celălalt, aplecați peste o hartă sau un document; președintele și consilierul lui pe probleme de informații împărtășesc secrete, împărtășesc aceleași opinii! Imaginea aceea - dublată, desigur, de o realitate corespondentă - i-ar fi putut asigura lui Blair sprijinul necesar pentru a-și îndeplini cu succes mandatul.

Propunerea mea nu a fost luată în considerație. Schimbarea din funcție a lui Blair a fost lipsită de eleganță, cu o înștiințare prealabilă făcută cu foarte puțin timp înaintea anunțului din presă și câteva mulțumiri standard pentru activitatea pe care o depusese.

La această situație a contribuit realmente problema reprezentanților DNI-ului. Pentru că nu reușisem să-l scap pe Blair de ea și să închei cazul cu Mike McConnell, tot ce

puteam face era să le reamintesc prietenilor mei din CIA, destul de optimiști după câștigarea acestei bătălii, despre ultima scenă din filmul *Revolta de pe Câine*, realizat după romanul omonim al lui Herman Wouk. Este vorba despre scena în care José Ferrer (avocatul apărării echipajului în fața Curții Marțiale) le reamintește ofițerilor navei, care sărbătoreau victoria, că sarcina lor nu era de a-l înfrânge pe căpitan, ci de a-l ajuta să învingă.

Jim Clapper a fost nominalizat pentru a se alătura șirului de bărbați talentați - Negroponte, McConnell, Blair - care fuseseră selectați ca DNI. Dar când a acționat în vederea schimbării DNI-ului în primăvara anului 2010, administrația a schimbat de asemenea și definiția postului. În observațiile sale despre nominalizarea lui Clapper, președintele Obama a subliniat că acesta, ca șef al informațiilor Pentagonului, „a supervizat cu succes personalul de informații militar și civil, și bugetele, care formau grosul comunității serviciilor noastre secrete, formată din 16 agenții”. Era vorba despre agențiile mari de informații din Departamentul Apărării; implicația clară era că *nu avea* să mai facă asta în următorul său post.

A doua zi, *Washington Post* a publicat un articol de fond a cărui sursă evidentă erau oficiali din Casa Albă și care descria „persoana inestimabilă [din anturajul președintelui] căreia trebuie să i te adresezi” în privința multor probleme legate de serviciile secrete. Atât doar că nu era vorba despre noul nominalizat ca DNI, ci despre John Brennan. Deși oficialii negau că John Brennan ar fi fost DNI-ul *de facto*, nu se putea nega că el își folosea vasta cunoaștere a comunității serviciilor secrete pentru a da directive sau chestiona direcții și departamente specifice fără să-l informeze întotdeauna pe șeful agenției, cu atât mai puțin pe DNI.

De altfel, Comisia 11 septembrie examinase ideea ca DNI să facă parte din personalul Casei Albe, dar o respinsese până la urmă. Totuși, Brennan era de încredere și îndeajuns de muncitor pentru a se apropia periculos de

mult de statutul acela, chiar în timp ce acționa de pe o poziție neconfirmată, dincolo de controlul congressional, și avea contacte în Aripa de Vest a Casei Albe cu colegi responsabili de decizii de politică internă și externă.

În aceeași zi de duminică în care a fost publicat articolul din *Washington Post*, secretarul apărării Gates (care insistase pentru Clapper) le-a oferit reporterilor o analiză minuțioasă și aparent bine pregătită a ceea ce însemna de fapt postul DNI. El și-a punctat remarcile cu o mulțime de referiri la „temperament”, „chimie pozitivă”, „înțelegere reciprocă” și motivarea personalului prin „satisfacerea intereselor lor” și determinarea lor „de a lucra laolaltă în mod voluntar”. El a sugerat că poziția de DNI era mai apropiată de cea a unui „președinte puternic de comisie congressională decât de a unui CEO”.

Ca ofițer CIA de carieră și fost DCI, Gates cunoștea bine subiectul. Președintele Bush îi oferise postul de DNI, dar îl refuzase deoarece considera că era o funcție lipsită de puteri adecvate. În timpul dezbaterii prilejuite de legea din 2004, Gates publicase un editorial în calitate de invitat, prin care își exprimase susținerea pentru un șef împuternicit al serviciilor secrete. Acum solicitarea pe care i-o adresase lui Clapper de a conduce practic o coaliție a celor doritori sugera că ar fi fost soluția cea mai bună la care putea să spere.

Nu există nicio îndoială că legea și DNI-ul au realizat unele lucruri bune. De exemplu, Centrul Național pentru Combaterea Terorismului al DNI-ului este un succes însemnat³⁶. Datele interne și externe, informațiile despre aplicarea legii și inputurile de la numeroase agenții fuzionează zilnic aici. Așa ceva n-ar fi fost posibil niciodată în vechea structură DCI. Cultura politică a Statelor Unite

³⁶ National Counterterrorism Center (NCTC), care nu trebuie confundat cu Centrul pentru Combaterea Terorismului al CIA (Counterterrorism Center - CTC). Ambele organizații continuă să existe, desigur cu suprapuneri și similitudini, totuși NCTC este axat în principiu asupra amenințărilor, iar CTC se ocupă în general cu lupta pe teritorii inamicului (n.aut.).

n-ar fi putut accepta o asemenea contopire solidă de informații despre aplicarea legii pe plan intern și informații brute de peste hotare într-o structură aflată direct sub un șef al comunității care era și șeful serviciului de spionaj american în străinătate.

Mike McConnell a utilizat de asemenea poziția DNI-ului pentru a introduce schimbări ce ar fi fost altfel imposibile. El a încasat atacuri personale sălbatice din partea unor membri, a perseverat cu încăpățănare și a determinat aproape de unul singur

Congresul să amendeze Legea FISA în 2008, ceva ce nici Keith Alexander, nici eu n-am fi putut face ca directori ai NSA. De asemenea, el l-a convins pe președintele Bush de iminența amenințării cibernetice și l-a determinat să lanseze Comprehensive National Cybersecurity Initiative (Inițiativa multilaterală de securitate cibernetică națională – n.trad.), un program redefinit, dar practic sancționat în timpul președintelui Obama.

Beneficiind de susținerea puternică și de participarea CIA, McConnell a lansat de asemenea inițiative despre schimbul de informații și misiuni comune, care aveau să ofere beneficii importante pe termen lung.

Jim Clapper s-a concentrat pe fuzionarea într-un tot a numeroaselor sisteme IT. El a înființat de asemenea postul de manager de misiune, care să coordoneze culegerea, analiza și contrainformațiile în funcție de subiect sau țintă, nu potrivit disciplinei sau organizației care culesese informațiile. Acum există directive pentru bugete consolidate ale programelor de informații naționale și militare.

Aceste măsuri au fost rareori dezvăluite de mass-media, dar cu timpul ele au creat acea integrare mai bună cerută de lege.

Genul acesta de schimbare pe termen lung impulsionată de consens poate fi soluția așteptată – suficient de bună și maximum la care putem spera în mod realist. În primul rând, nu există cu adevărat soluții

permanente pentru dilema care a animat totul: echilibrarea autonomiei de acțiune cu unitatea de efort.

În mod cert, nimeni dintre cei care activează în domeniul informațiilor nu dorește cu adevărat ca Congresul să ridice capota și să înceapă altă revizie capitală. Privind retrospectiv, majoritatea celor implicați sunt de părere că statutul din 2004 ne-a ferit poate de un glonț letal. Ar fi putut să fie mult mai rău.

Structura aceasta poate să funcționeze. Va depinde pur și simplu de oameni și de relații, nu de structuri sau statuti oficiale.

Primul este președintele. În structura aceasta, nimeni altul nu poate avea susținerea DCI-ului. Rumsfeld a avut dreptate. La fel ca DCI-ul, nu există practic nimic ce DNI-ul să nu poată face *dacă o* dorește președintele. Nu avem decât de câștigat atunci când președintele manifestă un interes personal față de sănătatea comunității serviciilor secrete și nu numai față de produsele ei. Președintele Bush personal a prezidat ceremonia depunerii jurământului de către mine și Negroponte. Steve Hadley l-a chemat săptămânal pe DNI pentru discuții despre probleme legate de comunitatea serviciilor secrete, iar eu m-am alăturat lor la fiecare două săptămâni.

Urmează apoi caracterul DNI-ului. Prin definiție, el trebuie să fie extraordinar de talentat, deoarece va conduce prin abilitățile unui organizator de comunitate mai degrabă decât prin cele ale unui comandant de război. El va necesita de asemenea o relație strânsă cu președintele, fie existentă înainte de a fi numit în post, fie pe care să și-o dezvolte rapid după numire.

După aceea DNI-ul trebuie să aibă legături strânse și cu directorul Agenției Centrale de Informații. El îi datorează directorului CIA un spațiu destul de mare de manevră; în schimbul acestuia, merită să beneficieze de multă transparență față de operațiunile Agenției. Iar asta necesită multă încredere *personală*, cu mult peste cea pe care instituțiile vor dori vreodată să și-o acorde reciproc.

Oamenii capabili depășesc structuri imperfecte. Aceasta nu este formula de succes recomandată de obicei de manualele de management, dar în lumea reală a întreprinderilor complexe și importante reprezintă uneori tot ce putem face mai bine.

ZECE

„VREAU SĂ PREIEI CIA”.

WASHINGTON, DC, MAI-SEPTEMBRIE 2006

— Mite, președintele vrea să discute mâine cu tine.

Șeful meu John Negroponte, directorul Serviciilor Naționale de Informații, îmi telefonase de la New York.

— Vrea să facă niște schimbări în CIA.

Era începutul lunii mai, anul 2006.

Ambasadorul Negroponte îmi spusese deja că era de părere că aș fi un director bun pentru CIA. Se părea că momentul sosise, mult mai curând decât se așteptase vreunul dintre noi. Profund implicată într-o mulțime de războaie, CIA suferea de sindromul copilului maltratat.

Iar după câteva zile, al treilea om din agenție, Kyle Dustin „Dusty” Foggo, avea să fie implicat într-un scandal de mită și biroul lui avea să fie sigilat cu panglicile galbene ale criminaliștilor.

Persoane puternice din SUA acuzau CIA de delictе care depășeau cu mult corupția lui Foggo. *Washington Post* susținuse deja existența închisorilor secrete ale Agenției, iar în mass-media se difuzau reportaje extinse despre tortura prin simularea înecului și alte tehnici agresive de interogare pe care agenții CIA le utilizaseră împotriva deținuților de acolo.

Iar aprecierile eronate ale CIA despre armele de distrugere în masă din Irak deveniseră parte din istoria Agenției.

Moralul era la pământ și Agenția începuse să piardă talente reale. Mai târziu mi s-a spus de către oameni care lucrau acolo – și pe un ton realmente sumbru de oameni care nu mai lucrau acolo – că se puneau în discuție chiar existența și viitorul instituției.

Unii dintre ei mi-au mulțumit pentru că salvam CIA. Mă îndoiesc că Agenția s-ar fi dezintegrat, dar criza imediată a reflectat o sumedenie de anxietăți, dintre care nu cea din urmă era Biroul Directorului Serviciilor Naționale de Informații pentru care lucram.

CIA își pierduse mult din rolul primordial în comunitatea serviciilor secrete americane.

Întrucât fusesem principalul adjunct al lui Negroponte, aș fi putut să fiu văzut ca parte a problemei, dar din fericire eram destul de cunoscut la Langley ca general cu patru stele al Forțelor Aeriene și ofițer de informații de carieră. În cei șase ani pe care-i petrecusem la NSA, vizitam Langley de trei-patru ori pe lună. La NSA făceam lucruri de care erau mulțumiți. Îi cunoșteam pe oameni și mulți dintre ei mă cunoșteau la rândul lor. Însă veninul din cupă era faptul că eu venisem de la ODNI, care pe atunci era o instituție mai puțin iubită la Langley decât Serviciul Federal de Securitate rus sau decât vechiul KGB sovietic.

Nu era nevoie să fii genial ca să înțelegi asta. În 1999, când preluasem NSA, agenția trebuia zgâlțâită zdravăn. Acum, când urma să conduc CIA, știam că aceasta trebuia potolită. După discuția telefonică cu Negroponte, l-am anunțat pe Larry Pfeiffer, șeful meu de cabinet, despre ce planuri aveam și am intrat în biroul meu din baza Bolling a Forțelor Aeriene, cu panoramă peste râul Potomac. Aveam acolo două secretare, Mary Jane Scheidt și Mary Elfman, care fuseseră exilate din CIA de oamenii cei mai apropiați din ștaiful lui Goss, porecliți „Gosslings” de cei din Langley.

— Găsiți-l pe Steve Kappes, le-am cerut.

Mary Jane și Mary m-au privit, s-au privit între ele, s-au uitat apoi la mine, s-au privit iarăși între ele și un surâs firav le-a înflorit pe fețe. Kappes fusese directorul de operațiuni, un tip respectat, până când demisionase cu un an în urmă după ce se certase cu „Gosslings” pentru că refuzase să concedieze un subordonat. L-au găsit peste

câteva minute pe peronul stației de metrou Waterloo din Londra, unde lucra în serviciile financiare. A răspuns la telefonul mobil.

— Steve, sunt Mike Hayden.

— Ce faci, Mike?

— Sunt bine.

— Te-ai gândit vreodată să fii director adjunct al CIA?

— Nu.

— Bun – te-ar interesa?

— Mike, asta ar depinde foarte mult de cel care ar fi director.

— Nu-ți pot spune mai multe, dar eu te-am sunat direct.

— Te sun eu înapoi.

Mi-a telefonat după două ore. Discutase cu soția lui, Kathleen.

— Dacă tu ești directorul, sunt gata să-ți fiu adjunct, mi-a spus.

Doream să fie clar, pe măsură ce avea să se afle că eram nominalizat ca director CIA, că era vorba despre o echipă: Hayden-Kappes. În caz contrar, numirea mea ar fi fost văzută ca o preluare ostilă a DNI, a armatei sau așa ceva, ceea ce ar fi însemnat un risc atât pentru mine, cât și pentru CIA. Președintele a fost de acord. Îl cunoștea pe Steve din negocierile lui cu libienii, pe care izbutise să-i convingă să renunțe la programul armelor de distrugere în masă. Ca atare, administrația a anunțat noua conducere sub forma Hayden-Kappes. Asta era important.

În dimineața următoare, am mers să mă întâlnesc cu președintele Bush în Biroul Oval. El mă cunoștea destul de bine. În ultimul an ne mai văzuserăm uneori în Biroul Oval și în Camera de Criză, iar relația noastră fusese cimentată anterior de activitatea mea la programul Stellarwind de la NSA imediat după 11 septembrie.

Însă atunci mă văzuse la conducerea unei agenții SIGINT. CIA era altceva, deoarece se ocupa cu HUMINT și cu activitățile sub acoperire. Președintele decisese să-mi

ofere postul fiindcă avea încredere în mine și în același timp nu se bucura de alte opțiuni viabile. Mi-a spus că dorea să preiau Langley și să pun lucrurile la punct. Am fost reticent, perfect conștient de enormitatea provocării.

— Domnule președinte, i-am spus, să știți că sunt fericit în locul unde mă aflu acum.

— Mike, vreau să preiei CIA, a repetat el.

Acelea au fost singurele cuvinte de încurajare pe care aveam să le primesc. Președintele nu avea alternativă și cred că era și întristat de situația de la Langley. În același timp ținea la Agenție și depindea de ea. Foști membri CIA spuneau că tatăl lui, care fusese DCI, auzise de asemenea multe și intervenise. Președintele îi ceruse lui Goss, el însuși fost ofițer de caz, să renunțe la locul său din Congres și la președinția Comisiei Permanente pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților pentru a conduce CIA.

Porter, unul dintre primii mei prieteni din Washington când devenisem director NSA, acceptase supus, dar unii dintre asistenții

PE MUCHIE DE CUȚIT

5

săi pe care-i adusese din Camera Reprezentanților îl izolaseră de angajați, o reușită remarcabilă ținând seama de dedicația, căldura personală și bunele intenții ale lui Porter. După ce însă directorul lui executiv fusese implicat într-un scandal de corupție, președintele Bush nu mai avusese de ales, ci fusese silit să facă o schimbare. Decizia lui părea să fie inevitabilă politic.

Când am ajuns într-un final la Langley, Porter – mereu un gentleman – îmi lăsase un bilețel în sertarul din mijloc al biroului altfel complet gol. „Mult noroc”, scria pe el. (În perioada aceea am primit un singur alt mesaj, de la ambasadorul australian, care condusese anterior ASIO, serviciul de informații interne al Australiei. „Nu-i chiar atât de rău pe cât pare”, fusese concluzia lui optimistă.)

Eu fusesem persoana selectată – și eram destul de

încrezător că voi fi confirmat în funcție. Dar întrucât președintele republican era slăbit, iar democrații se așteptau să câștige majoritatea în ambele Camere în noiembrie, președintele l-ar fi putut nominaliza pe Sf. Francisc de Assisi și tot ar fi avut probleme.

Am făcut obișnuitele tururi ale Senatului, lăsându-mă condus de competentul Michael Allen din biroul legislativ al Casei Albe. Nu mai fusesem nevoit să fac așa ceva înainte. Confirmarea pentru postul de prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații (și a patra stea pe epoleții mei) fusese mai degrabă ca o paradă a victoriei, deoarece toți doriseră să fie asociați cu noua arhitectură a comunității serviciilor secrete stabilită de Congres. În runda aceea senatorul Biden se desprinsese dintr-un grup mic căruia i se adresa pentru a veni la mine și a-mi strânge mâna, urându-mi succes, în timp ce treceam pe lângă exteriorul unei clădiri de birouri a Senatului.

Acum nu puteam intra în nicio asemenea clădire fără să fiu asediat de paparazzi. Avea să fie greu și fiecare discuție privată avea propriul ei caracter. Senatorul Levin, care avea să-mi pună întrebările cele mai inteligente și cele mai dure, m-a avertizat că mă va întreba despre infamul memorandum Bybee despre interogatoriile CIA, după care mi-a oferit unele sfaturi realmente utile despre felul cum ar fi trebuit să-i răspund.

Am fost prevenit că unii dintre senatorii cu care urma să mă întâlnesc făceau parte din gruparea „elicopterelor negre” (adică aveau predispoziție spre teoriile conspirațiilor). N-au fost chiar atât de intransigenți, totuși au pus întrebări dure, ba chiar unul dintre ei s-a lansat într-o suită de contestări recitate la foc automat.

La un eveniment monden găzduit de reședința ambasadorului australian m-am întâlnit cu senatorul Patrick Leahy. Făcusem cândva parte din circumscripția lui electorală, deoarece locuisem patru ani în statul Vermont ca instructor al ofițerilor rezerviști. El absolvise chiar

colegiul unde predam eu și-și înscrisese copiii la aceeași școală catolică elementară la care învățaseră copiii noștri. Între noi exista o relație trecătoare, dar respectuoasă. Cu ocazia recepției, Leahy a profitat de un moment de intimitate și m-a prevenit simplu să nu-mi pierd omenia. A fost sincer în mod evident, totuși nu pot spune că acele cuvinte au fost foarte liniștitoare.

Un democrat marcant a spus lucruri amabile despre mine într-o ședință foto desfășurată în exteriorul biroului său. Pe când ne îndepărtam, m-a întrebat care era următoarea mea escală și i-am spus că mergeam la senatorul Wyden.

— Să vorbești fără grabă, m-a sfătuit.

A fost o povăț utilă.

Wyden m-a primit cu picioarele ridicate ostentativ pe măsuta de cafea dintre noi, transmitând, nu foarte subtil, mesajul că era relaxat, dar în același timp că eu n-ar trebui să fiu atât de destins, deoarece a subfiniat apăsător că va avea grijă să fie o audiere dificilă.

Au existat într-adevăr probleme. În primul rând anunțarea atât de promptă a nominării mele după plecarea bruscă a lui Porter eliminase până și iluzia consultării Capitobului în privința alegerii. Chiar și republicanii s-au simțit îmboldiți să reacționeze.

Unii au obiectat față de numirea unui militar ca director al CIA, susținând că voi fi marioneta Pentagonului. Pete Hoekstra, președintele Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, a fost cel mai neînduplecat:

— Consider că este persoana nepotrivită, în locul nepotrivit, la momentul nepotrivit. Nu ar trebui ca un militar să conducă o agenție civilă într-un moment ca acesta.

Bineînțeles, el era din Camera Reprezentanților, așa că n-avea să poată vota pentru validarea numirii mele. În plus, toți cei care mă cunoșteau pe mine și relația mea cu Don Rumsfeld, care era una de respect, dar nici pe departe

călduroasă, știau că nu eram defel marioneta Pentagonului.

Poate că era o problemă falsă, dar trebuia să mă ocup de ea. Președintele chiar mi-o amintise înainte de audierea pentru confirmare.

— Mike, poate că va fi nevoie să te retragi din Forțele Aeriene, spusese el. Ne confruntăm cu o serie de opoziții în privința asta.

În cele din urmă, n-am mai fost nevoit s-o fac.

Problema mai complicată era rolul jucat de mine în Programul de supraveghere a teroriștilor. Eu îl înființasem, așa că era o problemă personală – era despre *mine*. În funcție de ceea ce credeau oamenii despre mine, știind perfect că era opera mea, fie aveam să mă duc la fund, fie aveam să ies la suprafață.

Minimul pe care-l puteau face era ca Senatul să-mi susțină nominalizarea pentru a obține de la administrație mai multe informații despre program. Așa s-a și întâmplat. Pe când Michael Allen și cu mine ne aflam în biroul lui Pat Roberts, președintele SSCI (Comisia Specială pentru Serviciile de Informații a Senatului), acesta a fost sunat de vicepreședinte pentru a-l anunța că președintele decisese că întreaga comisie trebuia informată despre Stellarwind. Roberts a redactat un comunicat de presă, iar Allen i-a transmis vestea președintelui Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților.

Audierea mea pentru confirmare din partea SSCI s-a desfășurat cu ușile închise și s-a referit în mare parte la Stellarwind.

După confirmarea în post, am închis contul Stellarwind (cel puțin pentru mine, personal), compărând și în fața Comisiei Permanente pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților.

În timpul audierii publice pentru confirmare din Senat, criticii – conduși de senatorul democrat Wyden de Oregon – au repetat acuzația că nu fusesem niciodată complet deschis în privința programului Stellarwind. De la

Începerea sa, susținusem mai bine de o duzină de informări clasificate pentru legislativ și niciodată nu auzisem obiecții sau sugestii privind vreo schimbare.

— Cine poate afirma că, dacă vei fi confirmat la conducerea CIA, nu vom trece exact prin aceeași procedură? m-a întrebat Wyden la un moment dat.

Tot el m-a chestionat despre programul Trailblazer al NSA (capitolul 2). Wyden a citat din mărturia depusă de mine cu un an în urmă, în care afirmasem că NSA „exagerase” în program. Mi-am amintit că folosisem într-adevăr termenul acela. Descriind dezamăgirea noastră față de Trailblazer, spuseseam că conceptul nostru avea să intre în sectorul privat pentru soluții. „Exageraserăm” în privința aceea, deoarece sectorul privat nu părea mult mai priceput decât noi în deschiderea de noi drumuri. În realitate, criticasem abordarea noastră, însă senatorul nu a dorit să audă clarificări despre subiectul în sine.

În felul acesta se ajungea la tachinări lipsite de sens. Cu un gest nervos, am închis carnetul de informare din fața mea, anunțând astfel că, din punctul meu de vedere, conversația aceea luase sfârșit.

— Domnule senator, am anunțat, se pare că va trebui să-mi judecați pur și simplu caracterul.

Mă aflu în Boston la nunta fiului unuia dintre bodyguarzii mei din NSA când am fost înștiințat că Senatul mă confirmase în funcție. Toate voturile împotriva aparținuseră democraților: Barack Obama, Hillary Clinton, Ted Kennedy, Evan Bayh și practic toți cei care se gândeau să candideze la președinție.

După repetiția pentru nuntă, preotul m-a recunoscut când am ieșit din biserică și mi-a dăruit un crucifix mic, pe care-l am și acum, adăugând că se va ruga pentru mine. După ce m-am urcat în SUV-ul meu însoțit de bodyguard, am primit un telefon de la senatorul Bayh.

— Domnule general, a spus el, știi cum am votat?

— Da, domnule senator, am aflat, i-am răspuns.

— Perfect, vei fi un director excelent. Și-ți voi acorda

tot sprijinul meu. Ești o alegere minunată.

Senatorul Bayh și cu mine am rămas apropiați, dar eu nu am mai adus niciodată vorba despre convorbirea aceea telefonică. Mi s-a părut încurajator că el fusese atât de grijuliu încât să mă sune și să-mi spună să nu bag în seamă decât votul final. În cele din urmă, am fost confirmat cu 79 de voturi „pentru” și 15 voturi „împotriva” Păstrez rezultatul acela înrămat în cabinetul meu.

Pe 30 mai 2006 am depus jurământul ca director al CIA în Aripa de Vest în fața vicepreședintelui. (Ulterior, președintele a condus o ceremonie mai formală la Langley.)

Imediat după aceea am plecat pe George Washington Parkway pentru prima mea întâlnire cu personalul în Bubble, amfiteatrul CIA, care era ticsit. Am încercat să le transmit tuturor un sentiment de siguranță.

— În primul rând, am început eu, nimeni nu m-a trimis aici ca să distrug ceva. Voi sunteți cei mai buni din lume în ceea ce faceți, așa că iată ce vă spun: calmați-vă, înfrângeți-vă atacurile de panică și reveniți la treabă. Chestia asta s-a terminat. Faceți ceea ce știți să faceți. Eu mă voi ocupa de lucrurile din afara gardurilor noastre. Aceea este treaba *mea*. De asemenea, nu vom mai apărea la știri – nici ca sursă, nici ca subiect.

Am răspuns apoi la întrebări venite din sală. Spre sfârșit, un angajat tânăr din fundul amfiteatrului a ridicat mâna.

— Cum doriți să vă spunem? a întrebat el.

Nu mă gândisem la asta, mai ales că stăteam pe podium în uniformă mea albastră cu câte patru stele pe *fiecare* epolet. Știam totuși că CIA funcționa ca o organizație foarte egalitaristă.

— Oricum vă convine, am zis până la urmă.

După cum s-a dovedit, au fost cele mai importante 45 de secunde din tot discursul. Peste mai bine de un an am aflat că propoziția aceea a fost un test decisiv pentru evaluarea de către personal a noului lor șef.

După câteva săptămâni, am trecut un alt test, chiar mai subtil, într-o actualizare despre antiterorism. Brieferul, o membră a grupului care ajutase la localizarea lui bin Laden, a întins în fața mea o hartă radar complexă și a început să-mi arate legături obscure ce-i determinaseră analiza. Întâmplător, știam câte ceva despre ele și am început să pun întrebări, care i-au adus un surâs ușor pe buze. Și de data aceasta am aflat ulterior că mă confruntasem cu o încăpere plină de sceptici, dar începusem să le schimb impresiile. În opinia lor eram mai pragmatic și mai interactiv decât tipul de director mediu. Orice individ își aduce propriile atuuri într-un job. Acela fusese unul dintre atuurile mele.

La prima mea ședință oficială cu stafful la etajul șase, nimeni nu s-a ridicat în picioare când am intrat în sala de conferințe. „Interesant”, mi-am spus., Aceasta este o cultură diferită”.

M-am așezat și am început:

— Eu, personal, n-am angajat pe niciunul dintre cei prezenți, iar dacă asta este o problemă pentru voi, aveți la dispoziție 48 de ore ca să-mi spuneți. În caz contrar, voi presupune că faceți parte din echipa mea.

Aceea era versiunea la nivel de conducere a mesajului „nimeni nu m-a trimis aici ca să distrug ceva”. În cele din urmă, trei persoane au venit să stea de vorbă cu mine, însă numai una a plecat (din motive personale).

Oferta mea nu se aplică și pentru „Gosslings”, grupul mic de consilieri pe care Porter îi adusese cu el de la Congres. Ei trebuiau să plece, dar nu pentru că aş fi fost convins că greșiseră ceva. Să fiu sincer, nu-mi păsa și nu intenționez să-mi irosesc timpul pentru a afla. Ei trebuiau să plece fiindcă CIA avea nevoie de o distanțare clară între doi directori consecutivi.

Am cerut ca atâta timp cât vor mai fi pe statul de plată să nu mai vină la sediul general al CIA, ci să se prezinte la una dintre unitățile noastre periferice. După aceea i-am spus consilierului general și șefului de cabinet

să recurgă la autoritățile mele complete pentru a le asigura tuturor un pachet compensator generos la despărțire. Există un motiv perfect întemeiat pentru ca directorul CIA să aibă împuterniciri extraordinare în privința personalului. Nu este de dorit ca indivizi care știu secrete majore să părăsească Agenția cu ranchiune majore.

Desigur, trebuia să-i identific cu precizie pe cei la care mă refeream, deoarece mulți au lucrat pentru Porter. Era firesc ca mulți veterani din Agenție să fi fost apropiați de director. Am cerut să plece aceia care fuseseră parașutați odată cu directorul Goss. Cei care fuseseră de la început aici, alături de infanterie, aveau să rămână.

Cel mai bun dintre „Gosslings” era Mike Kostiw, a cărui carieră anterioară în CIA fusese întreruptă cu două decenii în urmă după dilema dacă dorea sau nu să plătească o jumătate de kilogram de șuncă pe care o luase dintr-un supermarket local. Kostiw mi-a înțeles decizia și ulterior a trecut frecvent pe la sediu pentru conversații prietenoase și utile.

Însă susținătorul lui de multă vreme, senatorul John McCain, n-a fost la fel de înțelegător. El mi-a telefonat și s-a lansat într-o tiradă în care l-a acuzat pe Steve Kappes de soarta lui Kostiw. Tot ce am putut face a fost să-l întrerup și să-i spun că nu fusese vina lui Kappes, deoarece acesta nu sosise încă la bord.

— Eu am făcut-o, domnule senator.

De la celălalt capăt al firului s-a auzit tonul.

N-a durat foarte mult să-mi dau seama, pe măsură ce mi-am preluat rolul, că cea mai mare și cea mai urgentă problemă avea să fie „elefantul din cameră”, cum îi spuneam eu – programul CIA pentru reținerea și interogarea membrilor de frunte din al-Qaeda. Noi continuam să ținem lideri ai organizației teroriste într-o rețea de închisori secrete, despre care Dana Priest de la *Washington Post* scrisese în toamna trecută. După cum era de așteptat, în SUA și peste hotare s-a declanșat un

adevărat scandal. La scurt timp după apariția articolului din *Post, New York Times* a anunțat că inspectorul general al CIA emisese un raport clasificat care sugera că tehnicile de interogare utilizate în închisorile secrete, inclusiv simularea înecului, puteau viola Convenția internațională împotriva torturii. Era foarte clar că problemele acestea - norul acesta negru - trebuiau rezolvate.

Pentru mine era limpede că situația nu mai putea continua sub deviza că era doar programul lui George Bush sau doar programul CIA. Trebuia să stabilim un consens pentru ca programul să fie al Statelor Unite, explicând și justificând pe cine țineam închis, unde și pentru cât timp, și ce tehnici utilizam în interogări. Președinții - orice președinte - acționează în cazuri singulare, bazându-se pe o autoritate executivă primară, însă programele pe termen lung, așa cum devenise acesta, au nevoie de susținere politică vastă. Am înțeles rapid că trebuia să fiu dispus să mă retrag în unele privințe și să fiu poate mai puțin agresiv dacă de asta era nevoie pentru a clădi un astfel de consens.

Dintr-un punct de vedere, se poate spune că împingeam o ușă deja deschisă a Biroului Oval. Deși nu mi-o spusese niciodată în mod specific, președintele acționa de acum pentru ca programele pe care se baza să fie disponibile succesorilor lui. Asta însemna clădirea consensului politic și a susținerii politice.

Noi vom continua să reținem indivizi și unii dintre ei aveau să fie transferați spre terți prin procesul de predare - reținerea și transferul extrajudiciar al unei persoane dintr-o țară în alta totuși am fi dorit să-i reținem pe unii în continuare în custodia noastră și pentru asta aveam nevoie de locuri în care să-i ținem. Aveam de asemenea nevoie de claritate legală cu privire la care dintre cele 13 tehnici de interogare autorizate anterior - printre care simularea înecului, pălmuirea, nuditatea, privarea de somn și raționalizarea mâncării - doream să le folosim în continuare. În mod înțelept, Porter le-a amânat pe toate

după ce Legea privind tratamentul deținuților a schimbat peisajul legal la sfârșitul anului 2005. Am știut că unele tehnici vor fi retrase, însă doream să păstrez altele pentru anchetatorii noștri.

Departamentul Apărării se afla în plin proces de rescriere a Manualului de teren al Armatei SUA cu privire la interogatorii, încercând să se împace cu americanii după abuzuri autentice comise de gardieni militari în închisoarea Abu Ghraib de lângă Bagdad, unde deținuți irakieni erau duși cu lesele și abuzați fizic și sexual. Știam că militarii vor realiza un document conservator – poate prea conservator pentru un război împotriva celei mai periculoase și violente organizații teroriste de pe planetă.

În biroul meu din Langley aveam acces la câteva bibliorafturi, fiecare gros de peste zece centimetri, care constituiau practic o enciclopedie a deținerilor – în ele aveam de toate, de la opinii legale, la tehnicile de interogare folosite împotriva căror deținuți, câte rapoarte fuseseră obținute de la fiecare deținut... pe scurt, totul. În weekenduri le luam acasă și le citeam cu atenție pentru a mă familiariza cu ele și a înțelege bine conținutul.

De asemenea, am cerut să stau de vorbă cu anchetatorii despre experiențele lor. Unul dintre ei mi-a câștigat respectul: îl interogase pe Khalid Sheikh Mohammed, creierul al-Qaeda care organizase atentatele teroriste din 11 septembrie. El își dezvoltase o relație personală cu Khalid Sheikh Mohammed, care se născuse în Kuweit și avea origine pakistaneză și bosniacă, și care fusese capturat în

Pakistan în 2003. Agentul în cauză continuă să fie sub acoperire, așa că nu-i pot folosi numele. Khalid îi spunea Amir, un termen de respect pentru cineva care-l supusese simulării înecului, făcându-l să se simtă în mod repetat ca și cum s-ar fi înecat. Tehnicile de interogare – în cazul lui Khalid mai ales privarea de somn – îl împinseseră în așa-numita „zonă de cooperare”, după anterioara zonă de sfidare. După aceea anchetarea lui Khalid semănase

mai mult cu un interviu decât cu un interogatoriu. Informațiile pe care le-am obținut de la el și de la alții au fost extraordinar de valoroase.

Pe măsură ce am aprofundat acest program, în calitate de nou director, am putut vedea că totul fusese făcut din simțul datoriei, nu din plăcere, și nimeni nu apăra utilizarea simulării înecului și a altor tehnici agresive împotriva tuturor inamicilor în toate circumstanțele. Nu încercam să realizăm un caz universal. Tehnicile se foloseau numai acum și numai pentru acești inamici specifici - cu motivații religioase fanatice - care intraseră cu avioane de pasageri în World Trade Center și Pentagon, ucigând mii de oameni, și ar fi procedat la fel oricât de câte ori li s-ar fi oferit ocazia.

Abu Zubaida, cetățean saudit și lider al-Qaeda care a fost arestat în Pakistan în 2002, a fost primul terorist supus de CIA simulării înecului. Când s-a terminat, el a spus realmente că trebuia să procedăm așa cu toți „frații” care aveau să intre în programul de interogare. Cooperarea cu noi era un păcat și de aceea putea ajunge în iad, însă Allah îi învăța că nu va trimite o povară mai mare decât cea pe care o puteau purta, iar povara aceea eram noi. De aceea el putea să coopereze cu noi și totuși să ajungă în Paradis.

Până la sfârșitul lunii iulie, petrecusem aproape două luni acumulând toate aceste informații. Devenisem un burete, citeam bibliorafturile, discutam cu oamenii, cântăream multiple puncte de vedere. Aș fi putut să las totul baltă și să-i recomand președintelui să punem capăt programului. Trebuia să fac o alegere. Era ceva corect? Era ceva care să merite?

M-am gândit la circumstanțele similare din jurul programului Stellarwind. Acum, ca și atunci, știam că decizia de a continua va aduce propriile sale riscuri și controverse inevitabile.

Am decis că programul CIA *așa cum îl remodelam noi* ar fi meritat efortul și că am fi putut coborî ștacheta dacă

am fi informat insistent Congresul și am fi solicitat susținere publică din partea lui, dacă i-am fi informat cât mai deschis pe cetățenii americani și dacă ne-am fi informat discret partenerii, cât mai detaliat, despre parametrii și limitele acțiunilor noastre.

Mai întâi însă trebuia să mă confrunt cu puterea executivă. Țin minte că stăteam la biroul meu de la etajul șase al sediului din Langley și ba priveam pădurile dese din nordul Virginiei, ba mă întorceam la calculator și întocmeam o notă informativă de două pagini despre ce trebuia să facem. Nota aceea urma să stea la baza discuțiilor dintr-o întâlnire pe care o stabilisem cu consilierul pe probleme de securitate națională Steve Hadley la începutul lunii august.

L-am informat pe Steve despre cele cinci puncte importante referitoare la închisorile secrete al CIA.

— Numărul unu - foarte important - noi nu suntem temnicerii națiunii, am explicat. Trebuie să existe o strategie de ieșire. Continuum să avem destui deținuți în închisorile acelea, așa că am adăugat: nu susțin că valoarea lor în materie de informații este zero, totuși este destul de redusă acum când există alte lucruri mai importante.

Adevărul era că informațiile provenite de la deținuți se redusese dramatic. De aproape un an nu mai fusese internat nimeni. Tehnicile amplificate de interogare fuseseră suspendate și apreciam că doar câțiva dintre cei rămași (ca Abu Zubaida și Khalid Sheikh Mohammed) mai aveau valoare informativă. În prima jumătate a anului 2006, doar aproximativ 5% din informațiile antiteroriste proveniseră de la deținuți.

Pe unii am fi dorit să-i predăm închisorii Departamentului Apărării de la Guantânamo Bay, Cuba. Pe alții îi puteam trimite în alte țări, pentru continuarea detenției. Linia de demarcație, i-am spus lui Hadley, era un motiv pentru a crede că-i puteam aduce în fața justiției. Dacă aveam așa ceva, atunci intrau în rubrica

Guantânamo, iar dacă nu, plecau într-o țară care avea un interes legitim pentru ei.

— Numărul doi, Steve, tot trebuie să ne păstrăm deschise opțiunile pentru detenția teroriștilor și interogarea lor, mai ales pentru că Pentagonul rescrie manualul pentru interogatorii într-o manieră care înlătură până și tehnicile de tipul managementului somnului – practic ceva ce aplicăm propriilor noștri recruți militari – la Guantânamo și alte închisori ale Departamentului Apărării. Numărul trei, când vom captura teroriști pe viitor, ne vom gândi să-i reținem doar 60 de zile și nu vom închide pe nimeni dacă nu există o strategie de ieșire.

Puteam oricând decide să-i mai reținem alte 60 de zile, și încă 60 de zile, dacă apreciam că dețineau informații prețioase, însă pentru asta trebuia să luăm o decizie. În absența acestei abordări, detenția ar fi devenit pentru mulți pe durată nedeterminată, așa cum fusese pentru aceia pe care-i țineam de trei ani și jumătate. În plus, solicitărilor imediate li se dăduse de obicei curs după 30 până la 60 de zile de la transferul în custodia CIA, iar informații tactice cu o vechime mai mare aveau o valoare mult redusă.

— Al patrulea element este că dorim să avem autoritate legală pentru tehnicile de interogare pe care le considerăm necesare, am precizat.

Anchetatorii mei doreau să utilizeze șapte tehnici. Patru erau *de minimis*: două prinderi agresive și două palmui. A cincea și a șasea erau dieta și manipularea somnului în vederea slăbirii rezistenței, atâta timp cât nu cauzau nimănui leziuni permanente. A șaptea era nuditatea, pe care anchetatorii o doreau insistent, deoarece „efectul ei activare-dezactivare” era imediat.

Nimic din toate acestea nu era tocmai plăcut. Fusesem întrebat la televiziune ce părere aveam despre setul complet de 13 tehnici care fusese aprobat anterior și care includea simularea înecului. Eu aș fi aprobat aplicarea simulării înecului cuiva? am răspuns

mulțumindu-l Domnului că nu trebuia să iau decizia respectivă. Și nu trebuia s-o iau într-adevăr, deoarece o luau alții. Cei care au fost scutiți de luarea unei asemenea decizii n-ar trebui să uite asta înainte de a se grăbi să critice.

În cele din urmă i-am explicat lui Hadley:

— Vreau să informez în plen Comisiile pentru Serviciile de Informații ale Camerei Reprezentanților și Senatului despre tot ce am făcut noi și tot ce am obținut, mai puțin amplasările închisorilor, și să le anunț că dorim să continuăm programul în conformitate cu restricțiile pe care tocmai le-am descris.

Până atunci nu făcuserăm altceva decât să informăm așa-numitul grup de opt – liderii Senatului și Camerei Reprezentanților, plus președinții și vicepreședinții celor două comisii pentru informații, însă dacă doream o susținere politică mai mare, trebuia să informăm mai mulți politicieni despre acțiunile noastre. Acesta era planul.

Momentul de vârf al discuției a fost o videoconferință derulată la scurt timp după aceea, pe când mă afluam în vacanță în Key West în ultimele zile ale lunii august. Stăteam în reședința Truman Annex dintr-o unitate a Departamentului Apărării și m-am dus într-o încăpere securizată pentru videoconferințe a unui grup operativ antidrog, pentru a susține în fața președintelui și vicepreședintelui în esență aceleași lucruri pe care i le spusesem lui Steve Hadley. Pentru videoconferință eram îmbrăcat neprotocolar, ca orice om aflat în vacanță în Florida, pe când președintele, vicepreședintele și consilierul pe probleme de securitate națională erau în costume, cămăși scrobite și cravate în Camera de Criză din Casa Albă.

Am repetat unele dintre lucrurile pe care i le spusesem lui Steve despre necesitatea ca acesta să fie programul Statelor Unite; din punct de vedere operațional, eu nu puteam gestiona tehnici de interogare și proceduri de detenție cu un întrerupător fermecat „închis/deschis” la

fiecare doi ani, în funcție de ciclul electoral din SUA. Aveam nevoie de stabilitate. De aceea eram dispus să renunț la unele lucruri autorizate de lege – pe care le puteam face dacă doream – pentru a obține consens pentru ceea ce vom întreprinde.

Știam că președintele dorea să expună public planul acela într-un discurs ținut la Casa Albă: ce am făcut, ce am câștigat și cum intenționăm să continuăm.

— Domnule președinte, ne aflăm acum în momentul când dețineți cea mai mare influență politică în privința acestui subiect. Vom goli închisorile secrete înainte de discursul dumneavoastră și veți putea enunța, fără scuze, tot ce am făcut și ce vom continua să facem, din nou, fără nicio scuză.

Vicepreședintele era precaut ca întotdeauna și a declarat că nu se pronunța pentru renunțarea la tehnici ce funcționaseră și produsese răni valoroase. De asemenea, a prezis în mod corect că etalându-ne toate cărțile pe masă în fața Capitoliului nu vom atrage în mod necesar cooperarea. Însă președintele decisese deja. El a concluzionat astfel:

— Nu, Mike are dreptate. Dacă el este mulțumit din punct de vedere operațional, atunci are dreptate în privința influenței politice. Mai bine de atât nu va fi.

Discursul președintelui a fost programat pentru marșea de după Ziua Muncii, iar noi i-am transferat în secret pe Khalid Sheikh Mohammed, Abu Zubaida, Ramzi bin al-Shibh și alți 11 teroriști din închisori secrete, în închisoarea militară de la Guantânamo Bay. I-am mutat de asemenea pe alții din închisori secrete în țări terțe.

Pe hârtie pare simplu, dar n-a fost deloc așa. A trebuit să lucrăm eficient și în secret. Iar numărul de indivizi pasionați să identifice zborurile afiliate CIA, atât reale, cât și imaginare, era în continuă creștere în toată lumea. Oficiul responsabil a lucrat din greu – erau multe avioane, iar numărul escalelor de realimentare era limitat – pentru a păstra sub acoperire ceea ce se afla deja sub

acoperire. Ulterior am coborât în birourile lor ca să le mulțumesc.

Discursul ținut de președinte în Camera de Est a Casei Albe pe 6 septembrie 2006 a fost superb. El a prezentat ce făcuserăm după 11 septembrie și de ce.

— Teroriștii capturați dețin cunoștințe unice despre modul de operare a rețelelor teroriste, a afirmat el. Ei știu unde se găsesc agenții operativi și știu de asemenea ce planuri simt în curs de desfășurare. Acestea sunt informații ce nu pot fi găsite nicăieri altundeva și securitatea noastră depinde de obținerea lor. Pentru a câștiga războiul împotriva terorii, trebuie să putem deține, interoga și, când este cazul, aduce în fața tribunalului pe teroriștii capturați aici în Statele Unite și pe câmpurile de luptă din lumea întreagă.

A explicat că mai mulți indivizi suspecti de terorism și lideri teroriști fuseseră reținuți și interogați în închisori secrete de către Agenția Centrală de Informații. A adăugat că informațiile divulgate de ei în timpul interogatoriilor preveniseră atentate împotriva Statelor Unite și a altor țări din lume. Și a mai spus că CIA utiliza în timpul interogatoriilor un „set alternativ de proceduri” care erau sigure și legale.

— Vreau să fiu bine înțeles de cetățenii noștri și de lumea întreagă, a declarat el. Statele Unite nu torturează. Este împotriva legilor noastre și împotriva valorilor noastre. Eu nu am autorizat și nu voi autoriza tortura.

Închisorile CIA erau acum goale, a spus președintele, deși existența unui program CIA pentru închiderea și interogarea teroriștilor avea să fie în continuare crucială.

— Ne vom consulta de asemenea cu liderii Congresului, a spus el, pentru a ne asigura că programul CIA înaintează în conformitate cu legea, că va satisface necesitățile securității naționale a țării noastre și va proteja femeile și bărbații curajoși cărora le cerem să obțină informații ce vor salva vieți nevinovate.

A vorbit mai mult de o oră, citind un text, apoi au

urmat aplauze. După aceea a rămas câteva minute pentru a da mâna cu membrii unor familii care-și pierduseră persoane dragi în atentatele teroriste.

Am petrecut toată vara ocupându-mă de problemele care produsese răă atăta neplăcere pentru CIA și administrația Bush. Acum aveam o cale pe care să înaintăm, deoarece președintele explicase totul cu încredere și convingere. Nu era totuși foarte sigur. Congresul avea și el un cuvânt de spus. Dar în ziua aceea, stând în fundul încăperii, am fost impresionat de emoțiile familiilor. Mi-a fost greu să nu lăcrimez.

UNSPREZECE

TREI PIESE „UȘOARE”.

BAGDAD, ISLAMABAD, KABUL, 2006

A

În timp ce ne luptam cu problema închisorilor secrete ale CIA și cu tehnicile utilizate pentru interogarea teroriștilor, Agenția a rămas pe picior de război. Am convenit să ne întâlnim în ședințe operaționale de trei ori pe săptămână, la ora 17: 30, într-o sală de conferințe mare, aflată vizavi de biroul meu de la etajul șase, cu peste 30 de oameni înghesuiți în jurul unei mese dreptunghiulare lungi. Luni și miercuri ne ocupam de antiterorism și treceam în revistă, în detaliu, operațiunile aflate în derulare pe tot globul.

Vinerea era rezervată pentru Irak și Afghanistan, cele două războaie post-11 septembrie ale Statelor Unite. La sfârșitul lunii iulie 2006, situația în Irak era de-a dreptul cumplită, un aspect pe care două tinere analiste l-au subliniat într-o manieră destul de dramatică. Ambele fuseseră angajate după 11 septembrie, aveau în jur de cinci ani de experiență și concluzionaseră într-o analiză cam de lungimea unui articol din revista *New Yorker* că Irakul era sfâșiat de război civil.

Am aflat ulterior că analiștii Irakului prevăzuseră asta de mai mult timp, încă după distrugerea Moscheii de Aur din Samarra în februarie 2006. Atacul acela întreprins

asupra unuia dintre cele mai sacre locuri ale Islamului șiit declanșase un val de crime și atacuri asupra altor moschei și sugerase o schimbare substanțială în caracterul violenței și înăsprii direcțiilor sectare – ambele, indicatori clasici ai războiului civil.

Aceiași analiști se străduiseră anterior să eticheteze luptele din Irak ca fiind o mișcare de insurgență și nu ultima suflare a fidelilor regimului lui Saddam Hussein. Fusesse un mesaj dur și nedorit la Casa Albă, dar Steve Hadley îi felicitase ulterior pentru că îi făcuseră un serviciu real președintelui, oferindu-i o imagine mai corectă a realităților cu care ne confruntăm.

Problema războiului civil a rămas controversată printre noi, iar în august 2006 majoritatea analiștilor (însă nu toți) considerau că era acum cea mai bună caracterizare al conflictului.

Am ciulit imediat urechile când am auzit termenul și mi-am spus: „Ăsta-i un titlu de prima pagină”.

— Voi sunteți analiste, am zis, dar aș dori să vă pun o întrebare, foarte importantă. Ce definiție a războiului civil folosiți?

Au recunoscut fără ezitare că existau mai multe definiții științifice, apoi am discutat despre complexitățile situației din Irak.

Omorurile sectare erau atât de teribile, încât experții și unii oficiali analizau cu toată seriozitatea împărțirea Irakului în sectoare șiite, sunnite și kurde. Milițiile civile și echipele morții proliferau în Bagdad și în alte zone urbane. Sunniții puneau violențele pe seama Ministerului de Interne dominat de șiiți. Șiiții afirmau că acuzațiile acelea nu erau decât un paravan care să acopere atrocitățile comise de echipele morții sunnite. Situația era atât de inflamată, încât ONU a anunțat că în medie în luna iunie fuseseră uciși zilnic 100 de civili.

Am dezbătut felul în care eticheta de război civil l-ar fi ajutat pe președinte.

— Dacă noi credem asta, nu este responsabilitatea

noastră s-o și declarăm cu glas tare? am fost întrebat.

În plus, noua descriere putea duce la cursuri alternative de acțiune. În lupta împotriva unei insurgențe, era axiomatică dorința de a întări poliția irakiană. Însă dacă poliția aceea nu era decât un alt element prădător într-un război civil complex, întărirea ei ar fi putut de fapt înrăutăți situația.

Deoarece îmi programasem deja o vizită în Irak, le-am invitat pe analiste să mă însoțească, să le vorbească celor din stația CIA de acolo și să vadă lucrurile cu proprii ochi înainte de a-și definitiva analiza. Orgoliul lor a avut de suferit. Din punctul de vedere al analistelor, era îngrijorător că păream să acord mai multă încredere proximității decât competenței lor.

Cu toate acestea, m-am urcat într-un uriaș avion C-17 militar de transport alături de bodyguarzii mei, de stafful meu apropiat și de alți membri CIA care trebuiau să ajungă în Irak din diverse motive.

După sosirea la destinație, am avut o ședință foarte lungă cu toți analiștii de-acolo în unul dintre palatele lui Saddam Hussein pe care-l transformaserăm în stația noastră din Green Zone³⁷ Am analizat situația și evaluarea pe care am auzit-o în cele mai mici amănunte a fost profund neliniștitoare... și nu prea diferită de concluziile celor două analiste din sediul general. În general ele s-au mulțumit să-și asculte colegii din Bagdad, încuviințând din când în când.

După întrunirea aceea am ținut o ședință generală cu personalul întregii stații. Scările din spatele meu erau ticsite, ca și balcoanele din jurul etajului. Am început cu introducerea mea obișnuită, spunându-le tuturor că eram noul director și că mă aflam acolo ca să dau o mână de ajutor. Apoi aproape că am izbucnit:

— Ce naiba se-ntâmplă aici?

A fost o ședință lungă și am pus o mulțime de

37 Denumirea uzuală pentru Zona Internațională din Bagdad aflată în cartierul Karkh, centrul prezenței internaționale din oraș (n.trad.).

întrebări.

Din fericire, stația dorea să-și prezinte punctul de vedere. Cred că unii erau cam sceptici în privința faptului că un director nou, și mai cu seamă unul în uniformă militară, ar fi fost dispus sau capabil să acționeze fără prejudecăți după ce revenea acasă. Însă șeful stației îi anunțase că el va spune adevărul gol-goluț și-i invitase să procedeze la fel. Toți știau care era miza și n-au lăsat să le scape oportunitatea.

La rândul meu, am pus aceleași întrebări (aproape) conducerii politice irakiene: prim-ministrul șiiit Nouri al-Maliki, liderul kurd și președintele irakian Jalal Talabani și vicepreședintele sunnit Tariq al-Hashimi.

Părerea CIA despre Maliki era destul de sumbră și s-a dovedit corectă. Ca membru al partidului șiiit Dawa, Maliki petrecuse mare parte a vieții adulte în exil în Siria și Iran, temându-se permanent de asasinii lui Saddam. Când l-am întâlnit în biroul lui din Green

Zone, era păzit de miliții șiiite, nu de agenți de pază ai guvernului, și nu de orice șiiți – ci de cei din Dawa. Maliki părea să răspândească spaima că în spatele fiecărui tufiș pândea un baathist sunnit gata să-l ucidă. Probabil că s-a confruntat cu acest lucru o mare parte din viața sa. Șeful stației mi-a povestit despre un bizar tic verbal al prim-ministrului. De fiecare dată când spuneam „salafist” sau „terrorist”, el murmură în barbă „baathist”. În întâlnirea mea cu el, Maliki a recunoscut creșterea violenței în Irak, dar în mod ciudat n-a încercat s-o caracterizeze, numind-o „aleatorie”.

Aprecierea șefului stației n-a fost atât de sumbră încât să-l creadă pe Maliki agent iranian (așa cum considerau unii); el a recunoscut în prim-ministru un om dur, onest și sută la sută arab. Mai târziu Maliki avea chiar să se războiască cu unii camarazi șiiți în Basra și în mahalaua Madinat aş-şadr („orașul Şadr”) din Bagdad.

Însă Maliki era un individ complicat, cu o personalitate ciudată și – uneori – chiar cu comportamente

anormale. Rareori afișa o notă de farmec sau șarm. Rapoartele agenților noștri secreți sugerau că nici iranienii nu reușeau să-i descifreze personalitatea dură.

Era de asemenea destul de clar că nu-i forțam pe vecinii sunniți atât de tare încât să fie favorabili prim-ministrului šiit. Iordanienii erau sceptici, totuși făceau un efort, pe când alții, ca saudiții și cei din Statele Golfului, nu puteau fi zăriți nicăieri. Regele Arabiei Saudite a anunțat clar că-l privea cu dispreț pe Maliki. Probabil că uneori lui Maliki i se părea că nu se putea adresa nimănui din regiune cu excepția Teheranului. Ar fi trebuit să ne fi mișcat mai bine.

Talabani, președintele kurzilor, era pe atât de fermecător, pe cât era Maliki de acru. Am ieșit cu un convoi din Green Zone pentru a lua prânzul în complexul lui de pe malul fluviului Tigru, unde ni s-au alăturat câțiva membri ai cabinetului, în principal miniștrii-cheie - apărare, interne, externe și finanțe - alături de Wafiq al-Samarrai, consilierul pe probleme de securitate al lui Talabani, și Mowaffak al Rubaie, consilierul pe probleme de securitate națională. Talabani îi putea aduna laolaltă pe indivizii cei mai puternici, cel puțin pentru prânz.

Ne-am strâns în jurul unei singure mese mari, acoperită cu un număr impresionant de preparate culinare; vedeta era un pește local considerat o delicatesă, dar toți americanii au sperat cu disperare să nu fi fost pescuit din evident poluatul Tigru.

Din punctul nostru de vedere, problema lui Talabani era „apropierea lui de iranieni”. El își ceruse odată scuze față de mine spunând că oamenii își pot alege prietenii (pe noi), dar nu și vecinii (Iranul).

I-am rugat pe președinte și pe ceilalți să facă o evaluare a situației curente, mai ales pentru cele două analiste de la sediul general care făceau parte din grupul nostru. Am început cu propria mea evaluare, destul de sumbră, subliniind escaladarea periculoasă a nivelului de violență sectară și a atacurilor teroriste.

Consilierul pe probleme de securitate națională Rubaie a replicat, respingând conceptul unui război civil și negând chiar existența unui caz de terorism real. Ba chiar, a zis el, o mare parte din situație era vina noastră. Nu-i loviserăm destul pe sunniți și ei continuau să fie îndeajuns de puternici pentru a se răzbuna pe šiiti. Așa-zisele echipe ale morții šiite reprezentau pur și simplu un răspuns firesc și aproape legitim față de situație și aveau să dispară imediat ce ne-am fi ocupat de sunniți și al-Qaeda.

— Voi tratați simptomele, nu cauza, a concluzionat el.

Și alții i s-au alăturat, spunând că sunniții și šiiti coexistaseră de secole în Irak. Triburile și căsătoriile erau în mod uzual mixte. Un război civil de durată era pur și simplu imposibil pentru spiritul irakian. Întregul grup părea detașat față de nivelul de violență pe care îl privea cumva condescendent.

Analiza lui Talabani a fost lungă și ușor indirectă, însă nici pe departe apocaliptică. Președintele irakian n-a zis tocmai „Dacă credeți că-i rău acum, ar fi trebuit să vedeți cum stăteau lucrurile pe vremea celui-lalt [Saddam]”, dar acela a fost rezumatul care mi s-a format în minte când mi-am închis vesta antiglonț și am suit în SUV-ul blindat pentru a mă întoarce în Green Zone.

Talabani era amabil; cu ocazia numeroaselor noastre vizite, mi-a dăruit atât de multe seturi de șah kurde, cioplite manual, încât mi-am înzestrat toți nepoții.

Celălalt lider kurd din guvernul irakian, viceprim-ministrul Barham Salih, era la fel de abordabil, însă mult mai profesoral. Cândva l-am caracterizat drept cel mai inteligent om din Asia de Sud-Vest. El fugise din Irak în tinerețe, după ce fusese persecutat de regimul lui Saddam Hussein, și fusese educat în Marea Britanie. Era un oficial irakian pentru care aveam întotdeauna timp. La una dintre vizite m-am bucurat de un dineu plăcut și informativ cu el și familia lui pe peluza reședinței sale din Green Zone.

L-am invitat la rândul meu la mine acasă când a venit în Statele Unite. La asemenea ocazii, chemam adesea

membri ai fanfarei Forțelor Aeriene, căutând să adaptez muzica în funcție de oaspeți. De exemplu, odată am avut muzică de operă pentru italieni. Formația nu era însă familiarizată cu muzica populară kurdă, așa că - întrucât Barham urmasă Universitatea Cardiff, din Țara Galilor - am recurs la muzică celtă pentru seara aceea.

Spre final, la cererea mea, formația a cântat „Ashokan Farewell”, soloul obsedant de vioară de pe fundalul magnificului serial TV al lui Ken Burns despre Războiul de Secesiune american. I-am explicat lui Barham contextul și i-am reamintit că, în timpul războiului nostru civil, populația din America era aproximativ echivalentă cu cea din Irakul modern.

După aceea m-a întrebat:

— Și câți au murit?

— Aproximativ 600.000, i-am răspuns.

— Să sperăm că nu se va ajunge la asta.

Însă așa părea situația în decursul acelei vizite din august 2006. Continuându-mi întâlnirile cu conducători irakieni, l-am vizitat pe vicepreședintele Tariq al-Hashimi, care era mai puțin fermecător ca Talabani, dar nici pe departe dezagreabil ca Maliki. Nu avea totuși înțelepciunea lui Salih, așa că n-a trecut mult și a început să catalogheze neajunsurile pricinuite de sunniți în noul Irak. Era animat și cu gesturi foarte expresive. Țin minte că m-am gândit că semăna perfect cu un organizator sindicalist din Statele Unite, poate din sindicatul șoferilor sau al docherilor. Era genul de individ care pare să țină mereu pumnul încheștat. Între prim-ministru și vicepreședinte nu exista niciun fel de simpatie.

După cinci ani, când ultimii soldați americani au părăsit Irakul, Maliki a emis un mandat de arestare pe numele lui Hashimi. Ulterior, guvernul lui l-a judecat pe vicepreședinte și l-a condamnat la moarte în contumacie.

Irakianul cel mai nobil pe care l-am cunoscut în acea primă vizită nu lucra și nici nu locuia în Green Zone. Mohammed Shahwani era șeful Serviciului Național de

Informații Irakian (INIS), și l-am vizitat la cartierul lui general din cartierul al-Khark. Locuia acolo cu o gazelă și un câine frumos pe care-l numise batjocoritor Chalabi după exilatul irakian devenit politician pe care-l detesta CIA.

Aveam toate motivele pentru a fi îngrijorat. Ne era un prieten și noi lucraserăm cu prim-ministrul interimar Ayad Allawi pentru a-l instala în poziția aceea când Autoritatea Provizorie a Coaliției a creat INIS în 2004. Shahwani era un bărbat impresionant în sine, un erou irakian care în războiul împotriva Iranului condusese misiuni ale forțelor speciale. În tinerețe fusese campion la săritura cu prăjina și portdrapelul delegației naționale irakiene la Jocurile Olimpice de la Roma din 1960.

În mod clar, Shahwani era talentat și curajos, ba chiar într-o măsură prea mare pentru fostul lui șef, Saddam Hussein, care-l concediase. Shahwani fugise din țară chiar înainte de izbucnirea Primului Război din Golf și intrase în opoziția irakiană (devenind cunoscut de CIA) pe când se afla în exil în Iordania. Cei trei fii ai lui, toți ofițeri de armată, rămăseseră în țară și fuseseră executați de Saddam la mijlocul anilor 1990 pentru opoziția față de regim. În una dintre puținele etalări de emoție pe care și le îngăduise vreodată, prim-ministrul Maliki îi spusese lui Shahwani la prima lor întâlnire:

— Îți cunosc trecutul. Îți cunosc sacrificiul.

După moartea fiilor săi, Shahwani se mutase în SUA. Viața lui liniștită într-o suburbie din nordul Virginiei luase sfârșit în 2002, când l-am contactat pentru a pregăti războiul în Irak.

Shahwani a fost o alegere excelentă pentru conducerea INIS, iar în decursul întâlnirilor pe care le-am avut în anul 2006 a vrut să discutăm ca de la profesionist la profesionist, și am fost mai mult decât încântat să-i satisfac dorința. Tipic pentru el, și-a adus ofițeri aflați la început de carieră care să mă informeze despre activitatea agenției sale.

Am vizitat Unitatea Tactică Specială a INIS, din baza Al-Rashid a Forțelor Aeriene de pe malul opus al Tigrului. Am asistat la o remarcabilă demonstrație tactică a forțelor paramilitare de asalt ale lui Shahwani, dar m-a impresionat mai mult alcătuirea unității (jumătate șiiți și jumătate sunniți) și a țintelor lor cu aceeași componență mixtă. Șeful stației a estimat că misiunile de asalt ale unității tactice erau atât de bine concepute și executate, încât trebuiau să deschidă focul neprovocați doar în 5% din cazuri. Loviturile false erau rare sau chiar inexistente și nici nu-i arestau pe furioșii din oraș îndeajuns de ghinionisți ca să dețină un AK-47; deoarece INIS nu avea autoritatea de a face arestări, pentru toți cei capturați de ei era nevoie de aprobări pentru a intra în sistemul judiciar irakian.

INIS plătea prețul excelenței sale. Aproape 100 din ofițerii săi fuseseră uciși, iar familiile șefilor de rang înalt trebuiau să locuiască în Amman, Iordania, pentru propria lor securitate. Trăgând linie, era probabil organizația cea mai profesionistă și non-sectară din guvernul irakian.

Atâta doar că prim-ministrul irakian nu considera că INIS ar fi făcut parte din guvernul său. Am încercat să insistăm pe lângă Maliki că era într-adevăr serviciul lui și că Shahwani era șeful informațiilor sale.

— Este la dispoziția ta, am insistat, însă Maliki n-a vrut să accepte asta niciodată.

Șeful stației a aranjat o întâlnire în care Shahwani să-l informeze pe Maliki împreună cu Stan McChrystal (care conducea misiuni similare cu cele ale INIS de partea americană), dar fără niciun rezultat.

Maliki nu avea pur și simplu încredere în Shahwani. În primul rând, el era sunnit și turkmen. Era detestat de iranieni (cărora le ucisese mulți compatrioți) și era supus la presiuni din partea CIA (alături de care se simțea destul de confortabil). Însă Maliki nu voia să-l asculte nici când l-am invitat s-o facă. Îl însărcinase pe

Shahwani o singură dată să culeagă informații despre

rivalii lui politici, dar fusese refuzat.

Cu timpul, guvernul dominat de šiiti l-a atacat pe Shahwani. L-au acuzat că ar fi vândut fraudulos avioane aparținând Aeroclubului Bagdad, o acuzație nefondată, de corupție mărunță, într-o țară a cărei capitală semăna cu unul dintre cercurile infernului lui Dante și ale cărei elite politice deturnau zeci de milioane de dolari din ajutoarele americane. Poliția a descins în biroul și casa lui Shahwani când el se afla peste hotare, iar noi l-am găzduit în Amman, în timp ce am sporit presiunea asupra irakienilor pentru a soluționa cazul. A durat, dar am avut succes. După întoarcerea în Bagdad, la bordul unui avion al Agenției, Shahwani a fost dus în stația CIA, unde am vorbit cu el la telefon, urându-i bun sosit acasă. Șeful stației mi-a spus că directorul INIS fusese vizibil mișcat de gestul acela.

Shahwani se întorsese, dar șansele noastre nu se îmbunătățiseră. În pofida legislației irakiene, Maliki a înființat un serviciu secret separat – făcea parte dintr-o campanie mai vastă prin care dorea să se asigure că toate organele de securitate erau šiite (nu naționale), supuse lui (nu guvernului la scară mai mare) și acceptabile Iranului. INIS a fost marginalizat, epurat și a dispărut treptat. Shahwani a demisionat până la urmă în 2009.

Însă în august 2006, multe dintre acestea erau de domeniul viitorului. Vizita fusese incredibil de productivă pentru mine. Am putut să văd situația cu propriii mei ochi și să mă întâlnesc cu mulți oficiali irakieni. Am ajuns de asemenea să înțeleg condițiile dificile în care opera stația CIA.

Stația avea un termometru în fața intrării sale. Când am ieșit pe asfaltul străzii, cadranul termometrului era la gradația maximă: 47° C. Mai mult de atât nu putea pur și simplu să arate.

Încercați să vă păstrați normalitatea chiar și în astfel de circumstanțe. Sâmbătă seară câțiva dintre noi ne-am îndreptat spre trailerul cu lățime dublă care slujea drept

capelă pentru Green Zone. Liturghia și împărțășania urmau scenariul catolic global, dar în rest totul era diferit: ca aproape toți cei din jur, am purtat uniformă de camuflaj pentru deșert, vestă antiglonț și arme în timpul Sfintei Liturghii. M-am simțit însă mișcat când m-am apropiat să iau cuminecătura și preotul euharistie laic, poate recunoscând numele „Hayden” de pe ecusonul meu, a spus:

— *Michaely* trupul lui Hristos.

Duminică dimineată am plecat cu elicopterul spre aeroportul din Bagdad, înconjurați de bodyguarzi și de agenții de pază Blackwater angajați. Era mai simplu așa decât să încercăm să străbătem cu automobilul cei 15 km de la Green Zone, deși stația și soldații americani trebuiau să transporte zilnic provizii și personal pe ruta aceea. Autobuzul blindat al ambasadei atrăgea mereu focuri de armă.

Irakul era un haos. A fost o vizită revelatorie, care mi-a arătat cu nelinește și îngrijorare direcția în care se îndrepta cel mai important obiectiv al politicii externe a țării.

În Islamabad, José Rodriquez și cu mine ne-am întâlnit cu Ashfaq Parvez Kayani, șeful ÎȘI. A fost prima dintre multele întâlniri pe care le-am avut cu acest fost comandant de trupe, un profesionist desăvârșit, dar cu o voce joasă, aproape mormăit, care fuma țigară de la țigară. Ultimele două trăsături m-au făcut adesea să mă aplec prin norul de fum care-l învăluia în mod curent pe șeful ÎȘI pentru a-l putea înțelege.

Ulterior, Kayani a devenit cel mai puternic om din Pakistan, în calitate de șef al Statului-Major al Armatei, iar amiralul Mike Mullen, șeful Statului-Major Interarme, a zburat de multe ori între Islamabad și Washington, străduindu-se să dezvolte o relație de prietenie. În anul 2006, în calitate de șef al ÎȘI Kayani era deja o persoană destul de importantă. Musharraf n-ar fi pus niciodată în postul acela pe cineva în care să nu fi avut deplină

încredere.

Kayani impunea respect ca un militar adevărat, însă colaborarea cu Pakistan, și mai ales cu ÎȘI a fost întotdeauna foarte dificilă. Interesele pakistaneze și americane în Afghanistan și în regiune nu coincideau, nu din malițiozitate, ci pentru că aveam puncte de vedere complet diferite despre lume. Străduindu-mă să înțeleg motivele, m-am întrebat adesea: ce motiva Pakistanul? Unele națiuni (de exemplu, Germania) acordă un rol foarte important sângelui; altele (ca noi, americanii) se coagulează în jurul ideologiei. Cum stăteau lucrurile cu Pakistanul?

Am ajuns la două concluzii. În primul rând, *nu era* India. Și în al doilea rând, Islamul. Iar în scurt timp am înțeles că nu conta ce problemă specifică abordam cu omologul meu din ÎȘI. În esență, îl rugam să acorde mai puțină atenție Indiei (ceea ce nu se întâmpla niciodată) și să coopereze cu mine în războiul împotriva unei porțiuni mici și foarte virulente din Islam (ceea ce i se părea foarte dificil).

ÎȘI era o organizație complexă. Ne-am înțeles destul de bine cu ramura antiteroristă, dar am știut că, în tot acest timp, alte ramuri ale serviciului secret întrețineau legături cu pashtuni și alți militanți, ca o barieră împotriva încercuirii Indiei. Pentru noi, Afghanistanul însemna un război care trebuia câștigat cu talibanii și al-Qaeda. Pentru Pakistan, însemna profunzime strategică în lupta esențială împotriva Indiei.

Deși depusese eforturi însemnate pentru a-l cultiva pe Kayani, Mullen și-a încheiat mandatul de șef al Statului-Major Interarme în septembrie 2011, acuzând ÎȘI că susținuse atentatul rețelei teroriste Haqqani împotriva ambasadei americane din Kabul.

— Rețeaua Haqqani acționează ca *un* veritabil braț al agenției pakistaneze ÎȘI a concluzionat el.

Unii observatori neinformați au opinat că raidul efectuat în Abbottabad în mai 2011 pentru uciderea lui bin

Laden a otrăvit relația dintre SUA și Pakistan. N-a fost însă așa, ci doar a smuls vălul de pe ea.

În 2011, cu puțin înainte de raidul din Abbottabad, revista *Time* l-a inclus pe un succesor al lui Kayani, Ahmed Shuja Pasha (capitolul 18), printre cei mai influenți 100 de oameni din lume. Revista m-a rugat să-i fac lui Pasha o scurtă prezentare. Am fost de acord, după care am telefonat unor actuali și foști oficiali guvernamentali americani pentru a mă sfătui ce să scriu ca să îmbunătățesc relația generală. Am solicitat cuvinte specifice pentru a-i descrie pe Pasha și pe ÎȘI. Unul dintre cele mai blânde care mi-a fost sugerat a fost „duplicitar”.

Nu prea mi-a fost de folos, așa că m-am mulțumit să scriu că „schimbările din Pakistan – amploarea înregistrată de fundamentalism, naționalism și antiamericanism – au comprimat spațiul în care un șef ÎȘI poate coopera cu Statele Unite. Pasha, patriot pakistanez și partener american, găsește probabil încă și mai greu de reconciliat aceste două roluri – și într-un moment în care o mare parte din succesul american împotriva terorismului depinde exact de asta”.

Pakistanul fusese un partener destul de bun imediat după 11 septembrie, când Musharraf fusese de acord să intensifice acțiunile împotriva teroriștilor arabi și uzbeci care se aflau în hbertate în zonele populate din Pakistan. Într-adevăr, este posibil ca Agenția să fi capturat mai mulți teroriști în urma cooperării cu ÎȘI decât cu oricare alt serviciu. Cât timp se aflau în orașele pakistaneze și în vecinătatea lor, teroriștii reprezentau pentru Pakistan o amenințare la fel de mare precum cea pe care o reprezentau pentru noi. Când al-Qaeda s-a stabilit în îndepărtatele zone tribale, pakistanezii au fost mai puțin interesați și, sincer, mult mai puțin capabili să ne ajute.

Exista apoi amenințarea repercusiunilor violente. Pakistanezii lăsaseră clar de înțeles de la bun început că dacă bin Laden sau Zawahiri ar fi fost doar localizați, posibilele repercusiuni ar fi putut împiedica un răspuns

pakistanez.

Vizita făcută lui Kayani în 2006 n-a fost tensionată în plan personal. Proveneam pur și simplu din locuri diferite și, ca s-o recunoaștem, noi, americanii, purtam o parte din responsabilitate pentru schisma strategică. Odată îl însoțeam pe Kayani într-un avion mic care se pregătea să aterizeze în Statele Unite. Am privit pe geam spre peisajul care se contura tot mai precis, după care m-am întors spre general și i-am spus:

— Întotdeauna când mă apropii de o țară necunoscută, încerc să las peisajul să mă cuprindă și să-mi spună ceva despre țara pe care o vizitez. Dumneata ce crezi, domnule general, când privești pe geamul acesta?

Kayani mi-a povestit despre perioada de la sfârșitul anilor 1980, când urmasa Colegiul național de apărare din Kansas.

În perioada respectivă, el și soția lui obișnuiau să facă excursii în weekenduri. Timp de patru-cinci ore, mergeau pur și simplu în aceeași direcție pentru a vedea ce puteau descoperi. După ce ajungeau destul de departe, Kayani ieșea de pe autostradă și încerca să găsească găzduire pentru o noapte la un motel. Kayani s-a întors către mine și a spus pe un ton aprobator:

— În absolut toate cazurile acelea era evident că recepționarul de la motel a crezut că eram american.

Kayani a făcut parte din ultimul contingent pakistanez care a urmat școlile militare americane. În 1990, Statele Unite au pus capăt acestor oportunități de instruire din cauza programului nuclear pakistanez aflat în plină desfășurare. Lipsite de asemenea contacte, comunitățile militare și de securitate pakistaneze și americane s-au înstrăinat timp de peste un deceniu. Acțiunile într-un domeniu (antiproliferare) aveau impact în alt domeniu (antiterorism).

L-am lăsat pe Rodriguez în Islamabad și am zburat spre Kabul, în Afghanistan. Lucrurile au fost atât de precipitate în vara aceea, încât, la câteva zile după

plecarea mea, pakistanezii l-au arestat pe cetățeanul britanic de origine pakistaneză Rashid Rauf, considerat creierul din spatele unui plan al-Qaeda de detonare a mai multor avioane de pasageri decolate din Londra spre Statele Unite.

Arestarea lui a forțat autoritățile britanice să aresteze vreo 20 dintre conspiratori în Londra, pe care îi aveau sub observație. Britanicii nu erau încântați nici de pakistanezi, nici de noi. Ei speraseră să aibă timp să adune mai multe dovezi pentru un cap de acuzare penal împotriva complotiștilor. În cele din urmă, i-au acuzat pe unii dintre ei de conspirație în vederea comiterii de crime și alte infracțiuni, însă procesele – din cauza lipsei de dovezi admisibile – au fost dificile, lungi și adesea neconcludente.

Pakistanezii l-au arestat pe Rauf pentru că au avut o unică șansă și știau cu ce se ocupa el; de asemenea, n-au vrut să fie acuzați dacă vreunul dintre avioanele acelea se prăbușea într-adevăr.

ÎȘI n-a vrut să acționeze însă împotriva lui Rauf fără susținerea și acoperirea americanilor. José a povestit că pakistanezii știau că Rauf va trece prin unul dintre punctele lor de control.

— Să-l arestăm? ar fi întrebat ei.

În cele din urmă, José a trebuit să ia o decizie în timp ce era dus de îȘI la un dineu. El a înțeles motivațiile pakistanezilor. A spus „Da” și apoi a anunțat Washingtonul cât a putut de rapid – deoarece guvernul american oferise recent asigurări Londrei că Statele Unite nu vor insista pentru arestarea lui Rauf. La sediul meu general s-a dezlănțuit haosul și am fost fericit că mă aflam într-o zonă de război.

În luna următoare, eu și Rodriquez am plecat împreună spre New York și, stând de vorbă, am ajuns la subiectul Rashid Rauf. Am fost de acord cu José. Nu câștigam nimic dacă ne uitam în urmă.

— Ai luat unica decizie posibilă.

În tot cazul, împiedicarea complotului a însemnat un succes important. Le oferiserăm britanicilor o mulțime de informații esențiale, care au dus la arestări. A fost o realizare cu adevărat remarcabilă, bazată pe cooperarea serviciilor secrete britanice și americane. Acela a fost complotul cel mai serios de după 11 septembrie și l-am controlat. Singura problemă a apărut când a trebuit să-i arestăm pe indivizii respectivi. În cele din urmă, pakistanezii au făcut-o pentru noi.

Ulterior, un agent CIA mi-a solicitat o audiență și a adus o machetă a avionului United care era utilizat în cursele dintre Heathrow și Coasta de Est. Fratele lui era pilot pe cursele acelea, de aceea a ținut să-mi dăruiască macheta. „Nu știu ce ați făcut voi”, a fost mesajul pilotului, „dar vreau să vă mulțumesc”.

Kabul a fost a treia escală a călătoriei din august 2006 și acolo am avut ocazia de a vizita stația CIA. Ca și cealaltă stație a noastră dintr-o zonă de război, cea din Bagdad, era foarte mare și realiza lucruri foarte importante.

Am avut de asemenea un dineu plăcut cu președintele afghan Hamid Karzai în palatul prezidențial. Karzai este un individ complex și nu există nicio îndoială că istoria l-a adus în poziții pentru care nu-l pregătise. Însă asta se întâmpla înainte ca aceste ipostaze să devină dureros de evidente și înainte de alienarea lui reală de Statele Unite. În seara aceea, Karzai a fost relaxat, încântat de conversație și abordabil. Am mâncat „în familie” și, în timp ce-mi umpleam farfuria cu delicatese afgane, președintele Republicii Islamice Afghanistan m-a avertizat să nu mănânc salata.

— Doar dacă nu cumva, bineînțeles, a zis el, vrei să-ți prelungești șederea în Kabul.

Nu capeți astfel de avertizări de la toți șefii de state.

A fost încântat că-mi plăcea mâncarea afgană și a comentat că în Washington existau multe restaurante afgane bune.

— Totuși, domnule președinte, cele mai bune sunt în Baltimore, am replicat eu.

Karzai a surâs, acceptând fără comentarii că-mi „făcusem temele” și că știam că fratele lui mai vârstnic era proprietarul unui asemenea local.

Pe o notă mai serioasă, Karzai mi s-a părut, atât atunci, cât și ulterior, o persoană cu care se putea vorbi cu ușurință și care se simțea confortabil în prezența noastră. Poate că asta se datora faptului că discutam mereu lucruri pe care niciunul dintre noi nu intenționa să le facă publice. Din cauza poziției mele, acționam astfel încât să nu-l aduc pe el (și nici pe noi) într-o situație stânjenitoare. Când eram singur cu Karzai și-l informam asupra acțiunilor propuse, era întotdeauna serios și gata să ofere ajutor. A continuat să țină legătura cu CIA, chiar și după ce au început conflictele sale publice cu Washingtonul.

În februarie 2008, când Karzai a negat că în Afghanistan exista corupție, Biden, pe atunci senator, și-a azvârlit cu un gest faimos șervetul și a declarat:

— Dineul acesta a luat sfârșit.

Biden era însoțit de alți doi senatori și, potrivit relatărilor din presă, se pare că fusese una dintre cinele „în familie” de care mă bucurasem și eu alături de președinte. Nu-mi pot închipui o acțiune mai neplăcută decât umilirea lui Karzai în felul acela.

În Kabul m-am întâlnit de asemenea cu Amrullah Saleh, șeful serviciului de informații afghan care se numea Directoratul Național de Securitate. Amrullah era tânăr, nu avea nici 35 de ani, energic și autodidact. Învățase de unul singur engleza, în principal prin lecturi, iar ocazionalele lui pronunții greșite ale unor cuvinte englezești obscure îi făceau și mai încântătoare sinceritatea.

Deși se găsea în slujba unui președinte pashtun, Amrullah era tadjik din Valea Panjshir și discipol al lui Ahmad Shah Massoud, șeful Alianței Nordice care fusese ucis pe 9 septembrie de atentatori sinucigași al-Qaeda (capitolul 3). Amrullah era patriot, antitaliban fanatic și,

cel mai important pentru noi, absolut sincer. Era un individ cu care puteam coopera pentru a profesionaliza Directoratul Național de Securitate, pentru a-l determina să respecte drepturile omenești fundamentale și pentru a elimina de pe statul său de plată agenții-fantomă.

De asemenea, Amrullah nu avea deloc încredere în Pakistan, ceea ce ne complica eforturile de a pune la punct cooperarea peste Linia Durând. Linia trasată în 1893 de Sir Mortimer Durând trece prin teritoriile locuite de pashtuni, astfel că, în sudul liniei, 29 de milioane de pashtuni trăiesc în Pakistan, iar în nordul ei 13 milioane trăiesc în Afghanistan. Bineînțeles, cele 13 milioane din nordul liniei constituie un procentaj mult mai mare din populația afghană, peste 40%, fiind de departe grupul etnic cel mai numeros din zonă.

Pentru Pakistan, pashtunii oferă un instrument de influență în Afghanistan la care nu dorește să renunțe și nu-i pasă ce loialități pashtune cumpără. De aici au rezultat legăturile pe care le avea ÎȘI cu talibanii, rețeaua Haqqani și celelalte. Cândva, președintele Musharraf mi-a descris divizarea populației pashtune ca fiind simplă: la nord, respectiv la sud de linie. El n-a amintit deloc de starea de război sau absența ei ca factor discriminant.

Pentru Afghanistan, rețelele fundamentaliste pashtune de la nord și sud de linie constituie o amenințare profund destabilizatoare. Președintele Karzai mi-a descris în mod explicit divizarea populației pashtune în moderați și extremiști, fără să facă nicio referire la geografie.

Așadar, Amrullah avea problemele sale cu ÎȘI dar relațiile personale pot învinge uneori animozitatea instituțională, și chiar pe cea națională. Am făcut o încercare în privința aceasta și i-am invitat pe Amrullah și Kayani într-un loc bucolic din Statele Unite, controlat de CIA. Era privat, confortabil și securizat. În decursul a două zile, cele trei agenții - CIA, ÎȘI și Directoratul Național de Securitate afghan - și-au comparat punctele de vedere referitoare la situația din Asia de Sud. N-au existat

conflicte reale și am prevăzut un program cu suficient timp liber pentru mese și conversații neoficiale.

În cele din urmă, n-am obținut niciun succes real. Amrullah credea ceea ce credea, iar Kayani se străduia să-și ascundă iritarea cauzată de un individ dintr-o generație mai tânără, care nu cunoscuse viața de constrângeri a unui ofițer de armată pakistanez.

Cel puțin ne-am bucurat toți de peisajul rural. În timpul ultimei ședințe de lucru, Amrullah a observat că locul părea să satisfacă definiția din Coran a Paradisului, cu excepția fecioarelor virgine, bineînțeles.

În decursul vizitei din 2006 întreprinse în Afghanistan, am vizitat de asemenea Khost, unde peste trei ani aveau să fie uciși șapte agenți CIA și contractori. Khost se afla la granița cu Pakistanul: era o poziție strategică și nu eram primii care o ocupaseră. Capătul pistei de aeroport era presărat de epave de avioane rusești abandonate din perioada nefericită pe care o petrecuseră în Afghanistan.

Una dintre gazdele mele a fost Forța Regională Khost, o unitate paramilitară care lupta împotriva talibanilor din zonă. Am ajuns de asemenea să cunosc un individ care mi-a fost descris ca „mullah de luptă”, un predicator local cu glas foarte puternic, care se folosea de o stație radio încă și mai puternică. Inimi și creiere. Forțe locale. Informații de calitate. Planul părea bun.

În 2006, în Afghanistan se mai aflau doar 20.000 de soldați americani. Nu era atât de rău. Problema reală o reprezenta Irakul.

Când am revenit la Washington, mi-am întrebat șeful de cabinet:

— Ce s-a întâmplat cu analistele Irakului?

Când plecasem cu José la Islamabad, le lăsasem pe cele două femei în Irak. El le-a sunat și m-a anunțat că erau surprinse că mai doream analiza lor. De aceea au terminat-o, descriind în mod plastic condițiile locale reale. Am spus:

— Da, este o lucrare bună - îl voi informa personal pe președinte.

CIA nu mai era de acum responsabilă de informarea de securitate zilnică a președintelui, care îi revenea lui Negroponte, deși brieferii pe care el îi însoțea în Biroul Oval proveneau din Agenție. Președintele dedica mult timp acestor ședințe și era incredibil de interactiv cu brieferii - și foarte bine pregătit. Îmi amintesc că în timpul unei informări despre Pakistan, a răcnit pur și simplu spre secretariat:

— Faceți-mi legătura cu Musharraf!

Existau alte zile în care puteam auzi rotațiile palelor lui Marine One³⁸ pe peluza Casei Albe. Președintele trebuia să plece și toți din stafful lui alergau spre elicopter, dar el nu se clintea până nu se termina informarea. Președintele Obama a pus capăt informării personale zilnice, însă Bush era fanatic în privința ei - el dorea o informare zilnică, în persoană, șase zile din șapte.

Eu nu făceam informarea de securitate zilnică, dar președintele Bush continua să insiste aibă o actualizare săptămânală despre acțiuni sub acoperire și culegeri de informații sensibile, așa că aveam parte de 30 de minute în fiecare joi dimineață, imediat după informarea propriu-zisă care ținea tot 30 de minute.

Am profitat de momentul acela pentru a-l informa pe președinte despre călătoria mea în Irak. N-am insistat cu etichetări, ci i-am oferit o descriere realmente sinceră bazată pe raportul analistelor și pe observațiile mele personale.

— Domnule președinte, n-am putut nici măcar să ieșim din Green Zone pentru a ne întâlni cu sursele fără o escortă militară masivă, i-am spus.

Situația de acolo era foarte urâtă și mi-am dat seama că-i declanșasem o reacție emoțională președintelui Statelor Unite. El mă cunoștea, mă alesese personal să fiu

38 Elicopterul cu care călătorește președintele SUA și care aparține Marine Corps (n.trad.).

directorul CIA în mandatul său și avea încredere în mine. Iar eu îi spuseseam acum: politica ta externă care te definește merge foarte prost. Cărțile pe care le jucăm nu sunt câștigătoare.

Probabil că nu era prima dată când președintele auzise asta în mod direct, însă era prima dată când o auzea de la mine.

Acum a tăcut. Nu m-a contrazis. Nu-mi amintesc să fi existat obișnuita noastră interacțiune. Imaginea pe care i-o prezentasem era foarte sumbră.

După ce m-am întors la Agenție, le-am convocat pe analistele Irakului în biroul meu pentru o discuție scurtă.

— Acum sunteți cu conștiința împăcată? le-am întrebat, după care, motivat de convingerea că ar fi fost cel mai bine ca toate acestea să fi fost discutate în Biroul Oval decât în presă, am adăugat: azi dimineață, i-am transmis președintelui un mesaj greu digerabil. Ajutați-mă să-mi protejez capacitatea de a transmite mesaje greu digerabile.

Am reluat zugrăvirea tabloului sumbru peste două luni în Camera Roosevelt din Aripa de Vest a Casei Albe. Ocazia a fost o întâlnire a Grupului de studiu pentru Irak, o analiză a războiului comandată de Congres și condusă de doi americani foarte cunoscuți: James Baker, fost secretar de stat, și Lee Hamilton, fost congressman. Alte personalități din încăpere erau Sandra Day O'Connor, fost judecător al Curții Supreme, Larry Eagleburger, fost secretar adjunct de stat, Bill Perry, fost secretar al apărării, Chuck Robb și Alan Simpson, foști senatori, Ed Meese, fost procuror general, Leon Panetta, fost congressman și fost șef de cabinet al Casei Albe, și Vernon Jordan, lider pentru drepturile omului și apropiat al lui Clinton.

Până cu o săptămână în urmă, din grup făcuse parte și Bob Gates, care se retrăsese după ce fusese nominalizat ca secretar al apărării. Am aflat ulterior că tabloul meu sumbru coincidea în linii mari cu cel pe care el îl

dezvoltase deja.

Înainte de a participa la întâlnire, am telefonat la Bagdad, pentru a-mi compara însemnările cu cele ale șefului stației. Am fost amândoi de aceeași părere. Securitatea se degrada în Bagdad și nu se întrevedeau puncte de inflexiune evidente în viitor care să inverseze situația. Nu era încă momentul să disperăm, dar activitatea ne era întreruptă.

Am vorbit onest și fără să ascund adevărul cu Grupul de studiu. „Plecarea noastră din Irak ar înrăutăți situația. S-ar putea ca nici rămânerea noastră în Irak să n-o îmbunătățească” dacă urma să continuăm abordarea curentă fără nicio modificare.

Obținuserăm succese tactice, dar fără efect strategic. Finanțaserăm un guvern care era ales în mod democratic și echilibrat din punct de vedere etnic și religios, însă care nu putea funcționa. „Nivelurile de putere din Bagdad nu sunt conectate cu nimic”. Toate acestea păreau ireversibile, cel puțin pe termen scurt.

Mi-am exprimat surprinderea față de ceea ce văzusem în august, că irakienii păreau dispuși să accepte o escaladare extraordinară a violențelor. Apelând la experiența mea din Balcani, am sugerat că era posibil ca părțile să lupte între ele până la epuizare înainte ca eforturile noastre de reconciliere să dea roade, în clipa de față toți se ghemuiau în propriul colțișor etnic sau sectar pentru protecție, astfel că eforturile noastre pentru întărirea forțelor de securitate irakiene - adesea mai degrabă sectare decât naționale - nu erau sută la sută legitime.

Am folosit drept metaforă Maratonul de la Pittsburgh, spunându-le că după kilometrul 35 urmează o porțiune de coborâre de un kilometru și jumătate, după care restul distanței de cinci-șase kilometri n-ar însemna mai mult decât distanța parcursă până la biserică în orice duminică.

— Eu însă nu pot să văd la kilometrul 35 un indicator

care să mă anunțe că mai departe va fi mai ușor, am afirmat eu.

Cu mai puțin de o săptămână înainte de întâlnirea aceea, secretarul apărării Rumsfeld îi prezentase președintelui demisia sa. Era semnalul clar pentru o revizuire majoră a strategiei.

Revizuirea aceea ne-a ocupat mie și lui Steve Kappes restul timpului din an, alături de o parte însemnată din personalul nostru. Aproape zilnic ne întâlneam sub conducerea lui Steve Hadley într-o sală mare de conferințe din vechea clădire de birouri executive. Programul de luptă la Langley consta dintr-o ședință dimineața cu analiștii, după care eu sau Steve mergeam la Casa Albă, o informare ținută aceluiași grup după ședință, iar după-amiaza o repetare a programului, eu și Steve schimbând rolurile.

Ședințele din vechea clădire erau foarte deschise și exploram opțiuni multiple. Rolul serviciilor secrete era de a stabili limitele din stânga și din dreapta ale unei discuții raționale. Am subliniat că multe din forțele de securitate din Irak, dacă nu toate, ajunseseră să prăduiască populația, iar întărirea lor fără reformă putea duce de fapt la înrăutățirea situației.

În timp ce dezbăteam ceea ce ulterior a devenit „asaltul”, am convenit că aducerea a cinci brigăzi de soldați profesioniști nonsectari în Bagdad și în jurul orașului ar fi redus violențele. Deși efectul ar fi fost bun, nu era strategic. Doream reducerea violențelor pentru a crea timpul și spațiul necesar guvernului Maliki de a demonstra ceea ce susținea că este: un guvern de uniune națională. În privința acelor caracteristici, raportul era de o la 3 – nu era nici național, nici de uniune și, de fapt, nu era niciun guvern real.

Iar Maliki, am subliniat noi, nu reprezenta decât o șansă redusă de schimbare a situației. Ținând seama de caracterul și de trecutul lui personal, pentru a avea succes ar fi trebuit „să guverneze mai presus de experiența lui de

viață”.

Congresul avea propriul său interes față de evaluările noastre. Șase senatori puternici (toți democrați) se adresaseră DNI-ului în scris în iulie, apoi în septembrie, cerând un nou Raport național de informații despre Irak, care să includă evaluarea posibilității ca țara să fie, ori să intre, într-un război civil. Au cerut de asemenea ca aprecierile-cheie din NIE să fie declassificate, pentru a se garanta că orice am fi spus va fi utilizat în cele mai bune scopuri politice.

DNI Negroponte a fost de acord și echipele comunității au început treaba. Deloc surprinzător, chestiunea războiului civil a consumat foarte multă energie. Nu au existat controverse legate de faptele de pe teren, ci doar de acuratețea etichetei și, cu toată sinceritatea, de utilitatea ei, întrucât toate acestea aveau să intre foarte rapid în sfera politicului. (Așa s-a și întâmplat. Administrația a utilizat NIE pentru a susține „asaltul”, pe când democrații din Senat l-au folosit pentru a i se opune.)

Serviciul de informații al Departamentului de Stat a respins descrierea războiului civil, afirmând că situația nu era îndeajuns de clară pentru o astfel de apreciere. Vorbind în numele Comandamentului Central al trupelor SUA din Orientul Mijlociu și Afghanistan, și Departamentul Apărării a respins această calificare, atrăgând atenția că el nu avea o definiție acceptată a războiului civil.

Mi-am amintit că, atunci când fusesem în Irak, majoritatea celor din Coaliția Multinațională de acolo erau de părere că situația aducea mai mult cu cea din Congo, decât cu cea din Beirut. Luptele nu se duceau pentru preluarea controlului guvernului, care de altfel nu controla mare lucru. Grupări tot mai mici se înfruntau între ele pentru putere în zone tot mai mici și o mare parte din violențe păreau mai degrabă declanșate de furie instinctivă decât de scopuri bine definite.

Însă ai mei erau de neclintit. Trebuia să fie declarat

război civil. Am spus-o și am adăugat că mă voi simți „nemulțumit” dacă eticheta aceea va dispărea. În același timp, analiștii mei au lansat un atac din flanc pentru a mă susține. Șeful biroului meu din Irak a scris un e-mail analistului-șef al DNI-ului, anunțându-l că, în eventualitatea în care definiția va fi schimbată, oamenii lui aveau să declare altceva dacă li s-ar fi cerut să depună mărturie în fața Congresului. Iar noi toți știam prea bine că Congresul *avea* să ceară asta.

Până la urmă, NIE a afirmat că „termenul «război civil» descrie în mod corect elemente-cheie ale conflictului din Irak, care includ printre altele consolidarea identităților etno-sectare, o schimbare importantă în caracterul violențelor, mobilizare etno-sectară și strămutări ale populației”.

Situația era însă mult mai gravă, am adăugat noi. Ne confruntam de asemenea cu violențe extinse ale šiitilor împotriva šiitilor, insurgență, terorism al-Qaeda și criminalitate pe scară largă.

Eram pesimiști în privința viitorului: „În intervalul temporal al acestei evaluări [12 până la 18 luni], conducătorii irakieni vor fi supuși la presiuni majore pentru a se ajunge la o reconciliere politică susținută”.

Ne temeam că lucrurile s-ar putea înrăutăți chiar mai mult. Am identificat evenimente ce puteau „metamorfoza traiectoria Irakului de la un declin treptat, la deteriorare rapidă, cu grave consecințe de natură umanitară, politică și de securitate”.

În cele din urmă, am adăugat, noi eram dopul din gâtul sticlei. „Capacitățile coaliției, care includ niveluri de forță, resurse și operațiuni, rămân un element în esență stabilizator în Irak”.

NIE a fost publicat la începutul lunii februarie 2007, după anunțarea deciziei „asaltului”, dar Steve Hadley s-a grăbit să sublinieze că informațiile determinaseră decizia politică și comunitatea serviciilor secrete participase cu drepturi depline la deliberările politice.

Așa fusese.

A fost de asemenea receptat și celălalt mesaj al nostru, cel despre Maliki. Președintele a trimis cele cinci brigăzi, dar a programat de asemenea videoconferințe personale cu prim-ministrul pentru a-l îndemna, sfătui și călăuzi într-o direcție pozitivă. Nu era neobișnuit pentru președinte ca spre sfârșitul ședințelor Consiliului Național de Securitate să ne alunge din Camera de Criză, deoarece se apropia ora programată pentru ședința lui privată. Președintele, prim-ministrul, translatorii. Nimeni altcineva.

Președintele a discutat de asemenea aproape constant cu doi ambasadori incredibil de talentați și neobișniți din Bagdad: Zalmay Khalilzad și Ryan Crocker. Bush investise capital personal și politic în asigurarea unui acord cu irakienii privind statutul trupelor, care ne-a permis să ținem trupe în zonă cel puțin până în 2011.

Am înregistrat progrese, poate chiar mai mult decât mă așteptasem, dar intervenția personală a președintelui american a luat sfârșit în ianuarie 2009. Iar când acordul privind statutul trupelor n-a mai fost renegociat și extins, și ultimii soldați americani au plecat la sfârșitul anului 2011, Maliki a revenit la caracterul său. Din păcate, avuseserăm dreptate tot timpul.

DOISPREZECE

UN PUNCT DE VEDERE UNIC

LANGLEY, VIRGINIA, 2007 – 2008

Discursul președintelui Bush ținut în septembrie 2006 în Camera de Est n-a rezolvat prea multe. Ba chiar a trasat linii clare de bătaie.

Asta însemna că politica și planurile de predări, detenții și interogări aveau să prevaleze la Langley pentru multă vreme.

Am ajuns să petrec mult timp discutând despre activitățile Agenției, explicându-le și apărându-le și încercând să găsesc o cale de continuare.

Unele dintre ele își găseau o autojustificare, nu pentru mine personal, ci pentru CIA în general. Deși

majoritatea lor se petrecuseră înainte de sosirea mea la bord, mă simțeam dator să apăr oamenii buni care acționaseră mânăți de bună-credință. Agenții noștri considerau că acționaseră corect din punct de vedere moral, legal și operativ în toată lumea, așa cum era ea văzută din Langley.

Exista apoi trecutul istoric. Nimeni dintre cei care cunoșteau cât de cât programul acesta nu se îndoia că el oferise informații unice, pe baza cărora s-a putut acționa. Iar eu eram convins că o versiune a lui trebuia să continue.

Era cam izolat uneori, întrucât CIA servea un guvern a cărui definiție despre acel conflict le depășea mult pe oricare altele. În cadrul guvernului respectiv, Agenția slujea un executiv cu o viziune mai îndrăzneată decât a multora din legislatură despre modalitatea de a conduce conflictul, iar în cadrul puterii executive Langley opera la periferia prerogativelor executive într-o măsură mult mai mare decât oricare altă ramură a guvernării.

Asta avea să fie de două ori mai greu, deoarece se modificase și linia centrală a discursului public. Timp de câțiva ani după 11 septembrie, CIA fusese nevoită să se apere împotriva criticilor că fusese

PE MUCHIE DE CUȚIT

/ prea prudentă; începând cu anul 2006, acuzația cea mai frecventă a fost că Agenția era prea agresivă.

Am atras atenția asupra dinamicii respective. Am declarat că la sediul nostru general, într-un birou de antiterorism, exista o inscripție veche de mulți ani, dar care nici nu se decolorase, nici nu se contopise cu fundalul. Ea anunța simplu: „Ziua de azi este 12 septembrie 2001”. Obişnuiam să adaug că, după ce mă urcam în mașină și părăseam complexul păzit al CIA, în scurt timp începeam să simt ca și cum ar fi fost 10 septembrie. Prin asta nu voiam să spun că aş fi crezut în iminența altui atentat, ci doar că pentru restul țării impactul evenimentelor din 11 septembrie începuse să pălească. Asta era de fapt o măsură a succeselor noastre,

dar Agenția nu-și permitea să împărtășească o astfel de atitudine.

Exista deja îngrijorarea că schimbările politice aveau să facă victime printre agenții CIA. Printr-o măsură pe care un teolog ar fi putut-o numi sacramentală, întrucât intenția ei era să fie atât simbol, cât și substanță, am decis că CIA va finanța asigurările de răspundere profesională pentru agenții care le-ar fi dorit. Acțiunea aceea nu ne-a afectat bugetul, deoarece nu era chiar așa de costisitoare, dar a înrolat furnizori privați care aveau să plătească onorarii legale și despăgubiri pentru prejudicii dacă agenții erau aduși în fața tribunalului din cauza unor acțiuni întreprinse în timpul îndeplinirii datoriei.

Partea de „substanță” era clară: agenții nu trebuiau să se gândească la faptul că riscau viitorul copiilor lor înainte de a decide să urmeze un ordin legal. În privința „simbolului”, speram că va arăta că aici erau implicați oameni reali, cu familii reale, nu clone Jack Bauer³⁹. Din păcate, acțiunea aceasta abia dacă a fost observată în exteriorul Agenției.

Toți au sesizat încercarea noastră de a face publice activitățile din trecutul CIA, care făcea parte din efortul mai vast de reglementare (și, acolo unde era cazul, de restricționare) a măsurilor de urgență implementate după 11 septembrie. Steve Hadley spusese cam același lucru în istoricul pe care noi doi l-am prezentat imediat înaintea discursului președintelui din 6 septembrie 2006, care anunțase transferul deținuților CIA la Guantânamo.

— Președintele dorește să pună acest program de interogare și alte instrumente din războiul împotriva terorismului pe o bază sustenabilă pe termen lung, cu susținere congressională și înțelegere din partea cetățenilor.

Dacă n-am fi făcut-o, atât noi, cât și președintele știam că instrumentele acelea n-ar fi fost probabil disponibile pentru succesorii săi.

În acest scop, mi-am făcut o apariție fără precedent

39 Agent antitero, eroul serialului TV 24 (n.trad.).

până atunci pentru directorii CIA în fața Consiliului pentru Relații Externe din New York. Am anunțat că va fi un discurs important despre lupta împotriva al-Qaeda și l-am programat cu câteva zile înainte de a șasea aniversare a evenimentelor din 11 septembrie. Sala a fost ticsită de câteva sute de persoane interesate de politica externă, cu relații sus-puse, uneori sceptice, dar întotdeauna foarte serioase.

Mi-am explicat astfel prezența:

— Există lucruri ce trebuie spuse, iar uneori cetățenii americani trebuie să le audă direct de la persoana care conduce Agenția Centrală de Informații.

Am definit apoi circumstanțele în care ne găseam ca fiind echivalente unei stări de război.

— În birourile din Pentagon și Langley, acesta este un cuvânt pe care-l utilizăm frecvent și fără ambiguitate.

Inamicul rămânea determinat și i-am acordat calificative mari pentru restabilirea sa în zonele tribale ale Pakistanului și plănuirea de atentate cu pierderi însemnate în SUA. Eram mai puțin siguri în privința ultimului element necesar pentru al-Qaeda: „implantarea de agenți operativi pe solul american”.

În mod sincer și fără a căuta scuze, am discutat despre predări, detenții și interogări și am încercat să ofer o dimensiune a scării acțiunilor noastre: existau mai puțin de 100 de deținuți de mare valoare, la care se adăuga un alt grup de două ori mai mic de persoane predate.

— Programele acestea sunt selective și au ținte precise. Ele au fost concepute doar pentru cei mai periculoși teroriști și pentru cei despre care se crede că ar avea informațiile cele mai valoroase, de exemplu cele despre atentatele plănuite.

Am fost de acord că acest lucru ridică serioase probleme și l-am citat pe Wolfgang Schäuble, ministrul german de interne, care prezentase recent situația în termeni dezolanti: „Realitatea este că acum nu se mai aplică vechile categorii. Lupta împotriva terorismului

internațional nu poate fi dusă prin metodele clasice ale poliției. Trebuie să clarificăm dacă statul nostru constituțional este suficient pentru confruntarea noilor amenințări”.

Eram de asemenea îngrijorați de ceea ce numeam „lupta în adâncime: diminuarea atracției reprezentate de jihadiști pentru tinerii musulmani și, într-o măsură tot mai mare, pentru tinerele musulmane. Lupta în adâncime necesită discreditarea și eliminarea ideologiei jihadiste care motivează ura și violența. Ea necesită câștigarea unui război în esență al ideilor”.

Am recunoscut că „unele dintre acțiunile cerute de lupta de aproape pot complica și mai mult lupta în adâncime”. Orice acțiuni au efecte secundare și terțiare, chiar dintre cele legale și necesare.

— Dar în viața reală se întâmplă foarte rar ca pasivitatea să fie un curs de acțiune legitim sau acceptabil din punct de vedere moral. Responsabilitatea cere acțiune și abordarea amenințării imediate trebuie să fie în mod natural o prioritate de vârf.

A fost o discuție serioasă și a continuat ca atare și în sesiunea tăioasă de întrebări și răspunsuri care a urmat (odată ce am depășit vechile acuzații aduse CIA pentru răsturnarea regimului Mossadegh în Iranul anilor 1950). A meritat să fac călătoria aceea la New York. Și am postat foarte repede transcrierea evenimentului pe site-ul nostru Web.

În primăvara anului 2007, ținusem un discurs similar la ambasada Germaniei din Washington, în fața ambasadurilor în SUA ai tuturor statelor membre UE. Pe atunci germanii se aflau la președinția Uniunii Europene și ambasadorul Scharioth avea obiceiul să-și invite colegii europeni la prânz, unde avea uneori oaspeți care țineau discursuri. Se gândise probabil că voi fi un personaj interesant.

Directorul CIA are un staff excelent, care scrie discursuri excelente, dar de data aceea m-am implicat

direct. Aproape de la bun început, am dat cărțile pe față cu prietenii noștri din Europa.

— Doresc să fiu foarte clar, am anunțat eu. Concetățenii mei, guvernul meu, Agenția mea și eu însumi considerăm că Statele Unite se află în stare de război. Ne aflăm în situație de conflict armat cu al-Qaeda și afiliații ei și considerăm că acest conflict cu al-Qaeda are sferă de cuprindere globală. Mai considerăm de asemenea că o condiție necesară pentru a învinge în acest conflict este de a deplasa lupta acolo unde se află inamicul.

Ulterior am aflat că primisem note mari pentru sinceritate, însă la prânzul acela niciunul dintre reprezentanții țărilor participante n-a fost de acord cu vreuna dintre acele patru fraze. N-au acceptat niciuna pentru ei înșiși și au respins legitimitatea tuturor pentru noi.

În felul acesta cooperarea internațională devenea dificilă. Sigur că da, toate țările acelea ar fi acceptat de la CIA informații privind posibile amenințări, indiferent care le-ar fi fost sursele. În același timp însă ele erau foarte prudente în privința informațiilor pe care ni le ofereau nouă. Niciuna dintre ele nu putea da impresia că sancționa acțiuni americane – de exemplu, uciderea unui terorist în afara unui teatru de conflicte acceptat internațional – care erau interzise de legile ori de politica lor.

Saleh Ali Saleh Nabhan era șeful operațional pentru al-Shabab, afiliata al-Qaeda din Somalia. Potrivit relatărilor presei, el fusese ucis într-o incursiune a trupelor SEAL (din cadrul Forțelor Navale SUA) în septembrie 2009. Nu existase nicio încercare de capturare a sa, iar echipa SEAL rămăsese la sol doar cât să preleveze suficient ADN pentru a confirma identitatea persoanei ucise. Misiunea a fost încununată de succes și s-a încadrat perfect în abordarea legală și operațională a conflictului de către Statele Unite. N-a existat însă niciun serviciu secret din Europa, mai cu seamă din Europa de Vest, care să fi oferit informații pe care le-ar fi considerat utile pentru declanșarea incursiunii

respective. Potrivit legislației lor, ar fi însemnat complicitate la o infracțiune. Majoritatea au fost încântați că Saleh Ah Saleh Nabhan murise, dar asta nu conta.

Aspecte de felul acesta au stricat relațiile chiar și cu prieteni buni. Binyam Mohamed era un etiopian care se antrenase cu al-Qaeda. El a ajuns la Guantánamo, dar a afirmat că înainte fusese ținut prizonier de CIA în Afghanistan, apoi transferat în Maroc, și a adăugat că fusese torturat în ambele locuri. Ca fost rezident în Marea Britanie, a depus plângere în tribunalele britanice, iar în august 2008 judecătorii au decis că guvernul britanic trebuia să predea avocaților săi documente cu informații clasificate (mai precis, documente *americane* cu informații clasificate) ⁴⁰.

Am fost scandalizați și am trimis o notă informativă agresivă către omologii noștri britanici, MI6, în care am arătat că incapacitatea guvernului Majestății Sale de a restricționa distribuirea de informații clasificate americane se va solda cu mai puține informații primite din partea americanilor. Mesajul a fost foarte dur, așa că, după ce am aprobat expedierea telegramei, l-am sunat pe John Scarlett, omologul meu, un prieten foarte drag și probabil cel mai bun ofițer de informații pe care l-am cunoscut vreodată. I-am povestit despre mesaj, după care am adăugat:

— John, trebuie să înțelegi – am vorbit foarte serios.

John avusese propria sa ocazie de a fi dezamăgit. În februarie 2008 am fost la Londra pentru a-l informa că, în ciuda asigurărilor pe care le oferisem anterior, două avioane CIA de predări, care transportau probabil deținuți, realimentaseră în anul 2002 pe insula Diego García din Oceanul Indian, administrată de Marea Britanie.

Fusese o eroare. Datele acelea fuseseră descoperite în timpul unei examinări de rutină a înregistrărilor vechi și

40 Ulterior Mohamed a primit un milion de lire sterline din partea guvernului britanic pentru a-și retrace plângerea și pentru a scuti guvernul de și mai multe litigii, ca și de necesitatea de a declassifica alte documente în propria sa apărare (n.aut.).

oricum existau relatări contrare cu privire la existența de deținuți la bordul avioanelor. Majoritatea dovezilor înclinau spre prezența lor, așa că am plecat la Londra ca să-l informez pe John. Unul dintre deținuți se aflase în drum spre Guantânamo, iar celălalt spre țara sa natală. Niciunul nu făcea parte din programul pentru deținuți de mare valoare al CIA.

John și cu mine am pus la punct un anunț public coordonat, însă el n-a izbutit să controleze dinamica politică britanică. Ministrul de externe David Miliband și Partidul său Laburist erau vulnerabili politic din cauza acuzațiilor de complicitate la programul de predări și interogări al americanilor. Fiind de bună-credință, ei acceptaseră asigurările noastre anterioare că nu utilizaserăm niciodată insula Diego García pentru asemenea zboruri și declaraseră ca atare în public. Această informație nouă nu avea să sune deloc bine pentru ei. Miliband s-a prezentat aproape imediat cu știrea în fața Parlamentului, cu toate acestea, viteza și sinceritatea lui n-au atenuat aproape deloc inevitabilele acuzații de complicitate.

Incidentul a evidențiat deosebirile existente în aceste probleme între noi și chiar prietenii cei mai buni. Ulterior, în cadrul prânzului de la ambasada germană, ambasadorul Scharioth a încercat să diminueze această prăpastie prin sublinierea moștenirii culturale comune Europei și Americii, reamintindu-mi că „toți suntem copiii Iluminismului”. Am fost de acord, dar am adăugat repede că, în timp ce europenii păreau să-și pună baza în Locke și noblețea omului în starea sa naturală, noi, americanii, manifestam tendința de a ne grupa în jurul lui Hobbes și a formulărilor sale mai pesimiste.

Discuțiile cu Congresul n-au atins niciodată nivelul acela de abstracție filosofică elegantă, nici după ce am început să ne etalăm toate cărțile în fața Capitoliului în dimineața de 6 septembrie, când președintele și-a transmis discursul din Camera de Est. Am continuat cu alte audieri.

Am oferit o listă a celor care fuseseră ținuti în programul pentru deținuți de mare valoare, tehnicile la care fuseseră supuși și numărul de rapoarte de informații care fuseseră primite.

Am declarat Congresului că programul pentru deținuți de mare valoare se născuse din dezbaterile anterioare legate de faptul că agenții CIA capturaseră insurgenți pe câmpul de luptă în locuri ca Afghanistan fără să fi avut nicio instruire și nici directive despre modalitățile de interogare. Se comiseseră prea multe abuzuri.

Am încercat să explic istoria. Tehnici intense de interogare fuseseră utilizate cam pentru o treime dintre deținuții de mare valoare care fuseseră închiși. Tehnicile respective *nu erau* utilizate pentru obținerea de informații, ci mai degrabă pentru a modifica reacția deținuților de la sfidare la cooperare, prin impunerea unei stări de neajutorare. Când se ajungea la această stare din urmă (durata varia, dar era în medie în jur de o săptămână), interogatoriile semănau cu briefinguri sau conversații. Am estimat că aproximativ jumătate din informațiile pe care le deținea Agenția despre al-Qaeda la momentul acela provenea de la deținuți de un tip sau altul.

În mod clar, noi consideram că tehnicile erau importante, dar în același timp admiteam că nu reprezentau instrumentul cel mai important al CIA. Acela era reprezentat de cunoștințele noastre: cunoștințe despre teroriști și despre motivațiile lor filosofice. În istoricul pe care îl făcusem presei împreună cu Steve Hadley în luna septembrie subliniasem că „la interogatoriile acestea participă experți CIA în subiectul respectiv, care au ani de experiență în studierea și urmărirea organizației al-Qaeda”.

Ulterior am stat de vorbă cu unul dintre acei experți, o tânără pe care Agenția o trimisese în grabă pentru a ajuta la interogarea lui Abu Zubaida. La nici 24 de ore de la decizia trimiterii ei, tânăra stătea față în față cu Zubaida

într-o închisoare secretă. Ulterior ea mi-a descris episodul ca fiind o experiență suprarădăstă și a mărturisit că „nimeni nu dorea să fie acolo”.

Tot ea a adăugat însă că, din cauza unui al doilea val de atacuri considerat iminent, „cum am fi putut externaliza cu conștiința împăcată interogatoriul acesta unor terți și să avem încredere că ei vor pune întrebările corecte sau că ne vor transmite răspunsurile adevărate?” Poate că am fi făcut-o pentru unii deținuți, dar nu pentru cei ca Zubaida sau, ulterior, Khahd Sheikh Mohammed.

Ea cunoștea perfect al-Qaeda, dar la fel ca toți cei din această nouă întreprindere, tatona terenul. I-a pus lui Zubaida întrebări pentru a-i testa cunoștințele și sinceritatea. La ședințele echipei trebuia să-și ofere evaluarea. Mi-a mărturisit că a fost surprinsă de nivelul de certitudine pe care anchetatorii i-l cereau pentru a stabili dacă Zubaida mințea sau nu spunea totul înainte de a fi de acord să continue cu tehnicile intensificate.

Evident că au fost de acord, până când Zubaida a devenit docil și a revărsat *un* torent de informații. Tânăra a descris că în unele ședințe pălăvrăgea „ca o adolescentă la un party în pijamale”. Chiar și în aceste cazuri, cunoașterea înseamnă putere. Ea îl ademenea pe Zubaida să-i împărtășească opiniile lui prin întrebări ce reflectau nivelul de informații pe care îl avea CIA despre al-Qaeda ce depășea cu mult așteptările bărbatului. El a confirmat unele date, le-a contestat pe altele și a completat lacunele altora. Uneori, tânăra l-a incitat cu informații recent dobândite (nu exista niciun risc, deoarece el nu avea să plece de acolo). Multe dintre datele dezvăluite de Zubaida (și de alți deținuți) păreau aparent banale – care fusese modelul automobilului, cine mai participase la întâlnire, relații întâmplătoare, o adresă de e-mail – însă ele sporeau depozitul de informații din care aveau să se țese firele ce vor fi utilizate finalmente pentru uciderea sau capturarea teroriștilor și dejucarea comploturilor.

Vorbind în 2015, tânăra a spus că nici atunci nu

trecea o săptămână fără să nu-și dorească să verifice unele date ori să urmărească un subiect cu unul sau altul dintre deținuți. (Desigur, nu putea face asta.) A vorbit aproape cu nostalgie despre zilele în care Agenția putea să revină la deținuți pentru a verifica detalii, a-i confrunta cu informații recent apărute sau a-i ațâța unul împotriva altuia.

Ea mi-a reamintit că unul dintre indiciile-cheie în urmărirea lui bin Laden fusese faptul că KSM și Abu Faraj mințiseră în mod evident când fuseseră confrunțați cu informații noi despre curierul lui bin Laden. Acela nu fusese decât un alt fir dintr-o țesătură complexă și realizată lent.

Așa cum am spus, Agenția deținea din punct de vedere istoric 13 tehnici aprobate, care includeau simularea înecului, închiderea în spații foarte strâmte, pozițiile stresante și băile cu apă. În 2006 - 2007, am propus reducerea la jumătate a tehnicilor autorizate, eliminându-le pe toate cele de mai sus și păstrând prinderea de ambele revere sau de bărbie, două palmuiri (palmuirea cu dosul palmei peste abdomen și palmuirea insultătoare peste față), ca și autoritatea manipulării dietei alimentare și a somnului. Nuditatea forțată apărea uneori, alteori dispărea de pe lista noastră. Eu am precizat că anchetatorii doreau această tehnică deoarece putea fi rapid utilizată și anulată, însă secretarul de stat Rice și Steve Hadley manifestau îngrijorări.

Cred că de vină era imaginea. Știu că Steve regreta că nu înțelegea mai bine istoria simulării înecului și asocierea unei tehnici cu același nume cu criminalii de război japonezi și insurecția din Filipine. Am scos nuditatea de pe listă. Aveam o părere foarte bună despre opiniile lor și în plus aici era vorba despre crearea unui consens. Ne apropiam totuși încet de linia despre care mă avertizase adesea președintele: acestea vor fi destul de eficiente?

Nu procedam astfel pentru a judeca utilizarea în trecut a nudității sau a oricăror alte tehnici. Am avut

mereu grijă să accentuez asta. George Tenet și Porter Goss aveau circumstanțele lor, eu le aveam pe ale mele. Iar la sfârșitul anului 2006, dețineam mai multe cunoștințe despre al-Qaeda, ne infiltraserăm mai adânc în rețeaua ei și îi înțelegeam amenințările mai bine decât în 2002 și 2004. Îmi puteam permite să cedez unele lucruri, mai ales dacă asta ar fi dus la genul de consens politic căutat.

Doream ca din consensul acela să facă parte și Congresul, ceea ce necesita o discuție serioasă cu ei. Discuția respectivă n-a avut loc niciodată. Congresmenii erau prea ocupați să țipe la noi și între ei.

Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților era mai cu seamă conflictuală, îndeosebi după ce alegerile generale din luna noiembrie au plasat-o în mâna democraților. Noul ei președinte, Silvestre Reyes, era veteran din Vietnam, fost ofițer de grăniceri și poate cel mai decent congresman. Odată fusesem în localitatea sa natală, El Paso, ca să țin un discurs la universitatea locală și el a avut grijă ca la întoarcerea acasă avionul nostru militar să fie aprovizionat cu *tortilla* de la restaurantul lui favorit. Cu puțin timp înainte de a prelua președinția comisiei fusese denigrat de către Jeff Stein, pe atunci editor de securitate națională la *Congressional Quarterly*, pentru că nu știuse că al-Qaeda era o organizație sunnită. Nouă nu ne păsa de asta. Fusese o capcană. Stein era un tip dur și cu experiență, dar specializat în sarcasme. Am fost impresionați mai degrabă de onestitatea lui Reyes. Aveam să-l punem la curent cu restul.

Noua președintă a Camerei Reprezentanților, Nancy Pelosi, îl alesese pe Reyes din cauza conflictului ei personal cu opțiunea evidentă, Jane Harman, tot din California și liderul democraților din comisie. Harman era prea centristă în problemele de securitate și prea tolerantă cu Bush. După aceea Pelosi a umplut comisia cu loialiști. Anna Eshoo (California), Rush Holt (New Jersey), Jan Schakowsky (Illinois) și John Tierney (Massachusetts)

aveau recomandări liberale impecabile și erau... ei bine, dificil de informat.

Audierile au devenit adesea confruntări cu vociferări. Într-o ședință am fost întrebat dacă mi-aș supune flica simulării înecului. După aceea (în locul unei întrebări) am fost acuzat că arătam plictisit în timpul unei prelegeri lungi despre sistemul politic american și că această Cameră era „casa poporului”. Un membru al Comisiei a recunoscut plin de candoare că el se opunea pur și simplu *tuturor* acțiunilor sub acoperire. Au existat momente (și chiar foarte multe) când am fost convins că unii membri se opuneau nu doar unora dintre acțiunile Agenției, ci și existenței sale.

Un senior CIA a plecat de la o asemenea ședință, comentând:

— Habar nu avusesem că oamenii îi tratează în felul acesta pe alții.

Și republicanii aveau problemele lor. Pete Hoekstra (Michigan) proteja aproape cu gelozie prerogativele congresionale și ni se plânga în mod regulat și furios despre fluxul limitat de informații care parvenea de la puterea executivă.

Cumva eram de partea lui. La urma urmelor, CIA insistase pentru informarea tuturor membrilor comisiei și staffului lor despre închisorile secrete. De asemenea, am insistat să informăm și conducerea comisiei de buget – Jack Murtha (democrat de Pennsylvania) și Bill Young (republican de Florida).

Ședința aceea nu s-a desfășurat prea bine. Murtha era un prieten din vestul Pennsylvaniei și suporter al clubului Steelers ca și mine; el mă prezentase la audierea de confirmare ca prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații. Îi împrumutasem casetele mele audio în care Shelby Foote își citea magnifica relatare a Bătăliei de la Gettysburg pe care s-o asculte pe când șofa între Washington și Johnstown. De aceea am fost surprins când m-a atacat după ce am intrat în sala de informare.

Motivul aparent era întârzierea mea (mai puțin de cinci minute, din cauza traficului rutier), dar era atât de puțin caracteristic pentru Murtha, încât am bănuir că trebuia să fie mai mult de atât. Bănuielele mi s-au confirmat când el s-a scuzat și a plecat în loc să aștepte să fie informat despre detabile tehnicilor de interogare. Nu dorea să știe și nu dorea să fie prezent.

Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului a fost doar cu puțin mai politicoasă decât omoloaga sa din Camera Reprezentanților, însă nici dialogul de acolo n-a fost mai productiv. La un moment dat, senatoarea Feinstein a tras Agenția la răspundere pentru că-i lovise pe deținuți cu capetele de pereți, de parcă le-am fi strivit țestele într-un meci pe viață și pe moarte al Federației Mondiale de Wrestling.

M-am înscris prompt pe lista de audiențe a senatoarei și i-am informat pe ea și pe șeful ei de cabinet asupra tehnicii, acum eliminate, a „peretelui”: deținutul, al cărui gât era protejat cu un guler rigid, era împins cu umerii într-un perete fals, din placaj, care emitea un zgomot puternic. Senatoarea a luat notițe în timp ce mă privea grav, apoi a repetat în public aceleași acuzații după câteva zile.

Senatorul Jay Rockefeller (democrat de Virginia de Vest), membru veteran al comisiei, a devenit președintele ei în 2007. Îl informasem de multe ori și, cu toate că n-am fost niciodată apropiați, cred că între noi a existat un respect reciproc (deși aveam obiceiul să ne dondănim despre fotbalul din Pittsburgh și Virginia de Vest). Relația, așa bruitată cum era, s-a deteriorat constant. La o ședință privată, la care pe lângă noi participau doar șeful lui de cabinet și juristul meu șef, Rockefeller a schimbat pe neașteptate direcția conversației ca să mă atace:

— Nu crezi în supervizare, nu-i așa?

Nu știu nici acum ce anume l-a împins spre gestul acela, deoarece tocmai îl informam despre o activitate delicată. În timp, senatorul a devenit tot mai refractar și

nu accepta informări despre materiale care nu erau autorizate pentru toți membrii comisiei.

— De ce-mi spui asta? a întrebat el odată, în septembrie și noiembrie 2006, apoi din nou în aprilie 2007, am depus mărturie despre detenții și interogatorii în fața comisiilor în plen ale ambelor corpuri legislative. Ședința din aprilie 2007 cu SSCI a fost tipică. La audiere au participat 14 senatori, pe tot parcursul sau parțial, alături de 21 de membri ai ștaifului. Prea mulți oameni pentru o acțiune delicată sub acoperire.

Pe lângă cercul obișnuit de membri tineri ai legislaturii, i-am adus să depună mărturie alături de mine pe John Rizzo, consilierul general, pe Steve Bradbury de la Justiție și pe unul dintre principalii anchetatori ai lui Khalid Sheikh Mohammed, un bărbat pe care KSM îl numea Amir. M-am adresat lor frecvent pentru a detalia diverse aspecte.

Am adus de asemenea documente. I-am înmănat fiecărui senator un tabel care avea pe prima coloană vreo 30 de nume, iar pe prima linie cele 13 tehnici anterior autorizate. X-urile din căsuțele tabelului arătau tehnicile la care fusese supus fiecare deținut. Am discutat de asemenea despre un alt factor important: informațiile rezultate de la deținuți care cumulați în jur de 8.000 de rapoarte.

Activitatea unui serviciu secret este descrisă uneori ca un joc de puzzle, atâta doar că noi știm rareori care este imaginea ce trebuie reconstruită. Persoanele reținute de CIA ne-au oferit multe piese necunoscute din puzzle, dar, cel mai important, ținând seama de pozițiile lor în al-Qaeda, ele văzuseră de multe ori imaginea pe care noi ne străduiam s-o reconstituim.

În vara anului 2007, Consiliul Național de Informații a publicat o estimare a amenințărilor la adresa Statelor Unite. Evaluările din Raportul național de informații (NIE) au fost realizate pe baza datelor obținute de noi din programul de detenție. Peste 70% din informațiile de tip

HUMINT utilizate în estimarea aceea proveneau de la deținuții CIA.

Am încercat să arăt Congresului grija cu care era condus acum programul. Vârsta medie a anchetatorilor era de 43 de ani. După ce fuseseră selectați, ei trebuiau să urmeze mai bine de 250 de ore de instruire specializate înainte de a li se îngădui să stea față în față cu un terorist. În plus, ceream muncă de teren suplimentară sub supervizarea directă a unui agent cu experiență înainte ca un anchetator nou să poată conduce un interogatoriu.

Eram decis să determin Congresul să ne fie partener în aceste programe. Chris Walker, șeful biroului CIA pentru relațiile cu Congresul, avea multă experiență în relațiile cu Capitoliul, deoarece anterior lucrase pentru Denny Hastert, președintele Camerei Reprezentanților. Chris a răspuns prompt la cererea mea de a furniza celor două comisii „informații complete și actualizate” despre *toate* activitățile Agenției. Am stabilit cu adevărat recorduri pentru notificările congresionale, audierile oficiale și informări.

Pe parcursul a 12 luni, agenții CIA au depus mărturie în 57 de audieri în Congres și au completat 29 de rapoarte legiferate. Am răspuns la 1.140 de întrebări oficiale și la 254 de scrisori, chestionare și solicitări.

Experții CIA au oferit peste 500 de informări pentru membrii Congresului și stafful lor. (Al 110-lea Congres a fost în sesiune legislativă timp de 349 de zile, așadar am oferit mai mult de o singură informare pe zi.)

Eu, personal, am informat Capitoliul de nouă ori doar despre programul de predare, detenție și interogare (RDI).

Comisiile de control au fost exhaustive în solicitările lor pentru informații tot mai detaliate; de exemplu, la câți lumeni de lumină și decibeli de zgomot erau supuși deținuții aflați în custodia CIA. Un congressman a dorit să știe dacă CIA a respectat sau nu cerințele legale de utilizare a materialelor de construcții „doar din surse americane” pentru închisorile secrete din străinătate.

Am răspuns la întrebări, însă erau timpuri grele: vorbeam despre lucruri controversate în numele unui președinte slăbit, cu opoziția aflată la control în ambele camere ale Congresului și cu multe persoane interesate de candidatura la președinție. Circumstanțele nu erau strălucite. Informările despre Irak au devenit atât de caustice, încât i-am spus lui Chris că analiștii aveau aprobarea mea să plece pur și simplu dacă abuzurile deveneau excesive.

Și nu era vorba numai despre CIA. În martie 2008, DNI Mike McConnell aranjase o întâlnire de două zile la o unitate CIA din Virginia pentru membri ai Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților. După o ședință introductivă scurtă, au urmat cocteiluri și dineul duminică seara, după care o zi plină de muncă, luni, înainte de revenirea în capitală.

Bineînțeles, majoritatea conducerii comunității serviciilor secrete s-a aflat în centrul de comunicații luni dimineață înainte de răsăritul soarelui, citindu-și telegramele și extrasele de presă. Un subiect ne-a atras atenția. Siobhan Gorman, un reporter inteligent fost la *Baltimore Sun*, actualmente la *Wall Street Journal*, semna pe prima pagină un articol în care demasca răsunător programele NSA de culegere a datelor, pe care le considera amenințătoare. Atâta doar că trei directori NSA – eu, McConnell și actualul director, Keith Alexander – nu puteau înțelege despre ce era vorba. Asta este mai puțin obișnuit. Când un subiect apare în presă, chiar dacă este incomplet sau inexact, poți să discerți de obicei activitatea reală din spatele titlului. Nu și de data aceasta.

De aceea, DNI McConnell a decis să se abată de la scenariul de lucru prevăzut pentru ziua respectivă (cu susținerea noastră entuziastă) și a cerut ca tuturor participanților la ședința de dimineață să li se distribuie copii ale articolului respectiv. I-a invitat apoi pe toți să citească articolul, după care a început discuțiile rugându-i ca numai ei să aibă credibilitatea de a apăra comunitatea

serviciilor secrete atunci când apăreau astfel de texte. Eram pentru ei ca o carte deschisă, așa că erau cei mai în măsură să stopeze asemenea zvonuri. Mi se părea perfect rezonabil.

Nu însă și lor. Primul vorbitor a declarat sec că nu va face asta deoarece „nu știa dacă articolul era neadevărat” Iar de acolo, lucrurile au mers și mai prost. Un participant l-a acuzat direct pe Keith Alexander că-l mințea. Un altul l-a atacat din senin pe directorul Biroului Național de Recunoaștere, învinuindu-l că amplasase în secret „arme în spațiul cosmic”, o acuzație atât de scandaloasă, încât ne așteptam să fim învinovați și că adăposteam în secret extraterestri. Un al treilea participant a schimbat ușor subiectul, afirmând că problema reală era că trebuiau să se bazeze pe un grup de masculi albi, pe când diversitatea rasială și de sex ar fi îmbunătățit în mod evident activitatea serviciilor secrete americane. Am revenit până la urmă la agenda inițială de lucru, dar răul fusese făcut; în termeni marinărești, aveam o spărtură în carenă, sub bnia de plutire.

Același lucru s-a întâmplat și în privința dialogului despre programul RDI. Într-un final, Congresul Statelor Unite nu a avut *niciun* impact asupra înaintării programului de interogatorii al CIA; n-a avut curajul sau n-a întrunit consensul pentru a opri programul, a-l sancționa sau a-l modifica. În cele din urmă, i-am informat pur și simplu pe congresmeni că vom căuta autoritate legală din partea Justiției pentru a utiliza cele șase tehnici, că nu vom aduce pe nimeni în custodia CIA fără existența unui „plan de ieșire” (Guantânamo sau o țară terță), că-i vom ține pe deținuți o perioadă scurtă, fixată (în jur de două luni), că va necesita o decizie în favoarea extinderii acelei perioade și că vom informa simultan comisiile despre fiecare deținut în parte și felul cum sunt ei tratați.

Ca o ironie a sorții, am avut discuții mai productive în aceste privințe cu Comitetul Internațional al Crucii Roșii (ICRC) decât cu Congresul. Casa Albă n-a fost tocmai

entuziastă față de relația aceasta, dar nici n-a intervenit în vreun fel. Oficialii ICRC au devenit vizitatori frecvenți la Langley; ei aveau o tendință spre secretomanie ce rivaliza cu a Agenției – căile lor de acces, ca mare parte din ale noastre, depindeau de asta – așa că, cel puțin dintr-un punct de vedere, eram spirite înrudite.

Agenția a atenționat de asemenea discret Comitetul Internațional al Crucii Roșii înainte de a-i transfera pe unii dintre deținuți la Guantânamo și am oferit orice informații am putut pentru ca personalul ICRC să fie în siguranță în orice parte a lumii.

Era totuși greu să găsim o cale de mijloc în privința problemei centrale. Simțeam că obțineam informații în modul cel mai eficient atunci când îi țineam pe deținuți în locuri secrete, fără contacte cu exteriorul, pe când Crucea Roșie insista pentru notificări și vizite.

Noi apreciam că Geneva nu cerea asta, ținând seama de statutul ilegal de combatanți al deținuților noștri, însă Crucea Roșie era de altă părere, bazându-se pe practica internațională uzuală. Tocmai exploram o abordare a notificării (să informăm Comitetul Internațional al Crucii Roșii că aveam pe *cineva*), când alegerile din 2008 au dus în derizoriu orice discuții.

Chiar și când nu izbuteam să ajungem la o înțelegere reciprocă cu ICRC, între noi continua să existe un respect reciproc. La una dintre întâlniri m-a surprins afirmația lor potrivit căreia „CIA refuză în mod frecvent să ne răspundă la întrebări, totuși când o face știm că răspunsurile sunt adevărate” Cel puțin *cineva* ne credea.

Evident, Comitetul Internațional al Crucii Roșii a obținut acces la cei 14 deținuți pe care-i mutaserăm în septembrie 2006 la Guantânamo și a pregătit un raport bazat pe interviurile respective, pe care l-a predat la CIA, fosta autoritate care-i ținuse închiși. În mod previzibil, raportul conținea acuzații dure de tortură și tratamente crude și înjositoare. Respectând cerințele de strictă confidențialitate ale Comitetului Internațional al Crucii

Roșii, am prezentat raportul respectiv comisiilor de control și câtorva oficii ale puterii executive, având grijă să le reamintim că documentul se baza *exclusiv* pe afirmațiile deținuților. Când Senatul a anunțat public că urma să țină o audiere cu ușile închise despre raport, Comitetul Internațional al Crucii Roșii a fost pe bună dreptate nemulțumit că simpla existență a raportului fusese făcută public. Am intervenit și am determinat comisia să scoată postarea respectivă de pe site-ul lor Web.

În aprilie 2009, raportul a fost însă publicat în totalitate în *New York Review of Books* de către Mark Danner, profesor de jurnalism la UC Berkeley și critic frecvent al comportamentului Statelor Unite în războiul împotriva terorismului. Comitetul Internațional al Crucii Roșii și-a exprimat regretul că „informații atribuite raportului ICRC au fost făcute publice în modul acela” Danner a comentat doar că „documentul mi-a parvenit de la părți care considerau că trebuia cunoscut de cetățeni”.

Scurgerea de informații a fost sincronizată cu grijă pentru a susține (și justifica) decizia administrației de a declassifica notele informative ale Departamentului de Justiție despre interogatorii, care avea să urmeze după câteva săptămâni (capitolul 20). Ce mai coincidență!

Există zile când un director al CIA este înclinat să creadă că el conduce o organizație mare, legală, aflată în legătură cu legislativul și atașată unor elemente operaționale și analitice mărunte. Bineînțeles, este (sau ar trebui să fie) exact invers. Asta însemna că nu avea rost să discutăm în contradictoriu despre deținuți dacă nu urma să capturăm niciunul. Dacă continuarea acestei situații avea să fie dureroasă din punct de vedere politic, atunci ar fi fost preferabil să ne alegem cu ceva de pe urma ei.

Asta însemna acțiune, ceea ce pune a o povară morală și legală apăsătoare pe umerii Agenției în general și pe ai mei în particular. Noi negăm libertatea unor oameni, probabil pentru totdeauna, într-un program de detenție extrajudiciară. Unii considerau că așa ceva era

condamnabil indiferent de circumstanțe; oricine ar fi considerat-o condamnabilă dacă o aplicai persoanelor necorespunzătoare. Existau erori ocazionale: pur și simplu erori de identificare sau, dacă identificarea fusese corectă, de apreciere greșită a cunoștințelor celui reținut despre un atac iminent și astfel eligibilitatea sa pentru un program atât de aparte. În același timp însă nu ni se putea cere să respectăm un standard judecătoresc mai presus de orice dubiu. Tribunalele se ocupă cu delikte ce au fost deja comise și de obicei nu sunt impulsionate de împiedicarea unor evenimente viitoare. Activitatea serviciilor secrete este orientată exclusiv spre viitor și este concepută pentru a face posibilă acțiunea în fața îndoielii continue. Cu toate acestea, trebuie să fii foarte atent.

Abdul Hadi al Iraqi, un comandant veteran din al-Qaeda, a fost capturat spre sfârșitul anului 2006 în timp ce se întorcea în țara lui natală. În al-Qaeda, el avea reputația unui tip dur, cu sânge rece, agresiv și serios. De asemenea, își formase, în mare parte prin intermediul relatărilor de presă, o idee extrem de stereotipă despre acțiunile noastre și modul nostru de operare. Când a ajuns în închisoarea secretă, l-am informat cine eram și i-am spus de asemenea cine era el, sfâșiind toate vălurile de identități false pe care le utiliza.

A cooperat aproape imediat, oferind un șir de justificări raționale.

— Voi știți totul despre noi și noi știm totul despre voi. În final, asta nu va conta. Va fi pur și simplu o pierdere de timp, deoarece noi vom prevala, indiferent cât de multe ați ști despre noi.

Oricum avea să fie un conflict de durată.

— Voi purtați un război de zece ani, pe când noi suntem pregătiți să luptăm 100 de ani, dacă asta va fi necesar, așa că spusele mele acum și aici nu vor conta.

Anchetatorii noștri i-au salutat raționamentele, fiind de acord cu el acolo unde puteau și contrazicându-l în cazurile contrare. Au consimțit ca debriefingurile să

continue într-o manieră standard, dar l-au avertizat că, la prima minciună confirmată, vor schimba tonul interogatoriilor.

Specialiștii CIA în domeniu l-au testat cu mai multe informații cunoscute, la care el a răspuns în mod credibil, după care au trecut la lucruri necunoscute, în privința cărora toți au convenit că răspunsese tot credibil. Hadi le-a declarat anchetatorilor săi că era impresionat de întrebările și de cunoștințele lor. A spus că erau atât de bine informați, încât părea că fuseseră chiar acolo. La rândul lor, analiștii de pe teren și cei din sediul general au fost mulțumiți de cooperarea sa.

Anchetatorii lui Abdul Hadi m-au informat despre acest subiect la începutul anului 2007, iar eu i-am invitat în biroul meu a doua zi, pentru a participa la întâlnirea cu senatoarea Feinstein, care fusese deja programată; făcea parte din strădania încheierii unui parteneriat cu Congresul.

În linii mari, anchetatorii și-au repetat concluziile în fața senatoarei, care i-a întrebat după aceea dacă știau de vreun atentat care să fi fost dejucat în urma activității lor anterioare depuse cu deținuții. Anchetatorii au replicat că era mai bine ca o asemenea întrebare să fie pusă analiștilor. Misiunea lor era de a-i condiționa pe deținuți să răspundă credibil la întrebări și, cu toate că știau de unele ocazii în care fuseseră aflate și raportate informații despre atentate, nu le țineau evidența.

După ce anchetatorii au explicat felul cum opinia incorectă a lui Abdul Hadi despre activitățile noastre dusesse la cooperarea sa și la decizia noastră de a continua cu un debriefing standard, senatoarea a întrebat dacă așa vom conduce interogatoriile „de acum înainte”. Ei au răspuns că așa fuseseră conduse dintotdeauna. Se începe printr-o interogare pentru a determina acceptul de participare voluntară și credibilă, după care se continuă în felul acesta dacă se obține un nivel corespunzător de informații. Dar la primul semn de minciună, erau pregătiți

să solicite aprobare pentru tehnicile intensificate.

Senatoarea s-a întors după aceea spre mine și m-a întrebat ce știam despre cazurile de ruși otrăviți din Londra (cu două luni în urmă, Alexander Litvinenko fusese otrăvit cu poloniu). Discuțiile despre interogatorii luaseră sfârșit.

Muhammad Rahim al-Afghani a fost capturat în vara anului 2007. Rahim era un jihadist dur și experimentat, care pregătise Tora Bora ca ascunzătoare pentru bin Laden în decembrie 2001. Nu era cooperant și nu părea speriat de posibilitatea interogatoriilor. Era în mod clar un candidat pentru tehnicile intensificate de interogare, dar înainte de a recurge la ele aveam nevoie de opinia finală a Departamentului de Justiție despre cele șase tehnici rămase. Iar înainte de asta, aveam nevoie de un ordin executiv care să clarifice Articolul 3 din Convenția de la Geneva.

Era compbcat. Mai întâi, puțină istorie. Prin decizia Hamdan din iunie 2006, Curtea Supremă extinsese protecția Articolului 3 din Convenția de la Geneva asupra combatanților ilegali din al-Qaeda. Nu sunt jurist, dar am fost sincer surprins de decizie, deoarece Articolul 3 se referă la conflicte care nu au un caracter internațional. Interpretarea sa tradițională făcea referire la conflictele intra-naționale (adică războaie civile). Însă Curtea Supremă extinsese Articolul 3 printr-o decizie de 5 - 3, astfel încât să includă conflictul curent, deoarece al-Qaeda nu era o națiune, chiar dacă conflictul era incontestabil global.

Prin urmare, aveam nevoie de ajutor legislativ. Problema noastră nu era că doream aprobarea sau dezaprobarea unor tehnici de către Congres, ci că nu știam ce însemna Articolul 3 în contextul legilor americane. Când Senatul a ratificat alte paragrafe din tratate umanitare internaționale, precum Convențiile de la Geneva, istoria legislativă sau declarații specifice ale Senatului clarificau uneori înțelesul în termenii legilor americane. De exemplu,

prin ratificarea Convenției ONU împotriva torturii, Senatul avea grijă să definească angajamentul internațional împotriva tratamentelor sau pedepselor crude, inumane și degradante, făcând referire la legislația noastră împotriva tratamentelor sau pedepselor crude și inumane așa cum erau prevăzute în Amendamentele V, VIII și XIV ale Constituției. Există precedente care conferă înțeles.

Congresul nu oferise nicio astfel de clarificare despre Articolul 3 (așteptându-se poate, la fel ca mine, că nu ni se va aplica niciodată). Articolul 3 este ferm, totuși utilizează exprimări vagi, de pildă „tratamente umilitoare și înjositoare” Utilizând un astfel de limbaj vag, mi-ar fi foarte greu să-i ordon, plin de încredere, unui agent CIA să întreprindă unele acțiuni. Eu căutam definiții mai precise.

Una dintre „soluțiile” propuse a fost ca Legea comisiilor militare, care era examinată pe atunci în vederea promulgării, să incrimineze în mod explicit o serie restrânsă de activități abominabile și, atâta timp cât nu le efectuau, agenții CIA nu aveau să fie acuzați, în rest, totul avea să se păstreze nedefinit.

Administrația, Agenția și cu mine am respins această soluție, deoarece ne-ar fi adus în situația de a-i spune unui agent CIA: „Aș vrea să faci asta deținutului acestuia; nici eu, nici Justiția nu avem habar dacă încalcă sau nu Convenția de la Geneva, pentru că de fapt nu știm la ce părți din Convenție se referă. Dar sunt destul de sigur că nu va trebui niciodată să ajungi în fața tribunalului pentru așa ceva (sau cel puțin nu în fața unui tribunal american), așa că, o s-o faci pentru noi?”

În esență, problema era un conflict cu republicanii și lupta se ducea în Senat.

Într-o ședință lărgită mi-am expus îngrijorarea despre întreprinderea unei acțiuni fără a-i cunoaște legalitatea și am spus că era cel mai jalnic discurs motivațional pe care mi-aș fi putut imagina să-l țin unui agent CIA.

Ulterior, un senator m-a interpellat răuvoitor, pentru

că, aparent, nu doream altceva decât „să țin discursuri”. L-am întrerupt și am spus că de fapt doream să pot da un ordin despre care să știu că era legal.

Senatorul McCain a avut altă propunere, care scotea pur și simplu Congresul din discuție. Într-un scenariu de tipul unei bombe cu ceas sau ceva similar, a spus el, președintele trebuia să facă ceea ce trebuia să facă. Legalitatea era ignorată – acela era unul dintre prerogativele funcției. Steve Hadley i-a spus că președintele n-ar fi procedat niciodată astfel. La urma urmelor, el era factorul suprem al aplicării legii în țară. Și chiar dacă ar fi ordonat așa ceva, și-a urmat el raționamentul, ținând seama de circumstanțe, probabil că președintele ar fi trebuit să o facă el însuși.

În final, Congresul n-a dorit să ia nicio decizie contestabilă, ci a preferat să consolideze autoritatea prezidențială deja existentă de a defini înțelesul tratatelor pentru Statele Unite. Pentru orice depășea încălcările grave enumerate în noua lege și cerințele anterioare ale Legii tratării deținuților, rămânea în sarcina președintelui să definească cerințele Articolului 3 pentru SUA și să publice deciziile respective în *Federal Register*.

Așa a și procedat președintele Bush în iulie 2007 la solicitarea noastră, autorizând astfel Departamentul de Justiție să confirme caracterul legal al celor șase tehnici de interogatorii dincolo de ceea ce conținea Manualul de teren al Armatei SUA. Nu cunosc pe nimeni dintre cei care au examinat manualul care să poată afirma că acesta epuizează universul de interogatorii legale concordante cu Convenția de la Geneva. Manualul de teren al Armatei a fost conceput pentru a îngădui armatei SUA să instruiască tineri și tinere pentru a interoga în scopuri tactice prizonieri tranzitorii pe un câmp de luptă aflat în transformare rapidă. CIA nu opera în asemenea circumstanțe.

Am autorizat tehnici intensificate de interogare pentru Rahim, incluzând într-un final dietă lichidă și

privațiune prelungită de somn. Țin minte cum priveam foaia de hârtie, cu stiloul în mână, șovăind să iau o astfel de măsură.

Așa cum a subliniat anchetatoarea care l-a interogat pe Abu Zubaida, nimeni nu-și dorește să se afle în asemenea circumstanțe. Eu nu m-am apropiat niciodată de situația ei de a sta față în față cu un terorist sfidător, dar am vizitat Câmp 7 din Guantânamo, după ce i-am predat pe cei 14 deținuți de mare valoare Departamentului Apărării, în septembrie 2006. A fost greu să-i pot întrezări în treacăt în celulele lor solitare, dar i-am observat prin intermediul monitoarelor TV din centrul de comandă. Unii dormeau, unii se rugau, unii mergeau înainte și înapoi, alții prefirau mătânii între degete.

Celulele erau curate și luminoase, exista o sală pentru exerciții fizice, iar deținuții puteau discuta cu vecinii lor de pe extensiile celulelor, similare unor verande. Bineînțeles, toate contactele erau riguros controlate (și monitorizate electronic).

Deținuții puteau de asemenea utiliza o bibliotecă, aveau la dispoziție o colecție de muzică și materiale video (deși unii se plâneau că ceea ce li se oferea era sub nivelul din închisorile secrete). S-a dovedit că romanele cu Harry Potter erau foarte populare.

Era o unitate de detenție civilizată pe ansamblu, totuși nu se putea ocoli faptul că oamenii aceia aveau să rămână pentru toată viața în condițiile respective.

Înainte de plecare, personalul din Guantânamo mi-a arătat containerul gol de polistiren care fusese utilizat în ziua respectivă pentru a-i aduce prânzul lui Abu Zubaida. Pe suprafața lui, el gravase cu pixul genul de fulgere stilizate și designuri complexe pe care le vedem de obicei pe caietele liceenilor. Mi s-a spus că făcea asta în mod uzual.

Desenele de adolescent ale lui Zubaida aveau în ele ceva mișcător. Ele îmi aminteau că, deși eram mulțumit profesional de detenția lui și a altora, bucuria personală

era prea mărunță. Poți să dezumanizezi un inamic numai de la distanță.

Fără să pierd asta din vedere, am semnat autorizația începerii de tehnici intensificate de interogare asupra lui Muhammad Rahim.

S-a dovedit a fi un afghan dur. (Unul dintre veteranii mei în antiterorism a spus că afghanii erau în mod curent mai duri decât arabii.) Rahim nu ne-a dezvăluit nimic realmente valoros. Îi era fanatic de loial lui bin Laden⁴¹.

Am extins autorizarea și am încercat diverse abordări, însă am progresat prea puțin. La un moment dat, Rahim a susținut că avea halucinații și-l încercau gânduri de sinucidere. Psihologul închisorii a oprit interogatoriile, ca și regimul de privațiune de somn, pentru a-i oferi timp să-și revină.

Problema era cât timp puteam continua și dacă reușeam sau nu să-l aducem vreodată într-o zonă de cooperare. Chiar și utilizarea de tehnici legale, autorizate, se află la limita abuzului dacă posibilitățile de succes sunt reduse.

Centrul pentru Combaterea Terorismului a pregătit un „pachet” pentru a utiliza încă o dată tehnicile intensificate de interogare. Când a ajuns la mine, José Rodriguez, directorul Directoratului de Operațiuni și fost director al CTC, nu-l contrasemnase. Asta mi-a atras atenția, deoarece José condusese practic programul tehnicilor intensificate de interogare și luptase pentru continuarea sa. În weekend i-am telefonat acasă pe o linie securizată. Nu era optimist că tehnicile autorizate în prezent aveau să-l determine pe Rahim să vorbească. El a concluzionat că acesta înțelesese cât de departe vom ajunge cu tehnicile și era pregătit să le reziste. José nu avea obiecții să încercăm și avea să susțină orice decizie.

41 Se părea că loialitatea continua să fie foarte importantă pentru Rahim. La un moment dat a trimis din Guantânamo o scrisoare către avocatul lui din Ohio, în care-l desființa pe baschetbalistul LeBron James, originar din Akron, care era „un om foarte rău” deoarece părăsise echipa Cleveland Cavaliers (n.aut.).

Voia doar să-i omosc punctul de vedere.

În vara anului 2006 existase un consens relativ că noua suită de tehnici *va funcționa* în majoritatea cazurilor. Eu nu eram pregătit să abandonez acea analiză. Așa cum a spus cândva Thomas Edison, „majoritatea eșecurilor aparțin celor care nu-și dau seama cât de aproape sunt de succes atunci când renunță”.

Știam că Rahim fusese un mijlocitor și, potrivit unor rapoarte viabile, unii șefi din al-Qaeda de la granița Afghanistanului cu Pakistanul începuseră relocarea după capturarea sa. *Aparent* considerau că el știa ceva. Ca atare, nu era simplu de decis. Dacă renunțam la interogarea lui, era posibil să pierdem o șansă reală de a obține informații importante. Dacă insistam, acceptam dilema morală că era posibil să nu obținem de fapt nimic. Am hotărât că vom mai încerca o dată.

N-am avut succes. În ciuda strădaniilor noastre de coerciție și bunăvoință (le-am încercat pe ambele), Rahim ne-a spus prea puține înainte de a-l transfera la Guantânamo la începutul anului 2008. Acest eșec a fost un punct de observație important, însă nu eram pregătit să-l declar o tendință. Am păstrat programul pentru restul anului 2008, dar pentru că nu mai aveam deținuți, n-am putut obține date suplimentare. Anchetatorii de pe teren au fost de acord cu decizia noastră de a ne opri cu Rahim; de fapt, noi am făcut-o, bazându-ne pe recomandările lor. Ulterior, unul dintre ei mi-a mărturisit că era perfect convins că ar fi obținut cooperarea lui Rahim dacă ar fi putut utiliza întregul set de tehnici anterioare.

Am prezentat Congresului actualizări detaliate despre Abdul Hadi și Rahim și am anunțat public arestările când au fost trimiși la Guantânamo. Rapoartele către Congres au fost primite în general fără comentarii (sau obiecții), dar nici n-a existat vreun semn că ar fi ajutat prea mult în relațiile noastre cu legislativul.

Până la sfârșitul anului 2007, situația devenise atât de încordată, încât era greu de imaginat cum am fi putut

în răutăți și mai mult legătura cu Capitoliul. Din păcate, am găsit o cale pentru asta.

În luna noiembrie, Mark Mazzetti de la *New York Times* dădea târcoale ca o pasăre de pradă peste ceea ce considera că ar fi un articol-bombă. Rețeaua noastră a început să scapere când foști lucrători din CIA au telefonat raportând că Mazzetti se interesa de distrugerea videocasetelor ce fuseseră înregistrate la unele interogatorii din trecut. În mod evident, el își încheiase articolul când a telefonat *pro forma* la Agenție pentru a solicita comentarii înainte de a da undă verde publicării.

Cu doi ani în urmă, José Rodriquez ordonase distrugerea a aproximativ 100 de videocasete de interogatorii ale lui Abu Zubaida și Abd al-Rahim al-Nashiri, primii doi deținuți de mare valoare. În majoritate, videocasetele îi arătau pe deținuți stând în celulele lor, dar conțineau și unele materiale explicite cu tehnicile de interogare aplicate.

José a declarat că făcuse totul pentru a-i proteja pe agenții vizibili în imagini. Pentru gestul lui, CIA îl va aminti mereu ca pe un erou, însă el acționase în cadrul unei ferestre înguste de legalitate (ei nu răspundeau față de nicio anchetă internă, legislativă sau judiciară), fără să țină seama de obiecții și fără aprobarea directorului Goss, a DNI-ului Negroponte și a consilierului juridic al Casei Albe – care erau toți furioși pe el.

Înregistrările video nu fuseseră nici create, nici distruse în timpul mandatului meu (așa cum a atras atenția talentatul meu șef al biroului de PR, Mark Mansfield, în istoricul cazului pe care l-a prezentat presei), dar eu eram în funcție când povestea urma să fie publicată. L-am informat personal pe președinte despre ea și i-am spus că, în opinia mea, Casa Albă ar fi trebuit să devieze spre Langley orice întrebări referitoare la caz. Era o încurcătură pe care trebuia s-o descurcăm noi. Președintele a confirmat că el nu fusese niciodată informat de existența sau distrugerea casetelor video și că ar fi fost

încântat ca stafful lui să declare acest lucru când redirectionau întrebările spre noi.

După ce am revenit la Langley, am decis să-l previn pe Mazzetti și am expediat o scrisoare nesecretizată către personalul CIA (menită a fi difuzată public), în care descriam istoria casetelor. Doream să fim primii care să dăm formă cazului. În plus, deși Mazzetti era profesionist, ne ținuse în beznă în privința asta, așa că nu-i datoram absolut nimic.

Mansfield i-a telefonat lui Mazzetti și l-a anunțat că aveam o declarație despre videocasete pe care urma s-o difuzăm, după care i-a trimis o copie lui Pam Hess, reportera de la Associated Press care se ocupa de serviciile secrete. Prin trimiterea versiunii noastre la un serviciu internațional de știri, îi ofeream expunere maximă, iar Associated Press nu era *New York Times*.

În scrisoare atrăgeam atenția că în anul 2003 conducerea celor două comisii pentru serviciile de informații fusese informată de existența videocasetelor și de intenția CIA de a le distruge. Am specificat de asemenea că videocasetele fuseseră examinate de inspectorul general al Agenției, care le găsisese conforme cu rapoartele telegrafiate din închisoarea secretă. Nu mai aveam ce face cu videocasetele, care fuseseră înregistrate pentru a ajuta la întocmirea și verificarea rapoartelor telegrafiate. De fapt, nici nu fuseseră prea utile.

După ce cazul a fost făcut public (din păcate în ziua petrecerii noastre de Crăciun, dar trebuia să ne grăbim pentru a o lua înaintea ziarului *Times*), a izbucnit scandalul. Senatorul Kennedy a invocat afacerea Watergate înaintea Senatului.

— N-am mai văzut nimic de felul acesta de la dispariția celor optsprezece minute și jumătate de pe benzile președintelui Richard Nixon! a tunat el într-un discurs furibund.

Comisiile pentru serviciile de informații au ținut mai multe audieri și și-au revărsat furia fiindcă nu fuseseră

informați personal mai mulți membri despre videocasete și distrugerea lor. Rush Holt, un critic constant al Agenției, a preluat controlul anchetei în Camera Reprezentanților. Comentatorii au avut o zi mare, susținând că fuseseră distruse dovezile unor crime oribile. În mijlocul scandalului, procurorul general l-a însărcinat pe procurorul federal John Durham să ancheteze dacă fusese încălcată vreo lege.

La apogeul scandalului, în februarie 2008, în decursul unei ședințe cu ușile deschise a Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului, cu camerele C-SPAN filmând totul, am încercat să înfrânez speculațiile cele mai nebunești.

— CIA a supus trei persoane la tehnica simulării înecului, am amintit pe un ton firesc. Zubaida, Nashiri și Khalid Sheikh Mohammed. Ultima utilizare a tehnicii a fost în martie 2003.

Numele celor supuși la simularea înecului nu fuseseră făcute publice până atunci, și nici data ultimei utilizări a tehnicii. Era un contraatac modest împotriva unei avalanșe de speculații și acuzații.

În timp ce membrii comisiilor au tăcut pentru a se gândi cum să răspundă la ceea ce tocmai anunțasem (noi nu-i avertizaserăm în niciun fel), am adăugat că utilizarea tehnicii reflecta circumstanțele vremurilor, teama de atentate catastrofale și lipsa noastră de cunoștințe despre al-Qaeda. După două zile, aflat în fața Camerei Reprezentanților, tot în ședință cu ușile deschise, am refuzat să speculez dacă simularea înecului va mai fi legală după schimbarea atât a circumstanțelor, cât și a legilor. Noi nu o ceruserăm și nu fusese utilizată de aproape cinci ani. Punct!

Scandalul s-a mai domolit după ce ancheta lui John Durham a stins practic orice entuziasm al membrilor Congresului pentru alte investigații. În plus, pe măsură ce campania prezidențială s-a încins, a fost clar că orice decizie reală privind calea de urmat aștepta rezultatul

alegerilor din noiembrie.

Rezultatul acela a pecetluit soarta detențiilor și interogatoriilor CIA, în ciuda argumentelor contrare ale Agenției (capitolul 19). Iar apoi, în următorii câțiva ani, noua administrație și democrații din Congres au trecut în mod repetat Agenția prin storcător pentru comportamentul său anterior (capitolul 20).

Cu excepția operațiunilor combatante de pe câmpurile de luptă din Irak și Afghanistan, Statele Unite (nu doar CIA) ieșiseră în general din domeniul detențiilor și interogatoriilor. Izbutiserăm într-un final să facem ca reținerea și arestarea cuiva să fie atât de dificile din punct de vedere legal, cât și de periculos din punct de vedere politic, încât aveam să recurgem automat la asasinate pentru a-i elimina pe teroriști de pe câmpul de luptă.

TREISPREZECE

ÎNTOARCEREA ACASĂ

PITTSBURGH, PENNSYLVANIA, 1945 - 2014

În filmul de mare succes *A fost odată asasin* din 1997, John Cusack joacă în rolul unui asasin care se întoarce în localitatea sa natală pentru aniversarea de zece ani a absolvirii liceului. Căutând casa în care locuise în copilărie, el descoperă că în locul ei se afla un magazin universal.

— N-o să mă mai pot întoarce niciodată acasă, îmi spune el la telefon psihiatrului său, dar măcar îmi pot face cumpărăturile acolo.

În cazul meu, cred că pot cumpăra de acolo produse de marketing ale clubului Steelers. Casa copilăriei mele se afla pe locul stadionului Three Rivers, denumit ulterior Heinz Field, din cartierul Northside (actualmente North Shore) din Pittsburgh. Casa a fost demolată pentru construirea primului stadion.

Cartierul era minunat, amplasat între linia principală a căii ferate Pennsylvania și malul nordic al râului Allegheny. Putea fi numit în mod corect „industrial” pentru că avea fabrici din industria ușoară (printre care Clark

Candy), numeroase parcări pentru camioane și remarcabil de multe baruri.

Locul era tipic etnic - irlandezi, italieni, un cvartal întreg de negri - iar identitățile din țările de origine continuau să fie importante. În clasa a doua, am călcat pe un cui care ieșea dintr-o scândură și o vecină irlandeză a înfipt cuiul buclucaș într-un cartof pentru a-mi grăbi vindecarea.

De asemenea, cartierul era în mare parte catobe. La slujba de duminică din St. Peter's îi puteai vedea pe aproape toți locuitorii, iar majoritatea copiilor - și erau destui - urmau școala primară a bisericii conduse de Surorile Milostive.

Sportul era iubit de toți. Ajungea să ieși cu mingea afară și se strângeau imediat amatori de un meci, indiferent de anotimp. În apropierea noastră nu se afla niciun teren cu gazon. Exista un teren de joacă mic, cu suprafața de bitum, una sau două parcări de pământ și, mereu, strada.

— Fugi! Îți pasez la Buickul ăla!

Exista și un teren omologat, Monument Hill, care se găsea în vârful unui deal ca o cocoașă, înalt de 120 m, aflat chiar în nordul cartierului. Denumirea venea de la un monument comemorativ al Războiului de Secesiune, care fusese mutat cu mulți ani în urmă pe latura sa estică, de unde fusese ulterior îndepărtat. Terenul nu era cu nimic spectaculos. Era bine întreținut, cu tribune permanente, dar cu suprafața de joc artificială (ceea ce însemna absența veșnică a ierbii pentru cei îndeajuns de ghinionști să nu fi jucat niciodată pe gazon). Pentru noi însă era cel mai bine așa. Din mai până în august, majoritatea weekendurilor, plus serile din timpul săptămânii, ni le petreceam acolo. Așa am ajuns destul de bun la baseball ca să câștig notorietate în liceu și o medie a loviturilor reușite de 0,316.

Întotdeauna a existat entuziasm pentru echipele sau eroii sportivi locali. În săptămânile de vară puteai strânge

diminețile destule sticle de băuturi carbogazoase, ca să aduni bani pentru biletul de tramvai și cel de intrare generală de 1, 50 dolari, ca să te așezi în spatele lui Roberto Clemente, în dreapta pe stadionul Forbes. Faptul că Clemente a fost cel mai faimos sportiv profesionist al orașului – din toate timpurile – poate fi sugerat de înălțimea foarte exactă a zidului din dreapta terenului celui mai nou stadion din Pittsburgh, PNC Park. Zidul acela are înălțimea de 21 de picioare⁴², pentru a comemora numărul de pe tricoul lui Clemente din echipa Pirates.

Apoi era Steelers, clubul de fotbal deținut de familia Rooney, tot din parohia St. Peter's. Fiul cel mai mare, Dan – ulterior președintele clubului și mai târziu ambasadorul lui Barack Obama în Irlanda – antrena echipa de fotbal din gimnaziu, iar eu am fost mijlocăș ofensiv în clasa a opta. „Singurul puști care-și putea aminti schemele”, a fost explicația lui. Ulterior am lucrat în cantonamentele Steelers ca să câștig bani pentru a urma colegiul, iar când am fost la facultate și programul lui Dan cu echipa a devenit prea solicitant, i-am preluat îndatoririle de antrenor de la echipa de gimnaziu și în ultimul an am izbutit chiar să câștigăm campionatul orășenesc.

Noi eram atașați de Steelers. În tinerețe, bunicul meu Mike Murray fusese prieten la toartă cu Art Rooney, unul dintre membrii familiei. Mătușa mea Pat, sora mai tânără a mamei, a fost de aceeași vârstă și colegă cu câțiva băieți Rooney. Toți mergeam la aceeași biserică. De aceea n-a fost surprinzător că am ascultat aproape cu lacrimi în ochi prima victorie a echipei Steelers în Super Bowl, la un difuzor al Armatei într-o bază pentru avioane B-52 de pe insula Guam în 1975. (Cu timpul situația s-a îmbunătățit. Am fost în loja patronului la victoriile cu numerele cinci și șase din Super Bowl în 2006 și 2009.)

Casa bunicului meu Mike Murray făcuse parte dintr-un șir de case lipite între ele, atâta doar că toate celelalte din șir fuseseră demolate. Am locuit în casa lui împreună

42 Echivalent cu 6,4 m (n.trad.).

cu mama mea (Sadie), tata (Harry), sora Debby și fratele Harry III. Am avut surori gemene, care au murit însă la scurt timp după naștere, pe când aveam zece ani. Mai bine de jumătate de secol m-am rugat pentru sufletele lor la toate liturgiile de duminică.

Tata era sudor la Allis-Chalmers, nu departe de casă, dar s-a pensionat devreme, când s-a închis fabrica din Pittsburgh. Mama lucra și ea ocazional, când putea. După mulți ani, când eram ofițer superior în Forțele Aeriene, ea și câteva prietene se ocupau de curățenia unei clădiri de birouri locale.

Bunicul a fost unul dintre oamenii cei mai generoși pe care i-am cunoscut vreodată. El m-a dus la pescuit și în drumeții. Grație lui, casa noastră era locul unde toți vecinii se adunau ca să joace cărți, să facă grătare sâmbătă seara sau pur și simplu să stea pe verandă și să asculte la radio meciurile echipei Pirates. Bunicul lucra în departamentul expediții al unei tipografii și își suplimenta salariul mic jucând la pariuri sportive și la loterie. Acolo unde am crescut eu, acest lucru era la fel de firesc ca și mersul duminica la biserică. Pe când am fost băiat de altar și slujeam la liturgia de dimineață în zilele săptămânii, fugeam acasă ca să înfulec micul dejun înainte de a pleca la școală, iar mama lua „documentele” bunicului de pe masa din bucătărie pentru a-mi face loc.

Mama și tata au avut foarte multă grijă de noi, fiind limitați doar de resursele financiare. Cina era întotdeauna un eveniment în familie. Deși era mâncarea tradițională a imigranților irlandezi – came bine gătită, cartofi și legume – fasolea pregătită de mama a fost timp de 50 de ani unul dintre felurile cele mai solicitate la toate picnicurile în familie și cu vecinii, la pomeni, nunți și botezuri.

Părinții mei au pus accent pe educația noastră întrucât a lor fusese limitată de problemele economice ale Marii Crize; mama terminase zece clase. Țin minte perfect cum mi-a citit cu glas tare *Insula comorilor*, schimbându-și glasul și intonația la fiecare personaj, seară de seară, timp

de câteva săptămâni.

Tata terminase opt clase. Fusesse un sportiv promițător, dar apoi interveniseră problemele economice, războiul și accidentările la genunchi. El m-a învățat multe. Mulțumită lui, arunc mingea de baseball cu mâna dreaptă, dar mânuiesc bastonul de bătaie a mingii cu stânga. În ciuda eforturilor lui însă n-am obținut nicio bursă școlară pentru sport.

Așadar, educația pe care mi-au impus-o părinții a fost importantă și de calitate, începând cu Surorile Milostive de la St. Peter's. Pe atunci mă gândeam că denumirea aceea nu era deloc potrivită, iar după câțiva ani, în timpul dezbaterilor despre tehnicile intensificate de interogare ale CIA, m-au trecut fiorii când am reamintit auditoriului meu că avusesem parte de patru dintre tehnici (două tipuri de prinderi și două palmuri) în școala primară diocezană. Educația era totuși de calitate și esențială. Fără zorzoane.

La fel s-a întâmplat și în liceul catolic regional, North Catholic. Hrană parohială clasică. Disciplină. Programă școlară obligatorie. Teologie. Latină. Literatură clasică. Istorie. Tradiția științelor umaniste. Lor li se adăuga una dintre bibliotecile de cartier pe care Andrew Carnegie le presărase în tot orașul care-l adoptase.

Eu frecventam cu regularitate filiala din Northside. Cred că am citit aproape toate cărțile din secțiunea dedicată istoriei.

Colegiul local, Universitatea Duquesne, a fost alegerea firească pentru continuarea studiilor. Era catolic, ni-l puteam permite și se afla aproape de casă. Eram deja în serviciu activ în Forțele Aeriene înainte de a vedea o sală de clasă care să nu aibă crucifix pe perete. De asemenea, eram încadrat în Forțele Aeriene înainte să fi avut nevoie de o mașină ca să ajung la școală. Gimnaziul, liceul și colegiul se aflau toate la distanțe ce puteau fi parcurse pe jos în scurt timp, iar dacă vremea era urâtă exista transportul public. Uneori m-am întrebat dacă nu cumva stilul meu ulterior de viață, călător prin lume, n-a

fost o reacție față de acei ani ai tinereții.

Pe când eram la Duquesne, a început războiul din Vietnam, în cartierul meu, serviciul militar universal însemna *realmente* universal – toți se înrolau – așa că am optat pentru Corpul de Instruire a Ofițerilor Rezerviști, pentru a obține gradul de ofițer. În familia noastră nu exista o tradiție militară. Tata luptase în al Doilea Război Mondial în Africa de Nord și Franța, la transmisiuni, iar unchiul meu, fratele mai mic al mamei, mințise în privința vârstei ca să se alăture pușcașilor marini, călătorise o vreme prin toată Mediterana și sfârșise prin a fi înconjurat de zeci de mii de chinezi „voluntari” în timpul retragerii pușcașilor marini din Bazinul Chosin din Coreea. Una dintre cele mai vechi amintiri ale mele legate de televiziune este imaginea bunicului care privea îngrijorat știrile pe micul ecran în vremea respectivă.

Forțele Aeriene mi-au permis să rămân la Duquesne pentru a-mi termina masteratul în istorie înainte să intru în serviciu activ în vara anului 1969. Cariera militară a sosit la momentul potrivit. Mă însurasem cu o colegă de clasă din Duquesne, Jeanine Carrier din Chicago, care continuă să rămână cea mai bună decizie din viața mea. Aveam o fetiță, Margaret, iar Jeanine era însărcinată cu Michael. Salariul sigur și asistența medicală de calitate erau atuuri deloc de neglijat.

Deși aveam să-mi vizitez familia și să particip din când în când la meciuri ale echipelor Steelers și Pirates, iar trăgănarea vocalelor avea să nască uneori întrebări despre originea mea din Pittsburgh, nu ne-am mai întors niciodată pentru a locui în acel oraș. Nu cred că ar fi ceva neașteptat. Orașul a fost practic un exportator de absolvenți de colegiu, și nu numai, timp de două decenii după închiderea oțelăriilor care fuseseră sufletul lui. Oamenii erau buni. Orașul era bun. Atâta doar că... nu existau slujbe.

Până la urmă, Pittsburgh avea să renască, bazându-se pe educație, asistența medicală și găzduirea a

numeroase sedii de corporații. A devenit un oraș al funcționarilor, dar și-a păstrat atitudinea muncitorească. Toate cele trei râuri sunt acum destul de curate pentru a pescui în ele, însă populația orașului a ajuns la jumătate din cea anterioară.

Analiztii de fotbal american neinformați sunt tentați să afirme că suporterii Steelers călătoresc mult, când fanii îmbrăcați în negru și auriu, fluturând simbolul clubului Terrible Towels, apar la meciurile din deplasare ale echipei. În noiembrie 2008, am fost pe Fedex Field ca să-i văd pe cei de la Steelers și Redskins jucând într-o seară de luni. Din cauza vacarmului mulțimii, jucătorii echipei Redskins (echipa gazdă) au trebuit să-și facă semne pe mutește. După terminarea meciului, când a fost întrebat de ce procedaseră așa, un jucător de la Redskins a replicat nervos:

— Pentru că nu puteam auzi niciuna din indicațiile mijlocașului nostru!

Însă vacarmul acela al mulțimii se datora mai puțin faptului că suporterii Steelers călătoresc mult, cât mai degrabă uriașei diaspora plecate din Pittsburgh în anii 1970 și 1980, pentru care clubul de fotbal a rămas legătura cea mai strânsă cu orașul natal.

De fiecare sărbătoare a Crăciunului, directorul și directorul adjunct al CIA stau în holul recepției sediului ca să se pozeze, să strângă mâini și să schimbe urări de sărbători cu oricine dorește s-o facă. Un ceremonial care durează ore-n șir. La evenimentele acestea, un număr surprinzător de mare de oameni s-au prezentat ca fiind din vestul statului Pennsylvania.

Printre bodyguarzii mei din CIA s-au numărat de asemenea mulți din Pittsburgh. Jeanine și cu mine aveam abonament la meciurile echipei Steelers și mergeam de câte ori puteam. Pentru mine, să fiu în tribună între orele 13: 00 și 16: 00 duminica însemna o desprindere completă de restul lumii. Se pare că nici pe bodyguarzi nu-i deranja drumul cu mașina de peste patru ore dus și tot atâta întors

până la Heinz Field. Agenții de pază de la Steelers ne tratau cu respect: toți beneficiam de permise de acces nelimitat, pentru grăbirea intrării și ieșirii. Toți puteau viziona meciul. Bodyguarzii CIA n-au apelat niciodată la voluntari pentru aceste deplasări ale mele.

Eu și alții am moștenit din Pittsburgh etica muncitorească a regiunii, o etică perfect redată în cuvintele lui Emie Pyle, corespondent pe front în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care, după o vizită făcută în 1937 în Pittsburgh, a scris: „Oamenii de aici pur și simplu muncesc”. Ani de zile, o copie îngălbenită de vreme a articolului său fusese prinsă pe avizierul stației din vârful funicularului Monongahela încline, ce continuă să asigure transportul pe dealul orașului.

O campanie publicitară făcută la jumătatea anilor 1990 pentru Pirates, când echipa juca jalnic, a surprins perfect aceeași etică. Imaginea simplă a bazei-casă; un coșuleț negru de picnic este așezat pe ea, iar un glas rostește din afara ecranului: „Veniți să vedeți un club care muncește din greu la fel ca voi”. Ar fi greu ca Dodgers sau Yankees să fie asociați unei teme similare.

După 2002, am participat la câteva Maratoane Pittsburgh. Sunt întotdeauna evenimente deosebite și alergarea pe străzile orașului natal în aclamațiile multîmilor de susținători este cu totul specială. Totuși, numai în Pittsburgh spectatorii oferă alergătorilor colțunași, și cred că fac o treabă bună.

Cartea recent apărută *Singing the City*, o odă adusă vieții din Pittsburgh, citează un observator care își amintea cum furnalele cuptoarelor colorau nopțile în galben și-i compătimea pe bieții copii din Vestul Mijlociu care nu văzuseră niciodată asemenea priveliști.

În 1937, Pyle a sintetizat frumos un gând similar: „Un guler murdar de cămașă înseamnă aici prosperitate”.

Iar mema „pur și simplu muncesc” este echivalentul industrial al maximei lui Woody Allen, potrivit căreia 80% din succes înseamnă pur și simplu să începi treaba.

Concluzia mai extremă a tatii, pe care mi-a trântit-o după ce venisem acasă plângându-mă după o încăierare, a fost simplă: „Nu mai scânci. Comportă-te ca un bărbat și apără-te”.

O a doua lecție a fost mai personală și a provenit din mediul meu imediat. Era un cartier dur. Unii dintre prietenii și rudele mele au ajuns fie polițiști, fie infractori; vreo doi au fost în ambele tabere. Părinții ne-au impus un standard moral ridicat (pentru a ne induce sentimentul de vinovăție), dar au insistat pentru toleranța față de alții: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați. Noi toți suntem copiii Domnului”.

Așadar, o lecție bună de viață. *Cu adevărat* importantă dacă viața te aduce vizavi de criminalul de război sârbo-bosniac Ratko Mlădie, în 1994, în barăcile Lukavitsa de la periferia orașului Sarajevo. Sau dacă îl primești în biroul tău din CIA pe Moussa Koussa, șeful serviciilor secrete libiene, în timp ce te întrebi cât de implicat a fost în moartea a 270 de oameni nevinovați în catastrofa cursei Pan Am 103 deasupra localității Lockerbie din Scoția.

Însă toate acestea urmau să se întâmple în viitor. Jeanine, eu și micuța Margaret am plecat din Pittsburgh în vara anului 1969 pentru a începe o nouă viață în Forțele Aeriene, la o școală tehnică pentru ofițeri de informații din Denver. Michael s-a născut acolo, după care am pornit spre Omaha, iar în cele din urmă spre Guam, unde ni s-a născut fiul cel mai mic, Liam. Am rămas o familie unită, petrecând cât mai mult timp împreună – de pildă, aduceam ponehouri și șezlonguri în cinematograful în aer liber mereu amenințat de ploaie din baza de pe Guam. Acolo am lucrat în general în schimbul de la 3: 00 la 12: 00, ca să pot sta cu copiii după-amiezile, pentru ca apoi Jeanine să ne dea de mâncare și să ne trimită pe toți la culcare la ora 19: 00.

De fapt, Jeanine și cu mine n-am optat niciodată pentru o carieră în Forțele Aeriene. Pur și simplu, am trecut de la un post la următorul, din America de Nord, în

Asia, în Europa și iar în America de Nord. Noi și copiii noștri am văzut lucruri pe care nu ne așteptam să le vedem vreodată. A fost o experiență minunată. La un moment dat bănuiesc că ne-am dedicat acestui stil de viață, dar nu ne-am așezat niciodată în jurul mesei ca să luăm oficial această decizie.

Până când am ajuns la NSA în 1999, copiii absolviseră colegiul și-și întemeiaseră ei înșiși familii. Când am ajuns la CIA în 2006, aveam deja trei nepoți, dar timpul petrecut cu familia era din ce în ce mai rar din cauza programului celorlalți și al meu. Am adunat cu totul două săptămâni de plajă pe Outer Banks din Carolina de Nord, de Thanksgiving sau de Crăciun, ceea ce nepotul meu cel mai mare numește „plaja rece”.

Am izbutit de asemenea în 2008 să luăm trei nepoți (pe atunci în vârstă de zece, opt, respectiv șapte ani), fără părinții lor, pentru un weekend prelungit de Ziua Muncii la o superbă casă pe plajă din baza Patrick a Forțelor Aeriene din Florida. Am petrecut mult timp făcând surf, dar de muncă n-am scăpat. În toate cele trei nopți petrecute acolo, bodyguardul îmi ciocănea la ușă între 2: 00 și 4: 00, ca să mă duc pe plajă la echipa de comunicații și să iau o decizie.

Am ajuns să vorbesc despre combinația aceasta de familie, rădăcini și muncă în mai 2007, cu ocazia ceremoniei de absolvire de la Universitatea Duquesne. Am fost onorat că m-au invitat. Se părea totuși că nu fusese o decizie unanimă. Mi s-a spus că unii membri ai facultății manifestaseră îndoieli.

Am aflat asta abia *după* ce am ajuns în Pittsburgh. Ultimele ciorne ale cuvântării neteziseră asperitățile unor aspecte mai controversate. În după-amiaza aceea, hotărât să nu ratez o oportunitate sau să cedez, am pus la loc unele asperități.

N-am descoperit niciodată caracterul exact sau dimensiunile obiectiilor, însă după câțiva ani, un profesor de engleză din Duquesne s-a opus în mod public deciziei

orașului Pittsburgh de a mă onora. Era vorba despre indicatorul rutier onorific General Michael V. Hayden Boulevard, care fusese instalat în 2008 lângă Heinz Field, cam la 200 m de fosta casă în care copilărisem.

Primarul Luke Ravenstahl decretase instalarea indicatorului după ce petrecuse o seară cu fratele meu, Harry. Harry este cu 16 ani mai mic decât mine și ar fi fost un ofițer de caz excelent: inteligent, sociabil (îi cunoaște pe toți) și se pricepea să obțină informații și să interpreteze comportamente. Probabil că la asta a contribuit și faptul că primarul era tânăr (avea pe atunci 28 de ani), crescuse tot în Northside și absolvise tot North Catholic.

Când Harry m-a informat despre decizia primarului, unica mea reacție a fost să întreb dacă puteam sau nu să parchez acolo în zilele de meci.

După doi ani, profesorul din Duquesne a văzut indicatorul pe când vizita împreună cu familia sa Carnegie Science Center aflat vizavi și a fost scandalizat. „Generalul Hayden a adus multe servicii țării”, a spus el, „dar nu cred că, ținând seama de rolul lui jucat în politica de torturi a administrației Bush, orașul ar trebui să-l onoreze cu o plăcuță publică”.

A strâns câteva zeci de semnături pe o petiție care cerea primăriei să scoată indicatorul, iar Consiliul a trecut-o pe agenda sa publică. Profesorul și câțiva susținători și-au prezentat cazul, în timp ce fratele meu și alte cinci-șase persoane au oferit contraargumente. Harry a atras atenția asupra unei erori concrete:

— Cei de față care au protestat împotriva indicatorului l-au acuzat pe generalul Hayden de aplicarea simulării înecului unor deținuți, așa că, de fapt, ei nu știu NIMIC despre generalul Hayden. Ultima aplicare a simulării înecului a avut loc în anul 2003, iar Mike a devenit directorul Agenției în 2006.

El a continuat, subliniind că de fapt CIA înlăturase după sosirea mea tehnica respectivă dintre metodele de

interogare. După care a adăugat sarcastic că nu auzise de nicio cerință ca deciziile de securitate națională să fie luate de către catedra de engleză a Universității Duquesne. (Bună observație!)

Echipa Hayden a fost susținută de zece – doisprezece veterani de război și reprezentanți ai American Legion și VFW. Ei au prezentat de asemenea o scrisoare de susținere din partea antrenorului meu de fotbal din gimnaziu, Dan Rooney, ambasadorul american în Irlanda și patronul clubului Steelers. Primăria și-a menținut decizia de a lăsa indicatorul la locul său. Singura mea contribuție a fost de a-l ruga pe Harry să se intereseze dacă-l puteam cumpăra în cazul în care ar fi fost înlăturat.

Pittsburgh este un sediu al democraților, așa că membrii Consiliului au fost încântați să-l atace puțin pe Bush. Harry a susținut că i-a amortit un picior după ce un prieten l-a strâns cu putere de coapsă pentru a nu sări în picioare ca să protesteze. Până la urmă, un alt prieten aflat de cealaltă parte a lui Harry a sărit în picioare și a răcnit „Minciuni!” după o acuzație realmente sfruntată, o intervenție care a determinat un cor de strigăte de susținere din partea veteranilor de război prezenți.

Într-un final, Consiliul a fost destul de înțelept ca să înțeleagă că mulți dintre cei care se pronunțaseră pentru păstrarea indicatorului votau în alegerile municipale și că de fapt consilierii nu aveau niciun fel de experiență pentru a judeca politica serviciilor secrete americane. Consiliul a fost de asemenea destul de inteligent ca să înțeleagă că, deoarece nu avusese niciun rol în instalarea indicatorului, n-ar fi trebuit de fapt să decidă dacă trebuia desființat. Problema a fost cumva pur și simplu abandonată.

Bănuiesc că probleme similare au determinat și presupusele obiecții despre cuvântarea mea la ceremonia de absolvire din mai 2007. Deși conducerea școlii a fost neliniștită, n-a existat nici măcar un protest, un gest sau un cuvânt răutăcios. Asta a fost bine. Era o festivitate comună pentru multele școli Duquesne – prima dată când

organizaseră așa ceva după mulți ani - așa încât absolvenții și familiile au umplut până la refuz spațiosul Palumbo Center al universității.

Mesajul meu către absolvenți a fost destul de direct. Mai întâi, genul de educație pe care-l primiseră la Duquesne avea să-i ajute să facă față unei lumi dure și turbulente, să fie capabili să stabilească conexiuni pe care poate că alții nu le vedeau.

Le-am povestit despre o călătorie pe care o întreprinsesem în Israel și despre zborul la bordul unui elicopter militar israelian care trecuse „peste Betleem, apoi peste Ierusalim, cu Zidul Plângerii și moscheea Al-Aqsa perfect vizibile. Iar după alte câteva minute de zbor, am putut vedea Marea Galileei”.

Era un tărâm sacru pentru trei religii monoteiste importante, dar în momentul acela „a doua intifada făcea ravagii de aproape un an, iar israelieni și palestinieni mureau pe străzi” Era nevoie de o viziune largă (și istorică) pentru a înțelege că, în ciuda haosului, „ceea ce ne leagă laolaltă este mai profund decât ceea ce ne desparte”.

În continuare am fost de acord că acei absolvenți nu aveau să plece din băncile universității având răspuns la toate întrebările și i-am asigurat că așa se întâmplase și cu mine la vârsta lor. Niciunul dintre profesorii mei nu mă cuprinsese vreodată cu brațul după umeri la terminarea cursurilor ca să-mi spună „Mike, uite o listă bună de lecturi care-ți va fi utilă când vei stabili strategia de securitate națională pentru Bush 41”, iar modul excelent în care cursul de civilizație occidentală prezentase Imperiul Austro-ungar nu mă lămurise ce trebuia făcut când Iugoslavia s-a dezintegrat, iar eu stăteam în Sarajevo în 1994 și priveam artileria sârbă de pe dealurile care ne înconjurau.

Dar am continuat:

— De fapt, *eram* pregătit să abordez situațiile acelea, nu în detafiu, pentru că nu erau predictibile, ci în general,

pentru că am primit o educație clasică în măsura în care așa ceva este posibil în America modernă, iar voi ați primit același fel de educație.

Cealaltă idee importantă a mea era despre valori. Le-am spus absolvenților că, confruntându-mă cu întrebări dificile de-a lungul anilor, „am înțeles ceva – cu cât progrez pe scara ierarhică, cu cât devin mai bătrân, cu atât problemele par să devină mai fundamentale, mai esențiale. Și cu cât asta se petrece într-o măsură mai mare, cu atât mă bazez mai puțin pe orice experiențe profesionale pe care le-am deprins pe parcurs și cu atât mă sprijin mai mult pe valorile esențiale pe care le-am învățat aici, în Pittsburgh, de la mama și tata, la North Cathobe, în școala primară St. Peter's de pe celălalt mal al râului și la Duquesne”.

Am mai spus: „Cursurile interesante de filosofie și teologie pe care le-am urmat la Duquesne au fost niște daruri minunate, care au continuat să mă ajute. Ele îmi oferă o ancoră pe o mare care este adesea agitată. Ele îmi oferă o busolă când calea pe care înaintez nu-i nici pe departe bimpede. *Ele îmi oferă o rază de lumină când sunt nevoit să acționez în umbră*”.

Am concluzionat, reamintindu-le absolvenților:

— În curând, viața vă va aduce responsabilități crescute și rareori se va întâmpla să dispuneți de opțiunea legală de a nu face nimic. [Asta era una dintre asperitățile pe care le reintrodusesem în discurs.] De obicei, responsabilitatea cere acțiune. Responsabilitatea mea este legată de apărarea țării, iar conștiința mea, formată aici, la Universitatea Duquesne, mă constrânge să acționez. [Asta era alta.] Le-am mulțumit absolvenților și familiilor, m-am întors și m-am îndreptat spre scaunul meu de pe scenă. Când m-am aplecat să pun dosarul din care citisem pe podea, lângă scaun, preotul de lângă mine mi-a șoptit că trebuia să revin la pupitru. Absolvenții aplaudau, iar mulți dintre părinții lor se ridicaseră în picioare și ovaționau.

M-am întors la pupitru, am fluturat din brațe și am

mulțumit din adâncul inimii mulțimii din orașul meu natal.

PAISPREZECE

„NU REACTOR, NU RĂZBOI”.

AL-KIBAR, SIRIA, 2007 - 2008

Am avut mulți prieteni în rândul serviciilor secrete din Orientul Mijlociu. În aprilie 2007, șeful dur și neobosit al unuia dintre ele a sosit în biroul meu din Langley. Bărbatul acesta nu umbla cu prefăcătorii, era dedicat exclusiv muncii - totuși avea o notă umană mai severă.

În ziua aceea îmi aducea vești mari. Avea asupra lui fotografiile unui reactor nuclear aproape terminat din estul deșertului Siriei, în apropierea așezării al-Kibar. Folosind imagini de la sateliți, observaserăm unitatea în timp ce se construia, dar pereții și acoperișurile ei false îngreunaseră identificarea. Din 2006, Agenția Națională de Informații Geospațiale începuse să-i acorde mai multă atenție și o etichetase „enigmatică” în esență, asta însemna că părea importantă, dar nu puteam preciza ce anume era.

Timp de un deceniu, împărtășiserăm cu partenerul nostru dovezi sporadice de cooperare nucleară între Coreea de Nord și Siria, ba chiar atrăseserăm atenția asupra deșertului estic ca loc potențial pentru construirea unui reactor, care ar fi beneficiat de apele Eufratului ca agent de răcire. Întrucât existau resurse disponibile, însărcinaserăm sateliții să caute construcții suspecte în regiune, însă Siria se afla pe aceeași cale orbitală cu Irakul, iar războiul de acolo consuma multe dintre resursele respective. Într-un final, am izbutit să privim construcția, dar abia la mult timp după ce aspectul ei fusese modificat, iar utilizarea îi fusese camuflată.

Dovezile noastre ne oferiseră un avertisment strategic că se întâmpla ceva, însă acum aveam în față aproape 100 de fotografii făcute de la sol în timpul construirii unității respective. Puteam vedea cum erau ridicați pereți falși peste o formă care semăna neliniștitor de mult cu reactorul nuclear nord-coreean de la

Yonghyon. Într-o parte, sub un cort, se puteau vedea

componentele reactorului. O imagine din interior arăta turnarea unei podele din beton armat în care puteau fi introduse bare de uraniu. Acesta era un avertisment *tactic* de înaltă calitate.

Protocolul de spionaj ne împiedica să ne întrebăm prietenul cum dobândise imaginile acestea. Faptul în sine că le împărtășea cu noi era remarcabil ținând seama de nevoia absolută de confidențialitate și de trecutul nici pe departe strălucit al guvernului Statelor Unite în păstrarea secretelor. (Bănuiesc că prietenul nostru dorea să înțelegem clar conexiunea cu Coreea de Nord.) Ipoteza noastră cea mai viabilă a fost că fotografiile fuseseră descărcate din computerul unui savant sirian neglijent, totuși era lipsit de importanță. Materialele erau destul de convingătoare *dacă* puteam fi siguri că nu fuseseră truate.

După ce am rămas singur în birou, am cerut exact asta. După un timp, specialiștii noștri au raportat că fotografiile erau autentice și nu fuseseră modificate, cu excepția uneia în care cuvintele de pe latura unui camion fuseseră încețoșate. Pe baza fotografiilor luate de la sol și a celor înregistrate de noi prin intermediul sateliților, specialiștii au creat chiar un model tridimensional al clădirii, iar toate imaginile se potriveau perfect. Erau fotografii autentice ale aceuiași obiectiv.

A doua zi după vizita colegului meu, l-am informat pe președinte despre fotografii. Întrucât colegul meu făcuse parte dintr-o delegație care vizitase Casa Albă în ziua anterioară pentru discuții cu vicepreședintele și cu Steve Hadley, anunțul nu avea să fie chiar o surpriză totală. Când ne-am instalat în Biroul Oval, m-am aplecat spre vicepreședintele Cheney, care fusese de mult timp convins de existența unui program nuclear sirian, și i-am mărturisit:

— Ați avut dreptate, domnule vicepreședinte.

Am arătat fotografiile și am prezentat istoricul informațiilor pe care le aveam despre construcție. Era

exact ultimul lucru de care avea nevoie președintele: o acțiune care nu mai putea să aștepte, într-o parte a înmii în care orice mișcare putea precipita un război... cu un aliat care putea să acționeze pe cont propriu și care avea să procedeze ca atare.

Ținând seama de catastrofa înregistrată de serviciile secrete în privința programului nuclear irakian, prima cerință a președintelui a fost, deloc surprinzător, să fim absolut siguri de afirmațiile noastre. A cerut de asemenea să păstrăm secretul total în această privință pentru a-i maximiza libertatea de acțiune.

Certitudine și secret total. Luate individual, aceste sarcini erau grele; laolaltă, aproape se excludeau reciproc. Pentru obținerea certitudinii, erau necesare mai multe informații și agenți pe teren. De asemenea, erau de dorit mai mulți specialiști care să evalueze informațiile deja existente. În felul acesta se mărea însă cercul inițiaților. În plus, astfel de măsuri creșteau probabilitatea scurgerilor de informații și sirienii ar fi aflat ce făceam. Iar imediat după aceea, am concluzionat noi, glumind doar pe jumătate, Assad ar fi anunțat că în clădirea respectivă se afla o grădiniță pentru copii.

De altfel, complexul în sine se ascundea în mod bizar la vedere. Nu puteam zări nicio măsură evidentă de securitate, totuși locul fusese ales cu grijă într-o vale din imediata apropiere a unei șosele paralele cu Eufratul, iar o bermă fusese ridicată pentru a o ascunde complet de cei de pe șosea. Se afla practic în mijlocul pustiului, în asemenea măsură, încât oricine ar fi fost surprins trăgând cu ochiul pe teren ar fi trebuit să aibă o explicație, care putea fi doar de la foarte vagă până la inexistentă.

Am intensificat culegerea de informații pe plan local și apoi am răscolit arhivele, pentru a căuta indicii. Numărul de persoane afiliate programului nuclear nord-coreean care vizitaseră Siria era destul de mare. Existau de asemenea dovezi sporadice ale unor transporturi misterioase efectuate între cele două țări. Noile informații

dădeau sens și importanță datelor răzlețe pe care le aveam despre relația nucleară dintre Coreea de Nord și Siria, care începuse cel puțin în anul 2001.

La începutul lunii iunie, am văzut în imaginile sateliților că sirienii construiau o priză de apă de răcire pe malul Eufratului și săpau două șanțuri prin vale pentru conducte care să aducă apă rece la reactor și să evacueze apa fierbinte în fluviu. De pe orbită, clădirea continua să semene cu un antrepozit Walmart, însă nu era *nimic* altceva decât un reactor nuclear, care avea să creeze destulă căldură pentru a justifica genul acela de răcire. Iar faptul că sirienii optaseră pentru un sistem de răcire discret, cu conducte subterane, și nu pentru turnuri mari de răcire confirma natura clandestină a construcției.

Președintele ne atrăsese însă atenția să fim perfect siguri, așa că am întreprins alți pași. Mai întâi am prezentat cu precauție toate datele noastre unui specialist extern și i-am solicitat opinia.

— Trebuie să fie un reactor nuclear, a concluzionat el.

După aceea am înaintat datele unei echipe roșii, formată din specialiști cu opinii contrare, și i-am cerut să vină cu explicații alternative. Să clădească un caz alternativ care să explice de ce clădirea *nu este* un reactor nuclear; de ce nu are scopul producerii de plutoniu pentru arme; de ce nu este implicată Coreea de Nord. Ei au analizat și au confruntat informațiile pe care le cunoșteam cu alte posibilități. Concluzia a fost:

— Dacă nu este un reactor nuclear, atunci trebuie să fie un reactor nuclear fals.

Prin urmare era un reactor. Însă nu era decât începutul. Am căutat și alte lucruri necesare Siriei, dacă ar fi avut propriul ei program viabil de arme nucleare. Știam de existența altor facilități suspecte, totuși continuau să lipsească componente-cheie. De exemplu, n-am putut identifica activități de realizare a unor focoașe reale. De asemenea, deși am căutat cu multă atenție, n-am putut

localiza nicio unitate pentru reprocesare.

Informațiile de calitate sunt întotdeauna esențiale pentru stabilirea din timp a unei politici. Reactorul de la al-Kibar trebuia distrus, însă nu într-o manieră care să genereze alt conflict în Orientul Mijlociu. Stafful de analiză din Agenție știa problema și dezvoltase o sinteză elegantă și succintă a obiectivelor politicii președintelui: nu reactor, nu război.

Au urmat discuții intense în jurul unei liste scurte de opțiuni. Abordarea pur diplomatică n-a obținut prea multe voturi pentru. Acuzațiile și condamnările publice n-ar fi fost eficiente, și nici critica din partea ONU (presupunând că am fi putut determina organizația să o facă). Assad îi putea obstrucționa pe inspecitori până când reactorul intra în funcțiune și orice demers ar fi dezvăluit că noi știam de existența sa, dar că nu întreprindeam nimic practic. Ne-am fi pus într-o lumină proastă.

Am acordat multă atenție operațiunilor speciale. O echipă mică ar fi putut intra în Siria, s-ar fi putut apropia de locul respectiv, ar fi distrus utilaje esențiale, apoi ar fi plecat. Nu exista nicio forță de pază evidentă și reactorul se găsea izolat în deșert, destul de departe de așezări sau unități militare. Distrugerea sa în felul acela ar fi fost discretă și cumva anonimă și poate că n-ar fi stârnit o reacție armată din partea Damascului. Întrebarea era dacă o echipă mică putea sau nu să transporte cu ea suficiente echipamente pentru a distruge eficient oțelul și betonul armat. O variantă a acestui plan era distrugerea casei pompelor de la priza de apă din Eufrat. Ar fi fost mai ușor de realizat, însă nu i-ar fi oprit pe sirieni, ci doar i-ar fi încetinit. În plus, ne-am fi dat de gol. Evident, pentru ambele scenarii exista pericolul detectării.

O altă posibilitate era cea a unei lovituri aeriene. Cunoșteam coordonatele exacte ale reactorului și alcătuirea lui specifică. Selectarea țintelor și armelor ar fi fost destul de simplă. Acțiunea putea fi executată de avioane stealth B-2 decolate din SUA, de pe sol din regiune

sau de pe portavioane din Mediterană sau Golf. Apărările antiaeriene siriene erau respectabile, dar nu prohibitive, și nu exista absolut nicio dovadă că fuseseră sporite în zonă. Totul era perfect – și fezabil – însă o asemenea incursiune ar fi consolidat imaginea regională a Statelor Unite care optau în mod facil, din nou, pentru războiul preventiv.

Cu cât am discutat mai mult, cu atât am revenit mai mult la opțiunea hibridă: să anunțăm public existența reactorului și să cerem ca Assad să ne dovedească eroarea prin intermediul inspecțiilor, totul în conformitate cu un grafic temporal și un ultimatum care să nu lase îndoieli asupra eventualelor treceri la acțiune, în felul acesta dovedeam reținere și respect pentru instituțiile internaționale, dar punctul slab era că-i ofeream lui Assad timp să-și pregătească apărările și, ținând seama de cei 7.000 de cetățeni americani aflați în Siria, timp să ia eventual ostatici.

Multe depindeau însă de estimarea noastră asupra președintelui sirian Bashar al-Assad. Știam că nu el fusese destinat acestei poziții.

Fratele Inima i mare, Bassel, fusese desemnat urmașul lui Hafez, tatăl cel crud, dar inteligent. Hafez își croise drum spre putere de la o existență umilă într-un sat alawit de lângă Latakia, până la funcția de președinte în 1971. În următoarele trei decenii, el adusese stabilitate în Siria, conducând cu mână de fier.

Bassel a călcat pe urmele tatălui său. Avea educație militară, conducea garda prezidențială și era privit cu ochi foarte buni. Îi plăceau de asemenea automobilele rapide, ceea ce i-a fost fatal, întrucât a murit în 1994, gonind cu o viteză de 130 km/h într-o noapte cețoasă spre aeroport.

Bashar nu fusese niciodată apropiat de tatăl său și nici asociat guvernării. A terminat Facultatea de Medicină în Siria, după care a urmat studii postuniversitare în oftalmologie la Londra. După decesul lui Bassel, Hafez a început un curs accelerat de pregătire a lui Bashar pentru președinție.

Dinamica din interiorul familiei Assad îmi reamintea adesea de fictivul clan mafiot american Corleone din romanele lui Mario Puzo. În mod clar familiile Assad și Makhlouf, strâns asociate prin căsătorii, păreau să fie parteneri în crime și cruzimi, ca și în guvernare. Și precum clanul Corleone, al cărui moștenitor incontestabil, Sonny, fusese ucis, cei din neamul Assad l-au pierdut în mod neașteptat pe Bassel care fusese desemnat urmaș la conducere. Don Corleone a avut norocul de a-l avea ca rezervă pe mult mai talentatul Michael. Din multe puncte de vedere, Hafez a trebuit să se mulțumească cu rolul lui Fredo Corleone. Sunt curios dacă nu cumva Hafez a lansat proiectul al-Kibar înainte de moartea sa în 2000 tocmai fiindcă sesizase slăbiciunile fiului său.

Părerea noastră despre Bashar era destul de negativă; am încercat să lucrăm cu el pentru a stăvili fluxul de luptători străini care se revărsa în Irak, însă fără mare succes. Sirienii păreau să închidă ochii la această situație, dar în același timp făceau doar atât cât era nevoie ca să ne țină la distanță. Desigur, mare parte din reacția lor putea fi pusă pe seama corupției, a lipsei de control, a contradicțiilor politice din cadrul conducerii și a slăbiciunilor uriașe ale guvernului. Nici pe departe rețeta potrivită pentru decizii solide de moment.

De multă vreme, noi l-am descris pe Bashar ca fiind un individ care „greșește în serie”. În criza pe care urma să o declanșăm, ne temeam că el va refuza orice cale de ieșire pe care i-am fi putut-o oferi, indiferent cât de logică ar fi fost sau cât de mult am fi îndulcit hapul. El nu era un factor decizional ferm sau sigur pe sine, iar când se simțea încolțit devenea adesea impredictibil. Se temea de umilire, așa că probabil ar fi dorit să lase impresia de duritate și puțini din cercul lui de intimi l-ar fi îndemnat la calm. Când se gândea la propria supraviețuire, știa că cea mai mare amenințare pentru el era să pară slab. După stânjenitoarea lui retragere sub presiune din Liban în 2005, o altă manifestare similară ar fi putut să-i fie fatală -

literalmente.

Mulți dintre analiștii noștri au apreciat că Assad nu va putea rămâne pasiv față de distrugerea reactorului de la al-Kibar. În cel mai rău caz, am fost avertizați despre demonstrații „spontane” ce puteau amenința ambasada și pe unii cetățeni americani; apelurile la patriotism ar fi trezit probabil un răspuns pozitiv, întrucât speculam că mulți sirieni s-ar fi simțit mândri de posibilitatea de a deveni o putere nucleară. De asemenea, Assad putea face mult mai dificilă și periculoasă viața soldaților americani din Irak. El putea chiar să crească miza cu israelienii pe înălțimile Golan, deoarece aprecia în mod eronat că conflictul din 2006 dintre Israel și Hezbollah expunea slăbiciunile israelienilor.

Analiștii au adăugat că iranienii ar fi putut să considere distrugerea reactorului de la al-Kibar și ca pe o testare a voinței lor, primul pas într-o politică agresivă a ambițiilor nucleare în regiune, și să încerce să întărească moralul și curajul clientului lor sirian.

Sedința decisivă pentru luarea hotărârii noastre a avut loc în iunie la Casa Albă, dar nu în Aripa de Vest. Ne-am întâlnit la etajul întâi al reședinței, în Camera Ovală Galbenă, pentru ca întâlnirea să nu impieteze agenda publică a președintelui. Erau prezenți toți membrii echipei de securitate națională: secretarul apărării, secretarul de stat, șeful Statului-Major Interarme, consilierul pe probleme de securitate națională, directorul Serviciilor Naționale de Informații și mulți alții.

Ne-am așezat în scaunele și fotoliile ultracapitonnate, iar personalul Casei Albe ne-a umplut paharele cu ceai de la gheață. Președintele i-a dat cuvântul lui Steve Hadley, care s-a interesat de cele mai recente informații.

— Domnule președinte, am început eu, avem pentru dumneavoastră patru concluzii-cheie. În primul rând, este într-adevăr un reactor nuclear. În al doilea rând, este clar că nord-coreenii și sirienii au cooperat de aproape un deceniu în probleme nucleare, în al treilea rând, nord-

coreenii au construit reactorul. Iar în patrulea rând, reactorul face parte dintr-un program de producere a armelor nucleare.

N-am așteptat reacții, ci am cerut voie să pot continua. Estimarea națională asupra programului nuclear irakian fusese greșită, însă dincolo de eroare transmisese și un fals sentiment de încredere. De atunci am învățat să împărtășim nu numai ceea ce credeam, ci și îndoielile noastre.

Am sintetizat:

— Este un reactor nuclear. Certitudine de nivel maxim. Nu poate fi nimic altceva. Sirienii și coreenii au cooperat de mult timp în programe nucleare. Au existat multe deplasări, de o parte și de alta. Cunoaștem indivizii respectivi. Certitudine de nivel maxim. Nord-coreenii au construit reactorul. Aici nu încapе nicio îndoială. Este o copie a celui de la Yonghyon și coreenii sunt singurii care mai construiesc acest tip de reactor după ce britanicii au abandonat designul în anii 1960. Totuși, noi nu am avut agenți pe teren. Nu i-am văzut pe coreeni acolo, decât într-un grup într-o fotografie de la sol. Certitudine de nivel mediu. Reactorul face parte dintr-un program nuclear sirian. Nu încapе nicio îndoială. Nu are alte utilizări evidente pentru așa ceva, iar un program de înarmare este singurul care ar justifica *un* risc cu mize atât de mari. Dar, domnule președinte, nu am putut găsi celelalte părți ale unui program de înarmare. Nicio facilitare de reprocesare. Niciun efort de înarmare pe care să-l putem vedea. De aceea, certitudinea noastră generală este de nivel redus.

În tăcerea care a urmat, Condi a afirmat că și-ar fi dorit să fi avut astfel de avertismente calificate și cu câțiva ani în urmă.

După aceea președintele a declarat că politica lui de preîntâmpinare necesita ca o amenințare să fie iminentă înainte de a acționa. Certitudinea noastră de nivel redus față de existența unui program de înarmare nu-l ajuta să justifice o acțiune și de aceea a decis:

— *Nu vom ataca obiectivul.*

Rolul serviciilor secrete este de obicei de a stabili limitele din stânga și din dreapta argumentelor politice; astfel se definesc limitele opțiunilor. Rareori rolul acesta este atât de determinant cum a fost în ziua respectivă. Era ca și cum informațiile și politica erau într-un raport de unu la unu.

Am rămas acolo destul de mult, discutând situația. Doar vicepreședintele a oferit un punct de vedere contrar. El credea că ar fi trebuit să expediem un mesaj de forță nu numai către Siria și Coreea de Nord, ci și către Iran. Un atac american ar fi expediat mesajul respectiv și ar fi fost relativ simplu de realizat, fiindcă reactorul de la al-Kibar era izolat și departe de orice așezări civile. Am simțit însă că în cameră exista prea puțină dispoziție pentru bombardarea bruscă a unei țări fără avertisment sau justificare anunțată, alimentând astfel temerile regionale față de tendința permanentă a Statelor Unite către războiul preventiv.

În cele din urmă, președintele a decis să anunțăm public existența reactorului ca parte dintr-un pachet general care să-l neliniștească pe Assad, căruia să-i impunem o serie de cereri. Am păstrat opțiunea folosirii forței, dar în mintea președintelui problema reală o constituiau Assad și politica generală a Siriei, nu doar reactorul. Bine abordată, criza ce avea să urmeze ne putea oferi avantaje neașteptate în mai multe direcții: susținerea de către Siria a mișcărilor Hamas și Hezbollah, fluxul de luptători străini spre Irak, intervențiile permanente ale Damascului în Liban și alinierea Siriei cu Iranul.

Siria fusese o temă regulată în discuțiile politice de la Casa Albă, orientate în general spre îndepărtarea sirienilor de finanțatorii lor iranieni sau, așa cum se exprima frecvent Steve Hadley, „să-i dăm un bobârnac lui Assad” în teoria geopolitică, așa ceva era logic, deoarece Damascul era de departe partenerul mai slab al

Teheranului. Însă progresul real era cu totul altceva.

Assad se comporta ca și cum ar fi crezut că toate acțiunile noastre îl vizau *personal*-cu alte cuvinte, că SUA doreau schimbarea regimului ba chiar i-a îngăduit cumnatului său Assef Shawkat, șeful serviciului secret (cu care încercam să cooperăm în privința fluxului de luptători străini spre Irak), să ne trimită mesajul că Damascul vedea din partea Statelor Unite doar presiune, o presiune neîntreruptă și insistentă. Nu era nici pe departe o formulă care să atragă Siria de partea noastră în detrimentul Iranului.

De fapt, noi nu încercam să-l răsturnăm pe Assad de la putere, dar CIA ar fi trebuit să analizeze ce s-ar fi putut întâmpla după o asemenea răsturnare. În orice succesiune normală (a se citi „lupte intestinale pentru putere”), ne așteptam ca următorul regim să rămână dominat de alaiuți, cu puternice influențe din partea armatei și a serviciilor secrete, poate chiar cu păstrarea lui Bashar ca marionetă. De asemenea, apreciam că o tentativă eșuată de răsturnare a conducerii alauite ar fi putut duce rapid la haos. Direcția respectivă ar fi consolidat Frăția Musulmană și pe separatiștii kurzi, pentru că aceștia formau cea mai bine organizată opoziție din țară. Unicul mod prin care oponenții liberali ai regimului, slabi și divizați, ar fi jucat un rol necesita o înlăturare lentă a guvernului, oferindu-le timp să acționeze împreună.

De atunci m-am întrebat uneori cât din anahza aceea a văzut lumina zilei când Siria și-a început coborârea în iad în martie 2011, când forțele de securitate ale regimului au arestat o duzină de tineri în Daraa, pentru că scriau pe ziduri lozinci anti-Assad.

În 2007 însă problema noastră era un reactor nuclear, iar primii pași din planul președintelui – anunțarea în public a construcției de la al-Kibar și așteptarea inspectorilor Agenției Internaționale pentru Energie Atomică de a-i verifica natura – nu puteau fi efectuați fără acordul țării alături de care îl descoperiserăm. La urma urmelor, o mare parte din acuzații se bazau pe datele lor. N-a durat mult ca ei să anunțe clar că nu puteau aștepta

un gambit diplomatic pe termen lung, chiar dacă acesta era finanțat de Statele Unite și părea să promită acțiuni finale din partea americanilor. Nu erau de acord cu așa ceva.

De aceea am așteptat. Dacă nu urma să atacăm, trebuia să fim atenți să nu-i încurajăm pe alții s-o facă. Trebuia să ne retragem puțin. Cei neinformați cred adesea că serviciile secrete nu respectă legile. Este adevărat pentru unele, dar nu și pentru cele din democrații mature, mai ales din Statele Unite. Iar noi nu putem permite cuiva să întreprindă ceva (nici chiar în propriul său interes național) ce nu suntem autorizați noi înșine să facem. Nu obținuserăm autorizația de a bombarda, ca atare nici nu-i puteam ajuta pe alții s-o facă.

De aceea puteam continua cooperarea dintre serviciile noastre secrete pentru a înțelege situația și a aprecia când putea intra în funcțiune reactorul. N-am fi împărțășit însă nimic ce ar fi contribuit direct la vizarea facilității – gen sfaturi privind armele sau puncte de vizare sau imagini atât de precise încât să ajute la determinarea țintei: calculele necesare pentru asigurarea că o armă va avea efectele dorite. Uneori aceasta era o graniță delicată, însă perfect reală.

În același timp, ceasul ticăia. La exterior, facilitatea era completă, sistemul de răcire se definitiva și nu aveam habar când va fi introdus uraniul. Un atac după activarea reactorului ar fi fost problematic; într-o astfel de eventualitate, atacatorul ar fi fost învinuit pentru toate problemele de tiroidă din Orientul Mijlociu în următoarea jumătate de secol.

În noaptea de 6 septembrie, reactorul de la al-Kibar a fost distrus. Ulterior, când a fost întrebat despre vreun eventual rol al americanilor, Steve Hadley a răspuns cu precizie:

— Nu s-a cerut nicio autorizație. N-a fost acordată nicio autorizație.

Aparent, forța de intervenție nu a avut niciun fel de

probleme cu apărarea antiaeriană siriană și, judecând după imaginile înregistrate în urma atacului, nici cu ținta. Pereții și acoperișul false au fost aruncate în aer și au dezvăluit distrugerile făcute de focoarele cu efect întârziat asupra sarcofagului din oțel și beton care ar fi adăpostit miezul reactorului. Era într-adevăr un reactor nuclear.

Problema acum era să ținem sub control reacția sirienilor. Am discutat frecvent la telefon cu omul nostru de legătură dur și neobosit care-mi adusese fotografiile în birou, în aprilie. El și ștaiful lui erau înclinați să creadă că un atac încununat de succes putea fi întreprins *fără* nicio reacție din partea Siriei dacă toți păstram tăcerea despre cele petrecute și nu încercam să-l umilim pe Assad. Ei erau de părere că puțini sirieni, chiar dintre oficialitățile de rang înalt, știau de existența reactorului. Era posibil ca Bashar să dorească să lase incidentul să treacă fără scandal pentru a nu atrage din nou atenția asupra sa, așa cum făcuse în timpul retragerii din Liban în 2005. Noi trebuia să-i acordăm spațiul necesar pentru a-și reveni.

N-am fost la fel de optimist, dar am fost bineînțeles de acord că n-aveam nimic de câștigat dacă ne-am fi bătut cu pumnii în piept, așa că am fost la fel de secretoși după atac, pe cât fuseserăm înaintea sa.

Articolele au început să apară în presă aproape imediat, totuși reporterii au descoperit că era greu să descrie exact ce se întâmplase și din ce motive. Am fost încântat să văd cum presa se chinuia să pună lucrurile cap la cap. „Nu-i așa de simplu pe cât pare, eh?” am spus într-o dimineață, fără să mă adresez cuiva anume, pe când treceam în revistă extrasele din presă care-mi erau prezentate zilnic.

În tot cazul, sirienii nu-i ajutau pe jurnaliști să descifreze adevărul cu referirile lor false la respingerea unui atac îndreptat asupra unei garnizoane indescriptibile din deșert. De asemenea, ei au distrus discret ce mai rămăsese din sala reactorului, au turnat deasupra o placă de beton și au instalat pe ea un depozit metalic.

Fără îndoială, păstrarea acestui secret înaintea, în timpul și după atac avea o componentă la nivelul Congresului. Potrivit legii, Congresul trebuie să fie informat în mod complet și curent despre toate „activitățile importante ale serviciilor secrete”, iar cazul acesta se potrivea perfect descrierii.

Am păstrat însă grupul din Capitoliu cât mai restrâns – doar președinții și vicepreședinții celor două comisii pentru serviciile de informații. Pentru a evita ștaiful curios din Capitoliu, am ținut prima noastră ședință din primăvara aceea pe terenul DNI-ului, la baza Bolling a Forțelor Aeriene, de cealaltă parte a râului Anacostia față de sălile securizate ale Congresului. Totul a fost cât se poate de direct. Nu le-am cerut să facă ori să aprobe nimic.

Dar pe măsură ce toamna anului 2007 s-a transformat în iarnă, cei patru congresmeni care fuseseră informați au devenit destul de agitați. *Ei* știau ce conținea clădirea siriană și că fusese distrusă, iar liderilor Congresului le este întotdeauna greu să explice altor congresmeni de ce au fost de acord să limiteze numărul celor informați când cazul devine în cele din urmă public. Din cauza recentului scandal cauzat de informările limitate despre supraveghere și detenție, și în perspectiva alegerilor prezidențiale, toleranța Capitoliului se redusese drastic. Pete Hoekstra, principalul republican din partea Camerei Reprezentanților, era adesea livid (și vehement) când se pomenea despre limitări.

Cu timpul, după atac, Agenția a început să se situeze de partea Congresului în această privință. Bashar își linsese rănila și era puțin probabil să mai contraatace. În plus, ca parte a guvernului permanent, CIA nu vedea un câștig în alienarea conducătorilor comisiilor care o controlau. Noi urma să existăm mai mult decât administrația.

În același timp însă exista și un alt motiv, foarte convingător. Administrația se afla în faza finală a negocierii

unui acord nuclear cu nord-coreenii. Ambasadorul Chris Hill își folosea experiența vastă cu coreenii pentru a semna un document înainte de încheierea mandatului administrației. Eu negociasem cu nord-coreenii la Panmunjom și Geneva; te scoteau din minți. Îmi puteam doar imagina cât de dificilă trebuia să fie misiunea lui Chris.

Însă el negocia acum un acord cu o țară care tocmai fusese prinsă în flagrant, în cel mai mare act singular de proliferare nucleară din istorie. Iar nord-coreenilor nu li se adresase nici măcar o dojană!

La solicitarea aliatului nostru, președintele hotărâse să țină totul secret, dar potrivit aprecierilor Agenției, trecusem de mult de această fază în care nu trebuia să-l întărâtăm pe Assad. Ne găseam acum într-o perioadă în care trebuia să facem public evenimentul, pentru a evita ca un acord nuclear nord-coreean să fie prezentat unui Congres și unor cetățeni care nu cunoșteau acest episod foarte relevant și foarte recent.

În ședințele Consiliului Național de Securitate, am insistat pe lângă președinți și vicepreședinți să informeze numeroasele comisii de la Capitoliu - informații, apărare, afaceri externe - și în același timp am recomandat prezentarea publică a cazului. Aceasta era o suplimentare naturală a informării Congresului. Indiferent cum am fi procedat, evenimentele aveau să „răsufle” în exterior după informarea atâtor comisii, așa că era logic ca administrația să le anunțe prima, nefiltrate.

Așa era corect să procedăm. Și pentru prima dată ne opuneam prezentării unei *reușite* a serviciilor secrete - chiar și sub forma unui succes limitat. Veteranii Agenției și-l aminteau perfect pe George Tenet stând în spatele lui Colin Powell la Organizația Națiunilor Unite în timpul discursului din 2003 al secretarului de stat în care condamnase Irakul pentru armele sale de distrugere în masă. Unii fuseseră nemulțumiți de însăși apariția șefului serviciilor secrete americane într-o imagine atât de vizibilă

și cu mare încărcătură politică. Acum însă majoritatea ar fi fost destul de încântați să bifeze public un succes al nostru.

În cele din urmă, Steve Hadley ne-a luat partea, dar a pus o condiție. Dorea un film.

— Doar cu un film, a raționat el, putem arăta că acum am acționat așa cum trebuie.

Ca atare, am întreprins pasul neobișnuit de a monta un film care să prezinte atât fotografiile de la nivelul solului primite de la partenerul nostru, cât și propriile noastre imagini obținute de la sateliți. Am adăugat referiri la alte surse de informații și am prezentat firul logic care ne condusese la „certitudinea de nivel maxim” că acolo se afla un reactor.

Filmul n-avea șanse să câștige vreun premiu pentru cel mai bun documentar sau cele mai bune efecte speciale, însă un analist CIA a observat în mod corect: „Nu știu cum ați fi putut transmite mai eficient tot cazul în 11 minute. A pus capăt oricăror acuzații de eșec al serviciilor secrete”.

La sfârșitul lunii aprilie, la un an după ce începuse totul, am informat șase membri de comisii din Capitoliu, apoi am prezentat presei un istoric la Langley. Durase atât de mult să ajungem la Congres, încât nu ni s-a acordat niciun merit pentru transparența întârziată. Pete Hoekstra, șeful republican al Comisiei pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, a fost atât de furios, încât a amenințat să boicoteze conferința de presă care fusese programată în aceeași după-amiază. Stafful meu i-a anunțat pe oamenii congresmenului că intrarea lui în complex nu era garantată, deoarece nu fusese invitat la conferința de presă. Din fericire, Hoekstra n-a insistat.

A participat însă David Singer, principalul corespondent de presă la Washington pentru *New York Times*, care, expert în asemenea prezentări, a comentat ulterior că a fost „o informare remarcabilă” După proiectarea filmului, Steve Hadley, Mike McConnell și cu mine am intrat în detalii, descriind atât informațiile pe

care le aveam, cât și succesiunea evenimentelor.

În felul acesta am bifat cazul ca pe un succes al serviciilor secrete... dintr-un punct de vedere. Dumnezeu știe că am acționat la timp și, chiar și așa, am avut nevoie de ajutorul prietenilor. Analiza noastră că era un reactor s-a dovedit corectă, dar nu și analiza despre probabilele reacții ale sirienilor. Și în tot cazul nu fusese un succes HUMINT. Ba chiar informațiile din surse umane lipsiseră în mod dureros.

O parte din neajunsul respectiv putea fi pusă pe seama realității că doar un cerc foarte restrâns de oficiali sirieni știuse adevărul, astfel că potențialele surse HUMINT fuseseră puține⁴³. Totuși nu HUMINT american ne dăduse indiciile.

Episodul reliefase de asemenea în mod neplăcut problema imaginării inimaginabilului său, după cum s-a exprimat un analist de top, „cum vânezi cheștiile ciudate?”, mai ales când nu-ți poți permite să vânezi toate cheștiile ciudate. Tatăl și fiul său Assad își asumaseră acest risc incredibil de mare, care nici măcar nu le facilitase producerea unei arme nucleare. Riscul respectiv a depășit capacitatea noastră de a-i înțelege, alimentat poate de sentimentul lor permanent de insecuritate, de hotărârea de a obține paritate strategică cu Israelul sau de dorința de a fi un stat arab important.

Ca fapt interesant, inginerii nord-coreeni au revenit la al-Kibar după distrugerea sa, ceea ce a stârnit speculații că ar fi fost o facilitate coreeană în Siria, de unde plutoniul urma să fie expediat la Phenian, poate în schimbul livrării ulterioare a unei arme. Probabil că n-a fost așa, dar întrucât a arătat că Phenianul avea puține „finii roșii”, sau poate chiar niciuna, am început să cercetăm tot globul în căutarea unor locuri în care nord-coreenii ar fi putut încerca să reproducă al-Kibar.

43 Ceea ce probabil că i-a ușurat misiunea lui Assad de a nu răspunde unei eventuale lovituri aeriene. Dacă el ar fi reacționat în vreun fel, mai mulți ar fi aflat despre situația stânjenitoare în care fusese pus (n.aut.).

Și dacă fuseseră implicați și iranienii, într-un fel de aranjament nuclear în trei? La urma urmelor, Coreea de Nord ajuta deja Iranul și Siria la fabricarea de rachete, iar Siria era cel mai bun prieten al Iranului (dacă nu chiar singurul) din lumea arabă.

Cum am spus, era ciudat. În plus, existau foarte multe lucruri pe care nu le știam.

Am izbutit să păstrăm secretul acesta destul de mult timp pentru a permite cuiva să acționeze, dar chiar și așa, exista un preț. Am compartimentat cu succes accesul la informații, însă dacă distrugerea reactorului de la al-Kibar ar fi declanșat un război, ar fi trebuit să plătim cu vârf și îndesat. Factorii decizionali și kongresmenii (și cu certitudine unii analiști ai serviciilor secrete) care nu fuseseră introduși în cercul „inițiaților” ar fi fost furioși pentru că nu li se ceruse sfatul. În 2007 am descris Orientul Mijlociu ca fiind „o grămadă de vreascuri foarte uscate”, cu toate acestea am acordat autorizație la informațiile secrete mai mult specialiștilor în arme („Este cu adevărat un reactor nuclear?”) decât specialiștilor regionali („Ce s-ar putea întâmpla după aceea?”). A fost o idee proastă și riscantă.

Mulți din Agenție au fost totuși mulțumiți de rezultate. După patru luni, președintele Bush lua prânzul în cantina CIA, ca parte dintr-o vizită în Agenție. O tânără s-a apropiat de el, pe când își

PE MUCHIE DE CUȚIT

mesteca hamburgerul cu cartofi prăjiți, și i-a oferit medalia pe care echipa al-Kibar o ștanțase ca memento al eforturilor sale. Pe avers era imprimată emblema CIA, iar pe revers era harta Siriei, pe care al-Kibar fusese însemnat cu o steluță. Dedesubt scria simplu: „Nu reactor, nu război”.

Am primit și eu o medahe, dar nu mă simțeam victorios. Am făcut o treabă bună, dar în cele din urmă a fost pe muchie de cuțit și am depins de ajutor sosit din

exterior (mai ales fotografiile de la sol, care apăruseră aproape în ultima copă). Am gestionat destul de bine informațiile, însă nu am cules prea multe noi înșine. De aceea, după mai puțin de un deceniu, am fost sceptic față de afirmațiile că spionajul american era pregătit să urmărească activitățile iranienilor. Prin minte îmi goneau imagini din Siria, Irak, India și Pakistan. Dacă acum eram brusc mai buni, însemna că în anii care trecuseră făcuserăm un salt uriaș.

CINCISPREZECE

SPIONAJ, BIROCRAȚIE ȘI VIAȚĂ DE FAMILIE

LANGLEY, VIRGINIA, 2006 - 2009

Pe la jumătatea celui de-al treilea disc din clasicul dublu album *Blonde on Blonde* al lui Bob Dylan, apărut în 1966, poate fi auzită elegia lui despre lipsa de loialitate: „Absolutely Sweet Marie”. Iar în mijlocul aceluși cântec este versul lui înțelept: „ca să trăiești în afara legii, trebuie să fii cinstit”.

În mod clar CIA nu trăiește în afara legii, sau cel puțin nu în afara legii americane, totuși marja sa de pași greșiți, legali sau etici, este adesea destul de firavă. Agenției i se cere să întreprindă acțiuni care nu simt cerute altcuiva, ba chiar acțiuni care nu sunt îngăduite nimănui altcuiva. De exemplu, nu cunosc altă birocrație federală care să aibă un birou dedicat deghizărilor, sau altul numit „plicuri și sigilii” (acesta din urmă se ocupă de accesarea materialelor fără a lăsa urme).

Imaginea simbolică a Agenției este panorama holului din marmură de la intrare: pardoseala cu emblema CIA, în dreapta stelele care-i reprezintă pe anonimii căzuți la datorie, iar în stânga un verset din Evanghelia după Ioan: „Și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi”.

Un consultant modern de management ar eticheta versetul acela biblic ca fiind declarația viziunii Agenției, o descriere a unei stări finale dorite. Însă dacă străbateți holul, urcați treptele din marmură și priviți spre stânga, acolo unde se află muzeul CIA, veți zări un alt citat

deasupra unei fresce stilizate a Libertății: „Noi suntem prima linie de apărare a națiunii. Noi realizăm ceea ce ceilalți nu pot realiza și mergem acolo unde alții nu pot merge”. Asta, v-ar asigura același consultant, ar fi manifestul misiunii Agenției: definirea unicității instituției.

Ea creează o povară morală apăsătoare și le-am amintit acest lucru noilor ofițeri de caz în discursurile mele de absolvire pe care le-am ținut în Fermă, complexul de instruire al CIA.

— Este posibil ca voi să fiți singura față a Americii pe care o vor zări vreodată cei pe care-i recrutați. Iar când i-ați recrutat, ei își pun în mâinile voastre atât propria soartă, cât și soarta familiilor lor. Să nu uitați asta niciodată!

Analistii poartă pe umeri o povară la fel de apăsătoare – nu doar de a fi onești în analiza lor, ci și de a fi curajoși în prezentarea ei. De foarte multe ori, ei sunt purtătorii unor știri nedorite.

Și fiecare dintre noi purtăm o povară de secrete, care lasă uneori neexplicate celor dragi programul de lucru prelungit, dispozițiile morocănoase, concediile anulate, plecările bruște în călătorii și abandonarea participării la meciuri. În anul 2008, Angeline Jolie se pregătea pentru rolul ei de ofițer de caz CIA în viitorul film *Salt* și a discutat în videoconferință cu câteva femei din Agenție. Ceva mai târziu m-am alăturat și eu, ca să-i mulțumesc pentru că încerca să afle mai multe despre noi, dar în conversația scurtă ce a urmat, am amintit de asemenea despre poverile muncii în CIA. I-am spus cât de benefic ar fi fost, dacă scenariul ar fi permis-o, ca un personaj din film, o membră a Agenției aflată la sfârșitul unei zile de muncă, și-ar fi declarat disponibilitatea de a lucra toată noaptea, dar avea nevoie chiar în clipa aceea de o oră și jumătate ca să-i ducă pe copii la antrenamente.

Evident că n-au introdus o asemenea scenă în film. Nu era genul potrivit. Existau prea multe urmăriri și asasinate. Însă o astfel de mamă (sau tată) ar fi fost mai

aproape de realitate.

Am lucrat în CIA aproape trei ani și în tot acest timp nu l-am întâlnit niciodată pe Jack Bauer, sau măcar pe Jack Ryan, nici chiar în bazele cele mai avansate și mai izolate ale Agenției. De fapt, bărbații și femeile din CIA erau americani atât de banali, încât am ajuns să-i descriu în discursurile mele ca pe „prietenii și vecinii voștri, iar dacă locuiți în nordul statului Virginia, probabil că exact asta și sunt” CIA este formată din americani obișnuiți. Americani obișnuiți care lucrează în circumstanțe extraordinare și din partea cărora se așteaptă să facă lucruri extraordinare.

În fiecare lună septembrie, Agenția organizează ziua „familiei”, iar campusul ei împădurit și izolat capătă aerul unui iarmaroc rural pentru o sâmbătă întreagă, când la sediul central sosesc peste 20.000 de agenți și membri ai familiilor lor. Copiii se cațără pe SUV-urile blindate sau îi vizitează pe agenții canini și pe cei care se ocupă de aceștia. Atelierul de deghizări este dedicat numai celor mai tineri vizitatori, în timp ce părinții îi târăsc pe adolescenți la cabinele poligrafelor pentru „testări” gratuite. După o scurtă ceremonie de primire, eu și Jeanine ne postam în fața cantinei (care capătă aerul unui *urias* picnic) pentru a-i saluta pe participanți. În mod inevitabil se forma o coadă ad-hoc și stăteam de vorbă ceasuri la rând cu oamenii.

În general, existau două grupuri distincte. Primul era format din ofițeri CIA de vreo douăzeci și ceva de ani, care soseau urmați de părinți. Părinții tocmai sosiseră cu avionul din Albany sau Phoenix, ori cu automobilul din Raleigh și, plesnind de mândrie pentru copilul lor, aveau parte în mod evident de o experiență extracorporală.

Al doilea grup era mai mic. Aceștia erau ofițerii CIA de vreo patruzeci și ceva de ani, însoțiți de un adolescent sau doi. În multe rânduri, ofițerul ni-l prezenta pe adolescent și anunța că azi era ziua în care „Junior” afla unde lucra mama sau tata (sau ambii) - o familie care plecase pur și simplu la plimbare prin nordul Virginiei, pentru ca să cotească brusc și neașteptat pe George

Washington Parkway, aducând *întreaga* familie pentru prima dată într-o lume nouă. Jeanine a întrebat o adolescentă ce a simțit în ziua când a făcut acea descoperire.

— Maică-mea e o spioană, a replicat fata. Asta-i cool.

Am avut noroc că asemenea oameni din toată America doresc să lucreze în CIA. Agenția s-a bucurat de luxul de a alege. În ultimul meu an complet ca director (2008) au existat 160.000 de candidați. Și, atenție, nu vorbim despre înscrieri pe site-ul Web, ci de solicitări complete, lungi, cu detalii intime. Puteam accepta cam 1% dintre candidați. Vârsta lor medie era de 29 de ani, iar caracteristicile cele mai importante erau experiența de viață (cam un sfert fuseseră soldați) și cunoașterea unei limbi secundare (cu cât mai exotică, cu atât mai bine).

Jeanine și cu mine am încercat să-i cunoaștem pe nou-veniți printr-o serie de evenimente sociale pe care le-am inițiat. Am organizat câte un asemenea eveniment în fiecare trimestru, până când i-am cunoscut pe toți angajații din ultimii ani, după care le-am organizat de câte ori era necesar pentru a-i întâlni pe cei mai recentți membri ai Agenției.

Îi invitam pe recruți și pe superiorii lor și am rugat de asemenea să participe și seniorii din CIA. Evenimentul era programat între orele 18: 00 și 20: 00, însă rareori Jeanine și cu mine am plecat de acolo mai devreme de ora 21: 30.

Un grup tipic de noi angajați varia ca vârstă între douăzeci și ceva de ani și șaizeci de ani. Erau ingineri, oameni de știință, contabili, administratori, specialiști în resurse umane, agenți de securitate, asistenți speciali, agenți de surse deschise⁴⁴, lingviști, analiști, colecători esențiali⁴⁵ și alții. Mulți vorbeau arabă, chineza, persana,

44 în original „open source collectors”: agenți CIA care se ocupă de culegerea de informații disponibile publicului larg (n.trad.).

45 în original „core collectors”: agenți CIA care se ocupă de culegerea de informații esențiale de tip HUMINT (n.trad.).

coreeana sau rusa.

Era o seară specială. Ne adresam unor grupuri mici și puneam întrebări despre impresiile lor legate de CIA. În mod aparte îi întrebam pe ofițerii sub acoperire despre problemele acoperirii. Cine știe că lucrezi în Agenție? Cum ai decis cui anume să-i spui?

O tânără a mărturisit că le destăinuise părinților, dar avea mici regrete că-i spusese tatălui, care era atât de mândru de fiica lui, încât avea probleme reale să țină secretul.

Acoperirea este un aspect atât de important pentru CIA, încât trebuie să decidem dacă îi vom „integra” sau nu social pe nou-veniți, adică dacă ar trebui sau nu să-i aducem laolaltă pe ofițerii acoperiți și pe cei neacoperiți, ca și pe șefii lor.

Într-un final am decis să-i amestecăm și am invitat ambele grupuri la același eveniment. Asta mi-a îngăduit, în discursurile mele pregătite din timp, să subliniez că posibilitatea noastră de a-i proteja pe americani depindea în mod esențial de membrii familiilor noastre.

— Chiar și evenimentul din seara aceasta, am spus, prezintă oportunități și responsabilități. Aici există ofițeri a căror afiliere la CIA nu este recunoscută în exteriorul acestei clădiri. Ca parte din familia noastră, vă rugăm să protejați informația respectivă și sperăm ca toți să se poată bucura de această ocazie unică de a socializa cu colegi din toate departamentele organizației.

Mesajul nerostit, dar limpede, era: „Bun-sosit în CIA (o spunem cu toată sinceritatea)”.

Au existat și alte oportunități pentru stabilirea de legături. Eu luam frecvent prânzul la cantină și mi-am impus să particip la cursa anuală de fond de 5.000 m organizată de Biroul de Servicii Medicale, îmi plăcea să alerg – îți transmite mesajul să ai grijă de corpul tău și în același timp poți să înveți multe când transpirația picură de pe tine și stai pe treptele clădirii originale a sediului central (cea cu emblema CIA pe podeaua holului de la

intrare), alături de ceilalți alergători într-o zi toridă de vară.

Cât timp am fost militar, am considerat că pregătirea fizică (PF) reprezenta o parte acceptată (aproape obligatorie) din fiecare zi petrecută în unitate. Iar la Pentagon, absența de la birou pentru că erai la Clubul Sportiv al Pentagonului era considerată un motiv la fel de întemeiat ca participarea la înmormântarea unei rude apropiate. Lucrurile nu stăteau însă la fel în CIA. Mă aflam acolo de un an când secretara mea executivă mi-a spus că personalul unui birou își adunase în cele din urmă curajul pentru a o întreba ce însemna intrarea PF din agenda mea zilnică. Nu puteam ordona unor civili să facă pregătire fizică, totuși le-am spus superiorilor lor că puteau echivala săptămânal până la trei ore de pregătire fizică drept ore de serviciu. Am limitat de asemenea numărul anual de ore de învoiri ce puteau fi utilizate și în următorul an fiscal. Nu încercam să-i privesc pe oameni de învoiri. Încercam să-i silesc să le utilizeze.

La cinci ani după 11 septembrie, personalul CIA era obosit. Trebuia să se îngrijească cu mai multă atenție.

Ne-am croit de asemenea drum printr-un hățiș birocratic federal pentru a obține autorizație de securitate în sediul central pentru câțiva capelani. O dată în plus, așa ceva era firesc pentru armata SUA – dar nu și pentru CIA.

Jeanine a fost neobosită în ajutorul oferit familiilor. Ea a susținut propunerea de a ușura sarcina partenerilor de viață „remorcă” ai angajaților Agenției de a-și găsi de lucru la stațiile din străinătate. A jucat de asemenea un rol decisiv în înființarea unui curs de „Managementul vieții sub acoperire” sâmbăta dimineața pentru parteneri și a participat deseori la începutul cursului pentru a-i saluta pe participanți. Iar la ceremoniile de absolvire ale ofițerilor de caz de la Fermă, le spunea absolvenților că deși acesta era probabil primul eveniment de acest fel din viața lor la care părinții *nu* le erau alături, ea va sta în locul lor și le va spune cât de mândri erau.

A făcut mereu tot ce i-a stat în putință. A călătorit departe de Washington de una singură (ca să nu atragă atenția) și sub o identitate falsă, pentru a se întâlni cu un grup de soții de ofițeri a căror acoperire era atât de serioasă, încât nu puteau veni în Langley. Scopul întâlnirii era ca Agenția să le învețe ce trebuia făcut în cazurile extreme (era greu să apelezi pur și simplu nava-mamă), să le îngăduie să-și împărtășească unele experiențe și de asemenea să le transmită în mod direct că Agenției îi păsa de soarta lor, chiar dacă nu le putea telefona sau scrie niciodată. Desigur, soțiile n-ar fi putut nici măcar să admită că se cunoșteau dacă, printr-o întâmplare, căile li s-ar fi încrucișat din nou. Chiar și azi Jeanine lăcrimează când povestește despre întâlnirea aceea.

Și asta n-a fost totul. A stat pe balansoarul de pe veranda unei ferme din centrul Virginiei ajutându-mă să-i consolez pe părinții unui tânăr ofițer care decedase cu o zi în urmă într-un accident rutier în Asia Centrală.

Fiind o familie de militari, eram deprinși să ne susținem unul pe altul în timpul plecărilor în misiuni de durată. Genul acesta de susținere nu exista însă în CIA, deși după 11 septembrie membrii ei deveniseră aproape la fel de călători ca soldații americani.

Au existat probleme speciale. Oamenii noștri locuiau în comunități civile, nu în baze militare, și în multe cazuri vecinii nu le cunoșteau adevărata afiliere, deși erau probabil subiecte ale speculațiilor de genul „identifică spionul”, o modalitate de distracție obișnuită în nordul Virginiei.

Jeanine a lucrat cu birouri din Agenție pentru a oferi cât mai multă susținere familiilor multor ofițeri aflați în locuri aspre din mijlocul unor zone aflate în război.

Când am plecat din Langley, Agenția i-a conferit Jeaninei medalia Agency Seal pentru contribuțiile ei însemnate aduse CIA, „angajaților și familiilor lor”.

La fel ca restul birocrăției federale, CIA este supusă cerinței legale de a arăta la fel ca Statele Unite, însă are în

același timp cerința operațională de a arăta la fel ca restul lumii, inclusiv ca adversarii Statelor Unite. O provocare dificilă, dar mai ușor de depășit deoarece suntem o națiune de imigranți.

CIA recrutează agresiv din așa-zisele „comunități patrimoniale” cum sunt numite eufemistic: americani din prima și a doua generație. Recrutează agresiv, dar cu precauție. Orice serviciu secret străin dotat cu resurse și inteligență putea să vadă ce facem noi și să acționeze pentru a exploata situația. Și într-adevăr, cât timp am fost director, au existat dovezi că unele procedau ca atare. Exact acele detalii care ne interesează pe noi la un recrut – călătorii extinse, studii sau activități peste hotare, cunoașterea aprofundată a unei limbi aproape de nivelul nativ, dublată de legături încă strânse cu o regiune – deschideau probleme de contrainformații.

În vara anului 2010, tânărul Glenn Shriver din statul Michigan a fost arestat și acuzat de fals în declarații făcute statului american și conspirație în vederea transmiterii de informații spre China. El locuise, studiasse și lucrase în China de câțiva ani, cu întreruperi, vorbea excepțional de bine mandarina și fusese plătit de Ministerul Securității de Stat chinez pentru a încerca să se angajeze în CIA în 2007.

Shriver a fost detectat prin mijloace de contrainformații tradiționale, nu prin vreo măsură de siguranță garantată de procesul nostru de angajare. Și n-a fost o surpriză că printre cei care au încercat să ne prindă pe picior greșit s-au numărat chinezii. Atunci și acum privesc cu enorm respect (ca profesionist) la dimensiunile și insistența eforturilor Ministerului Securității de Stat chinez împotriva Statelor Unite. Spionajul cibernetic al Chinei a căpătat pe merit titluri de prima pagină, dar eforturile sale nu se limitează la domeniul digital.

Și, bineînțeles, China nu este singura provocare în contrainformații.

De aceea am investit la fel de multe eforturi în Centrul de Contrainformații (CIC), ca în recrutare și alte

activități. Cei din Centrul de Contrainformații erau plătiți să fie suspicioși și erau foarte buni în privința asta. Lor nu le păsa că puneam accent pe recrutarea patrimonială. Îi suspectau pe toți, fără să țină seama de rasă, crez sau locul de origine.

Centrul atrăsese în mod tradițional talente de vârf; adjunctul meu Steve Kappes fusese cândva directorul său. Perioada petrecută de mine în Agenție n-a reprezentat o excepție și oamenilor de top din CIA li s-au adăugat alții la fel de talentați, detașați din FBI.

Un director CIA se expune la pericole însemnate dacă ignoră contrainformațiile. Un șef al contrainformațiilor (James Jesus Angleton) devenise atât de puternic și atât de distructiv, încât amenința însăși supraviețuirea Agenției, până când a fost demis prompt de William Colby în 1974. Mandatul lui Jim Woolsey (1993 – 1995) a fost pentru totdeauna umbrit de cazul Aldrich Ames, deși spionul rus a fost descoperit de fapt în timpul mandatului său.

Lui Bob Gates îi place să relateze o conversație pe care a purtat-o în 1991 cu fostul DCI Richard Helms. Se spune că mult-respectatul Helms a fost invitat de director la cină. După ce au terminat, Helms s-a întors spre Gates și i-a oferit un singur sfat:

— Niciodată să nu pleci seara spre casă fără să te întrebi: „Unde este «cârțița»?”

De aceea mi-am dedicat mult timp Centrului de Contrainformații și primeam regulat informații actualizate despre cazurile, piste și suspiciunile sale. Erau cele mai deprimante 90 de minute din agenda mea.

Povestea lui Harold Nicholson este o ilustrare foarte bună. Nicholson era un ofițer de caz veteran din CIA, fost șef de stație, instructor pentru noii recruți în Fermă și, începând cu mijlocul anilor 1990, spion rus. El a fost prins în urma eforturilor Centrului de Contrainformații, activat după dezastrul Ames, când, la un test de rutină la poligraf, s-a descoperit că minte. Pus sub supraveghere de FBI,

Nicholson a fost arestat pe aeroportul Dulles pe când încerca să părăsească Statele Unite cu informații clasificate. În 1997 a fost condamnat la peste 20 de ani de închisoare pentru spionaj.

Cazul lui nu s-a sfârșit însă acolo. După un deceniu, pe aproape toată durata cât am fost director CIA, Centrul de Contrainformații m-a informat în mod regulat că în timpul vizitelor pe care familia i le făcea la închisoare, Nicholson își convingea fiul mezin, Nathaniel, să solicite banii pe care, susținea el, i-ar fi datorat rușii. Fiul, care-și adora tatăl, l-a ascultat și i-a urmărit pe ruși și datoria pe care o aveau față de tatăl lui, până când a fost și el arestat la sfârșitul anului 2008. (Pedeapsa lui Harold a mai sporit cu opt ani, în timp ce tânărul Nathaniel a fost eliberat condiționat.)

Am ascultat informările cu uimire și chiar cu neîncredere. Cei din Centrul de Contrainformații acceptau faptele fără să fie prea îngrijorați.

Lăcomie, necinste, nebunie. Toți putem deplânge rezultatele păcatului original, însă acum aveam de-a face cu ceva mai mult decât simpla slăbiciune morală umană. Acum era vorba despre spionaj. Serviciile secrete recrutează surse umane prin intermediul banilor, ideologiei, compromisurilor și egoului (pe scurt, BICE). Eram foarte pricepuți la asta. Activitatea Centrului de Contrainformații era dovada că nu eram însă imuni la BICE.

Din fericire, în timpul cât am fost directorul Agenției n-au existat penetrări ostile ale CIA (cel puțin care să fi fost detectate până acum).

Existau însă multe alte probleme. De pildă, când pot fi trași la răspundere ofițerii dacă lucrurile merg rău? Deoarece agenții lucrează pe muchie de cuțit, cu marje foarte strânse, când ar trebui ei să fie considerați culpabili?

Uneori este simplu. Într-un caz, un grup mic de agenți (unii foarte bine priviți, care urmăreau un obiectiv

legitim) a ordonat acțiuni care le depășeau mandatul. Știau foarte bine că ieșiseră de pe făgașul firesc și și-au acoperit urmele atât înainte, cât și după ce operațiunea a început să se dezintegreze. Întrucât nu erau disponibili pe plan intern și i-am crezut, nu am raportat episodul Congresului. Când am aflat într-un final adevărul din partea unor surse externe, concedierea și deferirea lor Departamentului de Justiție au fost prompte și inevitabile. *„Ca să trăiești în afara legii, trebuie să-ți cinsti”*.

A urmat apoi un caz cu totul diferit. În 2007, inspectorul general al CIA și-a încheiat examinarea predării și detenției lui Khalid el-Masri, cetățean german care fusese reținut de autoritățile macedonene în ajunul Anului Nou din 2003 deoarece pașaportul lui părea suspect și numele coincidea cu al unui terorist asociat cu celula Hamburg din 11 septembrie. După câteva săptămâni el a fost predat Agenției și dus la o închisoare secretă pentru interogare, pe baza aprecierii analitice a unui șef din celula al-Qaeda din Centrul de Combatare a Terorismului.

El-Masri nu era omul căutat de noi. El avea un trecut dubios, însă *nu era* acel Khalid el-Masri pe care-l urmăream. Pașaportul corespundea și, în scurt timp, anchetatorii au știut că, în privința obținerii de informații, cazul eșuase. A fost eliberat la sfârșitul lunii mai.

Problemele însă s-au înmulțit. Una dintre ele a fost timpul necesar (săptămâni, până la luni) eliberării lui el-Masri după ce CIA i-a aflat adevărata identitate. Alta a fost însăși maniera eliberării: azvârlit pe o șosea din Balcani, fără niciun fel de scuze și cu puține compensații. Lor li s-a adăugat dezastrul în materie de relații cu publicul (și ulterior scandalul diplomatic) când el-Masri a făcut, în mod previzibil, publică povestea întemnițării lui, dublată de acuzații de abuzuri.

Nimic din toate acestea n-a reprezentat însă subiectul principal al raportului inspectorului general. Recomandarea lui a fost ca eu să înființez un consiliu de

responsabilizare (un soi de juriu profesional), care să examineze analista ce declanșase lanțul de evenimente.

Am refuzat, iar refuzul meu a devenit parte din raportul pe care democrații din SSCI l-au prezentat în decembrie 2014 despre detenții și interogatorii, care ne caracteriza ca pe o agenție cu comportament reprobabil, în care nu se putea avea încredere.

În realitate, a fost o decizie destul de simplă. Analista se număra printre cei mai buni observatori al-Qaeda ai noștri. Se ocupa de ei dinainte de 11 septembrie și avea cunoștințe enciclopedice. De aceea nu sunt sigur pe cine aș fi putut desemna ca să-i reexamineze estimarea.

O întrebare însă mai importantă era legată de natura activității de culegere de informații și de caracterul cu totul inadecvat al utilizării de modele de aplicare a legii în privința ei. În tribunalele americane se face mare caz despre acceptul de a-i elibera pe vinovați pentru a-i proteja pe cei nevinovați. Benjamin Franklin a rezumat-o cel mai bine: „Mai bine să scape o sută de oameni vinovați decât să sufere un singur om nevinovat”. Însă aici este vorba de un proces de atribuire a vinovăției și de pedepsire după ce răul a fost deja comis, în care timpul nu constituie un factor și în care dovezile trebuie să fie mai presus de orice îndoială.

Nimic din toate astea nu se aplică în domeniul informațiilor secrete, unde pândește răul, timpul joacă mereu un rol crucial, iar obiectivul este de a facilita acțiuni chiar și în fața îndoielilor permanente. În absența unor infracțiuni evidente, dacă aș fi pedepsit un analist pentru un fals pozitiv (pentru că în mod eronat crezuse că cineva era terorist), sistemul ar fi asimilat lecția în modul cel mai pervers: important este să eviți falsele pozitive (pentru că vei fi pedepsit pentru așa ceva), chiar dacă asta înseamnă că mai scapă și câteva reale pozitive (da, se pot întâmpla unele lucruri rele, dar probabil că nu ție).

Ceea ce poate fi admirabil pentru un sistem judecătoresc este de neconceput pentru o agenție de

informații secrete. Scopul meu era de a crea circumstanțe în care să înțelegem în mod corect atât pozitivele, cât și negativele, nu să stimulăm unele în detrimentul celorlalte. Iar mesajul pe care în niciun caz nu-mi puteam permite să-l expediez analiștilor noștri era: „Analizați cazuri grele, luați decizii grele, iar dacă o dați în bară, vă luăm gâtul” La urma urmelor, tot doream să punem mâna pe *celălalt* Khalid el-Masri.

Poate că înțelesesem greșit situația. Dar mi se pare perfect clar... acum ca și atunci.

El-Masri ieșise din custodia CIA cu doi ani înainte ca eu să devin director, dar măsurile disciplinare trebuia să le iau eu după ce fusesem în funcție mai bine de un an. Asta înseamnă prea mult timp scurs între cauză și efect (și să mai și informez Congresul despre eroare). În același timp însă aș putea spune că a fost aproape instantaneu comparativ cu situația din anul 2008, când mă pregăteam să părăsesc Agenția, când am fost nevoit să mă ocup de un eveniment care se petrecuse în 2001.

Pe 21 aprilie 2001, un avion de vânătoare peruan care participa la o operațiune antidrog, numită Air Bridge Denial Program, a tras într-un avion mic ce transporta o familie de misionari americani din Michigan. Avionul s-a prăbușit în Amazon, iar mama și pruncul au murit. Era a cincisprezecea doborâre a unui aparat de zbor într-un program început în 1994 și care, până atunci, fusese văzut ca un succes. CIA, care opera ca autoritate sub acoperire, a energizat întregul efort, ajutându-i pe peruani să identifice și să urmărească avioane suspectate de implicare în traficul de droguri, totuși autoritatea de deschidere a focului când un avion refuza să aterizeze revenea întotdeauna peruanilor.

Anchetarea tragediei a fost afectată, lesne de înțeles, de atentatele din 11 septembrie, care au avut loc la mai puțin de cinci luni după doborârea avionului. Abia în 2005, Departamentul de Justiție a declinat finalmente acuzarea și a trimis cazul la CIA pentru propriul său verdict. Am

devenit director la cinci ani după incident și am început să mă interesez regulat de statutul anchetei inspectorului general în ședințele cu el.

Victimele atacului proveneau din districtul congresmenului Pete Hoekstra din Michigan, iar Pete considera întârzierea aceasta ca o mușamalizare. Nu era vorba de așa ceva, totuși am fost de acord cu acuzația lui potrivit căreia „justiția întârziată este o justiție negată”. Și nu numai pentru familia din Michigan. Într-o dimineață toridă de duminică stăteam la masă în cantina stației CIA din Bagdad când o agentă s-a așezat lângă mine și a rostit simplu o sumă destul de mare de bani pe care o cheltuisese de-a lungul mai multor luni. Acolo, într-o zonă de război, ea îmi descria cheltuielile ei personale legale și timpul cât fusese lăsată pe margine după Perù.

— Am înțeles, am răspuns scurt.

Raportul inspectorului general a sosit pe biroul meu în august 2008. Așa cum mi se recomandase, am numit un consiliu de responsabilizare alcătuit din șase persoane, două din Agenție și patru din exterior (inclusiv două care știau multe despre doborârea avioanelor). Consiliul n-a emis concluzii decât după plecarea mea din CIA. În 2010, directorul Panetta a sancționat 16 persoane, dintre care multe plecaseră deja din Agenție, pentru „deficiențe în raportare și supervizare” Un comunicat de presă însoțitor al Agenției sublinia că nu exista nicio dovadă a unei mușamalizări, că toate doborârile anterioare de avioane satisfăcuseră criteriile legale de „suspiciuni rezonabile” și că niciun agent CIA nu se comportase în afara cadrului profesionist, chiar și în timpul evenimentului din aprilie 2001.

New York Times a fost mult mai dur decât decizia finală a consiliului de responsabilizare sau a directorului Panetta și a comunicatului său de presă. Bazându-se pe raportul inițial al inspectorului general din 2008, *Times* a invocat o „cultură a neglijenței și minciunii” și a afirmat că agenții CIA „au încălcat în mod frecvent procedurile

Agenției, au încercat să-și mușamalizeze greșelile și au indus în eroare Congresul imediat după ce un avion cu misionari a fost doborât accidental în 2001”.

Prin urmare, exista o deosebire apreciabilă între raportul inspectorului general și rezoluția finală a Agenției. Mai multe despre inspectorul general și anchetele sale voi relata în curând, dar voi cita un comentariu din raportul său care mi s-a părut pertinent. El afirma că „eșecul de a asigura un control adecvat și de a raporta încălcările regulamentelor a împiedicat o revizuire a politicii și o posibilă schimbare de curs care ar fi putut preveni doborârea avionului din aprilie 2001”.

Adevărata problemă în cazul incidentului din Perú a fost validarea țintelor. Regulile oficiale de angajare în luptă fuseseră concepute pentru a oferi factorilor decizionali de la Washington încrederea că nu se putea întâmpla aproape nimic rău. Dar în condițiile reale de pe teren era greu, dacă nu imposibil, să realizezi într-un cadru temporal realist procesul de validare detaliat, complex și format din multe etape.

Nimeni nu spunea însă asta, așa că programul de interdicție aviatic era pe autopilot, nu putea fi aplicat în mod coerent cu directivele sale originale, iar agenții CIA de pe teren făceau pur și simplu tot ce puteau ca să se descurce într-o situație aproape imposibilă.

Până și comunicatul ulterior de presă al CIA a admis că „proceduri asociate cu această inițiativă antidrog s-au erodat în timp”. Așa ceva era inevitabil dacă efortul urma să dea rezultate. S-a dovedit că incidentul din 21 aprilie era pur și simplu inevitabil, întrucât la cartierul general nu se cunoștea decalajul existent între promisiune și performanță. Era mai degrabă o problemă a sediului central de la Washington decât a peruanilor, care data de la descoperirea inițială de la jumătatea anilor 1990 ce dusesse la lansarea programului.

Tot haosul acesta arată de ce veteranii CIA sunt circumspecți față de acțiunile sub acoperire. Sfatul lor e să

promiți mai puțin și să realizezi mai mult. În toată perioada pe care am petrecut-o în CIA, Agenția în sine a propus o singură nouă acțiune sub acoperire. A fost respinsă.

Un alt sfat al veteranilor este evitarea tentațiilor când, la finalul unei ședințe neconcludente a Consiliului Național de Securitate, toate privirile se întorc către noi în așteptarea unei soluții *deus ex machina* sub forma unei acțiuni sub acoperire. Realmente am pierdut numărul ședințelor despre genocidul din Darfur care s-au sfârșit așa.

Iar în cazurile când este atribuită o acțiune sub acoperire și Agenția trebuie să întocmească ciorna directivei care va fi semnată de președinte pentru autorizarea acțiunii, paragraful cel mai lung este inevitabil cel etichetat „Riscuri”.

Steve Kappes a format un Grup de examinare a acțiunilor sub acoperire, care să nu ne abată de la calea dreaptă. În fiecare lună el demola cu scepticism, ba chiar cu cinism, operațiuni propuse și aflate în desfășurare. Ședințele erau dure. Nu existau autopiloți. „Ca să trăiești în afara legii, trebuie să în cinstit” Mai ales cu tine însuși. Permanent.

Steve strânsese oamenii cei mai potriviți: toți cei patru directori adjuncți, consilierul general, juriști din birouri specifice, relații cu publicul, afaceri legislative și de obicei Michael Morell (al treilea om din CIA). Pe lângă operatori care avuseseră succese în acțiuni sub acoperire, Steve includea întotdeauna și agenți care înregistraseră eșecuri foarte neplăcute.

Grupul se ocupa de ceea ce noi denumeam „autorități” și „permisiuni”.» „Autoritățile” se refereau la aprobări globale în cadrul cărora ne desfășuram activitatea. De obicei, ele erau exprimate în documente poreclite „constatări”, deoarece începeau cu cuvintele președintelui „Constat că...”. „Permisele” se refereau la aprobări pentru operațiuni specifice din cadrul unei constatări.

În mandatul președintelui Bush, Casa Albă ne îngăduia un spațiu larg de manevră. Uneori, în circumstanțe unice, optam să-l chem pe Steve Hadley, însă conversațiile acelea începeau de obicei cu mine rostind:

— Steve, aceasta este decizia mea și o voi lua, dar am vrut să te anunț că...

Mă simțeam confortabil, pentru că eram ajutat de persoane de calitate. La prima mea informare cu Leon Panetta, i-am spus că avea parte de cel mai bun staff din guvernul federal. Și afirmam asta cu toată seriozitatea.

Adjunctul meu Steve Kappes a fost unul dintre cei mai respectați ofițeri de caz din istoria CIA, chiar dacă avusese unele dificultăți când candidase, pe vremea când era comandant de instrucție al pușcașilor marini în cazarma de la intersecția străzilor Eighth și I din Washington. Era un tip direct. La obiect, fără ocolișuri. Avea un trecut profesional similar cu al meu, atâta doar că el era din estul statului Ohio, pe când eu din vestul Pennsylvaniei. Nu doar o dată, după ce încăperea se golise și noi luaserăm o decizie grea, se întorcea spre mine și întreba:

— Ai crezut vreodată că doi băieți din Ohio și Pennsylvania vor hotărî astfel de lucruri?

Eram destul de apropiați ca să nu am probleme, după ce luam o decizie operațională, să mă răsucesc spre el și să întreb simplu:

— Ești de acord cu asta?

Aproape întotdeauna era de acord.

Al treilea om din Agenție era Mike Morell, de asemenea din Ohio. îl smulsesem din Centrul Național pentru Combaterea

Terorismului când președintele Bush mă nominalizase pentru DCIA. Întrucât Michael îi fusese brieferul informării de securitate zilnice în Air Force One pe 11 septembrie, președintele Bush a susținut mutarea din toată inima.

Predecesorul lui Michael în funcția de director

executiv era pe punctul de a fi condamnat pentru luare de mită, așa că Michael trebuia să facă ceva „curățenie” S-a ridicat la înălțimea așteptărilor. Odată l-am descris personalului ca având „intuiție, dedicare, creativitate și talent pur” întrucât fusese analist de carieră, în 2008 l-am numit director adjunct pentru informații, șeful operațiunilor noastre analitice. Pentru el a fost ca și cum s-ar fi întors acasă. Înlocuitorul lui a fost Scott White, absolvent al Academiei Navale, ofițer de submarine, căpitan în Rezerva Forțelor Navale și veteran CIA.

Larry Pfeiffer era un tip foarte inteligent și extrem de muncitor, pe care m-am bazat ca șef de cabinet. Își făcuse cariera în NSA și fusese împrumutat pentru biroul central CIA în 2005, când avusese loc reforma serviciilor secrete. Din cauza haosului creat de legislație, era aproape echivalentul unui apatrid pentru comunitatea serviciilor secrete când l-am luat să-mi fie șef de cabinet ODNI, și am fost încântat să-l păstrez când am trecut la CIA. A fost o mutare inteligentă.

Un alt veteran NSA pe care l-am înregimentat a fost Bob Deitz, care-mi fusese consilier general la Fort Meade. La Langley, el era *consigliere*, un fel de „pisălog de serviciu”, care rămânea după ședințe pentru a contesta modurile de gândire ale tuturor.

Niciunul dintre noi nu avea planuri mărețe de a reinventa CIA. Ne aflam în război. Consideram că sarcina noastră era de a redresa corabia și a o menține cu toate pânzele sus. După alegerile prezidențiale din 2008, kongresmenul Mike Rogers din Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților i-a spus lui Rahm Emanuel, vechiul lui prieten de la Capitoliu și viitor șef de cabinet la Casa Albă, că echipa noastră făcuse ca trenurile să circule fără întârzieri. Am luat asta ca pe un compliment real.

La începutul mandatului nostru, Kappes, Morell, Pfeiffer și cu mine am ținut totuși o mică ședință în afara sediului CIA pentru a stabili câteva obiective. Cu ocazia

aceea am decis că o direcție pe care vom insista avea să fie cultura Agenției.

Pentru un observator obișnuit care merge cu mașina pe Virginia Route 123 și privește prin gardul de sârmă, CIA pare să fie un substantiv la singular. *Acea* CIA. Nu așa stau lucrurile. Într-o zi *foarte* bună, CIA poate fi un substantiv colectiv. În majoritatea zilelor, este în mod clar un substantiv la plural.

În Agenție există patru directorate mari și fiecare are propria sa cultură. Ofițerii de caz încrezători în sine din Directoratul de Operațiuni îmi aminteau de piloții de vânătoare din Forțele Aeriene. Când stăteam de vorbă cu unii analiști din Digital Inovations, îmi venea în minte termenul „profesor titular de catedră” Cei din S & T (Science and Technology) erau adevărații urmași ai lui „Q” din romanele și filmele cu James Bond. Iar Directoratul de Logistică (Directorate of Support) îi găzduia pe muncitori, genul de inși care pun pur și simplu osul la treabă, alături de care crescusem în Pittsburgh. Ei făceau Agenția să funcționeze – comunicații, logistică, securitate și orice altceva de care aveam nevoie pentru a opera.

Până aici totul era bine. Fiecare dintre culturile acestea era axată pe sarcinile specifice directoratului respectiv. Într-o ședință din Bubble, am explicat că doream să întăresc identitatea fiecărui individ din CIA, dar nu pe seama directoratelor. Ca să dezvolt ideea, m-am folosit de experiența mea în Forțele Aeriene. Le-am spus celor din amfiteatru:

— Forțele Aeriene americane își petrec majoritatea zilelor străduindu-se să-și convingă piloții de vânătoare că ei fac parte de fapt dintr-o instituție mai mare. Însă la sfârșitul zilei, există un singur lucru pe care doresc ca ei să-l țină minte: că sunt piloți de vânătoare.

Iar Agenția nu era nici pe departe pe atât de strict compartimentată pe cât fusese în trecut; la un moment dat al istoriei CIA, ofițerii de caz și analiștii aveau cantine separate. Noi consideram totuși că am putea folosi pe

ansamblu ceva mai mult „CIA-ism” global.

Inițiativa noastră a fost de a înființa o foarte mică operațiune CIA subsidiară în Austin, statul Texas. Chiria pentru birouri nu era mare; Texas se află pe o rețea electrică independentă, așa încât consolida continuitatea operațiunilor; orarul curselor aeriene spre Washington era destul de bun; iar pe plan local existau multe talente excepționale din rândul cărora să recrutăm. Ideea era de a experimenta cu o structură care să ignore liniile vechilor directorate, un fel de mini CIA-X, unde puteam încerca în siguranță abordări noi. Doream să vedem cum ar arăta CIA dacă am fi pornit de la zero și n-am fi moștenit structura organizațională, baza de contractori, sistemele IT sau personalul. N-am aflat însă răspunsul niciodată, deoarece Congresul ne-a oprit pe drum. Probabil că apăruserăm prea târziu în administrație pentru ca să tolereze vreo idee nouă și importantă. Este ca o comedie de moravuri în care oamenii se plâng de inerția și inflexibilitatea guvernanților.

Ca atare, am fost nevoiți să ne mulțumim cu alți pași. O metodă a fost de a comunica în mod direct și simultan cu toți, pornind de la ideea că printr-o cunoaștere comună vom putea clădi atitudini comune. Rata e-mailurilor mele către personal era cam de două pe săptămână, comparabilă cu cea a DIRGRAM-elor pe care le înfiinșasem în NSA.

Am înființat contul special „întrebați-l pe director”, pentru ca întrebările și ideile (și nemulțumirile) să poată fi transmise intern, în loc să fie aflate mai întâi de la „surse anonime” în *Washington Post*. Timp de aproape 90 de zile, am avut un trafic masiv, am răspuns la toate întrebările, apoi am văzut cum numărul lor s-a redus treptat.

Mulți din personalul curent (și din presă) se adresează frecvent foștilor agenți CIA cerându-le părerea, așa că am încercat să-i atragem și pe aceia. În zilele dedicate foștilor agenți, am avut destui oameni în Bubble și, cu toate că nu-i puteam autoriza pe toți pentru informări clasificate, Steve și cu mine ne-am aventurat

destul de mult, spunându-le ce încercam să facem.

Am încercat metode ca lungirea duratei procesului de „îmbarcare”, pentru ca nou-sosiții să se achmatizeze cu Agenția în întregul ei înainte de a porni spre directoratele în care aveau să lucreze.

Am subbniat moștenirea noastră CIA comună și am presărat anul 2007 cu evenimente care să marcheze a șaizecea aniversare a Agenției.

De asemenea, am extras treptat din directorate activități comune cum erau centrul operativ, tehnologia informației, financiarul și resursele umane, pe care le-am ridicat la nivelul Agenției – unde aceste funcții importante puteau fi mai bine văzute, gestionate și unificate.

Cred că în prima mea vară în CIA i-am surprins pe toți cerând o analiză a cheltuirii bugetului înainte de apropierea rapidă a sfârșitului anului fiscal. Nu aveam un audit financiar pe conturi (ceea ce era valabil pentru toate serviciile secrete) și nici nu puteam totaliza cu adevărat costul real al forței de muncă, dar am subliniat cel puțin că toți erau banii *Agenției*, pe când în trecut fondurile erau pur și simplu trântite directoratelor la începutul anului fiscal și cu asta se termina totul.

I-am trecut după aceea în revistă pe contractori, al căror număr crescuse masiv după 11 septembrie. Spre deosebire de alții, eu nu eram furios pe contractori. Îi consideram o parte din forța de muncă și-i administram ca atare. Le-am reamintit că în timpul mandatului meu am pus stele de contractori pe perete. Fără îndoială, felul în care îi foloseam ne făcea și pe noi mai eficienți.

Acel ultim punct a fost adesea contestat de unii kongresmeni care ne-au acuzat că-i foloseam pe contractori pentru a devia responsabilitatea pentru acțiunile noastre. De multe ori, când îi informam despre o operațiune, mă întrebau dacă fusese realizată de un contractor sau de un angajat al guvernului. Rareori știam asta și rareori m-am străduit să aflu răspunsul. De obicei ceream ca întrebarea să fie consemnată oficial, atrăgeam

atenția că persoanele implicate erau cei mai buni americani disponibili pentru sarcină și apoi le reaminteam că eram la fel de răspunzător pentru acțiunile contractorilor pe cât eram pentru acțiunile agenților CIA.

Nu puteam totuși susține că folosirea contractorilor fusese eficientă. De multe ori descopeream că licitam pentru contractori împotriva noastră înșine, cu părți diferite din Agenție care căutau să achiziționeze același produs sau serviciu de la același vânzător. De asemenea, eram un fel de pepinieră pentru contractorii noștri. Oamenii plecau din CIA cu experiența și autorizările lor de securitate, pentru joburi de contractori cu salarii mai mari.

PE MUCHIE DE CUȚIT

Am cerut o reducere arbitrară de 10% a activităților cu contractori. În spatele deciziei mele nu se ascundeau cine știe ce calcule, dar știam că în sistem exista cel puțin atâta material de calitate inferioară. După ce am atins obiectivul acela în mai puțin de un an, am cerut alte 5% reduceri.

Am afirmat de asemenea că CIA nu va reînnoi vreme de un an autorizările de securitate pentru toți cei care demisionau din Agenție, pentru ca să revină după aceea și să lucreze pentru noi în calitate de contractori. Pensionarii puteau s-o facă - ei își achitaseră datoriile - dar nu și cei care încercau să ne vândă ceea ce tocmai îi învățaserăm noi.

Însă acela a fost sfârșitul spectaculos al acțiunilor mele. Chiar în prima zi de muncă promisesem Agenției că nu fusesem trimis acolo ca să arunc ceva în aer. M-am ținut de cuvânt. Era o cale de a le spune oamenilor că aveam încredere în ei, că nu erau terminați definitiv, așa cum susțineau unii dintre criticii lor.

În conversația introductivă cu Leon despre calitatea ștaifului, eu adăugasem:

— Dacă le dai jumătate de șansă, nu te vor dezamăgi, tot așa cum nu m-au dezamăgit nici pe mine.

Asta se aplică de fapt tuturor celor din CIA, nu doar ștaifului senior, iar Leon avea să afle în scurt timp de ce aveam atâta încredere în ei.

Întrucât cele 30 de minute de care dispuneam pentru a-l informa pe președintele Bush despre acțiunile sub acoperire și culegerile de informații delicate ale CIA aveau loc în diminețile de joi, vă puteți imagina cum arăta sediul general în după-amiezile de miercuri, când subiectele sugerate de staff începeau să mi se reverse în birou. Făceam o trecere în revistă pe la jumătatea după-amiezii, apoi încă una seara, imediat înainte de a pleca spre casă. Joi dimineața mă trezeam foarte devreme, întindeam toate posibilele subiecte pe masa din bucătărie și decideam care dintre ele erau pregătite și care nu pentru prezentare. Interesant este că minimum 50% din detaliile operaționale specifice pe care le expuneam joi dimineață le aflam prima dată miercuri după-amiază.

Mă simțeam complet răspunzător. Steve Kappes și cu mine stabileam limitele din stânga și din dreapta ale activităților acceptabile. Ne asiguram că acțiunile erau oportune și direcționate spre obiective definite și legitime. Dar în lumea în care operam, trebuia să ne bazăm în mare măsură pe autonomie și judecată locală. Nu exista altă cale. Acțiunile pe care ni se cerea să le întreprindem nu puteau fi făcute cu o cârmă rigidă de la etajul șase din Langley, Florida.

Dacă am fi fost o organizație militară, toate acestea ar fi fost numite „ordine de tip misiune”: cartierul general trasează direcția generală și stabilește clar limitele. Restul vă aparține.

Într-un context religios, deoarece eram concentrați pe înlăturarea impedimentelor și crearea de oportunități, ne-am fi putut descrie „servitori ca lideri”⁴⁶.

La CIA eram – director și director adjunct –

46 Termenul leadership-servant a fost introdus în literatura de specialitate de Robert Kiefner Greenleaf (1904-1990) în lucrarea Servitorul ca lider, scrisă în 1970 (n.trad.).

desemnați să conducem, să decidem, să-i disciplinăm și (sper eu) să-i inspirăm pe alții.

ȘAISPREZECE

IRAN: BOMBARDAMENT SAU BOMBA CEA MARE?

LANGLEY, VIRGINIA, 2007 - 2009

A

În timpul petrecut la Langley, pe primul loc în discuțiile din Biroul Oval au fost terorismul și războaiele aflate în plină desfășurare. Pe locul al doilea s-a situat Iranul. Nu era chiar așa aproape de prima poziție, totuși vorbeam foarte mult despre Iran. De fapt, n-a existat un număr trei pe listă. Sigur că da, abordam și alte subiecte, însă nu le-a fost acordată chiar așa de multă atenție ca să poată câștiga un loc pe podium.

Când eram întrebat de grupurile publice care ne erau prioritățile în culegerea de informații, răspundeam prin genul de acronime specific Washingtonului: AT-AP-RL. Antiterorism, antiproliferare, restul lumii.

Așadar, antiproliferarea era un subiect important, iar în timpul tranziției, când președintele ales m-a întrebat cât din eforturile noastre AP erau concentrate asupra Iranului, am răspuns fără ezitare:

— Optzeci la sută.

Prin urmare, *Iranul* era un subiect important, iar președintele Bush își pierdea răbdarea în privința asta. El a recunoscut deschis că era aproape imposibil să pătrundem repetat într-o societate închisă precum Coreea de Nord, dar s-a întrebat de ce nu aveam rezultate mai bune în Iran, ținând seama de faptul că existau literalmente mii de americano-iranieni care puteau călători în mod uzual în țara lor natală, că economia Iranului era în general integrată în economia globală și că intelectualitatea Iranului era foarte occidentalizată.

Nu i-am putut oferi un răspuns. Iranul era totuși o țintă dificilă. Serviciile sale secrete erau multe, mari și meticuloase. Ministerul Informațiilor și Securității iranian era echivalentul contrainformațiilor din FBI și mai mult

decât atât. Se găsea teoretic sub conducerea directă a președintelui, dar practic raporta direct ayatollahului, Liderul Suprem. Totul era amplificat de un aranjament dubios cu Corpul Gărzilor Revoluționare Iraniene, care fusese înființat de ayatollahul Khomeini după revoluția din 1979 pentru a proteja Republica Islamică de amenințări interne și externe. Cu peste 100.000 de membri, Corpul Gărzilor Revoluționare constituia ramura de acțiune directă, fanatic de loială, a ayatollahului. Pe plan intern, Gărzile Revoluționare controlau Forța de Rezistență Basij, cu un milion de oameni, o armată de bătauși de stradă care erau încântați să spargă capetele disidenților, mai ales ale copiilor privilegiaților din partea nordică, cosmopolită și nereligioasă, a Teheranului.

Numeroasele operațiuni externe ale Gărzilor Revoluționare se găseau sub controlul Forțelor al-Qods și al nemilosului lor comandant Qasem Soleimani. Iar toate acestea erau dominate atât de puternic de doctrina religioasă *velayat-e faqih* („guvernarea juristului-teolog”), nu de jurisprudența seculară, încât se părea că orice acțiune era posibilă. Este incredibil ce pot face oamenii când cred că acționează din voia Domnului.

Am înregistrat unele succese prin creșterea așa-numitelor „acțiuni operaționale” - activități de spionaj - din interiorul Iranului, dar altfel păream niște handicapați.

Rareori l-am înfuriat pe George Bush, dar într-o zi, după o discuție nesatisfăcătoare despre Iran în Biroul Oval, m-a oprit pe când plecam, și-a îndreptat degetul arătător al mâinii drepte spre pieptul meu și a spus:

— Mike, nu vreau să fiu lăsat - nu vreau ca niciun președinte să fie lăsat - cu numai două opțiuni aici.

Cele două opțiuni erau bombardamentul sau bomba cea mare: ori să folosim forța militară împotriva programului nuclear iranian, ori să aprobăm tacit un Iran cu capacități nucleare.

Președintele adresa o rugămintă clasică comunității serviciilor secrete. Dacă informația înseamnă putere,

părea el să spună, atunci folosiți-vă abilitățile pentru a-mi da informații ca să pot dezvolta și alte opțiuni cu excepția celei de a fi silit să accept inacceptabilul.

Unii americani foarte inteligenți anunțaseră de fapt că *ei* puteau accepta una dintre opțiuni. Brent Scowcroft și Zbigniew Brzezinski, ambii foști consilieri pe probleme de securitate națională, consideră că un Iran cu arme nucleare ar putea fi restricționat, sau cel puțin că alternativa de a-l bombarda ar fi mai nefavorabilă. Însă aceea n-a fost nici politica președintelui Bush, nici a președintelui Obama, și, cu toate că asta nu conta prea mult, am fost de acord cu amândoi. Cum trebuia însă procedat?

Era complicat.

După o ședință a Consiliului Național de Securitate spre sfârșitul administrației Bush, o oficialitate de rang înalt m-a încolțit și m-a întrebat care credeam că putea fi doctrina nucleară iraniană. Am răspuns, destul de corect:

— Nu am habar și mă îndoiesc că ei ar avea.

El a insistat:

— Câte arme ar putea produce?

— Probabil doar câteva.

— Și *noi* câte avem?

— Păi, cu totul, mii de arme.

— Atunci de ce nu-i împiedicăm?

În momentul acela roțițele s-au angrenat și am început să înțeleg mai bine conversația.

— Nu este vorba de a-i împiedica pe ei, am obiectat, ci de a ne împiedica pe noi înșine. Uitați-vă la comportamentul lor - cu Hamas, cu Hezbollah, în Irak și Afghanistan. Ce naiba, noi apreciem că politica guvernului iranian - aprobată la nivelurile lui cele mai înalte - este de a facilita uciderea de tineri americani și alți aliați în Irak. Iar asta se întâmplă înainte ca ei să aibă vreuna dintre armele acelea. Imaginați-vă ce ar putea face cu ele ca atuuri.

Iranul era deja o forță incredibil de destabilizatoare

în regiune, mai ales în Irak. Brigăzile Badr, una dintre cele mai importante miliții šiite din Irak, constituiau un braț al politicii iraniene. Teheranul recrutase de asemenea ajutorul organizației libaneze Hezbollah și al șefului său de operațiuni Imad Mughniyah, pentru a crea o clonă Hezbollah în Irak, un efort susținut de câteva tabere de instruire din Iran. Forțele al-Qods din Gărzile Revoluționare erau de asemenea agresive. În ianuarie 2007, ele au ajutat la plănuierea unui raid – care a inclus carduri de identitate false și uniforme în stil american – împotriva unui punct de control SUA de lângă Karbala, care a dus la moartea a cinci soldați (dintre care patru fuseseră răpiți).

De asemenea, Forțele al-Qods construiau și expediau milițiilor šiite proiectile explozive – încărcături explozive direcționate, ingenios proiectate, care puteau străpunge până și cele mai groase blindaje americane. Proiectilele explozive au ucis cei mai mulți americani în Irak și știam, cu certitudine aproape totală, că aceasta era intenția guvernului iranian.

Și nu se sfiau deloc s-o arate. A rămas faimos SMS-ul pe care Soleimani l-a expedit președintelui irakian Talabani pentru comandantul american: „Generale Petraeus, ar trebui să știi că eu, Qasem Soleimani, controlez politica Iranului pentru Irak, Liban, Gaza și Afghanistan. Ambasadorul din Bagdad este un membru al Forțelor al-Qods. Cel care-l va înlocui este un membru al Forțelor al-Qods”. O încredere remarcabilă, ba chiar o notă de triumfalism mesianic, iar toate acestea *fără* arme nucleare.

Dar ce puteam face? Prima problemă era să aflăm ce făceau ei. Producerea unei arme nucleare utilizabile necesită trei componente: material fisionabil (adică uraniul sau plutoniul care creează detonarea), vectori (sistemele de transport, de exemplu rachetele balistice care pot duce arma la țintă) și, finalmente, focosul în sine, suficient de rezistent și miniaturizat pentru a fi montat pe o rachetă, a

rezista la reintrarea în atmosferă și a fi detonat cu precizie.

Sarcina cea mai grea este producerea materialului fisionabil, care necesită, din fericire, un proces industrial complex și destul de vast pentru a putea fi complet ascuns. De aceea l-am urmărit cât de bine am putut. Câte centrifuge? Cât uraniu îmbogățit? La ce niveluri? Cu ce grafic de timp? În ce locuri?

La asta ne pricepeam destul de bine. Eram cu ochii pe unitatea neanunțată de îmbogățire a uraniului de lângă orașul sfânt Qom cu mult înainte să se fi apropiat de statutul operațional și cu mult înainte ca iranienii să fi știut că noi știam. Când au suspectat într-un final că eram pe urmele lor, au expediat o scrisoare vag formulată către inspectorii nucleari ONU din Viena, determinându-i pe președintele Obama și pe omologii lui britanic și francez să condamne unitatea aceea nucleară ca fiind ilegală, la summitul G20 care a avut loc în septembrie 2009 în Pittsburgh.

Unitatea aceea de lângă Qom a ridicat o mulțime de probleme. Construită în secret, la o bază a Gărzilor Revoluționare, sub un munte de granit, putea să conțină în jur de 3.000 de centrifuge. Asta însemna prea puțin pentru un program de producere a energiei nucleare, dar în același timp prea mult pentru un proiect pilot. Era totuși îndeajuns pentru a produce suficient uraniu îmbogățit pentru fabricarea câtorva arme nucleare.

Grație imboldului primit de raportul Agenției Internaționale pentru Energie Atomică, am acționat pentru a afla mai multe despre producția de uraniu îmbogățit de la Natanz, principala unitate iraniană. Trebuia să aflăm ce cantitate fusese îmbogățită la 3 - 4%, nivelul necesar unui program energetic civil, și cât de repede putea fi adusă cantitatea aceea la puritate 90%, nivelul necesar pentru o armă.

În anul 2010, cererea pentru informații a crescut și mai mult, deoarece Iranul a început să îmbogățească

uraniul la 20%, aparent pentru un reactor de cercetări din Teheran; era încă departe de puritatea 90% necesară pentru arme, totuși, din cauza proceselor fizice specifice implicate în îmbogățirea uraniului, se parcurseseră cam nouă zecimi din drumul spre materiale utilizabile în arme. Ne-am bazat pe informații tehnice pentru a examina și suplimenta ce aflam de pe teren.

Exista apoi un al doilea set de întrebări. Dacă intenționam să influențăm factorii decizionali iranieni, trebuia să avem o idee destul de bună despre felul cum luau ei deciziile. Președintele Bush a insistat în această privință. El dorea să știe ce butoane putea să apese, dar politica decizională a iranienilor continua să rămână opacă. Eu am preferat întotdeauna întrebările despre programul nuclear în sine.

Nu ne-a fost de ajutor niciodată faptul că nu aveam o ambasadă în Teheran. Iranienii ar fi etichetat-o „cuib de spioni”, dar m-aș fi putut bizui pe niște agenți inteligenți, capabili să absoarbă informații în timp ce umblau prin bazar. De aceea am fost siliți să întrebăm țări care aveau legații în Teheran ce vedeau și auzeau diplomații lor.

Spre sfârșitul mandatului administrației, secretarul de stat Rice a expus conceptul unei secții de interese diplomatice cu personal american în Teheran, similară celei pe care o aveam în Havana. Am susținut-o imediat cu promptitudine, deși vicepreședintele i s-a opus cu tot atâta promptitudine, considerând-o ca o legitimizare inutilă a regimului.

Cele două întrebări-cheie – la ce nivel se află iranienii în programul lor și în ce fel iau decizii în privința asta? – au culminat în Raportul național de informații (NIE) pregătit în vara anului 2007. Acesta era menit să înlocuiască raportul anterior, care aprecia cu multă certitudine că „în prezent Iranul este decis să construiască arme nucleare, în ciuda obligațiilor sale internaționale și a presiunilor internaționale” O nouă ciornă fusese pregătită în direcția unor Unii similare, deși nivelul de certitudine scăzuse de la

ridicat la mediu, nu din cauza unor dovezi contrare, ci pur și simplu pentru că dovezile pe care le aveam se învechiseră.

Inițial s-a dorit publicarea raportului primăvara, dar nu am putut îndeplini acest termen pentru că am analizat din nou toate datele, sursele, ipotezele și judecățile. În urma indicațiilor președintelui, am depus mai multe eforturi pentru culegerea de informații, ceea ce a început să se resimtă. Datele noi au început să arate că în 2003 Iranul își suspendase activitățile de dezvoltare ale unei arme, poate ca răspuns la faptul că o mare parte din programul său nuclear fusese demascată în anul anterior sau poate pentru că în estul și în vestul țării, în Irak și Afghanistan, existau două armate americane terestre mari.

În tot cazul, indiferent care ar fi fost motivul, iranienii păreau să fi încetat producerea de focoaase. Ei continuau să creeze materiale fisionabile și să dezvolte sisteme de transport al proiectilelor, dar nu și focoaasele în sine. Iar aprecierea aceasta nu se baza pe absența dovezilor că munca respectivă continua, ci mai degrabă pe dovezile că nu continua.

Niciunul dintre noi n-a crezut că astfel se pune capăt dilemei noastre despre programul nuclear iranian, ci încălcea anterioara apreciere-cheie a NIE despre intențiile iraniene.

În noua structură a serviciilor secrete, rapoartele NIE sunt întocmite de DNI, nu de CIA, totuși munca grea la raportul acesta aparținuse analiștilor Agenției, așa că adjunctul meu Steve Kappes și cu mine am petrecut două după-amiezi, descosându-ne în amănunt analiștii. Subiectul era important și nu trebuia să comitem greșeli.

I-am atacat din toate direcțiile la care ne puteam gândi. Câte surse existaseră? De ce fel? Ipoteze? Explicații alternative? Au fost stăpâni pe faptele și pe sinteza lor. Ca orice analiști, se puteau înșela, dar în mod clar știau la perfecțiune lucrurile despre care vorbeau.

Ca o verificare finală, am trimis concluziile lor la

Centrul de Contrainformații al CIA și am întrebat dacă nu era posibil ca iranienii să ne inducă în eroare. Cei de acolo erau plătiți să fie suspicioși. Și erau foarte suspicioși. Însă recomandarea cea mai nefavorabilă pe care au putut-o oferi, bazată în linii mari pe o suspiciune generalizată și nu pe fapte specifice, a fost de a acorda cel mult un nivel de certitudine mediu ipotezei de stopare a înarmării. Dovezile indicau însă altceva și de aceea am acordat un nivel de certitudine maxim.

Prezentarea în Biroul Oval avea să fie dificilă. DNI Mike McConnell pregătise cumva terenul, oferindu-le președintelui și vicepreședintelui o imagine despre ce va urma. Cu toate acestea, mesajul rămânea unul indezirabil, menit să submineze eforturile administrației de a clădi o coaliție internațională care să-i sancționeze și să-i izoleze pe iranieni pentru ambițiile lor nucleare.

Spre meritul lui, dar cu un cost politic apreciabil, președintele a dat dispoziție să declasificăm și să publicăm cât mai multe dintre aprecierile-cheie ale NIE. Administrația folosisese anterioara concluzie-cheie, *Iranul este hotărât să dezvolte...* ca bază a politicii sale, așa că se simțea obligată să anunțe public că aprecierea respectivă nu mai era la fel de sigură. Exista de asemenea considerentul pragmatic că, în mod cert, raportul acesta avea să „răsufle” oricum. De aceea era mai bine s-o luăm înaintea presei.

A fost simplu să eliminăm cele aproximativ 15% din aprecierile-cheie care dezvăluiau prea multe despre sursele și metodele noastre și am lăsat restul de 85% exact cum se arăta în raport. Așa era corect. Cine ar fi putut susține că estimarea fusese editată din alte motive decât cele de secretizare înainte de a fi făcută publică?

Noi publicam însă doar două pagini de aprecieri-cheie din cele 140 de pagini ale NIE. Multe detalii importante aveau să fie eliminate. Problemele nucleare sunt foarte complicate și greu de sintetizat. În plus, nu există rapoarte NIE care să fie scrise pentru publicul

general sau chiar pentru reporterii de presă care voiau să demaște serviciile secrete. Ele sunt scrise pentru câteva sute de oficiali guvernamentali, cunoscători ai domeniului, care le apreciază stilul esoteric, limbajul, ritmul, contextul și istoria. Acum ne aflăm pe punctul de a arăta publicului un text mult trunchiat. Singura comparație care-mi venea în minte era a unor oscioare aruncate unor necromanți, care aveau să vină cu propriile lor interpretări.

Administrația a înțeles asta cu întârziere. Mike McConnell se afla într-o deplasare peste hotare, așa încât, pe când ieșeam din Shakespeare Theatre din centrul Washingtonului într-o seară ploioasă de vineri de la sfârșitul lunii noiembrie, șeful bodyguarzilor mei mi s-a adresat în șoaptă:

— Domnul Hadley dorește să stați de vorbă.

— El se scoală devreme. Acum este târziu. O să-i telefonez dimineață.

— Nu, dorește să stați de vorbă acum.

— Fă-mi legătura cu Casa Albă.

Steve dorea ca eu să mă ocup de lansarea publică a NIE, care urma să aibă loc luni dimineață. Pentru asta aveam mână liberă să utilizez resursele întregii comunități. („Grozav!” mi-am spus. „Un weekend stricat în care să joc iarăși rolul vechi al DCI-ului.”)

Steve a adăugat că trebuia de asemenea să concep un plan de informare a aliaților. Ei nu știau deocamdată nimic despre ce intenționam să anunțăm.

Sâmbătă ne-am clasificat prietenii străini pe niveluri, în funcție de gradul de intimitate pe care-l aveam cu ei și al interesului lor față de această problemă explicită. După aceea am pregătit versiuni ale unei telegrame, care variau ca detalii și confidențialitate pentru fiecare nivel. Șefii de stații au fost alertați să-i informeze pe partenerii lor cu care cooperau înainte ca presa să afle totul luni. Ei s-au conformat. Nu ne bazam pe ceva planificat, dar în același timp era bine că puteam recurge la ajutorul unei rețele globale receptive.

Am petrecut restul weekendului pregătind comunicatul nostru de presă și istoricul.

Luni, după întâlnirea cu Steve Hadley, am discutat cu partenerul meu de informare Don Kerr, fost șef al Departamentului Știință și Tehnologie din CIA și al Biroului Național de Recunoaștere, actualmente prim-adjunct al DNI-ului (practic succesorul meu), și mult mai competent în chestiuni științifice decât voi fi eu vreodată. Am anunțat presa, după care am trimis copii ale aprecierilor-cheie editate câtorva reporteri cunoscuți.

Am pornit apoi spre sala de pe strada K, știind că ne va fi greu să ne împotrivim titlului simplu (și, așa cum s-a dovedit până la urmă, inevitabil): „Iranul oprește programul nuclear” La urma urmelor, NIE începea astfel: *„Evaluăm cu nivel de certitudine maxim că în toamna anului 2003 Teheranul și-a oprit programul de înarmare nucleară”*.

Am atras atenția asupra notei de subsol (exact, *nota de subsol*) în care analiștii din această formă de artă esoterică identificau explicit ce anume se oprise – eforturile de producere a unei bombe și programul militar iranian clandestin de îmbogățire a uraniului. Am atras atenția în van asupra continuării îmbogățirii generalizate a uraniului, creșterii numărului de centrifuge din Natanz și dezvoltării continue de rachete cu rază mare de acțiune, care aveau prea puțină utilizare fără focose nucleare. Referindu-mă la un instrument clasic pentru managementul proiectelor, utilizat în organizarea sarcinilor complexe, am adăugat:

— Dacă programul nuclear iranian ar fi avut o diagramă PORT, acestea ar fi drumurile critice, nu efortul de înarmare.

De asemenea, în agitația generală s-a pierdut concluzia oficială care avertiza că nu scăpaserăm complet de pericol.

— Apreciem de asemenea cu nivel de certitudine mediu spre ridicat că Teheranul își păstrează cel puțin

deschisă opțiunea de a produce arme nucleare.

Sau că iranienii aveau un program de înarmare și continuau să mintă în privința lui:

— Evaluăm cu un nivel de certitudine ridicat că, până în toamna anului 2003, entități militare iraniene au acționat sub îndrumarea guvernului în scopul dezvoltării de arme nucleare.

Sau că NIE, în ciuda controverselor sale, reprezenta o validare a politicii americane față de Iran:

— Apreciem cu un nivel de certitudine ridicat că oprirea programului a fost direcționată în primul rând ca răspuns față de creșterea monitorizării internaționale și a presiunilor rezultate din dezvăluirea activităților nucleare anterior nedeclarate ale Iranului.

Cu alte cuvinte, aveam dreptate să fim îngrijorați că Iranul încerca să producă arme nucleare și, cu toate că riscul nu dispăruse, înregistraserăm un progres în tentativa de a ne asigura că acest lucru nu se va întâmpla.

N-a contat deloc. După publicarea NIE, mulți dintre aliații noștri au considerat că presiunea dispăruse și dreapta politică ne-a atacat pe plan intern. Mulți au concluzionat că raportul era răzbunarea comunității serviciilor secrete pe administrația Bush, deoarece fusese silită să suporte consecințele după raportul greșit despre Irak. În câteva săptămâni, Fundația Heritage a publicat analiza *A Complete Guide to What Is Wrong with the NIE*. Faimos pentru susținerea utilizării militare, John Bolton de la American Enterprise Institute s-a plâns în *Washington Post*. „Toate acestea arată nu numai că avem o problemă cu interpretarea planurilor mullahilor din Teheran, ci ceva mult mai fundamental: o parte prea mare din comunitatea serviciilor secrete este angajată mai degrabă în formularea politicii decât în analiza «informațiilor» și prea mulți membri ai Congresului și mass-media sunt mulțumiți de asta”. Ulterior aveam să fim atacat cu aceeași idee în timpul unei discuții cu conservatorul Institut Hudson. Sigur că da, se închea o istorie plauzibilă și atrăgătoare,

dar pur și simplu nu era adevărată. Faptele erau cele care ne conduceau la concluzii, nu răzbunarea sau predispoziția.

Și pentru că veni vorba, raportul acela a supraviețuit în general intact în ciuda unor activități suspecte și neliniștitoare ale iranienilor în anii ce au trecut. Realitatea aceea s-a reflectat în diverse declarații politice, așa cum a fost cea făcută în 2012 de secretarul apărării Panetta: „Dacă primim informații că ei avansează cu producerea unei arme nucleare, atunci vom întreprinde pașii necesari pentru a-i opri”. Cu alte cuvinte, iranienii n-au încetat încă să lucreze la o armă nucleară.

Persistența poziției americane a complicat ulterior relațiile dintre președintele Obama și prim-ministrul israelian Netanyahu.

Comentând o întâlnire a celor doi care avusese loc în Biroul Oval în martie 2012, am sugerat că, deși ambii anunțaseră că achiziționarea de către Iran a unei arme nucleare era inacceptabilă, eu suspectam că cei doi vorbeau despre subiecte diferite.

Am comparat întâlnirea aceea cu matematica din liceu și rezolvarea ecuațiilor algebrice. Obama arăta cât de mult ne străduiam să rezolvăm necunoscuta 7, prin care defineam intențiile iranienilor. Din păcate, în ecuația prim-ministrului Netanyahu, 7 fusese deja definit ca o constantă. Israel crede că știe care sunt intențiile iranienilor. În ecuația sa, necunoscuta este **x**, iar **x** înseamnă pentru SUA ceea ce intenționează să facă.

În mod clar, raportul NIE a afectat eforturile administrației Bush pe termen scurt, dar privind dintr-o perspectivă mai îndepărtată, poate că n-a fost rău că serviciile secrete americane au fost mai conservatoare în această privință decât multe altele. Nimeni nu poate susține că le-am fi zorit.

În ciuda raportului NIE, a titlurilor din presă și a reacției drepte, știam în continuare că programul iranian era periculos. Dar cum să-l opresc?

În primul rând trebuia să ne întetăm activitatea serviciilor secrete. Evocând exemplul de succes al Centrului pentru Combaterea Terorismului în relație cu al-Qaeda, directorul adjunct al CIA Steve Kappes ne-a recomandat crearea unei Divizii de Operațiuni Iraniene (IOD), care să aducă în același birou, sub o conducere unificată, talentele operaționale, analitice și tehnice care lucrau la problema nucleară iraniană. Am lansat divizia aceea la mijlocul verii 2007, pe când definitivam noul NIE iranian, și am numit la conducerea ei un agent veteran al serviciilor clandestine, foarte familiarizat cu Iranul.

A fost o alegere excelentă. El și-a început informarea mea inaugurală, spunând:

— Amenințarea din partea Iranului este letală, strategică și urgentă.

A rămas absorbit de acest subiect și ulterior a condus eforturile DNI-ului, după care a devenit o prezență constantă în susținerea negocierilor nucleare ale administrației Obama cu Republica Islamică.

În 2007 i-am acordat autorizația de a recruta talente din alte misiuni CIA și apoi l-am susținut când au început să se reverse așteptatele plângeri. El a creat de asemenea spațiu în Divizia de Operațiuni Iraniană pentru parteneri din comunitate, primind agenți din DLA, NSA și FBI, după care le-a sincronizat planurile de culegere HUMINT.

La fel ca în cazul CTC, fuziunea de operațiuni, analize și S & T a permis o culegere de informații precis direcționată, o tehnologie mai relevantă și o analiză mai bună. Profitând de direcționare centralizată, am putut să stabilim mai bine prioritățile cerințelor, să întocmim planuri de culegere a informațiilor și să impunem o disciplină de contrainformații mai puternică împotriva serviciilor iraniene. De asemenea, am putut evalua într-un sens mai larg și sincroniza ceea ce aveau de oferit partenerii potențiali, iar eu am călătorit frecvent în regiune pentru a extinde cooperarea lor. Problema era atât de importantă, încât împărțășirea de amănunte foarte

sensibile cu acești parteneri a atins adesea cote fără precedent.

Bineînțeles, Israelul era la fel de preocupat ca și noi de problemă, așa încât ne comparam constant datele. Acest dialog a fost incredibil de util și ne-am contrazis rareori în privința evenimentelor de pe teren, totuși, în aprecierile despre viitoare etape importante ale dezvoltării iraniene, Mossadul și serviciul de informații al Ministerului Apărării israelian tindeau să fie mai pesimiste decât noi: Iranul deținea mai multe capacități de înarmare și într-un volum mai mare. Estimările lor au fost întotdeauna plauzibile și, deoarece între Tel Aviv și Teheran nu erau nici 1.500 km, le-am înțeles întotdeauna rațiunea calculului.

Steve și cu mine am cerut ca Divizia de Operațiuni Iraniene să ne trimită frecvent informații actualizate. Mai târziu, cei din IOD mi-au spus că se simțeau trași la răspundere. Și-au reamintit de asemenea musttrarea pe care le-o făcusem (după o ședință care arătase eforturi evident sporite) că „activitatea nu este totuna cu progresul”.

Am acționat de asemenea pentru a ne spori implicarea politică. Steve Hadley începuse ședințe neoficiale bisăptămânale în biroul

PE MUCHIE DE CUȚIT

/ lui din Aripa de Vest, iar această abordare a luat realmente avânt spre sfârșitul anului 2007 și în 2008. La ședințe participau Steve și adjunctul lui - care întocmea și procesul-verbal vicepreședintele, secretarul de stat și cel al apărării, șeful Statului-Major Interarme, DNI-ul și eu. Pe motiv că bărbații de vârstă mijlocie devin mai țăfnoși după-amiezile, Steve ceruse cantinei din Casa Albă să aducă la ședințele acelea *nachos* cu sos de brânză și *taco*.

La ședințe nu participau asistenți, ci doar persoanele de top. Agenda de lucru nu era anunțată din timp, astfel ca Steve să afle opiniile noastre, nu pe cele ale staffului nostru. Vicepreședintele a participat cu entuziasm și nu și-

a folosit greutatea poziției pentru a influența nejustificat discuțiile. Au existat multe compromisuri, pentru că ne puteam confrunta fără martori și fără a lăsa cicatrice birocratice. Orice decizii luate sau orice direcții stabilite aveau să lanseze o ședință a adjunctilor, care să le implementeze prin intermediul procesului oficial al Consiliului Național de Securitate.

În decursul acelor ședințe, am vorbit mult despre Iran.

Ca întotdeauna, politica bună era o chestiune de echilibru, într-o problemă complexă, dacă insiști prea mult în direcția unei componente, vor deraia altele. În cazul acesta, doream să-i presăm pe iranieni, dar să nu provocăm un război cu ei. Pe de altă parte, și un comportament prea tolerant putea provoca un război dacă state ca Israelul apreciau că îngrijorările lor nu erau soluționate și concluzionau că era necesar să acționeze unilateral. Noi căutam un echilibru între aceste extreme.

Pe unii dintre noi îi neliniștea în mod special potențialul acțiunilor israeliene între alegerile din noiembrie 2008 și Ziua Inaugurării (20 ianuarie 2009), gândindu-se că alienarea unui președinte la sfârșit de mandat, dar prezentarea viitorului președinte cu o realitate strategică schimbată ar mulțumi Israelul. După cum s-a dovedit, temerile acelea au fost nefondate.

În linii mari, problema putea fi abordată în trei feluri. Primul dintre ele era înțeles de la sine: să le îngreunăm iranienilor cât mai mult crearea de materiale fisionabile, focoase și sisteme de transport, în timp ce ciuguleam din sosurile *queso* și *taco*, am examinat toate modalitățile posibile de a realiza acest obiectiv: deschis și sub acoperire, unilateral și în cooperare, direct și indirect, virtual și fizic, prin asalturi letale sau nu.

Bineînțeles, dispuneam de o listă întreagă de sancțiuni disponibile pentru a pedepsi comportamentul iranienilor sau furnizorilor, *dacă* puteam obține sprijin internațional (ceea ce, într-adevăr, a devenit mai dificil

după publicarea raportului NIE). Exista de asemenea opțiunea ruperii lanțului de furnizare de materiale esențiale de care depindeau iranienii. Îi puteam „demasca și face de rușine” pe oamenii de știință implicați în activități ilegale.

Altcineva a dus abordarea exodului de creiere la un nivel mai ridicat. Nu eram singurii care încercau să-i împiedice pe iranieni. Mai exista un „jucător” care arunca în aer obiective și le ucidea savanții. Aveam suspiciunile noastre, dar nu le-am prezentat niciodată partenerilor, nici chiar în seri precum cea pe care am petrecut-o în casa conspirativă din regiune a unui partener, complet absorbiți de acțiunile iranienilor și de ce se putea întreprinde pentru a-i opri. Nu puteam însă ajuta pe nimeni dacă făceau asta. Nu puteam nici măcar comenta dacă era sau nu o idee bună să ne gândim la uciderea savanților. (Operațional, da. Din punctul de vedere al stabilirii unui precedent internațional, nu tocmai.)

Am examinat totuși posibilitatea unei campanii de bombardament. Pentagonul întocmește planuri pentru o mulțime de urgențe, iar planul respectiv era impresionant. O campanie masivă de anihilare a apărărilor antiaeriene iraniene înaintea atacurilor asupra unor ținte mari, dispersate și puternic consolidate. Noi toți – Gate, Rice, Hadley, Mullen, McConnell și eu – cunoșteam riscurile *unei* asemenea acțiuni, iar secretarul apărării avea probabil viziunea cea mai sumbră.

— Dacă vom recurge la un atac, ne reamintea el cu regularitate, vom garanta exact ceea ce încercăm să împiedicăm: un Iran care nu se va da în lături de la nimic pentru a construi în secret arma nucleară.

Iar rezultatele aveau să fie temporare, împingându-i înapoi pe iranieni doar cu vreo doi ani. De fapt, toți știam că, indiferent care ne-ar fi fost eforturile, nu opream programul iranian, ci doar îl încetineam. Dacă ei își doreau cu atâta fervoare o armă nucleară, aveau s-o obțină, chiar și după un atac al nostru, chiar și după acțiuni sub

acoperire încununată de succes, chiar și după un regim de sancțiuni severe. Noi puteam să încetăm și să pedepsim, dar nu și să oprim... dacă ei erau dispuși să plătească prețul.

A doua direcție de acțiune care ne era disponibilă ar fi fost îndreptată chiar împotriva voinței iranienilor. Puteam să-i determinăm să se răzgândească? Aveam îndoieli în privința asta, totuși era ceva prea important ca să ne bazăm doar pe instinct. Aveam sarcina de a inventa un „om de paie” Cum ar fi arătat un asemenea plan?

A fost o temă extrem de dificilă. În esență, ce fel de tensiuni interne i-ar fi distras pe iranieni de la programul nuclear, i-ar fi determinat să devieze resurse de la acest plan de activitate, i-ar fi convins că nu merita efortul sau cel puțin le-ar fi făcut eforturile mai costisitoare?

Iranul are linii de falie; nu este nici pe departe o societate omogenă. Persii alcătuiesc aproximativ 60% din populație, dar există minorități însemnate de kurzi și azeri, ca și grupări de arabi, baluchi și turkmeni. Ar fi fost posibil să exploatăm ori să accentuăm nemulțumirea pe care aceste grupări o manifestau deja față de guvern? Mica populație arabă era nemulțumită sub conducerea perșilor. Populația substanțială de azeri reprezenta o parte însemnată din clasa de comercianți *bazaari*, care avea propriile ei probleme cu conducerea clericilor corupți și avea magnetul unei patrii autonome, imediat în nord. Zece la sută dintre iranieni erau kurzi care doreau să-și întemeieze propria patrie. Ce fel de mesaje ar fi putut să mobilizeze grupările acestea și să le anime disputele? Ce fel de acțiuni ar fi putut să inspire sau să pară că reflectă nemulțumirea tot mai mare?

Pe de altă parte însă existau și grupări cu probleme reale, pe care nu le-am fi atins niciodată. În Baluchistan, în sud-estul Iranului, se dezlănțuise o mișcare de insurgență condusă de banda teroristă Jundallah, eficientă, dar brutal de violentă. Nici măcar n-am băgat-o vreodată în seamă, în ciuda relatărilor apărute în presă despre o relație de

colaborare între CIA și Jundallah.

Altă grupare era Mujahedin-e Khalq, disidenți persi care se opuseseră regimului clericilor încă din anii 1970. Ei luptaseră *împotriva* Iranului în războiul dintre Iran și Irak și se aflaseră în Irak, sub protecția lui Saddam Hussein, când trupele americane îi strânseseră și-i dezarmaseră în 2003. Departamentul de Stat continua să-i denumească grupare teroristă, așa că nu figurau pe lista noastră.

În anul 2002, ei dezvăluiseră public că unitatea de la Natanz era asociată programului nuclear, totuși analiștii mei nu fuseseră niciodată siguri câte surse independente aveau și câte informații puteau transmite din partea altor jucători de pe scenă.

De asemenea, în Iran existau fracturi de cultură, clasă și generații. Puteau fi discreditați extremiștii? În ce fel putea fi afectat publicul de corupția clericilor sau de ineficiența guvernamentală (care era masivă)? Cum ar fi reacționat publicul față de corupția din Corpul Gărzilor Revoluționare și față de controlul elementelor-cheie ale economiei iraniene? Cum ar fi fost afectate atitudinile populare de penuria de bunuri și servicii – reală, imaginată sau pusă deliberat la cale? Oare o populație mai puțin docilă ar fi alimentat luptele intestinale dintre facțiunile extremiștilor înșiși?

Tinerii iranieni din orașe cunosc tehnologiile moderne și sunt cuplați la sistemul informațional global, angajându-se într-o hărțuială permanentă cu autoritățile care încearcă să le limiteze accesul la internet. Oare politicile comerciale ar fi îngreunat acțiunile guvernului în privința aceasta? Exista un mod de a împărtăși tehnologie și software pentru protejarea intimității pe Web? Ce se putea spune despre produsele IT americane supuse embargoului? Oare un flux de bunuri de înaltă tehnologie ar fi amenințat regimul mai mult decât interzicerea lor? Și invers, oare un control guvernamental mai dur, real sau chiar numai perceput ca atare, ar fi sporit și mai mult

nemulțumirea?

Era cert că aveam să ne confruntăm cu iranieni în Irak și Afghanistan, unde dădeau o mână de ajutor la uciderea soldaților noștri. Același lucru era valabil și la scară globală, mai ales în cazul terorismului. Însă dincolo de asemenea măsuri defensive, s-ar fi putut oare face mai mult în aceste privințe pentru a introduce cu adevărat tensiuni în cadrul regimului?

Ne-am făcut meticolos temele și am raportat apoi posibilele direcții de acțiune Comisiei Directorilor (Consiliul Național de Securitate, minus președintele) în vara anului 2008. Ei (și, sincer vorbind, noi înșine) au fost dezamăgiți. Am apreciat că impactul majorității măsurilor era dificil de prezis și problematic. Efectele, dacă se putea vorbi despre ele, aveau să fie mult amânate. Potențialul unei evaluări greșite sau al unei represiuni iraniene avea să fie veșnic prezent. Și era imposibil de prezis dacă vreo formă de opoziție avea să oprească eforturile iranienilor de producere a armei nucleare. Entuziasmul nostru, atât cât a existat, s-a topit în fața realităților dure.

În același timp, ne găseam în ultimele luni ale administrației Bush. N-ar fi fost corect să lansezi o inițiativă majoră ale cărei efecte aveau să cadă pe umerii succesorului tău. Comisia Directorilor ne-a mulțumit și a trecut mai departe.

Bineînțeles că exista și o a treia opțiune. Dacă nu poți să schimbi mentalitatea unui regim, de ce să nu schimbi regimul? Potrivit estimării noastre, ayatollahul Khamenei, Liderul Suprem, considera că de fapt acesta ne fusese scopul de la bun început. El mai credea că vehemența americană vizavi de programul nuclear nu era decât o perdeă de fum, menită să înregimenteze susținere internațională pentru primele etape ale intenției noastre reale – răsturnarea lui de la putere.

Fără îndoială, ne-ar fi plăcut să fi existat alt regim. La urma urmelor, nu ne opuneam chiar atât de mult ca Iranul să aibă un program nuclear, cât ne opuneam mai degrabă

ca *acest* Iran să-l aibă. Ne închipuiam două ceasuri, unul care marca avansarea programului nuclear, iar celălalt care arăta durata revoluției ayatollahului Khomeini din 1979. În mod evident, ne străduiam să încetinem ceasul nuclear. Teoretic, ar fi fost logic să accelerăm ceasul supraviețuirii regimului.

Atâta doar că nu făceam mai mult decât să tragem la răspundere public regimul iranian pentru numeroasele lui eșecuri. Schimbarea unui regim este dură și prezența oricărei intervenții americane i-ar fi putut întări pe mullahi în loc să-i slăbească.

În plus, exista întotdeauna posibilitatea ca regimul să se schimbe într-adevăr, dar în direcția greșită. Oricât de rău ar fi fost în Iran, situația putea oricând să devină și mai rea. La urma urmelor, alegerile lor strict controlate erau mai deschise decât majoritatea din regiune.

Administrația Obama s-a confruntat cu situația aceasta în vara anului 2009, când Mișcarea Verde din Iran a umplut străzile Teheranului cu trei milioane de protestatari după ce s-a anunțat că Mahmud Ahmadinejad câștigase alegerile prezidențiale. Pancarte, scrise în engleză pentru transmisiunile TV internaționale, au cerut asistență externă, în timp ce milițiile basiți au spart capete și demonstrații au fost mitraliați. Guvernul iranian credea deja că noi ațâțam agitațiile, dar opoziția știa mai bine. Ea a cerșit ajutor. Zadarnic. Nu s-a întreprins nicio acțiune, ba chiar și condamnările verbale ale Statelor Unite au fost doar călduțe și întârziate. Acela a fost momentul cel mai potrivit pentru schimbarea regimului, însă a trecut de mult.

Apropo, în discursul lui inaugural, președintele Obama se distanțase deja de agenda libertății președintelui Bush – credința că doar democrația oferea speranța pentru stabilitatea pe termen lung: „Mă adresez celor care se agață de putere prin corupție, înșelăciune și reducerea la tăcere a disidenților – să știți că vă aflați de partea greșită a istoriei, dar noi vă vom întinde mâna dacă

sunteți dispuși să descleștați pumnul” Traducere: nu vă vom amenința sistemul *intern* dacă ne putem înțelege în privința relațiilor *externe*.

În vara anului 2009, administrația nu intenționa să îngăduie ca o miză riscantă pe puterea străzii iraniene să-i amenințe abordarea Teheranului în privința problemei nucleare.

În cele trei săptămâni cât am fost directorul CIA în timpul președintelui Obama, în care se aștepta confirmarea lui Leon Panetta, am discutat de două ori despre Iran în Camera de Criză. La prima ședință, noua echipă și-a expus propunerea de deschidere spre Teheran. Nu am oferit nicio opinie despre merite (în fișa postului meu nu figura așa ceva), totuși am atras atenția că oferta respectivă va crea linii de tensiune în regim.

— Le-ar putea detona creierii, am zis, pentru că atât cât a mai rămas din legitimitatea tot mai redusă a guvernului se baza pe opoziția sa eroică față de Marele Satan. Ar putea fi interesant de urmărit, am adăugat.

La a doua ședință, la care a participat și președintele, acesta m-a întrebat direct cât uraniu îmbogățit aveau iranienii.

— Domnule președinte, cunosc într-adevăr cifra respectivă, dar îngăduiți-mi să vă ofer un alt cadru de referință. Dintr-un punct de vedere, cantitatea aceea aproape că nu contează. În Natanz nu există niciun electron sau neutron care să sfârșească vreodată într-o armă nucleară. Iranienii vor procesa uraniul *acela* într-o unitate militară secretă aflată în afara ochilor Agenției Internaționale pentru Energie Atomică.

Noi știam deja despre unitatea secretă de sub muntele de granit de la Fordow, lângă Qom, însă deocamdată nu făcuserăm publică informația respectivă. Asta nu avea să se întâmple decât după ce asistenți de la Casa Albă l-au informat pe David Singer de la *New York Times* în luna septembrie, într-o cameră de hotel din Pittsburgh.

— Domnule președinte, la Natanz iranienii produc știință. Ei produc tehnologie. Ei produc încredere în sine. Ei caută să stăpânească procesul acesta și, odată ce o vor face, îl pot utiliza oricând sau oriunde doresc.

De aceea cineva le asasina savanții. Și de aceea cineva le-a distrus ulterior centrifugele cu o armă cibernetică. Și de aceea orice program nuclear aflat în mâinile regimului acestuia care permite centrifugelor să continue să se rotească constituie un pericol de proporții.

Actualul tratat negociat între secretarul de stat Kerry și ministrul de externe Zarif permite existența unui asemenea program. El permite existența facilităților iraniene, centrifugelor iraniene și a cercetării nucleare iraniene.

Chiar dacă tratatul este onorat, el legitimează Iranul ca putere nucleară de forță industrială și ca stat aflat permanent în pragul producerii armelor nucleare. Unitatea aproape impenetrabilă de la Fordow, destul de mare pentru un program de înarmare, dar prea mică pentru producerea de material fisibil destinat unui efort energetic civil, continuă să existe chiar dacă uraniul nu este îmbogățit acolo. După opt ani, acordul elimină restricțiile aplicate programului iranian de rachete balistice, care are puțină utilitate în absența unor arme de distrugere în masă.

De asemenea, nu va exista o examinare a activităților nucleare din trecut ale Teheranului și nici a programului său de construire de focoaie. Reiese că „accesul” în unitățile suspecte nu înseamnă pătrunderea invazivă a inspectorilor și nu există de asemenea nicio șansă pentru un interogare amănunțită a lui Mohsen Fakhrizadeh, acel Robert Oppenheimer al programului de înarmare iranian.

Casa Albă a vorbit despre cel mai intruziv program de inspecții din istorie. Probabil că a fost o hiperbolă, dar este posibil să fie într-adevăr un program dur pentru facilitățile cunoscute ale Iranului. Dar sincer vorbind, nu este deloc liniștitor faptul că Agenției Internaționale

pentru Energie Atomică i se ascund locuri despre care noi știm. Inspectorii trebuie să aibă posibilitatea de a merge oriunde și oricând, deoarece serviciile secrete americane au estimat dintotdeauna că îmbogățirea uraniului la nivelul necesar armelor nucleare se va realiza în locuri secrete. Dacă inspectorii nu pot ajunge rapid în unități militare sau ale Gărzilor Revoluționare, în regimul de inspecții va exista o lacună importantă. Acordul le oferă iranienilor minimum 24 de zile ca să se pregătească pentru orice solicitări.

Impactul acordului asupra viitoarelor eforturi ale politicii antiproliferare va fi de asemenea profund, întrucât o putere regională izolată și măcinată de probleme interne a provocat lumea întreagă și a câștigat în mod clar. La urma urmelor, punctul de pornire al situației a fost seria de rezoluții ale Consiliului de Securitate ONU care i-a cerut Teheranului să suspende toate activitățile de îmbogățire a uraniului, iar președintele Obama însuși a declarat anterior că instalațiile din Fordow și Arak nu făceau parte legitimă dintr-un program nuclear pașnic.

Înțelegerea finală se străduiește din răsputeri să atragă atenția că niciuna dintre concesiile făcute Iranului nu ar trebui considerată ca stabilind precedente pentru alte state semnatare ale Tratatului de Neproliferare Nucleară. Asta ar trebui să vă spună ceva.

Și chiar cu un acord în mână *și onorat*, Iranul rămâne, așa cum a fost dintotdeauna, o teocrație duplicitară, autocratică și destabilizatoare, care luptă pentru hegemonie în regiune, care susține terorismul, Hezbollahul și finanțează Hamas. (Nu este de mirare că ayatollahul Khamenei a considerat mereu că americanii nu doresc altceva decât schimbarea regimului.) Un acord nuclear va pune capăt izolării regimului, iar revenirea conturilor blocate și capacitatea de a vinde petrol vor finanța o mulțime de activități subversive.

De aceea este posibil ca Iranul să aibă puține motivații de a trișa un acord⁴⁷ Multe persoane din

47 Bineînțeles că iranienii vor trișa. Așa procedează ei în mod obișnuit.

comunitatea serviciilor secrete, inclusiv eu, au fost mereu sceptice că Teheranul va construi sau că cel puțin va testa cu adevărat un dispozitiv nuclear. Spre deosebire de nord-coreeni, care trebuie să detoneze realmente o bombă pentru a obține efectul politic dorit, iranienii obțin cam tot ce-și doresc, cu puține dezavantaje, prin fluturarea unei capacități nucleare recunoscute care se poate oricând transforma într-o armă – adică exact acolo unde vor ajunge în zece – cincisprezece ani *prin aderarea la acord*.

Considerați toate astea ca fiind însă simple observații, nu o condamnare. Nu cred că administrația Bush ar fi aprobat acest acord, dar adevărul este că nici noi n-am oferit prea multe opțiuni mai bune.

ȘAPTESPREZECE

O AFACERE GLOBALĂ

LANGLEY, VIRGINIA, 2007 – 2009

La începutul lunii august 2008, glasul îngrijorat al lui Steve Hadley se auzea extrem de clar în legătura securizată de la Casa Albă. Miheil Saakașvili, președintele Georgiei, tocmai discutasese cu el prin telefon și era surescitat, ba chiar disperat. Blindate rusești treceau de localitatea strategică Tșinvali din nordul Georgiei și Saakașvili avea toate motivele să se teamă că tancurile nu se vor opri până nu vor ajunge la el, în capitala Tbilisi.

Saakașvili jucase un rol însemnat în generarea crizei. El îngăduise trupelor sale să intre în Osetia de Sud, o regiune care se desprinsese din republica lui și se afla acum sub protecția „pacificatorilor” ruși. Iar Saakașvili făcuse asta în timp ce o divizie mare a armatei ruse tocmai termina niște manevre în apropiere. Acum divizia aceea și alte unități rusești porniseră spre el.

Noi îl cunoșteam bine pe Saakașvili și-i datoram multe. Fusesse implicat în activități postuniversitare la universitățile Columbia și George Washington în cadrul unui program al Departamentului de Stat, iar ca președinte fusese un prieten ferm al NATO și al

Occidentului. Trimisese o brigadă de infanteriști georgieni în Irak și încerca să-și conducă țara spre o economie de piață și democrație. Acum se găsea însă în pericol și Hadley dorea să știe ce-i putea spune despre capacitățile și intențiile rușilor.

După ce i-am promis că voi reveni cât pot de repede, am ieșit în secretariat și am strigat spre asistenții executivi:

— Să vină imediat la mine oamenii care se ocupă de Georgia!

După aceea m-am întors către Larry Pfeiffer, șeful de cabinet, și l-am întrebat în glumă:

— Avem oameni care se ocupă de Georgia, da?

S-a dovedit că aveam și că erau foarte buni. În mai puțin de o oră am primit o analiză detaliată și am revenit la telefon cu

Aripa de Vest. Saakașvili nu scăpase de pericol, dar în opinia noastră era improbabil ca rușii să încerce să ajungă în capitala lui.

În loc să continue spre sud, rușii au cotit spre vest și au izolat altă regiune desprinsă din Georgia, Abhazia, aflată pe țărmul Mării Negre. Culegerea de informații despre mișcările lor era însă dificilă. Mijloacele tehnice naționale, sateliții-spioni și altele similare nu erau atât de optimizate pentru a lucra împotriva acestei armate pe cât fuseseră cândva.

Îmi amintesc că m-am gândit că ar fi fost bine să îmbunătățim situația înainte ca armata rusă să apară pe câmpiile mănoase ale Ucrainei (așa cum s-a întâmplat peste alți șase ani).

În 2008 am ajuns să ne bazăm foarte mult pe observații directe, nu pe culegere de informații tehnice. Am trimis o echipă de ofițeri de caz în Georgia, le-am pus la dispoziție vehicule neblindate și în esență i-am direcționat să meargă spre nord-vest până vedeau blindate rusești, după care să ia datele prin GPS și să ni le transmită.

Statele Unite n-au înregistrat succese remarcabile nici în termeni politici. Câteva nave ale Forțelor Navale au intrat în Marea Neagră pentru a ne anunța prezența și a efectua misiuni de recunoaștere. Departamentul Apărării a ordonat o evacuare aeriană de urgență a brigăzii georgiene (mai puțin a echipamentelor sale grele) din Irak. Tot la bordul avioanelor militare au sosit ajutoare americane din Statele Unite. Am examinat posibilitatea efectuării de zboruri de recunoaștere peste Georgia sau în apropierea ei, dar în cele din urmă ideea a fost considerată prea periculoasă și respinsă.

După câteva zile de lupte, francezii au intermediat o încetare a focului, urmată de retragerea trupelor rusești pe aliniamentul anterior începerii conflictului. Câteva unități ruse s-au retras, dar în urma unor înțelegeri aparente cu noile state independente Osetia de Sud și Abhazia, rușilor li s-a permis să rămână acolo pe o durată nedefinită. Guvernele europene n-au acceptat oficial dezmembrarea Georgiei, dar nici n-au fost dispuse să recurgă la măsuri militare sau chiar economice dure pentru a contesta reîmpărțirea teritorială. Economii lor erau șubrede în urma dezastrului financiar din SUA, iar Rusia constituia sursa lor de energie.

Ideile americane se învăteau în jurul conceptului de includere/excludere. Renunțând la modelul sovietic autarhic, Rusia se străduise din răspuțeri să intre în structura globală de după al Doilea Război Mondial care fusese concepută și îngrijită de Statele Unite: grupări ca G8 și G20 și instituții ca Banca Mondială, Organizația Mondială a Comerțului și Fondul Monetar Internațional. Însă acelea ar fi trebuit să fie consilii de națiuni cu gândire similară, iar redesenarea de către Rusia a granițelor europene nu se potrivea descrierii respective.

Dacă Rusia dorea să fie tratată ca o țară normală, atunci trebuia să se comporte ca o țară normală, sau cel puțin așa consideram noi. Ne aflam însă către sfârșitul administrației și până și sancțiunile blânde impuse de

Statele Unite au fost retrase în luna mai 2010, ca parte a faimoasei „resetări” a administrației Obama. Până la urmă, Rusia a fost suspendată din G8 în 2014, după invazia Ucrainei, dar i-am îngăduit să participe iarăși la joc mult prea repede pentru Georgia.

Din perspectiva Agenției, Georgia era un melanj de situații și oportunități. L-am ajutat pe Steve Hadley să oprească sfârșitul lui Saakașvili, dar nu-l avertizasem nici pe Steve, nici pe alții asupra conflictului, deși fusese declanșat tocmai de prietenii noștri georgieni.

Sigur că da, tinerii care intraseră în goană în biroul meu cu diagrame și hărți erau magnifici și au făcut față întrebărilor directe ale președintelui după câteva zile, când el a sosit în Langley pentru o prezentare detaliată. Nu mai existau însă destui veterani din secțiunea Rusia pentru a ghici intențiile Moscovei, nu doar a urmări pur și simplu bătălia. Antiterorismul și războiul împotriva organizației al-Qaeda înghițeau o mulțime de resurse, talente și energie din partea CIA.

Nu ne bucuram de prea multă simpatie. Ni se cerea să acționăm la nivel global și să facem mai mult decât „doar” să ne războim cu al-Qaeda. În mod clar guvernul se aștepta la asta, la fel ca și partenerii noștri din serviciile secrete, sau „legăturile” cum le spuneam noi. De fapt, activitățile noastre globale formau baza tuturor relațiilor pe care le aveam cu ei.

Parteneriatele acestea sunt un schimb de facilități. CIA este mare, puternică, expertă în tehnologie, dotată cu resurse și capacitatea de a prelua date derivate pe plan local și a le da sens prin încadrarea lor într-un context *global*. Partenerul cu care cooperăm este local, cu obiective precise, abil și inteligent din punct de vedere cultural și lingvistic. Noi facem schimb reciproc de date în beneficiu reciproc, chiar și atunci când acordurile la nivel politic între guvernele noastre suferă.

De fapt, parteneriatele acestea sunt remarcabil de durabile, pentru că operează în culise, chiar și dacă

relațiile politice sunt furtunoase. Asta se datorează faptului că ele permit schimburi reciproc valoroase între profesioniști care se confruntă cu probleme comune, între medii de informații care vor continua să activeze și de la care se așteaptă să aibă rezultate chiar și după schimbarea politicilor și a conducătorilor politici.

Aceste relații de cooperare se bazează de asemenea pe multă încredere *personală*. De aceea îl inviți pe șeful unui serviciu secret la tine acasă pentru cină, sau petreci o după-amiază suplimentară în capitala lui pentru ca el să-ți facă personal turul orașului. De aceea urmezi sfatul mamei și mănânci tot din farfurie (chiar și mâncărurile exotice) ... și-ți plac. Și tot de aceea îți rearanjezi agenda pentru a te întâlni cu „legătura” în ciuda altor aranjamente.

Asemenea prietenii reprezentau un real câștig, dar ceea ce construiam de fapt era un nivel de încredere valoros – clădit pe experiențe împărtășite și contacte personale, nu pe note informative sau procese-verbale oficiale.

Un astfel de caz a implicat un șef de stație CIA care a însoțit un membru al Cabinetului la o întâlnire cu un partener major din Orientul Mijlociu. La sfârșitul întâlnirii s-a convenit schimbul reciproc de date importante, iar membrul Cabinetului a spus că va cere ștaifului său să întocmească note informative despre cele discutate. Șeful serviciului secret străin s-a aplecat spre el, i-a zâmbit, a pus mâna ușor pe brațul omului de la CIA și a spus:

— Prietenii nu au nevoie de note informative.

Multe servicii doresc să fie prietene cu Agenția Centrală de Informații (și cu directorul ei) și se străduiesc din răspuțeri s-o arate. La scurt timp după sosirea mea la Langley, șeful serviciului secret bulgar a declarat biroului nostru că-mi scosese dosarul din arhive și-l ținea în seiful lui personal. Mă îndoiesc ca în dosarul acela să fi existat foarte multe lucruri stânjenitoare (sau interesante), însă

Darjavna Sigumost – fostul aparat de securitate al regimului comunist bulgar – era foarte meticulos, așa că

îmi imaginez că era un dosar destul de gros.

Fusesem atașatul militar al Forțelor Aeriene SUA în Bulgaria comunistă la mijlocul anilor 1980. Atașatii sunt „canale colectoare de informații”, așa că serviciile secrete inamice din țările în care acționează îi cunosc și simt mereu cu ochii pe ei. Eram atât de siguri că în apartament ni se instalaseră microfoane, încât Jeanine și cu mine aveam în toate camerele notesuri din plastic pe care se putea scrie și șterge. Conversațiile delicate, sau pur și simplu intime, se desfășurau prin intermediul unor însemnări pe care le schimbam între noi și pe care le ștergeam imediat.

În timpul șederii mele în Bulgaria fusesem reținut de două ori de autorități, de fiecare dată pentru că mă apropiasem prea mult de activitățile lor militare în tentativa identificării unui aparat de zbor sau observării unui exercițiu. Nu fusesem supus la tratamente dure, ci doar unor formalități severe, deși unul dintre colegii mei care desfășura o activitate similară fusese împușcat și ucis în RDG în timp ce eu mă aflam în Bulgaria.

Nu fusese rezultatul vreunui complot sinistru, ci doar ordinul unui recrutar sovietic surescitat – ulterior am aflat că era din Asia Centrală – pus într-o situație pe care nu era prea bine pregătit s-o abordeze.

Ne-am străduit din răspuțeri să evităm circumstanțe similare. De exemplu, într-o zi am plecat cu automobilul împreună cu omologul meu francez pentru a observa niște instalații din centrul Bulgariei. Am fost urmăriți de Darjavna Sigumost aproape imediat ce am pornit, iar vehiculul bulgarilor nu s-a clintit o clipă din spatele nostru. Pentru noi era o călătorie de culegere de informații de rutină, dar în Bulgaria începuse Congresul Partidului Comunist, așa că securiștii nu voiau să riște absolut nimic. Deoarece nu făceam decât să trecem cu mașina pe lângă cazărmi care se aflau oricum pe drumuri publice, singura lor grijă era să ne urmărească.

De aceea, colegul meu francez și cu mine am fost

surprinși și ușor îngrijorați când, după ce am oprit să dăm prioritate într-o intersecție, am văzut cum mașina care ne urmărea ne depășește prin stânga și încetinește în dreptul nostru. M-am uitat și l-am văzut pe unul dintre securiștii bulgari efectuând o pantomimă în care ducea la gură cu o furculiță imaginară o mâncare imaginară dintr-o farfurie imaginară. Avea dreptate. Merseserăm fără oprire mai bine de șase ore. Era timpul pentru prânz.

Am tras pe dreapta, ne-am întins mâncarea pe portbagaj și am început să mâncăm. Următorii au procedat la fel. Când am fost aproape gata, am mers pe jos o mare parte din cei 100 m care ne despărțeau, mi-am indicat ceasul de la mână, apoi am ridicat cinci degete. Era aproape timpul de plecare. Ei au fluturat din mâini, și-au strâns mâncarea și s-au urcat în automobil, pregătiți să-și reia urmărirea.

Până am ajuns la Langley, funcția aceea de atașat militar a fost jobul cel mai bun pe care l-am avut vreodată. Am avut parte de provocarea și importanța învățării unei limbi noi și a unei culturi noi, am observat valoarea absolută de a fi „pur și simplu acolo” și am căpătat experiență prețioasă în culegerea informațiilor pe teren într-un mediu ostil. Iar toate acestea sunt destul de utile pentru un job în CIA.

Acum, în 2006, serviciul secret bulgar dorea să fie prieten cu noi, ba chiar în asemenea măsură, încât șeful său se străduia din răputeri să „mă protejeze”.

De câte ori am avut ocazia, am subliniat șefilor noștri de stații importanța acestui tip de legături. Când ne întâlneam cu ocazia deplasărilor în străinătate, le spuneam să se folosească de Steve și de mine pentru a-i ajuta să cimenteze aceste legături. Eram dispuși să discutăm cu omologii noștri străini la orice oră din zi sau din noapte – despre orice subiect.

Când aveam vizitatori, mă străduiam să citesc biografia, nu doar a vizitatorului, ci și a șefului de stație care-l însoțea. Când intrau în biroul meu, doream să fiu în

stare să-l întreb pe șeful de stație despre soția și copiii lui, spunându-le pe nume, și să fac și alte referiri personale. Probabil că acest amănunt îl făcea să se simtă bine, dar eu doream de fapt să sugerez că eram prieteni vechi. În felul acesta i-ar fi crescut capitalul după ce se întorcea la stație.

Când le vorbeam șefilor de stații în grup, le ofeream esența apropierei mele personale de parteneri:

— Când vă întâlniți cu contactele voastre, le spuneam, țineți minte două lucruri. În primul rând, că reprezentați singura supraputere din camera aceea. Și în al doilea rând, că nu trebuie să vă comportați ca atare. Partenerii noștri știu deja primul lucru – de aceea vă aflați acolo. Ei vor să vadă cum vă comportați în a doua privință.

În cele 33 de luni cât am lucrat la CIA, Steve Kappes și cu mine am vizitat aproximativ 50 de parteneri străini, iar pe mulți de câteva ori. Trecuse mult (sau poate nu se întâmplase niciodată) de când un director CIA fusese în Ciudad de México, Bogotá sau Brasília în această emisferă, iar altă călătorie prin Etiopia, Djibouti, Ghana și Mali din Africa a fost la fel de revoluționară. Deloc surprinzător, la fiecare escală au existat probleme de interes comun: noi rute pentru droguri în Ghana, FARC⁴⁸ în Columbia, terorism în Djibouti, traficanți de droguri în Mexic și așa mai departe.

Iar dacă am vizitat peste 50 de țări, am găzduit încă și mai mulți reprezentanți ai lor la Langley. Au fost bineînțeles șefii de servicii, dar și personaje ca Saif al-Islam, al doilea fiu al lui Muammar al-Gaddafi-un ins dispeptic, care fusese educat în Marea Britanie și care la momentul acela era curtat de guvernul SUA ca viitoare speranță pentru Libia.

Cu excepția lui Saif, discuțiile cu cei mai mulți dintre ei au fost satisfăcătoare din punct de vedere personal. Și în același timp valoroase. Când te confrunți cu o criză sau alta într-o ședință a Consiliului Național de Securitate, este aproape de neprețuit să poți spune:

48 Forțele Armate Revoluționare din Columbia (n.trad.).

— Tocmai am discutat cu șeful serviciului secret din [țara respectivă] și mi-a spus că...

În general, au fost oameni de treabă, totuși trebuia să fii mereu în gardă. Până și cei mai buni dintre ei te tratau uneori cu ceea ce am ajuns să muñese „mitul creației”.

Actul creației” se realizează atunci când în mintea profesionistului cu care discuți față în față, sau poate la telefon, se naște un gând și judecări aproape primare încep să se infiltreze în dialogul care până atunci se bazase strict pe date și fapte concrete.

Amrullah Saleh, tânărul tadjik din Panjshiri care conducea Directoratul Național de Securitate afgan, era, așa cum am amintit, inteligent, onest, interesat, autodidact și bine citit. Într-o plimbare de seară prin Colonial Williamsburg – unul dintre evenimentele culturale pe care ne bazăm pentru a cimanta relațiile cu „legăturile” – am trecut pe lângă vechea House of Burgesses⁴⁹. Amrullah a părut derutat, apoi a întrebat:

— Unde sunt zidurile?

— Ziduri?

— Da. Ca să-i protejeze de oameni.

Lucrurile erau desigur diferite în Kabul... și în experiența de viață a lui Amrullah.

Era o încântare să lucrezi cu Saleh, chiar și când se ajungea la subiectul Pakistanului și obiectivitatea devenea un lux amenințat. (El nu era complet paranoic; comportamentul Pakistanului *era* îngrijorător.)

Cu ani în urmă, pe când eram șeful serviciului de informații al trupelor americane din Europa, făceam vizite la Belgrad pentru a discuta cu omologul meu sârb, Branco Krga. Ne înțelegeam bine, nu în ultimul rând pentru că în prima noastră întâlnire el mi-a dezvăluit că bunicul lui lucrase în oțelăriile din Pittsburgh.

49 Clădirea care a găzduit Adunarea legislativă a Commonwealth of Virginia, colonia britanică din America de Nord a Virginiei, entitate prestatală statului Virginia din SUA de astăzi (n.trad.).

Branco și cu mine am schimbat opinii despre conflictul din Bosnia, unde, practic, guvernele noastre se aflau în tabere opuse. Erau schimburi pur profesionale, nuanțate de înțelegerea costului războiului în vieți omenеști.

La un prânz, Branco s-a aplecat spre mine și a deplâns morțile atâtor tineri. A vorbit mai cu seamă despre durerea sârbilor, ale căror familii aveau în general unu-doi copii, după care... a trântit-o.

— Pe când familiile de musulmani, a fluturat el din mână, sunt atât de numeroase, încât, ce contează pentru ele?

Nu are rost să contrazici. Ajunge să nu încuviințezi sau măcar să nu pari că ai încuviința. Stai nemișcat, inexpresiv, fără să-ți îngădui nici măcar aprobarea aproape instinctivă din cap care semnalizează „am auzit ce ai spus”, și speri că episodul va trece repede și vei putea reveni la un dialog util.

A durat o vreme, dar într-o seară, pe când mă pregăteam pentru o călătorie peste noapte spre altă destinație peste hotare, m-a fulgerat un gând. Oare ce parte din conversațiile mele erau ignorate de partenerii mei ca fiind mitologie americană? Când vorbeam despre autodeterminare? Despre pluralism cultural? Despre efectul curativ al alegerilor? Și când oare partenerii mei așteptau răbdători să termin, înainte de a putea reveni la „dialoguri utile”? N-am știut niciodată răspunsurile la aceste întrebări, dar odată cu trecerea timpului, am devenit tot mai sigur că așa trebuia să fie.

Mai exista și un alt pericol la care trebuia să fii mereu atent. Contrar afirmațiilor eronate că serviciile secrete americane își externalizează treburile murdare, nouă nu ni se permite să ajutăm ori să-i permitem unui partener să întreprindă acțiuni care ne sunt interzise nouă înșine. Nu putem nici măcar să sugerăm că ar fi o idee bună.

Mă aflu într-o întâlnire privată cu Gabi Ashkenazi,

grijuliul șef al Marelui Stat-Major al armatei israeliene. După ce mi-a arătat o fotografie mare cu o formațiune de tip „missing man”⁵⁰ de avioane F-15 israeliene deasupra fostului lagăr de exterminare nazist de la Birkenau – un memento sumbru de genul „să nu se mai repete niciodată” – ne-am așezat pe sofa lui ca să discutăm despre Iran. El m-a întrebat care credeam că ar fi metoda cea mai bună pentru încetinirea programului nuclear iranian.

Așa cum am spus, pe lângă îmbogățirea uraniului la Natanz, iranienii își dezvoltau acolo încredere în sine și pregătire tehnologică. Iar încrederea și pregătirea aceea se întorceau seara la casele lor sub forma savanților nucleari-cheie ai Iranului. Lăsând pentru moment deoparte orice considerații mai vaste, metoda cea mai bună pentru încetinirea programului era uciderea savanților. Eu *nu am* amintit-o. N-am sugerat-o nici măcar ca posibilitate teoretică sau ca speculație interesant de discutat. Am rămas tăcut, neavând nimic util de comentat.

Așa că probleme au existat mereu. Valorile, legile, interesele și politicile americane (și ale CIA) nu coincid *niciodată* complet cu cele ale unui serviciu secret aliat, nici chiar ale unuia apropiat. Sarcina serviciilor secrete este de a lucra în spațiul comun pentru obiective comune, simultan cu minimalizarea (sau schimbarea) impactului elementelor disonante.

Am petrecut o după-amiază pe Nil cu Omar Suleiman, răsunătorul șef al serviciului secret egiptean, ascultându-i sfaturile înțelepte despre Israel și despre palestinieni. A fost intermediarul cel mai experimentat și mai eficient pe care l-am avut în privința asta, și de asemenea un partener dur în lupta antiterorismului. Am avut mult de câștigat de pe urma relației noastre.

M-am întrebat însă atunci, și mă întreb și acum, dacă nu ne-am ferit să abordăm alte subiecte – de pildă,

50 Salut aerian executat de avioane la funeralii sau evenimente de tip memorial, de obicei în amintirea unui pilot căzut, a unui militar sau figuri politice bine cunoscute (n.trad.).

realizarea de contacte în interiorul opoziției egiptene, inclusiv al Frăției Musulmane - de teama de a nu-l aliena pe Omar. Dacă le-am fi abordat, ne-am fi făcut rău atât nouă, *cât și partenerilor egipteni*.

În timpul unei vizite întreprinse în Egipt în august 2008, Omar m-a rugat să-mi prelungesc șederea pentru a mă întâlni cu președintele Mubarak, pentru care era nu doar șeful informațiilor, ci și *consigliere*. Cei doi erau apropiați, deoarece aveau același tip de educație militară, iar Omar îl susținuse pe Mubarak de peste un deceniu împotriva opoziției politice.

Mubarak nu era disponibil vineri, în timpul sabatului, așa că ne-am petrecut timpul cu vizitarea piramidelor de la Giza, a Sfînxului și a Muzeului Egiptului. Cu toate că agenții serviciului secret egiptean ne deschideau calea, era greu să călătorești pe străzile fierbinți, gălăgioase și ticsite din Cairo. Te întrebai inevitabil cum va face față unitatea Egiptului, modelată de istoria îndelungată a țării, fracturilor evidente din societatea ei modernă.

Dimineața următoare a fost strălucitor de senină, iar micul nostru grup s-a îndreptat spre palatul prezidențial, aflat în stilata suburbie Heliopolis, care aducea în mod straniu cu un oraș părăsit, deoarece magazinele și restaurantele erau cu obloanele trase și pustii, probabil din cauza prezenței lui Mubarak. Omar m-a condus în cabinetul președintelui, unde m-am așezat la capătul unei sofale, lângă scaunul președintelui, la o lungime de braț de Mubarak, care a început o lungă critică a politicii americane și a agendei pro-libertate a președintelui Bush.

Noi nu știam deloc care era situația de aici, a început el, referindu-se în mod evident la actualul sprijin oferit de Statele Unite activiștilor prodemocrație și la presiunile exercitate pentru eliberarea deținuților politici. Acest amestec în problemele interne ale Egiptului, a declarat Mubarak, era o strategie greșită și autodistructivă. Americanii nu înțelegeau adevărata natură a oponentilor săi, mai ales a Frăției Musulmane. Democrațiile se

dezvoltă diferit, a adăugat el, și cu viteze diferite. Oamenii „lui” nu erau încă pregătiți.

La cei 80 de ani ai săi, Mubarak avea o minte impresionant de ascuțită, dar în același timp era în mod clar paternal, nu numai față de cetățenii egipteni, ci și față de mine. Din când în când se apleca înainte, își lăsa mâna pe brațul meu și-mi destăinuia că știa că amândoi eram ofițeri de armată (amândoi din Forțele Aeriene), mă absolvea de orice învinovățire personală, apoi își relua tirada. Cred că s-a referit la secretarul de stat Rice ca fiind „femeia aceea”.

Mubarak conducea Egiptul din 1981, potrivit unei legi de stare de urgență care sporea puterea poliției și limita drepturile constituționale, și era clar că nu intenționa să se oprească. Omar era principalul agent pentru implementarea deciziilor sale, dar șeful serviciului secret a păstrat în general tăcerea pe toată durata întrevederii. Acela era show-ul președintelui. Misiunea lui Omar fusese de a-i asigura spectatorii.

După numai 30 de luni, evenimentele aveau să arate că nici Mubarak, nici Suleiman nu stăpâniseră pe cât de bine crezuseră situația din Egipt. Nu se știe dacă doar puțin mai multă democrație oferită puțin mai devreme n-ar fi scutit Egiptul de suita de revoluții care a urmat, dar probabil că rău n-ar fi făcut.

Nu l-am mai întâlnit niciodată pe Omar, însă l-am văzut la televiziunea națională în timpul scurtei sale perioade ca vicepreședinte al lui Mubarak, o mișcare disperată făcută la apogeul demonstrațiilor din piața Tahrir. În aparițiile acelea televizate, obișnuita lui încredere în sine era vizibil zguduită și Omar a dispărut de altfel din viața publică după o scurtă tentativă, prost sfătuită, de a candida la președinție. A decedat pe neașteptate în vara anului 2012, pe când era internat într-un spital din Cleveland.

Rareori am vizitat Egiptul sau alte țări din Orientul Mijlociu fără să mă opresc în Arabia Saudită. Cu acea

ocazie, regele Abdullah își făcea întotdeauna timp să ne primească. Avea de altfel un scop bine definit. Abdullah era extrem de interesat de Iran și ne îmboldea „să tăiem capul năpârcii”, iar în același timp ne avertiza să avem grijă „să nu ne pierdem aura” în regiune.

Steve Kappes și cu mine l-am vizitat odată pe rege la ferma lui (dacă-i putem spune fermă... era plină de grădini, fântâni etc.) din Maroc. Eu mi-am prelungit o călătorie în străinătate și am venit acolo din Brazilia, în vreme ce Steve a sosit direct de la Washington. Serviciul secret marocan s-a grăbit amabil să ne ajute și am plecat cu automobilul de la Rabat la Casablanca, pentru a aștepta să fim primiți la Abdullah în audiență, care urma să aibă loc noaptea târziu (sau dimineața foarte devreme). În mod neașteptat, regele ne-a ieșit în cale la intrarea pe domeniul reședinței sale, mișcându-se încet, cu bastonul în mână. Aveam oricât timp la dispoziție pentru monarh. În mod evident, și el avea timp pentru noi.

Când am pornit spre ferma regală, am lăsat câțiva membri ai ștaifului în Casablanca, unde și-au petrecut timpul făcând cumpărături de la tarabele de survenire. Când au descoperit că se găseau în partea din *souk* care vindea păpuși bin Laden și tricouri al-Qaeda, au decis că târguiseră destul.

Adel al-Jubeir, iscusitul ambasador saudit la Washington, era de obicei translatorul regelui. Adel cunoștea bine America și CIA; absolvise University of North Texas and Georgetown și deoarece reședința lui se afla la mică distanță de Langley pe Chain Bridge Road, era întotdeauna un musafir bine-primit la CIA pentru ceai și conversații. Într-o astfel de ocazie, a povestit că Abdullah fusese profund îngrijorat de politica Americii față de situația tensionată din Irak. Făcând o reverență evidentă pragmatismului american, Adel ne-a spus că el replicase:

— Maiestate, ei sunt americani. Dacă ceva nu merge, îl schimbă.

Cu prilejul unei călătorii la Jeddah, am trecut pe la

unul dintre predecesorii lui Adel, prințul Bandar bin Sultan, care fusese mai bine de 20 de ani emisarul regatului la Washington. Bandar era pe atunci secretar general al nou-creatului Consiliu Național de Securitate al Arabiei Saudite și părea că dorea să-și păstreze legăturile cu americanii. Am fost mai mult decât încântați să ne întâlnim cu guralivul fost pilot de vânătoare, instruit de USAF.

A fost o seară încântătoare și plină de informații (o dată în plus, era de fapt începutul zilei următoare), care a fost încununată de cadoul primit de la Bandar: o fotografie mare, înrămată, a întâlnirii dintre președintele Roosevelt și regele Abdul Aziz bin Saud, întemeietorul regatului, la bordul crucișătorului *Quincy* pe Marele Lac Amar de pe Canalul Suez în februarie 1945. Roosevelt se întorcea de la Ialta și era evident în pragul morții (a murit după două luni), însă scena comemora contractul nerostit dintre cei doi bărbați și cele două țări: petrol în schimbul securității, securitate în schimbul petrolului. Bandar îmi expedia un mesaj.

Am atârnat fotografia aceea pe peretele biroului din Langley, nu în cele din urmă pentru că translatorul în uniformă care stătea în genunchi între cei doi era colonelul Bill Eddy, membru al OSS, strămoșul CIA.

Omologul meu de atunci în Arabia Saudită era prințul Muqrin, cel mai tânăr fiu supraviețuitor al lui Abdul Aziz. Muqrin era șeful Serviciului General de Informații al Președinției, serviciul de informații extern. El fusese pilot în Forțele Aeriene și primise educație militară în Statele Unite după ce-și efectuase studiile în Marea Britanie. Vorbea perfect limba engleză și era un bun prieten, însă serviciul lui secret avea resurse limitate.

Muqrin a izbutit să organizeze o reuniune a șefilor serviciilor secrete din statele sunnite regionale pentru a discuta despre Irak. Am șovăit; ar fi însemnat o călătorie scurtă și dificilă, n-ar fi fost un dialog, ci expunerea unor declarații oficiale pregătite din timp și nimeni n-ar fi

împărtășit secrete adevărate. Cu toate acestea, trebuia să particip. Produsul final al muncii noastre a fost o descriere seacă a situației din Irak și câteva declarații modeste de sprijin pentru eforturile depuse în zonă de SUA și coaliție. Înainte de a termina, am sugerat ca data viitoare să încercăm să-i invităm pe irakieni. La urma urmelor, șeful serviciului secret din Bagdad *era* un sunnit.

Prințul Mohammed bin Naif (MBN, cum îi spuneam noi) era șeful atotputernicului Mabathith, serviciul de investigații și de informații interne al regatului și principalul nostru punct de contact în Arabia Saudită. Mohammed fusese educat în Oregon, după care urmase cursuri de formare profesională la FBI și Scotland Yard. Era un profesionist în domeniul antiterorismului incredibil de dur; el a distrus fără milă al-Qaeda în regat, după atacurile acesteia din 2003 asupra complexului de reședințe ale europenilor. În același timp însă el a înființat cel mai bun program de reabilitare a jihadiștilor din lume, bazându-se pe credință și familie pentru a le recâștiga sufletele. Iar când m-a informat despre program în vila lui de pe malul mării, lângă Jeddah, Mohammed a insistat să fiu însoțit de Jeanine - care are un masterat în consiliere.

MBN va fi probabil următorul rege al Arabiei Saudite. În prezent este prinț moștenitor după unchiul său, regele Salman în vârstă de 80 de ani.

O altă escală aproape obligatorie în regiune era Amman, de altfel o escală pe care o salutăm întotdeauna: ospitalitate arabă, mâncare excelentă și o societate destul de progresistă pentru a putea comanda un pahar de vin la hotel fără să te simți vinovat.

Abdullah al II-lea al Iordaniei era la fel de abordabil pe cât era de regal omologul lui saudit, Abdullah bin Abdul Aziz. La un prânz neoficial restrâns din reședința regală din Amman, a trebuit să ne ferim de triciclete și alte jucării ce se revărsau din camera de joacă a copiilor. Când se află în Statele Unite, regele gonește pe motocicletă pe drumuri lăturalnice în compania unui prieten american apropiat, un

fost înalt ofițer din CIA.

Cooperarea strânsă în probleme de securitate dintre iordanieni și americani datează din anul 1951, când tatăl lui Abdullah, Hussein (pe atunci în vârstă de 15 ani), a fost martor la asasinarea bunicului său Abdullah I de către un terorist palestinian pe când perechea regală părăsea moscheea Al-Aqsa din Ierusalim. În mai puțin de un an, Hussein i-a urmat la tron tatălui său bolnav mintal și, cu sprijin considerabil din partea americanilor, a înființat serviciul secret iordanian, Directoratul General de Informații. Păstrarea pe tron a dinastiei hașemite moderate era în interesul ambelor țări.

Cooperarea continuă și în prezent. În decursul uneia dintre vizitele mele la Amman, l-am însoțit pe rege la inaugurarea oficială a centrului de antiterorism al Directoratului General de Informații, un complex construit cu asistență SUA și în care fuseseră prevăzute spații de lucru pentru americani. După ce am părăsit guvernul, tragedia de la Khost din decembrie 2009, care a costat viețile a șapte agenți și contractori ai CIA, a însemnat și moartea unui ofițer de caz din Directoratul General de Informații (un individ de sânge regal, mai exact văr cu regele), cu care lucra Agenția.

N-am avut niciodată impresia că relațiile dintre Abdullah și administrația Bush au fost foarte apropiate. Ținând seama de trecutul său în Iordania, CIA a fost încântată să intervină. Ca și omologul lui saudit, Abdullah a petrecut mult timp discutând cu noi despre pericolele reprezentate de Iran, atât în Irak, cât și în toată regiunea. El a insistat îndeosebi în privința patologiei și finalmente a nebuniei de a câștiga inimile și mințile sunniților cu o armată irakiană dominată de Iran și de milițiile sprijinite de Iran și consolidată cu întăriri din Forțele al-Qods și Gărzile Revoluționare iraniene.

Nu erau plângeri lipsite de substanță; Abdullah își plătea datoriile. La insistențele noastre și împotriva sfaturilor unora dintre liderii săi, regele a devenit în

august 2008 primul șef sunnit de stat care a vizitat Bagdadul. În același an, el l-a primit la Amman pe prim-ministrul irakian Maliki. Din punct de vedere operațional, Directoratul General de Informații a fost singurul serviciu secret sunnit care a acționat în Irak. Deoarece triburile sunnite se aflau de ambele părți ale graniței, a fost un partener neprețuit.

O parte din aceste acțiuni aveau bineînțeles interese proprii. Refugiații irakieni reprezentau o amenințare la adresa stabilității în Iordania. Săracii strămutați din Irak constituiau o povară socială și o amenințare potențială de securitate; bogații care fugiseră făceau ca piața imobiliară din Amman să depășească mult posibilitățile iordanienilor. Ambele grupuri aduceau probleme.

Abdullah dorea de asemenea să discutăm despre palestinieni, care formau acum aproximativ jumătate din populația sa. Eșecul procesului de pace în Orientul Mijlociu, spunea el, îngreuna totul - de exemplu, Iranul și terorismul. Abdullah mai susținea că ori de câte ori ratam o oportunitate se declanșa un ciclu descendent distructiv: credibilitatea Autorității Palestiniene era slăbită, statutul ei ca partener viabil pentru negocieri era diminuat, violența creștea pe măsură ce încrederea în Autoritatea Palestiniană scădea, Israelul se simțea justificat să întreprindă măsuri mai dure (securitate, așezări etc.) și cele două părți se îndepărtau și mai mult.

Relațiile dintre Iordania și Israel nu erau totuși atât de încordate, pentru ca Directoratul General de Informații să nu mă poată preda Mossadului la faimosul pod Allenby peste râul Iordan cu ocazia uneia dintre călătoriile mele. (Am optat pentru varianta aceea în locul călătoriei de 105 km pe C-17 de la Amman la Tel Aviv.)

Au existat și alte servicii secrete care au apelat la ajutorul nostru, în iulie 2007, 23 de misionari creștini coreeni, foarte tineri, foarte sinceri și foarte naivi, au fost răpiți în Afghanistan. Coreea este țara cea mai creștină din Asia, excepțional de evlavioasă, iar tinerii aceia

prezbiterieni lăsaseră ca ardoarea să le întunece judecata.

Directorul serviciului secret coreean a fost însărcinat cu eliberarea lor, așa că a plecat imediat – *nu spre Kabul, ci spre sediul general al CIA* – să ne solicite ajutorul. Avea nevoie de asistență pe teren în Afghanistan și știa unde s-o găsească. Cred că l-am surprins când i-am oferit un agent american care să-l însoțească non-stop. Tânărul respectiv avea o vastă experiență în Afghanistan, dar atuul decisiv a fost etalat când directorul a întrebat prin intermediul translatorului dacă agentul nostru știa ceva coreeană. Fără să aștepte traducerea, ofițerul de caz americano-coreean a răspuns afirmativ și în coreeană, aducând primul zâmbet din ziua aceea pe chipul directorului.

Uneori, legătura cu partenerii noștri aducea satisfacții reale. În iulie 2008, forțele armate columbiene au pus la cale eliberarea spectaculoasă a 15 ostatici, printre care se numărau trei contractori americani, care erau ținuți în captivitate de cinci ani, după ce li se prăbușise avionul de recunoaștere.

Vizitasem Bogotá cu ocazia unei călătorii în cadrul acestor legături. Războiul lung și dur împotriva Forțelor Armate Revoluționare și insurgența alimentată de traficul de droguri creau mari probleme guvernului. Álvaro Uribe, președintele Columbiei, care ducea o politică dură, jucase un rol important după ce ajunsese la putere în 2002, dar nimic n-ar fi fost posibil fără o muncă de culegere de informații constantă, pe termen lung, discretă și intensă. Genul de activitate care nu ajunge niciodată în ziare sau în știrile TV.

Când am citit planul propus de columbieni pentru eliberare, am crezut că era scenariul unui film de categoria B. Două elicoptere camuflate în aparate ale unor ONG-uri. Un transfer fictiv al deținuților către conducerea FARC. Militari columbieni jucând rolul de gardieni din Forțele Armate Revoluționare. Am clătinat din cap și am rostit:

— O, da. Asta va merge. Cum să nu!

Dar a mers într-adevăr! Cei trei americani eliberați,

al căror loc de detenție fusese de ani de zile principala noastră prioritate în culegerea de informații din Columbia, au fost atât de păcăliți, încât unul dintre ei s-a împotrivit transferului și a refuzat să meargă. A fost de acord să coopereze numai după ce un „gardian” s-a aplecat spre el și i-a șoptit la ureche:

— Ai încredere, ai încredere-n mine.

Americanii eliberați au vizitat CIA la scurt timp după eliberare. Și mai emoționantă a fost insistența membrilor din echipa de salvare Columbiană de a vizita de asemenea Langley. Am stat împreună cu ei în sala mea de conferințe și mi-au prezentat neoficial desfășurarea operațiunii. Am făcut o mulțime de fotografii, iar ei mi-au dăruit survenire pe care le păstrez și acum în biroul de acasă. Recunoștința a fost puternică de ambele părți.

Una dintre cele mai neobișnuite (și productive) dintre relațiile noastre cu partenerii nu a fost însă cu o entitate străină, ci... cu Departamentul de Poliție al orașului New York City (NYPD). Ulterior, legăturile acestea au devenit controversate, dar noi am considerat tot timpul că New York-ul reprezenta un caz special, o metropolă nu doar americană, ci și internațională. Mai bine de o treime din locuitorii orașului se născuseră în străinătate. Iar New York-ul figura cu certitudine în vârful listei de ținte al-Qaeda.

Primarul Bloomberg și Ray Kelly, șeful poliției newyorkeze, un tip dur, au părut să fie de acord cu noi.

Cooperarea a început neoficial, cu un analist în antiterorism din CIA care lucra în New York și care a transmis la NYPD date despre amenințări. S-a intrat apoi într-o fază mai avansată când Kelly l-a angajat pe Dave Cohen, fostul șef al operațiunilor CIA și șef adjunct al analiștilor, care lucra tot în New York, pentru a-i înființa o divizie de informații. Cohen a construit o structură familiară: un directorat pentru operațiuni (culegere de informații) și un directorat pentru analiză.

Culegerea de informații interne a fost dintotdeauna

opusă valorilor predominante ale societății americane. CIA nu se ocupă cu așa ceva; este dincolo de statutul Agenției. Autoritățile de urmărire penală ezită să acționeze în absența unei infracțiuni. Dacă nu există delikte, nu există nici investigații. Fără directive din partea noului procuror general (care au apărut abia în decembrie 2008), FBI-ul avea să fie mereu restricționat. În plus, NYPD era mai bine calificat pentru așa ceva – polițiștii își cunoșteau perfect teritoriul și recunoșteau imediat coordonatele amenințărilor.

Am decis să introducem un analist în organizația lui Cohen. La fel ca în cazul celorlalți parteneri ai noștri, el putea să ajute la punerea într-un context global a informațiilor derivate pe plan local. Putea de asemenea să lucreze cu NYPD pe matricea amenințărilor zilnice, care era un catalog aproape fără Urnite al pericolelor. Împreună cu NYPD, el studia amenințările locale la adresa New York-ului și le clasifica. La urma urmelor, semnalările fals pozitive în industrii precum serviciile fiscale ar duce la irosirea a mihoane de dolari. Amenințarea trebuia să fie reală.

Multe dintre acestea funcționau mai mult sau mai puțin înainte de sosirea mea și n-am văzut niciun motiv să le schimb, în 2007 am fost de acord cu aprobarea oficială a sediului general în privința aranjamentelor ad-hoc. FBI-ul n-a fost încântat și sunt sigur că noi am exercitat presiuni pentru minimum un paragraf sau două din protocolul de colaborare cu ei, dar, așa cum s-a exprimat un senior al meu:

— Țsta-i lucrul corect pe care să-l facem și, în plus, nu te trimite nimeni la închisoare pentru protocoale de colaborare.

Noi practic am oferit NYPD-ului instruire în cursul nostru despre activități pe teren de la Fermă. Ideea era să-i ajutăm să-și dezvolte instrumentele necesare (deoarece aveau într-adevăr relații cu parteneri în străinătate), să le oferim o imagine conjuncturală a activității antiteroriste și

să-i învățăm să recepționeze amenințările de contrainformații.

Ori de câte ori m-am aflat în New York, am căutat să-l vizitez pe șeful poliției Kelly. Ne-am împrietenit de la prima mea vizită, când mi-a arătat cu mândrie biroul masiv al unuia dintre predecesorii săi, Theodore Roosevelt. Kelly și cu mine aveam opinii similare despre multe subiecte (de exemplu, despre *New York Times*). Până și azi port uneori butoni NYPD la cămașă; sper că și el poartă butonii CIA pe care i-am făcut cadou.

În anul 2012, doi reporteri întreprinzători de la Associated Press au obținut Premiul Pulitzer pentru jurnalism de investigație pentru o serie de articole despre efortul depus de NYPD în lupta antiteroristă și despre rolul jucat de CIA în acel efort. În mod deliberat, articolele ridicau îngrijorări despre libertățile civile, dar deși Agenția a recunoscut că contribuția ei ar fi putut beneficia de pe urma unui control mai atent, CIA părea să dea glas consensului țării și al orașului când a răspuns: „După 11 septembrie, CIA a sporit cooperarea antiteroristă cu poliția. Este greu de imaginat că cineva poate sugera că această colaborare a fost improprie sau neașteptată”.

Iar noi n-am sugerat niciodată că acesta era un model generalizat. New York-ul este unic - ca demografie, ca mărime, ca amenințări. NYPD își ținea sub control misiunea principală, lupta împotriva infracționalității, iar simpla sa mărime (35.000 de polițiști în uniformă, adică de aproape trei ori mai mult decât următorul corp polițienesc, cel din Chicago) îi conferea suficientă greutate. NYPD a avut de asemenea un șef puternic în persoana lui Kelly și susținere politică neabătută din partea primarului Bloomberg.

Potrivit estimărilor lui Dave Cohen, New York City a fost ținta a 17 comploturi teroriste între 2002 și războiul din 2011 - 2013 generat de articolele de la Associated Press. Nici măcar unul dintre ele n-a fost opera organizației al-Qaeda. Multe au contribuit la situația

aceea, printre care și programul nostru. Trăgând linie, NYPD a fost unul dintre partenerii cu care am avut cele mai bune relații.

Nu este probabil surprinzător că China nu se afla la același nivel în privința relațiilor din domeniul serviciilor secrete, deși era o țară destul de importantă pentru a zbura acolo ca să mă întâlnesc cu un omolog - șeful a ceea ce noi numeam 3PLA, Departamentul al Treilea al Statului-Major al armatei, care răspundea de informațiile rezultate din semnale. Gazda mea a fost extrem de amabilă, banchetele au fost spectaculoase și aveam realmente subiecte comune de îngrijorare - de exemplu, intențiile și progresele tehnice ale rușilor.

Am întâlnit de asemenea unii politicieni în Palatul Parlamentului, aflat lângă renumita piață Tiananmen. Sălile din Palatul Parlamentului poartă numele provinciilor chineze și, în mod deliberat, întâlnirile noastre au avut loc în sălile Taiwan și Tibet, provincii asupra cărora suveranitatea Chinei este contestată. Chinezii nu ratează niciodată ocazia de a sublinia ceva.

Deși omologul meu era foarte politicos, nu același lucru puteam spune despre escorta noastră. Într-un caz, un șofer chinez încăpățânat nu voia să se dea la o parte din drumul micului nostru convoi care gonea spre o întâlnire. Când l-am depășit până la urmă, am putut vedea în oglinda retrovizoare că polițiștii dintr-un echipaj l-au tras pe dreapta, l-au scos din mașină și au început să-l bată. Ulterior, pe când vizitam Orașul Interzis, un grup de bodyguarzi solizi, în costume negre, îi îmbrânceau pe turiștii chinezi într-o parte și-n alta ca să ne deschidă drum. Ne-am prefăcut obosiți și am cerut să plecăm cât mai repede.

M-am întrebat cum credeau chinezii că vom reacționa față de aceste incidente. Oare ne cunoșteau atât de puțin încât să creadă că nu ne va păsa? Sau poate că de fapt ne cunoșteau, dar nu le păsa lor? Sau poate că încercau să expedieze alt mesaj? În acest caz, nu l-am

înțeles.

Ținând seama de numărul mare al acestor activități de legătură cu partenerii, este surprinzător că nici Steve, nici eu nu am fost la Moscova în timpul mandatului nostru comun. Cred că obiceiurile vechi dispar greu. Aveam prea puțină încredere în ruși și în singurul domeniu în care ar fi trebuit să avem interese comune: terorismul. Adesea Moscova combina extremismul violent cu opoziția legitimă.

Rezidentul rus, ofițerul superior de informații din ambasada lor de la Washington, a venit odată la CIA pentru prânz și discuții, întâlnirea a fost destul de plăcută, dar după plecarea rusului, șeful meu de cabinet le-a cerut celor de la securitate să-mi scaneze biroul și salonul de mese în căutarea microfoanelor.

În privința aceasta am greșit. Sub conducerea lui Putin, Rusia a revenit în forță pe scena internațională. Întâlnirile cu ei nu ar fi oprit desigur nimic, totuși ne-ar fi oferit indicii utile despre viziunea Federației Ruse și ne-am fi creat legături la fel de utile în serviciile ruse, despre care știam că alimentau paranoia lui Putin vizavi de intențiile Statelor Unite și Occidentului. Uneori, legăturile înseamnă mai mult decât simplul schimb de informații.

George Tenet dovedise asta. El fusese omul de legătură într-o relație complexă cu palestinienii și Yasser Arafat. Pe când era directorul operațiunilor, adjunctul meu Steve Kappes negociase o parte semnificativă din eliminarea armelor de distrugere în masă ale Libiei cu Moussa Koussa, șeful serviciului secret al lui Gaddafi.

Ulterior, am avut și eu o ocazie similară cu pakistanezii (capitolul 18).

Revoluție în Egipt. Ostatici pe lanțul Anzilor și în munții Hindukuș. Blindate rusești în Caucaz. Statele Unite au singurul serviciu secret din lume cu o viziune globală – asta se și așteaptă din partea lui. CIA a încercat mereu să fie pe măsura acestui rol, dar după 11 septembrie sarcina a devenit foarte dificilă. Așa cum i-am spus ulterior lui Leon Panetta, când era vorba despre al-Qaeda noi eram și

forța combatantă a Statelor Unite.

La câțiva ani după ce ieșisem din guvern, mi-am trecut în revistă informațiile de joi dimineață pe care le ținusem președintelui și m-a surprins cât de mult se concentraseră asupra terorismului, iar în cadrul terorismului cât de mult se referiseră la Asia de Sud: Pakistan și Afghanistan. Iar în ultimele șase luni ale administrației, acoperisem practic în fiecare ședință vânătoarea Țintei de mare importanță-1 (adică bin Laden) și a Țintei de mare importanță-2 (Zawahiri). Eforturile noastre erau cu certitudine concentrate⁵¹.

Obsesia antiterorismului mă urmărea în 2011, când Dave Petraeus m-a vizitat acasă, pregătindu-se de audierea pentru confirmare ca director al CIA. El și soția lui, Holly, ne-au asediat pe Jeanine și pe mine cu întrebări despre viața în Agenție, în timp ce mâneam prăjitură cu cafea și beam suc în bucătărie.

Când soții Petraeus se pregăteau de plecare, l-am oprit pe Dave pentru o ultimă observație.

— Dave, i-am spus, niciodată CIA n-a semănat mai mult ca acum cu OSS-ul.

Mă refeream la Biroul de Servicii Strategice, unitatea de acțiune directă din al Doilea Război Mondial, aflată sub conducerea lui William „Wild Bili” Donovan.

— Dar nu este OSS, am continuat eu. Este serviciul de spionaj global al țării. Iar tu va trebui să lucrezi în fiecare zi – așa cum a trebuit s-o fac eu și așa cum sunt sigur că a trebuit s-o facă Leon – pentru a impune această realitate atât ție, cât și Agenției.

„Și să te asiguri că vei proceda astfel încât țara să nu devină mai vulnerabilă în fața terorismului”, m-am gândit în același timp. „Grea sarcină”.

OPTSPREZECE

„NU VOM PUTEA EXPLICA LIPSA NOASTRĂ DE

51 Concentrarea eforturilor este răsplătită. În decembrie 2008, l-am informat pe președintele Bush că ne apropiam de Abu Ahmed al-Kuwaiti, curierul lui bin Laden, și de indiciul final al găsirii lui în Abbottabad (n.aut.).

ACȚIUNE”.

y

WASHINGTON, DC, 2002 - 2009 ȘI ULTERIOR

— *Ești sigur că ei sunt acolo? Întreabă cel care va lua decizia.*

— *Da, domnule.*

— *Și ești sigur că sunt ei?*

— *Avem HUMINT bun. Am urmărit cu flux video. SIGINT verifică acum și a confirmat că sunt ei. Se află acolo.*

— *De cât timp ați descoperit ținta și cine mai este acolo?*

— *De două ore. Familia se află în clădirea mare. Cei pe care-i vrem noi sunt în clădirea pentru oaspeți de alături.*

— *Nu sunt la distanță mare.*

— *Nu, domnule, totuși sunt destul de departe. Iar acolo mai este o clădire auxiliară mică. În trecut am văzut indivizi din al-Qaeda folosind-o când s-au oprit aici. Urmărim locul de mult timp. Și ei îl folosesc de mult timp. Este într-adevăr un complex familial.*

— *În clădirea cea mică se află cineva acum?*

— *Nu știm. Probabil că nu. După ce Predator a descoperit ținta, n-am mai văzut pe nimeni.*

— *Care-i probabilitatea letală în clădirea pentru oaspeți cu o GBU [GBU-12, bombă de 250 kg ghidată prin laser]?*

— *Probabilitate maximă. Credem că familia nu va păți nimic.*

— *Credeți că nu va păți nimic?*

— *Așa ar trebui. Am făcut simularea, dar nu poți fi sigur niciodată. Pot exista defecte de structură. Ar trebui să iasă fără probleme din casă.*

— *Și dacă am folosi două Helire [proiectile mult mai mici cu focuase de 10 kg]?*

— *Clădirea familiei n-ar fi atinsă de energia proiectilelor. N-ar păți nimic. Dacă lovim încăperea*

corectă din clădirea pentru oaspeți, îi ucidem pe ambii. Totuși pereții interiori pot & groși. Dacă nu lovim încăperea corectă, sau dacă unul dintre ei a ieșit la toaletă...

În cameră urmează o tăcere prelungă.

În cele din urmă, cel responsabil pentru decizie rostește:

— Folosiți Helliâre-urile așa cum ai zis.

Un asistent iese din cameră pentru a duce mesajul la centrul de operațiuni.

Urmează o altă pauză prelungă.

— Mai povestește-mi o dată despre tipii ăștia.

— Sunt operatori al-Qaeda majori, domnule [amintește numele și trecutul lor]. Încercăm de mult să dăm de urma lor. Sunt realmente atenți. Au fost greu de găsit. Sunt implicați în comploturi interne. Ei sunt prima echipă. În mod sigur au cazier.

Altă tăcere. Îndelungată.

— Folosiți GBU.

Un alt operator, superior, sare de la masă și aleargă după primul.

— Și clădirea cea mică pe care ei o folosesc uneori ca dor...

— Da, domnule.

— După explozia GBU, dacă ies bărbați de vârstă militară...

— Da, domnule?

— Omorâți-i.

După mai puțin de o oră, factorul decizional este informat din nou.

— Domnule, cele două ținte sunt moarte. Clădirea familiei n-a fost avariată, dar au părăsit toți complexul. Destul de speriați. Au plecat repede. Nimeni n-a încercat să vadă dacă există supraviețuitori în clădirea pentru oaspeți. Nimeni n-a ieșit din clădirea cea mică. Noi n-am tras în ea.

— Bine.

Asasinarea țintelor a devenit o parte centrală din tactica americană de război, iar pentru a le comite legal și eficient ai nevoie de genul de informații foarte precise și detaliate reflectate în episodul de mai sus. Ai nevoie de asemenea de decizii politice și operaționale foarte dificile.

CIA este implicată în această privință și a recunoscut că are interese informative și joacă un rol operațional în folosirea dronelor de către guvernul SUA. Bineînțeles, multe detalii privind dimensiunile intereselor și ale rolului respectiv rămân clasificate, dar pot spune că în timpul pe care l-am petrecut în Agenție am fost expus la diverse aspecte ale acestui efort și am fost martor la genul de decizii descrise mai sus. Deși nu voi discuta amănunte, pot adăuga că – ținând seama de cei aproape 40 de ani pe care i-am petrecut ca ofițer al Forțelor Aeriene și în alte posturi de conducere pe care le-am avut în comunitatea serviciilor secrete – am fost într-o poziție unică pentru a înțelege, aprecia și susține aceste eforturi. La urma urmelor, sunt în aceeași măsură aviator cât și lucrător în domeniul informațiilor.

La două săptămâni după sosirea la Langley, am primit o notă scrisă de mână din partea lui Stan McChrystal, șeful Comandamentului Comun pentru Operațiuni Speciale. CIA și operațiunile speciale își revendică o descendență comună în Biroul de Servicii Strategice din al Doilea Război Mondial și în întemeietorul acestuia, Wild Bill Donovan. O statuie a lui Donovan se află la intrarea în clădirea originală a sediului central CIA⁵².

52 Pe când mă pregăteam să părăsesc CIA, omologul meu britanic John Scarlett mi-a dăruit o copie înrămată a telegramei pe care șeful stației MI6 din Washington o expediasse în timpul războiului la Londra și în care îl prezentase pe Donovan cartierului său general. „Este imposibil de subliniat îndeajuns importanța vizitei lui DONOVAN. El are înBuență dominantă asupra KNOX, înBuență majoră asupra lui STIMSON, înBuență prietenoasă de consiliere asupra lui HULL și asupra Președintelui. Este catolic, american de descendență irlandeză, republican, dar este privit cu încredere de democrați, cu un dosar excepțional în război, ceea ce-l plasează într-o poziție unică pentru a ne promova obiectivele aici. "Aflații noștri britanici apreciază istoria (și

Forțele coaliției tocmai îl lichidaseră pe Abu Musab al-Zarqawi, șeful nemilos al organizației al-Qaeda în Irak. McChrystal înțelegea mai bine decât cei mai mulți importanța informațiilor în vânătoria lui AMZ. Nota lui era simplă: „Mike, mulțumiri tuturor oamenilor tăi. Stan”. „Îndepărtarea teroriștilor de pe câmpul de luptă” era eufemismul utilizat de Statele Unite pentru uciderea sau capturarea unui membru al-Qaeda. Ambele metode erau utile, totuși preferam capturarea, pentru a putea exploata posibila valoare informațională a unui deținut. Așa ceva devenea însă tot mai greu, chiar și în Irak și Afghanistan, unde armata americană controla mediul, iar în afara zonelor respective era posibil tot mai rar.

Eram pregătiți să recomandăm acțiuni directe mai frecvente. Știam că amenințarea crescuse la niveluri intolerabile, atât pentru soldații americani din Asia de Sud, cât și pentru interiorul Statelor Unite. Îi vedeam pe teroriștii antrenați sărind de pe motociclete, ocupând poziții de tragere și apoi deschizând focul asupra unor ținte simulate.

Eram de asemenea convinși de calitatea informațiilor culese care puteau susține o campanie de atacuri foarte precise. Nu revendicam perfecțiunea. La sfârșitul anului 2006, informațiile dobândite permiseseră un atac asupra unui terorist suspect, olog de un picior, din rețeaua Haqqani. S-a dovedit că bărbatul omorât era într-adevăr afiliat cu Haqqani, însă nu era căpetenia căutată. Din cauza abundenței de mine terestre din ultimele decenii, în Asia de Sud existau o mulțime de teroriști ologi de câte un picior.

Am cerut explicații complete pentru identificarea greșită. Nu au existat eschivări sau scuze. Oamenii s-au căit pe deplin, poate chiar excesiv. Fusese ucis un om rău, dar nu ținta.

Am reflectat pentru scurt timp, după care le-am cerut să studieze ce se greșise și să aducă corecții, dar să-și

păstreze concentrarea privind drept înainte.

— Eu mă voi ocupa de oghnda retrovizoare.

Mai târziu în decursul aceleiași zile am trimis vorbă că „dacă găsiți altă țintă pe care s-o nominalizați în după-amiaza asta, continui să fiu interesat” Era un vot de încredere. Ulterior am aflat că a fost foarte important pentru echipa care se ocupa de stabilirea țintelor.

Știam că puteam face asta. La începutul anului 2008 eram convins că comunitatea serviciilor secrete putea să furnizeze în mod uzual informații amănunțite, care să indice cu precizie țintele. Sarcina noastră era să convingem restul guvernului că puteam profita de asta și că trebuia s-o facem.

Mai dețineam și un alt avantaj despre care știam că nu va dura o veșnicie. În calitate de director al CIA, puteam sta de vorbă cu *acest* președinte în fiecare săptămână, fără niciun fel de filtre intermediare. Cine putea ști cum avea să fie situația peste un an?

În fiecare dimineață de joi îl informam pe președintele Bush despre culegeri de informații sensibile și despre acțiuni sub acoperire, și am început să folosesc ședințele respective pentru a atrage atenția asupra influenței crescute a al-Qaeda și asupra insolentei manifestate în zonele tribale administrate federal din Pakistan. Principalul meu analist în acest domeniu era un absolvent înalt și subțire de la Notre Dame, care trăia și respira pentru munca lui. El mă informa aproape zilnic și eu încercam să transmit președintelui cele aflate. Ideea esențială era că situația putea fi, desigur, rea pentru Afghanistan și soldații noștri de acolo, însă devenea în mod fundamental o aiâienințare pentru *teritoriul Statelor Unite*.

Eu n-am spus niciodată cuvintele următoare președintelui, vicepreședintelui sau lui Steve Hadley în prima jumătate a anului 2008, dar dacă am fi rezumat toate informările noastre la numai o frază, esența ei ar fi fost: „*Știind tot ce știm acum, după următorul atentat nu vom putea explica lipsa noastră de acțiune*”.

Am repetat tema aceasta în vara lui 2008, când am prezentat amenințarea, informațiile noastre și răspunsurile potențiale în fața unei largi reuniuni de oficiali din CIA, Departamentul de Stat și Departamentul Apărării, care s-a ținut în Dubai. În jargonul birocrăției federale așa ceva se numește „socializarea unei idei” Participanții au părut că înțeleseseră despre ce era vorba.

Treptat, guvernul american a început să se impbec împotriva organizației al-Qaeda în regiunea de graniță a Afghanistanului cu

Pakistan. Un șef de operațiuni charismatic din al-Qaeda a fost ucis la începutul anului 2008. Lovitura a fost precisă și curată, iar ținta atât de importantă, încât până și reacțiile regionale au fost amuțite.

Mai târziu spre sfârșitul anului, un alt lider al-Qaeda, activ în plănuierea de atentate în Occident, a fost ucis împreună cu câțiva locotenenți într-o lovitură similară, cu precizie similară și cu reacții la fel de reținute.

Între cele două evenimente, un complex asociat cu teroristii a fost lovit după întrunirea unui grup acolo. Același rezultat. Aceeași reacție.

La mijlocul verii, rachete Hellfire au ucis un alt șef operativ al-Qaeda (care fusese activ în programul lor de arme de distrugere în masă și pe capul căruia se pusese o recompensă de 5 milioane de dolari în programul american „Rewards for Justice”) și un grup de asistenți ai săi pe când dormeau într-o curte pentru a se feri de căldura toridă a verii.

Statele Unite începuseră în sfârșit o campanie intensă și susținută de asasinate cu țintă în Asia de Sud, utilizând drone.

Progresul înregistrat fusese bun, însă știam că trebuia să înaintăm cu grijă. Steve Hadley le-a reamintit tuturor că greșelile, mai ales cele comise timpuriu, ar fi fost devastatoare. El a adăugat că totul trebuia să se desfășoare într-un ritm digerabil pentru cetățenii americani, dar mai ales pentru țările străine.

De asemenea, foarte repede a devenit clar că unele lucruri *nu aveau* să fie digerabile. La începutul lunii septembrie, soldați americani au pătruns pe o distanță mică în Waziristan în urmărirea militanților. Deși incursiunea a fost încununată de succes, nu fusese „curată” și au existat plângeri referitoare la pierderi civile. Islamabadul a răspuns foarte vehement, înaintând un protest oficial, Parlamentul a adoptat o rezoluție în care condamna acțiunea, iar ambasadorul Patterson a fost chemat la Ministerul de Externe pentru a fi muștruluit. S-a raportat că Ahmed Shuja Pasha, directorul general al operațiunilor militare, de obicei un individ foarte stăpânit, își „ieșea complet din minți” când discuta despre raid. Pakistanezii au închis de asemenea pentru o zi cruciala autostradă

Torkham, un gest menit să ne aducă aminte că Statele Unite și NATO depindeau de îngăduința Pakistanului de a utiliza ruta aceea de aprovizionare vitală spre Afghanistan.

Într-un mod anormal (dar salutar) este posibil ca raidul să fi făcut mai acceptabile pentru pakistanezi atacurile vizate cu drone de-a lungul graniței. De asemenea, toleranța pakistanezilor a părut să crească spre sfârșitul lunii septembrie când un terorist sinucigaș aflat la volanul unui camion a omorât mai bine de 50 de persoane într-un atentat asupra hotelului Marriott din Islamabad. Unii au mers chiar până acolo încât au afirmat că războiul împotriva terorismului trebuia să fie acum și un război împotriva Pakistanului.

Potrivit surselor disponibile public, în ultimele șapte luni ale administrației Bush au existat aproape 30 de atacuri precum cel asupra ofițerului operativ din domeniul armelor de distrugere în masă, adică de aproape trei ori mai mult decât în toți cei patru ani anteriori. Aceleași surse raportează că au fost omorâți 18 lideri al-Qaeda și talibani de nivel senior și mediu.

Informațiile pe baza cărora au fost efectuate

loviturile respective au fost foarte amănunțite, bazate pe HUMINT, culegeri de informații tehnice și urmărirea aproape neîntreruptă a dronelor Predator. Loviturile au fost mai cu seamă efective în cazul liderilor operaționali al-Qaeda, care au fost siliți să se deplaseze și să comunice. Ei nu-și puteau îngădui să stea locului ascunși, așa cum făceau bin Laden și Zawahiri, a căror principală contribuție la mișcare a fost practic supraviețuirea.

Asta nu înseamnă că nu ne interesau liderii de vârf și că nu ne străduiam din răspuțeri să dăm de urma lor. Îmi amintesc și acum informarea pe care am primit-o la sfârșitul anului 2007 sau începutul anului 2008 din partea celulei noastre bin Laden care anunța că avea o pistă promițătoare legată de un curier care i-ar fi putut conduce la bin Laden. De asemenea, nu ne-au lipsit nici imboldurile executive, deoarece, în ultimele șase luni ale administrației sale, președintele Bush începea majoritatea informărilor mele de joi dimineața cu simpla întrebare „Ei bine?”, după care îmi reamintea câte zile îi mai rămăseseră din mandat.

Unica mea apărare era să-i arăt organigrama cu liderii operaționali importanți pe care-i urmăream și să atrag atenția asupra numărului tot mai mare de X-uri care le acopereau fețele.

Au existat și alte atacuri, poreclite de presă „atacuri după semnătură”, concepute pentru a distruge locuri și activități al-Qaeda cunoscute, chiar dacă nu se știau identitățile specifice. Unii le-au criticat ca fiind nediscriminante. Nu au fost deloc așa.

De fapt, informațiile ce stăteau la baza acestor atacuri erau destul de solide, deoarece aveau *întotdeauna* multiple fire și un trecut îndelungat. Cum altfel să emiți o judecată despre un complex specific, acum, cu indicii vizibile? Volumul datelor era aproape enciclopedic.

Multe astfel de lovituri au dus de fapt la omorârea unor ținte de mare valoare, a căror prezență era suspectată, dar care nu era certă. Iar noi nu ne scuzam pentru uciderea teroriștilor de rang inferior. Statele Unite

considerau că atacurile acestea erau acte legitime de război împotriva unei forțe inamice înarmate, iar în război este în mod regretabil necesar să ucizi și infanteriști. Atacurile după semnătură au avut ca efect reducerea rezervelor inamice și a sentimentului de siguranță al conducătorilor al-Qaeda. Ele au avut în plus efectul indirect al protejării surselor și metodelor culegerii de informații, deoarece, de pe teren, era posibil ca loviturile să fi părut mult mai aleatorii decât erau în realitate.

În scurt timp, rapoartele de informații au început să ne confirme succesul. Vulnerabilii conducători al-Qaeda erau cu adevărat neliniștiți. Atacurile erau percepute ca brutale și necruțătoare și împotriva lor nu existau soluții evidente. Practic nu aveau unde să se ascundă.

Peste câțiva ani, în 2015, un proces în instanțele americane împotriva unui membru al-Qaeda a determinat guvernul să desecretizeze opt documente din mulțimea de scrisori ale lui bin Laden capturate în 2011 la Abbottabad. Corespondența purtată de bin Laden cu principalii lui locotenenți în 2010 este remarcabilă prin candoare și confirmă culegerea și interpretarea corectă a informațiilor de către noi atât înainte („țintirea”), cât și după („efectele intenționate”) începerea loviturilor.

Scrisorile confirmă de asemenea că am înțeles corect amenințarea la adresa Occidentului și a teritoriului american. Ele abundă în referiri la indivizi străini care susțin al-Qaeda sau care participă la instruirii și pregătiri. Lista include cetățeni sau rezidenți din Uzbekistan, Turcia, Azerbaidjan, Tadjikistan, Germania, Bulgaria, Marea Britanie, Australia, Canada, Insulele Maldive, Kurdistan, Libia, Siria, Liban, Algeria, Iran și SUA.

Poziția centrală a Statelor Unite ca țintă nu este niciodată uitată, într-o scrisoare, bin Laden subliniază că „operațiunile desfășurate în interiorul Americii se numără printre cele mai importante acțiuni ale Organizației, atât timp cât sunt posibile, deoarece afectează securitatea și economia poporului american în întregul lui”.

Bin Laden recomandă ca un frate german să ofere „o idee despre cum se face treaba în America” După aceea, el identifică un american (Azzam al-Amnki) „care poate căuta cercetările postate pe internet de centre occidentale, mai ales americane. El poate de asemenea să traducă ce este util pentru frați în acest domeniu și să-și scrie opiniile despre activitatea din interiorul Americii”. Bin Laden sugerează chiar ca Azzam să țină cursuri de limba engleză pentru unii.

Scrisorile dezvăluie stresul incredibil perceput în interiorul organizației în urma loviturilor. Ele par o serie de epitafuri ale unor lideri din al-Qaeda cu care bin Laden era apropiat. „Transmit condoleanțe în privința marelui nostru frate Sheikh Said... care a murit ca un martir în urma unui atac al unui avion-spion... Cred că trebuie să-i anunțăm decesul, deoarece este un lider care s-a adresat Ummei [comunitatea credincioșilor musulmani] și Umma îl cunoaște”.

„Loviturile avioanelor-spioncontinuă... Fratele nostru Al-sa di [Insanullah]... este martirul cel mai recent. El a fost omorât acum o săptămână, tot de raiduri aeriene... Comandanții de nivel mijlociu și membrii ștaifului sunt afectați de ucideri. Compensarea pierderilor merge încet”.

„Vă informez despre moartea fratelui Hamzah Al-Jawfi... Ea a fost cauzată de avioane-spion în sudul Waziristanului; și alții au fost omorâți odată cu el, dar deocamdată nu le știm numele cu certitudine”.

„Chestiunea a devenit mai complicată după omorârea lui Muhammad Khan și a fratelui Mu’awiyah Al-Balushi... Ei plecaseră să descopere niște locuri... iar la întoarcere au fost de asemenea martirizați printr-o lovitură aeriană”.

Atacurile după semnătură îi epuizau pe inamici atât fizic, cât și psihologic. Un locotenent al lui bin Laden s-a plâns după „uciderea a 20 de frați în același loc în ziua de Eid”, când se „strânseseră pentru sărbătoare, în ciuda dispozițiilor noastre și a insistențelor de a nu se aduna în același loc... dar uneori ei discută chestiuni și iau propriile

lor decizii”.

Al-Qaeda a ajuns să respecte serviciile secrete americane. „După cum vedem lucrurile, bazându-ne pe propriile analize, ele monitorizează constant câteva ținte potențiale sau confirmate. Le atacă însă doar dacă descoperă în interior o țintă umană valoroasă, sau o reuniune, sau în momente dificile (de exemplu, atacurile de răzbunare)”. Ultima afirmație nu era adevărată, dar era foarte bine că ei credeau așa.

Aparenta omniprezență a misiunilor de recunoaștere și caracterul neașteptat al loviturilor îi uzau. „Așa cum știi”, scria un raport adresat lui bin Laden, „toți simt amenințați – atâta timp cât se mișcă – de rachete”. Și: „Loviturile avioanelor-spion continuă... Avioanele dau roată aproape zilnic pe cer”.

Cei de pe teren l-au implorat pe bin Laden: „Am dori îndrumările tale. Mai ales în privința acestei idei: reducerea activităților, ceea ce ar însemna anularea multor operațiuni, astfel încât să ne putem mișca mai puțin și să fim mai puțin expuși loviturilor”.

A fost prezentată și o sugestie: „Unii frați ar prefera să evităm erodarea (pierderea staffului, liderilor și vechilor elite ale organizației). Ideea este ca unii frați să călătorească în zone «sigure» cu familiile lor, pur și simplu pentru protecție. Ei ar rămâne acolo până la trecerea crizei, poate unu-doi ani”. Autorul oferă idei pentru refugii sigure: Sind, Baluchistan, Iran.

După două luni, bin Laden este de acord că ar trebui să se refugieze în zone mai sigure, să „stea liniștiți și să reducă la minimum deplasările”.

Toată această corespondență desecretizată din captura făcută la Abbottabad data din 2010, dar era coerentă cu tabloul de informații pe care îl completam spre sfârșitul anului 2008. Loviturile aveau impactul pe care-l doream și la care ne așteptam. Corpul al-Qaeda principal aflat de-a lungul graniței Afghanistanului cu Pakistan era mai preocupat de propria supraviețuire decât de

planificarea amenințărilor la adresa noastră.

Cu toate acestea, în cadrul guvernului exista neliniștea că această campanie va putea dezintegra relația deja periclitată cu Islamabadul. Alții au sugerat că s-ar putea crea haos pe teren. Odată am replicat sec:

— Poate că da, însă haosul nu este un „refugiu sigur”. Nu uita, aici este vorba despre amenințări la adresa solului american.

Obiectivul nostru nu era totuși haosul, ci al-Qaeda. Daunele colaterale rămâneau o problemă îngrijorătoare și Statele Unite acționau din răspuțeri pentru a le evita.

În lovitura împotriva ofițerului operativ din domeniul armelor de distrugere în masă de care am amintit mai devreme, nepotul lui dormea pe un pat pliant lângă el. Rachetele Hellfire au fost atent direcționate pentru ca energia și schijele lor să nu se îndrepte spre băiat, ci doar spre bunicul lui. Așa s-a procedat, însă n-a fost îndeajuns.

Bunicul era un terorist foarte periculos, care avea un depozit de substanțe chimice pe care intenționa să le utilizeze. Era greu de localizat și oamenii își riscau viețile pentru a-l găsi. Statele Unite au apăsât pe trăgaci. Am regretat sincer moartea copilului.

Întotdeauna încercam să ne autodepășim. Examinând cu atenție înregistrările video după o lovitură de succes, puteai să discerți retrospectiv – când GBU se afla în aer și gonea spre un depozit de arme – o femeie evident îngrozită, care reacționa la explozia anterioară a altui proiectil și părăsea un loc relativ sigur fugind împreună cu câțiva copii mici drept în calea celeilalte rachete. Asta ne-a determinat să fim mai atenți la ținte *când erau lovite* pentru a evita asemenea situații.

În ciuda unor asemenea incidente, cred că pot aprecia în mod onest că programul de asasinat cu țintă a fost cea mai precisă aplicare a puterii de foc din istoria conflictelor armate.

Acuratețea și eficiența acestei campanii a guvernului SUA s-a numărat printre întrebările ce mi-au fost puse de

președintele ales

Obama în decembrie 2008. El a fost foarte atent. Greg Craig, consilierul lui, mi-a mărturisit ulterior că opiniile mele îl convinseseră pe președintele ales de utilitatea programului. Nu simt sigur dacă mai avea nevoie să fie convins, dar odată instalat la Casa Albă, președintele Obama a dublat numărul asasinatelor cu țintă, cu un efect spectaculos, după cum atestă documentele de la Abbottabad.

Al-Qaeda principală, organizația inițială din Afghanistan și Pakistan, a fost redusă la nivelul unei entități fără fond, iar asta cu mult înainte de uciderea lui bin Laden. Ovațiile și uralele ce au răsunat pe Pennsylvania Avenue și în piața Lafayette în noaptea morții lui bin Laden au exprimat probabil sentimentul încheierii unui capitol pentru o mare parte din populație (și de asemenea pentru profesioniștii din informații, bazându-mă pe apelurile telefonice pe care le-am primit în noaptea aceea). Însă la momentul respectiv Statele Unite îi lichidau pe șefii de operațiuni din al-Qaeda, în mod uzual și în serie, de trei ani.

Cu cât au continuat însă mai mult, atacurile cu drone au devenit tot mai controversate. O parte a controverselor au reprezentat-o inevitabilele revendicări (exagerate, dar nu pe de-a întregul inexacte) de daune colaterale. O altă parte a fost efectul traumatizant al acestor asasinate asupra populațiilor locale (perfect adevărat, chiar și în fața informațiilor și a altor rapoarte ce sugerau că majoritatea pashtunilor vărsau rareori lacrimi pentru morțile arabilor și uzbekilor care-i terorizau). Iar o altă parte a fost de asemenea produsul unui neliniștitor obicei american, limitat în general la elitele politice, de a se lamenta că serviciile secrete nu făcuseră destul când ele se simțiseră amenințate, după care să se lamenteze că făcuseră prea mult când se simțeau din nou în siguranță.

Adevărul este că asasinatele cu țintă au avut întotdeauna efecte multiple, iar unele dintre ele au fost

nefavorabile - ca tensionarea relațiilor cu aliații (mai ales europeni, care nu le susțineau din punct de vedere legal) sau aparenta confirmare a teoriilor de recrutare folosite de al-Qaeda despre perfidia „cruciaților” Lor li se adăuga indirect încurajarea al-Qaeda de a pune mai mult accent pe filiale aflate departe de zonele tribale administrate federal din Pakistan, într-adevăr, tocmai succesul asasinatelor cu țintă în Asia de Sud a accelerat eforturile al-Qaeda de a se metastaza în afiliatele ei, acum mai dispersate, dar și mai puțin capabile.

Dar în 2008 (și aparent în 2009 și 2010) efectele acelea au fost învinse de primul efect al ordinului de a-i ucide pe cei deja capabili și dornici să ne facă rău. Iar dacă loviturile noastre ajutau al-Qaeda să recruteze, atunci nimic n-ar fi strâns mai mulți adepți sub steagurile negre decât un succes spectaculos al ei.

De obicei mă gândeam la situația aceasta în termenii de „luptă în adâncime” și „luptă de aproape” în războiul acesta, lupta de aproape însemna să ai de-a face cu cei deja hotărâți să ne ucidă. Asasinatele cu țintă erau ideale pentru asemenea indivizi. Pe de altă parte, lupta în adâncime se referea la prevenirea apariției celor care aveau să intenționeze să ne facă rău peste trei, cinci sau zece ani. Aceea era o luptă mai dură, în general ideologică, iar felul cum conduceam lupta de aproape putea afecta lupta în adâncime, mai ales dacă sporea numărul recruților sau amplifică simpatiile.

Chiar și în lupta de aproape, aveam mereu în gând lupta în adâncime. În cele trei săptămâni cât am fost directorul CIA sub Barack Obama, am discutat despre o lovitură de succes împotriva al-Qaeda după o ședință din Camera de Criză. Rahm Emanuel, noul șef de cabinet, un individ care spunea lucrurilor pe nume, m-a felicitat în mod surprinzător pentru rolul jucat de CIA în lichidarea țintelor și i-am mulțumit, dar m-am simțit îndemnat să adaug:

— Nu uitați că acela a fost un succes al echipei

antitero. Dacă nu vom schimba condițiile de pe teren, vom uide întruna oameni.

Îngrijorările legate de aspectul „întruna” au început să apară în cele din urmă în comentarii prezidențiale, culminând cu un discurs important al președintelui în mai 2013. Aparent, președintele Obama dorise să țină de mult timp discursul acela. Chiar dacă nu mai făceam parte din guvern, primeam frecvent indicii despre cuvântări iminente referitoare la antiterorism. Se părea că una urma să fie ținută chiar înaintea atentatului de la Maratonul din Boston, dar fusese anulată, neîndoios spre marea ușurare a echipei de comunicare a președintelui.

După ce s-a rezolvat cu Boston și frații Tsamaev, președintele a ieșit pe scenă la Universitatea Națională de Apărare, pentru a reflecta și a trasa direcții. A fost un discurs remarcabil, lung și profund personal, mai degrabă Hamlet decât Patton (sau chiar Marshall), dar reflectând cu adevărat o ambivalență personală față de dilemele cu care ne confruntăm.

Președintele s-a referit la ceea ce unul dintre consilierii săi de top numise „războiul etern” și a spus:

— Războiul acesta, ca toate războaiele, trebuie să ia sfârșit. Așa ne învață istoria. Așa cere democrația noastră.

Un președinte care până atunci direcționase 85% din toate loviturile secrete cu drone din istoria omenirii cerea limitări, transparență, control și aproape eliminarea daunelor colaterale cauzate de asemenea lovituri. Un președinte care condusese războiul global de peste patru ani ceruse după aceea Congresului să perfecționeze și într-un final să elimine autoritatea lui de a conduce războiul acela, prin retragerea și apoi reemiterea unei Autorizări a Congresului pentru Folosirea Forței Militare.

Premisa analitică a discursului era, desigur, eronată. Deși aprecia în mod corect că nucleul al-Qaeda era „o entitate fără fond”, el minimaliza grav amenințările emergente. „În anii următori, nu toate grupările de borfași care se autoetichetează al-Qaeda vor reprezenta o

amenințare credibilă pentru Statele Unite”. Aceasta era o versiune sofisticată a celei mai recente descrieri pe care o făcuse Statului Islamic din Irak și Siria ca fiind „echipa de juniori” Abordarea era teribil de greșită, dar acest lucru avea să se vadă (în mod dureros) abia mai târziu.

La momentul acela părea totuși evident că președintele nu se simțea în largul său cu propriile acțiuni. Un rezumat deloc incorect al cuvântării de o oră putea fi: „Chiar dacă apreciați că am acționat în general la fel ca inamicii, sunt sigur că puteți vedea că asta m-a tulburat și intenționez să mă opresc”.

Inconsecvențele dintre retorica de campanie și acțiunile executivului sunt ușor de înțeles, deoarece securitatea națională arată cu totul diferit din Biroul Oval decât dintr-o cameră de hotel din Iowa. Aici însă era cu totul altceva. Aici părea să fie vorba despre inconsecvență între faptele președintelui și propriile lui credințe.

În mod evident, noua amenințare reprezentată de ISIS, dezastrele din Yemen, dezintegrarea Irakului, Siriei și Libiei și creșterea numărului celor dornici să se alăture organizației al-Qaeda au amânat majoritatea acestor discuții. În prezent, nimeni nu este entuziasmat de ideea ca Statele Unite să manifeste reținere.

Însă întrebările acestea vor reveni până la urmă la suprafață. La un moment dat va fi reluată dezbaterea despre asasinările cu țintă.

În opinia mea, Statele Unite vor trebui să-și păstreze această capacitate și să fie dispuse s-o utilizeze. Terorismul islamist prosperă în țări – ca Pakistan, Somalia, Yemen, Siria, Libia, Mali și lista poate continua – în care guvernele nu pot sau nu vor să intervină. În unele dintre aceste cazuri, Statele Unite trebuie să intervină.

Iar dronele cu arme de înaltă precizie și informațiile excelente oferă un răspuns proporțional și bine diferențiat atunci când se consideră că este necesar.

Nu avem nevoie de un comutator, ci de un cadran gradat.

Pakistanul era singura regiune în care toate dilemele războiului asupra terorii păreau să se desfășoare în formă extremă.

De fapt, CIA înregistrase succese în colaborarea cu ÎȘI pakistaneză, arestând membri al-Qaeda în regiunile populate ale țării: Abu Zubaida în Faisalabad (2002), Ramzi bin al-Shibh în Karachi (2002), Khalid Sheikh Mohammed în Rawalpindi (2003), Abu Faraj al-Libi lângă Peshawar (2005). Succese aparent suficient de însemnate pentru ca lideri din al-Qaeda să nu mai frecventeze regiunile populate, ci să opteze pentru siguranța relativă a zonelor tribale administrate federal.

Nimeni nu condusesese vreodată aceste zone, nici Rajul britanic și cu siguranță nici guvernul pakistanez. Acolo continuau să guverneze legile tribale, tradițiile și înrudirile de sânge. Îmi amintesc o conversație pe care am purtat-o în 2008 cu Pasha, pe atunci șeful ÎȘI. Eu predicam cooperarea și parteneriatul, așa că mă străduiam din răspuțeri să subliniez cât de mult ne bazam pe experiența ÎȘI pentru a înțelege situații ca acelea din zonele tribale. Iar în tot acel timp mă gândeam că Pasha, un punjabi, era la fel de străin ca și mine în Waziristan.

În septembrie 2006, Ali Jan Aurakzai, general pakistanez retras din activitate și fost comandant de trupe, pashtun și ca atare membru al grupului etnic dominant în regiune, a semnat Acordul din Waziristan, care a pus practic sfârșit operațiunilor militare pakistaneze în zonele tribale. În schimb, conducătorii tribali pashtuni locali (maliki) au promis că vor asigura activitatea polițienească în regiune, vor pune capăt trecerilor peste graniță, vor expulza sau controla „străinii” (adică al-Qaeda) și vor combate talibanizarea și instruirea paramilitară.

A fost genul de acord pe care, în vremuri mai simple, l-am fi putut aprecia ca vizionar, mizând pe localnici, respectând deosebirile și judecând pe termen lung. Însă vremurile nu erau simple și am prezis că diminuarea activității militare pakistaneze va duce la un refugiu sigur

și resurgență pentru al-Qaeda și talibani.

Ashfaq Kayani, șeful ÎȘI n-a spus nimic care să ne liniștească îngrijorările atunci când a raportat că existau șanse reduse ca militarii pakistanezi să desfășoare operațiuni în zonele tribale. El a susținut că era mai degrabă o problemă de capacitate decât de voință. Desigur, armata lui era concentrată spre India; de altfel, un oficial pakistanez de rang înalt mi-a spus că era singura armată din lume care evalua percepția amenințării (India) pentru a satisface forța finală dorită de militari. De aceea, armata pakistaneză era mare, dotată cu artilerie grea și legată de șosele... dar inadecvată pentru drumurile de munte sau luptele cu insurgenți.

Însă nu vedeam nici dovezi de voință. Kayani părea să spună că, dacă în zonele tribale administrate federal exista o problemă, atunci era doar a americanilor, nu a pakistanezilor.

Avea dreptate, cel puțin parțial. *Era problema noastră.* Rădăcinile revenirii talibanilor în Afghanistan pot fi găsite la sfârșitul anului 2006; la fel ca refugiile sigure al-Qaeda în Waziristan.

În ianuarie 2007, am fost cu José Rodriquez, directorul Directoratului de Operațiuni, în Iordania. Întâmplător, Pervez Musharraf, președintele pakistanez, se afla tot atunci în regatul hașemit. Am cerut și am obținut acordul unei audiențe în apartamentul lui de hotel din Amman și ne-am prezentat cazul - de ce apreciam că acordul Aurakzai era de fapt o idee proastă.

Musharraf a fost amabil. La urma urmelor, nu avusese nicio obligație să ne primească în audiență. Amabil, dar de neclintit. Ne-a ascultat cu răbdare, apoi ne-a trimis să ne vedem de drum. Politica nu avea să se modifice. Armata lui era construită pentru a se lupta cu India, nu cu insurgenții tribali, și el nu intenționa s-o epuizeze prin munții Waziristanului, urmărind jihadiști pashtuni, uzbeki sau arabi.

În anul următor am continuat să insistăm pe lângă

Musharraf și Kayani pentru a întreprinde mai multe acțiuni împotriva militantismului sporit din zonele tribale sau pentru a îngădui Statelor Unite să facă mai multe. Am înregistrat prea puține progrese. Când guvernul american le-a prezentat oficialilor pakistanezi informații care identificau un conducător al-Qaeda și un plan de acțiune pentru „a-l înlătura de pe câmpul de luptă”, răspunsul a fost fie negativ, fie o întârziere iritantă, fie relocarea bruscă și neașteptată a țintei. Rezumatul nostru ireverențios și frustrat pentru anul acela a fost că Statele Unite fuseseră cam „O din '07”.

A fost anul „marii derive” așa cum a numit-o unul dintre cei mai buni analiști ai mei. Aveam nevoie de viteză pentru a dezintegra rețeaua al-Qaeda mai rapid decât o puteau ei reconstitui, dar nu progresam. Rapoarte analitice despre amenințarea tot mai mare îmi apăreau frecvent pe birou. Primeam fragmente de comploturi, sosiri ale unor occidentali în regiunile tribale și dovezi că unii dintre ei „absolveau” și se întorceau acasă. Din punct de vedere organizatoric, conducătorii al-Qaeda își reveneau, ierarhia se reforma și comitetele se regenerau.

Veștile nu erau rele doar pentru noi. Strategia lui Musharraf era în ultimă instanță periculoasă și pentru el. În mai puțin de un an, militantismul revenise în zonele populate, iar un avanpost islamist dezlănțuit se afla la numai câteva sute de metri de clădirea Parlamentului său din Islamabad.

Moscheea Roșie fusese un focar de recrutări și instruirei mujahedine în timpul jihadului împotriva sovieticilor, iar până în vara anului 2007 începuse să-și recapete atracția militantă. Plutoane de femei din moschee ocupau terenuri adiacente și întreprindeau raiduri în magazinele video din capitală, o *fatwa* proclamată de imamul moscheii le refuza soldaților pakistanezi funeralii potrivit religiei musulmane dacă erau uciși luptând împotriva talibanilor, iar prin Islamabad circulau zvonuri despre atentatori sinucigași care erau protejați în complex.

Musharraf a decis să acționeze. După un asediu scurt, el a trimis trupe speciale în complexul moscheii; i s-a opus rezistență și au fost uciși sute de oameni. Într-o cuvântare națională în care și-a explicat acțiunile, Musharraf s-a plâns: „Ei au pregătit *madrassa* ca pe o fortăreață pentru război și au găzduit acolo alți teroriști”.

Și alte rotițe se învâртеau în Islamabad. La câteva zile după atacul asupra Moscheii Roșii, Curtea Supremă a Pakistanului – asupra căreia avocați care demonstau aruncaseră cu ouă – a ordonat reinstaurarea șefului justiției, un activist pe care Musharraf îl demisese pentru că se opusese conducerii lui dictatoriale. Musharraf se găsea de asemenea sub presiunea tot mai mare de a renunța la celălalt rol al său de șef de stat-major al armatei, ceea ce a făcut până la urmă, în noiembrie, în favoarea lui Kayani, șeful ÎȘI. La acel moment, Statele Unite militau pentru întoarcerea lui Benazir Bhutto, fost prim-ministru, care fusese exilată, într-un aranjament de împărțire a puterii cu Musharraf.

După ce a fost amnistiată pentru acuzațiile de corupție aflate încă pe rol, Bhutto s-a întors în Pakistan în octombrie 2007 pentru a participa la apropiatele alegeri. Ea a supraviețuit unei tentative de asasinat la scurt timp după sosire, dar nu a mai avut același noroc în decembrie când un atentator sinucigaș a ucis-o pe ea și aproape 20 de susținători la un miting de campanie în Rawalpindi.

Pe 27 decembrie ne-am strâns în Camera de Criză, în timp ce CNN și alte posturi rula întruna imagini filmate de la atentat. Bhutto a murit, și odată cu ea planul Statelor Unite pentru o ieșire lină a lui Musharraf din decor. Președintele Bush a vrut să înțeleagă mai bine tabloul de ansamblu.

— Musharraf a comis o greșală fatală, am spus. El a crezut că radicalismul în zonele tribale ne amenința numai pe noi și Afghanistanul, nu pe el. El a încheiat Acordul din Waziristan de anul trecut și nu l-a mai luat în seamă. Asta a permis militantismului pashtun și fanatismului al-Qaeda să

crească și apoi să fuzioneze într-un fel care amintește de jihadul antisovietic. După ce a intrat cu forța în Moscheea Roșie în vara trecută, bin Laden a emis o *fatwa* împotriva lui. Acum ei coboară din munți pe șesuri și vin după el și după guvernul lui.

După câteva zile DNI Mike McConnell și cu mine am primit ordinul de a pleca discret la Islamabad, pentru a prezenta această analiză lui Musharraf. Am încercat să păstrăm secretul călătoriei și avionul nostru a stat pe sol în Islamabad doar cât a fost necesar să coborâm.

Ambasadorul Anne Patterson ne-a îngăduit să ne facem duș și să ne schimbăm hainele în reședința ei, apoi am plecat spre palatul prezidențial. Ne-am întâlnit cu Musharraf, cu noul șef al statului-major al armatei Kayani și cu succesorul temporar al lui Kayani la ÎȘI Nadeem Taj, un vechi loialist al lui Musharraf.

McConnell și cu mine am prezentat lucrurile la fel ca în Camera de Criză. Eu am ingenuncheat în fața unei măsuțe pentru cafea și am întins o hartă și mai multe fotografii care arătau zone de instruire militară și case conspirative. Mesajul era destul de simplu: „Ei vin și după voi, nu doar după noi”.

Este posibil ca Musharraf să fi crezut descrierea pe care am făcut-o amenințării fizice. Este greu de spus. Însă era un bărbat curajos, care supraviețuise multor tentative de asasinat, iar în clipa aceea principala lui problemă era lupta pentru *supraviețuirea politică* în Islamabad. În ciuda unor vorbe goale despre nave de luptă și alte forme de putere de foc masivă rostite în timpul întâlnirii noastre, pakistanezii nu aveau să intre în zonele tribale. Lupta politică din Islamabad și zonele populate le ocupa tot timpul.

Zborul spre casă a durat mult - și nu doar simbolic. A fost mai lung decât ar fi trebuit, deoarece pakistanezii n-au vrut să alimenteze avionul care se întorsese după noi și a trebuit să zburăm la Bagram, în Afghanistan, pentru a face plinul. Echipajul uitase cardul de credit guvernamental -

nu poți născoci asemenea lucruri – și pakistanezii n-au vrut să cedeze deloc. Încă o dovadă că erau cu adevărat aliatul din iad.

După revenirea acasă ne-am concentrat asupra dezvoltării rețelei al-Qaeda în zonele tribale, mai ales în Waziristan. Nu era ca Afghanistanul dinainte de 11 septembrie, dar era destul de rău. Continuam să avem informații de calitate, atât HUMINT, cât și SIGINT. Erau dintre cele pe baza cărora se putea acționa, însă aliatul nostru nu dorea și nu putea să acționeze, ba chiar dorea într-o măsură și mai mică să dezlege mâinile americanilor.

După câteva luni m-am întors în Asia de Sud, în primăvara anului 2008, efectuând escalele obișnuite, dar zăbovind mai mult ca de obicei în Afghanistan. Am ajuns să vizitez unele dintre locurile unde, din motive de securitate, era mai bine să mergi noaptea și am ajuns de asemenea, doar pentru scurt timp, la stația din Kabul. Șeful stației, un veteran cu numeroase detașări în zone de război, s-a asigurat că dispun de timp suficient cu agenții lui, neoficial, în gălăgiosul „Talibar” din subsolul lor și doar cu puțin mai formal în birourile stației.

Frustrarea era palpabilă. Pierdeam teren din cauza refugiiilor sigure ale talibanilor și al-Qaeda în Pakistan și de-a lungul graniței. Nu ne ajuta cu nimic ceea ce exista din statul Pakistan în lungul Liniei Durând, care separa Afghanistanul de Pakistan. În cele mai multe nopți, unități de grăniceri și poliția de frontieră ignorau mișcările inamicului; uneori îl ajutau și-l instigau.

Am purtat o discuție îndelungată cu Yolanda, agentul-șef care se ocupa de coordonarea țintelor, o tânără energică, cu păr lung și castaniu, pe care cei din stația din Kabul o porecliseră „Îngerul Morții”. Avea o mulțime de rapoarte de informații, dar de multe ori nu putea acționa în baza lor și dădea cu vehemență glas frustrării colective.

Prezumtivul nostru partener, ÎȘI continua să susțină căpetenii talibane, așa cum era comandantul Nazir. Ei îi vedeau pe cei ca Nazir ca pe o protecție strategică în

competiția lor mistuitoare cu India. Pentru noi, oameni ca el costau vieți de americani, inclusiv un om al nostru din stația din Kabul.

Pakistanezii erau foarte agitați. Odată cu finele anului 2008, guvernul lui Pervez Musharraf, în măsura în care se poate vorbi despre un guvern, se dezintegra. Alegerile generale din februarie au făcut ca Partidul Popular din Pakistan (PPP) al lui Benazir Bhutto să devină cel mai mare bloc din Parlament și, începând cu luna august, o coaliție condusă de PPP a început procedura de acuzare a lui Musharraf. El a demisionat înainte de sfârșitul lunii și în noiembrie s-a refugiat la Londra.

Musharraf a fost înlocuit de Asif Ah Zardari, soțul lui Bhutto rămas văduv, propulsat de partid după asasinarea lui Benazir, întrucât se părea că partidul n-ar fi putut supraviețui unui conflict intestin dur privind un alt succesor. Anne Patterson, talentata și dura noastră ambasadoare în Pakistan, a văzut încotro se îndreaptă situația și s-a străduit din răspuțeri să împingă Pakistanul spre democrație și în același timp să clădească o relație cu viitorul președinte.

La una dintre vizitele pe care le-a întreprins, a luat un ofițer superior din CIA pentru a-i prezenta lui Zardari situația generală, istoricul, ce se întâmpla în prezent și ce făceau noi. Dornic să păstreze sprijinul Statelor Unite și având deja o mulțime de probleme, Zardari a fost de acord. El a avertizat că va trebui să fie critic în public și a recunoscut că vor exista sectoare ale guvernului pe care să nu le poată controla realmente (adică ÎȘI și armata).

Era adevărat, dar lăsând deoparte politica și direcțiile de acțiune, schimburile la nivel profesional dintre CIA și ÎȘI pakistanez fuseseră de obicei imparțiale și obiective. Agenții ÎȘI de nivel mediu păreau să înțeleagă ce făceau Statele Unite și de ce.

Însă ÎȘI a acționat frecvent ca un substantiv plural și uneori apăreau probleme, cum a fost încercarea de a limita oamenii pe care CIA îi putea aduce în țară. În mod clar,

Statele Unite obțineau unele informații foarte bune, lucru care a nemulțumit, se pare, ÎȘI. Ei puteau sau nu să aibă o idee clară despre felul cum obțineam informațiile, dar apreciau în mod corect că ar fi fost mai greu s-o facem dacă aveam mai puțini oameni în regiune. De aceea ÎȘI a început să se eschiveze, să pună sub semnul întrebării, să târăgăneze și finalmente să refuze solicitări de vize de intrare pentru agenții pe care încercam să-i trimitem acolo. A fost meschin. A fost iritant. Și tot n-a oprit ce făceam noi.

De asemenea, am făcut lobby personal pe lângă Zardari. În septembrie 2008, Steve Kappes și cu mine am petrecut o zi la New York în timpul sesiunii Adunării Generale ONU. Un asemenea eveniment multiplică haosul existent de obicei în Manhattan, așa că Steve, eu și bodygaurzii noștri am mers pe jos aproape toată ziua. A meritat însă. Ne aflam acolo pentru a-l cunoaște pe noul președinte pakistanez.

Zardari era plăcut, hiperactiv și se spunea despre el că ar fi fost atât de corupt, încât pakistanezii îl porecliseră „domnul zece la sută” Ne-am întâlnit în apartamentul lui din hotelul Waldorf și am consumat rapid timpul care ne fusese alocat. Zardari se grăbea la o întâlnire cu prim-ministrul Indiei, dar a insistat să-l așteptăm până revenea. Așa că am rămas, înconjurați de ștaiful noului președinte, care s-a străduit să ne facă să ne simțim ca acasă, oferindu-ne sucim și dulciuri din Asia de Sud.

I-am prezentat lui Zardari aceeași relatare macro pe care i-o prezentaserăm lui Musharraf cu nouă luni în urmă. El n-a fost dezinteresat, însă era în mod clar un individ care prețuia mai mult relațiile decât datele. Dorea pur și simplu ca noi să stăm acolo și să „relaționăm”.

Guvernul SUA avea totuși nemulțumirea lui. „Surse” guvernamentale pakistaneze căpătaseră obiceiul de a acuza în mod frecvent cauzarea unor prejudicii masive civililor inocenți din Asia de Sud. Poate că le satisfăcea o nevoie politică internă care nu era evidentă pentru noi,

însă nu era adevărat. Iar dacă țelul era de a pune presiune pe guvernul american pentru a înceta acțiunile noastre, l-am asigurat că așa ceva n-ar fi avut succes.

— Domnule președinte, am explicat, noi știm adevărul și, cu toată sinceritatea, credem că minciunile acestea vor înrăutăți până la urmă lucrurile pentru dumneavoastră. Ce aveți de câștigat din susținerea acestei versiuni?

Am început să întind materialele în fața lui Zardari, ca să-i explic „grija deosebită pe care guvernul american o are...” M-a întrerupt repede, m-a prins de braț și a rostit cu un semisurâs:

— Domnule general, eu nu sunt american. Mie nu-mi pasă de chestiile astea.

Bănuiesc că era un fel de autorizare, totuși nu una pe care noi s-o fi salutat ori de care să fi avut nevoie. Steve și cu mine am plecat din Manhattan minunându-ne de personajul pe care tocmai îl întâlniserăm și am revenit la treburile noastre.

Pakistanul a rămas mereu în atenția noastră, iar după două luni ne-a pus din nou în dificultate în cel mai neplăcut mod cu putință.

În ajun de Thanksgiving, tăiam țelină pentru a umple curcanul de sărbători și în același timp priveam ultimele știri de la magnificul Taj Mahal Palace Hotel din Mumbai, care ardea în flăcări, în timp ce teroriștii Lashkar-e-Taiba bântuiau pe străzi, omorând sau schilodind aproape 500 de persoane din centrul comercial al Indiei.

Atentatul din Mumbai era îngrijorător din mai multe puncte de vedere. În primul rând era vorba despre costurile în vieți omenești: persoane nevinovate ciuruite în restaurantul unui hotel, într-o gară și într-un centru evreiesc. Lor li se adăuga teama că fusese implicat partenerul nostru în lupta antiteroristă, ÎȘI pakistaneză. Și, în cele din urmă, caracterul atacului în sine. Mai puțin de o duzină de fanatici cu telefoane mobile și arme automate tocmai declanșaseră un atentat terorist cu efect

strategic. Ce importanță avea el pentru viitoarele amenințări asupra teritoriului Statelor Unite? Dacă al-Qaeda învăța o lecție de aici?

Mai exista și o altă problemă, mai urgentă. Cum va reacționa India? Atrocitatea aceasta părea să aibă deja atât de multe amprente pakistaneze, încât un răspuns indian dur părea inevitabil. Iar apoi...?

Deși administrația Statelor Unite se pregătea pentru tranziția prezidențială, diplomații americani au lucrat frenetic pentru dezamorsarea situației. Un alt război în Asia de Sud ar fi fost ultimul lucru de care să aibă nevoie noul președinte.

Am început să-mi sâcâi omologul pakistanez, acum Ahmed Shuja Pasha (fostul director general al Operațiunilor Militare, principalul post operativ din armata pakistaneză), la telefon, pentru a discuta deschis cu noi despre atentat. Nu aveam nicio îndoială că fusese opera lui Lashkar-e-Taiba și apăreau tot mai multe dovezi că pregătirea și direcționarea atentatului avuseseră loc în Pakistan, unde organizația se bucura de protecția și sprijinul ÎȘI.

Pasha sosise în ÎȘI de numai câteva săptămâni și nu avea experiență anterioară în domeniul informațiilor. ÎȘI era o organizație foarte compartimentată, așa că nu m-ar fi surprins dacă afla pentru prima dată multe dintre lucrurile pe care i le spuneam acum.

De Crăciun, el a sosit în Statele Unite și am petrecut aproape toată după-amiaza următoare în biroul meu. Pasha a lucrat cu multă grijă, bazându-se pe însemnări. Investigația lui dezvăluise că erau implicați foști membri ÎȘI împreună cu Lashkar-e-Taiba (ceea ce nu constituia o surpriză). Pasha a recunoscut că era posibil ca indivizii aceia nespecificați (și încă în libertate) să fi fost angajați într-o instruire generală a atentatorilor, totuși a fost vag în privința oricăror directive detaliate pe care atentatorii le primiseră în decursul atacului din Pakistan prin intermediul telefoanelor mobile. De asemenea, n-a

recunoscut nici legături mai oficiale între Lashkar-e-Taiba și ÎȘI cu toate că cea dintâi era o creație a serviciului secret pentru a contesta controlul indian asupra Kashmirului. Iar ÎȘI nu părea să știe multe despre recenta trecere a lui Lashkar-e-Taiba de la o grupare teroristă axată pe Kashmir spre o grupare teroristă cu ambiții globale mai degrabă similare cu cele ale organizației al-Qaeda, o migrare ce putea fi lesne urmărită prin activitatea pe internet a membrilor săi.

Am optat să-i transmit lui Pasha suficiente informații cenzurate despre ce credeam noi că se întâmplă, pentru a încerca să-l determin să acționeze. Dacă el știa ce știam noi... poate că am fi putut impulsiona o mișcare.

Nu am avut prea mult succes. Mulți pakistanezi vedeau Lashkar-e-Taiba (la fel ca rețeaua Haqqani și talibani) ca pe un fel de rezervă strategică, nu un risc strategic și un pericol regional așa cum era de fapt. În trecut, tentativele Pakistanului de a limita Lashkar-e-Taiba fuseseră incomplete și de scurtă durată. Situația s-a dovedit la fel și acum.

Oficialitățile serviciilor secrete pakistaneze au fost de acord că atentatul din Mumbai fusese într-adevăr o tragedie, însă nu aveau nicio legătură cu el și realmente nu puteau afla multe.

Slavă Cerului că India a dovedit o reținere remarcabilă!

Și slavă Cerului că doi președinți succesivi au decis să acționeze unilateral când o ceruse securitatea Americii!

NOUĂSPREZECE

TRANZIȚIE

y

CIA, NOIEMBRIE 2008-FEBRUARIE 2009

Cred că consensul din cadrul comunității serviciilor secrete era că alegerea lui John McCain va afecta mai mult producerea informațiilor de către Statele Unite decât alegerea lui Barack Obama.

Senatorul McCain era un personaj cunoscut. Patriot.

Eroic. Plin de forță. Emoțional. Odată a ieșit furios dintr-o ședință pe care o aveam la Capitoliu cu republicanii din Senat, acuzându-mă că-mi acopeream fundul în timp ce le dezveleam pe ale lor (cuvintele îi aparțin). Ulterior a revenit la ședință și și-a cerut scuze.

Barack Obama era o necunoscută. În primăvara anului 2008 trebuia să ne întâlnim la inițiativa lui, în scopuri ce nu-mi sunt clare nici până azi. A întârziat însă la remarcabila comemorare a lui Tim Russert în Kennedy Center și mi-a telefonat personal pentru a anula întrevvedere, promițându-mi că ne vom vedea în curând. În mod previzibil, campania l-a acaparat și întâlnirea promisă n-a mai avut loc niciodată.

În CIA existau persoane care priveau cu îngrijorare apropiatele alegeri, temându-se că un nou președinte va încerca să-i urmărească în justiție pe agenții implicați în predare, detenție și interogare, într-adevăr, ambii candidați exprimaseră opinii negative față de programe, iar Eric Holder promisese în mod explicit o evaluare în timpul campaniei pentru senatorul Obama.

Un jurist de frunte din CIA m-a abordat cu recomandarea unei amnistii prezidențiale anticipate pentru toți cei implicați. Ca să fiu clar, el nu le imputa nimic colegilor agenți, ci pur și simplu se temea de anchete și litigii motivate politic, care ar fi afectat vieți și ar fi distrus economii personale. Ținând seama de acțiunile lui Holder după ce a ajuns în funcție, se poate spune că a fost extrem de vizionar.

Am fost de acord cu încercarea lui, dar era o cale presărată de dificultăți. Începuse deja ancheta despre distrugerea videocasetelor. Mă îndoiam că președintele se va gândi măcar o clipă la amnistie, iar cererea noastră putea fi interpretată de unii ca o recunoaștere a vinovăției. Ar fi zădărnicit de asemenea eforturile în care ne angajaserăm pentru a convinge o nouă administrație că programele acestea trebuiau să continue.

Am dorit o a doua opinie, așa că, după terminarea

unei ședințe din Camera de Criză, l-am abordat pe Fred Fielding, consilierul Casei Albe, și i-am explicat pe scurt cu ce mă confruntam. Mă împrietenisem cu Fred la scurt timp după sosirea lui la începutul anului 2007. Avea un stil șiret, de unchiaș, prietenos și liniștitor. Nu exista un barometru mai bun privind înțelepciunea politică și legală de a înainta materialul respectiv și, după o conversație scurtă, mi-a fost clar că nu era defel entuziast. Deși n-o știam la momentul acela, Fred se opunea de asemenea amnistierii lui Scooter Libby, fostul șef de cabinet al vicepreședintelui.

Am abandonat subiectul. Nu era nevoie să-l punem pe președinte într-o situație imposibilă. Și nici să ne comportăm de parcă am fi avut nevoie de amnistie. În anii ce au urmat am anabzat însă frecvent decizia aceea, când Eric Holder a încercat într-adevăr să-i atace pe agenții CIA.

În seara alegerilor aveam echipe în Phoenix și Chicago. Cu excepția unei repetări a lungii numărători care avusese loc cu opt ani în urmă în Florida, *cineva* urma să primească informarea de securitate zilnică prezidențială a doua zi dimineață. La începutul serii a devenit clar că acel *cineva* era Barack Obama.

Procesul ar fi fost același indiferent de câștigător. Ca tot restul guvernului, aveam să ne străduim să căpătăm acces la președintele ales și apoi să creăm cât mai multe momente de felul „să fiu al naibii!”, așa cum le porechserăm.

Asta nu implica deloc lipsă de respect. Ba chiar ideea era de a-l proteja pe președintele ales. Era vorba despre cei care fuseseră în preajmă înainte de alegeri și care aveau să fie în preajmă și după următoarele alegeri, care spuneau cum vedeau ei lumea, nu prin lentilele retoricii de campanie, ale sondajelor de opinie sau ale lumii așa cum doreai să fie. „Să fiu al naibii!” reflecta pur și simplu de câte ori avuseseră ei succes, ca în: „Să fiu al naibii, mai bine nu spuneam asta în mitingul de campanie din Buffalo!”

A trebuit să aștept până pe 9 decembrie ca să obțin acces direct la președintele ales și la vicepreședintele ales. Echipa care avea să se instaleze la Casa Albă își primea informările despre situații și amenințări de la DNI, care era, potrivit legii, consilierul principal pe probleme de informații al președintelui. Eu trebuia să le vorbesc despre acțiunile sub acoperire, care rămâneau în jurisdicția CIA.

În mod evident, până la data aceea din decembrie mai era destul și imediat după ce am ajuns în Chicago mi s-a spus că întrevederea noastră putea fi în pericol. Când am intrat în recepția semiîntunecată a hotelului din centru (sosiserăm foarte târziu, pentru a trece cât mai neobservați), șeful bodyguarzilor mei mi-a șoptit că aveam o problemă. Locul fusese schimbat; sala sigură a FBI-ului din Federal Building nu mai era disponibilă, dar se rezervase o sală mai mică la altă adresă.

— De ce? am întrebat ușor exasperat.

Șeful bodyguarzilor s-a aplecat spre mine și mi-a șoptit la ureche:

— Pentru că FBI-ul îl arestează pe guvernator mâine dimineață.

A doua zi, la noua adresă, când l-am văzut prima dată pe președintele ales, el își repeta încetișor:

— Guvernatorul încerca să-mi vândă locul. Guvernatorul încerca să-mi vândă locul.

Sala era strâmtă. Noi stăteam la o masă îngustă, vizavi de președintele ales, vicepreședintele ales, viitorul șef de cabinet Rahm Emanuel, consilierul pe probleme de securitate națională desemnat Jim Jones, consilierul pe probleme de securitate națională al vicepreședintelui Tony Blinken și Mark Lippert, rezervist din Forțele Navale care făcuse parte din campanie încă dinainte de Iowa.

Am întins o hartă globală între președintele ales și mine. Adnotările de pe ea evidențiau toate acțiunile sub acoperire aflate în desfășurare, unele concentrate geografic, altele organizate după probleme globale.

— Domnule președinte ales, am început eu.

(Da, știu, este un termen greoi, dar prescurtarea „președinte” este incorectă constituțional, iar revenirea la „senator” ignoră o importantă realitate constituțională – el *fusesse ales* președinte.)

— Domnule președinte ales, vă voi informa despre toate acțiunile sub acoperire aflate în desfășurare. Toate au fost autorizate de președinte, însă autorizația provine din partea funcției – nu a persoanei – președintelui, așa că, în absența oricărei acțiuni din partea dumneavoastră, vor continua în după-amiaza zilei de 20 ianuarie [Ziua Inaugurării].

Am explicat după aceea tot ce făceam. Președintele ales a fost concentrat, absorbind informațiile fără vreo reacție vizibilă. Vicepreședintele ales era guraliv ca de obicei, așa că una dintre problemele mele a fost să-i aduc pe ambii la sfârșitul fiecărei pagini cam în același timp.

Președintele ales devenea mai animat când discutam despre proliferare. Dorea să știe diviziunea muncii noastre și în mod specific cât de mult ne concentrăm asupra Iranului. A acceptat fără comentarii estimarea mea de 80%.

Am vorbit și despre creșterea numărului de asasinate cu țință de-a lungul graniței afgano-pakistaneze în a doua jumătate a anului 2008 și despre faptul că rezultatele lor depășeau în prezent capacitatea al-Qaeda de a înlocui personal-cheie.

Am păstrat pentru final partea controversată: predările, detențiile și interogările.

Am început cu predările: transferul extrajudiciar al unui individ către o parte terță. Am explicat în linii mari că am făcut predări în cei opt ani anteriori, că ele nu reprezentau o invenție a administrației Bush și am specificat care ne erau responsabilitățile morale și legale față de deținuți, chiar și în locurile noi unde se aflau.

— Haideți, domnule general, m-a întrerupt brusc vicepreședintele ales, i-ați trimis în locurile acelea ca să-i torturați în vederea obținerii de informații.

Președintele ales era atent, dar tăcut (așa cum a fost în mare parte a informării), când am răspuns:

— Domnule vicepreședinte ales, aceasta este o afirmație pur și simplu neadevărată. Iar acum, după ce v-am spus-o, aș vrea să încetați s-o mai repetați.

Este păcat să nu profiți de o oportunitate.

Când am ajuns la detenții și interogări, președintele ales a preluat controlul discuției. Aproape imediat după ce începusem, m-a oprit și m-a întrebat:

— Care sunt tehnicile?

L-am rugat pe David Shedd, șeful de cabinet al DNI-ului, să vină lângă mine și am demonstrat asupra lui cele două prinderi și cele două palmuri pe care le permiteam. După ce ne-am așezat, am adăugat că manipulam de asemenea somnul și dieta deținuților și am oferit o idee despre limitele și împuternicirile noastre acolo.

Cred că președintele ales a fost dezamăgit, pentru că răspunsul lui imediat a fost:

— Care au fost celelalte tehnici?

I le-am enumerat, iar el a spus că va trebui să iau legătura cu Greg Craig, care urma să fie consilierul lui la Casa Albă, pentru a pune la punct o cale de continuare.

Pe drumul de întoarcere din Chicago tot nu aveam nicio idee despre viitorul meu personal, cu excepția unui comentariu vag al lui Denis McDonough (consilier apropiat al președintelui, care ulterior a jucat pentru el diverse roluri de încredere) că voi fi „căutat” de echipa de tranziție. Până atunci nu mai existase niciodată o tranziție prezidențială sub un DNI. De obicei, DCI-ul, care era șeful comunității serviciilor secrete și în același timp directorul CIA, era schimbat odată cu noua administrație (George Tenet a fost o excepție la venirea lui George W. Bush), dar acum DNI-ul conducea comunitatea, iar eu nu eram „decât” directorul CIA. Eram decis *să nu* îmi autoidentific funcția ca una politică (nici nu era), așa încât n-am făcut nimic pentru a sugera că mă gândeam că *trebuia* să plec.

Președintele ales gândea însă altceva, iar la începutul

lunii ianuarie numele lui Leon Panetta a început să apară neoficial ca înlocuitor al meu. Adjunctul meu Steve Kappes i-a telefonat lui John Brennan (șeful echipei tranzitorii de informații) și l-a întrebat dacă va sta cineva vreodată de vorbă cu mine. În aceeași seară, președintele ales m-a sunat acasă, m-a anunțat că-și baza alegerea pe nevoia de a întoarce pagina (și de a nu privi în urmă) și m-a rugat să rămân în funcție până la confirmarea lui Leon. Am acceptat imediat. Puteam utiliza acel răstimp deoarece nu începusem niciun fel de planuri reale pentru tranziție.

A fost o greșeală că nu mă pregătisem mai bine. Adoptam poziția principală de a mă comporta ca și cum funcția de director CIA era apolitică, dar nu era deloc practic. Iar recomandarea făcută de președintele Bush succesorului său de a mă menține în funcție probabil că îmi făcuse mai mult un deserviciu. Urma să fiu schimbat și ar fi trebuit să-mi fi dat seama de asta. La urma urmelor, activitatea de informații înseamnă în egală măsură și o analiză de calitate.

Dar dacă pentru mine tranziția a fost neplăcută, pentru John Brennan, care-l consiliase pe Obama în timpul campaniei și care era acum șeful echipei tranzitorii de informații, a fost mult mai grea. Echipa lui era formată majoritar din veterani ai informațiilor pe care îi cunoșteam și-i respectam, iar abordarea lor apolitică era o completare perfectă la directiva pe care ne-o adresase președintele Bush de a desfășura o predare de funcții profesională. John a mărturisit că una dintre directivele lor fusese de a nu ajunge pe prima pagină a ziarelor, ceea ce era perfect pentru noi.

Deși ne spusese că niciun membru al echipei de tranziție nu va fi păstrat în posturi viitoare, John dorea în mod clar să vină în locul meu ca director al CIA. Blogosfera a explodat însă în fața acestei idei, condusă de Andrew Sullivan (consecvent anti-Bush) și Glenn Greenwald (care era în principiu anti-oricine) și puternic susținută de avocatul drepturilor omului Scott Horton. Ei

au atras atenția asupra rolurilor jucate de John sub George Tenet (șef de cabinet, director executiv, șef al Centrului Integrat pentru Amenințarea Teroristă), când detențiile erau considerate descalificante. De asemenea, ei au dezgropat declarații de niciun an în care John afirma că interogatoriile salvaseră vieți și că predările reprezentau un instrument esențial.

Puțin după Thanksgiving, John a trimis la *Washington Post* o scrisoare în care anunța că se retrăgea de la orice nominalizări pentru o funcție cu care viitoarea administrație nu-l asociase niciodată public. El a profitat de asemenea de oportunitatea de a se distanța personal de politicile și practicile anterioare ale Casei Albe.

Totul s-a desfășurat public și a lăsat o impresie destul de urâtă. Când John m-a vizitat a doua zi cu Jami Miscik (fostul șef al departamentului de analiză din CIA), pentru aspecte de rutină ale tranziției, am încercat să destind puțin atmosfera. Când i-am întâmpinat în secretariat, mi-am îngăduit să spun:

— Deci s-a cam terminat cu discreția.

După ce ne-am așezat, m-am întors direct spre John și i-am împărtășit sentimentele:

— Îmi pare rău, John, știu ce simți.

Referirea era la tratamentul incorect din partea presei.

John a tăcut o clipă, după care a răspuns încordat:

— Cu tot respectul, Mike, habar n-ai!

În conversație a urmat o pauză. Miscik privea drept înainte. Am încercat să-mi păstrez calmul, numărând până la zece. „Du-te naibii, John (unu), Du-te naibii, John (doi), Du-te naibii, John (trei) ...” și așa mai departe până la zece. După aceea am continuat ședința, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

(În cele din urmă, John a devenit director în 2014, iar perioada anterioară petrecută de el în Agenție a continuat într-adevăr să fie o problemă când a apărut bărbătește CIA de acuzații murdare.)

Iar cazul lui n-a fost izolat. Pe lângă neplăcerea personală, exista o problemă de politică serioasă. O structură a personalului în care Greenwald, Sullivan, Horton și alții ca ei îi verificau realmente pe oficialii de vârf ai administrației nu putea să aducă nimic bun.

O victimă ulterioară vizibilă a fost Phil Mudd, nominalizat ca subsecretar al Departamentului Securității Interne pentru Informații și Analiză. Phil era un profesionist desăvârșit, un analist CIA de carieră cu realizări superbe și experiență vastă în antiterorism. Pe când eram prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații, l-am presat să-și părăsească zona de confort din CIA și să accepte un post provocator ca director adjunct al nou-înființatei Direcții de Securitate Națională a FBI. Sarcina lui Phil acolo a fost de a extinde activitatea biroului și de a da analizelor FBI, bazate pe medicină legală și axate pe aplicarea legii, o adevărată funcție informațională: predictivă, perturbatoare și acționând în intervalul dintre cazuri.

N-a fost ușor, dar Phil a progresat. A câștigat respectul întregului FBI și și-a înscris personalul în curentul principal al comunității serviciilor secrete. Cu timpul, a căpătat experiență și a fost acceptat de factorii de aplicare a legii de la toate nivelurile de guvernare. Un profesionist al informațiilor naționale cu acreditări printre polițiști, Phil Mudd era croit pentru funcția din Departamentul pentru Securitate Internă, care era interfața-cheie dintre forțele și resursele naționale și nevoile apărătorilor statali, tribali și locali și ale forțelor de intervenție rapidă.

N-a fost să fie așa. Blogosfera începuse deja să clocotească despre caracterul lui inadecvat pentru funcție. Care era păcatul lui Phil? Fusesse director adjunct al Centrului pentru Combaterea Terorismului din CIA și analist-șef la apogeul contraatacului Agenției împotriva rețelei al-Qaeda.

În vizitele făcute de Mudd consilierilor și asistenților

de la Capitoliu, i s-a spus că audierile se vor concentra asupra acestui aspect al trecutului său într-o măsură mai mare decât acreditările lui pentru viitorul post. Calm (și înțelept), Phil a refuzat. Nu intenționa să cadă la mijloc și să fie obligat să răspundă cum definea tortura și dacă era de acord cu descrierea președintelui Obama care susținea că fusese o perioadă întunecată din istoria noastră, cu aserțiunea fostului vicepreședinte că sute de vieți fuseseră salvate, cu judecata președintelui Camerei Reprezentanților că ei „ne-au indus în eroare permanent” sau cu declarațiile mele publice că programul CIA de interogatorii a produs informații valoroase. Dincolo de costurile de natură psihică pe care i le-ar fi impus o asemenea anchetă, Phil nu dorea pur și simplu să hrănească fiara partizană și să creeze și mai multă confuzie pentru comunitatea pe care o iubea. În felul acesta, SUA au rămas fără omul cel mai calificat să ocupe poziția de director al informațiilor în Departamentul pentru Securitatea Internă.

Casa Albă a emis o scurtă declarație *pro forma* de regretare față de decizia lui Phil. Eu am scris un editorial despre absurditatea autodistructivă a situației și am sperat în tăcere că epurarea se va încheia în curând.

Nominalizarea lui Leon Panetta a arcuit destule sprâncene. Democrați de frunte din Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului au fost furioși că n-au fost consultați în privința alegerii de către echipa noului președinte și au fost în același timp ușor neliniștiți de lipsa de experiență a lui Leon în intelligence. Senatoarea Feinstein l-a testat discret pe adjunctul meu Steve Kappes despre interesul lui față de post. Acestea fiind spuse, confirmarea lui Leon n-a fost niciodată pusă la îndoială.

Prima noastră întâlnire a avut loc la sediul echipei de tranziție. Am intrat în ședință cu Steve Kappes și i-am lăsat pe membrii-cheie ai echipei de conducere a CIA în camera vecină. Planul era simplu. Eu și Steve aveam să-l informăm pe nominalizat timp de 15 minute, apoi ieșeam, pentru a-i

îngădui lui Panetta să vorbească cu Steve despre păstrarea acestuia ca adjunct al său. După ședința aceea, avea să intre echipa de conducere, să se prezinte viitorului director și să expună principalele puncte ale activității lor.

Am întocmit o listă scurtă de subiecte pe care să le ating în sfertul meu de oră și le-am notat pe o singură filă de notes. După ce l-am felicitat pentru nominalizare, i-am spus lui Panetta că după confirmare va fi comandantul combatant al Statelor Unite în războiul împotriva terorismului. El avea să ia genul de decizii operative asociate de obicei comandanților combatanți și avea să le ia la orice oră din zi sau din noapte. I-am spus de asemenea că moșteneam o echipă de conducere excelentă.

M-am aplecat după aceea spre el și, referindu-mă implicit la unele dintre comentariile lui pe când nu făcea parte din guvern, l-am sfătuit să nu folosească niciodată cuvintele „tortură” și „CIA” în același paragraf. I-am explicat că tortura era un termen legal. Avea un înțeles explicit. Era o infracțiune. Asocierea ei cu Agenția era incorectă și ar fi pus în mișcare lucruri dificil, dacă nu imposibil, de controlat. Existau multe cuvinte disponibile dacă dorea să condamne vreo politică sau practică din trecut, dar acesta nu trebuia să facă parte dintre ele. A fost singurul moment dintr-o discuție călduroasă și prietenoasă în care nu i-am putut descifra reacția.

După câteva săptămâni, în timpul audierii sale pentru confirmare în fața Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului.

Panetta a fost întrebat direct de senatorul Carl Levin dacă era sau nu de acord cu președintele și procurorul general că simularea înecului - o tehnică despre care confirmasem anterior că fusese utilizată de Agenție asupra a trei oameni - reprezenta tortură. El a replicat prompt:

— Mi-am exprimat opinia că simularea înecului reprezintă tortură și că este o tehnică greșită.

Candidatul nominalizat era supus unei presiuni politice considerabile pentru a spune ceea ce tocmai

spusese. Președintele adoptase această poziție în campania sa, la fel și conducerea democraților în Congres. Și era inevitabil ca orice nominalizat pentru funcția de procuror general în administrația Obama să adopte în mod reflex poziția respectivă în audierea sa de confirmare, așa cum a făcut Eric Holder (fără să fi știut, desigur, detalii despre tehnica simulării înecului practică de CIA și cât de importantă fusese ea în obținerea de informații valoroase de la teroriști deținuți). Același lucru a fost valabil și în cazul candidatului nominalizat pentru CIA. A fost totuși dezamăgitor.

Judecătorul Michael Mukasey se confruntase cu același tip de întrebări în timpul audierii sale pentru confirmarea în funcția de procuror general în 2007. Senatorii democrați au fost furioși că Mukasey refuzase să răspundă, dar el reflecta pur și simplu realitatea, și anume că întrebarea legală depindea de detalii și nu putea fi decisă în mod abstract. Acest lucru era mai cu seamă adevărat după ce Congresul respinsese amendamentul senatorului Kennedy de a scoate în mod explicit în afara legii simularea înecului în Legea comisiilor militare din 2006.

Așa încât, răspunsul lui Panetta, ca și al lui Holder înaintea sa, a fost mai degrabă politic decât legal, dar nu i-a mulțumit pe agenții CIA. Viitorul director tocmai afirmase că personalul pe care urma să-l moștenească participase în activități pe care el le considera infracționale.

Anterior, Blair care fusese desemnat ca DNI (după o conversație telefonică cu mine similară celei pe care o purtasem cu Panetta) declinase să răspundă la aceeași întrebare și le declarase aceluiași senatori că ar fi fost stânjenitor pentru el să conducă un personal dacă l-ar fi acuzat în prealabil că săvârșise ilegalități.

Spre meritul său, Panetta - în cel puțin patru ocazii din timpul audierii - a subliniat că agenții CIA care operau în conformitate cu legile existente la momentul acela nu

trebuiau să fie urmăriți în justiție.

Spre sfârșitul zilei, senatorul Wyden l-a întrebat pe Panetta dacă el credea că Statele Unite „predase” persoane către țări terțe *în scopul torturii*. Panetta a răspuns că asta era opinia lui.

— Suspectez că așa au stat lucrurile... că am predat persoane altor țări, știind că ele vor utiliza anumite tehnici.

După ce a recunoscut că deținea cunoștințe limitate în privința subiectului, a concluzionat, spunând:

— Toate indicațiile par să fie că noi am utilizat această predare extraordinară în scopul respectiv.

La fel ca o mare parte din personalul CIA, am vizionat depoziția lui Panetta pe C-SPAN. Predați „în scopul torturii” nu că ar fi existat deficiențe în felul în care am primit asigurări despre tratamentul primit de ei sau că vreun partener ne înșelase încrederea – nu, îi predaserăm *în scopul torturii*.

Am ridicat imediat receptorul telefonului securizat și l-am sunat pe șeful Centrului de Combatere a Terorismului, un agent de teren cu multă experiență, care studia Islamul la fel de sincer pe cât era de concis.

— Urmărești audierea? l-am întrebat.

— O, da.

— Și cum merge?

— Deloc bine.

— Am predat noi vreodată pe cineva unei țări terțe în scopul torturii?

— Niciodată.

— Nu mă refer doar la mandatul tău. Oricând?

— Niciodată.

— Iar voi utilizați toate instrumentele care ne sunt disponibile pentru a vă asigura că un partener își respectă promisiunile?

— Întotdeauna.

— Mulțumesc. Am vrut să mă mai asigur o dată înainte de a face ceva.

Senatul avusese multe legi de votat în ziua aceea și audierea începuse târziu după-amiaza. Președinta Feinstein a trebuit să suspende ședința și s-a convenit reluarea ei a doua zi dimineață. Asta ne oferea o șansă de a încerca să corectăm depozitia, care era nocivă și în același timp incorectă.

Am încins telefoanele cu intermediarii echipei de tranziție din jurul candidatului. Conversația a fost simplă. Retrageți mâine dimineață declarația „predări în scopul torturii”, sau actualul director CIA va declara în mod public că viitorul director a fost dezinformat.

Echipa de tranziție apreciasse că ziua se desfășurase bine, așa că sunt convins că protestul nostru n-a fost tocmai salutat. Totuși, câțiva membri ai ei au recunoscut că exprimarea „predări în scopul torturii” fusese cel puțin nefericită și nu doreau ca o dispută publică să strice realizările zilei.

În dimineața următoare, în ședința „suplimentară” dictată de programul încărcat al Senatului din ziua anterioară, viitorul director nu a acceptat propunerea președintei Feinstein de a completa sau clarifica declarațiile de ieri. Însă ulterior, răspunzând la întrebări incisive ale senatorului Bond, el a recunoscut totuși că predările în scopul torturii „nu au reprezentat politica Statelor Unite” și că dorea „să retracteze declarația respectivă” făcută cu o zi în urmă. Poziția aceea pragmatică a dezamorsat practic situația.

Leon a învățat repede. Cu cât primea mai multe informații de la CIA, cu atât renunța la mai multe opinii pe care și le formase din relatări populare în perioada când nu făcuse parte din guvern. A devenit un apărător îndârjit al Agenției, atât în fața Casei Albe, cât și a Capitoliului. A fost un apărător mai bun decât aș fi fost eu în fața Capitoliului, ținând seama de faptul că era membru al partidului aflat la guvernare și că avea experiență personală și cunoștințe în instituție.

De asemenea, avea harul de politician în relațiile cu

oamenii. Am apreciat asta. În toiul tuturor evenimentelor de mai sus, el mi-a lăsat un mesaj pe robotul telefonic de acasă, urând favoriților mei Steelers succes în apropiatul Super Bowl.

Până la întâlnirea cu Greg Craig pe care mi-o promisese președintele ales mai era o lună, dar pe 9 ianuarie, Craig, fost senator de Oklahoma (și mentor al lui George Tenet), David Boren și alți membri ai echipei de tranziție ne-au acordat o dimineată întreagă la Langley pentru a ne explica poziția despre detenții și interogări.

Ne-am reunit în sala de conferințe a directorului de la etajul șase, cu echipa de tranziție de o parte a mesei, iar stafful antitero al Agenției și cu mine de partea cealaltă; pe scaunele din spatele nostru se aflau specialiști CIA în domeniul respectiv.

Petrecusem mult timp pregătindu-mă pentru întâlnire, dar înainte de a începe i-am spus lui Greg că dacă totul nu era decât de formă, atunci preferam să nu irosim timpul lui și al echipei lui. M-a asigurat că nu era vorba despre așa ceva.

— Perfect. Ei bine, obiectivul nostru este de a vă face să înțelegeți cu ce ne ocupăm realmente aici și cu ce ne-am ocupat, spre deosebire de legendele urbane care circulă și în baza cărora se emit judecăți și se țin discursuri.

Nu ne aflam acolo ca să apărăm *tortura*, ci ca să apărăm *acest* program.

Am reprodus o parte din comentariile făcute de senatori critici și apoi m-am întrebat cu glas tare de ce oare, dacă ei erau atât de siguri în privința poziției lor, credeau că trebuiau să caracterizeze greșit acțiunile noastre.

După care am continuat:

— Cât despre modificările aduse programului, suntem de părere că ceea ce credeți voi că ar trebui să faceți a fost rezolvat de noi de fapt încă din 2006.

Știam că unul dintre principalii factori motivaționali

ale administrației era de a ne „înțelege bine” cu aliații noștri, așa că am atras atenția că aproximativ 90% din informațiile primite de la deținuți fuseseră împărtășite cu aflații, că noi puseseăm deținuților sute de întrebări bazate pe interogatorii ale aflaților și că de asemenea împărtășiserăm cu ei sute de produse finisate de informații, ce includeau date primite de la deținuți.

Am subliniat de asemenea că, în ciuda acuzațiilor fără acoperire, Congresul beneficiase în 2006 de oportunitatea de a închide programul, dar n-o făcuse⁵³.

Am reamintit de câte ori CIA se adresase Departamentului de Justiție de-a lungul programului și faptul că Justiția susținuse Agenția, nu doar în infamul și exageratul „memorandum Bybee” de la începutul programului, ci și în cazul opiniilor ulterioare, mai limitate.

Aveam multe detalii. În fața mea erau 22 de pagini despre cifre, tehnici, rapoarte și informații, dar argumentul central era simplu: „Aveți grijă. Nu renunțați în mod arbitrar la ceva de care s-ar putea să aveți nevoie într-o bună zi”.

Ulterior, senatorul Boren a declarat pentru *Washington Post* că a simțit după ședință că trebuia să facă un duș. N-a declarat însă și că la un moment dat al discuțiilor – ca răspuns la argumentul nostru „nu-l retrageri de pe masă” – el ne-a spus că într-o viitoare circumstanță *in extremis* președintele ne putea ordona să facem ceva, iar noi o vom face bazându-ne exclusiv pe autorizația lui.

— Uau, am replicat eu. Nici chiar pe David Addington cu teoria lui despre executivul unitar nu l-am auzit spunând așa ceva. Știu că va trebui să vă faceți griji în privința asta doar pentru următoarele două săptămâni, dar o puteți da uitării. Eu n-o s-o susțin.

În clipa aceea, șeful Centrului pentru Combaterea

⁵³ Ca să fiu sincer, Legea privind autorizarea informațiilor din 2008 ar fi restricționat toate agențiile guvernamentale americane la tehnicile de interogare din Manualul de teren al Armatei SUA, dar legea a fost respinsă de președintele Bush (n.aut.).

Terorismului care se afla în dreapta mea a completat:

— Iar eu n-o s-o ordon.

În tăcerea stânenitoare care a urmat, un glas de pe un rând din spate a rostit apăsător:

— Și indiferent ce ar spune tipii ăștia doi, noi n-o vom executa.

Într-un final, un membru al ștaifului meu personal a spus, fără a-și putea stăpâni iritarea, că el crezuse că teoria aceea fusese eradicată în anii 1970.

Că tot vorbeam de nevoia de a face un duș...

Desigur, întrunirea *a fost* în realitate de formă. Echipa de tranziție a Departamentului de Justiție redacta deja un ordin executiv pentru închiderea închisorilor secrete ale CIA și limitarea oricăror interogatorii americane la tehnicile enumerate în Manualul de teren al Armatei SUA. În fața unei mulțimi de generali ieșiți la pensie, președintele a semnat ordinul executiv alături de altul prin care accepta închiderea centrului de detenție de la Guantânamo la două zile după ceremonia inaugurării sale la Casa Albă.

În dimineața aceea, înainte ca președintele să semneze ordinul executiv, mi-am încercat o dată norocul cu Craig, deși nu promisem în mod oficial ciorna ordinului executiv.

— Greg, am început eu, deși nu m-ai întrebat, vreau să-ți spun că așa ceva este în conflict oficial cu CIA.

— Ne-am gândit la asta, Mike.

— Și ați fi putut obține la loc o mare parte din ceea ce avem nevoie dacă ați fi adăugat doar „exceptând cazul în care președintele autorizează altceva” la paragraful care ne limitează la Manualul de teren al Armatei SUA. Mai mult decât de *orice* tehnică specifică, avem nevoie să sădim în mintea deținuților ambiguitate și îndoială.

Greg m-a asigurat că va „ține seama de sfatul acela”.

Mai târziu în decursul aceleiași zile, ordinul executiv a fost publicat fără amendamentul meu. Indiferent de părerile noastre diferite în privința detaliilor, președintele

dăduse CIA ceea ce avea nevoie și agenților ceea ce le datora: o călăuzire clară. Am expediat mesajul pe care-l avusesem deja pregătit către întregul personal.

Peisajul legal și politic în care Agenția și-a desfășurat activitatea în războiul global împotriva terorii s-a schimbat în trecut și ne-am adaptat în mod consecvent și scrupulos eforturile pentru a reflecta aceste schimbări. Acest ordin executiv nu diferă prin nimic. Îl vom citi cu atenție și vom emite directivele convenite pentru a ne asigura că vom continua să acționăm în consonanță cu legea și cu direcția politicii. Voi, femeile și bărbații din CIA, veți utiliza în cel mai bun mod posibil spațiul de manevră pe care ni l-a acordat republica. Am toată încrederea în capacitatea voastră durabilă de a o face, onorând, ca întotdeauna, legile și valorile democrației pe care o servim cu credință.

N-am putut rezista să nu adaug și un comentariu.

Când guvernul nostru își schimbă legile sau politica, vom urma direcția aceea fără excepție, ocolișuri sau interpretări personale.

Probabil că mesajul acesta a fost perceput în exteriorul guvernului ca un alt avertisment adresat personalului de a nu testa noile limite. Știam însă mai bine cum stăteau lucrurile. Fraza aceea se adresa noii administrații. Voi ați dorit-o. Acum va trebui să trăiți cu ea. Nu mai există porțițe. Nici măcar nu vă mai obosiți să strigați.

Cineva m-a întrebat dacă acum vom instrui agenții CIA în tehnicile autorizate de Manualul de teren al Armatei SUA. Am răspuns că, dacă va fi nevoie de oameni instruiți după Manualul de teren al Armatei SUA, atunci îi puteam îndruma la sediul altei organizații, unde erau literalmente instruite mii de persoane. CIA va asigura în continuare specialiști în diverse subiecte, însă noi am efectuat detenții și interogatorii deoarece am avut autorizații speciale. Acum nu mai aveam. Ieșiserăm din activitatea aceea.

În privința predărilor, deplasările extrajudiciare ale subiecților dintr-un punct în altul, am avut mai mult noroc

cu echipa tranzitorie. John Rizzo, consilierul general interimar al CIA, a examinat ciorna ordinului executiv despre detenții, care ne fusese transmisă foarte târziu, și a observat rapid că formulările erau atât de cuprinzătoare, încât ne-ar fi scos și din această activitate. Panicat, i-a telefonat lui Greg Craig pentru a-l întreba dacă aceasta era intenția.

— Nici vorbă, a răspuns Greg.

Explicaserăm viitoarei conduceri CIA că nu puteam nici să cerem altei țări, nici s-o susținem, să facă ceva care se afla în afara autorității noastre legale. N-a fost greu să sugerăm mai multe scenarii în care ei ar fi dorit ca alții să rețină în mod discret (chiar sub acoperire) indivizi pe care să-i transfere unor terți. Închipuiți-vă un fabricant de bombe care pleacă din Afghanistan spre Yemen, trecând prin Golful Persic, sau un finanțator al terorismului care tranzitează Emiratele trecând pe la donatori arabi.

În ziua următoare, când ordinul executiv a fost emis cu mare tam-tam, a fost inserată o precizare nouă care autoriza detențiile „pe termen scurt și tranzitoriu”. Altfel spus, era vorba despre predări – deși termenul acela era evitat și, bineînțeles, viitoarea administrație vorbea mult despre garanții împotriva torturilor sau tratamentelor crude, pentru a se deosebi de predecesorii ei care le practicaseră. Ne-am mulțumit să reînnoim un instrument valoros și am tolerat afirmațiile privind superioritatea morală. (Faptul că multe din mișcările actuale de după 2009 par să fi fost în Cornul Africii sugerează dificultatea neîncetată de a lucra cu parteneri riscanți.)

Iar predările n-au fost decât un singur exemplu de continuitate, în ciuda retoricii caustice, între cele două administrații a existat o constanță surprinzătoare în domeniul încărcat politic al antiterorismului. Multe centre secrete de detenție ale CIA au fost închise, dar asasinarea țintelor a continuat, ba chiar a crescut într-o proporție spectaculoasă. Supravegherea electronică a continuat neabătut. Comisii militare au fost revitalizate.

Administrația a invocat curent privilegiul „secretelor de stat” în cazurile aduse în fața tribunalelor. Iar Statele Unite au continuat să se autodefinească beligerante într-un conflict global cu al-Qaeda și afiliații ei.

Se poate afirma că între primul și al doilea mandat al președintelui Bush au existat mai multe modificări decât între cele două administrații care s-au succedat la Casa Albă. Președintele Obama chiar a sugerat acest aspect într-o remarcă pierdută într-un interviu lung pe care i l-a acordat lui Peter Baker de la *New York Times* după primele șase luni la Casa Albă.

Ar trebui să fac o deosebire între unii pași ce au fost întreprinși imediat după 11 septembrie și locul în care se găseau Statele Unite când am preluat funcția. Mă gândesc, de exemplu, la CIA și la unele programe controversate ce au fost în centrul atenției. Au fost luate măsuri pentru corectarea anumitor politici și proceduri după acei primi doi ani. Cred că amiralul [sic] Hayden și Mike McConnell la DNI au fost funcționari publici capabili, care au ținut realmente seama de interesele de securitate ale Statelor Unite atunci când au acționat și cred că au ținut seama de valorile și idealurile americane.

Am apreciat cu adevărat mulțumirile acelea publice (deși ar fi putut fi mai generos față de administrația pe care am servit-o eu și Mike). În tot cazul, comentariul respectiv n-a avut niciun ecou în presă, iar președintele n-a mai revenit niciodată la tema aceea, preferând să accentueze retoric deosebirile dintre el și predecesorul său (a se vedea mai ales capitolele 12 și 20).

Correspondentul David Singer a obținut acces la oficiali din administrație și și-a intitulat în mod revelatoriu cartea *Confront and Conceal*, o expunere pătrunzătoare a politicii de securitate a administrației Obama. Un articol despre antiterorism, publicat în 2012 de *New York Times*, s-a făcut ecoul acestor idei când l-a descris pe Obama ca fiind „un realist care, spre deosebire de unii dintre susținătorii lui fervenți, nu s-a lăsat niciodată purtat de

propria lui retorică". Potrivit ziarului *Times*, echipa de campanie a caracterizat toate astea ca pe o victorie a pragmatismului asupra ideologiei.

De aici și continuitatea între administrații, ca și retorica elaborată pentru a o camufla cât mai mult. Și, de asemenea, accentele puse ulterior pe comunitatea serviciilor secrete atunci când a sosit timpul pentru concilierea între afirmațiile aparente și faptele reale, demonstrată cel mai dramatic prin dezvăluirea programului NSA de metadate în 2013.

Ceremonia oficială de inaugurare a impus o pauză în activitatea frenetică a echipei de tranziție. În primul rând, securitatea evenimentului în sine trebuia să fie asigurată atât de echipa care pleca, cât și de cea care sosea. Informațiile specifice despre amenințări erau limitate, însă nu riscam nimic și a trebuit să facem în așa fel încât să nu lăsăm grijile de securitate ale celor vechi să limiteze în mod excesiv dorința celor noi pentru un spectacol cu adevărat popular pentru evenimentul istoric.

Jeanine și cu mine trebuia să decidem unde vom fi în Ziua Inaugurării. Deoarece făceam încă parte din aparatul guvernamental, ni s-au oferit două locuri pe Mall pentru jurământul oficial depus de președintele Obama. Fuseserăm de asemenea invitați la baza Andrews a Forțelor Aeriene pentru a ne lua rămas-bun de la președintele Bush.

Oamenii uită că Bill Clinton m-a numit în postul de la NSA. În 2001, echipa lui Bush se instalase la Casa Albă și noi ne acomodam cu *acea* echipă nouă. N-a fost foarte greu, cu o excepție. Cineva din noua echipă dorea să-i treacă în revistă și să-i valideze pe toți membrii consiliilor noastre consultative. Deși n-a fost declarat niciodată explicit, am suspectat că motivul îl constituia afilierea partinică. Componenta acestor consilii este stabilită cu multă grijă (eu i-am selectat personal pe membrii consiliului meu) și au suficient de lucru; nu există loc pentru posturi onorifice sau emerite. Eu căutam echilibru,

experiență și dorință de muncă. Mă temeam că acum criteriile vor semăna cu ceva din anii 1950: „Ești sau ai fost vreodată membru al partidului?” Am decis să ignorăm cât puteam insulta validării din partea unor persoane noi, după care, post-11 septembrie, obiceiul a dispărut de la sine.

Înainte de 11 septembrie nu mă întâlnisem cu președintele George W. Bush. Îi cunoscusem tatăl, când făcusem parte din echipa lui din Consiliul Național de Securitate, iar vicepreședintele Cheney vizitase Fort Meade la începutul administrației, însă prima mea întâlnire cu președintele a fost în dimineața din septembrie 2001 când George Tenet m-a adus în Biroul Oval pentru a discuta despre acțiunile suplimentare ca puteau fi întreprinse de NSA. După alte două întâlniri a demarat programul Stellarwind. Am revenit periodic pentru a-l ține la curent pe președinte cu ultimele date despre evoluția acestuia, însă informările mai detaliate pentru Congres din următorii ani s-au desfășurat întotdeauna în biroul strâmt al vicepreședintelui, aflat pe același coridor.

Am ajuns să-l cunosc pe președinte mai bine în iunie 2002, când a venit la Fort Meade pentru a încuraja personalul și a-i mulțumi. L-am așteptat singur pe terenul parăzilor când a aterizat Marine One, iar președintele m-a invitat în mașină cu el și cu Andy Cârd, pentru a străbate distanța scurtă până la NSA. Drumul a trecut pe lângă parcursurile de golf, ceea ce l-a făcut pe președinte să se întrebe cu glas tare dacă el ar fi putut alerga pe aleea securizată pentru jogging, lungă de cinci kilometri, care serpuia printre ele.

După ce am ajuns la sediul NSA, președintele și-a luat în primire rolul de a le mulțumi personal oamenilor și de a-i asculta explicându-și activitatea. Echipa lui de recunoaștere a acceptat o întrevedere cu presa sub unul dintre omniprezentele noastre stindarde „We Won't Back Down” („Nu vom ceda”). După opriri ce au inclus secția Stellarwind și centrul operațional, președintele s-a urcat

pe o scenă improvizată în parcare scaldată de soare, în ovațiile răsunătoare ale mulțimii de peste 5.000 de oameni care se adunase acolo.

Mesajul lui a fost simplu: Apreciez ceea ce faceți - un mesaj important în lumina anchetelor din Congres ce încercau să atribuie vinovății pentru 11 septembrie. El a fost primul președinte care a venit la NSA după vizita tatălui său care a avut loc după Primul Război din Golf; „W” a vizitat din nou NSA în 2006, la câteva săptămâni după ce *New York Times* dezvăluise aspecte ale programului Stellarwind.

După discurs, președintele Bush a strâns mâinile participanților vreo 20 de minute. A dat autografe pe blocnotesuri, bancnote și ecusoane NSA de acces (pe care a trebuit să le înlocuim după aceea). A fost o zi minunată, marcată de emoție autentică de ambele părți. Aceștia erau genul lui de oameni. El era genul lor de președinte.

Când am devenit directorul CIA, m-am întâlnit în mod frecvent cu președintele. El mă tachina pentru loialitatea față de Steelers și în momentele mai relaxate îmi spunea Mikey. Ca fapt divers, așa mi se spunea în copilărie, deoarece în casă mai existau alți doi Mike - bunicul meu (Big Mike) și unchiul meu (Brother Mike).

Stilul lui neprotocolar mă lua adesea pe nepregătite. Odată mă aflu în micul secretariat al Biroului Oval și așteptam să intru, când președintele a răcnit:

— Mikey, ia vino-ncoace!

Când am intrat, mi-a arătat spre șemineu și a spus:

— Îl știi pe Tony, nu-i așa?

M-am întors și l-am văzut pe prim-ministrul Marii Britanii care mi-a întins mâna.

Unii afirmă că adevăratul centru de putere al administrației Bush a fost vicepreședintele. O versiune mai benignă a acestui scenariu este că un președinte tânăr și netestat a avut noroc să se înconjoare cu veterani experimentați ca vicepreședintele, Don Rumsfeld, Colin Powell, Condi Rice și alții.

Până la al doilea mandat al președintelui, am știut prea puține despre funcționarea internă a administrației. Din această perspectivă însă n-am avut niciodată vreo îndoială cine era președinte. N-am plecat niciodată de la vreo ședință cu George Bush întrebându-mă oare ce dorise de la mine. Și am avut rareori o ședință importantă cu vicepreședintele care să nu se încheie prin cuvintele acestuia:

— Va trebui să prezentăm asta președintelui.

Iar dacă a existat vreodată un adevăr în faptul că un președinte nou beneficiază de pe urma consilierilor săi mai vârstnici și mai înțelepți, pentru mine a fost clar că președintele se ridicase mai presus de *toți* consilierii săi până când am ajuns să fiu introdus în cercul lui de apropiați.

Oamenii învață și absorb informații în moduri diferite. George Bush era un cititor avid, așa cum o evidenția tabela pe care o ținea în secretariatul Biroului Oval, pe care figurau cărțile și numărul de pagini citite de el și de Karl Rove. Dar în domeniul serviciilor secrete, se poate spune că președintele a deprins realmente subtilitățile în timpul conversațiilor. În scurt timp, toate informările pe care i le susțineam au devenit interactive. Întrebări. Opinii alternative. Comparații cu prezentări din trecut („Nu așa mi-ai spus acum șase luni”). Nu era niciodată grosolan, nici măcar repezit, totuși era solicitant și avea apetit pentru detalii. Aproape fanatic în privința punctualității, el aloca foarte mult timp informărilor din domeniu pentru ca nu cumva acestea să se prelungească neașteptat și să determine un efect de domino asupra restului agendei sale de întâlniri. Și de asemenea acționa pe baza informațiilor primite.

Am participat desigur la discuții substanțiale cu președintele, totuși DNI era principalul lui consilier în problemele de informații secrete. Relația mea specială cu el se derula prin intermediul acțiunilor sub acoperire, pe care le discutam săptămânal. Ședința includea conversații

despre detalii specifice ale predărilor, detențiilor și interogărilor. Nu cred că acuzații ulterioare ale unor democrați precum că președintele nu ar fi avut habar de asemenea probleme au fost vreodată adevărate, dar este absolut sigur că ele n-au fost adevărate în timpul mandatului meu. De asemenea, îi prezentam săptămânal toate datele la zi despre teroriștii care erau înlăturați într-un fel sau altul de pe câmpul de luptă și-i spuneam și când situația nu mergea prea bine.

În ultimele șase luni ale administrației, el a început frecvent ședințele acestea prin a-mi reaminti cât timp mai aveam ca să-l prind pe bin Laden în mandatul lui de președinte. Probabil că a fost la fel de furios ca mine când succesorul lui a atribuit raidul de succes din Abbottabad modificării priorităților aduse de el personal: „De aceea, la scurt timp după ce am ajuns la Casa Albă, i-am transmis lui Leon Panetta, directorul CIA, că omorârea sau capturarea lui bin Laden a devenit prioritatea noastră absolută în războiul împotriva al-Qaeda” în seara aceea, privind discursul președintelui Obama din bucătăria noastră, m-am întors către Jeanine și am comentat sarcastic:

— La naiba! Mie de ce nu mi-au spus că tipul ăsta bin Laden era important?

Acțiunile sub acoperire sunt întotdeauna încordate. În una din ele, controlam un plan care includea un fabricant de bombe din al-Qaeda care fusese adus pentru un atentat împotriva unei unități din Statele Unite. Eram informat zilnic și aveam certitudinea că totul se afla sub control; în mod clar, președintele era mai puțin optimist ascultând informările săptămânale. A început să mă preseze. Puternic. Repetat. Planul a avut succes până la urmă și un fabricant de bombe talentat a fost scos din circulație. Totul a dovedit un nivel de încredere prezidențială.

Unele acțiuni sub acoperire sunt foarte încordate. O astfel de operațiune urma să traverseze ca un fir roșu toate domeniile imaginabile: legislație, politică, etică,

operațiuni și diplomație. Steve Kappes și cu mine doream o ultimă verificare cu președintele, pe care ne-a aranjat-o Steve Hadley. Am discutat vreo oră. Președintele a fost răbdător și ulterior Steve Hadley mi-a spus că ne caracterizase ca pe doi buni catobci care doreau să-i lămurească lucrurile.

Când am plecat, am știut că președintele era de părere că dacă noi apreciam că trebuia și puteam executa operațiunea, atunci aveam s-o executăm. În caz contrar, n-am fi venit la el. Era mulțumit cu asta. Nu ne-a mai spus nimic despre acest subiect.

Am executat operațiunea. A doua zi dimineată, președintele a intrat în Camera de Criză, care era aglomerată, s-a uitat spre mine și a strigat:

— Mike!

A încuviințat aproape imperceptibil din cap și eu i-am imitat gestul, după care s-a întors la ședință ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

La mult timp după aceea, președintele ne-a invitat pe mine și pe Jeanine (împreună cu familia Hadley și câțiva prieteni ai cuplului prezidențial) la Camp David în weekend. Musafirii au sosit sâmbătă pe la amiază, au luat prânzul cu președintele și prima-doamnă, apoi au beneficiat de câteva ore de timp liber, în vreme ce președintele a atacat pistele de mountain-bike de pe muntele Catoctin. Ne-am reîntâlnit toți în sala de cinematograf ca să vizionăm la *început a fost cuvântul*, un film a cărui acțiune se petrecea în anii 1930, în Texas, când un mic colegiu de negri a provocat la dezbateri clubul Harvard.

La scurt timp după încheierea filmului a urmat cina. Toate mesele au fost neprotocolare, în stil familial, iar președintele a stimulat conversațiile, întrebându-ne pe rând ce citeam. Să fiu sincer, eu nu mai citeam decât telegrame de informații, însă ultima carte citită fusese *Friday Night Lights*, relatarea controversată a unui sezon de fotbal la un liceu din Odessa, statul Texas. Odessa nu-i

prea departe de Midland, locul unde s-a născut prima-doamnă și unde a crescut președintele. Dacă liderul de la Casa Albă a crezut că încercam să-l „perii”, n-a lăsat să se înțeleagă acest lucru, în schimb ne-a dat detalii despre felul cum cartea aceea împărțise practic orașul în două tabere.

Mai important încă, pe când ne îndreptam spre masă în weekend, președintele m-a reținut pentru câteva clipe între patru ochi.

— Cum îți merge, Mike? a întrebat el.

— Bine, domnule președinte, am răspuns cu sinceritate.

— Vreau să spun din punct de vedere spiritual, a adăugat el, și atunci i-am înțeles natura întrebării.

— Domnule președinte, sunt realmente bine, am repetat cu sinceritate (și fermitate).

— E bine. E bine.

Este greu să treci prin asemenea lucruri fără să clădești legături personale, așa că am fi dorit cu adevărat să fim la Andrews pentru a ne lua rămas-bun. Am șovăit totuși o clipă. Simțeam în continuare că funcția din CIA ar fi trebuit să fie și să fie văzută ca apolitică, ceea ce sugera ori să mergem pe Mall, ori să rămânem acasă. Însă decizia noului președinte de a mă înlocui mi-a ușurat destul de mult povara deciziei. Nu eu transformasem episodul acesta în unul politic.

Am sosit la Andrews devreme și am fost destul de norocoși ca să facem parte din grupul care putea să stea în salonul VIP, pentru a aștepta sosirea elicopterului din centru. Cunoșteam bine încăperea aceasta, din nenumăratele călătorii când plecasem și sosisem în capitală, dar scena era diferită acum. Salonul de obicei liniștit, spațios și bine echipat era ticsit de o reuniune sobră (dar în niciun caz funebră) a administrației Bush. Peste tot se vedeau foști și actuali oficiali.

Majoritatea conversau în grupuri, trăgând cu ochiul spre ecranele TV pe care se derulau evenimentele din

centrul Washingtonului. După cuvintele „Așa să-mi ajute Dumnezeu”, în salon au răsunat aplauze spontane și politicoase, după care ne-am pregătit să străbatem pe jos distanța scurtă până la hangarul unde urma să sosească fostul președinte.

Temperatura în hangar era în jur de zero grade, dar cel puțin eram feriți de rafalele violente de vânt, în timp ce familiile Bush și Cheney au părăsit ceremonia din centrul Washingtonului și au pornit spre elicopter pentru ultima călătorie către Andrews.

Mulțimea de aici era divizată aproape în mod egal: o parte soldați care-l serviseră pe președinte în călătoriile sale, o parte membri tineri ai personalului de la Casa Albă și o parte înalte oficialități (inclusiv de la nivelul Cabinetului). Primele două grupuri asigurau strigătele și ovațiile la venirea elicopterului. Într-adevăr, ei n-au dezamăgit.

Vicepreședintele Cheney avea o problemă la spate, așa că a sosit într-un scaun cu rotile, cu o pătură pe picioare, arătând din păcate ca și cum ar fi susținut o probă pentru rolul domnului Porter interpretat magistral de Lionel Barrymore în *o viață minunată*. Președintele a supt cu pas vioi pe scenă și a încuviințat din cap, privind mulțimea care aplauda frenetic. Ne-a zărit pe Jeanine și pe mine, ne-a privit fix cu o ușoară undă de surprindere pe chip, apoi a aprobat imperceptibil, la fel cum făcuse în Camera de Criză cu un an în urmă.

Ceremonia, dacă se poate vorbi despre așa ceva, a fost scurtă. După aceea tinerii s-au repezit să se așeze la rând pentru a da mâna cu fostul președinte, iar eu m-am întors să plec, dar am fost oprit de Jeanine, care a spus că dorea să-și ia și ea rămas-bun. Așa că ne-am așezat la sfârșitul cozii, în timp ce președintele Bush îl saluta pe fiecare în parte. Când a ajuns la noi, Jeanine era în fața mea și l-a îmbrățișat. După aceea președintele Bush s-a întins pe lângă ea, m-a prins de umăr și m-a tras spre el. Apoi, al patruzeci și treilea președinte al Statelor Unite m-

a îmbrățișat cu căldură, practic sărutându-mă pe frunte, după care, fără niciun cuvânt, a plecat spre Boeingul 747 care aștepta să decoleze spre Texas. Andrews fusese alegerea corectă.

Familia Bush s-a întors în Texas, iar eu m-am întors la muncă. Aveam să fiu directorul CIA pentru președintele Obama timp de trei săptămâni. Am continuat să ajustăm noua echipă. Stafful președintelui cerea concizie în rapoartele informative scrise, în asemenea măsură, încât un analist a poreclit „haikuuri” informările de securitate zilnică pe care le întocmeam. Eu am oferit o actualizare operațională, minimalizând detaliile despre care știam că-i plăceau președintelui Bush, totuși mi s-a spus să nu-l mai informez niciodată pe președinte despre asemenea amănunte. Ținând seama de măsura în care președintele Obama a intrat ulterior în detaliile unor programe gen asasinarea țintelor, suspectez că observația aceea a provenit mai degrabă din partea ștaifului decât din partea lui.

Însă ea avea să fie acum problema altcuiva. Eu plecam și am trimis un ultim mesaj personalului. Printre altele, am scris:

Agenția noastră a ales din Noul Testament un verset care să-i sublinieze misiunea esențială: „Și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi”.

Azi însă Vechiul Testament oferă îndrumări relevante: „Pentru orice lucru este o clipă prielnică și vreme pentru orice îndeletnicire de sub cer” Este clipa și este vremea ca Jeanine și cu mine să vă spunem „la revedere” vouă, femeilor și bărbaților minunați din Agenția Centrală de Informații. Am fost aici aproape trei ani și ne considerăm privilegiați să fi făcut parte din acest personal și din munca lui.

Voi v-ați îndeplinit misiunile cu integritate și într-un fel care respectă legile americane și reflectă valorile americane. Patria nu v-ar putea cere mai mult.

Poate că mă veți mai vedea în săptămâna aceasta,

dar în general voi fi ocupat cu plecarea. Este însă o plecare fizică. Spiritual și emoțional, vom fi alături de voi atâta timp cât veți dori.

Cu cel mai profund respect.

Mike Hayden al 18-lea director CIA

Nu mai rămăsese nimic de făcut decât să plecăm. Într-o vineri geroasă de februarie, la mijlocul după-amiezii, Steve Kappes ne-a însoțit pe Jeanine și pe mine prin holul de la intrare până la automobilul care ne aștepta.

După ce am ajuns acasă, mi-am îndreptat atenția spre pregătirea pentru Maratonul de la Pittsburgh din luna mai, la care mă înscrisesem, una dintre cele mai bune decizii luate în viața mea. Am sperat că, alergând zilnic 15, 20, 25 sau mai mulți kilometri, îmi voi ușura perioada de tranziție. Am avut dreptate.

DOUĂZECI

„DOMNULE GENERAL, VOR PUBLICA NOTELE INFORMATIVE”.

MCLEAN, VIRGINIA, 2009 - 2014

— Jim, timp de minimum 46 de luni, nu vei avea un Directorat de Operațiuni.

Când mi-am început cariera de ofițer, Forțele Aeriene m-au învățat să încep orice informare cu o atenționare. Aceasta era cea mai bună pe care o născocisem vreodată și tocmai i-o adresasem consilierului pe probleme de securitate națională.

Jim Jones era un prieten vechi. Am fost vecini în Comandamentul European din Germania la începutul anilor 1990, apoi am călătorit împreună în Bosnia, ca să coordonăm sprijinul acordat de Statele Unite misiunii ONU de acolo.

Aveam dreptate să-i telefonez consilierului pe probleme de securitate națională, chiar dacă nu mai făceam parte din guvern, dar mă bazam și pe prietenie. Jim a fost amabil, a preluat convorbirea, mi-a oferit timpul necesar pentru a-mi explica îngrijorarea, după care mi-a mulțumit (sincer) pentru că abordasem subiectul.

Subiectul era următorul: la insistențele procurorului general Eric Holder și ale consilierului Casei Albe Greg Craig, președintele Obama decisese să înceteze lupta împotriva unei plângeri în justiție a Uniunii Libertăților Civile Americane în conformitate cu Legea privind libertatea accesului la informație și acceptase să desecretizeze patru opinii legale ale Departamentului de Justiție care detaliau tehnicile ce fuseseră autorizate pentru interogările de către CIA ale teroriștilor de mare valoare.

Cu numai câteva zile în urmă, juriștii Agenției cooperaseră cu Justiția și alte departamente, analizând pe care dintre multele exceptări ale Legii privind libertatea accesului la informație le puteau utiliza pentru a proteja diverse părți din documente.

Notele informative fuseseră de mulți ani un măr al discordiei. Erau strict secretizate și de asemenea protejate prin privilegii legale, iar administrația Bush fusese de acord doar cu mari rețineri să le împărtășească unui cerc aflat în permanentă creștere de membri ai Congresului și staifului lor.

Acum Greg Craig îi spunea lui John Rizzo, consilierul general interimar al CIA, că Justiția va anunța Uniunea Libertăților Civile Americane și tribunalul că guvernul va desecretiza notele informative ale Departamentului de Justiție cu intervenții minime.

Subiectul nu-i era necunoscut lui Rizzo. El era consilierul general *interimar* pentru că Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului nu-l acceptase în postul plin după ce refuzase în audierea pentru confirmare să condamne aceleași opinii ale Departamentului de Justiție.

Rizzo a relatat convorbirea telefonică cu Craig directorului adjunct Steve Kappes, care a rămas la fel de perplex. El și-a început propriile investigații și în același timp i-a cerut lui Rizzo să alerteze câțiva foști directori ai CIA. Acea era practica standard când foștii urmau să fie implicați în știri de prima pagină.

Rizzo mi-a telefonat și glasul continua să-i sune neîncrezător.

— Domnule general, vor publica notele informative.

Nici mie nu mi-a venit să cred vestea. În aceeași acționare în justiție a Uniunii Libertăților Civile Americane, CIA fusese adusă în fața Curții în anul anterior pentru un subiect aproape identic. Bazându-se pe o declarație pe care am semnat-o, judecătorul fusese de acord să ne îngăduie să continuăm protecția – pe considerente de securitate națională – detaliilor specifice ale simulării înecului, o tehnică de interogare care nu mai fusese utilizată din 2003, pe care Agenția n-o mai autorizase de ani buni și despre care recunoscuserăm public că s-ar putea ca în prezent să fie ilegală în conformitate cu legile recent aprobate de Congres. Cu toate acestea, Curtea a consimțit că dezvăluirea detaliilor tehnicii ar fi legat mâinile președintelui în eventualitatea unei urgențe viitoare, deoarece, la urma urmelor, legile și politica se puteau schimba.

Declasificarea notelor informative avea să fie de asemenea inconsecventă cu angajamentul administrației de a *nu* privi înapoi.

În timpul tranziției, noul președinte și echipa lui mă asiguraseră că nu vor exista acțiuni retrospective, nici „vânători de vrăjitoare” și nici persecuții.

Într-adevăr, când am primit telefonul „Dragă John” din partea președintelui ales, el mi-a spus că plecarea mea din CIA va ajuta la consolidarea mesajului respectiv. Un director nou avea să ușureze sarcina președintelui de a-și respecta politica și promisiunea de a merge înainte.

După ce am reflectat câteva ore asupra situației, i-am telefonat lui Jim Jones din parcare a unui centru comercial din nordul Virginiei, după ce o lăsasem pe Jeanine la clubul ei de carte. În ziua următoare am vorbit cu consilierul Casei Albe Greg Craig, iar după încă o zi cu adjunctul lui Jim, Tom Donilon.

Am contestat ipoteza Departamentului de Justiție că

guvernul va pierde procesul. Am amintit de apărarea cu succes din 2008 a detaliilor simulării înecului.

Am subliniat că administrația nu se putea aștepta să controleze evenimentele în urma desecretizării. În ciuda angajamentului Casei Albe de a privi înainte, desecretizarea avea să alimenteze *mai multe* solicitări de documente și nu mai exista niciun firewall natural acum, după ce amănuntele tehnicilor înseși fuseseră desecretizate *voluntar*.

Aveau să urmeze cereri de urmărire în justiție - a autorilor notelor informative, a celor care le solicitaseră, a celor care le dăduseră aprobarea politică. Apoi aveau să urmeze cereri pentru excluderea din barou a avocaților și sancționarea medicilor și psihologilor implicați în program.

Am descris decizia ca pe o „trădare a încrederii” și o „nesinceritate fundamentală” Oameni respectabili puteau să nu fie de acord cu meritele faptelor Agenției, iar decizia politică a președintelui de a reexamina practici de interogare era genul de decizie la care CIA se aștepta din partea comandantului suprem, însă decizia aceasta era diferită. Asta însemna să îmbrâncești niște oameni buni - care acționau din simțul datoriei, nu din entuziasm - pe carosabil, în fața mașinilor, și să fii indiferent la ce se va întâmpla în continuare.

Mai substanțial, am argumentat că dezvăluirea acestor tehnici îi va învăța pe inamicii noștri la ce se puteau aștepta în orice sesiuni viitoare de interogatorii cu americanii. Manualul de teren al Armatei SUA, directivele după care se călăuzea Departamentul Apărării în interogatorii, era declasificat și deja disponibil pe internet, unde era utilizat de al-Qaeda pentru a învăța cum să reziste la interogatoriile americanilor.

I-am reamintit lui Greg Craig că ordinul executiv al președintelui care limita agențiile guvernamentale la Manualul de teren al Armatei SUA comandase și un studiu la nivel guvernamental pentru a aprecia dacă tehnicile

autorizate în manual erau sau nu suficiente pentru a ne proteja de amenințări viitoare. Acum propriul studiu al președintelui era pus în discuție de această decizie de a dezvălui o descriere amănunțită a tuturor tehnicilor noastre alternative. Dacă înlături incertitudinea unui inamic prezentându-i Urnitele precise a ceea ce poți face, cum și pentru cât timp, îl ajuți de fapt să-și consolideze capacitatea de a rezista și de a anula eficiența oricăroră dintre tehnicile expuse. Iar asta înseamnă că ele ieșeau din calcule. Punct!

Președintele, a replicat Craig, nu va autoriza *niciodată* vreuna dintre cele 13 tehnici care erau pe punctul de a fi dezvăluite. Prima mea reacție a fost să-i amintesc că, indiferent de popularitatea de care se bucura în prezent președintele, nu era ales pe viață și nu avea niciun drept să blocheze opțiunile pentru succesorul lui.

Am insistat totuși în mod mai direct.

— Dă-mi voie să înțeleg, am zis. Nu există nicio circumstanță de amenințare în care președintele ne va permite să întrerupem ciclul de somn al unui terorist, chiar dacă asta ne va ajuta să obținem o informație care să salveze vieți?

Oficialii din administrație îmi reaminteau frecvent că rezumatul interviurilor Comitetului Internațional al Crucii Roșii cu 14 foști deținuți CIA (capitolul 12) fusese recent dezvăluit. Argumentul era că, întrucât se cunoșteau deja atât de multe, ar fi fost imposibil să nu desecretizăm aproape toate notele informative ale Departamentului de Justiție.

Nu puteam să înțeleg în ce fel dezvăluirea neautorizată a raportului Comitetului Internațional al Crucii Roșii, care se baza integral pe debriefinguri unilaterale ale deținuților, ar fi putut determina guvernul SUA să conchidă că nu avea de ales decât să declassifice și să inventarieze pentru întreaga lume detaliile vechiului nostru program de interogare intensificată. Există o deosebire între speculație (informată sau prost informată)

și confirmarea oficială din partea guvernului american.

Iar asta a adus discuția la punctul central, un punct pe care l-am subliniat în discuțiile cu Jones, Craig și Donilon: dezvăluirea acestor note informative urma să aibă un impact teribil de negativ asupra *viitoarelor* acțiuni ale CIA.

După ce detaliile unei acțiuni sub acoperire anterior autorizate erau dezvăluite, declarate delictuale și renegate de noua administrație, toți ofițerii de caz din CIA aveau pe viitor să examineze pe toate părțile orice fel de asigurări guvernamentale și să se întrebe dacă angajamentele luate vor dura mai mult de un mandat prezidențial.

Ulterior, la *Fox News Sunday*, am avut ocazia să subliniez problema, sugerând o conversație cu un fictiv ofițer de caz căruia i se cere să îndeplinească o acțiune sub acoperire foarte importantă. Directorul îl asigură pe ofițerul de caz:

— Acțiunea este autorizată de președinte. Procurorul general spune că este legală. Congresul a fost de asemenea informat.

După aceea am răspuns în numele fictivului meu ofițer de caz:

— Am înțeles, dar ați anunțat și Uniunea Libertăților Civile Americane? Și ce crede comitetul de redacție al *New York Times*? Ați discutat-o cu potențialii candidați la președinție?

Am concluzionat:

— Pe scurt, veți obliga Agenția aceasta - care vă apără în războiul actual din prima linie - să se retragă în spatele liniei.

Cine i-ar putea învinovăți pe actualii agenți și generațiile care le vor urma dacă nu vor mai risca niciodată o asemenea expunere?

Greg Craig știa că desecretizarea notelor informative urma să aibă un impact. El mi-a spus că decizia aceasta va „prejudicia relația noastră cu CIA”.

— Va prejudicia? am repetat. Cred că *realmente*

subvaluezi situația, Greg.

O încercare sinceră a directorului Panetta de a ridica moralul celor mai afectați de ceea ce se întâmpla a fost asemănată de un participant cu „un discurs de încurajare în buncărul Führerului”.

Mi s-a spus că un agent l-a întrebat pe director dacă cei care efectuau acțiuni autorizate actualmente de administrația Obama vor fi nevoiți să treacă prin același impas peste cinci ani. Panetta a fost sincer. Nu putea garanta că nu se va întâmpla așa. Dar, a adăugat el, asta nu se va întâmpla sub acest președinte. Probabil că cei din sală i-au apreciat onestitatea, dar au înțeles în același timp că durabilitatea susținerii pentru oricare dintre acțiunile lor putea să nu se prelungească mai mult de unu-două cicluri electorale.

Noi lucram pentru a evita un asemenea rezultat. Eu am dat telefoane. La fel și George Tenet. La fel și Porter Goss. La fel și John McLaughlin. La fel și John Deutsch – un șir neîntrerupt de directori și directori interimari, care pornește tocmai din 1995.

Fiecare dintre noi a apelat la cineva cunoscut din administrație. George l-a sunat pe John Brennan, fostul lui șef de cabinet, care la momentul acela era consilier adjunct pe probleme de securitate națională al Departamentului pentru Securitate Internă. Deutsch i-a telefonat lui Tom Donilon, un vechi prieten și adjunctul lui Jones. McLaughlin l-a sunat pe Denny Blair.

Vineri după-amiază târziu, Craig mi-a spus că trenul se opri deocamdată – rugase Consiliul Național de Securitate să țină în săptămâna următoare o ședință a directorilor. Asta însemna că problema avea să fie analizată de consilierul pe probleme de securitate națională, secretarul de stat, secretarul apărării, șeful Statului-Major Interarme, procurorul general, secretarul Departamentului pentru Securitate Internă, directorul Serviciilor Naționale de Informații și directorul CIA. Am salutat acțiunea, deoarece, în opinia noastră, argumentele

împotriva desecretizării documentelor nu fuseseră analizate, iar argumentele în favoarea desecretizării lor trecuseră necontestate.

Toată agitația aceasta legată de notele informative ale Departamentului de Justiție - așteptarea deciziilor Justiției, neliniștea și iritarea CIA, intervențiile foștilor directori, numeroasele convorbiri telefonice între o mulțime de jucători - a fost ținută departe de ochii publicului până sâmbătă 21 mai, o eternitate după standardele din Washington, dar numai vreo cinci zile după cum este percepută scurgerea timpului în restul țării. Apoi însă povestea a apărut în *Newsweek* - cu sursa indicată explicit ca fiind oficiali din administrație și clar (dacă nu implicit) din Departamentul de Justiție. Articolul susținea că desecretizarea notelor informative fusese deja decisă și „Casa Albă îi luase partea lui Holder” O „înaltă oficialitate a administrației Obama” a numit notele informative „urâte” și a declarat că vor „pune CIA într-o lumină stânjenitoare” Tot el a afirmat că eu fusesem „furios” în telefoanele pe care le dădusem oficialilor din administrație în tentativa de a anula decizia.

Sugerând că decizia fusese deja luată, cei care susțineau desecretizarea puneau presiune pe președinte, pentru că orice decizie inversă ar fi fost acum interpretată ca un abandon în urma insistențelor comunității serviciilor secrete. Articole ulterioare au descris bătălia pentru notele informative ca pe un test major pentru angajamentul de transparență al administrației Obama.

I-am spus lui Craig că sursele articolelor din cadrul administrației făceau Agenției (și adevărului) un deserviciu, afirmând că CIA va fi pusă într-o lumină proastă de notele informative. Era o caracterizare incorectă și malițioasă a obiecțiilor noastre - care aveau legătură cu securitatea națională, nu cu rușinea sau umilirea. De fapt, desecretizarea notelor informative ar fi etalat accentul pus de Agenție pe continuarea dialogului cu Justiția pentru supraviețuirea programului și ar fi

contracarat multe dintre ridicolele acuzații extreme ce fuseseră făcute.

În decursul săptămânilor următoare, Consiliul Național de Securitate s-a reunit într-adevăr în câteva rânduri pentru a încerca să ajungă la un consens. Potrivit tuturor relatărilor, CIA a beneficiat de șansa de a-și prezenta punctele de vedere, iar directorul Panetta le-a exprimat în mod apăsător.

Argumentele publice se învârtteau în jurul controversei potrivit căreia programul Agenției ar fi slăbit securitatea Statelor Unite deoarece servise ca instrument de recrutare pentru jihadiști.

Era o afirmație simplu de făcut. Se potrivea și argumentului că acțiunile americane creaseră multe dintre problemele noastre actuale. Atâta doar că nu totul era adevărat, sau cel puțin așa de simplu. Extremiștii islamisti aveau multe motive să ridice armele împotriva Statelor Unite, dar eu n-am întâlnit niciodată vreo dovadă care să sugereze că detenția a 100 de conducători teroriști dictată de CIA și interogarea dură a. O treime dintre ei duseseră la umplerea rândurilor al-Qaeda.

Au existat mulți factori. În primăvara anului 2006, Raportul național de informații evalua că războiul din Irak devenise o „cause célèbre” pentru jihadiști. În discursurile lor pentru recrutări, site-urile Web radicale citau de obicei susținerea de către Statele Unite a Israelului sau a guvernelor arabe conservatoare. Abuzurile comise de personalul militar american la Abu Ghraib acceleraseră în mod evident recrutările făcute de al-Qaeda după ce imaginile acelea fuseseră vizionate în mod repetat în toată lumea.

Eu însă n-am întâlnit niciodată vreun argument islamist radical care să se bazeze pe modul în care i-a tratat CIA pe Khalid Sheikh Mohammed, Abu Zubaida sau Abd al-Rahim al-Nashiri și n-am întâlnit niciodată vreun partener islamic care să ridice această chestiune sau care să susțină că reprezenta un impediment pentru cooperarea

noastră.

De fapt, sensibili față de felul cum poate fi afectată relația noastră, în anul 2006 am mutat în mod public 14 deținuți de mare valoare la Guantânamo. Am ridicat subiectul în particular cu un partener important din Orientul Mijlociu, care m-a asigurat simplu că el, serviciul lui și guvernul lui știau cine erau oamenii aceia și ce făcuseră ei. M-a mai asigurat că pentru ei nu era absolut nicio problemă.

Nu trebuie uitat că și dacă lucrurile acestea - Abu Ghraib, Guantânamo, închisorile secrete, Irakul, Israelul - pot sluji (în grade diferite) ca simboluri convenabile, ele nu se află în miezul propagandei jihadiste. Sayyid Quth, egipteanul ale cărui scrieri formează baza teologică a jihadismului modern, a vizitat Statele Unite la sfârșitul anilor 1940. Le-a descris ca fiind o țară fără suflet, materialistă, și a echivalat peluzele verzi cu lăcomia, iar jazzul cu bestialitatea. A criticat evenimentele sociale organizate de biserici în conservatoarea așezare Greeley din statul Colorado, pentru ceea ce a considerat a fi sexualitatea lor vizibilă și a condamnat accentul pus de noi pe laic în detrimentul legii divine. Asemenea credințe consolidează o viziune a lumii în care corupția modernismului în sine, reprezentat de evrei și de „cruciați”, amenință armonia Islamului. Într-un astfel de univers maniheist atotdefinitor, acțiunile americane pot afecta, la limită, puterea mesajului jihadist, dar dacă o fac, ne-am putea examina moravurile sexuale în aceeași măsură în care optăm să ne apărăm pe noi înșine.

Recunosc că felul cum optăm să ne apărăm pe noi înșine afectează *într-adevăr* elitele *europene* și guvernele și cercurile media *europene*. Însă grupările acelea își exprimă nemulțumirea față de programul american de asasinare a țintelor (care s-a extins după 2008), predări (care au continuat) și spionajul electronic (care a devenit mai puțin secret) la fel de mult ca față de detenții (care au fost reduse) și interogări (care s-au oprit). Și toate

obiecțiile lor sunt ancorate într-un sistem de credințe mai vast, care contestă actualul punct de vedere american față de utilitatea și legitimitatea forței în lumea modernă. Pe scurt, și el face parte dintr-o discuție mult mai largă.

Un alt „fapt” contestat era funcționalitatea tehnicilor; dacă ele nu funcționau, atunci existau prea puține motive pentru a le proteja acum.

Am argumentat public că tehnicile funcționau și că fuseseră esențiale pentru securitatea națională. Într-un interviu pentru Fox News acordat în duminica de după desecretizarea notelor informative, am declarat: „Realitatea acestui caz este faptul că utilizarea acestor tehnici împotriva acestor teroriști a sporit siguranța țării. Ele au funcționat cu adevărat. În septembrie 2006, președintele Bush a descris cum, prin utilizarea acestor tehnici, un deținut a dus la altul, care a dus la altul și tot așa”.

Într-adevăr, după desecretizarea notelor informative ale Departamentului de Justiție, DNI Blair a confirmat într-un mesaj pe care l-a expediat întregii comunități a serviciilor secrete că „informații de mare valoare au provenit de la interogatorii în care au fost utilizate aceste tehnici și care ne-au ajutat să înțelegem mai profund organizația al-Qaeda care ne atacă țara” Deși cuvintele acelea au fost înlăturate în mod misterios din versiunea mesajului lui Blair care a fost transmis presei, administrația n-a putut contrazice nici concluziile lui, nici pe ale CIA în legătură cu acest subiect fără a se expune acuzației că politiza domeniul serviciilor de informații.

(După cinci ani, democrații din Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului au contestat în mod agresiv argumentul eficienței, dar președintele n-a făcut-o în 2009.)

La o conferință de presă care a marcat primele sale 100 de zile în funcție, președintele și-a apărat ordinul executiv din ianuarie prin care interzicea tehnicile de interogare intensificate. „Sunt absolut convins că a fost o

acțiune corectă, *nu pentru că s-arii putut să nu existe informații provenite de la acești diverși deținuți care au fost supuși acestui tratament*”.

Asta a pus o oarecare distanță între președinte și criticii cei mai vehemenți ai programului. Așa cum am declarat în interviul pentru Fox, „majoritatea celor care se opun acestor tehnici doresc să poată spune «eu nu vreau ca țara mea să facă asta [ceea ce este o poziție perfect onorabilă] și *ele nu au funcționat oricum*». Ultima jumătate a frazei acesteia nu este adevărată”. După care am continuat: „Poziția onorabilă trebuie să fie «chiar dacă tehnicile acestea au funcționat, eu nu vreau ca voi să faceți asta». Asta cere curaj, pe când cealaltă frază nu”.

Potrivit tuturor relatărilor, chiar și după deliberări considerabile, conducerea Consiliului Național de Securitate a fost împărțită în privința desecretizării notelor informative. Unele rapoarte sugerau că se discutase despre desecretizarea unei versiuni masiv editate a lor (poziția CIA), echilibrată de angajamentul de a înființa o comisie prezidențială care să examineze istoria tehnicilor de interogare (o concesiune făcută „transparenței”).

Într-un final însă președintele se confrunta cu o dublă opțiune: să desecretizăm notele informative în general intacte (poziția Departamentului de Justiție), ori să decidem să protejăm substanțial documentele și să ne opunem desecretizării lor în Curte (poziția CIA).

În conformitate cu *Washington Post*, deoarece consilierii săi erau împărțiți între cele două variante, președintele a ținut o ședință noaptea târziu în care a cerut unui consilier să argumenteze în favoarea desecretizării notelor informative (Greg Craig) și altuia să argumenteze împotriva (Denis McDonough). La sfârșitul dezbaterii simulate, președintele a optat pentru desecretizare și a dictat o ciornă a anunțului său public care urma să fie făcut a doua zi.

Decizia aceea a fost identică cu cea pe care Greg Craig o anunțase Agenției cu patru săptămâni în urmă.

Nimic nu se schimbase, doar data.

În dimineața de 16 aprilie, am primit un telefon de la șeful de cabinet al directorului Panetta care mă anunța că notele informative ale Departamentului de Justiție vor fi desecretizate cu minimum de intervenții. Mi-a telefonat după aceea John Brennan, fost senior al CIA și actualmente adjunctul lui Jim Jones la Departamentul pentru Securitatea Internă. John se afla în Ciudad de México, unde aștepta sosirea președintelui. Nu l-am cruțat deloc, ci am deplâns decizia ca fiind o „lipsă fundamentală de onestitate” față de agenții CIA.

În mai puțin de o oră am fost sunat de Jim Jones din Air Force One, aflat în zbor spre Mexic cu președintele. Nu i-am putut spune lui Jim decât că știam să respect persoana și funcția președintelui, dar „nu puteam să inventez lucruri” El a fost de acord fără comentarii în privința aceasta. Legătura telefonică avea probleme; s-a întrerupt de minimum trei ori și sunt sigur că Jim a fost la fel de frustrat ca mine de circumstanțele dialogului.

I-am telefonat după aceea fostului procuror general Mike Mukasey, împreună cu care am întocmit ciorna unui editorial în care ne expuneam obiecțiile față de decizia președintelui. Am atins esența problemei foarte repede:

Desecretizarea acestor note informative nu a fost necesară ca măsură legală și este greșită ca măsură politică. Efectul ei va fi de a reînvia acel gen de reticență instituțională și teamă de incriminare care a slăbit în trecut culegerea de informații și pe care am ajuns să o regretăm din plin pe 11 septembrie 2001.

Am contrazis energic argumentele ce susțineau desecretizarea:

Adepții desecretizării au susținut că tehnicile au fost abandonate și că nu are rost să le mai ținem secrete, că au fost oricum ineficiente, că dezvăluirea lor a fost cumva silită legal și că ne costă mai mult decât merită în fața opiniei publice. Niciuna dintre afirmațiile acestea nu rezistă unei examinări atente.

Am amânat publicarea editorialului până la decizia finală a președintelui, întrucât nu doream să-i îngreunăm sarcina de a face lucrul corect (așa cum îl vedeam noi) prin atașarea numelor a doua foste administrații Bush la argumentele împotriva desecretizării.

Deși articolul era de două ori mai lung decât obișnuitele editoriale ale invitaților, *Wall Street Journal* a acceptat să-l publice în ediția de a doua zi a ziarului.

Publicarea aceea era importantă. Atât judecătorul Mukasey, cât și eu consideram că dezbaterea publică avea nevoie de un contrapunct calm și coerent la ceea ce urma cu certitudine să susțină administrația. De asemenea, simțeam cu toată ființa că personalul CIA trebuia să audă cât mai repede vocea aceasta, mai ales pentru că directorul Panetta nu se afla într-o poziție din care să susțină vreunul dintre punctele respective.

Am avut dreptate. Un agent operativ de carieră mi-a mărturisit:

— Vineri a fost o zi incredibil de întunecată, dar am fost foarte mândru când ți-am citit editorialul.

Altul mi-a spus:

— Ți-am citit articolul, care a consemnat cu precizie și claritate momentul și mizele. Slavă Domnului că cineva spune ceea ce trebuia spus!

Președintele știa că desecretizarea notelor informative va lovi puternic CIA, așa că în luna următoare a vizitat Langley. Înaintea evenimentului public ce urma să aibă loc tot acolo, el s-a întâlnit în privat cu membri ai CTC și le-a răspuns la întrebări. Potrivit tuturor relatărilor, a fost o întâlnire degajată, cu întrebări prietenești, până când s-a auzit apelul pentru „Ultima întrebare, vă rog”, la care a ridicat mâna un veteran CTC, care stătuse în fundul sălii cu alți doi colegi. Steve Kappes i-a cerut directorului Panetta să-l prezinte pe agent.

Agentul i-a mulțumit președintelui pentru participare, a recunoscut că programul predare, detenție și interogare ridica probleme controversate de ordin moral

și legal, și apoi a întrebat dacă președintele era de acord ca ei să revină printre colegii lor și să le spună că ceea ce făcuseră în cadrul programului salvase vieți.

Președintele, care stătuse la un pupitru, a ieșit din spatele lui, și-a schimbat tonul și – clătinând din deget – a început o scurtă prelegere despre nevoia de moralitate.

CIA avea un sistem protejat de mesagerie instant, numit Sametime. La scurt timp după terminarea ședinței, rețeaua s-a încins la maximum de comentarii de susținere pentru agent când s-a răspândit vestea despre schimbul acela de replici.

Președintele s-a dus apoi în complex pentru a vorbi în fața a aproximativ 1.000 de agenți, dintre care mulți așteptaseră ore ca să-l vadă.

Stând în fața peretelui acoperit de stele care-i omagiau pe agenții căzuți la datorie, președintele a lăudat munca depusă de CIA și a declarat că știa că „ultimele zile au fost foarte dificile”. El a justificat desecretizarea ca „o consecință a unui caz în tribunal care nu s-a soluționat încă și împotriva căruia ne-a fost foarte greu să opunem o apărare legală eficientă”. A mai adăugat că „foarte multe dintre informații erau de natură publică – fuseseră recunoscute public. Natura lor sub acoperire fusese compromisă”.

Președintele i-a îndemnat după aceea pe agenții CIA să nu fie „descurajați de cele întâmplate în ultimele săptămâni. Nu fiți descurajați că a trebuit să recunoaștem că am făcut unele greșeli. Așa învățăm”.

Un agent mi-a spus că în CIA se vorbea că ultimul pasaj semăna foarte mult cu *Mister Rogers*⁵⁴. Președintele s-a gândit că era momentul să țină un discurs educațional, pe când personalul antitero din Agenție continua să creadă că politicile din trecut nu erau deloc erori, ci un motiv esențial pentru care Statele Unite nu mai fuseseră atacate de peste șapte ani.

Președintele avusese dreptate să meargă la Langley

54 Aluzie la un serial TV educațional pentru copii din SUA (n.trad.).

și fără îndoială că agenții i-au apreciat inițiativa de a-i susține. Dar acest episod a ridicat probleme ce nu puteau fi soluționate printr-o singură vizită, o singură cuvântare sau o singură ședință foto.

David Ignatius, editorialist la *Washington Post*, scrie frecvent despre CIA. El este adesea critic, cu toate acestea, comentariile lui sunt rareori lipsite de afecțiune sau de respect pentru Agenție și oamenii ei.

La două zile după vizita președintelui, Ignatius – care avea legături solide în asociația foștilor membri CIA – a publicat un editorial devastator în *Washington Post*. „O spun cu tristețe”, a început el, „dar în Langley lucrurile se mișcă foarte lent după desecretizarea notelor informative despre interogatorii, care, citând un agent veteran, «a izbit Agenția ca explozia unei mașini-capcană în fața casei»”.

Ignatius a observat că, în vizita personală pe care o făcuse luni, președintele încercase să liniștească personalul CIA: „El a spus lucruri corecte despre rolul clandestin al Agenției, dar totul a lăsat impresia unui eveniment din campanie, cu angajați aplaudând și ovaționând și cu președintele citind de pe prompter pe un fundal de stele care-i comemorau pe luptătorii CIA căzuți la datorie”.

Concluzia editorialistului a fost că „Obama pare să creadă că poate juca la două capete – să autorizeze o desecretizare fără precedent a tehnicilor operaționale CIA și în același timp să electrizeze un serviciu clandestin care «de abia de acum», le-a spus el luni, va înregistra cele mai mari succese. Viața nu funcționează întotdeauna așa – nici chiar pentru politicienii charismatici”.

Mulți veterani din Langley credeau acum că era doar o chestiune de timp înainte de o adevărată „noapte a cuțitelor lungi” pentru CIA și poate chiar pentru agenții ei.

A doua zi după vizita făcută la Langley, președintele a refuzat să excludă acțiuni legale împotriva juriștilor care întocmiseră notele informative ale Departamentului de Justiție; grupări pentru drepturile omului i-au predat

procurorului general Holder o petiție cu 250.000 de semnături, care cerea un procuror special, iar oficiali ONU și avocați pentru drepturile omului au prezis că – în absența unor urmăriri penale de către SUA – tribunalele europene îi vor investiga pe oficialii americani suspectați de încălcarea dispozițiilor privind interzicerea torturii.

În frenezia politică și jurnalistică ce a urmat desecretizării notelor informative, au fost schimbate acuzații și contraacuzații. Când a „răsuflat” în presă programul pregătit de CIA cu datele informărilor Congresului despre tehnicile de interogare, a apărut o nouă intrigă esențială a întregii drame – care congresmenii au fost informați, când și ce li s-a spus?

La o lună după desecretizarea notelor informative (care, nu uitați, a fost făcută pentru a cantona definitiv în trecut subiectul interogărilor), un titlu răcnea în cotidianul *Politico* al Capitoliului: „Democrați: CIA se pregătește să ne ia capetele!”

După alte două zile, președintele Camerei Reprezentanților a acuzat explicit Agenția că mințise Congresul – atât despre utilizarea tehnicilor intensificate de interogare („CIA vine în fața Congresului, dar ascunde informații despre planificarea și utilizarea acestui subiect”), cât și generale („Ne-a indus tot timpul în eroare”).

Senatoarea Feinstein, președinta Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului, s-a grăbit să o susțină pe Pelosi, acuzând că „CIA nu este o agenție care să se plaseze deasupra adevărului”, iar Anna Eshoo, din Comisia pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților, a adăugat prompt: „Cu ei trebuie să joci *Douăzeci de întrebări*. Nu oferă voluntar informații”.

Într-o scrisoare adresată personalului, care fusese concepută pentru a fi disponibilă și presei, directorul Panetta a replicat: „Inducerea în eroare a Congresului nu este nici politica, nici practica noastră. Așa ceva este împotriva legilor și valorilor noastre. Arhiva noastră din

septembrie 2002 arată că ofițerii CIA au dat depoziții corecte despre interogarea lui Abu Zubaida, descriind «tehnicile intensificate care au fost utilizate»”.

Folosind un eufemism, întreaga situație devenise destul de urâtă. Și încă nu se terminase.

Eric Holder fusese cel care impulsionase administrația să desecretizeze notele informative.

În timpul campaniei sale pentru președinte, Holder identificase interogatoriile CIA ca fiind torturi, deși el nu fusese niciodată informat despre detalii ale programului. De asemenea, promisese să ceară socoteală Agenției pentru activitățile ei, ceea ce-l puna cam pe același teren cu candidatul Obama. După ce a devenit însă președinte, Obama și-a mai îndulcit tonul. De exemplu, când notele informative ale Departamentului de Justiție din epoca Bush fuseseră desecretizate în aprilie, el a prevenit: „Acesta este un moment pentru reflecție, nu pentru răzbunare”.

Se pare că Holder n-a recepționat acest mesaj. Potrivit relatărilor publicate, el și ștaiful său s-au așteptat ca desecretizarea să ducă la „un val de susținere pentru o anchetă independentă”.

Când nu s-a întâmplat acest lucru, au perseverat. În vară, procurorul general insista pe tema desecretizării raportului secret făcut de inspectorul general CIA în 2004 despre programul de interogare și a redeschiderii anchetării ofițerilor CIA.

Pentru Agenție era ca un vis urât recurent. Raportul inspectorului general fusese disponibil pentru conducerea comisiilor pentru informații ale Congresului încă din anul 2004, iar din 2006 devenise accesibil membrilor acestor comisii și multora din stafful lor.

Agenția cooperase considerabil pentru urmărirea în justiție a unui contractor al Agenției, care a fost condamnat pentru omor cu premeditare după moartea unui deținut. CIA trimisese de asemenea alte descoperiri de comportament impropriu la Departamentul de Justiție, unde fuseseră examinate cu atenție de procurori de

carieră din Eastern District al statului Virginia, care în cele din urmă au declinat alte urmărituri în justiție. (Ulterior Holder a recunoscut că nu citise declinările procurorilor respectivi.) într-un final, urmând decizia procurorilor de a nu acționa, Agenția întreprinsese propriile ei acțiuni disciplinare atunci când fusese cazul.

Se pare că Leon Panetta s-ar fi opus altor acțiuni ale Departamentului de Justiție într-o serie de răbufniri presărate cu injurii în Camera de Criză. De asemenea, la începutul lunii august, el a făcut un gest neobișnuit, publicând un editorial în *Washington Post* în care a scris: „Luna trecută, la o reuniune peste hotare a șefilor serviciilor secrete, unul dintre omologii mei de la un principal aliat occidental m-a tras deoparte. «De ce», a întrebat el, «este atât de preocupat Washingtonul de acțiuni din trecut ale CIA, când cele mai presante probleme de securitate națională sunt cele din prezent?» A fost o întrebare foarte bună”.

În zadar! După câteva săptămâni, administrația a publicat o versiune ușor editată a raportului din 2004 al inspectorului general CIA, alte opinii legale ale Departamentului de Justiție, plus o parte din corespondența purtată între Agenție și Biroul de Asistență Juridică. Holder a anunțat de asemenea că-i ceruse lui John Durham, care investiga deja distrugerea videocasetelor de către CIA (capitolul 12), să-și extindă cercetările pentru a determina dacă se justifica o anchetă penală completă a comportamentului Agenției.

Președintele trecuse, cel puțin tacit, de partea procurorului general. Leon nu izbutise să oprească trenul. Acum, șapte dintre predecesorii lui au făcut un pas înainte pentru a-și încerca norocul. La jumătatea lunii septembrie, i-am scris președintelui, cerându-i să anuleze decizia lui Holder de redeschidere a anchetelor penale. Scrisoarea repeta argumentele obișnuite: serviciile străine vor fi mai reticente față de o posibilă colaborare, agenții CIA se vor feri mai mult să-și asume riscuri, iar desecretizările

publice aveau să ajute al-Qaeda să evite serviciile secrete americane.

Argumentul central însă era unul de echitate. „Dacă anchete penale închise de procurori de carieră în timpul unei administrații pot fi atât de ușor redeschise în următoarea administrație la indicația unor împuterniciți politic, atunci refuzul de acționare în judecată va fi considerat inutil. Agenții trebuie să creadă că există o constanță în regulile legale care le guvernează acțiunile”.

Foștii directori CIA nu formează un grup strâns unit. Este posibil să se reunească o dată sau de ori pe an pentru o informare din partea actualului director, însă ei au servit președinți diferiți în momente diferite și în circumstanțe diferite. Ar fi greu să-i determini pe toți să convină că o zi anume este marți.

Dar odată ce am definit limbajul comun, obținerea acordului de a semna scrisoarea n-a fost o sarcină grea. Documentul a fost semnat de toți foștii directori aflați în viață, cu trei excepții. Bob Gates era secretarul apărării, așa că nici măcar nu l-am informat. George H.W. Bush era fost președinte și ar fi fost impropriu din partea noastră să-i cerem să comenteze acțiunile unui succesor. Amiralul Stansfield Turner, care se apropia de 86 de ani, a refuzat pur și simplu pe motiv că nu era la curent cu subiectul. Nu am insistat.

Era axiomatic ca trei dintre noi – Goss, Tenet și eu – să semnăm; la urma urmelor, am condus programul. Însă Woolsey și Deutch nu mai erau activi de mult, după ce serviseră în administrația Clinton. William Webster era fost judecător federal și directorul FBI-ului. Iar activitatea lui Jim Schlesinger includea o anchetă despre abuzurile comise de Departamentul Apărării asupra deținuților din Abu Ghraib.

Concluzia finală a fost că n-am impresionat deloc. Președintele ne-a comentat neliniștile cu o oarecare desconsiderare: „Apreciez că foști directori CIA doresc să aibă grijă de o instituție la construirea căreia au dat o

mână de ajutor” Cu toate că și-a reiterat opțiunea de „a privi înainte, nu în urmă”, a declinat să intervină.

Ancheta a durat trei ani, timp în care au fost anchetați zeci de ofițeri CIA, iar mulți au compărut în fața unei Curți Supreme.

Întreaga situație a creat o senzație de asediu în Agenție. În februarie 2010, după moartea a șapte agenți și contractori în atentatul sinucigaș cu bombe din Khost, CIA a ținut un serviciu memorial într-un cort mare din fața vechii clădiri de birouri executive. Președintele a participat alături de alți lideri politici, ca președintele Camerei Reprezentanților, Nancy Pelosi.

Câtiva dintre cei care au ținut discursuri proveneau din Centrul de Combatere a Terorismului, adică persoanele cele mai afectate de deciziile lui Holder și ale președintelui și de acuzațiile lui Pelosi că Agenția minte în mod curent. O vorbitoare a semnalat sentimentul de înstrăinare „ei împotriva noastră” când a subliniat „privilegiul de a face parte dintr-un grup real de frați și surori angajați într-o luptă comună” Există un mesaj aproape nerostit: „Suntem bucuroși că vă aflați aici, dar este vorba despre noi. Noi făceam toate astea înainte să fi ajuns voi aici și le vom face și după plecarea voastră”.

Desecretizările și anchetele reînnoite au declanșat chiar momente de umor negru în Agenție. La retragerea consilierului general John Rizzo, la sfârșitul anului 2009, maestrul de ceremonii a dat citire mai multor scrisori – mărturii despre activitatea lui John. Apropiindu-se de sfârșit, a anunțat că mai avea o ultimă scrisoare. Pe când se căuta prin buzunare după ea, a specificat că era pentru John din partea procurorului-general Holder.

„John”, a citit el, „ai dreptul să păstrezi tăcerea”.

Au trecut câteva minute până când hohotele de râs s-au potolit îndeajuns pentru a continua ceremonia.

Impactul anchetelor multiple nu era totuși o glumă. CIA era implicată în investigarea distrugerii videocasetelor de către Durham, reinvestigarea incidentelor detaliate în

raportul inspectorului general și accelerarea investigațiilor Congresului pe o mulțime de fronturi. Dincolo de impactul asupra moralului, relațiilor cu străinătatea și dorinței de a îmbrățișa riscul, Agenția trebuia să achite factura mâinii de lucru. Pentru a răspunde la toate anchetele acelea erau necesare unele dintre cele mai bune talente pe care le avea CIA de oferit. Pentru gestionarea fluxului a fost înființat un birou permanent la etajul șase, vizavi de cabinetul directorului.

La trei ani și șase zile după ce procurorul general a redeschis investigațiile, el și procurorul John Durham au anunțat că nu vor începe procedurile de urmărire penală împotriva nimănui din programul RDI al Agenției. Vărsarea de sânge, cel puțin în ramura executivă, părea să se fi terminat.

Holder fusese consecvent pe tot parcursul: mesianic în concentrare, afon politic și indiferent la părerile și opiniile contrare.

Panetta a fost la fel de consecvent, avertizând că, prin concentrarea asupra trecutului, riscam prezentul și viitorul.

Președintele a dorit să câștige pe două fronturi și a sfârșit părănd inconsecvent pentru ambele tabere.

Este posibil ca el să fi considerat că un compromis reprezenta alternativa cea mai bună din punct de vedere principal de care dispunea și care era în același timp și atractivă politic. Președintele avea o problemă. Spre dezamăgirea multora, el dublase eforturile pentru multe dintre programele antiteroriste ale predecesorului său. Metadata telefonice. Secrete de stat. Predări. Asasinarea țintelor. Comisioane militare. Ca să fiu sincer, între primul și al doilea mandat al președintelui Bush a existat o deosebire mai mare decât între administrația sa și cea a succesorului său.

Iar acest lucru reprezenta o problemă politică pentru președintele Obama, a cărui campanie s-a bazat în esență pe a nu fi George Bush. Probabil că președintele s-a

gândit: „Dați-mi voie să vă arăt cât de diferit sunt în realitate. Dați-mi voie să vă arăt ce am stopat eu”. Și în felul acesta a desecretizat notele informative și a îngăduit (poate chiar a susținut, pentru că înregistrările nu sunt clare) procurorului general să desecretizeze și mai multe documente și să redeschidă cazuri deja închise.

Cei din CIA au plătit un preț personal mare, dar poate că n-ar fi trebuit să se simtă surprinși sau ofenșați. Președintele le arătase considerația sa personală, însă acum era vorba despre afaceri și ei erau recuzită.

Și aveau să mai urmeze și altele.

În anul 2012, pe când Holder abandona ancheta Durham, George Tenet m-a sunat pe telefonul mobil și m-a întrebat dacă auzisem despre „raportul SSCI” Știam în mod vag că democrații din comisie lucraseră la ceva, dar a trebuit să mărturisesc că nu eram la curent.

— N-am mai văzut filmul ăsta, George? l-am întrebat.

De fapt nu-l văzuserăm, ceea ce a devenit clar la două zile după alegerile prezidențiale din 2012. George, Porter Goss, John McLaughlin și eu (directori și directori interimari în timpul programului RDI) aranjaserăm să prezentăm datele la zi pentru

CIA. Michael Morell, directorul adjunct și bun prieten cu noi toți, a prezidat ședința și a descris în linii mari ciorna raportului democraților din SSCI pe care îl primise recent Agenția. Era o înșiruire de tirade acuzatoare care ne învinuiau pe noi și CIA că ne depășiserăm autoritatea și-i mințiserăm pe toți în legătură cu eficiența programului. Am rămas de-a dreptul uluiți. Și furioși. Am întrebat cum ajunseseră democrații la concluziile acelea fără să fi vorbit cu niciunul dintre noi.

Am întrebat de asemenea de ce se procedase așa. Ni s-a răspuns că șeful democraților din SSCI spusese că senatoarea Feinstein dorea să fie sigură că nu se va mai repeta așa ceva, ceea ce ni s-a părut tuturor ca o concluzie care lansase ulterior căutarea datelor care s-o susțină.

Agenția a fost la fel de înfuriată ca și noi în privința

raportului și intenționa să replice dur, fiindcă raportul fusese selectiv în citarea de documente, avea erori de informare și părea să ignore felul cum funcționau de fapt serviciile secrete.

Era evident că totul începea să fie interesant, când opinia publică a izbucnit după numai câteva săptămâni, instigată (în mod incredibil) de un film: *Misiunea: 00.30 A.M.*, care dramatiza activitatea de culegere a informațiilor ce duseseră la omorârea lui Osama bin Laden. Au existat plângeri potrivit cărora comunitățile de informații și operațiuni speciale exageraseră în privința ajutorului acordat regizoarei Kathryn Bigalow și scenaristului Mark Boal. Câțiva membri ai Senatului au cerut ca Sony Pictures să difuzeze un comunicat în care să decline orice responsabilitate privind rolul jucat de interogatoriile CIA în găsirea lui bin Laden.

Au urmat mai bine de doi ani de dispute între CIA, Casa Albă și democrații din SSCI despre date, tehnici de analize și clasificări, înainte ca un rezumat de peste 500 de pagini al raportului Feinstein să vadă lumina zilei. În acel răstimp, foștii seniori implicați în raport s-au reunit periodic, sau au discutat prin intermediul teleconferințelor, pentru a fi la curent cu evenimentele și pentru a pregăti un răspuns.

Ar fi greu de exagerat furia noastră, dar răspunsul la calomnie avea să fie dificil. Am obținut doar o fereastră de două săptămâni, în august 2014, în care am putut accesa realmente rezumatul raportului, răspunsul de peste 130 de pagini din partea Agenției și dezmințirea de peste 150 de pagini a republicanilor din SSCI. Deoarece aveam stabilit un program de deplasări, am izbutit să-mi găsesc timp vreo patru ore de citit într-o după-amiază.

Fără a mă lăsa descurajat, am adresat Agenției propriile noastre solicitări în conformitate cu Legea privind libertatea accesului la informație, pentru a căpăta alte documente cu care să ne susținem cazul. Bill Harlow, excelentul PR al lui George Tenet, a realizat site-ul Web

ciasavedlives.com, pentru a pune documente la dispoziția presei și publicului. Am oferit date generale tuturor jurnaliștilor din presa scrisă și audiovizuală care erau dispuși să ne asculte. John McLaughlin a scris un editorial magnific de 2.300 de cuvinte pe care l-am postat pe site-ul *Wall Street Journal*, alături de o versiune mai scurtă în ediția tipărită a ziarului. Editorialul a fost semnat de trei directori și trei directori adjuncți care gestionaseră programul RDI. Eu am scris un editorial pe aceeași temă pentru presa britanică - totul declanșat de publicarea raportului Feinstein, care a avut loc pe 12 decembrie 2014.

Argumentația lui John din *Wall Street Journal* ne sintetiza poziția:

Raportul Comisiei pentru Serviciile de Informații a Senatului despre detenția și interogarea teroriștilor efectuate de Agenția Centrală de Informații a fost pregătit doar de membrii democrați majoritari și este un studiu unilateral, afectat de erori de fapt și interpretare - în esență un atac partizan și slab realizat asupra agenției care a făcut tot posibilul pentru a proteja SUA după atacurile din 11 septembrie.

El a contestat concluziile raportului potrivit cărora CIA a depășit în mod uzual tehnicile de interogare autorizate și a indus în eroare Departamentul de Justiție, Casa Albă, Congresul și poporul american. A subliniat că raportul optase să ignore contextul epocii în care fusese lansat programul și faptul că Agenția nu acționa autonom (a consemnat nu mai puțin de 30 de informări ale Congresului).

Cel mai important, John (la fel ca Agenția și contestatarii republicani) a pus sub semnul întrebării „afirmația potrivit căreia programul de interogări al CIA n-a fost eficient în producerea de informații care să ne ajute la subminarea, capturarea sau uciderea teroriștilor”, citând numeroase exemple ale eficienței sale, inclusiv lichidarea lui bin Laden.

Un mucalit din Agenție a spus-o chiar mai direct:

„Raportul Feinstein te lasă să crezi că cei care au ajuns la bin Laden n-au știut pur și simplu cum au ajuns la el”.

Eu m-am bucurat de o atenție specială în raportul Feinstein, fiind citat de peste trei ori mai mult decât oricare dintre predecesorii mei. Asta nu din cauza numărului de deținuți pe care l-am avut (doi dintr-un total de aproximativ o sută), ci pentru că am fost directorul care a informat comisia despre sfera de cuprindere a programului.

Democrații s-au focalizat în mod explicit asupra mărturiei pe care o depusesem în aprilie 2007, dedicând Anexa 3 exclusiv pentru a sublinia ceea ce considerau a fi fost inexactități. Multe subiecte erau asociate disputei încă aprinse despre ce, când și de ce ne declarase Abu Zubaida (primul deținut care fusese supus simulării înecului). Alte subiecte puteau fi descrise în mod corect ca fiind informări standard susținute de mine și încercarea lor de a descoperi printre milioane (literalmente) de pagini abaterile care, cele mai multe dintre ele, au existat în perioada inițială a programului.

S-a pus apoi problema definirii programului. Eu am afirmat că programul fusese creat, cel puțin parțial, din cauza performanțelor necorespunzătoare ale Agenției cu primele capturări efectuate pe câmpul de luptă – așa cum au fost amănunțit documentate și împărtășite cu SSCI de către inspectorul general CIA. De exemplu, comisia știa că Gul Rahman murise în custodia Agenției, totuși CIA nu-l considerase niciodată ca făcând parte din *acest* program.

În cele din urmă exista posibilitatea foarte reală ca în două ore de depozitii, în care discutaserăm chestiuni vechi de cinci ani și separate de mine prin mandatele altor doi directori, să fi înțeles pur și simplu greșit unele lucruri. Este posibil.

Cel mai important, scopul nostru pentru ședința din 2007 – ca și al unor ședințe similare cu Comisia Permanentă pentru Serviciile de Informații a Camerei Reprezentanților – *nu* fusese de a relata o istorie finală a

programului RDI, ci de a-i explica statutul *curent*, ca prim pas în clădirea unui viitor consens. Desigur, asta nu s-a întâmplat niciodată.

Am fost implicat în altă neconcordanță din raport, referitor la numărul de deținuți. Potrivit raportului, eu „am instruit un agent CIA să conceapă o modalitate prin care să păstrăm numărul de deținuți CIA egal cu numărul pe care l-am anunțat anterior Congresului” Raportul susținea că numărul acela ar fi fost 98, pe când eu cred că era de fapt 99.

Presupusul „incident” avusese loc în ianuarie 2009, pe când mă pregăteam să părăsesc Agenția. Un agent CTC sugera că numărul corect de deținuți din program putea fi chiar de 112. Existaseră mereu întrebări legate de cine ar trebui să fie socotit în program, iar contabilitatea anterioară fusese deficitară, dar nu m-am putut abține să nu surâd ironic și să repbe.

— De trei ani m-ați bătut la cap cu 97 sau 98 [pe măsură ce adăugam deținuți].

Dezmințirea Agenției reflectă consensul stabilit în ședința aceea că noile cifre deținute de CTC continuau să fie „oarecum speculative și incomplete”. Am spus că dacă ar fi existat cu adevărat cifre noi, ei ar fi trebuit mai întâi să se asigure și apoi să-i ceară noului director să le transmită Congresului.

Raportul Feinstein stabilise „minimum 119” (nu 112) ca fiind numărul corect de deținuți reținuți în cadrul programului.

Acestea fiind spuse, procurorul general Holder anunța sigur pe sine la sfârșitul investigației Durham că „domnul Durham a examinat orice posibilă implicare a CIA în interogarea și detenția a 101 deținuți bănuți a se afla în custodia Statelor Unite”. Se pare că a fost mereu un număr foarte greu de precizat: 99, 101, 112, 119...

Am reflectat de multe ori de atunci la raportul Feinstein și la lecțiile ce puteau fi trase de pe urma sa. O concluzie pozitivă a fost nevoia clară de a oferi

Congresului informații complete și actualizate asupra activităților delicate. Nu este corect să te bazezi pe un director care să reconstituie evenimentele după ce au trecut cinci ani.

Mă apropii și de o a doua concluzie, mai sumbră. Aveți grijă ce le spuneți acestor oameni. Unii sunt mai puțin interesați de un dialog onest, preferând să asculte doar pentru a respinge, acuza și discredita.

Ceea ce, presupun, ridică o dată în plus problema motivului. De ce a fost întocmit raportul acela? CIA nu se mai ocupa de interogatorii și nici nu avea să mai revină în domeniul respectiv⁵⁵.

Și, aici, demonii mei sugerează un răspuns. Îmi imaginez că aceia care au insistat realmente pentru desecretizare s-au gândit că o astfel de măsură le-ar aduce un sentiment de expiație. Ei puteau spune și au spus-o public: „Vedeți? Aici n-a fost vorba despre noi. N-a fost niciodată vorba despre noi. Noi nu suntem așa. Oamenii aceia, cei de colo, cei care au mințit – despre ei este vorba. Dați-ne voie să vă arătăm”.

Senatorul Rockefeller a fost un susținător foarte vehement al raportului Feinstein. După publicarea lui în decembrie 2014, și-a anunțat părerea tăios de critică.

În martie 2003, după capturarea lui Khalid Sheikh Mohammed, tonul senatorului fusese cumva diferit.

Wolf Blitzer de la CNN l-a întrebat ce se va întâmpla cu KSM.

ROCKEFELLER: *Ei bine, din fericire nu știm unde este... va fi interogat de noi. Sunt sigur că vom fi corecți cu el, dar sunt sigur că vom fi foarte, foarte duri.*

Asta l-a determinat pe Blitzer să întrebe despre torturi.

55 în vara anului 2015 m-am întâlnit cu candidatul prezidențial Jeb Bush. Când am ajuns la subiectul tehnicilor de interogare, am opinat că - după desecretizarea notelor informative, demascarea tehnicilor și aparenta abandonare a agenților CIA - orice viitor președinte care ar fi dorit să reînvie tehnicile ar fi făcut bine să le exerseze, întrucât ar fi trebuit să le utilizeze el însuși (n.aut.).

ROCKEFELLER: *Aceasta este mereu o întrebare delicată... Pe de altă parte, el deține într-adevăr informații. Obținerea acelor informații va salva vieți de americani. Nu avem voie să nu obținem informațiile acelea.*

Blitzer a ridicat din nou problema torturii.

ROCKEFELLER: *Noi nu aprobăm tortura, dar există metode psihologice și de altă natură prin care putem obține cam tot ce ne dorim.*

Blitzer a întrebat după aceea despre predarea lui KSM unei țări terțe „unde nu există restricții împotriva torturii”.

ROCKEFELLER: *N-aș respinge o astfel de discuție în privința lui, deoarece este omul care a ucis sute și sute de americani în ultimii zece ani.*

Hmm... Puteți înțelege motivul pentru care cei din Agenție pot fi derutați.

Evident, nici ei n-au fost de acord cu raportul, relatarea, metoda și concluziile sale. Și mai ales n-au fost de acord că toată povestea se referea exclusiv la ei. Dacă ar fi fost exclusiv despre ei, democrații din Congres (cei care fuseseră informați) și-ar fi început protestul în 2002 – când trauma era recentă, amenințarea părea iminentă și viitorul era pus sub semnul îndoielii – nu în 2014, când situația era alta.

Americanii au dat dreptate Agenției. În toate sondajele efectuate după publicarea raportului Feinstein, ei s-au declarat de partea CIA într-o majoritate clară. Centrul de cercetare Pew a estimat un raport de 51 la 29 în favoarea celor care considerau justificate acțiunile CIA. Ecartul a fost încă și mai mare, 56 la 28, pentru afirmația că informațiile obținute prin programul RDI au prevenit alte atentate. Pentru cei care au spus că urmăreau îndeaproape subiectul, cifrele erau la fel de clare – susțineau programul cu 59 la 34. CNN-ul avea cifre similare, 66 la 34 pe ansamblu.

Brookings, un „think tank” din Washington privit cu ochi foarte buni, și-a intitulat raportul „Americanii au

preluat proprietatea programului de interogatorii al CIA”, arătând că tacticile CIA au fost aprobate atât retrospectiv, cât și prospectiv, și a concluzionat că „este posibil ca viitori președinți care se vor abține să ia măsurile promovate de administrația Bush-Cheney să se trezească expuși politic – mai ales dacă teroriștii vor reuși din nou să omoare mulți americani”.

Nu era tocmai rezultatul pe care-l intenționaseră democrații din comisia pentru informații.

Acesta nu a fost însă ultimul cuvânt. Programul RDI cere o istorie corectă și imparțială. Noi șase am afirmat acest lucru în editorialul din *Washington Post* founaly numind raportul Feinstein „o oportunitate ratată de a oferi un studiu serios și echilibrat despre o importantă chestiune de politică publică. Țara și CIA ar fi beneficiat de pe urma unui studiu mai echilibrat al acestor programe și de pe urma unui set corespunzător de recomandări. Raportul Comisiei nu este studiul respectiv”.

Noi încă așteptăm istoria aceea imparțială.

DOUĂZECI ȘI UNU

SECTORUL PRIVAT

WASHINGTON, DC, 2009 – 2014

La începutul lunii iunie 2013, tocmai mă instalam într-un hotel confortabil din La Jolla, statul California, când am primit un e-mail de la Mark Hosenball, un reporter al agenției Reuters speciabzat pe serviciile secrete. Subiectul lui era: „Este adevărat sau o nebunie?” Mesajul conținea doar câteva cuvinte și un hiperbnk la un articol de Glenn Greenwald care fusese postat pe site-ul ziarului *Guardian* din Londra.

Titlul din *Guardian* răcnea: „NSA colectează zilnic înregistrări telefonice de la milioane de clienți Verizon”, iar subtitlul trimitea la un mandat de tribunal care autoriza operațiunea.

Mie îmi plăcea Hosenball, dar nu i-am răspuns la e-mail. Nu era deloc o nebunie, ci cât se poate de real. Însă eu nu doream să vorbesc despre acest subiect. Era vorba

despre o continuare a programului de metadate telefonice pe care le colectaserăm pentru Stellarwind, realizat acum prin intermediul unui mandat judecătoresc, însă nu puteam nici confirma, nici măcar încerca să explic. M-am întrebat totuși „Cum naiba a ieșit *asta* la lumină?”

A doua zi, Greenwald în *Guardian* și Bart Gellman în *Washington Post* au susținut că NSA avea acces nerestricționat la serverele din SUA ale Microsoft, Google, Yahoo, Skype, YouTube, Facebook, AOL și Apple, în conformitate cu un program numit PRISM.

Amploarea pe care a luat-o acest subiect în presă a căpătat rapid aspectul unei versiuni jurnaliste a campaniei „șoc și groază” susținute de Tommy Franks în al Doilea Război din Irak.

În scurt timp toți am aflat că surgerile de informații aparțineau unui colaborator tehnic de la firma Booz Allen Hamilton, un tânăr de 29 de ani cu aspect băiețesc pe nume Edward Snowden, care se refugiase în Hong Kong și care încerca să tranziteze Rusia pentru a ajunge în America de Sud.

În vara anului 2013, ieșisem deja de peste patru ani din guvern. Eram mulțumit să mă aflu la conducerea companiei Chertoff Group, o firmă de consultanță de securitate înființată de fostul secretar DHS Mike Chertoff, și predam la George Mason University's Graduate School of Policy, Government and International Affairs în nordul statului Virginia. Chertoff Group adunase persoane cu viziuni și experiențe similare și era întotdeauna minunat să împărtășești idei cu unii precum Charlie Alien, o legendă a Agenției. Postul de la George Mason University era rezultatul unei conversații destinate cu un membru al facultății la o petrecere de Crăciun organizată în 2008 de fostul senator Chuck Robb. Observând ceea ce numise „erudiția mea în experiență practică”, persoana respectivă mi-a călăuzit diploma de masterat veche de 40 de ani prin hâțișurile administrative din GMU, pentru a-mi obține un curs de profesor invitat. Am fost încântat să predau cursul

de „Informații și politică”, care de obicei se completa într-un minut sau două de înscrieri on-line, deși suspectez că avea o legătură și cu speranța că voi dezvălui unele secrete.

De asemenea, mă ocupam cu activități de rutină ale foștilor guvernanți, participând în diverse consilii și consultanțe. M-am întrebat adesea de ce eram oare căutat, dar invitațiile erau numeroase și constante. La un astfel de eveniment, Charlie Alien și cu mine am petrecut câteva ore cu lideri de corporații, explicând dinamica și structura comunității serviciilor secrete. N-a fost nimic exotic și, după ce am terminat, am comentat împreună în ascensor că nu ne venea să credem că își notaseră tot ce discutaserăm. Poate că subestimam ceea ce învățaserăm în cei aproape 100 de ani de experiență în informații pe care-i aveam laolaltă.

O firmă de organizări de conferințe mi-a completat portofoliul postgubernamental și a izbutit să-mi umple majoritatea spațiilor goale din agendă.

Activitatea guvernamentală mi-a lipsit mai puțin decât crezusem. Când eram întrebat, răspundeam că duceam dorul misiunii și al oamenilor alături de care lucrasem (iar uneori adăugam că duceam dorul avionului privat), dar cam asta era tot. În majoritatea dimineților, întindeam mâna, luam iPadul și citeam extrasele de presă ale CIA înainte să cobor din pat. Ceva mai târziu, când îi duceam cafeaua Jeaninei, ea mă întreba frecvent „Ceva noutăți?”, iar eu răspundeam aproape la fel de frecvent: „O altă zi minunată în care să fii o altă *fostă* înaltă oficialitate a serviciilor de informații”.

Acestea fiind spuse, după ce am ieșit din sfera guvernamentală am început să scriu și să comentez probleme de informații, așa că am fost atras repede în dezbaterile din jurul lui Snowden.

O idee pe care am afirmat-o de la început a fost că dezbaterile aceea se pregăteau de fapt de mult timp. La sfârșitul anilor 1990, NSA era perfect conștientă că acele

comunicații străine ce puteau fi vizate în mod legitim (cum fuseseră cele ale forțelor strategice ale Uniunii Sovietice) nu mai erau restricționate la rețele inamice izolate. Ținte moderne (ca e-mailurile al-Qaeda de pe internet) coexistau cu mesaje nevinovate și chiar constituțional protejate pe o rețea de comunicații globale unitară și integrată.

Dilema a devenit și mai acută după 11 septembrie, deoarece inamicul demonstrase că se afla deja în interiorul porților și – chiar când era posibil ca el să nu se afle fizic pe teritoriul Statelor Unite – comunicațiile lui se aflau frecvent în interiorul SUA, deoarece teroriștii optau să utilizeze servicii e-mail cu baza în țara noastră.

Păcatele pe care Greenwald, Gellman și alții încercau să le prezinte erau eforturi depuse de NSA și alte servicii secrete pentru a aborda noile realități. Unele eforturi ridicau într-adevăr întrebări importante despre balanța corectă dintre securitate și libertate, iar dezvoltările lui Snowden au accelerat și intensificat fără doar și poate această dezbatere. Însă dezvoltările, și mai ales felul cum au fost prezentate, le-au interpretat complet greșit sau, și mai rău, le-au împins deliberat în ungherele cele mai întunecate.

Să luăm de exemplu programul PRISM, dezvoltat în ziua a doua a campaniei. Forțate de termenul limită, unele canale au raportat (incorect) că NSA avea acces direct și gratuit la serverele furnizorilor americani de servicii de comunicații, iar de acolo n-a fost decât un pas mic până la acuzații aproape calomnioase că NSA scotocea în mod uzual prin e-mailurile americanilor obișnuiți, în realitate, sub supervizarea tribunalului, NSA solicita furnizorilor conturi specifice de e-mail ale unor ținte străine desemnate ca atare de serviciile secrete.

Să examinăm următorul caz ipotetic. NSA vizează comunicațiile unui terorist cunoscut din Yemen. Ea descoperă că teroristul aflat în Yemen comunică electronic cu alt individ, care poate fi în Pakistan, altundeva în Yemen sau chiar în Statele Unite. Ei utilizează un serviciu de

internet găzduit în SUA și fac schimb de mesaje.

Descrieri similare pot fi aplicate traficului de e-mailuri care detaliază furnizarea de substanțe chimice cu folosire dublă unui stat suspectat că dezvoltă arme chimice. Sau altor comunicații ce oferă informații despre potențiale atacuri cibernetice.

În fiecare dintre aceste cazuri, unicul lucru „american” în privința comunicației este faptul că ea există fizic în Statele Unite și este găzduită de o companie de internet aflată pe teritoriul american. Ținta supravegherii este un străin aflat în exteriorul Statelor Unite.

Directorul Serviciilor Naționale de Informații (și fostul director al NSA) Mike McConnell a înțeles acest lucru și a convins Congresul să amendeze în 2008 Legea FISA (secțiunea 702), pentru a ușura sarcina NSA de a colecta asemenea comunicații. Accesul continuă să fie controlat de Curtea FISA (care obligă totodată firmele să predea datele cerute), dar procesul nu mai necesită de acum mandate individualizate, greoaie și care necesită mult timp.

NSA tratează PRISM ca pe un alt punct de culegere, desigur, unul nou și deosebit de valoros, totuși numai unul dintre numeroasele concepute pentru a culege comunicații *din străinătate* cu valoare de informații *străine*.

PRISM n-a stârnit proteste pe plan intern pe cât de mult a făcut-o culegerea de metadate, denumită programul 215, deoarece era secțiunea din legea Patriot Act pe care se fundamenta. PRISM s-a axat pe străini, pe când 215 se referea numai la americani. NSA a păstrat o arhivă de apeluri americane – nu conținut, ci informații legate de apeluri în sine, de genul: de la cine, către cine, când, pentru cât timp. Arhiva era voluminoasă, însă accesul era strict controlat, nu doar prin limitarea numărului celor care puteau utiliza datele, ci și prin limitarea scopului lor exclusiv la antiterorism.

Când NSA obținea un număr nou de telefon din străinătate care era asociat cu terorismul, să zicem de la

forțele yemenite care-l arestau pe teroristul menționat mai sus, o întrebare-cheie era întotdeauna dacă numărul acela până atunci necunoscut fusese vreodată în contact cu un telefon din SUA. O căutare în vasta bază de date 215 este destul de simplu de efectuat și, dacă un asemenea număr este identificat, NSA se va interesa și de celelalte numere cu care a fost în contact respectivul. Tot ce urmează după aceea trece în responsabilitatea FBI-ului.

Oricât de rezonabil și de restrictiv mi s-ar părea acest proces, este cert că nu a fost perceput așa. Mulți americani au fost nemulțumiți și nu toți erau obsedați de teoriile conspirațiilor. Grupuri din Congres clocoteau de furie. O parte a problemei era că mulți refuzau să creadă că programul era restricționat. Ei suspectau că datele erau utilizate în alte scopuri sau că se foloseau algoritmi masivi pentru a deduce șabloane individuale de comportament.

Alții au făcut afirmații care, dacă ar fi fost adevărate, ar fi însemnat că NSA încălcase nu numai legile americane, ci și legile fizicii. Am auzit un comentator afirmând că NSA putea, dacă suspecta ceva interesant, să dea clic pe un număr de telefon și să asculte ce se discutasese într-o convorbire. Poftim? Să dai clic pe o factură telefonică și să auzi ce s-a spus în trecut?

Am contestat vehement o idee similară în timpul unei discuții la *Fox News Sunday* cu Justin Amash, proaspăt congressman din partea mișcării Tea Party. L-am sfătuit să spună electoratului său adevărul, nu să-l bombardeze cu sperietori.

AMASH: Și este important de înțeles că apoi programul trece de metadate. De aceea începem cu metadate, dar guvernul nu sugerează că nu-ți poate colecta comunicațiile reale. Potrivit acestei doctrine, îți poate colecta și conținutul, tot așa cum îți colectează metadatele...

HAYDEN: „Trebuie să adaug, Chris [Wallace], că nu-i ajută pe americani dacă programul este prezentat denaturat. El nu autorizează culegerea de conținut -

punct!

O primă apărare NSA a programului 215 de metadate era că puterea executivă, Congresul și tribunalele erau conștiente de realitate și au susținut demersul. Asta ar fi trebuit să fie suficient într-o epocă post-Comisia Church de reformare a activității de culegere a informațiilor, dar nu a fost așa.

Controversa a creat alinamente stranie. Fox News și-a abandonat obișnuitele prerogative de securitate națională pentru a profita de ocazie să-l atace pe președinte și să-și consolideze brandul populist Tea Party. Postul TV n-a putut aborda subiectul fără să afișeze titlul „Scandalul NSA”, un titlu care aducea propriile sale concluzii.

La mijlocul verii, programul 215 a fost cât pe ce să fie oprit. O coaliție bipartizană de republicani mai mult sau mai puțin de centru și democrați de centru au învins cu o diferență de numai 12 voturi o coaliție la fel de bipartizană a confrăților lor – o alianță incredibil de improbabilă între extrema stângă și extrema dreaptă. Printr-o demonstrație rară de bipartizanat, aproape 60% dintre democrați și peste 40% dintre republicani au votat blocarea finanțării programului. Un participant din Capitoliu a descris orele dinaintea votării ca pe o luptă corp la corp⁵⁶.

Ca să fiu sincer, a existat întotdeauna un număr mic de persoane (mai ales din Senat) care au cunoscut în amănunt programul 215 și care i s-au opus cu fermitate. De exemplu, Ron Wyden, senator de Oregon din Comisia pentru Serviciile de Informații a Senatului. Cu mult înainte de Snowden, Wyden a încercat să-l determine pe DNI-ul Jim Clapper să dezvăluie public programul 215, întrebându-l în ședință deschisă dacă NSA colectează „orice tip de date despre milioane sau sute de milioane de americani” Bineînțeles, Wyden și colegii lui, membri ai

⁵⁶ Prin legea numită USA Freedom Act din iunie 2015, Congresul a acordat NSA șase luni pentru a opri colectarea de metadate americane, deși agenția continua să le poată accesa dacă își adresa solicitările direct furnizorilor americani de telecomunicații (n.aut.).

aceleiași comisii, cunoșteau răspunsul la întrebare, la fel ca tot stafful lor. Adus brusc sub lumina reflectoarelor, Clapper a răspuns stângaci:

— Nu, domnule senator. Nu în mod intenționat.

Un răspuns realmente neinspirat. Dar și întrebarea fusese neinspirată, chiar perfidă. Dacă Wyden dorea să divulge secrete de stat într-o ședință deschisă, ar fi trebuit să aibă curaj și să le fi divulgat el însuși. După dezvăluirile lui Snowden, Wyden a făcut un tur al victoriei pentru că pusese întrebarea aceea și mulți au fost pe bună dreptate furioși pe răspunsul lui Clapper. Este bine de ținut totuși minte că Wyden a insistat asupra subiectului în ședință deschisă deoarece nu ajungea nicăieri în ședințele cu ușile închise, unde pierdea în mod regulat și la diferențe mari voturile comisiei despre programul 215. De fapt, cei mai fervenți susținători ai programului după dezvăluirea sa au fost președinții, vicepreședinții și majoritatea membrilor celor două comisii pentru informații.

A fost încurajator să aflu că ne-au susținut majoritatea membrilor care știau cel mai bine ce făcea NSA. Au existat însă membri ai puterii executive care erau (sau ar fi trebuit să fie) la fel de bine informați, iar tăcerea lor a fost de neînțeles.

Dacă vicepreședintele a apărut NSA în public, atunci eu am ratat momentul acela. La fel trebuie să se fi întâmplat și cu secretarul apărării, pentru care lucrează directorul NSA.

Aceeași etichetă se aplică unor oficiali precum consilierul pe probleme de securitate națională și secretarul de stat, care de fapt ajută la stabilirea cerințelor pentru serviciile secrete și primesc rapoarte bazate pe această sarcină. De unde credeau ei că ar fi provenit informațiile?

În mod curios, după dezvăluirile făcute de Snowden, pe rețelele ce apărau programele actualei administrații au apărut mai mulți oficiali din fosta administrație Bush, decât din administrația Obama.

Președintele Obama a apărut NSA... până la un punct. La scurt timp după ce a început potopul lui Snowden, el a acceptat să răspundă la o singură întrebare (evident pregătită din timp), imediat înainte de a se întâlni cu președintele chinez Xi Jinping în California. Răspunsul lui, aparent spontan, a fost pregătit cu grijă, a fost precis din punct de vedere tehnic (cam greu de realizat așa ceva spontan) și oferit cu calm, dar hotărât.

Președintele și-a continuat defensiva în interviuri cu CNN și Charlie Rose, apărând programul NSA pe linii similare, deși acum admitea că „capacitățile NSA îi sperie pe oameni”.

În luna septembrie, când i-a fost pusă o întrebare în fața unui auditoriu străin în Suedia, președintele devenise încă și mai apologetic și defensiv. Era dispus să îndrepte unele lucruri și s-a străduit să atragă atenția că „ceea ce am spus în țară și ceea ce spun publicului internațional este... simplul fapt că putem face ceva nu înseamnă că ar trebui să-l facem”.

Când a lansat actualul program de metadata în 2006 și efortul PRISM în 2008, președintele Bush i-a cerut directorului NSA Keith Alexander să preia autoritățile respective și să apere Statele Unite. Dacă ele vor deveni vreodată litigioase din punct de vedere politic, a mai spus Bush, sarcina lui va fi aceea de a apăra agenția (adică exact așa cum a procedat și cu programele pentru care am fost eu responsabil).

Când a îmbrățișat aceste eforturi în 2009, președintele Obama ar fi trebuit să îmbrățișeze și același contract social, deși i-ar fi fost mai greu să-l îndeplinească. Asta pentru că i-ar fi contrazis platforma într-o măsură mai mare decât ar fi făcut-o pentru președintele Bush. Ba chiar ulterior ar fi fost și mai dificil, deoarece o asemenea supraveghere aparent indiscretă îi contrazicea discursul de tipul „al-Qaeda este pe fugă” și „mareea războiului se retrage”.

Dificultatea a sporit și din cauza campaniei

președintelui din 2008, care a încercat să-l distanțeze de administrația Bush. Nu încape îndoială că a intenționat să fie critic în prima cuvântare adresată națiunii, la inaugurarea sa în funcție, când a declarat: „Cât despre apărarea noastră, respingem ca falsă alegerea între siguranța noastră și idealurile noastre”.

Comparați fraza aceasta cu explicația pe care a oferit-o în iunie 2013 despre activitățile NSA: „Cred însă că este important ca toți să înțeleagă... că până la urmă este vorba de un troc... Nu poți să ai sută la sută securitate, iar apoi să ai sută la sută intimitate și zero neajunsuri. Trebuie să facem unele alegeri la nivel de societate”.

Președintele părea să aleagă din nou calea de mijloc, așa cum procedase cu desecretizarea notelor informative ale Departamentului de Justiție despre CIA în anul 2009 (capitolul 20). El se găsea însă într-o poziție delicată. Atât agenda internă, cât și cea externă îi erau ruinate, deoarece eșecul serviciilor de informații de a-și păstra secretele tulburase electoralele din țară și din străinătate. Se afirma că președintele, de obicei flegmatic, trăda momente de iritare evidentă în grupuri restrânse.

Iar Snowden continua să facă dezvăluiri, în momente alese adesea pentru a crea și mai multe complicații și astfel concepute încât să aibă un impact maxim. *Los Angeles Times*, *USA Today* și *Washington Post* au comentat cu aviditate titlul cu litere de o șchioapă al unui articol publicat de Glenn Greenwald și Laura Poitras în *Guardian*: „NSA împărtășește Israelului informații ce includ date despre americani”, implicația clară fiind că NSA transmitea în mod curent informații personale despre americani unui aliat imprevizibil.

Genul acesta de articole părea să prindă administrația în mod regulat pe picior greșit, deoarece răspunsurile trebuiau să treacă printr-o greoaie verificare între agenții, iar răspunsul era adesea insipid, simplist, întârziat sau pur și simplu inexistent. De fapt, în acest

ultim caz particular, pentru oricine care cunoștea *cât de puțin* cum funcționează culegerea de informații SIGINT, exista o explicație alternativă evidentă, dar care nu era nici măcar sugerată în prezentare.

Nu afirm că dețin cunoștințe operaționale despre această presupusă activitate, dar potrivit experienței mele – atunci când lucrezi cu un aliat și-i predai informații SIGINT – de obicei se întocmește un memorandum de înțelegere, astfel încât intimitatea Statelor Unite este protejată chiar și în eventualitatea improbabilă a culegerii accidentale de date personale ale cetățenilor americani. Acest memorandum este în avantajul intimității americanilor. Însă interpretarea *aceea* n-a ajuns niciodată sub ochii publicului.

Un alt titlu de pagina întâi, de data aceasta într-un număr din august 2013 al cotidianului *Washington Post*, anunța „Auditul descoperă că NSA încalcă legile intimității de mii de ori pe an”. Am analizat datele ce stăteau la baza acelor afirmații într-un articol scurt pentru *USA Today*, arătând că:

toate incidentele au fost neintenționate; nimeni n-a afirmat violarea deliberată a vreunor reglementări. Toate incidentele au fost descoperite, raportate și corectate chiar de NSA.

Șaizeci la sută din incidente au fost „hoinari” – străini vizați în mod legitim care se aflau temporar în Statele Unite (și care erau astfel protejați temporar prin Amendamentul IV).

Am explicat apoi în detaliu noțiunea de „hoinar” Imaginați-vă o țintă legitimă a serviciilor secrete, un străin, care intră în Statele Unite fără știința NSA. Ținta aceea folosește un telefon mobil pentru un apel făcut din SUA, care nu este colectat aici, ci este direcționat înapoi spre rețeaua lui de acasă (pentru tarifyare) înainte de a se îndrepta către destinatarul intenționat. Apare în mod evident ca apel străin și este colectat ca atare până se constată, pe baza conținutului unei convorbiri anume sau

al anumitor aspecte ale interceptării în sine, că apelul și-a avut originea în Statele Unite. În momentul acela, culegerea este oprită și inadvertența ei este raportată („violarea intimității”), deși apelantul rămâne o țintă legitimă și NSA va relua supravegherea lui imediat ce părăsește Statele Unite.

Am adăugat că alte „violări” includeau chestionarea bazelor de date, căutările prin date deja colectate. Documentul pe care se baza *Post* dezvăluia că într-o perioadă de numai trei luni *au existat 115 incidente de chestionări incorect introduse, greșeli de tipul unor erori de hteră sau utilizarea unor criterii de căutare prea largi. Asta înseamnă 115 din 61 de milioane de solicitări de informații.*

Nu am scris asta în editorial, dar am oferit o alternativă de titlu pentru articolul din *Post*. „NSA este aproape perfectă”.

Povestea apariției editorialului meu în *USA Today* este instructivă. *Post* și-a publicat articolul joi, iar *USA Today* a dorit să publice editoriale cu drept la replică în luna următoare. În acest scop a adresat o invitație către NSA, care a salutat prompt oportunitatea. Sâmbătă seara târziu am aflat că NSA căuta cu disperare să obțină aprobarea interagenției (a se citi Casa Albă) pentru dreptul la replică. La scurt timp după aceea *USA Today* mi s-a adresat mie.

Am scris articolul duminică dimineață și în aceeași după-amiază am primit aprobarea pentru publicare. Este mai mult decât inexplicabil de ce NSA a fost împiedicată să obțină aceeași aprobare, iar faptul că cineva – care plecase de zece ani din NSA – putea expune o argumentare coerentă sugerează că nu trebuia să fii expert în fizica nucleară.

Adevărul este că administrația nu dorea să se implice, iar președintele nu a făcut *în mod deliberat* o vizită pentru susținerea moralului la Fort Meade, așa cum procedase George Bush la șase săptămâni după

dezvăluirea programului Stellarwind.

Reticența administrației n-a cruțat-o însă de critici interne și internaționale. Lideri străini și-au exprimat părerea la fel de apăsător ca oponenții politici interni ai președintelui, deoarece Snowden și complicii lui jurnaliști nu-și limitaseră atacurile la problemele interne ale SUA. Ei au susținut că americanii pătrunseseră în computerele chinezești și că interceptaseră telefonul prin satelit al președintelui rus Dmitri Medvedev, și au făcut asta după ce Snowden fugise în Hong Kong și se găsea în drum spre aeroportul moscovit Șeremetievo. Ulterior au adăugat acuzații de spionare a unor lideri străini din Germania, Brazilia, Mexic și alte țări.

Europa îndeosebi a părut mai indignată, ca un ecou al scandalului de la începutul secolului stârnit de presupusul program Echelon (capitolul 2). Președintele s-a simțit probabil atacat personal când un jurnalist de la *Der Spiegel* a anunțat sfârșitul idilei sale cu Europa: „Anterior, puteam măcar spune – ăsta-i Bush, dar există o Americă mai bună. Acum însă știm: există o singură Americă”. O schimbare destul de pronunțată în sentimentele europenilor, întrucât președintele primise Premiul Nobel pentru

Pace la numai câteva săptămâni după ce ajunsese la Casa Albă și în principal pentru faptul că nu era un George Bush.

Președintele n-a fost încântat nici când fostul consilier general NSA Stewart Baker a sintetizat multe din opiniile comunității serviciilor secrete americane remarcând că unicul aspect surprinzător al reacției Europei a fost capacitatea de a-și recicla scandalizarea fără vreun sentiment evident de jenă. În momentele lor private, majoritatea veteranilor din comunitatea serviciilor secrete erau iritați că nici liderii noștri politici și nici cei europeni nu voiau să admită public evidența: și anume că spionajul era o practică acceptată internațional și că protecția oferită de Amendamentul IV al Constituției SUA

împotriva cercetării nejustificate *nu era* un tratat internațional.

La un moment dat, atât de mulți lideri străini – sau șefi ai serviciilor secrete vorbind în numele liderilor lor – au venit la Washington pentru „explicații”, încât au apărut realmente probleme de planificare pentru conducătorii comunității serviciilor secrete.

De fapt, președintele Obama a pus degetul pe rană când s-a plâns în fața *unui* auditoriu de străini că „știm că unii dintre cei care au fost cel mai ofensați public se angajează în privat în aceleași activități îndreptate spre noi” și, mai mult decât atât, a precizat: „Deși este posibil să avem aceleași ținte, mijloacele noastre sunt semnificativ mai dezvoltate”.

A devenit însă la fel de clar că administrația regândea felul cum NSA viza comunicațiile globale. Pe lângă concesia „simplul fapt că putem face ceva nu înseamnă că ar trebui să-l facem”, președintele a recunoscut că existau „întrebări de genul dacă nu exagerăm cu indiscreția față de... înțelegeți, interacțiunile altor guverne”.

El a mai adăugat: „În acest proces ne consultăm cu alte țări și aflăm de la ele care le sunt domeniile de îngrijorare specifice”.

Voi încerca să reformulez afirmația aceasta. Noi întrebam alte țări care dintre posibilele noastre acțiuni de spionaj întreprinse împotriva lor le deranjau cel mai mult?!

În mod cert, politica și relațiile politice cereau ca președintele să adopte un ton conciliant. Aici intervine în mod obligatoriu și puțin teatru. Acuzațiile *publice* de acțiuni specifice de spionaj cer ca „victimele” să fie scandalizate. Ele cer de asemenea „făptași”.

Perfect! Însă exagerările sunt periculoase. Clapper, directorul Serviciilor Naționale de Informații, și-a vărsat năduful când a spus că se confrunta cu cererea de a produce informații excelente pe care trebuia să le colecteze fără riscuri, fără a crea complicații și fără a

amenința intimitatea cuiva sau profitul comercial. Pe scurt, i se cerea ceea a ei a numit o „colectare imaculată”.

Iar 2014 a fost într-adevăr anul toboganului.

După afirmațiile lui Snowden că Statele Unite ar fi interceptat convorbirile telefonice ale cancelarului german Angela Merkel, un înalt oficial american le-a declarat reporterilor că Statele Unite „luaseră decizia de a nu urmări câteva zeci de șefi de guverne” Câteva zeci! Asta înseamnă minimum 20, poate mai mulți.

Președintele a anunțat: „Dacă vreau să știu ce cred conducătorii străini despre un subiect, pun mâna pe telefon și-i sun”. De acord, totuși o astfel de declarație pare naivă sau nesinceră, întrucât ceea ce-i spun liderii străini președintelui poate să difere de ceea ce-i spun ministrului lor de externe sau ministrului apărării sau șefului serviciului secret după ce au terminat convorbirea telefonică.

Chiar și înainte de acest anunț, Reuters relatează că președintele ordonase încheierea supravegherii electronice a unor organizații internaționale ca ONU, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional. În mod firesc, unii au aplaudat vestea respectivă. La urma urmelor, s-au gândit ei, instituțiile acelea nu erau adversarii SUA.

Indiferent însă cât de adevărate sunt aceste știri, ar trebui să fim prudenți cu argumentația aceea. Seamănă cu tema folosită de Greenwald-Poitras-Snowden prin care condamnavă supraveghețile care păreau să aibă un caracter suspect. Atitudinea respectivă combină aplicarea legii și culegerea de informații. Aceasta din urmă nu se limitează la comunicațiile adversarilor sau ale celor vinovați. Dimpotrivă, se referă la obținerea de informații altfel nedisponibile, care ar ajuta la păstrarea securității și libertății americanilor. Este o diferență majoră.

Serviciile de informații americane au suferit enorm în anii 1990, când colectorilor de HUMINT li s-a spus să nu vorbească cu cei „răi”. Am crea același efect dacă le vom

spune colectorilor de SIGINT că nu-i pot asculta pe cei „buni”.

A urmat apoi o avalanșă de știri care anunțau că CIA „redusese spionarea guvernelor prietene din Europa de Vest”. Era un răspuns la acuzațiile potrivit cărora CIA corupsese un agent din serviciul secret al Germaniei. Nu am cunoștințe speciale despre adevărul acelei afirmații sau despre presupusul răspuns american, dar răspândirea știrii era o dovadă suficientă că în spionajul american exista un nivel ridicat de frivolitate.

Comunitatea serviciilor secrete acționa de asemenea intens pentru a pune în practică angajamentul președintelui de a le extinde străinilor de peste hotare protecții similare cu cele ale cetățenilor americani în privința stocării și utilizării datelor colectate despre ei. Potrivit tuturor relatărilor, progresul era lent. Un observator a comentat față de mine mai mult în glumă:

— Nu știm nici măcar ce înseamnă asta.

Nimic surprinzător în afirmația lui. Comunitatea serviciilor secrete americană și legea americană nu extinseseră niciodată până atunci conceptul Amendamentului IV la străinii de peste hotare.

În mod tradițional, SIGINT-ul american fusese limitat de cerințele Amendamentului IV și definit de cerințele securității americane. În absența unor indicații politice care să ceară altceva, dacă nu erai protejat de Constituția SUA, iar comunicațiile tale conțineau informații ce ar fi ajutat la păstrarea securității și libertății Americii, informații care altfel n-ar fi fost disponibile guvernului american, puteai fi interceptat. În circumstanțele respective, intimitatea străinilor de peste hotare nu mai făcea parte din fișa postului directorului NSA.

Când am fost la NSA, am primit desigur destule indicații politice pentru abandonarea unor ținte. Acțiunile ar trebui să ne fie influențate într-adevăr și de alți factori decât culegerea optimă de informații. Însă acelea au fost excepții „en détail”, pe când acum părea să fie ceva

„angro”.

Așa că, înainte de a ne bloca, poate ar fi mai înțelept să examinăm și implicațiile pe termen lung. Președintele Obama a reflectat realitatea curentă și istorică atunci când a declarat că „Statele Unite utilizează SIGINT doar în scopuri legitime de securitate națională și nu în scopul cercetării nediscriminatorii a e-mailurilor sau apelurilor telefonice ale cetățenilor obișnuiți”.

De ce nu s-ar putea ca această realitate operațională să fie standard? Ce poveri administrative suplimentare ne putem îngădui să plasăm pe umerii unui sistem deja stresat să țină pasul cu cerințele unei lumi turbulente? Și ce precauții inutile ar impune un astfel de regim legal și politic unei birocrații căreia nu-i putem îngădui să evite riscurile?

De fapt, am mai văzut o versiune a acestui film, înainte de 11 septembrie, când între serviciile secrete și agențiile de aplicare a legii fusese ridicat un „zid” Oricât de funest a fost efectul, el a avut cel puțin meritul de a se referi la drepturile constituționale *americane*. Acum însă nu mai există nici asta.

Și o ultimă întrebare. Ne mai însoțește și altcineva pe calea aceasta? Mai există altă țară care-și extinde protecțiile constituționale interne asupra străinilor când este vorba despre culegerea de informații din străinătate?

Eu nu cred asta.

Am izbutit să transmit personal o parte din mesajul acesta dur la Conferința de securitate de la München, în februarie 2014. Momentul meu din program (și nu este o glumă) a fost la ora 22: 30 pe scena din barul hotelului care ne găzduia. Alături de mine în prezidiu se aflau Jane Harman și vechiul meu omolog german, August Hanning. Întrucât toți participanții beau bere Pils, iar subiectul era destul de delicat, seara promitea să fie interesantă.

Fără să confirm niciun fel de operațiuni de spionaj americane, am vorbit despre felul cum intențiile conducătorilor reprezentau o țintă de mare prioritate

pentru orice țară. După aceea am recunoscut deschis că Angela Merkel era o adevărată prietenă a Statelor Unite, dar am întrebat asistența ce credea despre predecesorul ei, Gerhard Schröder, care a întreprins multe acțiuni incompatibile cu viziunea americană despre lume. Noi aveam puncte de vedere diferite despre războiul din Irak și despre abordarea Rusiei de către Schröder, la care se adăuga împrumutul garantat de un miliard de euro acordat companiei Gazprom, care părea să fie răsplătit cu o numire lucrativă în consiliul de administrație la scurt timp după ce-și încheia mandatul de cancelar.

— Să fie doar guvernare inteligentă, am întrebat, sau ceva mai mult?

Am reamintit apoi de un episod american. În anul 2008, când fusese ales, președintele Obama avea un telefon Blackberry. Noi ne-am gândit: „Dumnezeule, trebuie să scape de ăsta!” El însă a refuzat, așa că l-am securizat pe cât am putut mai bine.

— Care este morala acestei istorii? mi-am întrebat auditoriul german. Noi i-am spus bărbatului care avea să fie persoana cea mai puternică din țara cea mai puternică din lume că dacă își folosea smartphone-ul în capitala țării sale, o sumedenie de servicii de spionaj străine aveau să-i asculte convorbirile telefonice și să-i citească e-mailurile. N-am simulat scandalizarea și nici n-am revendicat vreun temei moral superior. Am explicat simplu: „Așa stau lucrurile”.

Am învățat totuși ceva în München. Deși crezusem că reacția germanilor față de Snowden era nejustificată, mi-a fost clar că era autentică, nu scandalizarea falsă pe care o vedem adesea altundeva. Subestimaseam profunzimea sentimentelor pe care poporul german - nu doar cancelarul Germaniei - le are față de problema intimității, ținând seama de circumstanțele sale istorice. La München mi-a fost clar că germanii priveau intimitatea așa cum noi, americanii, privim libertatea de expresie sau de religie. Noi n-am apreciat acest lucru îndeajuns.

Iar asta a dus la costuri mai mari, dincolo de sentimente rănite. Eu m-am străduit din greu la NSA să susțin relația strategică cu Germania, dar un impediment în această privință a fost stația Bad Aibling din Bavaria. Baza aceea nu era doar o prelungire a Războiului Rece, ci și o prelungire a ocupației. Ea nu ținea Germania, dar simpla ei existență pe pământul german complica relațiile noastre.

Au existat întotdeauna argumente americane pentru menținerea stației Bad Aibling, iar când unul expira, militarii care o conduceau excelau în inventarea altora. Comunitatea locală ne-au arătat susținere și tuturor le plăcea să fie detașați într-un loc de unde se vedea panorama Alpilor Bavarezi. Ar fi fost greu să renunți la ea.

Am închis baza Bad Aibling în anul 2004, pentru a mulțumi factorii politici din Germania în vederea unei cooperări mai profunde și mai susținute. Încercam să fac rost de capital pe termen lung. Reacția politică a Germaniei față de Snowden risca toate acestea.

Germanii au fost prietenoși, iar interacțiunea din München a fost mai degrabă dialog decât confruntare, dar am ajuns să privesc diavolul în ochi după câteva luni când am dezbătut episodul Snowden în Toronto cu jurnalistul Glenn Greenwald. De fapt era o confruntare pe echipe, iar eu îl aveam de partea mea pe faimosul avocat pledant Alan Dershowitz (altă aliniere bizară pe acest subiect), în timp ce Greenwald era însoțit de tânărul Alexis Ohanian, antreprenor pe internet și cofondator al site-ului Reddit.

În dimineața dezbaterii, Greenwald a fost citat în *Toronto Globe and Mail* cu următoarea caracterizare pe care ne-a făcut-o: „Îi consider pe Hayden și Dershowitz ca pe doi dintre cei mai nocivi oameni de pe planetă. Îi consider ofensatori din punct de vedere moral. Dau dovadă de ipocrizie stând în aceeași încăpere cu ei și tratându-i ca și cum aș avea respect, deoarece nu există așa ceva”.

Chiar și acceptând mici tachinări înaintea înfruntării în scopul de a-i neliniști pe oponenti, m-am gândit că era

posibil ca dezbaterea din seara aceea să nu fie un dialog respectuos între indivizi cu vederi în general comune asupra echilibrului dificil pe care un popor liber trebuie să-l stabilească între libertatea și securitatea sa. Și am avut dreptate.

Nu mai țin minte de câte ori Greenwald și Ohanian au declarat pur și simplu ca pe un fapt stabilit existența unui „stat supraveghetor” atotcunoscător, atotpătrunzător și opresiv. În tot cazul, mult mai frecvent decât ne-am referit eu și Dershowitz la ceea ce Greenwald a numit „pretextul” nostru de a lupta împotriva terorismului.

Dershowitz a insistat asupra termenului „pretext” și a contestat neobosit presupunerea de rea intenție. Motivele contează, a declarat el, chiar și când este posibil ca oamenii să se înșele – o replică la ignorarea de către Greenwald a meritelor noastre morale și a meritului oricărui dintre argumentele noastre.

Ohanian a susținut cu înflăcărare supraviețuirea internetului global, ubicuu și unitar pe care-l cunoaștem în prezent.

Eu am fost de acord că poate rezultatul cel mai rău al adevărilor, jumătăților de adevăruri și neadevărilor care circulau ar fi fost să le dea apă la moară celor care ar distruge internetul, nu din cauza îngrijorărilor legate de spionaj, ci pentru că se tem de mișcarea liberă a ideilor și comerțului. Ar fi fost simplu pentru ruși, chinezi, iranieni și mulți alți autocrați să susțină acum că argumentele americanilor pentru un internet deschis și liber au fost doar acoperiri pentru spionajul american.

Pentru a ne da o „mână de ajutor” și aproape fără niciun avertisment prealabil, organizatorii dezbaterei l-au introdus în scenă pe Edward Snowden într-un comentariu înregistrat special, care consolida mema statului supraveghetor. „Vă interceptează e-mailurile, vă interceptează SMS-urile, istoria navigării pe Web, toate căutările Google pe care le-ați făcut vreodată și toate biletele de avion pe care le-ați cumpărat vreodată, ca și

cărțile pe care le cumpărați”. Lista continua.

Alan și cu mine am fost nemulțumiți de intervenția înregistrată, nu în ultimul rând pentru că ne făcea să părem o momeală pentru a atrage comentariile lui Snowden. La asta se adăuga și faptul că nu fuseserăm preveniți din timp.

Eu însă am reacționat greșit. Imediat după ce s-a încheiat intervenția noului moscovit, moderatorul m-a rugat să comentez și am făcut-o prompt. N-ar fi trebuit să procedez așa. Ar fi trebuit să sar în picioare, să mă întorc spre imaginea uriașă care se topea treptat și să strig:

— Stai așa! Nu pleca! Așteaptă! Am întrebări. Acum că ești aici (nu era, desigur), poți să-mi lămurești câteva lucruri?

După care aș fi întrebat:

Ai citat răspunsul pe care Jim Clapper i l-a dat lui Ron

Wyden despre supravegherea NSA ca motivație a acțiunilor tale. Asta se întâmpla în martie 2013, dar tu ai început să-i oferi documente lui Greenwald în decembrie 2012, iar Laurei Poitras în ianuarie 2013. Atunci nu erai motivat?

Pe când te aflai în Hong Kong și te luptai să nu fii extrădat, ai declarat presei că NSA spărgea computere chinezești. Aparent este ca și cum ai fi încercat să-ți asiguri protecția. Așa a fost?

În săptămâna dinainte să fugi în Hong Kong, *Guardian* din Londra (bazându-se pe documentele tale) a susținut că Statele Unite interceptaseră telefonul prin satelit al președintelui rus Dmitri Medvedev când acesta participa la un summit G20 în Anglia. Care este problema libertăților civile aici? Sau nu-i decât tot un troc: secrete în schimbul asigurării protecției?

Ai afirmat că ți-ai prezentat îngrijorările în cadrul sistemului și că ți s-a spus să „nu faci valuri”. NSA nu poate găsi nicio dovadă în privința asta. Ai luat sute de mii de documente. Arată *oricare* dintre ele că ți-ai fi prezentat

îngrijorările? Măcar un singur e-mail?

Vorbești cu foarte multă autoritate, dar primele știri PRISM au fost eronate, afirmând că NSA a avut acces liber la fermele de servere de la Google, Hotmail, Yahoo și alții. Ulterior, *Washington Post* a dezmințit această afirmație. Ai interpretat greșit și diapozitivele?

Bazându-se pe documentele tale, *Le Monde* și *El País* au afirmat că NSA a colectat lunar zeci de milioane de evenimente de metadate despre cetățeni francezi și spanioli.

S-a dovedit că evenimentele respective au fost colectate de francezi și spanioli în zone de război și trimise la NSA pentru a ajuta la protecția soldaților. Și asta ai înțeles greșit?

Dumnezeule, regret și acum că am lăsat să-mi scape oportunitatea aceea! Până în prezent, Snowden a fost intervievat de acoliți care-l idolatrizau, precum avocatul lui din Uniunea Libertăților Civile Americane sau Jim Bamford, veșnicul critic al NSA. Până și emisiunea lui Brian Williams de la NBC aduce cu hagiografia. La naiba!

Alan și cu mine nu ne-am pierdut cumpătul în dezbateri. Publicul era format din câteva mii de persoane, în majoritate tineri și aproape toți canadieni. Pentru noi a fost cu adevărat un meci susținut în deplasare. La sosire, spectatorii erau împărțiți cu 40 - 60 împotriva noastră și ceva mai puțin de un sfert indeciși. La sfârșitul seriei, când tuturor li s-a cerut să voteze, raportul a rămas 40 - 60. După aceea am făcut schimb de cărți de vizită cu Ohanian. Cu Greenwald n-am făcut nici măcar schimb de priviri.

Dezvăluirile lui Snowden au fost costisitoare. Eu le-am caracterizat drept cea mai mare hemoragie de secrete americane legitime din istoria republicii. Știu că toate avantajele oferite de informații sunt trecătoare, mai ales în SIGINT. O decizie banală de modernizare a unei rețele care a fost penetrată cu succes poate însemna pierderea accesului care a fost construit de-a lungul multor ani. Prețul revelațiilor lui Snowden - la toate nivelurile - pentru

Statele Unite se măsoară în accesurile deja câștigate. Și pentru că țintele sunt acum alertate în privința tacticilor și tehnicilor americane, recuperarea acelor accesuri va costa mai mult, atât ca bani, cât și ca timp.

Fără îndoială că-mi trădez backgroundul când spun că, după părerea mea, Snowden este un dezertor naiv, un narcisist fără speranțe și insuportabil de plin de sine. La începutul lunii octombrie 2013, în cadrul unui grup de discuții reunit la Washington, moderatorul David Ignatius a început sesiunea anunțând că Snowden fusese nominalizat pentru lista scurtă a Premiului Saharov pentru Libertatea de Gândire, acordat de Parlamentul European. (Până la urmă, premiul a fost atribuit adolescenței pakistaneze Malala Yousafzai.) Nu m-am putut abține să nu comentez:

— Trebuie să admit că în momentele mele mai negre din ultimele luni, m-am gândit și eu să-l nominalizez pe domnul Snowden, însă pentru o listă diferită.

Acest comentariu a încins blogosfera, deoarece susținătorii lui Snowden m-au acuzat că doream să-l trec pe o listă de asasinate, o idee la fel de ridicolă pentru mine ca și sugestia ca el să se alăture unor alți laureați ai Premiului Saharov precum Kofi Annan, Nelson Mandela și Aung San Suu Kyi.

Asta nu însemna totuși că eu - sau aproape toți cei din comunitatea serviciilor secrete americane - n-aș fi simțit o furie viscerală față de el și față de ceea ce făcuse. În Anglia se povestește despre istoria unui tânăr care a fost blamat de propria sa familie pentru că se sustrăsese de la serviciul militar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și ocupase un post civil în Bletchley, o localitate mică și banală aflată în siguranță, la nord de Londra. Tânărul și-a văzut părinții murind, dar nu și-a încălcat jurământul de confidențialitate pe care-l depusese și nu le-a destăinuit contribuția sa importantă la descifrarea codului german Enigma. La asta se referă cei din comunitatea serviciilor secrete prin „păstrarea secretului”.

Se poate spune totuși că, într-un fel, Snowden a fost,

în stilul lui aparte, un cadou. Deși nu-i doresc în niciun caz să aibă soarta canarului dintr-o mină de cărbuni, el a jucat rolul acela; Snowden este efectul vizibil (nu cauza) al unei mutații culturale vaste care redefinesc secretul legitim, transparența necesară și consensul guvernaților.

Cu mult înainte de cazul lui, am întrebat consiliul de consilieri civili ai CIA:

— Va fi capabilă America pe viitor să conducă acțiuni de spionaj în cadrul unei politici culturale mai vaste, care solicită zilnic mai multă transparență și mai multă responsabilitate publică în toate domeniile vieții naționale?

Consiliul a studiat problema o vreme, după care a anunțat că avea îndoieli. Un răspuns cu adevărat important.

În mod uzual, serviciile secrete americane presupun că operează cel puțin cu acceptul implicit al poporului american. Membrii acestor servicii cred că, dacă cetățenii americani ar ști tot ce fac ei, s-ar bucura de susținerea lor mult mai largă. Noi am crezut mereu că acționam pe baza unui soi de consens din partea guvernaților.

Acum guvernații reconsideră felul în care vor să acorde acest consens. Și mulți afirmă că informarea completă și curentă a comisiilor pentru informații din Congres nu mai este suficientă.

„Acesta este consensul guvernanților”, par ei să spună, „nu al guvernaților. Poate că lor le-ați spus, dar nu ne-ați spus și nouă”.

„Cadoul” lui Snowden a fost de a limpezi această dilemă pentru toți. Dacă vom conduce pe viitor acțiuni de spionaj, va trebui să implementăm unele modificări în relația dintre comunitatea serviciilor secrete și cetățenii pe care-i slujește.

Va fi o misiune grea. Spionajul acționează din umbră, iar păstrarea secretului este o componentă esențială a succesului său. Deși ieșirea în public are un aspect pozitiv latent (legitimitate, susținere, înțelegere), serviciile secrete americane au judecat că în general este

determinant doar aspectul ei negativ (reducerea eficienței).

Este un calcul nobil și pentru care comunitatea capătă rareori creditul meritat. Dintr-un simț al datoriei, comunitatea serviciilor secrete răspunde la scurgerile de informații prin menținerea pe poziție, nici confirmând, nici infirmând, și păstrând speranța într-un final fericit. Chiar și atunci când prezentarea în public a unei relatări mai exacte poate să însemne un aspect pozitiv, logica tradițională a susținut că acesta este depășit de costul operațional al simplei anunțări în public a *orice*.

Dar situația se schimbă (sau ar trebui să se schimbe) și serviciile secrete americane vor trebui să spună și să arate mai multe, și mai ales să acționeze *înainte* de a fi acuzate de ilegalități. Dacă vom continua dezbaterea aceasta cu una dintre părți tăcând, rezultatul va fi clar: informațiile vor fi prost gestionate, greșit direcționate sau incomplete, iar în final nu va avea de câștigat nici libertatea, nici securitatea cetățenilor.

Desigur, comunitatea serviciilor secrete nu controlează agenda „deschiderii” lucruri care ar fi mai bine să rămână ascunse întră acum în mod uzual în domeniul public, aflat în afara controlului comunității. Acest lucru se întâmplă deseori prin intermediul unor strategii politici care întrevăd un câștig într-un articol de presă care să-i susțină. Alte scurgeri de informații, mai puțin oficiale, intră în conștiința publică de obicei prin intermediul unor indivizi nemulțumiți, în mod părtinitor și trunchiat.

Folosind o altă formulare, comunitatea serviciilor secrete americane plătește deja o mare parte din costul operațional al desecretizării acestor informații, dar continuă să-și nege orice avantaj potențial al unei descrieri convingătoare, (mai) complete a ceea ce se întâmplă de fapt. Rezultatul este că serviciile secrete americane își pierd atât eficiența (prin scurgeri de informații), cât și legitimitatea (prin propria lor reticență).

Înainte ca vreunul dintre foștii mei colegi să intre în panică, trebuie să recunosc că există și limite ale deschiderii. Unele lucruri trebuie să rămână secrete. Și există altele care n-ar trebui să fie confirmate de guvern, deși sunt „cunoscute”.

Chiar și când este justificată, transparența are primejdiile ei. În primul rând, aceasta poate fi o pantă lunecoasă. Odată ce ai pornit, unde sau când te vei opri? Mai exact, după ce ai desecretizat unele lucruri, „apărarea Glomar”⁵⁷ devine problematică. Am putea asista de asemenea la o slăbire a invocării secretului de stat, chiar și în acționări în judecată frivole. O prezentare publică coerentă creează în plus o bază de la care reporterii agresivi să înceapă să-și preseze sursele pentru informații suplimentare. Dezvăluiri voluntare pot părea de asemenea să legitimizeze pretenția că una sau alta dintre „scurgeri” nu afectează în niciun fel securitatea națională.

De asemenea, trebuie să le explicăm celor cu care intenționăm să fim mai deschiși că o astfel de abordare comportă și o creștere a riscului. Nu se poate altfel. Nu putem oferi acces celor peste 300 de milioane de americani în culisele spionajului american fără să nu-i informăm simultan și pe cei pe care intenționăm să-i spionăm.

De aceea poate că obiectivul n-ar trebui să fie tocmai transparența, ci ceea ce Mike Leiter (fostul șef al Centrului Național pentru Combaterea Terorismului) numește „transluciditate”. Mike afirmă (și îi dau dreptate) că comunitatea serviciilor secrete americane îi datorează publicului pe care îl servește suficiente date pentru ca oamenii să poată desluși formele generale și mișcările generale ale activităților spionajului, fără a avea însă nevoie de detalii operaționale. Cele dintâi ar trebui să fie suficiente pentru a clădi încredere, pe când celelalte ar fi

57 Nici confirmare, nici infirmare, așa cum a procedat guvernul în 1975, ca răspuns la un articol din Los Angeles Times despre recuperarea unui submarin sovietic de pe fundul Oceanului Pacific de către Glomar Explorer deținut de Hughes Corporation (n.aut.).

distructive pentru scopurile inerente ale spionajului. Fostul consilier pe probleme de securitate națională Steve Hadley s-a făcut ecoul acestei teme când mi-a spus că noi putem deosebi cadrul de lucru de detaliile operaționale ale unei acțiuni.

Nu va fi ușor de făcut și poate fi incredibil de dăunător dacă se va face prosteste. Dar, pe moment, trăim cu impactul strategic al deciziilor justificabile individual de a păstra tăcerea, iar impactul acesta este o comunitate de servicii secrete în care cetățenii au mai puțină încredere și care, în același timp, este mai puțin eficientă decât ar trebui.

Aparent ne îndreptăm spre ceva mai multă deschidere, însă nu părem să ne grăbim. Comunitatea serviciilor secrete postează mai multe documente pe site-ul ei public (icontherecord.tumblr.com, care a fost gândit să fie citit IC-ON-THE-RECORD dar pe care oponenții l-au poreclit I-CON-THE-RECORD⁵⁸). De asemenea, Curtea FISA publică versiuni editate ale unora dintre deciziile ei. Oficialii din comunitatea serviciilor secrete continuă să țină discursuri publice.

Dar nu se înregistrează niciun progres semnificativ. De fapt, inexplicabilele directive ale DNI-ului din martie 2014 – când comunitatea serviciilor secrete era zguduită aproape zilnic de acuzații din sursă Snowden – le-au îngreunat și mai mult membrilor comunității posibilitatea de a vorbi cu cei din exterior și de a combate insinuările. Teoretic, chiar și persoane ca mine, care continuă să aibă autorizare de securitate, trebuie să telefoneze, să întrebe „Mami, am voie?” și să capete îndrumări înainte de a răspunde la solicitarea sinceră a oricărui jurnalist de a explica un eveniment în curs de desfășurare sau un presupus scandal. Și, nu uitați, directiva se aplică *„tuturor problemelor legate de informații*, nu doar celor secrete.

⁵⁸ Joc de cuvinte intraductibil din limba engleză. IC ON THE RECORD înseamnă aproximativ „IC [comunitatea serviciilor secrete] arată dosarele”, pe când I CON THE RECORD înseamnă aproximativ „Eu am falsificat dosarele” (n.trad.).

Efectul strategic va fi izolarea în continuare a comunității serviciilor secrete care necesită cu disperare un dialog mai amplu și mai informativ cu națiunea.

Nu ajută nici controlul rigid asupra mesajelor exercitat de administrația Obama. Plecarea timpurie a generalului Mike Flynn de la Agenția de Informații a Departamentului Apărării în anul 2014 a fost un eveniment complex, dar nu există îndoială că mărturia depusă de el în fața Congresului a fost mai alarmistă (și mai precisă) decât povestea preferată a administrației. Directorul Centrului Național pentru Combaterea Terorismului, Matt Olsen, a fost zdravăn muștruluit după ce a descris atentatul de la Benghazi ca pe un act de terorism într-o ședință cu ușile deschise.

La apogeul scandalului Snowden, cu acuzațiile îngrămădindu-se una peste alta, am primit frecvent solicitări neoficiale din partea unor membri ai comunității serviciilor secrete de a-i apăra pe ei și acțiunile lor, întrucât administrația nu le îngăduia s-o facă. Când am participat la emisiunea *Face the Nation* de pe postul CBS, Bob Schieffer a profitat de o pauză publicitară pentru a-mi mulțumi pentru prezență, după care m-a întrebat:

— De ce te afli *tu* aici? Singurii care apără politicile de supraveghere ale administrației curente par să fie membri ai administrației anterioare.

În cuvântarea sa fundamentală despre terorism, pe care a ținut-o în luna mai 2013 la Universitatea Națională de Apărare, președintele Obama a promis o mai mare transparență în privința dronelor și a asasinării țintelor. Acest lucru nu s-a întâmplat deocamdată, chiar dacă atacurile au devenit mai contestabile. Iar vâlul oficial al caracterului secret le-a îngreunat cunoscătorilor participarea la dezbateri publice mature ale subiectului.

În aprilie 2015, după ce operațiuni antiteroriste americane au dus la moartea a doi ostatici în Asia de Sud, mai mulți comentatori au condamnat asasinarea țintelor și programul dronelor. Eu am scris pentru *Washington Times*

un editorial de susținere a operațiunilor respective, în care am utilizat doar declarații guvernamentale oficiale. Întrucât toate articolele mele trebuiau aprobate pentru a nu conține informații secrete, am trimis conștiincios editorialul spre avizare și am fost anunțat că niciun fel de articole despre drone nu vor fi aprobate, *indiferent de conținut*. Cred că este o aplicare greșită a procesului de aprobare, dar pe lângă asta este și o prostie. Faptul că au fost necesare două zile pentru a convinge guvernul de acest lucru spune foarte multe.

Eu sunt de părere că programul de asasinare a țintelor al guvernului american este legal, se înscrie evident în sfera noastră de competență tehnologică și este eficient pentru scopurile noastre. Când am fost directorul NSA, explicam istoria programului Stellarwind (capitolul 5) folosind trei grafice Venn ovale, etichetate „Fezabil tehnologic”, „Relevant operațional” și „Legal”. După aceea explicam că spațiul operațional în care activa NSA era zona de suprapunere a celor trei ovale.

Când am ajuns director al CIA, am adăugat un al patrulea oval Venn, pe care l-am etichetat „Sustenabil politic”. Președinții (și serviciile lor secrete) ajung să întreprindă unele acțiuni unice care se bazează pe autoritate executivă brută, totuși niciun președinte, nici chiar unul foarte popular, nu va lua în permanență măsuri fără să informeze și celelalte puteri din stat și, direct sau indirect, poporul american.

Dincolo de o bază îngustă de legalitate și eficiență pură, acțiunile trebuie să aibă propriul lor fundament politic și de planificare, și trebuie de asemenea să fie create prin dezbatere *informată*. Ca atare, susținerea unui program RDI (a se vedea capitolele 10 și 12) mi-a impus să fiu pur și simplu mai deschis în declarații. Este greu să clădești un consens politic dacă cetățenii nu cred că ești sincer cu ei.

Desigur, toate acestea pleacă de la premisa că spionajul american merită să fie făcut și susținut. În cursul

meu de la George Mason, încep fiecare semestru întrebându-i pe studenți dacă spionajul și secretomania care-l înconjoară sunt compatibile cu o democrație. În general ei răspund afirmativ. Simt destul de convins că studenții cred asta, chiar și ținând seama de faptul că cel care i-a întrebat (și care, în cele din urmă, îi promovează sau nu) este un fost director al CIA și NSA.

Închei subiectul cu o afirmație mai provocatoare.

— Spionajul nu este doar compatibil cu o democrație, ci este esențial pentru ea. Oamenii speriați nu vor fi buni democrați. Dacă nu există spioni, securitatea va fi mai slabă și libertatea va fi redusă.

Le povestesc după aceea studenților despre premiera de la Washington a primului episod din miniserialul TV *TURN*, o versiune dramatizată a acțiunilor de spionaj ale Rețelei Culper („Culper Ring”) a lui George Washington ce opera în Long Island în timpul Războiului de Independență american. Jeanine și cu mine am fost invitați și am fost încântați de vizionare, care a avut loc la Arhivele Naționale din Washington, după care eu am participat la o dezbatere. Cu ocazia aceea am salutat faptul că Rețeaua Culper era imortalizată în cultura populară și era imortalizată aici, în arhive, la douăzeci și cinci de metri depărtare de Constituție și de o copie a lui Magna Carta.

Am recunoscut că „cetățenii americani au o relație dificilă cu agențiile de spionaj. Este pur și simplu ambiguă”. Deloc surprinzător, o parte din vină o poartă cunoștințele incomplete ale publicului.

— Voi ați auzit de Benedict Arnold. Ați auzit și de Nathan Hale. Însă există o regulă absolută, o regulă de fier a spionajului: se aude doar de spionii care au dat greș. Nu se știe nimic de spionii care au avut succes.

De aceea am salutat momentul (și serialul TV), pentru că mi-a oferit oportunitatea de a spune că primul șef al spionilor din istoria națiunii a fost chiar primul ei președinte. George Washington a insistat și a obținut din partea Congresului un buget pentru acțiuni sub acoperire.

Ideea esențială era că a fost o acțiune complet americană.

— Spionajul are vârsta republicii noastre, am spus. Ca baseballul și ca plăcinta cu mere, el se regăsește în rădăcinile noastre.

Dar faptul că este tradițional și necesar nu-l scutește de greutate. Eu închei acea primă oră de curs din GMU citind parabola peșterii lui Platon și întrebările ei despre aparențe și realități și despre dificultățile descoperirii adevărului.

— Oare putem cunoaște vreodată realmente adevărul? Îmi întreb cursanții.

După aceea le povestesc o conversație pe care am purtat-o acum 30 de ani cu un activist politic din Bulgaria comunistă. Frustrat de unele dintre remarcile lui în decursul unei discuții lungi (al cărei subiect l-am uitat de mult timp), l-am întrerupt și l-am întrebat:

— Ce înseamnă adevărul pentru dumneata?

El mi-a răspuns foarte prompt:

— Adevărul? Adevărul este ceea ce slujește partidul.

În felul acesta am stabilit contextul pentru discuția despre adevărata natură a spionajului, sau cel puțin despre natura spionajului într-o democrație modernă. Compar dialogul între intelligence și politică cu o încăpere în care există două uși: una care poartă eticheta „informații”, iar cealaltă rezervată pentru factorul decizional, întrucât acesta din urmă poate fi un comandant tactic, un secretar de cabinet sau un președinte, „încăperea” poate fi un centru de operațiuni tactice aflat într-un cort pe câmpul de luptă, un birou elegant sau un birou oval.

În tot cazul, dinamica este aceeași. Deși participanții la dialog pătrund prin uși diferite, profesionistul în informații secrete trebuie să stabilească o legătură cu factorul decizional. În mod ideal aceasta ar fi în centrul încăperii, dar chiar dacă nu se întâmplă așa, sarcina profesionistului este de a se impune asupra gândirii celuilalt, indiferent cât de departe ar trebui să meargă pentru a-l convinge.

Nu va fi deloc ușor, deoarece pentru a intra în mod legitim pe ușa pe care scrie intelligence, trebuie să te bazezi pe fapte și să vezi lumea așa cum este ea, pe când factorul decizional se bazează, în mod corect, pe viziunea sa personală (de a ne duce undeva) și vede lumea așa cum și-ar dori el să fie.

Ușa informațiilor secrete cere gândire bazată pe raționament inductiv. Operând într-un ocean de elemente particulare, ofițerul de informații acționează pentru a crea generalul - care poate fi o judecată, o concluzie sau chiar controlul relatării (*Domnule, ceea ce noi am crezut că era o insurgență în Irak este acum în mod clar un război civil*). Factorul decizional acționează în mod preponderent deductiv, încercând să-și aplice principiile inițiale (cele cu care a convins electoratul) unei circumstanțe specifice (*Dă-mi planul de închidere a închisorii Guantânamo, deținut cu deținut, așa cum am promis că voi face*).

Profesionistul în informații secrete este preponderent pesimist. Bob Gates a comentat odată că, atunci când un analist CIA se oprește să miroasă florile, el privește întotdeauna în jur după sicriu. Dacă factorul decizional n-ar fi optimist, el n-ar trebui să ocupe acea funcție. (Nu uitați, el a promis că va îmbunătăți situația.)

Dificultatea este ca pesimistul inductiv, bazat pe fapte, care privește lumea așa cum este ea, să pătrundă în mintea optimistului deductiv, bazat pe viziune, care vede lumea așa cum o dorim noi să fie, fără a-și trăda propriile rădăcini (și legitimitatea pentru care se află de fapt acolo). În plus, trebuie s-o facă știind că, prin fiecare frază pe care o rostește, îngreunează decizia factorului decizional (*Domnule președinte, se pare că există un reactor nuclear aproape complet în Siria de est sau Domnule președinte, ținând seama de ceea ce știm, eu NU aş caracteriza ISIS ca o echipă de juniori*).

Munca agențiilor de informații nu stabilește direcția care va fi urmată, dar când este bine făcută, stabilește Urnitele din stânga și din dreapta ale oricărei discuții

raționale despre direcția respectivă. Aceasta este o contribuție esențială.

Trăgând Unie, comunitatea serviciilor secrete americane stăpânește destul de bine arta și știința spionajului. În prezent, este singura comunitate căreia i se cere să fie globală, iar succesele ei sunt reflectate cel mai bine în numărul de servicii secrete străine care vin frecvent în pelerinaj la Langley pentru a înregimenta susținere și a cimenta cooperări. Au existat erori și eșecuri, iar eu am avut parte de ambele, însă există de asemenea *un* truism care afirmă că până și un serviciu de spionaj foarte bun are limitările lui în slujirea unei politici deficitare.

În prezent se ridică însă întrebări mai mari decât simpla competență a spionajului american. Deși își trage rădăcinile din timpul lui George Washington, spionajul n-a fost niciodată acceptat cu ușurință de cetățenii americani. Când eram în NSA, îmi plăcea să spun:

— Pentru a avea succes, agenției noastre îi trebuie doar două lucruri. Trebuie să fim puternici și trebuie să fim secretoși. Iar noi trăim și ne desfășurăm activitatea într-o cultură politică ce nu are încredere în doar două lucruri.

Puterea și secretomania, bineînțeles.

Vedem această realitate care îmbracă în prezent tonuri dramatice, dintre care multe sunt întunecate. Există destui care, aflând ce măsuri au fost întreprinse pentru abordarea unor tipuri noi de amenințări (ca terorismul) sau tehnologii (ca rețeaua cibernetică integrată pe plan global), au presupus lucrurile cele mai rele și au criticat neîncetat așa-zisul „stat supraveghetor”.

Alții au etichetat în mod injust orice asemenea neliniști, apreciind că emană inevitabil din rândul veșnicilor paranoici, adepți ai teoriilor conspirațiilor, elicopterelor negre și extraterestrilor.

Eu mă străduiesc realmente să atrag atenția că NU este o luptă între forțele luminii și ale întunericului, așa cum par să creadă unii. Este doar misiunea normală de a

găsi un echilibru pe care oamenii liberi și-o asumă când privesc cu seriozitate atât securitatea, cât și libertatea lor. Trecutul nostru abundă în oscilări în privința acestui subiect, după cum dictează circumstanțele mai vaste (ca natura și nivelul amenințării).

Îmi face plăcere să reamintesc asistenței că, la scurt timp după ce l-am alungat pe regele George al III-lea pentru domnia sa autoritară, am devenit nemulțumiți de guvernul care i-a urmat în conformitate cu articolele Confederației, deoarece era prea slab ca să protejeze țara sau ca să facă ceea ce așteptam noi de la guverne să facă. Miracolul de la Philadelphia⁵⁹ a soluționat problema printr-o autoritate centralizată mult mai puternică – de fapt, îndeajuns de puternică pentru ca să fie temută, astfel că aproape imediat a fost restricționată prin promulgarea rapidă a zece amendamente care să-i limiteze puterea: Bill of Rights⁶⁰. Am mai văzut filmul acesta și înainte. Ba chiar am jucat în el.

Temeri precum „statul supraveghetor” și „agenții cu comportament reprobabil” emană acum atât dinspre dreapta pătimașă, cât și dinspre stânga pătimașă. La începutul anului 2015, am fost de acord să particip în Washington la Conferința Acțiunii Politice Conservatoare – convenția care dorea să declanșeze renașterea partidului. Urma să dezbat programul 215 al NSA împreună cu judecătorul Andrew Napolitano, juristul libertarian care este un obișnuit al postului Fox News. Judecătorul și cu mine ne cunoaștem, ba chiar suntem prieteni, și de aceea m-am așteptat să fie amuzant și într-adevăr așa a fost.

După ce judecătorul a deschis discuțiile cu o previzibilă critică răutăcioasă, împănată cu referiri constituționale emoționante, m-am ridicat și am spus:

— Judecătorul Napolitano este un libertarian

59 Este vorba despre crearea Constituției americane (n.trad.).

60 Bill of Rights (Legea Drepturilor) este numele colectiv al primelor zece amendamente la Constituția Statelor Unite care adaugă garanții clare ale drepturilor și libertăților personale (n.red.).

necruțător.

Am fost întrerupt imediat de uralele multora dintre miile de libertarieni de douăzeci și ceva de ani aflați în auditoriu. După ce ovațiile au încetat, am continuat:

— La fel sunt și eu.

Completarea aceea a generat câteva chicote, câteva huiduieli și nu puține strigăte de:

— Nu-i adevărat!

Fără să mă las intimidat, am adăugat că eram un libertarian care, în cea mai mare parte a vieții mele de adult, am fost însărcinat cu completarea altei părți din documentul acela fundamental, și anume partea care spune: „asigură apărarea obștească” și am reamintit mulțimii de tineri că partea *lor* favorită nu-i proteja de toate căutările, ci doar de cele *nerezonabile*. Dialogul a durat mai bine de 30 de minute.

Când am coborât de pe scenă, am auzit un glas de femeie strigând:

— Ești un mincinos, Hayden! Ai mâinile pătate de sânge.

Nu m-am întors pentru că am apreciat că nu putea fi convinsă. Nu avea rost să încerc. Ea avea lumea ei. Noi ceilalți aveam lumea noastră.

Sau eu, cel puțin, aveam lumea mea.

Mi-am petrecut toată viața de adult lucrând în serviciile secrete americane. A fost o onoare deosebită. Am dispus în general de resurse considerabile. Am avut o misiune globală. N-am dus lipsă de probleme.

Și a fost o „călătorie” dată naibii: din zona demilitarizată dintre cele două Corei, în Masada din Israel; din Sarajevo ruinat de război, în Geneva hiperelegantă; din Bagdadul supus asediului, în Sofia comunistă; din străvechiul Addis Abeba, în Londra modernă; din Guantânamo izolat, în Bamako viermuind de locuitori.

Am ajuns să cunosc oameni precum criminalul Ratko Mlădie (comandantul sârbilor bosniaci), imperturbabilul Li Chan Bok (negociator nord-coreean), durul Álvaro Uribe

(președintele Columbiei), eroicul Abdullah al II-lea (regele Iordaniei), rafinatul și cosmopolitul Mohammed bin Zayed (prințul moștenitor al Abu Dhabi), freneticul Nicolas Sarkozy (președintele Franței), neplăcutul Saif al-Islam (fiul lui Muammar Gaddafi, conducătorul Libiei) și mulți alții.

Dar mai presus de toate astea au fost misiunea - apărarea unei republici meritorii cum este țara noastră - și oamenii, cei plini de noblețe care m-au povățuit pe când eram ofițer la început de carieră, cei cu care m-am împrietenit, cei pe care poate că i-am ajutat și toți cei care continuă să trudească din umbră și să păstreze secrete.

Rețeaua de spioni a lui George Washington de pe Long Island a fost numită Culper după pseudonimul agentului-șef. A fost înființată după ce o tentativă anterioară de spionaj în Long Island și în New York City a eșuat tragic, prin executarea tânărului de 21 de ani Nathan Hale. O statuie a lui Hale se află într-un loc discret și umbrit de pe campusul CIA, între vechea clădire de birouri executive și Bubble, amfiteatrul Agenției.

Toți directorii CIA trebuie să conceapă o medalie personală, pe care o pot da agenților cu rezultate de vârf. Aversul medaliei este standard, emblema CIA, dar reversul este așa cum îl alege fiecare director. Ca absolvent de istorie, m-am gândit să pun imaginea statuii lui Hale, dar adjunctul meu, Steve Kappes, a obiectat imediat:

— Ai uitat că a fost ucis la prima lui misiune? Și că n-a adus niciodată vreo informație utilă pentru Washington?

Ca de obicei, Steve avea dreptate. Am renunțat la ideea aceea, dar am păstrat gândul că succesul în domeniul acesta nu este garantat, iar eșecul aduce cu el un preț însemnat. La urma urmelor, Hale a fost executat și britanicii au ocupat New York-ul până la sfârșitul Războiului de Independență.

Ziua mea obișnuită de lucru ca director al CIA începea la ora 5: 30 cu o alergare de cinci kilometri în lungul Potomacului, apoi un drum de 30 de minute până la

Langley, pe bancheta din spate a unui SUV blindat alături de brieferul meu care-mi făcea informarea zilnică de securitate. Examinam împreună ce urma să-i fie arătat președintelui la ora 8: 00, apoi o mulțime de rapoarte care nu erau încă definitivate pentru prezentare, plus un teanc de telegrame operaționale de la stațiile și bazele CIA. Toată activitatea aceasta dura ceva mai mult de o oră - jumătate în mașină și jumătate după ce ajungeam la birou. Dacă citești toate astea, zi de zi, îți vine greu să păstrezi o imagine pozitivă față de natura omului. Era clar că răul stă la pândă oriunde în lume.

Înfruntând acest rău, împărtășind responsabilitatea de a-l preveni sau măcar de a-l abate, mă gândeam uneori care ar fi fost în secolul al XXI-lea echivalentul eșecului lui Hale.

Iar asta îmi evoca idei sumbre, extrem de sumbre.

MULȚUMIRI

Una dintre bucuriile acestui proiect a fost restabilirea contactului cu zeci de vechi prieteni, care și-au dedicat timp pentru a discuta, a depăna amintiri și a corecta atât memoria, cât și textul meu.

Metodologia mea a fost destul de directă: să profit de zborurile lungi, interne sau externe, pentru a extrage (din memorie) sumarul unui capitol, după care să identific persoanele și documentele necesare pentru a mă asigura că totul este corect, complet și (așa speram) interesant.

De-a lungul a 18 luni, am condus mai bine de 70 de interviuri. Sunt extrem de recunoscător pentru cooperare, însă, temându-mă să nu uit pe cineva și, sincer vorbind, vrând să-mi scutesc foștii colegi de pericolul unor atacuri nefondate în presă sau de hărțuiri legale din partea unora dintre cei pentru protecția cărora au muncit din greu, am optat să nu menționez anumite nume.

Vreau totodată să aduc mulțumiri speciale unor grupări, așa cum sunt profesioniștii din NSA care au înființat programul Stellarwind, l-au operat cu profesionalism și s-au prezentat la interviurile cu mine cu

teancuri de documente ce-i detaliau eficiența. Aceleași mulțumiri se adresează celor implicați în programul de detenție al CIA, care au fost la fel de dornici să nu rateze oportunitatea de a-și prezenta versiunea lor asupra istoriei. Deloc surprinzător, personalul juridic din ambele agenții a fost entuziasat față de ocazia de a pune lucrurile la punct în aspectele legale. Toți cei cu care am stat de vorbă au fost de acord să fie judecați pentru ceea ce au făcut *cu adevărat* și au dorit ca faptele *acelea* să fie publicate.

Cât timp am lucrat la CIA, NSA și ODNI, m-am bucurat de un sprijin deosebit din partea personalului și m-am bazat mult pe însemnările de atunci ale asistenților mei executivi, ale șefilor de cabinet și ale altora. Mulțumiri tuturor, de asemenea, pentru că m-au ajutat să le descifrez caligrafia și pentru detaliile verbale bogate pe care au fost dispuși să le ofere despre episoade aproape uitate.

Adevărații practicanți ai artei spionajului capătă rareori ocazia de a-și părăsi rolurile și de a-și evalua propria activitate. Șefii de stații CIA, lucrătorii SIGINT din NSA și analiștii din ambele agenții au făcut exact acest lucru în discuțiile cu mine. Au fost sinceri despre lucrurile care au avut și n-au avut succes, despre situațiile în care ei au avut dreptate și despre cele în care au greșit. Eu am încercat să le reflect onestitatea în relatare.

Evident că nu toți agenții au fost dispuși să discutăm. Două persoane, ambele *foarte* însemnate în lupta antiteroristă, m-au refuzat politicos. Le consider pe ambele prieteni buni, dar, respectându-și propriul cod, ele nu stau de vorbă pur și simplu cu *nimeni*, nici chiar cu un fost director prietenos care scrie o carte. Trebuie să respecti așa ceva.

Solicitările de a intervieva oficiali din serviciile secrete au fost preluate de sediile centrale NSA și CIA, ca și numeroasele mele cereri de documente. Mulțumiri speciale se îndreaptă către toți pentru promptitudinea răspunsurilor. Să fiu sincer, m-a surprins ce procentaj însemnat din rutina zilnică a unui director este consemnat,

arhivat și poate fi accesat. Au fost în general aceleași persoane care au trebuit să judece ce puteam și nu puteam eu să spun când se ajungea la informații clasificate. Au fost fermi când a fost necesar, dar înțelegători și serviabili când au putut.

Pentru a mă asigura că am reflectat corect dezbaterile politice, am verificat cu foști colegi din executiv, membri de cabinet și oficialități ale Casei Albe. Toți au fost generoși și sinceri. Le mulțumesc!

Am apelat de asemenea la texte pe care le-am scris după ce am părăsit aparatul guvernamental, în special articole mai mult sau mai puțin regulate pentru CNN, *Washington Times* și *World Affairs Journal*. Faptul că am putut dezvolta idei ce au fost menționate prima dată acolo a adăugat mult acestei relatări.

Cartea a sfârșit prin a fi o muncă solitară, totuși trebuie să-l amintesc pe Vernon Loeb, fost reporter și redactor la *Washington Post*, care a propus cel dintâi să colaborăm la acest proiect. Înainte de a porni propriu-zis la drum, Vernon a renunțat în favoarea unui post de redactor în Houston, dar inițiativa lui m-a pus în mișcare.

Am dorit ca toată cartea să fie ușor de parcurs și de aceea i-am rugat pe soția mea și copiii noștri să citească ciorne ale capitolelor. Ei au fost generoși și mi-au împărtășit gândurile lor despre stilul meu, gramatică, organizarea textului și logică. Au fost de asemenea foarte încurajatori, subliniind uneori explicit responsabilitatea de a lăsa povestea *mea* pentru nepoți.

Părerile familiei m-au ajutat realmente să scriu această carte. Dacă a mai rămas ceva care pare greșit, neelegant, redundant sau superfluu, vina îmi aparține în exclusivitate.

GLOSAR DE ABREVIERI

AIA: Air Intelligence Agency (Agenția de Informații a Forțelor Aeriene) AUMF: Authorization for the Use of Military Force (Autorizarea pentru Folosirea Forței Militare - „declarația de război” împotriva al-Qaeda)

CENTEOM: Central Command (Comandamentul Central al Statelor Unite - forțele militare ale SUA în Orientul Mijlociu și Afghanistan)

DCI: directorul Central Intelligence (vechiul șef al comunității serviciilor secrete; în prezent, DNI)

DCLA: directorul Central Intelligence Agency (Agenția Centrală de Informații)

DIA; Defense Intelligence Agency (Agenția de Informații a Departamentului Apărării)

DIRGRAM: e-mailurile directorului NSA

DNI: directorul National Intelligence (Serviciile Naționale de Informații) FISA: Foreign Intelligence Surveillance Act (Legea privind supravegherea activităților străine de spionaj)

FORNSAT: satelit străin

HUMINT: human intelligence (culegerea de informații din surse umane) IMINT: informații rezultate din imagistică

INIS: Iraqi National Intelligence Service (Serviciul Național de Informații Irakian)

IAR: Bureau of Intelligence and Research (Biroul pentru Informații și Cercetări al Departamentului de Stat)

IOC: Information Operations Center, CIA (Centrul de Operațiuni de Informații)

IOD: Iranian Operations Division (Divizia de Operațiuni Iraniană)

IOTC: Information Operations Technology Center, NSA (Centrul de Tehnologie a Operațiunilor de Informații)

ÎȘI: Inter-Services Intelligence (Direcția pentru Informații Inter-Servicii pakistaneză)

JFCC-NW: Joint Funcțional Component Command - Network Warfare (Comandamentul Interarme pentru Componenta Funcțională - Război pe Rețele Informatică)

JIC: Joint Inquiry Commision (Comisia Mixtă de Anchetă)

NGA: National Geospatial-Intelligence Agency (Agenția Națională de Informații Geospațiale)

NIE: National Intelligence Estimate (Raportul național de informații)

NRO: National Reconnaissance Office (Biroul Național de Recunoaștere) NTOC: NSA Threat Operations Center (Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor).

ODNI: Office of the Director of National Intelligence (Biroul Directorului Serviciilor Naționale de Informații)

OSS: Office of Strategic Services (Biroul de Servicii Strategice)

PPP: Partidul Popular din Pakistan

PRB: Publications Review Board (Comisia de Examinare a Publicațiilor) RDI: (rendition, detention, and interrogation) - programul de predare, detenție și interogare al CIA S & T: Science and technology (știință și tehnologie)

SIGINT: signals intelligence (informațiile rezultate din semnalele de comunicații)

SOCOM: Special Operations Command (Comandamentul pentru Operațiuni Speciale)

SSCI: Senate Select Committee on Intelligence (Comisia Specială pentru Serviciile de Informații a Senatului)

SWIFT: Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication (Societatea pentru Telecomunicații Financiare Interbancare Mondiale) TAO: Tailored Access Operations (Operațiuni de Acces Personalizat)

INDEX

Abbottabad, 234, 368 n, 376, 378, 380, 414

Abdul Aziz bin Saud, rege, 359 Abdullah al Arabiei Saudite, 358, 361 - 362

Abdullah I al Iordaniei, 358 Abdullah al II-lea al Iordaniei, 360, 477 Abhazia, 348 Abramson, Jill, 139 Abu Ghraib, 217, 426, 436 acțiuni sub acoperire, 241, 318 - 319, 340, 414, 423, 472 Addington, David, 88, 90 - 91, 101, 105, 107, 406

Afghanistan, 45, 55, 61, 69 - 70, 80, 83 - 84, 125,

159, 173, 224, 233 - 234, 240, 252 - 253, 271, 274, 329, 362, 373, 380, 386 - 388 Agenția Centrală de Informații (CIA), 24, 48, 53, 56, 58, 60, 63, 180 - 182, 190 - 191, 193 - 195, 247 - 274, 305 - 325, 393 - 418 activități din trecut făcute publice, 142, 248 acțiuni sub acoperire ale -, 241, 257, 318 - 319, 324, 413 - 414, 423

amfiteatrul Bubble, 214, 3212, 478

Centrul de Combatere a Terorismului al -, 204 n, 270, 336, 400, 406, 436 Centrul de Contrainformații al -, 312 - 313

divizia Știință și tehnologie (Science and Technology, S & T) a -, 321, 334, 337 Hayden numit director al -, 207 - 215, 241, 316, 319 închisorile secrete ale -, 195, 219, 221 - 222, 224, 254, 257, 260, 265, 314, 407, 409, 426 șefii de stații ai -, ca reprezentanți ai DNI, 197 - 198 Agenția de Informații a Departamentului Apărării (DIA), 186

Agenția de Informații a Forțelor Aeriene (AIA), 21, 150 Agenția Națională de Informații Geospațiale, 45, 46, 185, 288 Agenția Națională de Securitate (NSA), 11, 13 - 17, 34, 167, 200, 411, 446 - 478

ancheta Comisiei Church, 15, 86, 451

Australia și -, 53 Centrul NSA de Operațiuni împotriva Amenințărilor, 164 - 165, 169 crearea, 15, 22, 46 dezvăluirile lui Snowden despre -, 37, 40, 50, 54, 59, 107 n, 446 - 448, 451, 452, 454 - 456, 458 - 461, 467 e-mailuri în interiorul, 31 Hayden numit director al 20 - 21

Îmbunătățirea securității la -, 55 - 56

Întâlnirile anuale GCHQcu -, 50 - 52

legi și reglementări pentru

15, 17

pana informatică de la -, 17 - 19 reorganizarea, 26 - 29 supravegherea e-mailurilor și telefoanelor, 15, 438, 446, 455, 456, 458, 461

Ahmadinejad, Mahmud, 343 Air America, 18

Air Bridge Denial Program, 316 Al-Aqsa, moscheea, 285, 360 Alexander, Keith, 39, 176, 199, 205, 261, 453 Allawi, Ayad, 230 Allen, Charlie, 180, 447 Allen, Michael,

210, 212 Allen, Woody, 281 Allenby, podul, 362 Al Nahyan, Mohammed bin Zayed, 477
 al-Qaeda, 24, 42, 45, 61, 63 – 65, 69 – 72, 84, 86 – 87, 91, 93 – 94, 97, 109, 115 – 116, 124, 127, 130 – 131, 141, 159, 174, 178, 200, 216 – 218, 228, 234 – 236, 239, 245, 249, 251 – 252, 254 – 256, 271, 274, 315, 336, 349, 360, 363, 366, 369 – 388, 392, 409, 414, 453 al-Shabab, 251 Amash, Justin, 450 Amendamentul I, 139, 148 – 149 Amendamentul IV, 22, 87, 102, 126, 457, 459 Ames, Aldrich, 312 Amman, 360 – 362 Amnki, Azzam al –, 377 An Nassiriya, 75 Angleton, James Jesus, 312
 Ajinan, Kofi, 466 Antietam, 65
 antiterorism, 65, 70, 105, 174, 214, 224, 236, 248, 326, 349, 356, 360 – 361, 364, 368, 381, 399, 410, 450
 Arabia Saudită, 61, 200, 358 – 360 Arafat, Yasser, 21, 367 Arak, 345
 arme de distrugere în masă, 64 – 65, 67 – 69, 74, 137, 141, 207, 209, 367, 374 – 375
 În Irak, 64 – 65, 67 – 69, 137, 207, 301
vezi și programe nucleare Arnold, Benedict, 472
 asasinarea țintelor, 370, 409, 417, 427, 438, 470 – 471 cu drone, 139, 369, 372, 379 Ashcroft, John, 101, 104, 107 – 108 Ashkenazi, Gabi, 355 Assad, Bashar al –, 292 – 294, 297, 299 – 300
 Assad, Bassel al –, 293 Assad, Hafez al –, 293 Associated Press, 148, 272 – 273, 365 – 366
 atentatele din 11 septembrie, 29, 39, 40 – 43, 47, 48, 55, 58, 60, 64, 71, 72, 78, 82, 85, 86, 89, 106, 116, 125, 131, 137, 139, 141, 157 – 158, 174, 182, 209, 217, 224, 310, 365, 387, 411, 448 atentatul din Madrid, 109 Atta, Mohamed, 131 Aurakzai, Ali Jan, 383 – 384 Australia, 9, 12, 47, 49 **n**, 53, 190, 210, 377
 Autoritatea Palestiniană, 362 avionul cu misionari, 316 – 317
 B
 Bagdad, 225 – 227, 233, 237, 242 – 244, 246 Baker, James, 242 Baker, Peter, 409 Baker, Stewart, 457 Balcani,

Baltimore Sun, 39, 172, 261 Baluchistan, 340
 Bamford, Jim, 154, 464 Banca Mondială, 349, 458 Bandar
 bin Sultan, prinț, 359 Barham Salih, 229 Barr, Bob, 32
 Bayh, Evan, 213 Beamer, Todd, 43 Bearden, Milt, 112
 Belgrad, 354 Benghazi, atentatul, 470 Bennett, Bob, 145
 Bhutto, Benazir, 386, 388 Biden, Joe, 210, 238 Bigalow,
 Kathryn, 439 bin Laden, Osama, 14, 32, 65, 69, 71, 138,
 174, 214, 234 - 235, 255, 266, 270, 358, 368, 375 - 378,
 380, 386, 414, 439, 441 Binney, Bill, 35, 37, 38, 40 Biroul
 de Servicii Strategice (OSS), 371

Biroul Federal de Investigații (FBI), 34, 39, 48, 60, 84
 - 85, 190, 19395, 400, 450

Black, Bill, 28, 37, 162, 164, 233 Blair, Denny, 195,
 200 - 203, 402, 424, 427 Blair, Tony, 428 Bletchley Park,
 47 - 48, 466 Blinken, Tony, 395 Blitzer, Wolf, 443

Bloomberg, Michael, 364 - 365 Boal, Mark, 439
 Bogotá, 353, 363 Bolten, Josh, 198 Bolton, John, 335
 Boren, David, 405 - 406 Bosnia, 354, 419 Bradbury, Steve,
 259 Brennan, John, 177, 195, 202 - 203, 397 - 398, 424,
 429 Brenner, Joel, 96, 106 Broder, David, 136 Brzezinski,
 Zbigniew, 327 Bubble (amfiteatrul CIA), 214, 321 - 322,
 478 Bulgaria, 350 - 352 Burgess, Ron, 188 Bumie, Glen, 51
 Burns, Ken, 229 Bush, George W., 37, 142, 157.

164, 182 - 183, 186, 194, 199, 204 - 205, 216, 268,
 303, 357, 361, 375, 386, 396 - 398, 4 obn, 409, 411 - 413,
 438, 445, 453, 456 - 457 Comisia 9/11 și -, 178 - 179, 182
 diferențe față de Obama, 438, 453, 457 DNI și -, 182

Hayden numit director al CIA de -, 208 - 209, 212 -
 213, 241 informările, 241, 322 - 324, 368 n, 373, 414

Interogatorii și -, 221 - 222, 421, 428

Iran și -, 326

Stellarwind și -, 39, 123 - 124, 132 - 133, 456

tranziția spre administrația Obama, 393 - 418, 421

Bush, George H.W., 182, 436 Bush, Jeb, 443 n Butler,
 Bob, 152 Bybee, Jay, 210, 406

C

Cairo, 356

Cambone, Steve, 183 - 184 Camp David, 415 Canada, 47, 190 Card, Andy, 105, 107 - 108, 121, 125, 411

Carnegie, Andrew, 278 Carter, Jimmy, 182 Cartwright, Jim, 166 - 169, 174 - 175 Casablanca, 358 Center Ice, 55

Centrul Național de Combatere a Terorismului (NCTC), 204 Chalabi, Ahmed, 230 Cheney, Dick, 37, 67, 289, 411, 416 - 417, 445 Chertoff Group, 447 Chertoff, Mike, 447 China, 200, 311 - 312, 366, 453, 456, 463

Church, Frank, 15 Churchill, Winston, 150 Clapper, Jim, 46, 183 - 184.

195 - 196, 203 - 205, 452, 458, 463 Clark, Helen, 49 Clemente, Roberto, 276 Clinton, Bill, 201, 242, 411, 436 Clinton, Hillary, 213 Cohen, Dave, 364 - 365 Colby, William, 142, 312 Collins, Susan, 183 Columbia, 347, 353, 363 Comey, Jim, 103 - 105, 109, 111

Comisia 9/11, 58, 178, 182, 203 Comisia Church, 15, 86, 451 Comisia Specială pentru Serviciile de Informații a Senatului (SSCI), 24, 259, 314, 439, 441 grupul de consiliere tehnică (SSCI TAG), 24 Conferința de securitate de la München, 460 - 462 Convenția ONU împotriva torturii, 216, 267 Convențiile de la Geneva.

266 - 268

Coreea de Nord, 326, 346 acordul nuclear cu -, 300 Craig, Greg, 380, 397, 405, 407 - 408, 419 - 425, 429 Crocker, Ryan, 246 Crucea Roșie, 262 - 263 Crumpton, Hank, 144 Curtea Supremă, 87, 88 - 89, 100 - 102, 136, 242, 266, 436 deciziile Hamdi și Hamdan ale -, 89, 102, 266

D

Danner, Mark, 263 Darfur, 318

Darjavna Sigumost, 351 Daschle, Tom, 105 n, 106 Davis, James T., 79 Deitz, Bob, 87 - 88, 92, 117 - 118.

320

Departamentul de Poliție al orașului New York (NYPD), 363 Departamentul pentru Securitate Internă,

153, 193, 400 Departamentul Trezoreriei, 193 Dershowitz, Alan, 462 - 463, 465
 deținuți, 262 - 265, 407, 422 - 423, 441 - 442
 la Guantánamo, 102, 219, 222, 249, 262 - 263, 269, 271, 407, 426
 programul deținuți de mare valoare, 253 Deutch, John, 424, 436 Diamond, John, 129 Diego García, 252 - 253 Directoratul Afacerilor Externe, 26
 Directoratul SIGINT, 158 Direcția de Securitate Națională, FBI, 190
 Doctrina Hayden, 144 domeniul cibernetic, 150 - 177, 205 Donilon, Tom, 421, 423, 424 Donovan, William „Wild Bill”, 368, 371
 Drake, Thomas, 35, 37, 39, 148 drone, 172, 470 - 471
 asasinarea țintelor cu -, 139, 369, 372, 379 Predator, 45, 69, 70, 369 Drug Enforcement Administration, 193
 Durand, Mortimer, 239 Durham, John, 273, 274, 435, 437, 438, 442 Dylan, Bob, 305
 E
 Eagleburger, Larry, 242 Echelon, 17, 31, 456 Eddy, BIH, 359 Edison, Thomas, 270 Egipt, 356 - 358 Elfman, Mary, 208
 Emanuel, Rahm, 201, 320, 381, 395
 Emmel, Judy, 82
 Enigma, 47, 466
 Ensor, Kemp, 41
 Eshoo, Anna, 257, 433
 EUCOM, 150
 Europa, 456, 459
 F
 Fakhrizadeh, Mohsen, 345 *Family Jewels* (Central Intelligence Agency), 142 FARC, 353, 363 Farkus, Cindy, 41 Faurer, Line, 154 Feinstein, Dianne, 145, 258, 265, 401, 433, 439 Fielding, Fred, 394 Filipine, 256 Fingar, Tom, 188 Finifter, Cindy, 42 Flynn, Mike, 470 Fogleman, Ron, 151 Fondul Monetar Internațional, 349, 458
 Foote, Shelby, 258 Ford, Carl, 66 Ford, Gerald, 182

Fordow, 344, 345 Fort Meade, 41 - 42, 45, 46, 55, 163 - 164

Fox News, 423, 427, 450, 451, 476 Franklin, Benjamin, 51, 95, 315 Franks, Tommy, 73, 446 Frăția Musulmană, 297 Freedom Act, 45 In Freeman, Chas, 200 Friedman, William și Elizebeth, 14

G

G8, 349

G20, 329, 349, 464

Gaddafi, Muammar, 353, 367, 477

Gates, Bob, 145, 196, 203, 204.

242, 312, 436, 474 Gaza, 329 Gazprom, 461 GCHQ, 22, 50 - 52, 57, 93 Gellman, Bart, 446, 448 George al III-lea, rege, 475 George Mason University (GMU), 447, 473

Georgia, 347 - 349 Germania, 40, 46, 233, 377, 419, 456, 461

codul Enigma al -, 47 - 48, 466 Conferința pentru securitate de la München, 460, 462 stația Bad Aibling din -, 461 - 462 Goldsmith, Jack, 104, 110 Golful Porcilor, 141 Gompert, Dave, 200 Gonzales, Alberto, 91, 105, 107, 109 - 110, 119, 126 Gordon, John, 18, 21 Gorman, Siobhan, 39, 172, 261 Goss, Porter, 16, 32, 58, 62, 98, 105 - 106, 175, 187, 191, 208 - 209, 215, 256, 272, 424, 436, 438 Graham, Bob, 58, 98 Graham, Mary Margaret, 188 Grant, Ulysses S., 159 Greenwald, Glenn, 146, 398 - 399, 446, 448, 454, 458, 462 - 465 Guantánamo, golful, 102, 219 - 220, 222, 249, 252 - 253, 262 - 263, 269, 271, 407, 426, 474, 477 *Guardian*, 446, 454, 464 Gun, Katharine, 50

H

Hadley, Steve, 119 - 120, 142, 175, 198, 206, 219 - 221, 224, 243, 246, 248, 254, 256, 268, 289, 295 - 296, 298, 301 - 302, 319, 333 - 334, 346, 373 - 374, 414 - 415, 469 Hagel, Chuck, 202 Hale, Nathan, 472, 477 - 478 Hamas, 296, 328, 345 Hamdan, Salim, 102, 266 Hamdi, Yaser Esam, 89, 102 Hamilton, Lee, 178 - 179, 242 Hamre, John, 162 Hanning, August, 460 Harlow, Bill, 440 Harman, Jane, 62, 99 - 100, 118, 122 - 125, 257, 460 Hashimi, Tariq

al -, 226, 229 - 230 Hasten, Denny, 260 Hayden, Harry, 283 - 284 Hayden, Jeanine, 17, 19, 20 - 22, 28, 43 - 44, 80, 90, 123 - 124, 132, 183, 279 - 280, 282, 360, 410, 414 - 418, 448, 472

CIA și -, 307 - 311 Hayden, Michael V. în Afghanistan, 236 - 240 cariera, 10, 282, 447, 477 la Chertoff Group, 447 în Coreea, 20 - 21, 52 **n**, 156, 184 numit director al Agenției Centrale de Informații, 207 - 215, 241, 316, 319 numit director al Agenției Naționale de Securitate, 20 - 22 educația, 278 - 279 familia, 277 - 279, 282 - 283 în Irak, 225 - 233, 241 în Pakistan, 233 - 236 plecarea din CIA, 417 - 418, 421

ca prim-adjunct al directorului Serviciilor Naționale de Informații, 10, 187, 189, 194, 210, 399

ca profesor la George Mason University, 447, 471 - 473 programul zilnic ca director al CIA, 478

la Universitatea Duquesne, 279, 283 - 287

Helms, Richard, 312 Hersh, Seymour, 27 Hess, Pam, 272 Hezbollah, 294, 296, 328, 345 Hill, Chris, 300 Hobbes, Thomas, 155, 253 Hoekstra, Pete, 122 - 123, 211, 257, 300, 302, 316

Holder, Eric, 393 - 394, 402, 419, 434

Holland, Charlie, 47 Holt, Rush, 257, 273 Horton, Scott, 398 - 399 Hosenball, Mark, 446 Hunter, Duncan, 186 Hussein al Iordaniei, 360

I

Ibn Saud (**regele Abdul Aziz bin Saud**), 359

Ignatius, David, 137, 432, 465 lives, Tocmas Hendrik, 155 India, 234, 304, 384 - 385 Inman, Bobby Ray, 23 Institutul Hudson, 335 internet, 15559, 462 - 463 intimitatea cetățenilor, 31 - 32, 53, 59, 92, 117, 123, 125 - 126, 211, 341, 454 - 455, 459, 461

Iordania, 227, 230 - 231, 360 - 362 Irak, 50, 63, 141, 173, 178, 188, 224 - 233, 240 - 246, 274, 304, 328 - 329, 331, 341, 359 - 361, 372, 382, 426

al-Qaeda în -, 64, 372 armele de distrugere în masă în -, 64 - 65, 67 - 69, 137, 207, 301 Bagdad, 224 - 227,

237, 242 - 244, 246

Geocell și -, 78 Hayden în -, 225 - 233, 241
programul nuclear al -, 288 - 289, 290

războiul civil în -, 224 - 225, 228, 244 - 245

sunniți în -, 225 - 229, 231 și iți în -, 224 - 228, 231 -
232, 245 Iran, 141, 170, 226 - 228, 250, 304, 326 - 346,
358, 361 - 362 Bush și -, 326 - 327, 330, 346 Obama și -,
329, 336, 343 - 345 programul nuclear al -, 148.

155, 177, 303, 326 - 346, 355 Siria și -, 296

Teheran, 328, 330 - 331, 343 Islam, 234, 426 - 427
Islamabad, 233, 236, 240, 374, 379, 385 - 387

Israel, 170, 285, 294, 336 - 338, 356, 362, 426, 454

J

Johnson, Lyndon B., 68 - 69 Jolie, Angelina, 306
Jones, Jim, 395, 419, 421, 429 Jordan, Vernon, 242 Jubeir,
Adel al -, 358 Jundallah, 340

K

Kabul, 45, 234, 236 - 238, 354, 388 Kahn, Herman,
172 Kappes, Kathleen, 209 Kappes, Steve, 178, 198, 208 -
209, 216, 243, 312, 318 - 320, 331, 336, 353, 358, 367,
389, 397, 401.

414, 418, 431, 478 Karzai, Hamid, 237 - 239 Kayani,
Ashfaq Parvez, 233 - 236, 239 - 240, 384 - 387 Kean, Tom,
178 - 179 Keller, Bill, 116, 119 - 121, 139 - 140, 145

Kelly, Ray, 364 - 365 Kennedy, Edward „Ted”, 145,
213, 273, 402

Kennedy, Pat, 188 Kerr, Don, 334 Kerry, John, 178,
344 Khalilzad, Zalmay, 246 Khamenei, ayatollah, 342, 346
Khomeini, ayatollah, 327, 342 Khost, 240, 361, 436
Kissinger, Henry, 197 Kollar-Kotelly, Colleen, 110, 130
Kosovo, 22

Kostiwi, Mike, 215 - 216 Koussa, Moussa, 282, 367
Krga, Branco, 354 kurzi, 225 - 229, 297, 340 Kuwaiti, Abu
Ahmed al -, 368 **n**

L

Lamberth, Royce, 101 - 102 Leahy, Patrick, 126, 211
Lee, Robert E., 65 - 66, 160 Legea Collins-Lieberman

privind reforma serviciilor secrete și prevenirea terorismului din 2004, 183

Legea comisiilor militare, 267, 402 Legea privind autorizarea informațiilor, 4 obn Legea privind libertatea accesului la informație (FOIA), 419, 440 Legea privind reforma serviciilor secrete și prevenirea terorismului, 179 Legea privind tratamentul deținuților, 268 Legea spionajului, 40, 101, 148 Leiter, Mike, 188, 468 LeMay, Curtis, 27 Levin, Carl, 210, 402 Liban, 294, 296, 299, 329, 377 Libby, Scooter, 144, 394 Libi, Abu Faraj al -, 255, 383 Libia, 178, 209, 353, 367, 377, 383 Lichtblau, Eric, 112 - 113, 119 - 120, 124, 138 - 139, 195 Lieberman, Joe, 183 Lippert, Mark, 395 Litvinenko, Alexander, 266 Locke, John, 253 Lockerbie, 282 Loomis, Ed, 35, 37 *Los Angeles Times*, 454, 468 n Lute, Jane Holl, 153 Lynn, Bill, 152 - 154

M

Makhlouf, familia, 293 Mali, 383

Maliki, Nouri al -, 141, 226 - 227, 230, 231, 232, 244, 246, 361, 384 Mandela, Nelson, 466 Manningham-Buller, Eliza, 44, 49 Mansfield, Mark, 113, 272 Maratonul din Boston, atentatul, 381

Marea Britanie, 47, 50, 190, 229, 252, 353, 359, 377 Markoff, Michele, 153 - 154 Maroc, 358

Marshall, Bill, 162 - 163, 165 Mason, Legg, 29 Masri, Khalid el (cetățean german), 314

Masri, Khalid el (suspect în atentatele din 11 septembrie), 315, 317

Massoud, Ahmad Shah, 61, 239 Mayer, Jane, 147 Mazzetti, Mark, 271 - 272 McCain, John, 216, 268, 393 McChrystal, Stanley, 231, 371 - 372 McClellan, George, 65 - 66 McConnell, Mike, 181, 196 - 199, 202, 203, 205, 261, 302, 333.

339, 408, 449

McDonough, Denis, 397, 429 McLaughlin, John, 105, 115, 179, 197, 424, 438 - 440 McNamara, Barbara, 27 McWethy, John, 19 Medvedev, Dmitri, 456, 464 Meese, Ed, 242 *Meet the Press*, 141 - 142 Merkel, Angela, 458, 460

metadate, 34, 37, 39, 45, 84, 87, 94, 98, 370, 410, 438, 448, 45 ln, 453, 464

Miers, Harriet, 119, 120, 121 Miliband, David, 253
Millis, John, 22 Milosević, Slobodan, 173 Minihan, Ken,
160 - 163, 176 Miscik, Jami, 399 Mitchell, Billy, 173, 175
Mladic, Ratko, 282, 477

Mohamed, Binyam, 252 Mohammed bin Naif, print,
360 Mohammed, Khalid Sheikh (KSM), 63, 95, 110, 145,
217, 219, 254, 259, 273 interogarea, 241, 383, 426, 443 -
444

Morell, Michael, 65, 319 - 320, 439 Moscheea Roșie,
385 - 386 Moseman, John, 115 Mossad, 337, 362
Mossadegh, Mohammad, 250 Mubarak, Hosni, 356 - 358
Mudd, Phil, 399 - 400 Mueller, Bob, 58, 105, 109
Mujahedin-e Khalq, 340 Mukasey, Michael, 402, 429 - 430
Mullen, Mike, 233 - 234, 339 Muqrin, print, 359 Murray,
Mike, 277 Murtha, Jack, 257 Musharraf, Pervez, 233, 235,
239, 341, 385

Myers, Dick, 168 N

Nabhan, Saleh Ali Saleh, 251 Napolitano, Andrew,
476 Nashiri, Abd al-Rahim al -, 272, 273, 426

Natanz, 155, 177, 330, 334, 341, 344, 355 NATO, 22,
55 Nazir, Maulvi, 388 Negroponte, John, 119, 120, 181,
186 - 192, 194 - 195, 197 - 198, 203, 206 - 208, 240, 244,
272, Netanyahu, Bibi, 21, 355 New York, N.Y., 365 *New
Yorker*, 27

New York Review of Books, 263 *New York Times*, 93,
98, 100, 112, 115, 119, 125, 136, 187, 195.

216, 271, 302, 317, 344, 409 Stellarwind dezvăluit de
-, 39, 59, 82, 92 - 111, 113, 117, 411, 446, 456

Newsweek, 113, 425 Nicholson, Harold, 313
Nicholson, Nathaniel, 313 Nixon, Richard, 273 Noua
Zeelandă, 47, 190

O

Obama, Barack, 65, 142, 200, 203, 205, 213, 241,
329, 335, 380 - 381, 393, 398, 402, 409 Clapper și -, 203 și
desecretizarea notelor informative despre interogatorii,

419 - 438, 454 diferențe față de Bush, 438, 453, 457
 discursul inaugural, 343 Discursul de la
 Universitatea Națională de Apărare, 470 Iranul și -, 329,
 336, 343 - 345 Premiul Nobel pentru Pace, 456 - 457
 programul de asasinare a țintelor și -, 379 - 380, 417
 „războiul etern”, 382 tranziția de la administrația Bush la
 -, 393 - 418, 421 Obey, David, 57 O’Connor, Sandra Day,
 242 Ohanian, Alexis, 463 Olsen, Matt, 470 ONU, 50, 67,
 150, 186, 225, 267, 291, 329, 345, 389, 419, 433
 Organizația Mondială a Comerțului, 349 Osetia de
 Sud, 346, 348 O’Sullivan, Stephanie, 189
 P
 Pace, Pete, 184
 Pakistan, 136, 141, 218, 233 - 237, 239 - 241, 271,
 304, 354, 368, 373 - 375, 379 - 380, 383 - 392 atentatul
 din Taj Mahal Palace Hotel și -, 390 - 391 Hayden în -, 233
 - 236 palestinieni, 285, 356, 362, 367 Panetta, Leon, 67,
 142, 195, 201, 242, 317, 319, 335, 343, 367, 397, 401 -
 403, 414, 424 - 425, 429 - 431, 433, 435, 438 Parlamentul
 European, 16 Partidul Laburist, 253 Pasha, Ahmed Shuja,
 235, 374, 383, 391 - 392
 pashtuni, 234, 239, 380, 383, 385 - 386
 Patriot Act, 11 În 123, 133, 449 Patterson, Anne, 374,
 387, 389 Pearl Harbor, 178 Pelosi, Nancy, 98, 125 - 126,
 257, 433
 Pepper, David, 50, 57, 93 Perry, Bill, 242 Perú, 316 -
 317
 Petraeus, David, 195, 329, 368 Petraeus, Holly, 368
 Petty, Tom, 44
 Pfeiffer, Larry, 188, 208, 320, 347 Philbin, Patrick,
 104, 110 Pinkerton, Allan, 66 - 67 Pittsburgh, statul
 Pennsylvania, 274 - 277
 Palme, Valerie, 144 - 145, 147 Poitras, Laura, 146,
 454, 458, 464 Powell, Colin, 67, 301, 413 Predator, 45, 69,
 70, 369 Premiul Pulitzer, 124, 135, 146, 195, 365
 Priest, Dana, 124, 135, 195, 216 PRISM, 446, 448 -
 449, 452, 464 programe nucleare:

Coreea, 300 Irak, 288 - 289, 290 Iran, 148, 155, 177, 303, 326 - 346, 355 Siria, 288 - 291, 294 programul de supraveghere a teroriştilor, 127, 138, 154, 212 *vezi și* Stellarwind Protect America Act, 11 On, 133 protocol de înţelegere, 364 puşcaşi marini, 176 Putin, Vladimir, 367 Puzo, Mario, 293 Pyle, Ernie, 281

Q.

Quth, Sayyid, 426 R

Rahim al-Afghani, Muhammad, 266, 269 - 272, 426 Rahman, Gul, 441 Rauf, Rashid, 236 - 237 război vs. spionaj, 148 Războiul din Golf, 22, 67, 69, 230, 412

războiul din Irak, 64, 69, 73 - 74, 77 - 81, 288 - 289, 426, 461 atentatele din 11 septembrie și -, 64 războiul Iran-Irak, 341 Războiul Rece, 15, 46 - 47, 113, 179, 461

Războiul din Vietnam, 68, 79, 279

Reţeaua Culper, 472, 477 reţeaua Haqqani, 136, 234, 239, 372, 392

Reuters, 447, 458 Reyes, Silvestre, 257 Rice, Condoleezza, 65, 98, 112, 149, 256, 330, 339, 357, 413 Richer, Rob, 192 Risen, James, 113 - 115, 119, 120 - 124, 129, 138, 149, 195 Roark, Diane, 35, 37, 39 Robb, Chuck, 243, 447 Roberts, Pat, 99, 122, 130, 212 Robertson, James, 130 Rockefeller, Jay, 98 - 99, 106, 122, 258, 443 - 444

Rodriguez, José, 144, 192, 233, 236, 270, 272, 384 Rogers, Mike, 320 Rohde, David, 136 Rooney, Art, 277 Rooney, Dan, 132, 276, 284 Roosevelt, Franklin D., 359 Roosevelt, Theodore, 365 Rose, Charlie, 453 Ross, Brian, 138 Rove, Karl, 413

Rubaie, Mowaffak al -, 227, 228 Rudd, Kevin, 53 Rumsfeld, Donald, 74, 184 - 186, 205, 212, 243, 413 Rusia, 71, 349, 367, 447 Russert, Tim, 141 - 142, 392 Ryan, Mike, 22 - 23

S

Saakaşvili, Miheil, 347 - 349 Saddam Hussein, 14, 63, 65, 224, 226, 229, 341 programul pentru arme de distrugere în masă.

64 - 65, 137 SAIC, 34, 37

Saleh, Amrullah, 238 - 251, 354 Salman, rege, 360
Salt, 306 Samarra, 224 Samarrai, Wafiq al -, 227 Singer,
David, 302, 344, 410 Sarkozy, Nicolas, 477 Sattler, John,
81 Saudi Aramco, 155 Scarlett, John, 252, 37 In
Schakowsky, Jan, 257 Scharioth, Klaus, 250, 253 Schäuble,
Wolfgang, 250 Scheidt, Mary Jane, 208 Schieffer, Bob, 470
Schlesinger, Jim, 142, 436 Schmidt, Howard, 153, 176
Schröder, Gerhard, 461 Scowcroft, Brent, 184, 327
Serviciile Naționale de Informații, 186

Shahwani, Mohammed, 230 - 232 Shane, Scott, 145
Shawkat, Assef, 297 Shedd, David, 188, 397 Sheehan,
Jack, 161 Shelby, Richard, 61, 63, 98 Shibh, Ramzi bin al -,
222, 383 Shriver, Glenn, 311 SIGINT Seniors, 45 - 47
Simpson, Alan, 242 simularea înecului, 199, 213, 218 -
220, 131, 255, 226, 271 - 272, 291, 392 - 393, 425, 430,
470 Siria, 226, 288 - 289, 377 al-Kibar, 288, 291, 293 -
294, 297 - 298, 303 - 304 Assad în -, 290, 293 - 298, 302 -
303 Iran și -, 296

programul nuclear al -, 288 - 291, 294

Snowden, Edward, 37, 40, 50, 54, 59, 107 **n**, 446 -
448, 451, 452, 454, 456 - 458, 461 - 463, 465, 470
Soleimani, Qasem, 327, 329 Somalia, 251, 383 Specter,
Arlen, 126 *Spiegel*, 456

spionaj, 305 - 325, 471 - 473 democrație și -, 471 -
473 George Washington și -, 474, 475, 477 război și -, 168

Statul Islamic al Irakului și Siriei (**ISIS**), 382 Stein,
Jeff, 256 - 257 Stellarwind, 39, 59, 82 - 111, 113 - 114,
117, 119, 121, 123 - 127, 130, 132 - 134, 138 - 140, 195,
209, 212, 218, 411 - 412, 446, 456, 471 Sterling, Jeffrey,
148 - 149 Stevens, Bob, 17 - 18 Stuart, Jeb, 160 Stuxnet,
155, 156, 177 Suleiman, Omar, 356 - 357 Sullivan, Andrew,
399, 400 Sulzberger, Arthur, Jr., 121 sunniți, 225 - 229,
231, 361 Suu Kyi, Aung San, 466

SWIFT (Societatea pentru Telecomunicații Financiare
Interbancare Mondiale), 138, 139, 195

Ș

științi, 224 - 228, 231 - 232, 245 Știință și Tehnologie

(S & T), 321, 334, 337

T

Tahrir, piața, 358 Taj, Nadeem, 387 Talabani, Jalal, 226 - 229, 329 talibani, 70, 136, 234, 239 - 240, 375, 385, 388, 392 Tallinn, 155 Tamm, Thomas, 113 Taubman, Phil, 114 - 117 Tbilisi, 347 Tea Party, 450, 451 Teheran, 328, 330 - 331, 343 tehnici intensificate de interogare, 200, 207, 216, 218, 266, 270, 268 - 270, 278, 423, 428, 433 - 434

telegrama Zimmermann, 50 Tenet, George, 14, 17, 19, 21.

24, 32, 37, 42 - 46, 48, 58, 60 - 63, 71, 85, 97, 101, 105, 144, 159, 162, 175 - 180, 182 - 186, 189, 256, 301, 367, 397, 398, 405, 411, 424

terorism, 54, 85, 86, 95, 103, 115, 188 - 192, 204 Thin Thread, 34 - 39 Thomas, Helen, 128 Tice, Russ, 138 Tierney, John, 257

Time, 45, 58, 234 Tora Bora, 266 tortura, 207, 223, 252, 263, 396 - 401, 444

transparență, 114, 134, 206, 425, 428, 466, 468, 470 Truman Annex, 221 Truman, Harry, 15, 22, 46 Turner, Stansfield, 182, 436

T

Thinvali, 345 U

Ucraina, 348, 349 Uniunea Europeană (UE), 250 Uniunea Sovietică, 55, 448 Universitatea Națională de Apărare, 470 Uribe, Álvaro, 363, 477 *USA Today*, 129, 455 - 456

V

Vicksburg, 159 W

Walker, Chris, 260 *Wau Street Journal* 29, 172, 261, 430, 440

Wallace, Chris, 451 *Washington Post*, 118, 135, 136, 203, 207, 216, 322, 335, 398, 406, 429, 432, 435, 445, 446, 455, 480

Washington Times, 471 Washington, George, 472, 475, 477

Watergate, 273

Waziristan, 374, 377, 383 Webster, William, 436
Weiner, Tim, 146 - 147 White, Scott, 320 Wiebe, Kirk, 35,
37 Wilensky, Harold, 141 Williams, Brian, 464 Wilson, Joe,
144 *Wired*, 153

Wolfowitz, Paul, 65, 184 Woolsey, Jim, 312, 436 Wouk
Herman, 202 Wyden, Ron, 211, 212 - 213, 363, 452, 463

X

Xi Jinping, 453

Y

Yakima, 35

Yemen, 383

Yonghyon, 289, 295

Yoo, John, 88, 89, 90, 101, 102

Young, BIU, 257

Yousafzai, Malala, 465

Z

Zardari, Asif Ali, 388 - 390 Zarif, Mohammad Javad,
344 Zargawi, Abu Musab al -, 372 Zawahiri, Ayman al -,
235, 368, 375 Zayed, Mohammed bin, 477 zborul Pan Am
103, 282 Zubaida, Abu, 63, 218 - 219, 222, 254 - 255, 269,
272 - 273, 283, 426, 434, 441